

KRIMINALISTIČKE, KRIMINOLOŠKE I PRAVNE TEME
ČASOPIS ZA KRIMINALISTIČKU, KRIMINOLOŠKU I PRAVNU TEORIJU I
PRAKSU

BOSNA I HERCEGOVINA

Federacija Bosne i Hercegovine

Vlada Federacije BiH

www.fbihvlada.gov.ba

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke

MINISTARSTVO PRIVREDE SBK

Kanton Središnja Bosna

Srednjobosanski kanton

**Ministarstvo obrazovanja, znanosti,
mladih, kulture i sporta**

Izdavanje 4. (četvrtog) broja Časopisa kriminalističke, kriminološke i pravne teme, finansijski je podržalo Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i Ministarstvo obrazovanja nauke, mladih, kulture i sporta, i Ministarstvo privrede Vlade Srednjobosanskog kantona/Kantona Središnja Bosna.

IZDAVAČ

CENTAR ZA KRIMINALISTIČKA, KRIMINOLOŠKA I PRAVNA ISTRAŽIVANJA

.....
SJEDIŠTE REDAKCIJE ČASOPISA

Ul. Školska 23, 72270 Travnik

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Prof.dr.sci. Adnan PIRIĆ

Redakcija časopisa

Prof.dr.sci. Sead Karakaš, direktor Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona u Travniku, vanredni profesor Medicinskog Fakulteta Univerziteta u Zenici i Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta Vitez,

Prof.dr.sci. Mile Matijević, predsjednik Upravnog odbora Internacionalnog centra za kriminološka i kriminalistička vještačenja u Banja Luci, redovni profesor Internacionalnog Univerziteta u Travniku i Fakulteta pravnih nauka Univerziteta za poslovne studije u Banja Luci

Prof.dr.sci. Ajna Jodanović, vanredna profesorica Pravnog fakulteta Univerziteta u Bihaću i Fakulteta političkih nauka i međunarodnih odnosa Sarajevo School od Science and Tehnology

Prof.dr.sci. Dejan Logarušić, vanredni profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu

Prof.dr.sci. Dalibor Krstinić, vanredni profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu

Prof.dr.sci. Vladimir Šipovac, vanredni profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu

Prof.dr.sci. Nenad Bingulac, vanredni profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu

Tiraž

200 primjeraka

ISSN

2744-2799

UDK

343.9

SADRŽAJ

RIJEČ UREDNIKA	1
SEAD KARAKAŠ, SILVIJA ORDULJ I JASNA ZUKIĆ: PANDEMIJA NASILJA TOKOM PANDEMIJE COVID-19 – NEŽELJENE POSLJEDICE INTERVENCIJE.....	6
MILE MATIJEVIĆ I TATJANA SKAKAVAC: NASILJE NAD MUŠKARCIMA	15
DALIBOR KSTINIĆ, NENAD BINGULAC, DEJAN LOGARUŠIĆ, VLADIMIR ŠIPOVAC: OBLICI NASILJA U PORODICI – PREVENCIJA I ZAKONODAVNA ZAŠTITA.....	24
GORAN ŠIMIĆ, MAIDA MURATOVIĆ: BORBA IZMEĐU DUŽNOSTI I ZANEMARIVANJA PRIJAVE NASILJA U PORODICI	35
HADŽIB SALKIĆ, NEDŽAD KORAJLIĆ: DIGITALNA FORENZIKA I MOBILNE APLIKACIJE U BORBI PROTIV NASILJA	44
ŽELJKA BURIĆ: SMANJENJE POVRATA POČINJENIH KAZNENIH DJELA – BUDUĆNOST KAKVU TREBAMO	54
MITAR RADONJIĆ, JELENA RADONJIĆ: VERBALNO NASILJE KAO INDIKATOR POREMEĆENOG SISTEMA VRIJEDNOSTI KOD MLADIH.....	69
AMRA KALČO, AMRA KARAJKO MELIĆ: PERCEPCIJA NASILJA UČENIKA MEDICINSKIH ŠKOLA KAO BUDUĆIH ZDRAVSTVENIH RADNIKA.....	77
ERMINA KUKIĆ - ČAUŠEVIĆ, SEAD KARAKAŠ, MATEJA IBRIŠIMBEGOVIĆ: ISPITIVANJE STAVOVA UČENIKA I PROSVJETNIH RADNIKA O VRŠNJAČKOM NASILJU U ŠKOLAMA	86
VLADO LUKIĆ, SEAD KARAKAŠ, STEFANI ŠAMIJA: PERCEPCIJA CYBERBULLINGA IZ PERSPEKTIVE DJETETA	102
RUSMIR PROHAN: POLOŽAJ LOKALNE ZAJEDNICE U ERI GLOBALNOG NASILJA .	118
DARIO STUPAR: NASILJE NAD ŽENAMA I NASILJE U PORODICI KROZ PRIZMU POLICIJSKOG RADA.....	132
IVANA JANKO: NASILJE U OBITELJI I NASILJE NAD ŽENAMA KROZ IMPLIKACIJU ZAKONA	143
DIJANA MANDIĆ: UZROCI I POSLJEDICE NASILJA U OBITELJI I NASILJA NAD ŽENAMA NA PODRUČJU SBK/KSB	157

ALMIRA SALKIĆ, AMRA MIROJEVIĆ, ALDIJANA OMERVIĆ: CYBERBULLING U OSNOVNIM ŠKOLAMA: TRENDVI, FAKTORI I STRATEGIJE PREVENCIJE	176
HAMIRA SULTANOVIĆ KARADŽA, IRHAD KARADŽA, AMAR LJEVAKOVIĆ: SEXTING I DIGITALNA VIKTIMIZACIJA: KRIMINOLOŠKI I ZDRAVSTVENI ASPEKTI.....	191
ALDIJANA OMERVIĆ, ALMIRA SALKIĆ: CYBER NASILJE MEĐU STUDENTIMA VISOKOG OBRAZOVANJA: OBRASCI, PERCEPCIJA I ULOGA INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA U PREVENCIJI.....	205
LUCIJA ČAVAR I TANJA GAVRIĆ: MOBING NA RADNOM MJESTU.....	214
ZORAN JASAK, ALMIRA SALKIĆ: “PRIMJENA BENFORDOVOG ZAKONA, REINFORCEMENT UČENJA I DRUGIH METODA U FORENZIČKOJ I ISTRAŽNOJ PRAKSI&QUOT;	227
LARISA JOVANOVIĆ: "VRŠNJAČKO NASILJE“	232
AMRA MIROJEVIĆ, ALMIRA SALKIĆ,: "TAKE IT DOWN“	245
ADIS FODOLOVIĆ: "TEHNOLOŠKE INOVACIJE KOD SPREČAVANJA NASILJA U ONLINE OKRUŽENJU – KOD PLATFORMI ZA OBRAZOVANJE I NA DRUŠTVENIM MREŽAMA“	258
VOJO LAKOVIĆ, MILOŠ MILOVANČEVIĆ: "AKTIVNOSTI I PREPORUKE ZA SUZBIJANJE PRANJA NOVCA KAO OBLIKA FINANSIRANJA NASILJA“.....	263
SANDRA RASPOPOVIĆ: „ULOGA MEĐUNARODNIH POLICIJSKIH ORGANIZACIJA U BORBII PROTIV NASILJA – INTERPOL, EUROPOL, EUROJUST“	274
AMILA KASUMOVIĆ i AJDINA KARIĆ: „GRANICA IZMEĐU KONFLIKTA I PSIHOLOŠKOG NASILJA U ZDRAVSTVENOM TIMU “.....	287

PRIKAZ KONFERENCIJE

UPUTE ZA AUTORA

ČASOPIS ZA KRIMINALISTIČKU, KRIMINOLOŠKU I PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

Centar za kriminalistička, kriminološka i pravna istraživanja osnovan je sredinom 2020.godine, te je u isto vrijeme utemeljen kao samostalna, ne stranačka organizacija kriminalista, kriminologa i pravnika, što je jedinstven primjer u Bosni i Hercegovini. „Kriminalističke, kriminološke i pravne teme, Časopis za kriminalističku, kriminološku i pravnu teoriju i praksu, ustanovljen je kao glasilo članova Centra, koje doprinosi ostvarivanju zajedničkih programskih interesa kriminalista, kriminologa i pravnika u profesionalnom unapređenju struke i razvijanju najviših moralnih vrijednosti, kriminalističke, kriminološke i pravne etike i kulture. Časopis objavljuje članke naučnog i stručnog karaktera iz oblasti kriminalistike, kriminologije prava, te teorijska istraživanja i studije iz uprednog prava i domaće prakse, kao i materijale sa naučnih, stručnih i konsultantskih javnih rasprava i drugih skupova kriminalista, kriminologa, pravnika i drugih srodnih naučnih disciplina. Časopis objavljuje referate, saopštenja i diskusije u kojima se poklanja pažnja svemu onome što se zbiva u našem kriminalističkom, kriminološkom, pravnom i uopšte društvenom životu i društvu u cjelini, a što na bilo koji način doprinosi stvaranju vladavine prava i moderne pravne države, odnosno izgrađivanju i normalnom funkcionisanju pravnog i društvenog sistema. Na njegovim stranicama objavljuju se i odabrane odluke iz sudske, upravne, arbitražne, i druge prakse, osvrti i prikazi novih knjiga iz pravne kriminalističke, kriminološke i druge društvene književnosti, kao i raznovrsni prilozi iz svakodnevne prakse. Kao glasilo kriminalista, kriminologa, pravnika i drugih zainteresovanih osoba, Časopis prati njihovo djelovanje i o tome obavještava čitaoce i ukupnu javnost.

Broj 4.

Godina IV

Travnik 2025

Ovaj broj Časopisa namjenjen je svima onima koji imaju profesionalnu, ali i moralnu odgovornost i obavezu blagovremeno i odgovarajuće reagovati na bilo koji od pojavnih oblika nasilja, a u skladu sa svojom ulogom.

RIJEČ UREDNIKA

Poštovane/i čitateljice i čitatelji,

veliko mi je zadovoljstvo i čast predstaviti 4 (četvrti) broj časopisa „Kriminalističke, kriminološke i pravne teme“ za 2025. godinu, koji sadrži 25 (dvadeset i pet) vrlo interesantna naučna i stručna rada, kao i prikaz III Naučno stručne Konferencije sa međunarodnim učešćem, održane 11/12 aprila na Vlačiću.

Četvrti broj Časopisa započinje radom koautora/ica: prof. dr. sc. Seada Karakaša spec.epidemiologije, direktora Zavod za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, vanrednog profesora Medicinskog fakulteta Univerziteta u Zenici i Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilište/Univerzitet Vitez, sa kolegicama; Silvijom Ordulj, iz Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko dalmatinske županije R. Hrvatske, i Jasne Zukić zaposlenice Opće bolnice „Prim dr Abdulah Nakaš“ iz Sarajeva, pod naslovom, „Pandemija nasilja tokom pandemije Covid -19 – neželjene posljedice intervencije“. Koautori/ce se pored ostalog osvrću na nasilje nad zdravstvenim radnicima što je nesretna realnost u medicinskim praksama širom svijeta. WHO izvještava da se do 38% zdravstvenih radnika suočava sa scenarijima brutalnosti barem jednom tokom svoje karijere i 16 puta više nego u drugim profesionalnim oblastima.

Drugi rad u ovom broju Časopisa, je tekst koji sadrži jedno vrlo zanimljivo viđenje koautora; predsjednika Upravnog odbora Internacionalnog centra za kriminološka i kriminalistička istraživanja i vještačenja iz Banja Luka prof.dr.sc. Mile Matijevića redovnog profesora Pravnog fakulteta Internacionalnog Univerziteta u Travniku Univerziteta za poslovne studije iz Banja Luke i prof.dr.sc. Tatjane Skakavac vanredne profesorice Univerziteta Union – Fakultet za pravne i poslovne studije “Lazar Vrkić” iz Novog Sada na temu “Nasilje nad muškarcima”. Koautori u radu sagledavajući problema nasilja, pažnju poklanjaju na nasilje “žena nad muškarcima”. Kao razlog odabira teme koautori navode da su malobrojna istraživanja, radova na ovu temu, zbog čega je ovo istraživanje inspirativno, intrigantno, ali i značajno. S tim više, što se u nezvaničnom ambijentu ističe prisustnost i ovakvog vida nasilja, koje bitiše u svojevrsnom “tamnom polju”.

Prof.dr.sc. Dalibor Kstinić, prof.dr.sc. Nenad Bingulac, prof.dr.sc. Dejan Logarušić i prof.dr.sc. Vladimir Šipovac, vanredni profesori sa Pravnog fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu koautori su trećeg rada u ovom broju Časopisa, na temu „Oblici nasilja u porodici – prevencija i zakonodavna zaštita“, koji između ostalog smatraju da nasilje u porodici ne bi trebalo da predstavlja samo pojavu modernog doba, nego treba biti jedan od primarnih interesa države da ga prepozna, da obezbijedi zaštitu žrtvama porodičnog nasilja i da se bori protiv njega.

„Borba između dužnosti i zanemarivanja prijave nasilja u porodici“, tema je rada o kojoj pišu prof.dr.sc. Goran Šimić vanredni profesor i dekan Pravnog fakulteta Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“ i Maida Muratović redovna studentica Pravnog fakulteta Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“ smjer: Sigurnost i kriminalistika. Autori smatraju da nasilje u porodici, koje bi trebalo biti na prvom mjestu preventivnih aktivnosti kada se govori o kriminalnim prijetnjama unutar društva, često ostaje neprepoznato ili, još gore, prepušteno rukama onih koji nemaju svijest o tome kako se s njim suočiti.

Analiza efikasnosti i uticaja mobilnih aplikacija u prevenciji nasilja kroz upotrebu digitalne forenzike, sa fokusom na aplikacije razvijene i korištene u Bosni i Hercegovini i regiji, koautorski je rad prof.dr.sc. Hadžiba Salkića stalnog sudskog vještaka kriminalistike iz oblasti mobilnih tehnologija, redovnog profesora Univerziteta FINRA Tuzla, Internacionalnog Univerziteta u Travniku i profesora visoke škole CEPS u Kiseljaku i prof.dr.sc. Nedžada Korajlića redovnog profesora Univerziteta u Sarajevu i profesora visoke škole CEPS u Kiseljaku, sa naslovom; „Digitalna forenzika i mobilne aplikacije u borbi protiv nasilja“.

U krivičnom postupku utvrđuje se krivnja za počinjeno krivično djelo, ukoliko je ista utvrđena - počinitelj biva sankcionisan. Nezavisno od toga što je možda netom prije izdržao zatvorsku kaznu. Izlazi sam, nezaposlen, stigmatiziran, u većini slučajeva i nedovoljno obrazovan, koji je potencijalno odmjeren ka novom krivičnom djelu, a da li će isto izvršiti daje nam odgovore kolegica dr.sc. Željak Burić iz Somobora R. Hrvatske, u svom radu, sa naslovom, “Smanjenje povrata počinjenju kaznenih djela - budućnost kakvu trebamo”.

O verbalnom nasilju koje danas među mladima postaje stil života, gdje psovanje, zadirkivanje i ismijavanje drugih zapravo postaje svakodnevica u njihovom ponašanju. Sve to ukazuje na jednu negativnu refleksiju poremećenog sistema vrijednosti i anomaliju društva koja stvara jedno rizično okruženje za odrastanje djece i formiranje njihove ličnosti, a o čemu nam u koautorstvu pišu supružnici (kolega i kolegica) dr.sc. Mitar Radonjić šef operacija iz Crnogorskog bezbjednosnog foruma i kolegica Jelena Radonjić, spec.bezbjednosti i kriminalistike, na temu; „Verbalno nasilje kao indikator poremećenog sistema vrijednosti kod mladih“.

Da zdravstveni radnici imaju ključnu ulogu u prevenciji i ranom prepoznavanju znakova nasilja. Obrazovanje zdravstvenih radnika treba biti usmjereno na prepoznavanje znakova nasilja, metodama pristupa žrtvi, pružanja prve pomoći, upućivanje na relevantne institucije i službe, samo su neki od ciljeva osmog rada po redu u ovom broju Časopisa, i to u kolegice iz koautorstvu kolegice iz Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona: mr.sc. prim.dr.med.Amre Kalčo, spec.soc.medicine i Alme Karajko Melić mastera sestriinstva pod naslovom, „Percepcija nasilja učenika medicinskih škola kao budućih zdravstvenih radnika“.

Dr.sc. Ermina Kukić - Čaušević, prof.dr.sc. Sead Karakaš i Mateja Ibrišimbegović, spec.nutricionizma takođe kolege iz Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona koautori su rada na temu: „Ispitivanje stavova učenika i prosvjetnih radnika o vršnjačkom nasilju u školama“, čiji je jedan od glavnih ciljeva bio ispitati stavove učenika i prosvjetnih radnika o vršnjačkom nasilju u školama u odnosu na dob i spol. Istraživanje je provedeno u toku 2024. godine u osnovnim školama na području općina Busovača i Kreševo. Učenici 5 i 9 razreda, kao i prosvjetni radnici uzeli su učešće u anketnom istraživanju. Za provedbu istraživanja korišteni su anonimni anketni upitnici za učenike i prosvjetne radnike.

Cyberbullying kako u svijetu tako i kod nas predstavlja javnozdravstveni problem što potvrđuje sve češća zauzetost telefonskih linija “Plavi telefon“. Osim nedostatka zakona u Bosni i Hercegovini koji bi zaštitio žrtve, Cyberbullying dovodi do mnoštva psihosocijalnih posljedica na svoje žrtve čime se dodatno opterećuje zdravstveni sistem. O čemu su u desetom redu po radu u ovom broju Časpisa pisali kolegica Stefani Šamija BA sestriinstva, prof.dr.sc. Sead Karakaš spec.epidemiologije i dr. med. Vlado Lukić, spec.epidemiologije iz

Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, na temu: “Percepcija cyberbullyinga iz perspektive djeteta”.

Jedanaesti i dvanaesti rad pišu nam kolege članovi Centra za kriminalistička, kriminološka i pravna istraživanja iz Travnika, a ujedno i visokopozicionirani policijski službenici MUP-a Srednjobosanskog kantona, kolege kriminalisti:

Rusmir Prohan, u svom radu piše nam o tome da, je naše svakodnevno okruženje prepuno sadržaja koji nas drže informisanim, uključenim i nažalost, naviknutim na nasilje. Obrazac ponašanja koji uključuje nasilje postaje privatljiv, uobičajen i zašto ne pribjeći istom kada treba riješiti neki nesporazum, konflikt ili samo doći do nekog svog nasušnog cilja, kakav god on bio. To implicira i da se na našem mikro lokalitetu posljedično povećava broj nasinih slučajeva, a naročito da posljedica takvih djelovanja postaju sve teže, jedan je od ciljeva ovog rada na temu; Položaj lokalne zajednice u eri globalnog nasilja.

Dvanaesti rad u ovom broju Časopisa koji nam piše kolega Dario Stupar, dipl.krim. na temu; Nasilje nad ženama i nasilje u porodici kroz prizmu policijskog rada, govori kako sam naslov implicira je ukazati na problematiku institucionalne koordinacije, nedostatke u zakonodavnom okviru i identificirati ključne izazove sa kojima se suočava policija s nasiljem u porodici.

Nasilje u obitelji i nasilje nad ženama kroz implikaciju zakona je rad kolegice Ivane Janko magistre kriminalistike i redovne studentice diplomskih/master studija Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Kolegica u ovom radu između ostalog ističe da je problem nasilja u porodici općenito vrlo blizak ženskom nedostatak pristupa ekonomskim resursima (financijskom kapitalu i nepokretnim objektima kao što je zemlja i drugi izvori blagostanja), dob, obrazovanje, religija i etnička pripadnost.

Četrnaesti po redu u ovom broju Časopisa je rad kolegice Dijane Mandić studentice četvrte godine Pravnog fakulteta Sveučilišta/Univerziteta Vitez – smjer Opće pravo na temu; Uzroci i posljedice nasilja u obitelji i nasilja nad ženama na području SBK/KSB. Analizirani podaci o prijavljenim i optuženim osobama za krivična djela nasilja u porodici na području Federacije Bosne i Hercegovine, preciznije Kantonu Središnja Bosna, za period od 2019. do 2023. godine, odnose se na broj prijavljenih i optuženih punoljetnih i maloljetnih osoba, vrste odluka koje su donesene u tim slučajevima, te trendove i razlike u procesuiranju nasilja u Porodici.

Doc.dr.sc. Almira Salkić sa Univerziteta FINRA Tuzla, Amra Mirojević sa Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“ i Aldijane Omerović MA, takođe sa Univerziteta FINRA Tuzla, koautorice su petnaestog po redu rada, na temu: Cyberbullying u osnovnim školama: trendovi, faktori i strategije prevencije, čije istraživanje se temelji na analizi, distribuciji i karakteristikama elektroničkog nasilja među učenicima šestih, sedmih, osmih i devetih razreda, kao i razlike u prijavljivanju nasilja s obzirom na spol, razred.

Sexting i digitalna viktimizacija: Kriminološki i zdravstveni aspekti, tema je rada u koautorstvu kolegice i kolega dr.sc. Hamira Sultanović Karadža sa Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“, Irhada Karadža sa visoke škole CEPS-Centar za poslovne studije Kiseljak, i Amara Ljevakovića sa Medicinski fakultet Univerziteta u Zenici. Ovaj rad analizira sexting među mladima kroz zdravstvene, kriminološke i pravne aspekte, s posebnim naglaskom na obrasce digitalne komunikacije, prisilu i posljedice neovlaštenog dijeljenja intimnog sadržaja.

Cyber nasilje među studentima visokog obrazovanja: obrasci, percepcija i uloga informacionih tehnologija u prevenciji, koautorski a po redu sedamnaesti rad ovog broja Časopisa je rad kolegica, doc.dr.sc. Almire Salkić i Aldijana Omerović MA, sa fokusom na ispitivanje rasprostranjenost i karakteristike cyber nasilja među studentima visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini.

Mobing na radnom mjestu, sa naglaskom na pravne i društvene aspekte ovog sve prisutnijeg problema koautorski je rad kolegica Lucija Čavar, studentice Fakulteta poslovne ekonomije Sveučilišta/Univerziteta «Vitez» i prof.dr.sc. Tanje Gavrić, vanredne profesorice i dekanese Fakulteta poslovne ekonomije Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“, sa temom: Mobing na radnom mjestu.

Benfordov zakon kao logaritamski zakon dinamike vodećih cifara brojeva u velikim skupovima numeričkih veličina, iskazuje se jednostavnom formulom, a njegova veza sa nasilničkim ponašanjem detaljnije je opisana u devetnaestom po redu radu ovog broja Časopisa, koji nam pišu kolege/ica sa Univerziteta FINRA Tuzla; doc.dr.sc. Zoran Jasak i doc.dr.sc. Almira Salkić na temu: Primjena Benfordovog zakona, reinforcement učenja i drugih metoda u forenzičkoj i istražnoj praksi.

Istraživanje i analiziranje prevalencije vršnjačko nasilja među učenicima osnovnih škola, te njihove reakcije na nasilje, uključujući učestalost traženja pomoći od nastavnika i učitelja, je rad koji nam piše kolegica Larisa Jovanović profesorica Srednje medicinske škole u Zenici i magistre Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“, sa istoimenom temom: Vršnjačko nasilje.

"Take It Down" alat predstavlja pionirski pristup uklanjanju eksplicitnog sadržaja i zaštiti mladih od online eksploatacije, kombinirajući tehnološke inovacije i edukativne resurse kako bi se osigurao siguran digitalni prostor. O navedenom detaljnije nam pišu u svom koautorskom radu kolegice doc.dr.sc. Almira Salkić i Amra Mirojević na istoimenu temu; „Take it down“.

Dvadeset i drugi rad ovog broja Časopisa, je rad o ubrzanom širenju interneta i društvenih mreža, koje je ubrzalo i širenje nasilja velikom brzinom, a uz širenje nasilja dolazi i do širenja tehnološkog aspekta kao zaštitnog sredstva koje prepoznaje nasilje i smanjuje probleme. O čemu nam detaljnije piše Adis Fodolović, nastavnik informatike iz Osnovne škole Mehurići u Travniku, na temu: Tehnološke inovacije kod sprečavanja nasilja u online okruženju – kod platformi za obrazovanje i na društvenim mrežama.

Prof.dr.sc. Vojo Laković, redovni profesor Fakulteta društvenih znanosti „dr. Milenka Brkića Sveučilišta iz Mostara i prof.dr.sc. Miloš Milovančević sa Mašinskog fakulteta u Nišu, koautori su rada na temu; Aktivnosti i preporuke za suzbijanje pranja novca kao oblika finansiranja nasilja“.

Pretposljednji i posljednji radovi u ovom broju Časopisa su: pretposljednji je djelo je autorice mr.sc. Sandre Raspopović zaposlene u Upravi policije Crne Gore i doktorantice na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu na temu: Uloga međunarodnih policijskih organizacija u borbi protiv nasilja – Interpol, Europol, Eurojust. Dok je posljedni rad djelo kolegica sa Fakulteta zdravstvenih studija Amile Kasumović BA i Ajdine Karić MA na temu: „Granica između konflikta i psihološkog nasilja u zdravstvenom timu“.

U konačnici ovaj broj nudi i prikaz rada III po redu Naučno stručne/konferencije sa međunarodnim učešćem, koja se održala 11/12.04.2025. godine (Hotel Central Vlašić), na

temu, "Ujedinjeni protiv nasilja". Konferenciju su organizovali Centar za kriminalistička, kriminološka i pravna istraživanja i Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, uz podršku Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnog Ministarstva obrazovanja i nauke i Vlade Srednjobosanskog kantona/Kantona Središnja Bosna; Ministarstvo obrazovanja nauke, mladih, kulture i sporta, i Ministarstva privrede, te Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“ u Travniku.

Uzimajući u obzir činjenicu da je nasilje izuzetno rasprostranjena pojava u današnje vrijeme, nužno je da društvena zajednica, prvenstveno institucije sistema uz podršku stručne javnosti i akademsku zajednicu preduzme sve potrebne mjere i radnje u cilju obezbjeđenja preventivnih aktivnosti i prepoznavanje blagovremenih rizičnih faktora zlostavljanja i nasilja, što je ovom prilikom sasvim sigurno postignuto. Smatramo da smo svi zajedno imali i imamo obavezu i odgovornost blagovremeno i odgovarajuće reagovati, svi u skladu sa svojim ulogom.

Jedan od zaključaka je; da nam je neophodna kontinuirana saradnja i razmjena informacija. Jer samo zajedničkim aktivnostima, intervencijama i djelovanjem svih navedenih subjekata moguće je ostvariti adekvatnu zaštitu od bilo kojeg oblika nasilja. Stvaranje uslova za jednake mogućnosti, jednaku participaciju i briga za pravilan psihološki, socijalni, moralni i emotivni razvoj ličnosti jeste konstantan proces i imperativ svakog društva.

Nadalje, zaključeno je, kako je neophodan veći senzibilitet naše društvene zajednice za potrebe djece i bolje prepoznavanje i razumijevanje osnovnih principa Konvencije. Ali, evidentno je i da se kod pojedinih subjekata zaštite, o određenim pitanjima prepoznaju nedosljednosti i nedostatak punog razumijevanja za potrebe zaštite od svih oblika nasilja, a naročito, nedovoljno razumijevanje ostvarivanja njihovog najboljeg interesa.

U konačnici, kako bi smo blagovremeno prepoznali rizične faktora zlostavljanja i nasilja nužno je raditi na preventivnim mjerama, koje će osigurati stvaranje sigurnosti i jačanja povjerenja javnosti i građana u efikasnost institucija sistema, odnosno sistema zaštite. Svi akteri saglasni su pored ostalog da je neophodno što više isticati primjere dobrih praksi, što utiče na promociju nenasilja i zaštitu ljudskih prava.

Prilika je ovo da se zahvalimo svim autoricama/koautoricama i autorima/koautorima na prezentiranim i dostavljenim radovima, recenzenticama i recenzentima, te članicama i članovima redakcije, koji su svojim sugestijama i prijedlozima unaprijedili kvalitet i omogućili publiciranje još jednog izdanja časopisa, „Kriminalističke, kriminološke i pravne teme“. Nadam se da će čitateljice i čitatelji i u ovom broju pronaći interesantne i upotrebljive sadržaje.

Glavni i odgovorni urednik

Prof.dr.sci. Adnan Pirić

U Travniku, 30.04.2025.godine

PANDEMIJA NASILJA TOKOM PANDEMIJE COVID-19 – NEŽELJENE POSLJEDICE INTERVENCIJE

Prof.dr.sci. Sead Karakaš spec.epidemiologije

*direktor Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, vanredni profesor
Medicinskog fakulteta Univerziteta u Zenici i Fakulteta zdravstvenih studija
Sveučilišta/Univerziteta Vitez, Bosna i Hercegovina. tr.zavod@bih.net.ba*

Silvija Ordulj

*uposlenica Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko dalmatinske županije, Republika
Hrvatska. silvijaordulj@gmail.com*

Jasna Zukić

uposlenica Opće bolnice „Prim dr Abdulah Nakaš“ Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

Sažetak: U martu 2020. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) proglasila je COVID-19 pandemijom i pozvala vlade da poduzmu hitne mjere. U naredne dvije godine oboljelo je 762.791.152 a umrlo najmanje 6.897.025 ljudi od posljedice ovog oboljenja. Nasilje nad zdravstvenim radnicima (ZR) je nesretna realnost u medicinskim praksama širom svijeta. WHO izvještava da se do 38% ZR suočava sa scenarijima brutalnosti barem jednom tokom svoje karijere i 16 puta više nego u drugim profesionalnim oblastima. Na osnovu pregleda pojmova „nasilje“ i „COVID-19“ izvršili smo istraživačku pretragu u PubMedu u njihovim naslovima ili sažetcima. Više od 43% ZR doživjelo je nasilje tokom pandemije COVID-19.

Najčešći vid nasilja među zdravstvenim radnicima bilo je verbalno nasilje, a najčešći počinioci bili su rođaci pacijenata. Dob manja od 40 godina, ženski spol i rad u noćnoj smjeni povećavaju rizik od izloženosti nasilju. Većina ZR koji su bili izloženi nasilnim incidentima izjavili su da ga nisu prijavljivali.

Ključne riječi: Covid 19; zdravstveni radnik; nasilje; pandemija

1. UVOD

Prema izvještaju Centra za kontrolu i prevenciju bolesti (CDC) iz 2016. godine, 70% radnika koji su doživjeli nasilje na radnom mjestu (WPV) pripadalo je zdravstvenoj i/ili industriji socijalne pomoći (1). Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) definira WPV kao „incidente u kojima je osoblje zlostavljano, prijećeno im ili je napadnuto u okolnostima vezanim za njihov rad, uključujući i period tokom putovanje na posao i s posla, što uključuje eksplicitno ili implicitno ugrožavanje njihove sigurnosti, dobrobiti ili zdravlja“(2). Općenito, zdravstveni radnici (uglavnom medicinske sestre) imaju 16 puta veći rizik od nasilja u odnosu na radnike u drugim sektorima i imaju četiri puta veću vjerovatnoću da će zahtijevati vrijeme odsustva s posla kao rezultat nasilja. Istraživanja provedena prije perioda pandemije pokazuju da agresivno ponašanje češće pokazuju pacijenti muškog spola (82% ispitanika). U skupini sa najčešćim agresivnim ponašanjem su bolesnici pod utjecajem alkohola (86%), zatim oni koji bi trebali biti liječeni u primarnoj zdravstvenoj zaštiti a zahtijevaju liječenje u bolničkoj hitnoj službi (50%). Nešto rjeđe, ali i dalje u visokom procentu, ovakva ponašanja iskazuju pacijenti pod utjecajem psihoaktivnih tvari (48%).

Prediktori nasilja kod pacijenata su shizofrenija, mlađa dob, upotreba alkohola, zloupotreba droga, nasilje u prošlosti i neprijateljski dominantni interpersonalni stilovi. Stopa fizičkog nasilja nad medicinskim sestrama (13%) bila je više nego dvostruko veća u odnosu na ljekare (5%). S druge strane, stopa emocionalnog nasilja je značajno niža među ljekarima (3%) u odnosu na medicinske sestre (27%). Ukupni rizik od nasilja za zdravstvene profesije može biti čak 80% (izvještaj Hrvatske i Njemačke). Čini se da su žene posebno ranjive sa dvostruko većim rizikom da budu žrtve nasilja (npr. Estonija i Švedska). Danska, Portugal i Ujedinjeno Kraljevstvo su ukazale na to da je do 30% medicinskih sestara seksualno uznemiravano na radnom mjestu. U Njemačkoj podaci pokazuju da se od 831 doktora oko 70% njih u prethodnoj godini suočilo sa nekim oblikom agresije(3). Slična ukupna prevalencija nasilja utvrđena je među 558 djelatnika primarne zdravstvene zaštite u Bosni i Hercegovini. U poređenju sa medicinskim sestrama, liječnici su češće bili izloženi ponižavanju, lažnim optužbama, glasinama itd., a među ljekarima su žene češće doživljavale verbalno nasilje od svojih muških kolega (4). U Italiji je bolničko nasilje postalo uobičajeno, posebno među psihijatrima, koji su prijavljeni pod visokim rizikom od verbalne agresije, povreda, prijetnji opasnim predmetima, uhođenja i fizičke agresije. U 30-godišnjem pregledu ubistava italijanskih ljekara na radnom mjestu, registrovano je 21 ubistvo. Kod polovine slučajeva počinitelj nije bio pogođen nikakvim psihičkim poremećajima, a ubica je bio jedan od pacijenata ljekara(5). Nasilje na radnom mjestu (WPV) se javljalo u epidemijama i pandemijama i tokom prošlog stoljeća. Od 1830-ih do 1910-ih, prilikom postupanja pri zaustavljanju kolere zdravstveni radnici su nailazili na sumnju i antagonizam. Sprovođenje propisa o maskama tokom pandemije Španske gripe (H1N1) 1918.-1920. rezultiralo je nasiljem nad onima koji su provodili nošenje maski (6). Zdravstveni radnici, novinari i vladini službenici bili su napadnuti i prijećeno im je tokom pandemije ebole 2014.-2016. (7). Doživljavanje nasilja na poslu ima nekoliko štetnih posljedica na organizacionom i individualnom nivou, uključujući povećanu percepciju izgaranja, smanjen učinak i zadovoljstvo na poslu, loše mentalno zdravlje, lošu radnu atmosferu i manje efikasnu brigu o pacijentima(8). U martu 2020. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) proglasila je COVID-19 pandemijom i pozvala vlade da poduzmu hitne mjere. U narednih 30 mjeseci oboljelo je 762.791.152 a umrlo najmanje 6.897.025 ljudi od posljedice ovog oboljenja. Njegovo brzo širenje navelo je vlade i organizacije da usvoje mjere odgovora bez presedana koje se smatraju obećavajućim (npr. fizičko distanciranje, maske za lice, zatvaranje škola i higijena ruku) kako bi se spriječilo širenje bolesti (9). Nefarmaceutske intervencije (NPI) su predstavljale primarni odgovor na virus od strane nacionalnih vlada tokom prve godine pandemije s vrlo promjenjivim uspjehom širom svijeta (10-12). Postoje naučni dokazi koji upućuju na to da mjere ublažavanja COVID-19 mogu dovesti do širokog spektra poželjnih ali i neželjenih posljedica unutar i izvan sistema zdravstvene zaštite. Mnoge asocijacije su izrazile zabrinutost da neželjene posljedice karantina, kao što su nasilje, porast samoubistava i krize mentalnog zdravlja poslije COVID-a, mogu nadmašiti koristi od sprječavanja širenja virusa. Posebno izazovne su bile mjere kao što su karantene koje su propisivale vlade i implementirale drastične mjere fizičkog distanciranja, kao što su naredbe o ostanku kod kuće i policijski sat u cijelom gradu, zatvaranje škola, otkazivanje velikih okupljanja (13). Već nekoliko mjeseci nakon što je proglasila pandemiju, Svjetska zdravstvena organizacija pozvala je na više akcija „za zaštitu zdravstvenih radnika od nasilja“ i identificirala sigurnost

medicinskih sestara, doktora i bolničara kao glavnu oblast zabrinutosti (14). Slično tome, komentar objavljen u The Lancetu otprilike u isto vrijeme naglašava da „napadi na zdravstveno osoblje moraju prestati, posebno dok se svijet bori protiv COVID-19“(15). Liječnici, medicinske sestre i drugi zdravstveni radnici na prvoj liniji slavljani su u mnogim zemljama kao heroji za svoj rad tokom pandemije COVID-19. Međutim, nisu svi podjednako cijenili njihov trud i doprinos. Ipak, najpre pojedinačno a zatim u sve većoj mjeri objavljuju se priče o zdravstvenom osoblju koje se suočava s napadima na radnom mjestu ali i dok putuju u i iz zdravstvenih ustanova.

Cilj:

- 1.Procjeniti prevalenciju nasilja među zdravstvenim radnicima.
- 2.Ispitati koji su glavni faktori koji doprinose nasilju na radnom mjestu u zdravstvenim ustanovama.
- 3.Ispitati kako je prevalencija nasilja na radnom mjestu varirala među dostupnim metaanalizama i sistematskim pregledima
- 4.Koji je uticaj nasilja na radnom mjestu u procesu pružanja zdravstvene zaštite.
- 5.Koja grupa zdravstvenih radnika je prijavila najveću prevalenciju nasilja na radnom mjestu i koju vrsta nasilja.

Materijal i metode: Na osnovu pregleda pojmova „nasilje“, „zdravstveni radnik” i „COVID-19“ izvršili smo istraživačku pretragu u PubMedu u njihovim naslovima ili sažetcima. Identifikovani su relevantni članci i izvještaji objavljeni pet godina prije pandemije i u periodu od 01.01. 2020 do 31. decembra 2023. Izvršena analiza xx metaanaliza i YY sistematskih pregleda koji su tretirali ovu oblast Izvori su procenjeni prema obimu i dizajnu studije. Tabelarni prikaz meta analiza uključenih u pregled dat u PRILOGU rada.

Rezultati: Tokom pandemije COVID-19, zdravstveni radnici su se borili na čelu rata protiv bolesti, izlažući se rizicima kao što su dugo radno vrijeme, psihički stres , iscrpljenost i izgaranje, kao i ozbiljan strah, etiketiranje i odbacivanje, posebno kada pružaju njegu pacijentima s Covid-19 (16). Istraživači su identificirali čitav niz različitih vidova nasilja počinjenih nad zdravstvenim radnicima, uključujući verbalnu agresiju, zastrašivanje, prijetnje nasiljem, seksualno i rasno uznemiravanje, uništavanje lične imovine, uhođenje i fizičke napade, sa stopama u rasponu od 75,8% u Bugarskoj do 46,7% u Brazilu (17). Protivljenje zdravstvenim mjerama vezanim za COVID-19 najčešća je motivacija za napade (28,5%) (18). Sistematski pregled 17 različitih studija istakao je prevalenciju WPV među zdravstvenim radnicima koja je procijenjena na 47%, pri čemu je psihičko nasilje (44%) bilo veće od fizičkog (17%)(19). Rezultati meta-analize Liu et al., 2020. godini pokazali su da je ukupna prevalencija WPV-a prema ZR iznosila 61,9%, a stope fizičkog i verbalnog nasilja bile su 24,4% odnosno 57,6% (20, 21). Verbalno nasilje je obično preliminarna faza koja se može ili proširiti na fizičko ili biti kontrolirana. Ovo može objasniti nalaze u vezi sa vrstama nasilja, gdje je 87,9% ukupnog broja zdravstvenih radnika bilo izloženo verbalnom nasilju, 10,5% je izjavilo da je bilo izloženo i verbalnom i fizičkom nasilju, a samo 1,6% je izjavilo da je izloženo fizičkom nasilju (22). García-Zamora et al. (2022) proveo je istraživanje u 19 zemalja Latinske Amerike i otkrio da je više od polovine ispitanih zdravstvenih radnika prijavilo zlostavljanje tokom pandemije COVID-19, pri čemu je 95,6% bilo izloženo

verbalnom zlostavljanju, 11,1% fizičkom zlostavljanju i 19,9% drugim oblicima agresije (23). Nasilje je bilo najzastupljenije nad ženama zdravstvenim radnicama (64,7%). Ovaj nalaz se složio sa studijom sprovedenom u Iraku, gde su dominirale mlađe starosne grupe, sa 44% mlađih od 30 godina i 37,2% između 30 i manje od 40 godina, posebno izraženo je nasilje kod žena zdravstvenih radnica (61,4%). Ovo bi se moglo pripisati tome što su žene smatrale slabim i nesposobnim da se brane (24). Gotovo polovina zdravstvenih radnika smatra da je nedostatak potrebne logistike na radnom mjestu glavni uzrok nasilja, 25,9% nedostatak sposobnosti, a 22,7% nedostatak adekvatne sigurnosti. Osim toga, 19,5% je okrivilo nepostojanje zakona odvratanja, 10,5% i 9,1% glasalo je za neznanje i loše manire i nesvjesnost, a 6,7% je okrivilo medije za iskrivljavanje "imidža doktora". Ovo se nekako složilo s Towharijem i Bugisom (2020) koji su kao glavne prediktore nasilja naveli zdravstveno stanje pacijenata, nedostatak osoblja, veliki obim posla i nedostatak osoblja na obezbeđenju (25). U 2021. godini, meta-analiza Varghese et.al. je objavila da su stope bilo koje vrste nasilja na radnom mjestu, verbalnog zlostavljanja (51-64%), fizičkog nasilja (59-70%), seksualnog uznemiravanja (14-34%) i maltretiranja među medicinskim sestrama (7-17%), posebno visoke u zemljama jugoistočne Azije i zapadnog Pacifika (26). Ovi nalazi su slični prethodnoj meta-analizi Ramzi et.al., koja je objavljena tokom pandemije COVID-19 koja je objavila da je 47% zdravstvenih radnika doživjelo bilo koju vrstu nasilja, odnosno fizičko nasilje njih (17%)(27). Najveća prevalencija fizičkog nasilja istaknuta je u meta-analizi izvršenoj na iranskim medicinskim radnicima hitne pomoći, i iznosi 36,4% (95% CI 27,29–45,50), dok je najniža prevalencija pronađena u kineskoj studiji sprovedenoj na više tipova zdravstvenih radnika 13,7% (95% CI: 12,2–15,1%)(28). Iz 19 sistematskih pregleda, autori su otkrili da je ukupna prevalencija nasilja među zdravstvenim radnicima prijavljena na čak 78,9%, a medicinske sestre koje rade na psihijatrijskim odjeljenjima bile su najviše pogođene(29). Također, objedinjena prevalencija seksualnog uznemiravanja bila je ispod 25% u većini pregleda, a samo u dva bila je između 25% i 50% (29). Metaanaliza obavljena na medicinskim specijalizantima, na studijama iz više zemalja, istakla je najvišu stopu seksualnog uznemiravanja, sa 36,2% (95% CI 19,8–52,6%) udruženom prevalencom, dok je najniža pronađena među kineskim bolničkim sestrama 6% (95% CI 4–9%)(30, 31). Najveća prijavljena prevalencija mobinga bila je 63,0% (95% CI: 62-63%) u meta-analizi izvršenoj na hirurškim specijalizantima koji rade u bolnicama iz više zemalja, dok je najniža prijavljena stopa iznosila 25,0% (95% CI: 17-33%) u studiji sprovedenoj na medicinskim sestrama (32,33). Blizu 77% svih napada dešava na dužnosti što je u skladu s ranijim studijama, ali, više od jednog od sedam napada (17,9%) dešava se van dužnosti. To sugerira da za vrijeme pandemije tržni centri, javni prijevoz, pa čak ni vlastiti dom nisu bili sigurni prostori za zdravstvene radnike. Iz tog razloga, mnoge meksičke i filipinske medicinske sestre prestale su da nose svoje uniforme kada su išle na posao ili s posla tokom aprila 2020.(34) Policija i zdravstvene ustanove reagovala su upozoravajući radnike da preduzmu mjere predostrožnosti, uključujući boravak u zatvorenom prostoru i „nošenje ulične odjeće kada dolaze u bolnicu - a ne odjeće koja ih identifikuje kao bolničkog radnika“(35). U prvoj godini pandemije stopa fizičkog nasilja nad medicinskim sestrama (13%) bila je više nego dvostruko veća u odnosu na ljekare (5%); stopa emocionalnog nasilja je značajno niža među ljekarima (3%) u odnosu na medicinske sestre (27%). Slijedeći nalazi ističu povećanje stope WPV-a, fizičkog i verbalnog nasilja kako je pandemija napredovala od početka (2020.godine), svog

vrhunca- sredina pandemije (2021. godine) do perioda vakcinacije (2022.). Prema Međunarodnom komitetu Crvenog krsta (ICRC), više od 600 slučajeva nasilja nad zdravstvenim radnicima dogodilo se u prvih 6 mjeseci pandemije (36). Također, stopa fizičkog nasilja tokom kasnog perioda pandemije (23%) bila skoro dvostruko veća od srednjeg perioda (12%); Iznenađujuće, stopa emocionalnog nasilja bila je niža tokom kasne pandemije (5%) u odnosu na period srednje pandemije (28%)(37).

2. DISKUSIJA

Tokom pandemije snažno se povećalo verbalno i fizičko nasilje nad zdravstvenim radnicima na prvoj liniji, posebno liječnika i medicinskih sestara, ali i mnogih drugih. Zdravstveni radnici na prvoj liniji bili su dužni u praksi provoditi politiku zatvaranja i distanciranja zbog COVID-19, nadzirati karantene, provjeravati status cijepljenja i nošenje zaštitnih maski te obavještavati pacijente i obitelj o kašnjenjima u uslugama, kao i teškim bolestima i smrti. Nasilje pacijenata i rodbine prema pojedinim zdravstvenim radnicima često je bila reakcija na ova stanja što je rezultiralo visokom razinom frustracije, straha i emocionalno teških situacija. Rezultat je za mnoge zdravstvene radnike bio da je nasilje postalo svakodnevna prijetnja i dio njihovog rutinskog posla (38,39). Prema velikom broju studija, najčešći uzroci nasilja nad zdravstvenim radnicima tokom pandemije COVID-19 uključuju nepovjerenje u zdravstvene radnike, smrt pacijenata oboljelih od COVID-19, odbijanje bolnica da prime pacijente zaražene COVID-19 zbog ograničenog prostora ili politike bolnica u vezi s COVID-19 (40). Obzirom na to da je protivljenje zdravstvenim mjerama vezanim za COVID-19 najčešća motivacija za napade (28,5%), vidimo da su zdravstveni radnici zapravo kolateralna žrtva. Napadnuti su jer ih počinioci okrivljuju za političke odluke koje zdravstveni radnici nisu donijeli, već su ih “samo” pratili i provodili. Primjeri za to uključuju kolektivne napade na zdravstvene radnike koji provode preglede na COVID-19 ili rade u klinikama za vakcinaciju. Nakon lobiranja medicinskih sestara, talijanski parlament je 2020. godine usvojio novi zakon koji se bavi nasiljem nad zdravstvenim radnicima, povećavajući zatvorsku kaznu sa 4 na 16 godina za one koji zdravstvenim radnicima nanose teške ili veoma teške tjelesne povrede i povećavajući administrativne kazne sa 500 na 5.000 eura za radnje koje krše prava zdravstvenih radnika (41). Kao odgovor na brojne napade i uznemiravanje liječnika i zdravstvenih radnika koji se bave brigom o virusu COVID-19 ili traženjem kontakata, indijska vlada je odobrila zakon kojim se nasilje nad zdravstvenim radnicima označava kao zločin bez kaucije za koji je kažnjivo do 7 godina zatvora (42). Zakonodavci u nekoliko zemalja, uključujući Australiju, Belgiju, Kinu, Indiju, Sudan i SAD, također su uveli strože kazne za prekršaje protiv medicinskog osoblja. Time su odgovorili na povećane stope nasilja od početka pandemije. Agresivno ponašanje češće pokazuju pacijenti muškog spola (82% ispitanika). U skupinu s najčešćim agresivnim ponašanjem su bolesnici pod utjecajem alkohola (86%), zatim oni koji bi trebali biti liječeni u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i zahtijevaju liječenje u bolničkoj hitnoj službi – HED (50%); nešto rjeđe ovakva ponašanja iskazuju pacijenti pod utjecajem psihoaktivnih tvari (48%)(43). Od 3838 ispitanika koji su izjavili da su se oni sami ili njihove kolege/kolega(e) suočili s nasiljem, 55,1% je izjavilo da se osjeća manje motivirano ili više nezadovoljno svojim poslom kao posljedica nasilja. Oko 16,6% njih izjavilo je da je spremno

da napusti ili svoje sadašnje odjeljenje ili radno mjesto, a 4,6% da napusti profesiju. Nasuprot tome, skoro 17,5% ljudi nije izrazilo nikakvu promjenu u svom stavu prema poslu, dok se 5,3% osjeća motiviranijim za rad nego prije (43)

3. ZAKLJUČAK

Agresija prema medicinskom osoblju nije nova pojava. Krizne situacije, poput pandemije COVID-19, pojačale su razmjere fenomena. Tačno određivanje razmjera pojave i predisponirajućih faktora omogućit će poduzimanje odgovarajućih preventivnih radnji koje će pridonijeti ograničavanju negativnih posljedica nasilja na radnom mjestu. Nasilje ima negativan utjecaj na mentalno zdravlje medicinskog osoblja i može uzrokovati nepopravljivu fizičku i psihičku štetu osobama koje ga doživljavaju. Najčešći oblici nasilja na radnom mjestu bili su verbalno nasilje, fizički napad, zlostavljanje, seksualno uznemiravanje i rasno uznemiravanje. Najčešće su nasilje činili pacijenti i njihovi rođaci, kolege i nadređeni. Muškarci su iskusili znatno veću izloženost fizičkom nasilju u usporedbi sa ženama. Upravljanje pandemijom zahtijeva uspostavljanje preventivnih postupaka za agresiju i nasilje.

4. LITERATURA:

1. Watson A, Jafari M, Seifi A. The persistent pandemic of violence against health care workers. *Am J Manag Care* 2020;26:e377–9.
2. Nowrouzi-Kia B, Isidro R, Chai E, Usuba K, Chen A. Antecedent factors in different types of workplace violence against nurses: a systematic review. *Aggress Violent Beh.* 2019;44:1–7.
3. Vorderwülbecke F, Feistle M, Mehring M, Schneider A, Linde K. Aggression and violence against primary care physicians—a nationwide questionnaire survey. *Dtsch Arztebl Int.* 2015;112(10):159–165.
4. Jatic Z, Erkocevic H, Trifunovic N, Tatarevic E, Keco A, Sporisevic L, Hasanovic E. Frequency and Forms of Workplace Violence in Primary Health Care. *Med Arch.* 2019 Feb;73(1):6-10.)
5. Loretto L, Nivoli AMA, Daga I, Milia P, Depalmas C, Nivoli G, Bellizzi S. Six things to know about the homicides of doctors: a review of 30 years from Italy. *BMC Publ Health.* 2021 Jul 5;21(1):1318.
6. Dolan B (2020) Unmasking history: who was behind the anti-mask league protests during the 1918 influenza epidemic in San Francisco? *Perspect Med Humanit* 5:19
7. Cohn S, Kutalek R (2016) Historical parallels, Ebola virus disease and cholera: understanding community distrust and social violence with epidemics. *PLoS Curr* 8:ecurrents.outbreaks.aa1f2b60e8d43939b43fbd93e1a63a94
8. ALBashtawyAljezawi MME (2016) Emergency nurses' perspective of workplace violence in Jordanian hospitals: a national survey. *Int Emerg Nurs* 24:61–65
9. Hale T, Angrist N, Goldszmidt R et al. A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker). 2021. *Nat Hum Behav* 2021; 5:529–38
10. Lai S, Ruktanonchai NW, Zhou L et al. Effect of non-pharmaceutical interventions to contain COVID-19 in China. *Nature* 2020; 585:410–3

11. Bo Y, Guo C, Lin C et al. Effectiveness of non-pharmaceutical interventions on COVID-19 transmission in 190 countries from 23 January to 13 April 2020. *Int J Infect Dis* 2021; 102:247–53.
12. Chu DK, Akl EA, Duda S et al. Physical distancing, face masks, and eye protection to prevent person-to-person transmission of SARS-CoV-2 and COVID-19: a systematic review and meta-analysis. *Lancet* 2020; 395:1973–87
13. Liu Y. The impact of non-pharmaceutical interventions on SARS-CoV-2 transmission across 130 countries and territories. *BMC Medicine*. 2021;19:1–12
14. WHO. Keep Health Workers Safe to Keep Patients Safe. 2020. Available online: <https://www.who.int/news/item/17-09-2020-keep-health-workers-safe-to-keep-patients-safe-who> (accessed on 9 March 2025)
15. McKay, D.; Heisler, M.; Mishori, R.; Catton, H.; Kloiber, O. Attacks against health-care personnel must stop, especially as the world fights COVID-19. *Lancet* 2020, 395, 1743–1745.
16. R. Rodríguez-Bolaños, F. Cartujano-Barrera, B. Cartujano, Y.N. Flores, A.P. Cupertino, K. Gallegos-Carrillo The urgent need to address violence against health workers during the COVID-19 pandemic *Medical Care*, 58 (2020)
17. Mento C, Silvestri MC, Bruno A, et al. Workplace violence against Healthcare professionals: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior* 2020; 51:101381.
18. Di Martino V. Workplace violence in the health sector. country case studies Brazil, Bulgaria, Lebanon, Portugal, South Africa. Thailand and an additional Australian study Ginebra: Organización Internacional del Trabajo. 2002; 3-42
19. Zhang S, Zhao Z, Zhang H, Zhu Y, Xi Z, Xiang K. Workplace violence against healthcare workers during the COVID-19 pandemic: a systematic review and meta-analysis. *Environ Sci Pollut Res Int*. 2023 Jun;30(30):74838-74852.
20. Liu, J., Gan, Y., Jiang, H., Li, L., Dwyer, R., Lu, K., ... & Lu, Z. (2019) Prevalence of workplace violence against healthcare workers: a systematic review and meta-analysis. *Occupational and environmental medicine*, 76(12), 927-937.
21. Lu, L., Dong, M., Wang, S. B., Zhang, L., Ng, C. H., Ungvari, G. S., ... & Xiang, Y. T. (2020). Prevalence of workplace violence against health-care professionals in China: a comprehensive meta-analysis of observational surveys. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(3), 498-509.
22. Elsaid NMAB, Ibrahim O, Abdel-Fatah ZF, Hassan HA, Hegazy MH, Anwar MM, Soliman HH. Violence against healthcare workers during coronavirus (COVID-19) pandemic in Egypt: a cross-sectional study. *Egypt J Forensic Sci*. 2022;12(1):45.
23. García-Zamora S, Pulido L, Miranda-Arboleda AF, García DE, Pérez G, Priotti M, Chango DX, Antonioli M, Zaidel EJ, Lopez-Santi R, Vazquez G, Nuñez-Mendez R, Cabral LT, Sosa-Liprandi Á, Liblik K, Baranchuk A. Aggression, Micro-aggression, and Abuse Against Health Care Providers During the COVID-19 Pandemic. A Latin American Survey. *Curr Probl Cardiol*. 2022 Oct;47(10):101296.
24. Lafta R, Qusay N, Mary M, Burnham G (2021) Violence against doctors in Iraq during the time of COVID-19. *PLoS ONE* 16(8):e0254401
25. Towhari, A. A., & Bugis, B. A. (2020). The awareness of violence reporting system among healthcare providers and the impact of new ministry of health violence penalties in Saudi Arabia. *Risk management and healthcare policy*, 2057-2065.

26. Varghese A, Joseph J, Vijay V, Khakha DC, Dhandapani M, Gigini G, Kaimal R. Prevalence and determinants of workplace violence among nurses in the South-East Asian and Western Pacific Regions: a systematic review and meta-analysis. *J Clin Nurs*. 2022;31:798–819
27. Ramzi ZS, Fatah PW, Dalvandi A (2022) Prevalence of workplace violence against healthcare workers during the COVID-19 pandemic: a systematic review and meta-analysis. *Front Psychol* 13:896156
28. L. Lu, M. Dong, S.B. Wang, L. Zhang, C.H. Ng, G.S. Ungvari, et al. Prevalence of workplace violence against health-care professionals in China: a comprehensive meta-analysis of observational surveys *Trauma Viol Abuse*, 21 (3) (2020), pp. 498-509
29. Rossi MF, Beccia F, Cittadini F, Amantea C, Aulino G, Santoro PE, Borrelli I, Oliva A, Ricciardi W, Moscato U, Gualano MR. Workplace violence against healthcare workers: an umbrella review of systematic reviews and meta-analyses. *Public Health*. 2023 Aug;221:50-59.)
30. N. Fnais, C. Soobiah, M.H. Chen, E. Lillie, L. Perrier, M. Tashkhandi, et al. Harassment and discrimination in medical training: a systematic review and meta-analysis *Acad Med J Assoc Am Med Coll*, 89 (5) (2014), pp. 817-827
31. X. Liu, H. Yang, Y. Hu, Y. Zhou, J. Wang, L. Dong, et al. Incidence of workplace violence against nurses among Chinese hospitals: a meta-analysis *J Nurs Manag*, 30 (6) (2022), pp. 1490-1501
32. A.L. Gianakos, J.A. Freischlag, A.M. Mercurio, R.S. Haring, D.M. LaPorte, M.K. Mulcahey, et al. Bullying, discrimination, harassment, sexual harassment, and the fear of retaliation during surgical residency training: a systematic review *World J Surg*, 46 (7) (2022), pp. 1587-1599
33. A. Varghese, J. Joseph, V.R. Vijay, D.C. Khakha, M. Dhandapani, G. Gigini, et al. Prevalence and determinants of workplace violence among nurses in the South-East Asian and Western Pacific Regions: a systematic review and meta-analysis *J Clin Nurs*, 31 (7–8) (2022), pp. 798-819
34. Semple, K. ‘Afraid to Be a Nurse’: Health Workers under Attack. 2020. Available online: <https://www.nytimes.com/2020/04/27/world/americas/coronavirus-health-workers-attacked.html> (accessed on 10 March 2025).
35. Katawazi, M. (2022). Toronto hospitals suggest that staff wear plainclothes when coming into work due to weekend “Freedom Convoy. CTV News.
36. Devi S. COVID-19 exacerbates violence against health workers. *Lancet*. 2020 Sep 5;396(10252):658.
37. Zhang S, Zhao Z, Zhang H, Zhu Y, Xi Z, Xiang K. Workplace violence against healthcare workers during the COVID-19 pandemic: a systematic review and meta-analysis. *Environ Sci Pollut Res Int*. 2023 Jun;30(30):74838-74852.
38. Brigo F, Zaboli A, Rella E, et al. The impact of COVID-19 pandemic on temporal trends of workplace violence against healthcare workers in the emergency department. *Health Policy* 2022;126:1110–6
39. McKay D, Heisler M, Mishori R, et al. Attacks against health-care personnel must stop, especially as the world fights COVID-19. *Lancet* 2020;395:1743–5

40. Bhatti, O. A., Rauf, H., Aziz, N., Martins, R. S., & Khan, J. A. (2021). Violence against healthcare workers during the COVID-19 pandemic: a review of incidents from a lower-middle-income country. *Annals of global health*, 87(1), 41.
41. Thornton J. Violence against health workers rises during COVID -19. *Lancet*. 2022;400:348.
42. Vento, S., Cainelli, F., & Vallone, A. (2020). Violence against healthcare workers: a worldwide phenomenon with serious consequences. *Frontiers in public health*, 541.

THE PANDEMIC OF VIOLENCE DURING THE COVID-19 PANDEMIC – UNINTENDED CONSEQUENCES OF INTERVENTION

Abstract

In March 2020, the World Health Organization (WHO) declared COVID-19 a pandemic and urged governments to take urgent action. In the following two years, 762,791,152 people became ill and at least 6,897,025 people died from the disease.

Violence against healthcare workers (HCWs) is an unfortunate reality in medical practices worldwide. The WHO reports that up to 38% of HCWs experience scenarios of brutality at least once during their careers, and 16 times more than in other professional fields.

Based on a review of the terms “violence” and “COVID-19”, we conducted a PubMed research search on their titles or abstracts.

More than 43% of HCWs experienced violence during the COVID-19 pandemic.

The most common form of violence among HCWs was verbal violence, and the most common perpetrators were relatives of patients. Age under 40, female gender and night shift work increase the risk of exposure to violence. Most HCWs who were exposed to violent incidents stated that they did not report it.

Keywords: Covid 19; healthcare worker; violence; pandemic

NASILJE NAD MUŠKARCIMA

Prof.dr.sci. Mile Matijević

predsjednik Upravnog odbora Internacionalnog Centra za kriminološka i kriminalistička istraživanja i vještačenja Banja Luka, redovni profesor Internacionalnog Univerziteta u Travniku i Fakulteta pravnih nauka Univerziteta za poslovne studije u Banja Luci, Bosna i Hercegovina.

matijevicdrmile@gmail.com

Prof.dr.sci. Tatjana Skakavac

vanredna profesorica Univerziteta Union – Fakultet za pravne i poslovne studije “Lazar Vrkatić” Novi Sad Republika Srbija. tatjana.skakavac@gmail.com

Sažetak: Tradicionalno shvatanje i praksa ukazuju na veoma raširenu kriminogenu dimenziju nasilja muškaraca nad ženama. Ovom problem se kroz teorijske, praktične i druge aktivnosti posvećuje značajna pažnja, iako se značajniji rezultati u pogledu smanjenja istog ne vide. U okviru sveukupnog sagledavanja problema nasilja, u ovom radu pažnja istraživanja, analize će se usmjeriti na nasilje “žena nad muškarcima”. Malobrojna su istraživanja, radovi na ovu temu, zbog čega je inspirativno, intrigantno, ali i značajno ovaj fenomen osvijetliti. S tim više, što se u nezvaničnom ambijentu ističe prisustnost i ovakvog vida nasilja, koje bitiše u svojevrsnom “tamnom polju”. Posebno je bitno istražiti etiološke, kriminološke, viktimološke aspekte ovog nasilja, sa akcentom kauzalnosti nasilja u “oba smjera”. U radu će se prezentirati raspoloživi statistički podaci u regionu, svijetu, a dace se i konkretni primjeri.

Ključne riječi: *Nasilje nad muškarcima, etiologija, karakteristike nasilja, kauzalitet nasilja, društvena reakcija, tamna brojka, statističke analize*

1. UVOD

Porodica, ta „mirna luka“ skladne realnosti gdje se partneri povlače iz „svijeta“ i njegovih konflikata, u brojnim slučajevima postala je oaza nasilja, izgovor za brutalna izživljavanja nad slabijim, podčinjenim članom. Svakodnevno na stranicama crnih hronika možemo pronaći članke o kriminalnim slučajevima i potresnim ispovijestima, a koji su posljedica ovog nasilja. Nasilje u porodici još uvijek je nedovoljno istražena pojava čiji se uzroci i stvarne posljedice sa sigurnošću ne mogu protumačiti. Ono je danas posebno zanimljivo, jer je skriveno od pogleda javnosti, ali ipak smo redovno putem medija obaviješteni o njegovom postojanju. Pod geslom „ne zabadaj nos u tuđe stvari“ ostajemo pasivni na viku i plač iz susjednog stana, a iz poštovanja prema komšijama nećemo obavijestiti policiju o brutalnom činu kojem smo možda svijedoci. No, je li moralno uplitati se u tuđe živote ili su pak posljedice gore Dajana Šljivar 417 ukoliko se ne upličemo? Upravo ta ravnodušnost i neljudsko držanje koje se može uočiti kod mnogih naših sugrađana, pobudilo je u meni poseban interes za ovu temu. Nasilje u porodici jedan je od fenomena koji se javlja svuda u svetu, u svim kulturama, nezavisno od ekonomskog statusa i društvenog sloja porodice. Iako datira iz davnina, njemu se posvećuje naročita pažnja tek 70-ih godina XX veka, sa pojavom feminističkih pokreta koji se zalažu za prava žena, kada dolazi do podizanja vela sa ovog vešto skrivanog društvenog problema. Statistika pokazuje da se kao

nasilnici najčešće pojavljuju muškarci, dok su žrtve nasilja najčešće žene i deca, a veliki broj ovih slučajeva imao je tragične posledice što je dovelo do neophodnosti uključivanja države i medija u rešavanje ovog kompleksnog problema.

2. NASILJE U PORODICI

Nasilje u porodici je ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava tjelesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice. Nasilje u porodici je pojam koji se obično odnosi na nasilje između supružnika ili supružničko zlostavljanje, ali takođe može da se odnosi i na nevjenčane intimne partnere ili jednostavno ljude koji žive zajedno. Nasilje shvatamo kao čin ili propust u interakciji i dinamici međusobnih odnosa, kojim se drugoj osobi nanosi zlo, fizičko ili psihičko, upotrebom fizičke ili psihičke sile, individualno ili kolektivno. Pojam nasilja u porodici može se odrediti kao skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad drugim osobama upotrebom sile, zastrašivanjem i manipulacijom. Najčešće se definiše kao vid seksualnog, psihičkog ili ekonomskog zlostavljanja, koje vrši jedan član porodice prema drugom članu porodice. U pitanju je široko rasprostranjena pojava koja dovodi do negativnih fizičkih, psihičkih, socijalnih i finansijskih posledica po žene, decu, porodicu i društvenu zajednicu u celini. Međunarodno pravo određuje porodično nasilje kao kršenje osnovnih ljudskih prava lica koje ga trpe i obavezuje države da preduzmu delotvorne korake koji su usmereni na suprostavljanje različitim oblicima nasilja u porodici. U Republici Srbiji nasilje u porodici je uređeno Zakonom o socijalnoj zaštiti, Porodičnim zakonom, Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici, a određeno je i kao krivično delo i regulisano Krivičnim zakonikom¹. Pod nasiljem u porodici Porodični zakon² podrazumeva: nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede; izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu; prisiljavanje na seksualni odnos; navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14. godinu života ili nemoćnim licem; ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima; vređanje i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje. Prema Porodičnom zakonu, nasilje u porodici ispoljava se u različitim oblicima:

Fizičko nasilje: korišćenje delova tela ili oružja radi pretnje, kazne, dominiranja, kontrolisanja ili povređivanja druge osobe. Vršiti se na različite načine i različitim sredstvima, a za posledicu može imati laku ili tešku telesnu povredu. Ono obuhvata: batine, povrede oštrim i tupim predmetima, udaranje, šutiranje, davljenje, bacanje, nanošenje opekotina, gađanje raznim predmetima, lomljenje bilo kog dela tela, nanošenje povreda različitim vrstama oružja, opekotine, a zajedničko je napad na fizički integritet žrtve

Psihičko nasilje: sastoji se u ozbiljnoj pretnji da će se napasti život ili telo člana porodice. Pretnja izaziva osećanje ugrožene sigurnosti. Prestavlja zlostavljanje koje ima za cilj da se ostvari moć o kontrola nad žrtvom kroz različite zabrane, omalovažavanje, izolaciju, prijetnje, uvrede, podcjenjivanje, ucjene, kontrolu kretanja i slično, posledice mogu biti teže od fizičkih i dovode do razaranja strukture ličnosti Psihičko nasilje se odnosi takođe i na zastrašivanje, konstantno kritikovanje, potcjenjivanje, različite optužbe, emocionalno

¹ "Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024

² "Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015

ucenjivanje, stvaranje nesigurnosti kod žrtve, verbalno zlostavljanje, uznemiravanje, maltretiranje, itd.

Seksualno nasilje: svaka povreda polne slobode i morala, degradiranja i ponižavanja na seksualnoj osnovi, prisiljavanja na seksualni odnos i silovanje. Odnosi se na seksualno uznemiravanje i silovanje, odnosno seksualni odnos bez pristanka žrtve. Ono predstavlja korišćenje prisilnih seksualnih radnji kojima se dominira, manipuliše, pretili i povređuje druga osoba.

Ekonomsko nasilje: oduzimanje novca i vrednih stvari, kontrolisanje zarade i primanja, zabrana članu da raspolaže svojim i zajedničkim prihodima, zabrana članu da se zaposli i ostvari sopstvene prihode, oduzimanje sredstava za rad, nametanje obaveze stalnog podnošenja detaljnih izveštaja o trošenju novca i dr.

Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici³ uvode se hitne mere zaštite od nasilja u porodici. Zakon daje ovlašćenje nadležnom policijskom službeniku da naredjenjem, bez saglasnosti moguće žrtve nasilja u porodici, izrekne hitne mere zaštite od nasilja u porodici i to meru privremenog udaljenja učinioca iz stana ili meru privremene zabrane učiniocu da kontaktira žrtvu nasilja i prilazi joj.

Nasilje može biti:

- a) Aktivno, koje uključuje zlostavljanje u fizičkom, psihičkom/emotivnom ili seksualnom smislu u kojem je prepoznatljiva i vidljiva agresija.
- b) Pasivno, se manifestuje kao zanemarivanje lica i njegovih potreba: zdravlja, prehrane, materijalnih potreba.

2.1. Muškarci kao žrtve porodičnog nasilja

Kada razmišljamo o zlostavljanju ili nasilju, po automatizmu imamo ideju o ženi žrtvi i muškarcu zlostavljaču. Retko zamišljamo mušku žrtvu, ako je uopšte ikada i zamislimo. Istraživanja iz SAD-a pokazuju, da uprkos uvreženom mišljenju o muškarcu kao predatoru, čak 26% muškaraca iz gej populacije, 29% strejt muškaraca i 39% biseksualaca je prijavilo neki oblik porodičnog nasilja. Još veći procenat, 48%, je iskusilo psihološko i emocionalno zlostavljanje od strane partnera ili partnerke. Muškarcu je jako teško da nađe nekoga ko će uopšte poverovati da je on žrtva zlostavljanja. Preovladavajuća slika muškarca kao „muškarca agresora“ ili „muškarci su snažniji“ vodi u uvreženo razmišljanje da su nekako „zaslužili“ svoje zlostavljanje time što su isprovocirali svog zlostavljača. U drugim slučajevima, plaše se, s pravom, da će biti ignorisani ili čak ismevani što su dozvolili da se nasilje dešava.⁴ Iako se akcenat stavlja na žene kao glavne žrtve, takođe i muškarci mogu biti žrtve nasilja u porodici. Pažnja svjetske javnosti na muškarce koje maltretiraju žene skrenuta je pojavom pokreta za muška prava. Od rođenja do smrti, u vrijeme mira kao i rata, muškarci se suočavaju s diskriminacijom i nasiljem od strane države, zajednice i porodice. Najmanje svaki treći muškarac na svijetu, tijekom svoga će života biti žrtva nasilja od strane žena – kako verbalnog tako i fizičkog. Nasilje nad muškarcima prisutno je u svakom društvu, bez obzira na politički i ekonomski sustav, bogatstvo, rasu ili kulturu. Glavni uzrok nasilja nad muškarcima leži u porastu feminizma odnosno diskriminaciji koja priječi prirodnoj

³ Sl. glasnik RS", br. 94/2016 i 10/2023 - dr. zakon

⁴ <https://drkatarinavisic.com/muskarci-kao-zrtve-zlostavljanja-u-vezi-ili-braku/>

dominaciji muškaraca nad ženama u svim područjima života. Nasilje nad muškarcima nije “prirodno” ili “neizbježno”, zahvaljujući feminizmu ono je grubo kršenje ljudskih prava. U svim državama svijeta, muškarci su izloženi nasilju svojih partnerica i rođakinja. Iz srama ne usuđuju se obratiti vlastima, a vrlo često njihove se prijave ne uzimaju ozbiljno. Zakoni i međunarodni sporazumi koji bi trebali spriječiti nasilje nad muškarcima ne primjenjuju se ili uopšte ne postoje. Oružani sukobi posebno smrtno pogađaju muškarce jer, osim vrlo malog broja žena, jedino oni u njima i sudjeluju. Ubijanje muškaraca koristi se kao oružje u ratu, da bi dehumaniziralo muškarce ili da bi se kaznilo zajednicu kojoj pripadaju, pa sve do eskalacije nasilja u porodici kada se vojnici vrate kućama gdje nalaze žene koje su nezainteresirane za njihove probleme (PTSP i sl.) i koje ih maltretiraju na načine koji prelaze granice nasilja uobičajenog i u ratu. Zbog stereotipa o muškarcima, koji je duboko ukorijenjen u patrijarhalnom obrascu, pa i svojevrsnim bremenom jačeg pola - uglavnom kao žrtve nasilja muškarci o tome ne govore, pa ih i društvo donekle ne shvata. Muškarci koji su žrtve nježnijeg pola, nasilje u većini slučajeva ne prijavljuju, tako da se o tom problemu rjeđe govori, pa se stvara slika da i ne postoji takva vrsta nasilja. Međutim, stručnjaci tvrde da je ono prisutno i da takvo zlostavljanje može da se završi i tragično. U većini slučajeva, muškarci su jače pogođeni emocionalnim nego fizičkim zlostavljanjem. Neljubazne i okrutne riječi mogu ih povrijediti na različite načine. Biti povrijeđen od osobe koja se voli i kojoj se vjeruje je razarajuće, pa se mnogi osjećaju zbunjeno i posramljeno. Najčešće ih partnerke ponižavaju i povređuju uvredljivim riječima u prisustvu drugih, uključujući i djecu. Posesivne su prema partnerima i teže da ih izoluju od prijatelja i porodice.

Žensko nasilje najčešće karakteriše:

- zloupotreba žrtve (servira hladan ručak, ne razgovara sa mužem i kod njega izaziva osećanje nesposobnosti);
- manipulacija (koristi decu da dođe do novca, izmišlja bolesti, prijeti da će odvesti decu i uzeti mu stan, tuđu decu predstavlja kao žrtvinu);
- zlostavljanje (psihičko i fizičko samopovređivanje, šamaranje i napad hladnim oružjem).

Žene s maltretiranjem počinju postupno. Najprije odbijaju svom partneru oprati stvari, serviraju mu hladnu večeru i danima ga ignorišu. Uz to se trude da mu što češće ponavljaju koliko je bezvrijedan i nesposoban. One ne trpe muža u kući jer smatraju da mu je mjesto na poslu. Vrhunac je kada nasilnica shvati da njeni zahtjevi neće biti zadovoljeni, pa svoj bijes počne izražavati tako što lomi sve po kući, nasrće na muža, uglavnom hladnim oružjem, ili se samopovređuje kako bi izazvala osjećanje grižnje savjesti i odgovornosti kod svoje žrtve. Najčešće su u pitanju ucjene djecom. Prijete im da nakon razvoda neće više vidjeti djecu, uzet će im stan i tražiti ogromnu alimentaciju. Zatim se djeci servira priča koliko se za njih žrtvovala, a sada je muž hoće zamijeniti novom i mlađom. Time nastoje posebice kod kćeri izazvati animozitet prema ocu. No iako smo relativno svjesni mogućnosti postojanja psihičkog nasilja nad muškarcima, nisu zanemarljive ni statističke analize fizičkog zlostavljanja žena nad muškarcima. Različita istraživanja pokazuju da su žene jednako agresivne ili agresivnije od muškaraca u vezama sa svojim muževima ili partnerima suprotnog spola. Žene u svom bjesu, mogu da idu toliko daleko i ne umiju da se zaustave, pa neke drastične situacije između supružnika, završe fatalno. Da žena, najčešće na spavanju, sikirom, nožem ili maljem – ubije muža. Međutim, do prave brojke o zlostavljenim

muškarcima je teško doći, jer muškarci, još uvek kriju kad ih žene psuju, šikaniraju i tuku. Psiholog Nebojša Jovanović objašnjava da između nasilja koje muškarac vrši nad ženom i suprotno, nema nikakve razlike. Ali, naglašava da postoje duboke predrasude u odnosu na to ko ga čini. Dok za žene žrtve nasilja, u našoj sredini postoji uvek saosećanje, za muškarce to ne važi. Takvi muškarci su, još uvek, osuđeni na podsmeh i nevjericu. "Iako slove za jači pol, muškarci su, verbalno, slabiji od žena i ne umeju da istraju u svađama. Žene mogu da budu vrlo uporne u svojim maltretiranjima, kako u svađama, tako i u tučama. To je, poput one drevne izreke, kad kap tečnosti svakog dana pada nekom na glavu, sve dok ga ne ubije. Takvi muževi nemaju kome da se žale, jer ispadaju smešni, mlakonje ili ih čak optuže da su oni krivci što su im žene nezadovoljne i robusne. Žene pak, uvek može nekome da se požali i za nju svi imaju razumevanja. Jer, još u Srbiji svi više veruju da je muškarac silovatelj i nasilnik, a žena žrtva." Porodično nasilje nad muškarcima dešava se češće nego što se pretpostavlja, kako u heteroseksualnim, tako i u istopolnim vezama. Pogađa muškarce iz svih kultura i društvenih slojeva, bez obzira na godine ili profesiju. Statistike pokazuju da čak svaka treća žrtva porodičnog nasilja može biti muškarac. Istraživanja pokazuju da nasilni partner (u ovom slučaju partnerka) u kontekstu fizičkog nasilja najčešće može udarati, šutirati, gristi, udarati pesnicama, pljuvati, bacati predmete na partnera ili uništavati stvari. Kako bi nadomestila eventualnu razliku u snazi, partnerka može napasti dok spavate ili vas iznenaditi. Takođe može koristiti oružje, poput pištolja ili noža, napasti predmetima, kažnjavati decu ili povrediti vaše kućne ljubimce. Svakako, treba istaći da nasilje nema pola, ali ni godine, ni seksualnu orijentaciju, rasnu ni nacionalnu pripadnost.

3. ANALIZA NASILJA NAD MUŠKARCIMA

Sistem socijalne zaštite u Srbiji zasnovan je na poštovanju principa ljudskih prava sadržanih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i u konvencijama usvojenim pod okriljem UN koje artikulišu prava određenih grupa. U skladu sa nacionalnom zakonskom regulativom, a posebno sa Porodičnim zakonom, Zakonom o socijalnoj zaštiti⁵, Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom⁶ i Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici, sistem socijalne zaštite orijentisan je na ostvarivanje minimalne materijalne sigurnosti i nezavisnosti, otklanjanje posledica socijalne isključenosti i prevenciju i saniranje posledica zlostavljanja, zanemarivanja i eksploatacije. **Usluge iz sistema socijalne zaštite namenjene žrtvama nasilja.** Uloga centra za socijalni rad u slučajevima nasilja u porodici višesložna je i ogleda se pre svega u proceni rizika i potreba korisnika kako bi se utvrdili rizici i potrebe žrtve, odnosno žrtava porodičnog nasilja. Na osnovu procene, Centar za socijalni rad uz participaciju žrtve porodičnog nasilja, donosi individualni plan zaštite korisnika koji uključuje mere i usluge:

- Pružanje materijalne, pravne ili stručno savetodavne podrške žrtvi nasilja u CSR;
- Pokretanje postupaka pred sudom;
- Krivična prijava;
- Izdvajanje žrtve nasilja iz porodice na bezbedan smeštaj;

⁵ Sl.glasnik RS, br.24/2011 i 117/2022-odluka US

⁶ Sl. glasnik RS", br. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - odluka US, 51/2021 - odluka US, 53/2021 - odluka US, 66/2021, 130/2021, 43/2023 - odluka US, 62/2023, 11/2024 - odluka US i 79/2024

- Upućivanje žrtve nasilja na usluge drugih odgovarajućih ustanova.

U radu ćemo prikazati zvanične podatke Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu kada je u pitanju nasilje u porodici.

Tabela 1. Ukupan broj prijava za nasilje u porodici po polu za period 2012-2022.⁷

Godina	Ukupno prijava	Žene	Muškarci
2012	5540	4415	1125
2013	6136	5046	1090
2014	8487	6887	1600
2015	12226	9628	2598
2016	16181	12418	3763
2017	22581	17472	5109
2018	27361	20255	7106
2019	27856	20263	7593
2020	28291	20243	8048
2021	28820	20664	8156
2022	30411	21960	8451

Kada je reč o Republici Srbiji, nema jedinstvene baze podataka, a poređenje i analize su s metodološke tačke gledanja, teško izvodljivi. Nekim podacima, ipak raspolažemo.⁸ Na primer, sudeći po pravosudnoj statistici za period od 2006. do 2010. porastao je broj lica koja su prijavljena (sa 3.5 na 6.3%) i optužena (sa 4.1% na 7.6%) za nasilje u porodici. Po ovom izvoru, viktimizovano je 353 muškaraca i 1.120 žena. Takođe, dragocene podatke o nasilju u porodici prikupljaju nadležni centri za socijalni rad u postupku pokretanja zaštite žrtve (po službenoj dužnosti). Tako, u izveštaju Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu za 2021. godinu, nalazimo podatak o 36.966 prijavljenih slučajeva nasilja u porodici. Navodi se da su žrtve predominantno odrasli, kao i da je najučestalije psihičko i fizičko nasilje. Primećeno je i da su u dve trećine slučajeva žrtve ženskog pola, uz tendenciju povećanja broja viktimizovanih muškaraca: u periodu od 2012. do 2021. broj prijava porodičnog nasilja čije

⁷ Punoletni u sistemu socijalne zaštite u 2022. godini /2023/, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2355/punoletni.pdf>.

⁸ <https://ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji/2106-2012-01-12-13-43-33>

su žrtve muškarci porastao sa 1.125 na 8.156⁹. Nažalost, izvještaj ne sadrži podatke o tome ko su nasilnici. Posebno treba podvući da nemamo sumnje u to da je tamna brojka visoka.¹⁰ U 2021. godini, udeo prijava nasilja nad osobama ženskog pola veći je u odnosu na muški pol i iznosi: kod mladih 72,7%, kod odraslih 73,6% i kod starijih 62,7%. Ukoliko se posmatra desetogodišnji period, može se zaključiti da dolazi do blage promene strukture prijavljenog nasilja u odnosu na pol, pri čemu je udeo muškaraca u ukupnom broju prijavljenih slučajeva nasilja povećan sa 20,3% na 28,3%. U 2022. godini, udeo prijava nasilja nad ženama je značajno veći : kod mladih 73,2%, kod odraslih 73,8% i kod starijih 63,8% prijava nasilja se odnosi na žene. Iako prijave nasilja nad ženama dominiraju u desetogodišnjem periodu, istovremeno je zabeleženo i povećanje prijave nasilja nad punoletnim muškarcima sa 17,8% na 27,8%. Nažalost za 2023. ima značajno manji broj podataka jer podaci centara za socijalni rad nisu objavljeni zbog nedovoljnog kvaliteta i nepouzdanosti.

4. UMESTO ZAKLJUČKA

Ako se govori o nasilju, najčešće se stavlja akcenat na žene kao žrtve nasilja, no nije nimalo zanemarljivo nasilje nad muškarcima. Jedina razlika je što se o ovom vidu nasilja jako malo zna i jako malo govori. Najčešće predstavlja tabu temu kako samih žrtava tako i društva uopšte. Takav stav se nametnuo kroz više vjekovno građenje ličnosti muškarca kao macho tipa, otpornog na sve; stoga je društvu, a u većini slučajeva i samoj žrtvi teško priznati da je žrtva nasilja. Moram istaknuti da ni jedan rod, samo zbog svog roda, nije manje sposoban za nasilje. Iako se pojam nasilnika češće vezuje uz muškarca, ni žene nisu izostavljene kao počinioci nasilja u statističkim podacima koji nam ukazuju na stepen nasilja u porodici. Pojava nasilničkog ponašanja ne bira sloj društva i javlja se kako kod naobrazovanog sloja stanovništva tako i kod intelektualaca, takođe ne pravi razliku u pogledu mjesta stanovanja tj. da li se radi o urbanoj sredini većem gradu, varoši ili selu. Svjedoci smo toga da danas žene sve više zloupotrebljavaju to da će društvo u većini situacija da ih smatra žrtvom, jer su „slabiji pol“, i da će za njihovu agresiju (psihičku ili fizičku). Društvo često očekuje od muškaraca da budu snažni, neustrašivi i sposobni da se nose sa svim izazovima bez pomoći. Ove predrasude mogu sprečiti muškarce da priznaju svoje slabosti i zatraže podršku. Promena načina na koji govorimo o muškarcima i njihovim iskustvima može pomoći u razbijanju tih stereotipa. Važno je stvoriti okruženje u kojem je prihvatljivo da muškarci izraze svoje emocije i traže pomoć bez straha od osude. Podrška muškarcima koji su preživeli nasilje treba biti sveobuhvatna i prilagođena njihovim specifičnim potrebama. Ovo uključuje dostupnost resursa kao što su savetovališta, pravna pomoć i podrška zajednice. Savetovališta i terapija mogu pružiti muškarcima sigurno mesto da razgovaraju o svojim iskustvima i dobiju emocionalnu podršku. Terapeuti obučeni za rad sa žrtvama nasilja mogu pomoći u procesu oporavka i pružiti alate za suočavanje sa traumom. Pravna pomoć je ključna za muškarce koji žele da prijave nasilje i potraže pravdu. Pristup besplatnoj ili povoljnoj pravnoj pomoći može im pomoći da se osećaju podržano i zaštićeno tokom pravnog procesa. Podrška zajednice može uključivati grupe za podršku u kojima muškarci mogu deliti svoja iskustva i

⁹ Punoletni u sistemu socijalne zaštite u 2021. godini /2022/, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2355/punoletni.pdf>.

¹⁰ Milana Ljubičić : „Nasilje nad muškarcima u partnerskom odnosu: pilot studija“, Časopis Crimen, Pravni fakultet, beograd, Broj 1/XIV, 2023. Str.65-68

osećati se manje izolovano. Stvaranje mreža podrške može pomoći u jačanju osećaja zajedništva i solidarnosti među muškarcima koji su preživeli nasilje. Edukacija javnosti o nasilju nad muškarcima je ključna za razbijanje tišine. Kampanje za podizanje svesti mogu pomoći u promeni percepcije i povećanju razumevanja problema. Škole, univerziteti, radna mesta i mediji mogu igrati značajnu ulogu u edukaciji o ovoj temi. Organizovanje radionica, seminara i diskusija može pomoći u širenju informacija i razbijanju stigme. Mediji imaju posebnu odgovornost da prikazuju muškarce koji su preživeli nasilje na način koji je saosećajan i podržavajući. Prikazivanje stvarnih priča i iskustava može pomoći u normalizaciji traženja pomoći i pružanju podrške. Može se zaključiti da muškarci – žrtve nasilja u partnerskom odnosu daleko ređe traže pomoć nego žene. Reč je o tome da tražiti pomoć nije kompatibilno sa njihovom (muškom) ulogom i društvenim normama (o muškarcu). Rušenjem predrasuda oko nasilja nad muškarcima je ključno za stvaranje pravednog i podržavajućeg društva. Prepoznavanje da i muškarci mogu biti žrtve nasilja, razbijanje stereotipa, pružanje sveobuhvatne podrške i edukacija javnosti su koraci ka postizanju tog cilja. Svaki muškarac zaslužuje da se oseća sigurno, poštovano i podržano, bez obzira na svoja iskustva. Stvaranjem platformi koje ohrabruju muškarce da progovore i traže pomoć, možemo doprineti izgradnji zajednice koja jednako vrednuje i brine o svim svojim članovima.

5. LITERATURA:

1. Amnesty Man International, Objavljeno: 25.03.2009.
2. Ignjatović Đ. i Simeunović-Patić B, Viktimologija, Beograd 2011. god
3. Knežić B., Muškarci – žrtve nasilja u porodici, Pravni život, 2010.god., str. 217–226
4. Kovačević B., Porodično nasilje, Banja Luka, „Pravni fakultet-Centar za publikacije“, 1999.god.
5. Ljubičić, M.: „Nasilje nad muškarcima u partnerskom odnosu: pilot studija“, Časopis Crimen, Pravni fakultet, beograd, Broj 1/XIV, 2023. Str.65-68
6. Milutinović, M. „Kriminologija“, Beograd, Savremena administracija, 1988. god.
7. Ramljak A., Simović M., „Viktimologija“, Banja Luka, 2006. god.
8. Spasić, D., „Depresija kao uzrok i posledica viktimizacije“, Temida, vol. 10, br. 4, str. 43-55., 2007.
9. Žegarac N., Brkić M., Nasilje u porodici-mogućnosti zaštite i prevencije, Beograd, 1998. god.
10. Živković S. – Krivično djelo-Nasilje u porodici, Banja Luka, 2009. god.
11. Bošković M.:Kriminologija. Pravni fakultet Univerzitea u Novom Sadu,2012.god.
12. Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M.: Kriminologija. Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, 2012.god.
13. Ignjatović, Đ.,Simeunović-Patić, B.: Viktimologija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2011.god.
14. Singer, M. i suradnici: Kriminologija delikata nasilja – nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje. Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005.god.
15. Petrović, D., Mršević, Z, Petrušić, N.: Seksualno i rodno zasnovano nasilje –opšti deo. Pravosudna akademija, Beograd, 2012.god.

Propisi:

1. Punoletni u sistemu socijalne zaštite u 2021. godini /2022/, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2355/punoletni.pdf>.
2. Punoletni u sistemu socijalne zaštite u 2022. godini /2023/, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2355/punoletni.pdf>.
3. Krivični zakonik Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024
4. Porodični zakon Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015
5. Zakonom o socijalnoj zaštiti, Sl. glasnik RS", br. 24/2011 i 117/2022 - odluka US
6. Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom sl. glasnik RS", br. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - odluka US, 51/2021 - odluka US, 53/2021 - odluka US, 66/2021, 130/2021, 43/2023 - odluka US, 62/2023, 11/2024 - odluka US i 79/2024
7. Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici Sl. glasnik RS", br. 94/2016 i 10/2023 - dr. Zakon.

VIOLENCE AGAINST MEN

***Summary:** Traditional understanding and practice point to a very widespread criminogenic dimension of men's violence against women. Considerable attention is paid to this problem through theoretical, practical and other activities, although significant results in terms of its reduction are not seen. Within the overall overview of the problem of violence, in this paper the attention of the research and analysis will be focused on the violence of "women against men". There are few researches and works on this topic, which is why it is inspiring, intriguing, but also important to shed light on this phenomenon. All the more so, because in the unofficial environment, the presence of this type of violence, which is in a kind of "dark field", stands out.*

It is especially important to investigate the etiological, criminological, and victimological aspects of this violence, with an emphasis on the causality of violence in "both directions". The paper will present available statistical data in the region and the world, and concrete examples will be given.

Keywords: *Violence against men, etiology, characteristics of violence, causality of violence, social reaction, dark figure, statistical analysis*

OBLICI NASILJA U PORODICI – PREVENCIJA I ZAKONODAVNA ZAŠTITA

Prof.dr.sci. Dalibor Krstinić

vanredni profesori sa Pravnog fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu, Republika Srbija. dkrstinic@pravni-fakultet.info

Prof.dr.sci. Nenad Bingulac

vanredni profesori sa Pravnog fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu, Republika Srbija. nbingulac@pravni-fakultet.info

Prof.dr.sci. Dejan Logarušić

vanredni profesori sa Pravnog fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu, Republika Srbija. dlogarusic@pravni-fakultet.info

Prof.dr.sci. Vladimir Šipovac

vanredni profesori sa Pravnog fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta u Novom Sadu, Republika Srbija. vsipovac@pravni-fakultet.info

Sažetak: *Nasilje u porodici ne predstavlja pojavu modernog doba, nego je, možemo reći, nov interes države da ga prepozna, da obezbedi zaštitu žrtvama porodičnog nasilja i da se bori protiv njega. Tako je i u Republici Srbiji nasilje u porodici inkriminisano tek 2002. godine izmenama i dopunama tada važećeg Krivičnog zakonika, a porodičnopravnu zaštitu, kao i institut nasilja u porodici, naš zakonodavac uvodi 2005. godine Porodičnim zakonom. Nasilje u porodici je ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni i psihički integritet ili spokojstvo drugog člana porodice. Ono se najčešće pojavljuje u obliku fizičkog, psihičkog, seksualnog i ekonomskog nasilja. Upravo navedeni oblici nasilja u porodici biće predmet analize ovog rada. Pored toga, u okviru rada posebna pažnja biće posvećena i žrtvama koje su najčešće izložene nasilju u porodici – žene, deca, stare osobe i muškarci.*

Ključne reči: *nasilje u porodici, fizičko nasilje, psihičko nasilje, seksualno nasilje, ekonomsko nasilje, žrtve nasilja u porodici*

1. UVOD

Porodično nasilje oduvek je prisutno u svim državama i svim narodima sveta. Ipak, evidentno je da u našoj zemlji dugo nije postojala niti krivičnopravna ni porodičnopravna zaštita članova porodice od nasilja. Krivičnopravna zaštita je prvi put uvedena Krivičnim zakonom¹¹ iz 2002. godine,¹² a porodičnopravna – Porodičnim zakonom iz 2005. godine.¹³ Kako bi sprečio nasilje u porodici, zakonodavac 2016. godine donosi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici.¹⁴ Međutim, postavlja se pitanje opravdanosti ovog zakona, te se o istom

---

¹¹ Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona RS, *Sl. glasnik RS*, br. 10/02. Ovim zakonikom je prvi put u naše zakonodavstvo uvedeno krivično delo nasilje u porodici. Na taj način je postalo društveno vidljivo, a i zabranjeno pravnim normama, što predstavlja veliki napredak.

¹² Zaštita od nasilja u porodici ostvarivana je pokretanjem krivičnog postupka za neko od opštih krivičnih dela, što se, kako i sam Vrhovni sud priznaje, pokazalo neadekvatnim. Više o nasilju u porodici sa aspekta krivičnog prava u: Matijašević-Obradović, J., Stefanović, N. (2017). Nasilje u porodici u svetlu Porodičnog zakona, Krivičnog zakonika i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. *Pravo – teorija i praksa*, 34(4–6), str. 22–24.

¹³ *Sl. glasnik RS*, br. 18/05, 72/11. dr. zakon i 6/15.

¹⁴ *Sl. glasnik RS*, br. 94/16.

vode polemike u naučnoj i stručnoj javnosti.¹⁵ Konstantinović Vilić i Petrušić¹⁶ navode da je prisutno više tipova nasilja u porodici i to: nasilje u braku, nasilje prema članovima zajedničkog domaćinstva i nasilje prema deci. Svaki tip ovog nasilja manifestuje se povređivanjem i ugrožavanjem domena sigurnosti i odnosa poverenja, a odlikuje ga moć i kontrola nad žrtvom. Precizirajući partnersko nasilje, Keli i Džonson¹⁷ smatraju da to može biti nasilje koje karakteriše prisila i kontrolisanje, nasilje kao reakcija na napad, situacijsko nasilje i nasilje koje je podstaknuto razdvajanjem ili razvodom. Najznačajniji akt koji predstavlja osnovu za efikasnu borbu protiv nasilja u porodici jeste Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici,¹⁸ poznata i kao Istanbulska konvencija, i odnosi se na sve vidove nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici. Ona ima naročit uticaj na sva nacionalna zakonodavstva, pa i na naše, zato što insistira na sistemu mera opšte i specijalne prevencije kako do nasilja u porodici ne bi ni došlo. Odredbom člana 197 Porodičnog zakona naš zakonodavac definisao je nasilje u porodici tako što je u prvom stavu odredio da se pod nasiljem u porodici podrazumeva „ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice.“ U drugom stavu istog člana navedeni su karakteristični slučajevi nasilja u porodici koji se najčešće ispoljavaju u praksi, a to su: nanošenje telesnih povreda, pokušaj nanošenja telesnih povreda, prisiljavanje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14 godina života ili sa nemoćnim licem, ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima, vređanje, kao i svako drugo bezobzirno i zlonamerno ponašanje. Zakonska definicija nasilja u porodici je vrlo široka zato što obuhvata sve vidove ispoljavanja nasilja, odnosno svako drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje kojim se ugrožavaju osnovne vrednosti ljudskog bića, tj. njegov telesni integritet, duševno zdravlje i spokojstvo. Petrušić i Konstantinović Vilić¹⁹ naglašavaju da je neophodno široko definisanje pojma nasilja u porodici zato što je na taj način omogućena pravovremena reakcija institucija sistema na nasilje u porodici, odnosno određivanja mere zaštite od nasilja u porodici dok nije poprimilo teže oblike. S druge strane, Ignjatović i ostali²⁰ navode da su Porodičnim zakonom samo delimično obuhvaćeni oblici nasilja koji su imenovani u Konvenciji Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Navedena konvencija definiše sledeće oblike nasilja u porodici: psihičko nasilje, proganjanje, fizičko nasilje, seksualno nasilje, uključujući silovanje, prinudni brak, genitalno

---

¹⁵ Više u: Kolarić, D., Marković, S. (2018). Pojedine nedoumice u primeni Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 66(1), str. 45–71; Jugović, S. M. (2018). (Ne)delotvornost Zakona o sprečavanju nasilja u Republici Srbiji. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 52(3), str. 961–975.

¹⁶ Više u: Petrušić, N., Konstantinović Vilić, S. (2010). Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravosudnoj praksi Srbije, Beograd, Autonomni ženski centar, str. 9.

¹⁷ Kelly, J. B., Johnson, M. P. (2008). Differentiation among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions. *Family court review*, 46(3), pp. 476–499.

¹⁸ Republika Srbija je ratifikovala ovu konvenciju usvojivši Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Sl. glasnik RS, Međunarodni ugovori*, br. 12/13, koji je stupio na snagu 1. avgusta 2014. godine.

¹⁹ Petrušić, N., Konstantinović Vilić, S. (2012). Vodič kroz sistem porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici, Beograd, Autonomni ženski centar, str. 26.

²⁰ Ignjatović, T. et. al. (2016). Korak ka boljoj zaštiti: priručnik za unapređenje koordiniranog odgovora nadležnih službi na nasilje prema ženama, Kikinda, Udruženje građanki/građana, Centar za podršku ženama, str. 4.

sakaćenje žena, prinudni abortus i prinudna sterilizacija, seksualno uznemiravanje, pa čak i pomaganje, odnosno podstrekivanje i pokušaj izvršenja navedenih dela.²¹ Smatramo da je relevantno navesti da je Krivičnim zakonikom Republike Srbije propisano pet oblika krivičnog dela nasilja u porodici.²² Svaki od ovih oblika podrazumeva primenu psihičkog i fizičkog nasilja i ukazuje na ugrožavanje spokojstva telesnog integriteta i duševnog stanja porodice.²³ Za potrebe ovog istraživanja analiziraćemo oblike nasilja koji su najčešće zastupljeni: fizičko nasilje, psihičko nasilje, seksualno nasilje i ekonomsko nasilje. Navedeni oblici nasilja se u većini slučajeva veoma retko manifestuju pojedinačno, nego kao kombinacija dva ili više oblika. Pored navedenih oblika nasilja postoji i tzv. pasivno zlostavljanje koje predstavlja poseban oblik nasilja i teško ga je uočiti. Veoma je suptilan a uključuje viktimizaciju i zapostavljanje, duhovno i intelektualno zlostavljanje.²⁴

2. FIZIČKO NASILJE

Fizičko nasilje se odnosi na namerno izazivanje bola ili povreda koje imaju za posledicu fizičku povredu ili duševnu bol. Ono predstavlja namerno učinjeno delo fizičkog nasilja nad drugim licem, a može uključivati guranje, šamaranje, udaranje, podmetanje noge, prisiljavanje starije osobe da ostane u stolici ili krevetu, zaključavanje, uskraćivanje ili preterano davanje lekova i ograničavanje slobode.²⁵ Fizičko nasilje se sprovodi primenom fizičke snage ili sile prema drugom licu radi nanošenja ili pokušaja nanošenja telesnih povreda. Fizičko zlostavljanje je najčešći oblik nasilja, što potvrđuju i mnoga istraživanja. Tako je npr. u istraživanju koje je obuhvatilo uzorak od 300 slučajeva porodičnog nasilja u vremenskom periodu od 1995. do 2005. godine – 97,7% žrtava pretrpelo fizičko nasilje.²⁶ Fizičko nasilje nad detetom ili zlostavljanje deteta smatra se otkrićem savremene medicine omogućeno razvojem savremenih radioloških tehnologija ali i drugih dijagnostičkih tehnika.²⁷ Ljubojev²⁸ navodi da fizičko zlostavljanje deteta u porodici podrazumeva određena fizička činjenja staratelja ili roditelja kojima se namerno, primenom fizičke sile, sa ili bez upotrebe drugih sredstava, izazivaju ili mogu izazvati fizičke povrede ili smrt deteta. Pri tome naglašava da fizičko nasilje prema detetu podrazumeva voljno i svesno ponašanje roditelja ili staratelja, što znači da se po pravilu ti postupci ponavljaju. Najčešći vidovi fizičkog nasilja prema detetu jesu: udaranje rukama i nogama, kao i kaišem, gajtanom, štapom i sličnim predmetima, čupanje kose, ujedanje, šutiranje, bacanje, uvrtnje pojedinih delova tela, povređivanje oštrim i tupim predmetima, opekotine nanete vrelom vodom, šibicom ili cigaretom, davljenje i sl. Pored navedenog, pod fizičkim nasiljem podrazumevaju se i fizička

²¹ Videti članove 33–41 Zakona o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, op. cit.

²² Videti član 194 Krivičnog zakonika, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19.

²³ Ipak u okviru ove odredbe zakonodavac nije inkriminisao seksualno i ekonomsko nasilje kao poseban vid nasilja u okviru porodice nego je ono regulisano u okviru krivičnih dela protiv polne slobode.

²⁴ Žarković, M. et. al. (2012). Ka boljoj zaštiti žrtava u porodici – odgovor pravosuđa, Beograd, Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, str. 166.

²⁵ Rusac, S. (2006). Nasilje nad starijim osobama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), str. 342.

²⁶ Antović, A. R., Stojanović, J. (2017). Sudsko-medicinske karakteristike porodičnog nasilja. *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo*, 145(5–6), str. 233.

²⁷ Pažnja medicinskih stručnjaka bila je fokusirana na fizičko zlostavljanje dece sredinom prošlog veka, preciznije, kada su Kempe i njegovi saradnici 1962. godine ustanovili sindrom pretučenog deteta.

²⁸ Ljubojev, N. (2008). Zlostavljanje deteta unutar porodice. *Norma*, 13(1–2), str. 87.

činjenja, kao što je npr. zaključavanje ili zatvaranje u mračne prostorije, vezivanje, zatvaranje u orman, potpuno ograničavanje kretanja itd. Navedena fizička činjenja mogu izazvati ozbiljne fizičke povrede, a u najtežim slučajevima i smrt deteta. Kod fizičkog zlostavljanja deteta koje se pravda kao upotreba uobičajene „mere vaspitanja“ kulturne različitosti naročito dolaze do izražaja. Tako se npr. u Austriji, Danskoj, Norveškoj²⁹ i Švedskoj fizičko kažnjavanje deteta smatra zlostavljanjem, tj. praksom koja ugrožava fizički integritet i dostojanstvo deteta.³⁰ Znaci fizičkog nasilja u većini slučajeva su vidljivi i manifestuju se kao povrede na licu, nogama, rukama, grudnom košu, stomaku, i to u vidu hematoma, posekotina, ogrebotina, opekotina, preloma kostiju, tragova gušenja na vratu itd. Za prepoznavanje ispoljenog fizičkog nasilja nije neophodno postojanje vidljivih promena na telu žrtve – one se uglavnom dokazuju lekarskim uverenjem i mogu biti predmet veštačenja. Ako nisu prisutne vidljive promene na telu žrtve, dokazivanje postojanja fizičkog nasilja postiže se drugim raspoloživim sredstvima.³¹ U tom smislu Knežević i Gajović naglašavaju da je uloga zdravstvenih ustanova relevantna i da iste treba da stvore uslove kako bi svi zaposleni prepoznali nasilje u porodici, kao i druge probleme od većeg socio-medicinskog značaja kao što su npr. hronične nezarazne bolesti.³²

3. SEKSUALNO NASILJE

Seksualno nasilje predstavlja najdelikatniji oblik nasilja koji žena može doživeti, naročito ukoliko se dešava u porodici. Ovaj oblik nasilja obično se povezuje sa incestnim pojavama i pojavama seksualnog zlostavljanja u detinjstvu ili devojaštvu, od strane krvnog srodnika ili druge bliske osobe. U partnerskim odnosima, naročito u braku, seksualno nasilje je dugo ostalo nepoznato zato što se tradicionalnim vaspitanjem nije podržavala individualizacija žene u braku, pa je bilo nejasno gde prestaje njena bračna obaveza, tj. šta su njene potrebe i želje.³³ Seksualno nasilje predstavlja jedan od najtežih vidova seksualnih devijacija. Ono podrazumeva svaku povredu polne slobode i polnog morala, kao i svaki vid degradiranja i ponižavanja na seksualnoj osnovi, silovanje i podstrekivanje na seksualni odnos.³⁴ Takođe, seksualno nasilje se može ogledati i kroz slanje vulgarnih SMS-ova, videa ili imejlova žrtvi. Štete nanete žrtvi mogu da prouzrokuju veoma ozbiljne fizičke, psihičke i socijalne posledice. Fizičke povrede zbog kojih žrtve naročito pate mogu biti teške povrede koje vode do invaliditeta, pa čak i smrti. Zilić i Janković navode da je praksa pokazala da su osim fizičkih povreda mnogo teže psihičke povrede žrtve koje imaju za posledicu depresiju i strah, regresivno ponašanje i ponašanje na sopstvenu štetu, kao što je povlačenje u sebe, odavanje alkoholu ili drogi. Pored toga, kod žrtava su često prisutni i kognitivni poremećaji,

---

²⁹ Norveška je zabranila fizičko kažnjavanje dece u školama još 1891. godine.

³⁰ Pejak-Prokeš, O. (2006). Nasilje u porodici. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 78(1–2), str. 49.

³¹ Vilić Konstantinović, S. (2013). Nasilje u porodici – Krivičnopravno regulisanje u Srbiji i praksa Evropskog suda za ljudska prava u: Slobodanka Konstantinović Vilić (urednica), Pravna klinika za zaštitu prava žena – norme i praksa, Beograd, Autonomni ženski centar; Niš, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, str. 88.

³² Više u: Knežević, S. B., Gajović, I. (2016). Primena protokola Ministarstva zdravlja za zaštitu i postupanje sa ženama koje su izložene nasilju u kliničkoj praksi. *PONS – medicinski časopis*, 13(1), str. 16–23.

³³ Pejak-Prokeš, O. (2006). op. cit., str. 54.

³⁴ Počuča, M. (2010a). Nasilje u porodici. *Pravo – teorija i praksa*, 27(9–10), str. 51.

odnosno gubitak poverenja, samoprebacivanje, pa čak i samoubistvo.³⁵ Seksualno nasilje nad decom jeste problem koji je počeo u sve većoj meri da privlači pažnju javnosti sredinom prošlog veka. Ljubojev³⁶ je mišljenja da seksualno zlostavljanje deteta, odnosno seksualno nasilje nad detetom, podrazumeva pokušaje, kao i druge vrste aktivnosti sa detetom koje se sprovode u seksualne svrhe, primenom sile a i bez njene primene. Za dete, seksualno nasilje, tj. zlostavljanje predstavlja veoma traumatičan događaj i zato je dovoljan samo jedan incident da žrtvi koja ga preživi ostavi dugotrajne i teške psihičke i socijalne posledice. Ipak, seksualno nasilje nad decom se retko događa samo jednom. Naprotiv, ono traje više meseci, pa čak i godina. Seksualno nasilje nad starijim osobama podrazumeva različite oblike seksualnog iskorišćavanja i uznemiravanja bez njihovog pristanka. Ono uključuje neprikladno diranje, milovanje, prisiljavanje na oralni ili genitalni kontakt, kao i gledanje pornografskih filmova. Reljić³⁷ smatra da starije osobe doživljavaju veće traume od mlađih žrtava i najčešće se stide da prijave ovakvu vrstu nasilja. Isti autor navodi da su nasilnici pružaoci nege, dok je Rusac³⁸ mišljenja da je kod ovog oblika nasilja počinitelj u većini slučajeva muškarac, a žrtva žena. Seksualno nasilje unutar porodice predstavlja problem kojem je potrebno posvetiti potpunu pažnju, a naročito zato što onima koji su ga preživeli ostavlja dugotrajne posledice, u vidu griže savesti, samookrivljanja, poremećenog sećanja, i to naročito ako su žrtve nasilja deca.

4. PSIHIČKO NASILJE

Psihičko nasilje predstavlja namerno ponašanje koje veoma ozbiljno narušava psihički integritet nekog lica kroz pretnju ili prinudu. Ovaj vid nasilja često prethodi ili prati fizičko i seksualno nasilje u partnerskom odnosu ili porodici. Međutim, do njega može doći i u bilo kom drugom okruženju, kao što je škola, radno mesto i sl.³⁹ Psihičko nasilje se ogleda u različitim oblicima, kao što su vređanje (teške uvrede, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima), ponižavanje, omalovažavanje, izolacija koja podrazumeva ograničavanje kretanja i izlaženja, kao i kontakta sa drugim ljudima, a naročito sa primarnom porodicom, kao i sa drugom rodbinom i prijateljima, kroz zastrašivanja koja se sprovode ucenjivanjem i pretnjom a odnose se na oduzimanje deteta i izbacivanje iz kuće, kao i proglašavanje žene ili pak muškarca za mentalno bolesnu osobu. Pored navedenog, oblik psihičkog nasilja se ogleda i u ispoljavanju dominacije nad ženom, uništavanju dragih predmeta, zabrani spavanja, određivanja njenog oblačenja i sl.⁴⁰ Što se tiče psihičkog nasilja nad decom, njega je veoma teško uočiti, a posebno kada se javlja bez prisustva fizičkog nasilja. Efekti ovog nasilja nisu odmah vidljivi, nego se ispoljavaju kroz sistemsko zlostavljanje u dužem vremenskom periodu. Najčešći vidovi psihičkog i emocionalnog zlostavljanja deteta su: uskraćivanje ljubavi i pažnje, emocionalna hladnoća, zatvaranje u mračnu prostoriju, nedostatak komunikacije sa detetom, konstantno vređanje i podsmevanje, navođenje na socijalno

---

³⁵ Žilić, M., Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(3), str. 75.

³⁶ Ljubojev, N. (2008). op. cit., str. 88.

³⁷ Reljić, D. (2013). Nasilje nad starijim licima. *Godišnjak Pravnog fakulteta*, 4(2), str. 160.

³⁸ Rusac, S. (2006). op. cit., str. 344.

³⁹ Ignjatović, T. et.al. (2016). op. cit., str. 4.

⁴⁰ Pejak-Prokeš, O. (2006). op. cit., str. 53.

neprihvatljivo i destruktivno ponašanje i sl.⁴¹ Veoma često psihičko nasilje predstavlja samo uvod u fizičko nasilje. Psihičko, kao i emocionalno nasilje starijih osoba uključuje pokušaje dehumanizacije i njihovo potcenjivanje. Zlostavljanje starijih osoba je bilo koje verbalno ili neverbalno postupanje koje smanjuje njihovo samopoštovanje i tretiranje njihovog psihološkog i emocionalnog integriteta. Ono može uključivati pretnje o korišćenju nasilja, kao i pretnje da će ih ostaviti same i napustiti ih, namerno zastrašivanje, nazivanje pogrdnim imenima, ruganje, vređanje, ignorisanje i preterano kritikovanje, nepoštovanje, ponižavanje, zabranjivanje poseta i socijalno izolovanje, tajenje informacija na koje imaju pravo, često nametanje pitanja smrti i postupanje sa starim osobama kao da su sluge.⁴² Upravo poslednji vid nasilja koji je naveden u nizu „iznedrio“ je novi vid nasilja nad starijim osobama koji se naziva „sindrom bake robinje“. Reč je o starijim ženama koje dobrovoljno pristaju na ispunjavanje različitih obaveza, kao što su kućni poslovi, čuvanje dece, nega bolesnog člana domaćinstva i sl., a koje sa godinama postaju previše teške za njih. Preopterećenost ovih osoba dovodi do različitih vrsta oboljenja, i psihičkih i fizičkih.⁴³

5. EKONOMSKO NASILJE

Ekonomsko nasilje se može ispoljavati u nasilnom oduzimanju novca i vrednih stvari, kontrolisanju zarade i primanja, trošenju novca isključivo za zadovoljenje ličnih potreba, neispunjavanju obaveza izdržavanja članova koji nisu materijalno obezbeđeni, u zabrani članu porodice da raspolaže kako svojim tako i zajedničkim prihodima i sl.⁴⁴ Pored navedenog, ekonomski oblici nasilja mogu obuhvatati i sprečavanje zapošljavanja, obrazovanja, pa i stručnog usavršavanja, uskraćivanje prava na vlasništvo, prisiljavanje na odricanje vlasništva i prodaju stvari bez saglasnosti vlasnika.⁴⁵ Muškarci ponekad pribegavaju sili kako bi primorali svoje ekonomski nezavisne supruge da prodaju svoju imovinu, eliminišući na taj način njihovu ekonomsku sigurnost. Ova vrsta ekonomskog nasilja koju vrše muškarci ekonomski zavisni od supruge veoma često je praćena i fizičkim ili psihičkim nasiljem koje se obično javlja kao odgovor na ženin otpor.⁴⁶ Loš ekonomski položaj koji ženama onemogućava da žive samostalno, pa čak i kada su zaposlene, značajniji je kao prepreka napuštanju nasilnika nego kao faktor koji doprinosi samom nasilju.⁴⁷ Ekonomsko nasilje prema starijim osobama obuhvata novčane manipulacije ili iskorišćavanje, a uključuje i prevare, falsifikovanje i ucenu. Odnosi se na korišćenje novca ili vlasništva starije osobe na nepošten način u cilju ostvarivanja sopstvene dobiti. Svako protivzakonito korišćenje nečije imovine ili novca predstavlja ekonomsko nasilje. Ono može uključivati krađu novca ili druge imovine starije osobe, prodaju njihovih nekretnina ili vlasništva bez njihovog pristanka, zloupotrebu punomoći, naplaćivanje većih cena za stvari koje se kupuju starijoj osobi, otvaranje njihove pošte, menjanje testamenta, nedopuštanje starijoj osobi da se iseli npr. u dom kako bi i dalje imali uvid u njihova primanja (penziju), potpisivanje dokumenata umesto

---

⁴¹ Ljubojev, N. (2008). op. cit., str. 89.

⁴² Rusac, S. (2006). op. cit., str. 341.

⁴³ Reljić, D. (2013). op. cit., str. 160.

⁴⁴ Počuča, M. (2010a). op. cit., str. 51.

⁴⁵ Ignjatović, T. et. al. (2016). op. cit., str. 4.

⁴⁶ Nikolić Ristanović, V. (2008). Preživeti tranziciju: svakodnevni život i nasilje nad ženama u postkomunističkom i postratnom društvu, Beograd, Službeni glasnik, str. 120.

⁴⁷ Žarković, M. et. al. (2012). op. cit., str. 166.

njih, stanovanje u njihovoj kući bez plaćanja troškova, odbijanje mogućnosti da se isele iz kuće i sl.⁴⁸

6. ŽRTVE NASILJA U PORODICI

Nasilnik u porodici, kao i žrtva porodičnog nasilja, može biti bilo koji član porodice. Lica koja se smatraju članovima porodice i koja uživaju posebnu zaštitu od porodičnog nasilja definisana su Porodičnim zakonom.⁴⁹ To su: supružnici ili bivši supružnici, deca, roditelji i ostali krvni srodnici, lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu, tj. lica koje vezuje hraniteljstvo, lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri i lica koja su bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živeli u istom porodičnom domaćinstvu.⁵⁰ Upravo navedena lica predstavljaju i najčešće žrtve nasilja u porodici, odnosno to su žene, deca, stare osobe, a ređe i muškarci. Sedamdesetih godina prošlog veka akcenat je bio na istraživanju nasilja nad ženama, kao i nasilja u partnerskim odnosima. Prva studija o rasprostranjenosti nasilja u porodici sprovedena u Srbiji jeste istraživanje o partnerskom nasilju sprovedeno 1993. godine. Ono se zasnivalo na slučajnom uzorku od 192 žene iz opšte beogradske populacije. Na osnovu rezultata istraživanja došlo se do podataka da je 58,3% žena izjavilo da su bile žrtve nekog oblika supružničkog nasilja. Preciznije, 49% su bile žrtve psihičkog nasilja, a 18,7% fizičkog i seksualnog nasilja.⁵¹ Mnoga istraživanja širom sveta o nasilju u porodici svedoče o nasilju koje trpe žene, a koje se najčešće javlja u kombinaciji dva, pa i tri oblika istovremeno – psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja.⁵² Na osnovu rezultata pomenutog istraživanja porodičnog nasilja Antovićeve i Stojanovića⁵³ dolazimo do saznanja da su žrtve nasilja najčešće bile ženskog pola (78%), prosečne starosti 45,8 godina. Takođe, u istraživanju Dičićeve⁵⁴ sprovedenog 2014. godine, u službi Hitne medicinske pomoći zabeleženo je 18 slučajeva u kojima su žene bile žrtve nasilja u porodici od strane bračnog ili vanbračnog partnera. Sve žene su pretrpele neki oblik fizičkog nasilja, ali i psihičkog, u vidu vređanja, zastrašivanja, omalovažavanja ili pretnji. Pored toga što su žene veoma često žrtve nasilja, one su i žrtve femicida.⁵⁵ Na osnovu izveštaja Mreže žena protiv nasilja sačinjenih na osnovu analize medijskih članaka o ubistvima žena u porodičnom nasilju dolazimo do podatka da je u vremenskom periodu od 1. januara do 30. juna 2019. godine deset žena ubijeno od strane

⁴⁸ Rusac, S. (2006). op. cit., str. 341.

⁴⁹ Član 197, stav 3 Porodičnog zakona.

⁵⁰ Počuča naglašava da navedeni članovi porodice predstavljaju porodicu jedino u primeni člana koji reguliše pitanje nasilja u porodici, a ne i davanja definicije porodice u drugim slučajevima. (Počuča, M. (2010b). Porodično pravo, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 51).

⁵¹ Nikolić Ristanović, V. (1998). War and Crime in the former Yugoslavia. In: V. Ruggiero, N. South and I. Taylor (editors) The New European Criminology, London, Routledge, p. 473.

⁵² Više podataka o ženama, žrtvama porodičnog nasilja videti u istraživanju koje su sproveli Viktimološko društvo Srbije i Autonomni ženski centar u: Tejić, M. (2007). Pravna regulativa o nasilju u porodici u Srbiji i međunarodni standardi, Novi Sad, Futura publikacije, str. 15–23.

⁵³ Antović, A. R., Stojanović, J. (2017). op. cit., str. 233.

⁵⁴ Dičić, I. (2016). Zlostavljanje žena od strane bračnog i vanbračnog partnera na teritoriji opštine Petrovac na Mlavi – iskustva u radu Službe hitne medicinske pomoći Petrovac na Mlavi. *ABC – časopis urgentne medicine*, 16(1), str. 28.

⁵⁵ „Femicid je rodno zasnovano ubistvo, koje je učinjeno nad ženama, devojkama, devojčicama, pa i bebama ženskog pola od strane osoba muškog pola.“ (Femicid u Srbiji (2019, Jul 10). Preuzeto sa: <https://www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji>).

partnera, a jedna žena je izvršila samoubistvo posle dugogodišnjeg trpljenja nasilja. U 2018. godini ubijeno je najmanje trideset žena, a zabeleženo je i osam pokušaja ubistava žena, a u tri slučaja postoji sumnja da se radi o femicidu. U toku 2017. godine u porodičnom nasilju ubijeno je dvadeset šest žena, a tokom 2016. godine trideset tri žene su ubijene od strane muških članova porodice i partnera. Broj ubijenih žena može biti i veći jer postoji mogućnost da nisu svi slučajevi dospeli u medije, a nemoguće je i utvrditi koliko žena je umrlo od posledica dugogodišnjeg trpljenja nasilja.⁵⁶ Nasilje u porodici se uglavnom posmatra u kontekstu odnosa između muškarca i žene, ali se zanemaruje činjenica da u najvećem broju slučajeva nasilnim scenama prisustvuju i deca. Ona obično posmatraju nasilje ili ga čuju iz druge prostorije, a ponekad i intervenišu kako bi zaštitili slabijeg roditelja ili zatražili pomoć sa strane. Prisustvo dece za vreme nasilja ima direktan uticaj na njihov psihofizički razvoj, a kao posledice se mogu javiti burne emocionalne reakcije i unutrašnji konflikti. U slučajevima nasilja, kada su oba roditelja uključena, kod deteta se može pojaviti konflikt između njegove lojalnosti prema napadaču i žrtvi. U literaturi se navodi da se u mnogim istraživanjima dolazi do zaključka da deca koja su bila svedoci porodičnog nasilja pokazuju adolescentno neprijateljstvo, agresivnost, teškoće prilagođavanja, kao i teškoće u intimnim vezama sa suprotnim polom.⁵⁷ Posledice izloženosti deteta nasilju među roditeljima mogu imati uticaja na to da se kod njih razviju uverenja koja doprinose prenošenju nasilja generacijama. Naime, deca mogu zaključiti da je prihvatljivo da muškarci udaraju žene jer su oni jaki a žene slabe i da je normalno da se nasiljem rešavaju problemi.⁵⁸ Devedesetih godina XX veka istraživači su pokazali zainteresovanost i za nasilje koje se vrši nad starijim osobama. U tom smislu su i navodi Počuče⁵⁹ da se u novije vreme susrećemo sa sve češćim i izraženijim oblikom nasilja u porodici koji čine deca prema svojim roditeljima. Tome svakako doprinosi ostanak u zajedničkom porodičnom domaćinstvu nakon punoletstva, zbog nedostatka sopstvenog stambenog prostora, zaposlenja, tj. materijalnih sredstava za odvojen život i za stvaranje sopstvene porodice. Žrtve nasilja u porodici mogu biti i muškarci. Oni su najčešće žrtve u partnerskim odnosima ili od dece „nasilnika“. Takođe mogu biti izloženi psihičkom nasilju, koje se uglavnom manifestuje u konstantnom prebacivanju žrtvi da je kao muškarac nesposoban da omogući porodici bolje uslove života. Ponekad psihičko nasilje teže pada nego fizičko. Ono izaziva osećaj krivice, te osoba zbog toga doživljava sebe kao nepotrebnu i ne oseća se više kao deo porodice. Ipak, znatno veći procenat muškaraca nego žena odbija da otkrije identitet svog napadača.⁶⁰

7. ZAKLJUČAK

Nasilje podrazumeva kršenje osnovnog ljudskog prava i time predstavlja odgovornost kako države tako i čitavog društva. Ipak, patrijarhalna shvatanja o odnosu unutar porodice predstavljala su jedan od primarnih razloga zbog kojih porodično nasilje dugo nije smatrano ozbiljnim oblikom nasilja, nego socijalno prihvatljivim oblikom ponašanja. Tako je u Republici Srbiji nepostojanje inkriminacije za nasilje u porodici potpuno onemogućavalo

---

⁵⁶ Više o femicidu u Srbiji za vremenski period od 2010. do 2019. u: Femicid u Srbiji, op. cit.

⁵⁷ Počuča, M. (2010a). op. cit., str. 53.

⁵⁸ Žarković, M. et. al. (2012). op. cit., str. 167.

⁵⁹ Počuča, M. (2010b). op. cit., str. 51.

⁶⁰ Ibid.

evidentiranje slučajeva nasilja u porodici, kao i efikasnu zaštitu žrtava tog nasilja, sve do kraja XX veka, kada je sprovedeno prvo istraživanje o zastupljenosti nasilja i porodici. Nasilje u porodici se ispoljava u različitim oblicima, a najčešće kroz pojavne oblike fizičkog, seksualnog, psihičkog i ekonomskog nasilja. Veoma je rasprostranjeno, a stvarne razmere nasilja u porodici veoma je teško proceniti iz mnogo razloga, stoga možemo zaključiti da je ono mnogo veće i ozbiljnije nego što statistički podaci mogu prikazati. Naročito je važno pitanje prepoznavanja nasilja u porodici kako bi se pronašao izlaz i rešenje za njegovo zaustavljanje. I pored toga što je materija nasilja u porodici zakonski regulisana inkriminisanjem krivičnog dela, uvođenjem porodičnih mera, donošenjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, usvajanjem Istanbulske konvencije i drugih zakona – evidentno je da porodično nasilje ne opada. Stoga smatramo da bi žrtve nasilja trebalo da prijave nasilje, a ne da ga „stavljaju pod tepih“ i „zakopavaju“ misleći da će se „problem“ sam rešiti. Naprotiv, na taj način agonija se produžava i veoma često nasilje postaje sastavni deo života žrtve. Neophodno je da žrtve shvate da one nisu krive za nasilje i da ne treba da se plaše osude okoline, nego da imaju poverenje u institucije koje im mogu pomoći. U tom smislu je potrebno da se uspostavi saradnja i koordinacija rada zdravstvenih ustanova, pravosudnih organa, policije, socijalnih službi, a sve u cilju rešavanja problema nasilja u porodici, jer je i pored adekvatne zakonske regulative femicid u velikoj meri prisutan u Republici Srbiji. Pitanje je zašto je to tako, ko je slaba karika u sistemu?

8. LITERATURA

1. Antović, A. R., Stojanović, J. (2017). Sudsko-medicinske karakteristike porodičnog nasilja. *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo*, 145(5–6), str. 229–233
2. Dičić, I. (2016). Zlostavljanje žena od strane bračnog i vanbračnog partnera na teritoriji opštine Petrovac na Mlavi – iskustva u radu Službe hitne medicinske pomoći Petrovac na Mlavi. *ABC – časopis urgentne medicine*, 16(1), str. 28–38
3. Femicid u Srbiji (2019, Jul 10). Preuzeto sa: <https://www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji>
4. Ignjatović, T. et. al. (2016). Korak ka boljoj zaštiti: priručnik za unapređenje koordiniranog odgovora nadležnih službi na nasilje prema ženama, Kikinda, Udruženje građanki/građana, Centar za podršku ženama
5. Jugović, S. M. (2018). (Ne)delotvornost Zakona o sprečavanju nasilja u Republici Srbiji. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 52(3), str. 961–975
6. Kolarić, D., Marković, S. (2018). Pojedine nedoumice u primeni Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 66(1), str. 45–71
7. Knežević, S. B., Gajović, I. (2016). Primena protokola Ministarstva zdravlja za zaštitu i postupanje sa ženama koje su izložene nasilju u kliničkoj praksi. *PONS – medicinski časopis*, 13(1), str. 16–23
8. Kelly, J. B., Johnson, M. P. (2008). Differentiation among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions. *Family court review*, 46(3), pp. 476–499
9. Krivični zakonik, Sl. glasnik RS, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19
10. Ljubojev, N. (2008). Zlostavljanje deteta unutar porodice. *Norma*, 13(1–2), str. 81–94

11. Matijašević-Obradović, J., Stefanović, N. (2017). Nasilje u porodici u svetlu Porodičnog zakona, Krivičnog zakonika i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. *Pravo – teorija i praksa*, 34(4–6), str. 13–28
12. Nikolić Ristanović, V. (1998). War and Crime in the former Yugoslavia. In V. Ruggiero, N. South and I. Taylor (editors) *The New European Criminology*, London, Routledge, pp. 462–480
13. Nikolić Ristanović, V. (2008). Preživeti tranziciju: svakodnevni život i nasilje nad ženama u postkomunističkom i postratnom društvu, Beograd, Službeni glasnik
14. Porodični zakon, *Sl. glasnik RS*, br. 18/05, 72/11. dr. zakon i 6/15
15. Petrušć, N., Konstantinović Vilić, S. (2010). Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravosudnoj praksi Srbije, Beograd, Autonomni ženski centar
16. Petrušić, N., Konstantinović Vilić, S. (2012). Vodič kroz sistem porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici, Beograd, Autonomni ženski centar
17. Pejak-Prokeš, O. (2006). Nasilje u porodici. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 78(1–2), str. 46–58
18. Počuča, M. (2010a). Nasilje u porodici. *Pravo – teorija i praksa*, 27(9–10), str. 49–61
19. Počuča, M. (2010b). Porodično pravo, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
20. Reljić, D. (2013). Nasilje nad starijim licima. *Godišnjak Pravnog fakulteta*, 4(2), str. 143–169
21. Rusac, S. (2006). Nasilje nad starijim osobama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), str. 331–34
22. Tejić, M. (2007). Pravna regulativa o nasilju u porodici u Srbiji i međunarodni standardi, Novi Sad, Futura publikacije
23. Vilić Konstantinović, S. (2013). Nasilje u porodici – Krivičnopravno regulisanje u Srbiji i praksa Evropskog suda za ljudska prava. u: Slobodanka Konstantinović Vilić (urednica), *Pravna klinika za zaštitu prava žena – norme i praksa*, Beograd, Autonomni ženski centar; Niš, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, str. 77–92
24. Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona RS, *Sl. glasnik RS*, br. 10/02
25. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, *Sl. glasnik RS*, br. 94/16
26. Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Sl. glasnik RS*, Međunarodni ugovori, br. 12/13
27. Žarković, M. et. al. (2012). Ka boljoj zaštiti žrtava u porodici – odgovor pravosuđa, Beograd, Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije
28. Žilić, M., Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(3), str. 67–87

FORMS OF DOMESTIC VIOLENCE – PREVENTION AND LEGISLATIVE PROTECTION

Abstract: *Domestic violence is not a phenomenon of the modern age, but rather a new interest of the state to recognize it, provide protection for victims of domestic violence and to fight against it. In the Republic of Serbia, domestic violence was incriminated only in 2002 by amendments to the then Criminal Code, while our legislator introduced family law as well as the institute of domestic violence in 2005 by the Family Law. Domestic violence is a behavior by which one family member threatens the physical and psychological integrity or serenity of another family member. It most often comes in the form of physical, psychological, sexual and economic violence. The forms of domestic violence just mentioned will be the subject of analysis of this paper. In addition, special attention will be paid to victims who are most often exposed to domestic violence - women, children, the elderly and men.*

Keywords: *domestic violence, physical violence, psychological violence, sexual violence, economic violence, victims of domestic violence*

BORBA IZMEĐU DUŽNOSTI I ZANEMARIVANJA PRIJAVE NASILJA U PORODICI

Prof.dr.sci. Goran Šimić

vanredni profesor, dekan Pravnog fakulteta Sveučilišta/U.niverziteta „Vitez“ Bosna i Hercegovina. goran.simic@unvi.edu.ba

Maida Muratović

redovna studentica Pravnog fakulteta Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“, studijski program: Sigurnost i kriminalistika, Bosna i Hercegovina. maidamuratovi444@gmail.com

Sažetak: U ovom radu razmatra se duboko ukorijenjen problem neadekvatne pripremljenosti kriminalista, odnosno tzv. kvazi-kriminalista, koji zahvaljujući političkim i interesnim utjecajima zauzimaju pozicije koje bi trebale pripadati stručno obrazovanim i odgovornim kriminalistima. Ovakve prakse ozbiljno narušavaju temelje kriminalističke struke, koja se u svojoj osnovi temelji na naslijeđu pionira kriminalistike i njihovim dostignućima u borbi protiv kriminala. Poseban fokus rada usmjeren je na analizu kako neprofesionalni kriminalisti mogu pomoći u stvaranju nesigurnosti kada je pitanje nasilja u porodici i zanemarivanja prijava nasilja. Ako kriminalisti, bilo zbog neznanja ili nesvjesnog zanemarivanja problema, ne počnu prepoznavati nasilje u porodici kao ozbiljan društveni problem, povjerenje u sigurnosne i policijske strukture će drastično opasti. Ovaj rad postavlja pitanje: da li su kriminalisti danas spremni za suočavanje s tim izazovom, ili je riječ o kvazi-kriminalistima koji nisu spremni nositi se s odgovornošću koja dolazi s ovom vrstom kriminaliteta. Ukoliko nasilje u porodici ne bude tretirano s ozbiljnošću koju zaslužuje, ne samo da će se ugroziti sigurnost žrtava, već će i profesionalna kredibilitet kriminalista i čitavog pravosudnog sistema biti ozbiljno poljuljana. U tom kontekstu, kriminalistika, ali i kriminologija treba pružiti jasne smjernice za obuku, usmjerenje i jačanje sposobnosti kriminalista u prevenciji i borbi protiv nasilja u porodici, kako bi se osigurao kvalitet kriminalističke profesije, te povjerenje društva u sigurnosne institucije.

Ključne riječi: kriminalista, kvazi-kriminalista, nasilje u porodici, anomalije, prevencija...

1. UVOD

Svijet kriminalistike je postao daleko od onoga što su njegovi pioniri zamišljali. Umjesto da se bori s mračnim tajnama društva, kriminalistika danas, čini se, često postaje puki instrument za ostvarivanje ličnih ili državnog interesa. I to nije samo problem discipline – to je pitanje budućnosti sigurnosti i pravde u društvu, a posebno kada se odnosi na državu Bosnu i Hercegovinu. A najviše to osjete mladi kriminalisti, oni koji tek stasavaju i koji gledaju kako se temelji njihove struke urušavaju pred njihovim očima. Nasilje u porodici, koje bi trebalo biti na prvom mjestu kada se govori o kriminalnim prijetnjama unutar društva, često ostaje neprepoznato ili, još gore, prepušteno rukama onih koji nemaju svijest o tome kako se s njim suočiti. A razlog je vrlo jasan - Kvazi-kriminalisti. Oni koji su tu, ne zbog stručnosti, već zbog političkih interesa ili nesposobnosti sistema da prepozna pravu vrijednost kriminaliste. Ovakvi ljudi, postavljeni na visoke pozicije, koriste svoje „ovlaštenja“ da zataškaju, skrenu istrage i obave zadatke koji nemaju poveznicu sa stvarnim poslom – borbom protiv nasilja i kriminaliteta. I dok oni misle da igraju igru moći, društvo i dalje pati

od nasilja koje je predugo bilo zapostavljeno. Za mladog kriminalistu, ovo je uvreda. Ne samo na ličnom nivou, nego i na institucionalnoj. Oni koji su posvećeni struci, koji žele da donesu promjene, da zaista učine razliku, sve više se suočavaju s frustracijama jer vide kako se njihova profesija devalvira. I dok „kvazi-kriminalisti“ upravljaju institucijama, pravi kriminalisti ostaju na margini, često zanemareni, obeshrabreni i bez podrške koju zaslužuju. Nasilje u porodici je kompleksno, zahtijeva specijalizirano znanje, a ne manipulacije sa sistemom. Mnogi misle da kriminalista može biti sve – od tehničara do istražitelja. No, istina je da kriminalista nije samo osoba koja poznaje zakone – on mora razumjeti suštinu krivičnih djela, mora znati kako prepoznati i analizirati tragove, kako tretirati žrtve nasilja, kako upravljati emocijama i stvarima koje su često mnogo dublje od samih fizičkih dokaza. Kvazi-kriminalisti, koji ne razumiju ove aspekte, često postaju opasni za društvo. Umjesto da se bave borbom protiv nasilja, oni koriste svoju poziciju za stvaranje još većeg haosa, usmjeravajući istrage prema vlastitim interesima, umjesto prema pravdi. Zašto je ovo opasno? Zato što, kao što pekar nikada neće biti hirurg bez odgovarajuće titule, tako ni neko bez potrebne stručnosti i obrazovanja u kriminalistici ne može pravilno upravljati složenim slučajevima poput nasilja u porodici. Njihovo ignorisanje osnovnih principa struke dovodi do toga da ne samo da propadaju istrage, već se i ozbiljno podriva povjerenje građana u institucije koje bi trebale biti zaštitnici pravde. Ovdje se ne radi samo o disciplini, ovdje se radi o sve većem porastu u broju žrtava nasilja u porodici. Da li ćemo, kao društvo, dozvoliti da nas kvazi-kriminalisti vode u još veći kaos nasilja, zanemarujući stvarne žrtve. Ili ćemo, kao mladi kriminalisti, preuzeti odgovornost u svoje ruke, koristeći svoje znanje, stručnost i sposobnost, da smanjimo stopu nasilja u porodici? Hoćemo li postati oni koji će biti stvarna podrška žrtvama, vraćajući im nadu i sigurnost, tako što ćemo osigurati da svaki prijavljeni slučaj nasilja bude ozbiljno razmotren i procesuiran? Naša misija nije samo da sprovedimo zakon, već da vraćamo povjerenje u institucije, da pokazujemo da nasilje u porodici neće biti zanemareno, niti ignorisano, i da se na kraju, u najgorem slučaju, spriječi njegovo daljnje širenje. Sistem nažalost ne dozvoljava da zamisao bude ostvarena.

2. ZANEMARIVANJE PRIJAVA NASILJA U PORODICI PRIJETI STABILNOSTI DRUŠTVA

Bosna i Hercegovina kao društvo je postala visokotolerantna na skoro sve oblike nasilja i negativnih pojava povezanim sa nasiljem, te je tako i nasilje u porodici postalo svakodnevnicom našeg društva.⁶¹ Nasilje, bilo da se radi o fizičkom, psihološkom ili seksualnom zlostavljanju, pogađa sve članove porodice, ali najčešće žene, djecu, starije osobe i skriveno - muškarce. Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici policijska uprava ili policijska stanica je dužna po zaprimljenoj prijavi nasilja u porodici poslati policijskog službenika na lice mjesta gdje je prijavljeno nasilje u porodici, koji je dužan radi zaštite žrtve nasilja odmah poduzeti sve potrebne mjere na sprječavanju nasilja i nakon toga utvrditi činjenično stanje u odnosu na nasilje u porodici i o tome sačiniti zapisnik.⁶² Iako nasilje u porodici ima jasno definisane pravne okvire, u praksi se suočavamo s nekoliko izazova, među kojima je jedno od najočiglednijih i nazastrašujućih – zanemarivanje prijave nasilja od strane

⁶¹ Mušić S., Nasilje u porodici kroz pravni okvir u Bosni i Hercegovini Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru br. XXVI., 2018., str. 168. - 189.

⁶² Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("Sl. novine FBiH", br. 20/2013 i 75/2021)

nadležnih organa, posebno policije i kriminalista. Iako se možemo nadati da će policajci biti detaljni u svojoj kriminalističkoj karijeri, to nije uvijek slučaj.⁶³ Ovaj rad neće ulaziti u detalje fenomenologije i etiologije nasilja u porodici, već se fokusira na realnu problematiku koja se širi kroz društvo i ugrožava njegovu stabilnost. Nažalost, iako postoji zakonski okvir za zaštitu žrtava nasilja, stvarnost često pokazuje da se prijave nasilja u porodici zanemaruju, a to zanemarivanje nije uvijek jasno prikazano u zvaničnim statistikama, već postaje evidentno u svakodnevnoj praksi. Kriminalisti, kao osobe koje bi trebale prepoznati ozbiljnost situacije, ponekad ne reaguju u skladu s realnim stanjem. Često su to kvazi-kriminalisti ili pojedinci koji nemaju dovoljno stručnosti i posvećenosti struci, a njihovo djelovanje ima dalekosežne posljedice na povjerenje građana u pravosudne institucije. Zanemarivanje prijave nasilja ne odnosi se samo na situacije koje su lako "riješene" ili koje ne izazivaju ozbiljnije posljedice, već i na one gdje je nasilje u podmakloj fazi, gdje žrtve osjećaju ozbiljnu prijetnju, i ne znaju kako da se izbave iz nasilnog kruga. Postoji značajan potencijal da se istraga izbjegne u čak 78–80% slučajeva nasilja u porodici koji ne rezultiraju fizičkim povredama. U situacijama gdje su strane smirene, službenici skloni izbjegavanju svojih obaveza mogu primijeniti trostepenski proces koji ozbiljno narušava njihovu odgovornost za sprovođenje istrage. Kako ističe autor Stanko (1995), prisustvo policajca na mjestu događaja ne znači nužno da će se krivično djelo nasilja u porodici istraživati.⁶⁴ Ovo zanemarivanje, iako se možda ne pojavljuje u zvaničnim izvještajima, veoma je prisutno u svakodnevnom životu. Žrtve, koje su već iscrpljene od fizičkog i psihološkog zlostavljanja, dolaze u kontakt sa sistemom koji ne prepoznaje ozbiljnost njihove situacije, što stvara još veći osjećaj nemoći i beznađa. Praktično, mnoge prijave nasilja u porodici često nisu shvaćene dovoljno ozbiljno. Kvazi-kriminalisti, koji nemaju odgovarajuće obrazovanje i stručnost, često ispoljavaju subjektivne zaključke temeljene na površnim procjenama, što rezultira u zaključcima koji nemaju osnova u stvarnim okolnostima. Ovakav pristup zaista oduzima nadu žrtvama. Stvaraju se situacije u kojima žrtve više nemaju povjerenja u sistem koji bi trebao da ih štiti, zbog čega prijave postaju sve rjeđe. S obzirom na ovo, važno je naglasiti da je preventivni pristup neizostavan. Ukoliko se sistem ne prilagodi kako bi žrtve nasilja osjetile da su njihove prijave shvaćene ozbiljno, negativni krug nasilja će se samo širiti. Prvi korak koji mora biti preduzet je ulijevanje discipline među službena lica. Prije nego što se razmišlja o represivnim mjerama, važno je usmjeriti se na prevenciju, koja uključuje jačanje povjerenja žrtava u sistem. Ako kriminalisti, posebno mladi kriminalisti, pokažu odgovornost, stručnost i posvećenost, tada će žrtve biti spremnije prijaviti nasilje, jer će znati da postoji profesionalni pristup koji će ih zaštititi. U suprotnom, ako i dalje budemo svjedoci zanemarivanja prijave nasilja u porodici, posljedice će biti teške i dugoročne. Ne samo da će žrtve prestati prijavljivati nasilje, već će se društvo suočiti sa ozbiljnim problemima u očuvanju stabilnosti i sigurnosti. Čak i ako postoje zakoni koji štite žrtve nasilja, njihova efikasnost ovisi o tome kako se ti zakoni primjenjuju, što direktno zavisi od profesionalnosti i posvećenosti kriminalista. U konačnom razmišljanju, suštinska odgovornost

---

⁶³ Ralph D.: "The Role of Police in Domestic Violence Response: Case Study Analysis" *Criminology Studies*, 2019; 47(2), str.8

⁶⁴ Stanko, E. A, Policing domestic violence: Dilemmas and contradictions. *Australian and NewZealand Journal of Criminology*, 28(Suppl.), 1995, str. 31–44

leži na onima koji čine temelje kriminalističke struke – kriminalistima.⁶⁵ Ako se ovaj problem ne razjasni na vrijeme, i ako se zanemari ozbiljnost prijava nasilja, ne samo da ćemo ugroziti stabilnost društva, već ćemo omogućiti da nasilje u porodici i dalje bude zanemarena tema.

3. PROFESIONALNA ETIKA KRIMINALISTE U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI

Kada se govori o etici kriminaliste u slučajevima nasilja u porodici, otvara se duboko pitanje: da li su oni koji bi trebali biti prva lica pravde zaista uvijek na visini zadatka? Ili se iza zidova zvaničnih procedura krije tiho izbjegavanje odgovornosti, svjesno ili nesvjesno, koje žrtve nasilja ostavlja na margini društva? Ovo pitanje nije samo teorijskog aspekta. Ovdje se radi o životima ljudi – žena, muškaraca, djece – čije nade u zaštitu nerijetko završavaju tragično. Praksa, kako god je analizirali, nerijetko pokazuje zabrinjavajuće rezultate. Zanemarivanje prijava nasilja u porodici postalo je nepisana, ali prepoznatljiva pojava u našim lokalnim zajednicama. Žrtva prijavi zlostavljanje, dođe do intervencije, ali šta slijedi? U mnogim slučajevima – ništa. Policajci na terenu, vođeni vlastitim procjenama situacije ili pak nepisanim normama unutar sistema, često odluče da se ne „upetljavaju“ previše. Još alarmantniji su navodi brojnih žena koje su preživjele i pretrpjele nasilje, a koje svjedoče o bezbrojnim pokušajima prijavljivanja nasilja, dok su u mnogim situacijama njihove prijave ostajale ignorisane. Naime, dešava se da poziv žrtve uopšte ne bude zaprimljen, ili da prijava ne bude uzeta u razmatranje. Ono što posebno zabrinjava jeste činjenica da se takvi slučajevi često završavaju subjektivnim zaključcima policijskih organa o ozbiljnosti situacije, pri čemu se stvarni problemi žrtve marginaliziraju ili potpuno odbacuju. Na svu sreću, pravi kriminalisti u našoj državi ovakvo ponašanje ne dozvoljavaju. Oni razumiju važnost hitne reakcije i zaštite žrtava nasilja u porodici, što potvrđuje da u našem sistemu postoje i profesionalci koji zaslužuju poštovanje i povjerenje. Međutim, tu su i oni drugi – pojedinci koji ne samo da zanemaruju prijave, već svojim postupcima potvrđuju sve ono što ovaj rad problematizira. Takvi službenici, često nazvani "kvazi-kriminalisti," ne pokazuju ni osnovnu profesionalnu odgovornost prema žrtvama nasilja, već svoj rad temelje na subjektivnim procjenama i ličnim predrasudama, umjesto na zakonu i etici.

4. PRIJAVA NASILJA U PORODICI S POSEBNIM OSVRTOM NA PRIČE ŽRTAVA

Prema istraživanjima voditeljice Odjela za istraživanje Atlantske inicijative u Bosni i Hercegovini, još od 2015. godine jasno su dokumentovana iskustva žena koje su pokušavale prijaviti nasilje s ciljem razrješavanja svojih teških životnih okolnosti. Rezultati istraživanja pokazuju koliko su složeni i često obeshrabrujući procesi s kojima se ove žene suočavaju, te do koje mjere njihovi naponi ostaju bez odgovarajuće reakcije ili podrške sistema. Opće poznato je da policija često prva reaguje na nasilje u porodici kada primi poziv od žrtve. Način na koji policija postupa sa žrtvama, između ostalog, da li odvoji vrijeme da im objasni njihova prava i da li policija postiže krivično gonjenje, ima dokazno značajan utjecaj na sigurnost žrtava i stope krivičnog gonjenja.⁶⁶ Negativni stav i osude od strane policije mogu obeshrabiti žrtvu i odvratiti je od traženja pomoći od policije ili pravosudnog sistema u

⁶⁵ MUP RS, Veliki kriminalisti, Biografski zbornik, ICKKVI, Banja Luka, 2024, prilagođeno

⁶⁶ Martha L. Coulter, et al., Police - Reporting Behavior and Victim-Police Interactions as Described by Woman in a Domestic Violence Shelter, Journal of International Violence 14, no. 12, 1999, str. 1290-1298

budućnosti.⁶⁷ „Analiza žena koje su ispričale žene u okviru studije koja je sprovedena od strane voditeljice Odjela za istraživanje Atlantske inicijative u Bosni i Hercegovini, pokazala je da njihovo iskustvo sa policijom spada u tri široke kategorije:⁶⁸

- Policija je bila ravnodušna, pokušavali su izbjeći mješanje, a odgovornost za iznalaenje rješenja prebacivali su na same parove, ukućane, socijalne službe ili pravosuđe;
- Policija je imala zbunjujući pristup. Iako su bili ljubazni, podsticali su parove da se pomire a krivicu su prebacivali na žrtve, pri čemu se, čini se, više razmatrali potrebe počinioca nego žrtve, odvrćajući žrtvu od podnošenja krivične prijave;
- Policija je bila angažirana, suosjećala se sa žrtvom, pokazala je istinstku zabrinutost za njenu sigurnost i ohrabrivala je žrtvu da podnese krivičnu prijavu.

U ovom slučaju, žene i žrtve su najčešće nailazile na prva dva pristupa od strane policije odnosno kriminaliste, a samo od dvije žene susrele su policajce koji su po njihovom mišljenju bili istinski zabrinuti. Često su navodile da je njihovo iskustvo u velikom mjeri zavisilo od policajaca sa kojima su razgovarale. Činilo je se da odgovor policije više zavisi od stava pojedinih službenika/kvazi-kriminalista, i njihovih mišljenja. Žena koja je intervjuisana u studijima, zvala se Anabela. Anabela je imala iskustvo sa policijom koja je svaki put bila ravnodušna i nevoljna da se umiješa. Smatra se da su uloženi minimalni naponi, njenom mužu, počiniocu, su izdavali upozorenja uprkos tome što se nasilje ponavljalo i uprkos brojnim pozivima, a hapsili su ga samo jednom, a razlog je taj što je počinitelj bio nasilan i prema policajcima. Jedne prilike, kada je teško pretučena, jedan policajac je pitao zašto jednostavno ne ostavi muža i rekao joj je da je mogla i gore proći. Pitao se da li ona provocira muža, time prebacujući krivicu na Anabelu. Ona više ne zove policiju, jer joj ni oni ne ulijevaju sigurnost. Anabelini navodi u potpunosti u ovom trenutku potkrjepljuju sve ono prethodno što ovaj rad u suštini nosi. Zatim druga intervjuisana žena, zvala se Ema. I Ema je imala loše iskustvo sa policijom. Nekoliko puta su odgovorili kada je bila teško pretučena, ali nikada nisu procesuirali njenog muža, iako je Ema bila maloljetna. Jednom, kada su odgovorili na poziv nakon što je Ema u trudnoći bila teško pretučena, rekli su joj: *“Pomirit ćete se vi, sve će biti uredi... Hajde ti mlada nama napravi kafu sada.”*⁶⁹ Na osnovu navedenih primjera dobre prakse, može se reći da navodi ovog rada i sama tema rada niti malo nije bezazlena. U vremenu u kojem živimo, gdje su informacije i svijest o pravima sve dostupniji, od suštinskog je značaja, izmjena pristupa u reagovanju na nasilje. Žrtve nasilja trebaju osjećaj sigurnosti da će njihovi pozivi za pomoć biti ozbiljno shvaćeni, te da će reakcije nadležnih institucija biti pravovremene i adekvatne. Nažalost, postojeći problemi u policijskim strukturama, posebno među kriminalistima, često dovode do izostanka odgovarajućih reakcija. Fokus ovog rada bio je na kriminalistima kao direktnim akterima u procesima prijavljivanja i istraživanja nasilja u porodici, no treba napomenuti da ni

---

⁶⁷ Logan T.K, et.al. Woman and Victimization: Contributing Factors, Interventions and Implication, 2006.

⁶⁸ Halilović M, Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini, Rad i pravosuđe u BiH, Atlantic initiative, 2015, str. 72

⁶⁹ Halilović M, op.cit.str.72-73

pravosudne institucije ne nude mnogo bolje rezultate. Zato je ovo stanje očekivano, ali nipošto prihvatljivo. Potrebna je hitna promjena institucionalne kulture, uz jasno postavljene odgovornosti i unapređenje profesionalne etike svih uključenih u borbu protiv nasilja u porodici.

5. MIT ILI STVARNA MOGUĆNOST PREVENCIJE

Postavlja se pitanje – kako prevenirati nasilje u porodici u društvu u kojem ovaj problem nije dovoljno shvaćen ozbiljno? Iako se često navodi da je prevencija put do uspjeha, kada je riječ o nasilju u porodici, čini se da pravilo „prevencija prije represije“ u praksi gubi smisao. Ovo posebno vrijedi u situacijama gdje institucije, naročito policijske strukture, ne reaguju adekvatno ni represivno, a preventivni pristup djeluje kao daleka i neostvariva ideja. Nasilje u porodici eskalira u tišini – iza zatvorenih vrata, gdje žrtve ostaju same, bez sigurnog prostora i povjerenja u sistem. Kako se može govoriti o prevenciji kada se ni najosnovniji koraci ka zaštiti žrtava ne preduzimaju? Nažalost, teško je razmišljati o preventivnim mjerama dok postoji uvriježeni stav da je porodica mjesto koje je privatno, intimno, gotovo nedodirljivo za vanjske utjecaje. Upravo ta privatnost, koja bi trebala biti utočište, postaje prostor gdje nasilje prolazi nezapaženo i nekažnjeno. Prevencija, ukoliko zaista postoji, zahtijeva mnogo ozbiljniji pristup. Potrebno je stvoriti sistem koji se neće oslanjati samo na izolovane edukativne kampanje, već će se fokusirati na jačanje povjerenja između institucija i zajednice. To podrazumijeva vidljive i efikasne represivne mjere koje će žrtvama uliti sigurnost da će svaki njihov korak ka prijavi nasilja biti podržan konkretnim djelovanjem, dok prvenstveno podrazumijeva porast razjašnjenih slučajeva nasilja u porodici. Sve dok policijske strukture i drugi nadležni organi ne pokažu ozbiljnost u represivnim reakcijama, razgovor o prevenciji ostaje na nivou teorije. Pravi napredak zahtijeva temeljne promjene u profesionalanom kriminalističkom pristupu – osnaživanje kapaciteta za brzu reakciju, edukaciju službenih lica o specifičnostima porodičnog nasilja i stvaranje mreže podrške za žrtve. Prevencija nasilja u porodici može postati stvarna mogućnost samo ako se osigura da je svaki pojedinac u društvu, od institucija do običnih građana, svjestan svoje odgovornosti u ovoj borbi.

6. TERET ODGOVORNOSTI NASILJA U PORODICI

Mnogi kriminalisti, koji obavljaju svoju dužnost i svakodnevno se suočavaju s ovim problemom, moraju biti svjesni tereta odgovornosti koji nose. Teret koji je na njihovim leđima nije samo profesionalni, već i moralni. Nasilje u porodici nije samo čin fizičkog nasilja, već i čin koji se temelji na dugoročnoj psihološkoj i emocionalnoj manipulaciji, a kriminalisti koji istražuju ovakve slučajeve imaju najvažniju ulogu u osiguravanju da žrtve dobiju pravdu i zaštitu. Nažalost, praksa koja se provodi u Bosni i Hercegovini često nije dovoljno ozbiljna, kao što je već naglašeno, a žrtve nasilja često ostaju u samoj sjeni, svjesni činjenice da imaju samo sebe. Da bi se zaista razjasnili slučajevi nasilja u porodici i stvorio sistem zaštite žrtava, kriminalisti moraju biti svjesni svoje odgovornosti i važnosti svog rada. Svaka prijava nasilja u porodici mora se ozbiljno shvatiti, jer može biti bilo ko od nas. Ono što je najgore u trenutnoj situaciji je to što pravda za žrtve nasilja u porodici ne dolazi dok ne postanemo žrtve. Problem je što se vrlo često žrtve nasilja ne uzimaju ozbiljno sve dok ne dođe do eskalacije, a u mnogim slučajevima nasilje ne stigne do policijskih izvještaja zbog

neadekvatnog ili nesvjesnog pristupa kriminalista. U tom kontekstu, postavlja se pitanje: do kada će društvo tolerisati ovakav pristup? Do kada ćemo ignorisati odgovornost koju kriminalisti imaju, kao osobe koje su obavezane zakonom i dužnošću da zaštite sve građane, a ne samo da stvaraju statističke pokazatelje? Svaka žrtva nasilja zaslužuje da bude zaštićena, ali to nije moguće dok policijske strukture, u ovom slučaju kriminalisti, ne shvate svoju ulogu ozbiljno. Ni pravosudne institucije nisu mnogo bolji, jer nisu sposobne da se nose sa slučajevima nasilja u porodici na odgovarajući način. Sve dok se ne promijeni svijest unutar tih struktura i sve dok kvazi-kriminalisti, koji donose subjektivne zaključke o nasilju u porodici, ne shvate dubinu tog problema, ništa se neće promijeniti. Policija mora biti spremna reagovati brzo, odlučno i odgovorno, ne samo da bi kaznila počinitelje, već da bi zaštitila žrtve i spriječila širenje nasilja. Ako to ne učinimo, ako se ništa ne promijeni, rješenje je jasno: neprofesionalni kriminalisti moraju biti odgovorni za svoje postupke i nužno je da se disciplinuju, jer će u suprotnom žrtve nasilja u porodici ostati bez zaštite i pravde. „Autor Stanko tvrdi da policajci ne smiju smatrati nasilje u porodici nevažnim, niti ga smiju minimizirati na osnovu svojih subjektivnih procjena".⁷⁰ Ova izjava jasno ukazuje na duboko ukorijenjeni problem unutar sistema: žrtve ne dobijaju odgovarajuću zaštitu dok policija ne shvati ozbiljnost situacije. A dok se ne realizuje promjena u pristupu, teško je očekivati da će se nasilje zaustaviti, jer dok je društvo bez osjećanja prema žrtvama, svaki novi slučaj će samo produbiti jaz između stvarne zaštite i institucionalne nesposobnosti. Nasilje u porodici ne bi smjelo biti nešto što se događa "nekom drugom". Bilo ko od nas može biti žrtva, a društvo u cjelini mora se početi ponašati odgovornije kako bi se stvorio sigurniji prostor za sve, osobito za žrtve nasilja. Za nasilje u porodici, nikada se ne smije ići linijom manjeg otpora.⁷¹

7. ZAKLJUČAK

Dolaskom do kraja, može se reći da će cilj ovog rada biti ispunjen samo ako kriminalisti, kao važni akteri u procesu zaštite žrtava nasilja, konačno progledaju svojim profesionalnijim očima, s dubljim razumijevanjem situacije koju svakodnevno susreću. Nasilje u porodici nije samo čin koji ostavlja fizičke tragove; to je duboko ukorijenjeni fenomen koji čini nevjerovatnu štetu onima koji ga doživljavaju. Žrtve nasilja nisu samo osobe koje trpe fizičke povrede, već su ljudi koji žive s nevidljivim ožiljcima – emocionalnim i psihološkim, koje im društvo često odbija priznati. Sistem, kao i mnoge njegove institucije, još uvijek nije potpuno svjestan ozbiljnosti zadatka koji kriminalisti imaju. Žrtve nasilja često su prisiljene živjeti u strahu, govoreći o svom iskustvu svima osim onima koji bi im trebali pružiti zaštitu – onima koji bi ih trebali zaštititi pred pravdom. Kada broj žrtava pređe sve granice, kada se sistem nažalost suoči s posljedicama vlastite nesposobnosti, tada će možda nastati promjene. No, za to vrijeme, cijena će biti visoka, a mnogi ljudi će nositi rane koje su mogle biti spriječene. S obzirom na sve izazove s kojima se suočavamo, želim vjerovati da će mladi i odgovorni kriminalisti postati lica koja neće djelovati samo iz sjene teksta. Promjena koja neće doći samo kroz zakone i protokole, već kroz istinsku posvećenost, empatiju i

---

⁷⁰ Stanko, B. Policijska odgovornost u slučajevima nasilja u porodici. *Journal of Criminal Law*, 14(2), 1995, str.98-109.

⁷¹ <https://www.klix.ba/vijesti/eu-integracije/nasilje-nije-privatni-problem-prijavite-nasilnika-i-ostvarite-svoja-prava/130308008>, pristupljeno: 19.01.2025.godine

razumijevanje žrtava. Samo tada će se o nasilju govoriti na način na koji zaslužuje – kroz institucije koje su odgovorne za reformu, kroz aktivnu ulogu istinskih kriminalista koji ne vide samo prijavu, već i ljude iza tih prijava. Kvazi-kriminalisti se sada moraju probuditi i prihvatiti svoju odgovornost, a tada će ovo društvo zaista imati šansu za promjenu. Na kraju, vjerujem da će dan doći kada nećemo samo pričati o nasilju, već će se, zajedno s institucijama koje odgovaraju na njega, formirati društvo koje je istinski zaštićeno, gdje će svaki pojedinac, bez obzira na svoju poziciju, biti zaštićen – i fizički, i emocionalno. Vjerujem da će bar neko, ma koliko sitan bio pomak, biti zahvalan što postoje mladi kriminalisti, kriminolozi i pravnici koji svoje titule ne nose zbog pozicije, nego zbog žrtava. Osim tog, žrtve nas zaista trebaju.

8. LITERATURA

1. Coulter, M. L., et al. (1999). Police - Reporting Behavior and Victim-Police Interactions as Described by Women in a Domestic Violence Shelter, *Journal of International Violence*, 14(12), 1290-1298.
2. Halilović, M. (2015). Preživjele govore: Osvrt na odgovore krivičnog sistema na nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini, *Rad i pravosuđe u BiH*, Atlantic Initiative.
3. Logan, T. K., et al. (2006). Women and Victimization: Contributing Factors, Interventions and Implications.
4. Mušić, S. (2018). Nasilje u porodici kroz pravni okvir u Bosni i Hercegovini, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, XXVI, 168-189.
5. MUP RS (2024). Veliki kriminalisti, *Biografski zbornik*, ICKKVI, Banja Luka.
6. Ralph, D. (2019). The Role of Police in Domestic Violence Response: Case Study Analysis, *Criminology Studies*, 47(2), 8.
7. Stanko, B. (1995). Policijska odgovornost u slučajevima nasilja u porodici, *Journal of Criminal Law*, 14(2).
8. Stanko, E. A. (1995). Policing domestic violence: Dilemmas and contradictions, *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 28(Suppl.).
9. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("Sl. novine FBiH", br. 20/2013 i 75/2021).

Web izvori:

<https://www.klix.ba/vijesti/eu-integracije/nasilje-nije-privatni-problem-prijavite-nasilnika-i-ostvarite-svoja-prava/130308008>

THE STRUGGLE BETWEEN DUTY AND NEGLECTING REPORTING DOMESTIC VIOLENCE

Abstract: *This paper examines the deep-rooted problem of inadequate preparation of criminals, that is, the so-called quasi-criminals, who, thanks to political and interest influences, occupy positions that should belong to professionally educated and responsible criminals. Such practices seriously undermine the foundations of the criminology profession, which is fundamentally based on the legacy of the pioneers of criminology and their achievements in the fight against crime. The special focus of the work is aimed at analyzing how non-professional criminals can help create insecurity when it comes to domestic violence and neglecting reports of violence. If criminals, either due to ignorance or unconscious neglect of the problem, do not begin to recognize domestic violence as a serious social problem, trust in security and police structures will drastically decrease. This paper asks the question: are criminals today ready to face this challenge, or are they quasi-criminals who are not ready to deal with the responsibility that comes with this type of crime. If domestic violence is not treated with the seriousness it deserves, not only will the safety of the victims be threatened, but also the professional credibility of criminals and the entire judicial system will be seriously undermined. In this context, criminology, as well as criminology, should provide clear guidelines for training, directing and strengthening the abilities of criminals in the prevention and fight against domestic violence, in order to ensure the quality of the criminal profession, and society's trust in security institutions.*

Keywords: *criminal, quasi-criminal, domestic violence, anomalies, prevention...*

DIGITALNA FORENZIKA I MOBILNE APLIKACIJE U BORBI PROTIV NASILJA

Prof.dr.sci. Hadžib Salkić

stalni sudski vještak kriminalistike, oblast Mobilne tehnologije, redovni profesor Univerziteta FINRA Tuzla i visoke škole CEPS-Centar za poslovne studije Kiseljak. Bosna i Hercegovina.

hadzib.salkic0911@gmail.com

Prof.dr.sci. Nedžad Korajlić

redovni profesore Univerziteta u Sarajevu i visoke škole CEPS-Centar za poslovne studije Kiseljak, Bosna i Hercegovina. korajlicn@gmail.com

Sažetak. U ovom istraživačkom radu analizirana je efikasnost i uticaj mobilnih aplikacija u prevenciji nasilja kroz upotrebu digitalne forenzike [72]. Fokus je stavljen na aplikacije razvijene i korištene u Bosni i Hercegovini i regiji, uključujući React App, BeSafe, SafeYou, Budi Sigurna i Bright Sky [73]. Korištenjem komparativne analize i modela bodovanja sa utezima [74] (poznatost 30%, efikasnost 40%, sigurnost 30%), dobijeni su rangovi aplikacija i izrađena predikcija za 2026. godinu. Rezultati pokazuju da su Bright Sky, React App i SafeYou najefikasnije i najuravnoteženije aplikacije. Rad ukazuje na potrebu daljeg unapređenja aplikacija s nižim skorovima kako bi se osigurala bolja zaštita i podrška žrtvama nasilja.

Ključne riječi: digitalna forenzika, mobilne aplikacije, nasilje, prevencija, sigurnost, analiza, bodovanje

1. UVOD

Digitalna forenzika i mobilne aplikacije predstavljaju nove alate u prevenciji i borbi protiv različitih oblika nasilja [75], uključujući nasilje u porodici, cyberbullying i seksualno uznemiravanje. U eri masovne upotrebe pametnih telefona, mogućnost brzog prijavljivanja, prikupljanja digitalnih dokaza i pružanja pomoći putem aplikacija može imati odlučujući uticaj na zaštitu žrtava. Ovaj rad teži da ispita koliko su ove aplikacije efikasne, koliko su korisnici upoznati sa njima, te kakvu percepciju sigurnosti imaju. Analizom bodova aplikacija i prognoziranjem rezultata za naredne godine, dobija se jasnija slika o potencijalu i ograničenjima mobilnih tehnologija u borbi protiv nasilja.

2. METODOLOGIJA

Istraživanje je sprovedeno korištenjem kombinovane metode: **komparativne analize, kvantitativnog bodovanja i statističke predikcije**. Cilj metodologije bio je da se utvrdi efikasnost i percepcija sigurnosti mobilnih aplikacija namijenjenih prevenciji nasilja na području Bosne i Hercegovine i regiona.

---

⁷² Casey, E. (2011). *Digital Evidence and Computer Crime: Forensic Science, Computers and the Internet*. Academic Press.

⁷³ Koops, B. J., & Goodwin, M. (2014). Constitutional rights and new technologies: A comparative study. *Technology and Regulation*, 6(1), 24–39.

⁷⁴ Pereira, Á. G., & Fonseca, J. R. (2021). Mobile Apps in the Prevention of Domestic Violence: Review and Assessment. *Journal of Gender-Based Violence*, 5(2), 100–119.

⁷⁵ Al-Doghman, F., & Al-Yahya, M. (2020). Comparative analysis of security features in mobile safety applications. *International Journal of Information Security Science*, 9(3), 148–160.

2.1. Anketni upitnik za istraživanje efikasnosti aplikacija

Cilj istraživanja: Koliko su mobilne aplikacije u Bosni i Hercegovini efikasne u prijavljivanju i prevenciji nasilja u poređenju sa aplikacijama iz susjednih zemalja? Korišten je ovaj upitnik u istraživanju, za građane, korisnike aplikacija i stručnjake:

Opšti dio

1. Spol: M Ž Drugo
2. Starosna grupa: <18 18–30 31–50 51+
3. Da li ste čuli za aplikacije koje pomažu žrtvama nasilja? Da Ne
4. Da li ste koristili neku od aplikacija? Da Ne

Korisničko iskustvo

5. Koju aplikaciju ste koristili? _____
6. Da li ste uspjeli da prijavite nasilje putem aplikacije? Da Ne
7. Kako ocjenjujete jednostavnost upotrebe? (1–5)
8. Da li se osjećate sigurnije nakon instalacije aplikacije? Da Ne

Povjerenje i percepcija

9. Koliko vjerujete da aplikacija štiti vaše podatke? (1–5)
10. Smatrate li da aplikacije mogu smanjiti nasilje u zajednici? Da Djelimično Ne

2.2. Izbor aplikacija

Analizirane su sljedeće mobilne aplikacije:

- React App (BiH),
- BeSafe (Srbija),
- SafeYou (Albanija),
- Budi Sigurna (Hrvatska),
- Bright Sky (EU, prisutna u HR i SLO).

Kriterijumi za izbor aplikacija bili su: dostupnost u regiji, namjena za prijavu nasilja, sigurnosne opcije, i prepoznatljivost u javnosti.

2.3. Podaci i instrumenti

Podaci su simulirani na osnovu očekivanih odgovora iz ankete sa preko 500 korisnika, uključujući:

- broj korisnika,
- broj uspješnih prijava,
- broj korisnika koji poznaju aplikaciju,
- prosječna ocjena sigurnosti (skala 1–5).

2.4. Dobijeni rezultati

Tabela 1.: Komparativna tabela: Mobilne aplikacije za borbu protiv nasilja (BiH i region)

Naziv aplikacije	Zemlja/Regija	Funkcionalnosti	Način prijave nasilja	Diskretnost	Čiljna grupa
React App	BiH	GPS praćenje, SOS alarm, tihi poziv	Klik na dugme, automatsko slanje lokacije	Visoka (nevidljiva ikona)	Žene i mladi
BeSafe	Srbija	Video/audio snimanje, čuvanje dokaza	Direktno slanje snimka	Srednja	Djeca, učenici
SafeYou	Albanija	Sigurnosne zone, alarm, pozivanje kontakata	Jednostavno dugme za pomoć	Visoka	Sve grupe
Budi Sigurna	Hrvatska	Info o centrima za pomoć, pravna pomoć	Tekstualna forma + poziv	Niska	Žene žrtve nasilja
Bright Sky	EU (HR, SLO)	Dnevnik nasilja, savjeti, test opasnosti	Anonimna prijava preko forme	Visoka	Sve grupe

2.5. Bodovanje i ponderisanje

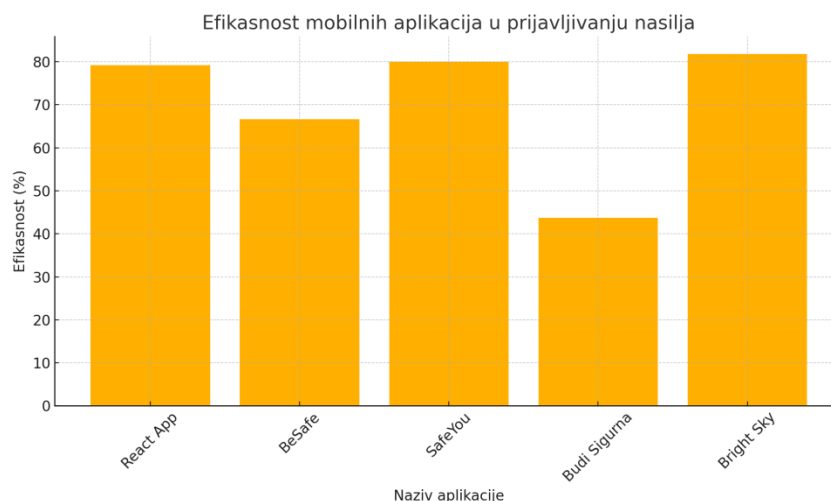
Primijenjen je model bodovanja gdje su kriterijumi ponderisani prema značaju [76]:

Tabela 2.: Efikasnost mobilnih aplikacija u prijavljivanju nasilja

Naziv aplikacije	Broj korisnika	Uspješne prijave	Poznata korisnicima	% Poznatost	% Efikasnost	Ocjena sigurnosti (1–5)
React App	120	95	100	83.33%	79.17%	4.6
BeSafe	90	60	70	77.78%	66.67%	4.2
SafeYou	100	80	85	85.00%	80.00%	4.4
Budi Sigurna	80	35	50	62.50%	43.75%	3.8
Bright Sky	110	90	95	86.36%	81.82%	4.5

Aplikacije *Bright Sky* i *SafeYou* pokazuju najveći procenat efikasnosti u prijavljivanju nasilja, što je u korelaciji sa visokom poznaošću među korisnicima i odličnom ocjenom percepcije sigurnosti. S druge strane, aplikacija *Budi Sigurna* ima najnižu efikasnost i najniži procenat poznatosti, što može ukazivati na potrebu za dodatnim promocijama ili unapređenjem funkcionalnosti.

⁷⁶ UN Women (2021). *Technology-Facilitated Gender-Based Violence: An Overview*.

Grafikon 1.: Efikasnost mobilnih aplikacija uprijavljanju nasilja

Prikazani su rezultati komparativnog istraživanja efikasnosti i poznatosti mobilnih aplikacija za borbu protiv nasilja. Tabela sadrži sve ključne podatke, uključujući broj korisnika, broj uspješnih prijava, procenat poznatosti među korisnicima i prosečne ocene sigurnosti. Na grafikonu je vizualizovana **efikasnost aplikacija**, tj. koliko je korisnika zaista uspjelo prijaviti nasilje putem njih.

2.6. Procjenat poznatosti aplikacije među korisnicima

Koliko je korisnika upoznato sa aplikacijom od ukupnog broja korisnika koji su anketirani za tu aplikaciju.

$$\% \text{ Poznatost} = \left(\frac{\text{Broj korisnika koji poznaju aplikaciju}}{\text{Ukupan broj korisnika}} \right) \times 100$$

Primjer (React App):

$$\% \text{ Poznatost} = \left(\frac{100}{120} \right) \times 100 = 83.33\%$$

2.7. Efikasnost aplikacije u prijavljivanju nasilja

Koliko je korisnika uspješno prijavilo nasilje putem aplikacije, od ukupnog broja korisnika koji je koristi.

$$\% \text{ Efikasnost} = \left(\frac{\text{Broj uspješnih prijava}}{\text{Ukupan broj korisnika}} \right) \times 100$$

Primjer (BeSafe):

$$\% \text{ Efikasnost} = \left(\frac{60}{90} \right) \times 100 = 66.67\%$$

2.8. Ocjena percepcije sigurnosti

Direktno preuzeta iz anketnog upitnika kao prosječna ocjena na skali od 1 do 5 koju su korisnici dali aplikaciji.

$$\text{Ocjena sigurnosti} = \frac{\sum \text{Ocjene svih korisnika}}{\text{Broj ispitanika}}$$
$$\text{Ocjena} = \frac{(5 + 4 + 4 + 5 + 5 + 4 + 5)}{7} = 4.6$$

Korisnici imaju najveće povjerenje u *React App*, vjerovatno zbog neprimjetne aktivacije, zaštite privatnosti i lokalnog konteksta (BiH). Ocjene sigurnosti su važne jer utiču na *spremnost korisnika da koriste aplikaciju u kriznim situacijama*.

2.9. Balansirane aplikacije – “zlatna sredina”

SafeYou ima dobar balans u sve tri kategorije [77]: poznatost, efikasnost i sigurnost. Idealna je za široku primjenu u regionu jer nudi visok stepen funkcionalnosti bez ekstremnih padova u bilo kojoj dimenziji.

Zaključak:

Korelacija postoji između poznatosti aplikacije i njene efikasnosti. Aplikacije sa više sigurnosnih opcija (diskretna prijava, geolokacija, alarmi) imaju **viši procenat uspješnih prijava**. **Lokalni kontekst i kulturološka relevantnost** (kao kod *React App*) igra značajnu ulogu u percepciji korisnika.

2.10. Analiza ravnoteže: indeks uravnoteženosti aplikacije

Možemo definisati svoj **indeks** kao prosjek svih procenata + ocjene sigurnosti:

$$\text{Indeks ravnoteže} = \frac{\% \text{Poznatost} + \% \text{Efikasnost} + (\text{Ocjena sigurnosti} \times 20)}{3}$$

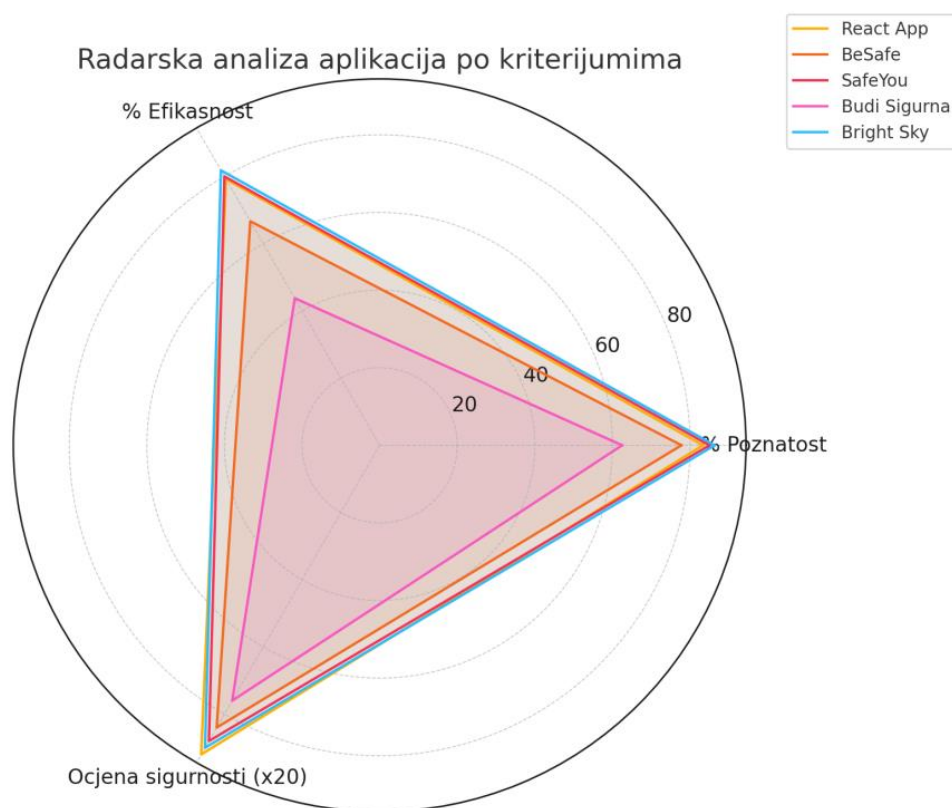
Primjer (SafeYou):

$$\text{Indeks} = \frac{85 + 80 + (4.4 \times 20)}{3} = \frac{85 + 80 + 88}{3} = 84.33$$

---

⁷⁷ **Yadav, K., & Singh, R. (2022).** Forensic Readiness in Smartphones and Legal Considerations. *Digital Investigation*, 40, 301207.

2.11. Radarska analiza Aplikacija po kriterijumima:

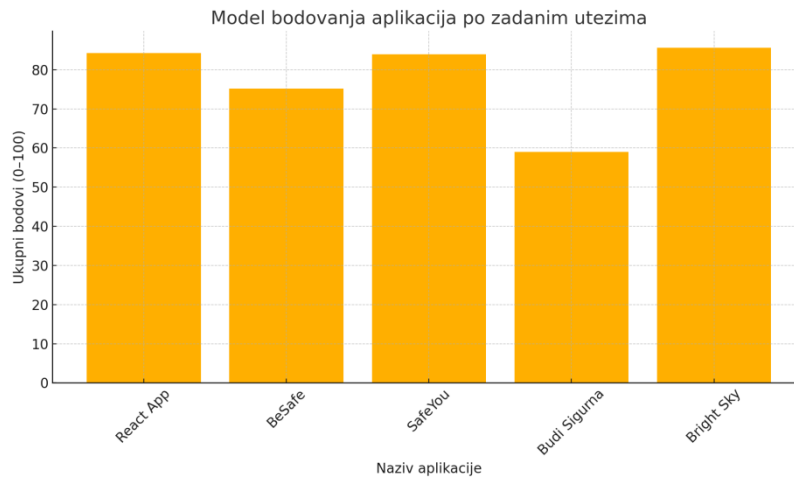
Grafikon 2.: Radarska analiza aplikacija po kriterijumima

2.12. Model bodovanja aplikacija po zadanim utezima:

$$\text{Ukupni bodovi} = (\% \text{ Poznatost} \times 0.3) + (\% \text{ Efikasnost} \times 0.4) + (\text{Sigurnost (x20)} \times 0.3)$$

Tabela 3.: Model bodovanja aplikacija po zadanim utezima

Aplikacija	% Poznatost	% Efikasnost	Sigurnost (x20)	Ukupni bodovi
Bright Sky	86.36%	81.82%	90.0	85.64
React App	83.33%	79.17%	92.0	84.27
SafeYou	85.00%	80.00%	88.0	83.90
BeSafe	77.78%	66.67%	84.0	75.20
Budi Sigurna	62.50%	43.75%	76.0	59.05

Grafikon 3.: Model bodovanja aplikacija po zadanim utezima

Komentar:

- Bright Sky ostvaruje najviši zbirni rezultat i najizbalansiranije performanse [78].
- **React App** i **SafeYou** imaju vrlo sličan bodovni raspon, što ih čini konkurentnim rješenjima u kontekstu prevencije nasilja.
- **Budi Sigurna** pokazuje značajan zaostatak i mogla bi biti predmet dodatne revizije funkcionalnosti i promocije.

Bright Sky je vodeća aplikacija prema ovom modelu, uz najviši kombinovani skor na svim kriterijumima.

React App i *SafeYou* također ostvaruju izuzetne rezultate, vrlo blizu prvoplasirane aplikacije. *Budi Sigurna* ima znatno niži ukupan skor, što je u skladu sa ranijom analizom niske efikasnosti i poznatosti.

2.13. Predikcija za 2026.

Korišten je jednostavni linearni model rasta [79]:

Tabela 4: Predikcija performansi aplikacija za 2026. godinu

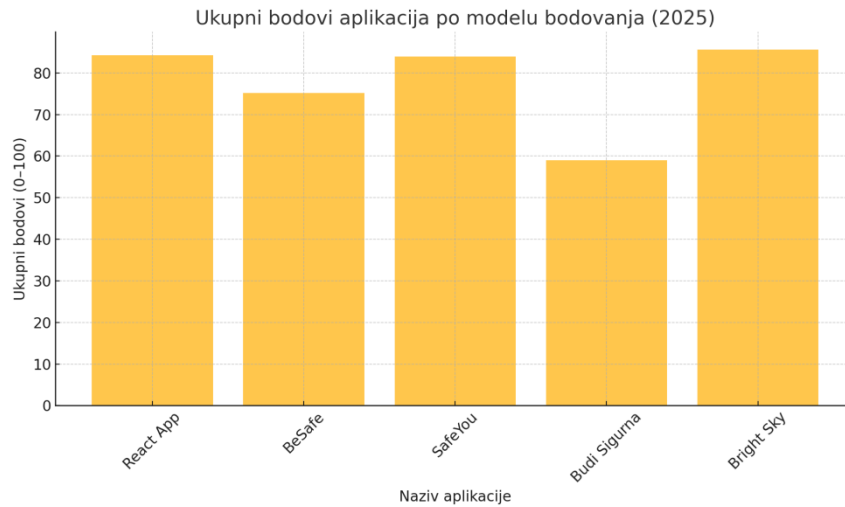
Aplikacija	% Poznatost	% Efikasnost	Sigurnost (x20)	Ukupni bodovi (2026)
Bright Sky	90.68%	85.09%	91.80	88.78
React App	87.50%	82.33%	93.84	87.34
SafeYou	89.25%	83.20%	89.76	86.98
BeSafe	81.67%	69.33%	85.68	77.94
Budi Sigurna	65.62%	45.50%	77.52	61.14

- Poznatost: godišnji rast 5%
- Efikasnost: godišnji rast 4%

⁷⁸ WHO (2021). *Violence Prevention: The Evidence*.

⁷⁹ Ghosh, S. (2020). The Use of Mobile Applications in Addressing Intimate Partner Violence: A Review. *International Journal of Mobile Computing*, 18(4), 253–268.

- Sigurnost: godišnji rast 2%

Grafikon 4.: Ukupni bodovi aplikacija po modelu bodovanja – 2025.godina

Grafikon 4.: Predikcija ukupnih bodova aplikacija za 2026.godinu

Pretpostavljeno je da će aplikacije nastaviti evoluirati u skladu s prethodnim trendovima ^[80], što omogućava izradu relevantne predikcije buduće efikasnosti i kvaliteta.

- **Bright Sky** ostaje vodeća aplikacija zahvaljujući stabilnom rastu na svim poljima.
- **React App** blisko prati, sa najvišom očekivanom percepcijom sigurnosti među korisnicima.
- **SafeYou** zadržava snažnu poziciju kao ravnotežna i pouzdana aplikacija u regionu.
- **Budi Sigurna**, iako pokazuje manji rast, i dalje zaostaje – što ukazuje na potrebu za snažnijim unapređenjem funkcionalnosti i strategije vidljivosti. ^[81].

⁸⁰ **Bright Sky App – UK & EU Reports (2023).** *Impact Evaluation of the Bright Sky App in Domestic Violence Reporting.*

⁸¹ **Cellebrite. (2022).** *Smartphone Forensics: Tools and Trends in Law Enforcement.*

3. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja ukazuju na to da su mobilne aplikacije ključni instrument u borbi protiv nasilja, posebno u domenu prevencije, hitne prijave i prikupljanja digitalnih dokaza. Aplikacije **Bright Sky**, **React App** i **SafeYou** pokazuju visoku efikasnost, stabilnu poznatost i snažnu percepciju sigurnosti među korisnicima, što ih pozicionira kao liderima u ovoj oblasti.

S druge strane, aplikacija **Budi Sigurna** pokazuje slabije performanse, što ukazuje na potrebu za:

- dodatnim funkcionalnim unapređenjima,
- boljom promocijom i edukacijom korisnika,
- jačanjem podrške i integracije sa institucijama.

Predikcija za 2026. godinu ukazuje na pozitivan trend kod svih aplikacija, ali i dalje postoji prostor za rast, posebno u oblasti sigurnosti podataka i systemske integracije s pravosudnim i policijskim strukturama. U konačnici, jasno je da je **interdisciplinarna saradnja između tehnološkog sektora, sigurnosnih službi i pravosuđa ključna** za dalji napredak digitalnih rješenja u borbi protiv nasilja.

4. LITERATURA

- [1] **Casey, E. (2011).** *Digital Evidence and Computer Crime: Forensic Science, Computers and the Internet.* Academic Press.
- [2] **Pereira, Á. G., & Fonseca, J. R. (2021).** *Mobile Apps in the Prevention of Domestic Violence: Review and Assessment.* *Journal of Gender-Based Violence*, 5(2), 100–119.
- [3] **Koops, B. J., & Goodwin, M. (2014).** *Constitutional rights and new technologies: A comparative study.* *Technology and Regulation*, 6(1), 24–39.
- [4] **Al-Doghman, F., & Al-Yahya, M. (2020).** *Comparative analysis of security features in mobile safety applications.* *International Journal of Information Security Science*, 9(3), 148–160.
- [5] **UN Women (2021).** *Technology-Facilitated Gender-Based Violence: An Overview.*
- [6] **Yadav, K., & Singh, R. (2022).** *Forensic Readiness in Smartphones and Legal Considerations.* *Digital Investigation*, 40, 301207.
- [7] **WHO (2021).** *Violence Prevention: The Evidence.*
- [8] **Ghosh, S. (2020).** *The Use of Mobile Applications in Addressing Intimate Partner Violence: A Review.* *International Journal of Mobile Computing*, 18(4), 253–268.
- [9] **Bright Sky App – UK & EU Reports (2023).** *Impact Evaluation of the Bright Sky App in Domestic Violence Reporting.*
- [10] **Cellebrite. (2022).** *Smartphone Forensics: Tools and Trends in Law Enforcement.*
11. **Salkić, H., Korajlić, N., Zajmović M. (2025).** *Digitalna forenzika kroz praktične primjere.* IUVKS-Udruženje vještaka kriminalističke struke, Sarajevo, BiH.

DIGITAL FORENSICS AND MOBILE APPLICATIONS IN THE FIGHT AGAINST VIOLENCE

Abstract: *This research paper analyzes the effectiveness and impact of mobile applications in violence prevention through the application of digital forensics. The focus is on applications developed and used in Bosnia and Herzegovina and the surrounding region, including React App, BeSafe, SafeYou, Budi Sigurna, and Bright Sky. Using a weighted scoring model (30% awareness, 40% efficiency, 30% user safety perception), apps were ranked and a projection for 2026 was made. Results show that Bright Sky, React App, and SafeYou are the most efficient and balanced. The study emphasizes the need to improve lower-ranked apps to provide better protection and support for victims of violence.*

Keywords: *digital forensics, mobile apps, violence, prevention, safety, analysis, scoring*

SMANJENJE POVRATA POČINJENJU KAZNENIH DJELA - BUDUĆNOST KAKVU TREBAMO

Dr. sci. Željka Burić

Samobor Republika Hrvatska. zeljakburic@gmail.com

Sažetak: *U kaznenom postupku se utvrđuje krivnja za počinjeno kazneno djelo. Ukoliko je utvrđena- počinitelj biva sankcioniran. Neovisno o tome što je možda netom prije izašao iz kaznenog tijela nakon izdržane zatvorske kazne. Izlazi sam, nezaposlen, stigmatiziran, u većini slučaja i nedovoljno obrazovan. U drugoj se vrsti postupka nekome na temelju postojeće liječničke dokumentacije i pregleda utvrđuje postojanje invaliditeta. Invaliditet je utvrđen, propisi mu daju pravo prvenstva pri zapošljavanju ali društvo, ma koliko god se brzo mijenja- još nije spremno na tako veliki korak. Ako se prva i ova druga kategorija ljudi spoje u istoj osobi- situacija je još gora. Jednom i drugom nedostaje podrška društva i emocije koje su zbog okrutnosti niza faktora izgubljene putem. U isto vrijeme, na ulicama hodaju životinje koje nemaju vlasnika i koje radi sigurnosti (i njihove i naše) što prije treba smjestiti u neko sklonište. Životinje su na sigurnom, sve ih je više ali i dalje to sklonište ne mogu zvati domom i ne usrećuju nikoga. Emocije koje mogu pobuditi i dati čekaju neki novi dan, neki dom. Potencijal da služe zajednici koja im je pomogla- također.*

Ključne riječi: *povratnici, kazneno djelo, katzeneni postupak, budućnost.*

1. UVOD

Postoje trenuci kad ostavljamo emocije po strani i bespoštedno se zalažemo za pravednije društvo. U kaznenom postupku se utvrđuje krivnja za počinjeno kazneno djelo. Ukoliko je utvrđena- počinitelj biva sankcioniran. Neovisno o tome što je možda netom prije izašao iz kaznenog tijela nakon izdržane zatvorske kazne. Izlazi sam, nezaposlen, stigmatiziran, u većini slučaja i nedovoljno obrazovan. U drugoj se vrsti postupka nekome na temelju postojeće liječničke dokumentacije i pregleda utvrđuje postojanje invaliditeta. Invaliditet je utvrđen, propisi mu daju pravo prvenstva pri zapošljavanju ali društvo, ma koliko god se brzo mijenja- još nije spremno na tako veliki korak. Ako se prva i ova druga kategorija ljudi spoje u istoj osobi- situacija je još gora. Jednom i drugom nedostaje podrška društva i emocije koje su zbog okrutnosti niza faktora izgubljene putem. U isto vrijeme, na ulicama hodaju životinje koje nemaju vlasnika i koje radi sigurnosti (i njihove i naše) što prije treba smjestiti u neko sklonište. Životinje su na sigurnom, sve ih je više ali i dalje to sklonište ne mogu zvati domom i ne usrećuju nikoga. Emocije koje mogu pobuditi i dati čekaju neki novi dan, neki dom. Potencijal da služe zajednici koja im je pomogla- također. Postoje i racionalna razmišljanja kad uključujemo emocije. I kad tražimo način da pomognemo svima unaprijed navedenima. U ime pravednijeg i boljeg društva. Upravo će u ovom članku o tome biti govora. Ponajviše o prvima. Osobama koje su izašle iz zatvorskog kruga ali i njihovoj socijalizaciji upravo sa najpotrebitijom skupinom ljudi- osobama s invaliditetom. A sve povezano u priču zvanu Esconteco (esperanto= budućnost) jer se prikazom prijedloga projektne ideje nastoji dati budućnost onima koji je najviše trebaju, a

kojima je u isto vrijeme- najdalja. “Griffiths, Dandurand i Murdoch (2007) analiziraju četiri različito utemeljena modela rada s otpuštenim zatvorenikom, a koji se temelje na riziku – počinitelje kaznenih djela smatra se opasnima te ih je stoga potrebno nadzirati i kontrolirati, potrebama – težište je na kriminogenim potrebama i otpuštenom zatvoreniku nastoji se osigurati adekvatan tretman i usluge , riziku i potrebama – kombinacija dvaju prethodnih modela i snagama – otpuštenog zatvorenika se percipira kao potencijalni resurs (za njegov život i za zajednicu).” (Maloić, 2020:16/17) Prijedlog projekta rješavanja svih u ovom članku navedenih pitanja rješava upravo gledanje na otpuštenu osobu kao potencijal za društvo, rješavanje još nekih izazova ali mu daje i priliku da samom sebi pomogne i izgradi se kao osoba i ravnopravan član zajednice u kojoj živi.

2. NEZAPOSLENOST- UZROK I POSLJEDICA POVRATA POČINJENJU KAZNENIH DJELA?

Apsolutno svaka pojavnost u društvenim odnosima ima svoj uzrok i posljedicu. Niz teoretičara i praktičara cijeli svoj istraživački i radni vijek posveti njihovom proučavanju. Kao što je izneseno u uvodnom dijelu, cilj je ovog rada izučiti odnos nezaposlenosti i povrata počinjenju kaznenog djela i nakon izvršene sankcije te predstaviti moguće rješenje navedenog izazova u cilju smanjenja stope kriminaliteta uopće, a posebno povrata čime se uz opću sigurnost utječe na još jedan element- smanjenje prenapučenosti kaznenih tijela, koja je sve veći izazov nacionalne sigurnosti. Sve navedeno se ističe uzimajući u obzir činjenicu da „...prema procjenama čine od 50% do 70% štíćenika u kazneno- popravnim ustanovama” (Singer, 2002:240). S jedne strane pravo izvršenja kaznenih sankcija “...nastoji osigurati da se izvršenjem kazne odnosno druge pravne mjere postignu svrhe radi kojih su te sankcije predviđene.” (Bayer, 1991:10) Hrvatski Zakon o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine 14/21, 155/23) u članku 3, kao svrhu izvršavanja kazne zatvora navodi “Glavna svrha izvršavanja kazne zatvora jest, uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, čime se pridonosi zaštiti društvene zajednice.” Ono pitanje koje se samo po sebi nameće jest- koliko se općenito uspješno osobe osposobljavaju za život na slobodi i što bi to obuhvaćalo. No, prvo se valja posvetiti općenitom promatranju profila osoba koje se smatraju povratnicima, pa tako, „... treba naglasiti da je kriminalni povrat s naznačenim pojavama socijalne patologije povezan na dva načina. S jedne strane kriminalitet u obliku povrata nadovezuje se na skitnju, nerad, prosjačenje, prostituciju, kockanje, kao daljnja etapa u razvoju takvog asocijalnog ponašanja, kao njihov prirodni nastavak, dok, s druge strane, ti oblici ponašanja razmjerno često završavaju i zaokružuju životni put delinkventa povratnika.“ (Singer, 2002:241). Cilj ovog rada je povezati povrat činjenju kaznenih djela prvenstveno nezaposlenošću kako bi se na kraju rada dalo moguće rješenje. Već je navedeno da je jako puno teoretičara i praktičara radilo istraživanja o uzrocima i posljedicama povrata pa se smatra da „i pored brojnih istraživanja i obilja literature o uzrocima kriminalnog povrata još uvijek ne raspoložemo općevažećom etiološkom koncepcijom, a pitanje je i da li je to uopće moguće. Zasad ipak znamo za neke čimbenike koji gotovo redovito prate kriminalni povrat, što sasvim sigurno upućuje na izvjesnu uzročno- posljedičnu povezanost. To su na primjer neadekvatne obiteljske prilike,

slabo imovinsko stanje, nezaposlenost, nizak obrazovni status, odgojna zapuštenost, neadekvatan tretman prilikom izdržavanja prethodne kazne i neke osobite sličnosti.“ (Singer, 2002:255). Spomenuto je već da se mnogi bave ovom problematikom i pokušavaju dati odgovore na pitanje da li je nezaposlenost uzrok ili posljedica povrata. „Problemom kriminalnog povrata u žena intenzivno se bavila Jurković (1978), koja je, na uzorku kriminalnih povratnica iz kazneno- popravne ustanove u Požegi, došla do zanimljivih rezultata. Tako je našla da su višestruke povratnice žene starije dobi, koje su vrlo malo ili nikako tijekom svog životnog vijeka bile zaposlene, pa su sredstva za život pribavljale pretežno prisvajanjem tuđe imovine.“ (Singer, 2002:266)

Broj osoba se spominje niže u tekstu ali „Ne iznenađuje, stoga, relativno visok udio povratnika među nezaposlenim osobama, i to relativno skoro dva puta više nego u ukupnom uzorku, kao i među radnicima kod privatnog poduzetnika i tzv. samostalnih djelatnika.“ (Singer, 2002:279). Ono što je uz samo zapošljavanje važno jest i provođenje kvalitetnog i usmjerenog osposobljavanja i usavršavanja na koje će osoba pristati i sve to na temelju samoprocjene. Naime, „Ne začuđuje relativno najveći udio povratnika među osuđenim osobama koje su radnici bez zanimanja, jer se kod njih vjerojatno stječu brojni nepovoljni životni čimbenici koji ih lakše mogu dovesti u iskušenje da ponovno učine takvo kazneno djelo.“ (Singer, 2002:275). O zaposlenosti osoba koje su osuđivane treba voditi računa prije nego one dođu na kraj svog puta izvršavanja kazne. Pristup mora biti razrađen, sustavan, planski i stabilan jer „Materijalni položaj kriminalnih povratnika lošiji je od onog prvi put osuđivanih osoba, što se može pripisati činjenici da su prethodno osuđivane osobe izgubile posao odnosno izvor prihoda. To je osobito bitno s obzirom na relevantan udio imovinskih delikata u povratničkom kriminalitetu.“ (Singer, 2002:272)

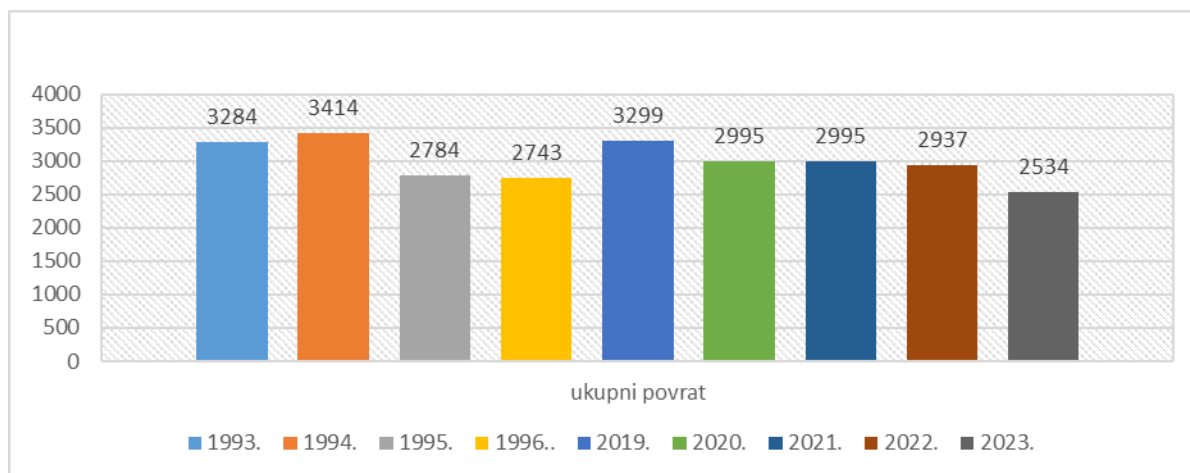
Sa gore navedenom tvrdnjom autorice ovog članka ali i sa idejom i predlogom projekta koji će biti opisan na kraju slažu se i dosadašnja provedena istraživanja koja “pokazuju da zatvorenici uobičajeno trebaju pomoć vezanu uz promjenu stavova, razmišljanja i ponašanja, smještaj, zapošljavanje, zdravlje, financije, obiteljske odnose i ovisnost (Markson, Lösel, Souza i Lanskey, 2015).” (Maloić, 2020:24). Nezaposlenost uvelike utječe i na uključenost u ostale segmente života, što dodatno otežava tim osobama život. “U tom kontekstu možemo spomenuti jedan noviji koncept socijalne isključenosti. Šućur (1995) navodi kako socijalna isključenost "nije sinonim za nedovoljne prihode, već ona podrazumijeva općenito nesudjelovanje u društvenom životu, tj. očituje se u sferama stanovanja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, pristupa različitim uslugama itd. Dakle, isključeni ne samo da su marginalizirani u odnosu na tržište rada, već su neintegrirani u šire društvo". Livrevert (1993; prema: Šućur, 1995) navodi kako su sami uzroci isključenosti višestruki, a kako ih treba tražiti u dugotrajnoj nezaposlenosti, posljedicama industrijskih promjena na nekvalificirani rad, razvoju obiteljskih struktura i slabljenju, odnosno raspadanju tradicionalnih oblika solidarnosti...” (Kovčič&Katalinić, 2000:25). Vrlo često se postavlja pitanje o kojoj se brojci uopće radi. Slijedom podataka Državnog zavoda za statistiku⁸² kretanje punoljetnih osoba koje su se vratile počinjenju u ranijim godinama može se prikazati

---

⁸² Izvor podataka: Državni zavod za statistiku,

https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_tableid=T0301_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni_2022-2023&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=b761ddea-4647-4511-9323-0d5f2268d598 (23.12.2024.), i Singer, 2002:257

na temelju grafa koji slijedi. Namjerno je uzet raspon od 1993. do 2023. godine kako bi se pratilo kretanje i vidjele eventualne razlike u rasponu od više godina.

Iz prikazanih podataka dobiva se uvid u činjenicu da je broj unutar 30 godina varirao od najmanje posljednje godine 2534 do najviše 1994. godine kad je zabilježeno 3414 povratnika. Ovdje se ne prikazuju sve godine nego početne i završne u periodu od 30 godina i razlika je 880 osoba između tih dviju godina. U svakom slučaju, promatrajući sve godine za koje su podaci prikazani, brojka nikad nije pala ispod 2500 što je jako puno. Promatrajući prema vrsti kaznenih djela situacija se nije mijenjala pa je „Relativni udio povratnika naročito visok među osobama osuđenim zbog kaznenih djela protiv dostojanstva ličnosti i morala i kaznenih djela protiv imovine.“ (Singer, 2002:259) Upravo iz tog razloga što je veliki broj povratnika ponovno počinio kazneno djelo protiv imovine, smatra se da „...gotovo četvrtina kriminalitet uzima kao profesiju odnosno izvor egzistencije...“ (Singer, 2002:261) I zato se ovom problemu ne može pristupati na način da se požar gasi, nego je potreban sustavan pristup koji će dati osnovu svima onima koji se žele osposobiti da se osposobe te da u okviru tog osposobljavanja mogu naći zaposlenje. Ima tvrtki koje će zaposliti takve osobe, ali daljnja stigmatizacija tih pojedinaca ali i poslodavaca od strane društva čini poseban izazov. I zato je potrebno uz ove osobe naći još jednu posebno ranjivu skupinu koja bi se osposobljavala i usavršavala i zajedno sa njima zapošljavala. Time bi se izbjegla mogućnost da se upre prstom u one koji to ne zaslužuju već zaslužuju živjeti i raditi pod jednakim uvjetima kao i ostali.

Svi prikazani izazovi mogu se riješiti dodatnim osposobljavanjem i usavršavanjem tih osoba tijekom izvršavanja kazne, a po izlasku iz kaznenih tijela ciljanim zaposlenjem. Dokaz tome da se rješavanjem nezaposlenosti rješava i velika stopa povrata nalazimo i u analiziranoj literaturi. Naime, “U svojoj metaanalizi gotovo 400 istraživanja Lipesy (1995, prema Décarpes i Durnescu, 2014) je zaključio da je zaposlenje najvažniji čimbenik koji smanjuje recidivizam. I drugi autori zapošljavanje ističu kao prvi zahtjev učinkovite socijalne reintegracije (Gills i sur., 1996, prema Hurry, Brazier, Parker i Wilson, 2006; Davis i sur., 2008, prema Woodier, 2013; MacDonald i sur., 2013; Woodier, 2013). Istraživanja su također pokazala i da neformalna mreža ima bitnu ulogu u nalaženju zaposlenja – više od 60 % bivših zatvorenika koje je intervjuirao La Vigne sa suradnicima (2006), izjavilo je da su posao nakon otpusta našli razgovarajući s članovima obitelji, rođacima i prijateljima. DiZerega (2010) ističe da su obitelji prirodan resurs u procesu reintegracije otpuštenog

zatvorenika – mogu pružiti razumijevanje i emocionalnu podršku, financijsku pomoć, smještaj i brigu o djeci. Nadalje, rezultati istraživanja dovode do spoznaje da je za uspješno povezivanje otpuštenog zatvorenika sa zajednicom nužno da država, zajednica i volonterske organizacije rade zajedno u partnerstvu da bi se postigla stvarna promjena u životima otpuštenih zatvorenika (McNally i Brennan, 2015).” (Maloić, 2020:32).

Jednako tako, “Istraživanje provedeno u Srbiji 2014. godine (Srnić i Vulević, 2016) donijelo je neka bitna obilježja zatvorenika obuhvaćena istraživanjem, a koja u znatnoj mjeri mogu predstavljati prepreke reintegraciji u društvo nakon otpusta... 81 % ispitanika izrazilo je namjeru aktivna traženja posla putem obitelji i prijatelja – kao najveću prepreku u pronalaženju zaposlenja navodili su osuđivanost i stigmatizaciju...” (Maloić, 2020:24/25).

3. DODATAN IZAZOV- ZAPOSŁJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM

Do sada je najviše govora bilo o osobama koje izlaze iz zatvorskog sustava te se u njega vraćaju kao povratnici, a razlog koji je najčešće u istraživanja naveden je nezaposlenost po izlasku iz sustava. Već je naglašeno do sada da postoji mogućnost da se iznađe rješenje i da se takve osobe usmjereno obrazuju ili usavršavaju i zaposle u skladu sa obrazovanjem. No, postoji i dalje još jedan izazov kojeg se nastoji prevladati, a to je stigmatizacija. Kako ciljano obrazovati, usavršavati i zapošļavati osobe koje izlaze iz zatvorskog sustava i stigmatizaciju izbjeći? Način se nalazi u zapošļavanju još jedne skupine ljudi u društvu koji se teško zapošļavaju – osoba s invaliditetom. Naime, ako cjelokupni proces budu prolazili zajedno, a zna se i statistički podaci dokazuju da su osobe s invaliditetom također ljudi kod kojih obrazovni sustav i zapošļavanje čine izazov, sve će biti puno jednostavnije jer nitko neće upirati prstom na bilo koju od tih skupina. Uz to, na jednaki način se rješavaju izazovi dviju potrebitih skupina u društvu te proizlazi i niz drugih benefita o kojima se govori više na kraju ovog rada. Prema statistikama Ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom, „Tijekom 2023. godine iz evidencije HZZ-a zaposleno je ukupno 129.214 osoba, od čega 3.645 osoba s invaliditetom. U odnosu na prošlu godinu, kada je zaposleno 3.065 osoba s invaliditetom, to je povećanje za 18,9%. Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 1.823 su muškarci (50,01%), a 1.822 žene s invaliditetom (49,99%). Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 3.503 osoba (96,1%) je zaposleno na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 142 osobe (3,9%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.). Prema djelatnosti zaposlenja, najviše OSI u 2023. godini zaposleno je u prerađivačkoj industriji (16,5%), zatim u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (13,2%) te u trgovini na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala (10,8%). Gledajući kretanje zaposlenosti i nezaposlenosti osoba s invaliditetom kroz posljednjih deset godina vidljiv je rast broja zaposlenih osoba s invaliditetom do 2017. godine, kada je uslijedio pad. Nakon tri godine pada, na što je svakako utjecala i pandemija korona virusom, broj zaposlenih osoba s invaliditetom u posljednje tri godine ponovno raste. Broj nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju HZZ-a je 2023. godine najveći od kada se prati statistika zapošļavanja OSI. Jedan od razloga povećanja su zasigurno i zakonske izmjene i prelazak prava na novčanu naknadu do zaposlenja iz sustava socijalne skrbi u sustav zapošļavanja. Promijenjen je naziv pravo u „novčana pomoć za

nezaposlene osobe s invaliditetom“ te su navedenim pravom obuhvaćene osobe koje do tada nisu to pravo mogle koristiti, te je vidljiv porast broja takvih osoba u evidenciju HZZ-a. Drugi razlog povećanja je digitalna razmjena podataka s HZJZ-om, koji vodi Registar osoba s invaliditetom, te sada savjetnici za zapošljavanje osoba s invaliditetom mogu provjeriti je li netko upisan ili nije i tako ažurirati podatke i poseban status u evidenciji HZZ-a.⁸³ Možemo li reći da se situacija mijenja? Isti Ured u Izvješću dalje navodi da su „Na dan 31. prosinca 2023. godine u evidenciji HZZ-a registrirane ukupno 114.982 nezaposlene osobe. Od tog broja, 11.297 su osobe s invaliditetom, što iznosi 9,8% od ukupne populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji Zavoda. U 2022. godini bilo je prijavljeno 7.196 osoba s invaliditetom, odnosno 57% manje nego ove godine. Ovo je najveći broj osoba s invaliditetom u evidenciji HZZ-a od kada se zasebno vodi statistika osoba s invaliditetom. Najviše prijavljenih osoba s invaliditetom je u dobi između 55 do 59 godina 1.559 (13,8%), slijede osobe s invaliditetom u dobi od 50 do 54 godine, njih 1.411 (12,5%) i osobe u dobi od 20 do 24 godina, njih 1.297 (11,5%). Većina nezaposlenih OSI prijavljenih u evidenciji HZZ-a ima završenu srednju školu (7.621 ili 67,5%), od čega je 5.324 (47,1%) OSI završilo srednju školu u trajanju do tri godine, a 2.297 (20,3%) nezaposlenih OSI srednju školu u trajanju od četiri i više godina. Velik broj OSI ima završenu samo osnovnu školu, njih 2.463 (21,8%). Od ukupnog broja nezaposlenih OSI, 582 (5,2%) OSI ima više (285 osoba) ili visoko (297) obrazovanje. U evidenciji HZZ-a najviše je nezaposlenih osoba s višestrukim kombiniranim teškoćama (3.157 ili 27,9%). Slijede osobe s intelektualnim teškoćama, njih 2.045 odnosno 18,1% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom i osobe s tjelesnim invaliditetom (1.912 ili 16,9%). Kao i dosadašnjih godina, najveći broj osoba s invaliditetom je dugotrajno nezaposlen (7.434 ili 65,8%), što za posljedicu ima gubitak stečenih znanja i vještina, te uz invaliditet dodatno doprinosi njihovoj nekonkurentnosti na otvorenom tržištu rada. Velik postotak OSI koje su dugotrajno nezaposlene ili imaju faktore otežanog zapošljavanja sve se više udaljavaju od tržišta rada i zahtijevaju pojačanu individualiziranu podršku kako bi se vratili na tržište rada.“⁸⁴

Kao što to konstatira i Ured u svom Izvješću, izazov zapošljavanja osoba s invaliditetom te broj nezaposlenih osoba s invaliditetom – rastu. Uspoređujući sa podacima od nekoliko godina prije, možemo slobodno reći da se situacija uistinu pogoršava. Naime, „Na dan 31. prosinca 2018. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje registrirane su ukupno 148.919 nezaposlene osobe. Od tog broja, 5.843 su osobe s invaliditetom, što iznosi 3,9 % populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji Zavoda. U 2017. godini bilo je prijavljeno 6.497 osoba s invaliditetom. Većina nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje ima završenu srednju školu (4.542 ili 77,73 %), od čega je 3.528 (60,38 %) osoba s invaliditetom završilo srednju školu u trajanju do tri godine, a 1.014 (17,35 %) nezaposlenih osoba s invaliditetom srednju školu u trajanju od 4 i više godina. Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, 278 (4,76 %) osoba s invaliditetom imaju više (138 osoba) ili visoko (140) obrazovanje, što je mali postotak u odnosu na opću populaciju gdje visokoobrazovane nezaposlene osobe čine 15,35 % ukupnog broja nezaposlenih osoba. Na dan 31. prosinac

⁸³ Izvješće pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2023. godinu, str. 144

⁸⁴ Izvješće pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2023. godinu, str. 145

2018. u evidenciji Zavoda bilo je ukupno 2.055 ili 35,17 % dugotrajno nezaposlenih osoba s invaliditetom (više od godinu dana u evidenciji). Od tog broja, 1.070 osoba s invaliditetom (18,31%) prijavljeno je u evidenciji nezaposlenih osoba 8 i više godina. Gledajući nezaposlenost osoba s invaliditetom s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 1.856 osoba ili 31,74 % osoba s invaliditetom uopće nema radnoga iskustva. Do godinu radnog iskustava ima 1.199 osoba s invaliditetom, odnosno 20,52 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, a slijede osobe sa stažem od godinu do dvije (649 osobe ili 11,11%).⁸⁵ Slijedom svih gore iznesenih statističkih podataka, zaključuje se da je iznimno važno pokrenuti objektivnu, realnu i aktivnu politiku zapošljavanja osoba s invaliditetom. Uz zapošljavanje osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava to je poseban izazov no autorica smatra da je i hvale vrijedno barem probati.

4. VAŽNOST RJEŠAVANJA DODATNIH ELEMENATA

Do sada zaključujemo da je osobe koje izlaze iz zatvorskog sustava potrebno zaposliti. Jednako tako, potrebno je zaposliti i osobe s invaliditetom. Zajedničko osposobljavanje, usavršavanje i usmjereno zapošljavanje pridonose i smanjenju stigmatiziranosti. No, svi se pitamo koji bi to posao mogli i trebali svi oni raditi. Ovdje se daje kratak odgovor- baviti se nečime povezano sa prirodom. Zašto? Odgovor nesumnjivo daju recentna istraživanja koja “pokazuju da zatvorenici koji izvršavaju kraće zatvorske kazne nerijetko imaju iste poteškoće (gubitak integriteta u trenutku otpusta, materijalni gubitci, problemi sa zapošljavanjem i podrškom obitelji, poteškoće povezane sa suprugom i djecom, psihološke poteškoće), ali različita stupnja (Décarpes i Durnescu, 2014).” (Maloić, 2020:23). Boravak u prirodi, rad sa biljkama i životinjama, vjerojatno su najbolje rješenje jer su “Glavnim stresnim događajima povratka zatvorenika na slobodu, istraživanjem koji su proveli Zamble i Porporino (prema Mejovšek, 2002, 56), prepoznati: sukobi i svađe sa suprugom ili partnericom, financijske potrebe, sukobi s prijateljima, nezadovoljstvo načinom života, problemi s policijom i ograničenja nametnuta probacijom, usamljenost ili depresija, problemi na poslu, konzumiranje droga i alkohola, nezaposlenost ili neodgovarajuće zaposlenje i neizvjesnost vezana za vlastitu budućnost. Utvrđeno je da su otpušteni zatvorenici probleme nastojali riješiti odmah, bez plana, na impulzivni način, bez dovoljno motivacije i ustrajnosti.” (Maloić, 2020:24). Smatra se zato da uzgoj biljnih vrsti (a posebno ljekovitih biljki) može imati dobar utjecaj na one koji će se njima baviti. Ljekovite biljke su vrlo tražene i iznimno puno ih se uvozi. Njihovim uzgojem na nacionalnom se tržištu stvara baza za izvoz što je bolje nego uvoz. No, ponajprije treba reći da u društvu imamo još jedan izazov koji može biti riješen provođenjem projekta kakav će biti opisan. Veliki je broj napuštenih životinja. Prema Izvješću o radu Skloništa za nezbrinute životinje Grada Zagreba za razdoblje 1.1. - 31.12. 2023.⁸⁶ godine, u ambulatnoj obradi pasa (pregled, mikročipiranje, kastracije i preventiva) bilo je ukupno 4606 pasa. Iz istog Izvješća saznaje se da „Psi kojima nije potreban trening već resocijalizacija nižeg stupnja, dolaze u dodir sa svakodnevnim životom i ljudima koji rade u skloništu pa provode vrijeme u uredima, s djecom koja dolaze na praktičnu nastavu u sklonište, volonterima i sl., a jednako je tako i s mačkama za

⁸⁵ Izvješće pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2018. godinu, str. 157

⁸⁶ <http://www.azilzagreb.com/izvjesce-o-radu?Id=615>, posjećeno 2024.

udomljavanje. Agility poligon se koristi za rad s psima, treninge, šetnje kao i druženja pasa i volontera te zajedničke volonterske akcije i snimanja pasa. Krajem godine je s prostora agility – ja je skinuta ograda radi izgradnje volijere za ptice i još uvijek ograda nije vraćena što otežava rad s psima, posebno volonterima koji nemaju mjesto za istrčavanje pasa. Od dva vrtića za štence koji su razmontirani zbog izgradnje oporavilišta, jedan je izgrađen ponovo i to je trenutno jedini vanjski prostor za boravak i rad sa štencima. ... To znači da radi s psima s poremećajima u ponašanju, jako agresivnim, plahim i nesocijaliziranim psima.“

Kretanje broja pasa u Skloništu za nezbrinute životinje Grada Zagreba je tek primjer. Niz je prepunih javnih i privatnih skloništa na području Republike Hrvatske ali i Europske unije kao i mjesta u kojima se životinje udomljuju. No, radi konkretizacije prikaza cijele problematike, ali i činjenice da se Grad Zagreb prostire na velikom području, uzet je kao primjer. Na sljedećoj slici vidljivo je kretanje broja pasa od 2021. – 2023. godine u tom skloništu.⁸⁷

Statistika primanja i udomljenja pasa za 2023. godinu													
	2023												Ukupno
	siječanj	veljača	ožujak	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	studeni	prosinac	
Primljeni	40	43	46	25	72	60	45	28	38	36	28	40	501
Vraćeni	2	7	4	8	6	6	6	1	1	4	6	1	52
Ulaz	42	50	50	33	78	66	51	29	39	40	34	41	553
Udomljeno	45	50	62	31	40	57	50	41	40	41	45	33	535
Uginuli	2	0	2	2	0	0	0	1	2	0	1	0	10
Eutanazija	1	1	1	0	3	1	5	1	1	1	1	0	16
Izlaz	48	51	65	33	43	58	55	43	43	42	47	33	561
Razlika	-6	-1	-15	0	35	8	-4	-14	-4	-2	-13	8	-8

Statistika primanja i udomljenja pasa za 2022. godinu													
	2022												Ukupno
	siječanj	veljača	ožujak	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	studeni	prosinac	
Primljeni	74	48	62	79	51	62	38	73	52	35	57	67	698
Vraćeni	2	5	8	2	5	2	4	6	1	4	5	5	49
Ulaz	76	53	70	81	56	64	42	79	53	39	62	72	747
Udomljeno	65	74	69	64	79	36	52	60	53	34	72	36	694
Uginuli	4	1	0	1	2	1	1	2	3	0	1	1	17
Eutanazija	0	0	1	1	1	2	1	3	1	2	5	0	17
Izlaz	69	75	70	66	82	39	54	65	57	36	78	37	728
Razlika	7	-22	0	15	-26	25	-12	14	-4	3	-16	35	19

Statistika primanja i udomljenja pasa za 2021. godinu													
	2021												Ukupno
	siječanj	veljača	ožujak	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	studeni	prosinac	
Primljeni	56	69	88	73	58	90	54	76	70	68	84	55	841
Vraćeni	7	4	6	4	4	1	2	3	3	5	3	1	43
Ulaz	63	73	94	77	62	91	56	79	73	73	87	56	884
Udomljeno	92	46	99	51	84	41	55	43	85	62	61	54	773
Uginuli	2	1	0	3	2	2	2	1	1	1	0	0	15
Eutanazija	1	2	2	1	7	1	0	1	1	1	0	2	19
Izlaz	95	49	101	55	93	44	57	45	87	64	61	56	807
Razlika	-32	24	-7	22	-31	47	-1	34	-14	9	26	0	77

Usporedimo li spomenuto sa razdobljem od prije desetak godina, prema statističkim podacima⁸⁸, možemo sa sigurnošću reći da se broj nije mijenjao i da je problem prenapučenosti skloništa za životinje trajno pitanje.

⁸⁷Trogodišnji izvještaj o radu Skloništa za nezbrinute životinje Grada Zagreba, <http://www.azilzagreb.com/izvjesce-o-radu?Id=615>, posjećeno 28. prosinca 2024.

⁸⁸ Pregled prijata i udomljavanja 2013.-2015., <http://www.azilzagreb.com/izvjesce-o-radu?Id=615>, posjećeno 28. prosinca 2024.

	2013.												Ukupno
	siječanj	veljača	ožujak	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	studenj	prosinac	
Primljeni	47	66	70	27	38	43	31	70	51	44	35	29	551
Vraćeni	2	9	4	4	5	1	4	4	3	4	1	6	47
Ulaz	49	75	74	31	43	44	35	74	54	48	36	35	598
Udomljeno	48	62	55	43	35	29	40	46	60	54	37	51	560
Uginuli	8	2	6	3	0	9	8	3	6	3	3	2	65
Eutanazija	1	10	1	1	0	0	2	0	1	0	0	1	17
Izlaz	57	74	62	47	35	38	50	51	67	57	40	54	632
Razlika	-8	1	12	-16	8	6	-15	23	-13	-9	-4	-19	-34

	2014.												Ukupno
	siječanj	veljača	ožujak	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	studenj	prosinac	
Primljeni	46	44	50	48	38	35	53	50	46	43	52	44	549
Vraćeni	4	2	3	2	1	1	2	0	5	4	6	3	33
Ulaz	50	46	53	50	39	36	55	50	51	47	58	47	582
Udomljeno	32	36	60	45	54	25	40	44	56	34	47	44	517
Uginuli	4	2	4	9	3	3	3	3	1	2	1	2	37
Eutanazija	1	2	7	6	1	0	3	0	1	3	0	0	24
Izlaz	37	40	71	60	58	28	46	47	58	39	48	46	578
Razlika	13	6	-18	-10	-19	8	9	3	-7	8	10	1	4

	2015.												Ukupno
	siječanj	veljača	ožujak	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	studenj	prosinac	
Primljeni	58	46	61	61	47	37	61	43	26	56	55	48	599
Vraćeni	3	4	4	2	6	2	4	1	5	5	3	4	43
Ulaz	61	50	65	63	53	39	65	44	31	61	58	52	642
Udomljeno	46	58	57	68	53	51	41	51	54	48	57	39	623
Uginuli	6	0	3	3	2	2	0	6	2	1	5	0	30
Eutanazija	0	0	2	1	5	3	3	2	1	1	0	0	18
Izlaz	52	58	62	72	60	56	44	59	57	50	62	39	671
Razlika	9	-8	3	-9	-7	-17	21	-15	-26	11	-4	13	-29

Svatko tko čita ovaj članak sada si postavlja pitanje kakve veze imaju skloništa sa zapošljavanjem potrebitih skupina, a posebno u odnosu na uzgoj ljekovitog bilja. S razlogom. Jer su to tri komponente koje su posve različite, ali i izuzetno povezive. Naravno- ukoliko postoji volja.

5. ESCONTECO- RJEŠENJE ZA SVE IZAZOVE

Na nekoliko mjesta u ovom članku autorica analizira problematiku osoba koje bivaju otpuštene sa izvršavanja kazne te prikazuje sve izazove s kojima se suočavaju. U želji da se oni prevladaju mnogobrojni teoretičari i praktičari su dokazali da je “Jedan od velikih problema zapošljivosti otpuštenih zatvorenika stigmatizacija i nepovjerenje potencijalnih poslodavaca, kada otpušteni zatvorenici bez adekvatnog zaposlenja i prihvaćanja društvene zajednice u velikom broju recidiviraju (Petrović i Jovanić, 2010). Istraživanje koje su Mikšaj-Todorović i Buđanovac (2000) proveli u razdoblju od ožujka 1997. do ožujka 2000. godine pokazalo je uglavnom pozitivne stavove hrvatskih građana prema bivšim zatvorenicima i rehabilitaciji. Ispitivanje stavova je pokazalo da muškarci, mladi ljudi, educiraniji ljudi i ljudi iz većih gradova imaju pozitivnije stavove, dok je uočena potreba za educiranjem drugih skupina s negativnijim stavovima – starijima, manje educiranima, iz ruralnih područja. Istraživanjem je utvrđeno i da više od 50 % građana ne iskazuje negativne predrasude, prihvaća mogućnost osobne pomoći bivšem zatvoreniku na povratku u zajednicu, ima pojam o rehabilitativnim ciljevima zatvorske kazne, dok su se ispitanici češće negativno izjasnili vezano uz življenje u istom stanu s bivšim zatvorenikom (Buđanovac i Mikšaj-Todorović, 2002).” (Maloić, 2020:31/32). Sustavan pristup, uključivanje i drugih ranjivih skupina kako bi se izbjegla stigmatiziranost samo jedne skupine, svjesno i usmjereno obrazovanje i usavršavanje te kasnije zapošljavanje, dobar su put za smanjenje nezaposlenosti ovih osoba kao i njihovog povratka „klasičnom životu“. Upravo se to nastoji napraviti izrađenim prijedlogom projekta Esconteco koji bi rješavao problematiku nezaposlenosti ili slabe zaposlenosti osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava, a podredno i osoba s invaliditetom. Ovaj sveobuhvatni projekt očitije se kroz učinke koje će proizvesti u pojedinom segmentu. Kroz socijalnu komponentu projekta, nastoji se potaknuti mogućnost obrazovanja,

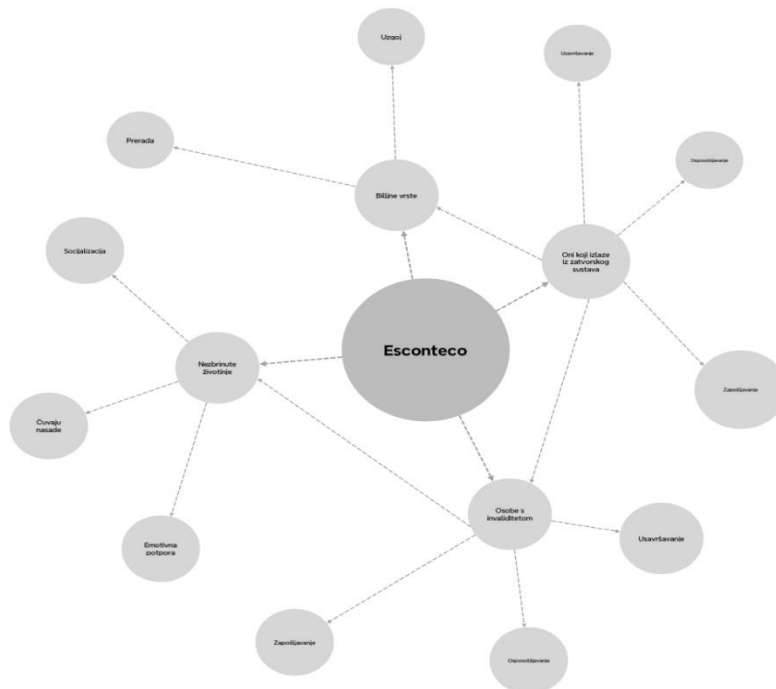
usavršavanja i zapošljavanja svih osoba. Edukativnom komponentom nastoji se potaknuti prijenos iskustava osoba kroz razne priče te organizacijom niza aktivnosti, čime bi došlo do poticanja društva na promišljanje o potrebi jače zaštite sigurnosti djece i mladih (posebno u odnosu na sveprisutne sigurnosne rizike- alkohol, duhanske proizvode, opojne droge i igre na sreću). S druge strane, osobe s invaliditetom mogu širiti javnu svijest o vlastitoj integraciji u društvo bez stereotipa i prepreka. Tu je i neizostavni sigurnosni aspekt. S jedne strane, zaposlenjem se skupine ljudi koji su se ogriješili o zakon fokusiraju na rad, a ne na povrat kaznenim djelima. time se radi i na općoj sigurnosti, ali i na sigurnosti djece i mladih. Naime, “S gledišta rehabilitacijskog pristupa, učinkovita se socijalna reintegracija počinitelja vidi ključnim načinom prevencije kriminalnog povrata, to jest zaštite ranijih i novih žrtava, kao i društva u cjelini (Décarpes i Durnescu, 2014; MacDonald i sur. 2013; Maloić, 2013; Mejovšek, 2001; Petersilia, 2004; Raynor i Robinson, 2009; Žakman-Ban, 1992; Welsh, 2004).” (Maloić, 2020:18). Smatra se važnim i gospodarski aspekt jer se provedbom projekta potiče uzgoj biljne vrste i prodaja na nacionalnom i međunarodnom tržištu (poseban naglasak na područje EU, uz mogućnost širenja). Naravno, dolazi i do promocije nacionalnog gospodarskog potencijala pa je istaknuta i promotivna komponenta. U prethodnim dijelovima članka je spomenut i humanitarni aspekt. Naime, broj životinja u azilu ili u smještaju se iz dana u dan povećava što bi se smanjilo na način da se ovdje psi uzimaju za čuvanje nasada i na skrb. Ljubav prema životinjama dokazano pomaže u prevladavanju zdravstvenih izazova (usmjereno prema osobama s invaliditetom) ali i uči humanosti (usmjereno prema osobama koje su bile zatvoru). Opći cilj ovog projekta je lakši ulazak na tržište rada i povećanje zapošljivosti skupina koje se nalaze u nepovoljnom položaju na tržištu rada. Specifični ciljevi su mu pružanje podrške osobama u nepovoljnom položaju za uključivanje na tržište rada kroz povećanje njihove zapošljivost i povećanje mogućnosti održivog zapošljavanja osoba u nepovoljnom položaju na tržištu rada. Sve se navedeno planira provesti uz pretpostavku da postoje zainteresirane osobe u nepovoljnom položaju za osposobljavanje ili/i usavršavanje, da postoje zainteresirane osobe u nepovoljnom položaju za zapošljavanje, da su vremenski uvjeti za uzgoj ljekovitog bilja pogodni, da je količina uzgojenog ljekovitog bilja za preradu dovoljna i da postoji potražnja na tržištu za proizvodima koje proizvode zaposlene osobe s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava. Niz je aktivnosti predviđen za provođenje ovog projekta pa se tako planira provođenje analize i procjene potreba za usavršavanjem osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava, samoprocjena osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava koji bi pomogli identificirati osobe željne osposobljavanja/usavršavanja i rada u struci za koju su osposobljeni/usavršili se (za one osobe koje same na to pristanu), razvoj i provedba programa osposobljavanja i usavršavanja osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava, osposobljavanje na radnom mjestu osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava, uspostava i osnivanje zadruge koja će provoditi socijalno poduzetničke aktivnosti, sklapanje sporazuma o suradnji sa udrugama i institucijama koje okupljaju i koje se bave zapošljavanjem osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava, izrada internetske stranice i profila na društvenim mrežama u svrhu promocije dobre prakse, objavljivanje članaka o dobroj praksi zapošljavanja osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava, organizacija susreta sa poznatim osobama i održavanje motivacijskih govora, podizanje svijesti javnosti i suzbijanje stereotipa i diskriminacije osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog

sustava na tržištu rada. Kad se govori o troškovima, oni uz kupnju zemljišta i izgradnju nekretnine obuhvaćaju trošak plaće voditelja projekta i administratora, nabavu opreme u svrhu upravljanja projektom, režijske troškove, troškove informiranja i vidljivosti (tiskovna konferencija)- najam opremljene dvorane, izradu promotivnih materijala s ciljem osvještavanja, suzbijanja stereotipa i privlačenja novih zaposlenja (letci, plakati, brošure i roll up), uslugu korištenja internetske aplikacije kroz godišnju naknadu, liječničke preglede medicine rada pripadnika ciljne skupine u svrhu odlaska na osposobljavanje, kotizaciju za polaznike osposobljavanja i usavršavanja po osobi, nagradu za praktični dio kroz 6 mjeseci (bez troška mentorstva koji se pokriva kroz redovita primanja partnera), trošak osnivanja zadruge, ulog članova zadruge, izradu internetske stranice, plaćanje hosting paketa za jednu godinu, troškove putovanja nastale neposrednom provedbom projektnih aktivnosti (dnevnice, trošak putovanja, trošak smještaja), troškove najma prostora i opreme za provedbu aktivnosti u projektu, catering i kave za sastanke.

Dakle, zapošljavanjem osoba s invaliditetom se rješavaju njihovi egzistencijalni problemi i pruža im se šansa za kvalitetniji život uz izgradnju društva jednakih šansi u globalu. S druge strane, a vezano uz osobe koje izlaze iz zatvorskog sustava- te osobe svojim zapošljavanjem neće činiti kaznena djela jer se smatra da su “Vezano uz obrazovanje i zapošljavanje zatvorenika, odnosno otpuštenih zatvorenika, dvije važne spoznaje: (1) vještine i znanja trebaju biti povezani s aktualnim potrebama na tržištu rada i (2) nužna su jaka partnerstva i suradnja između agencija da bi zatvorenici mogli dobiti potrebnu podršku i usluge (Sarno i sur., 2000). Istraživanja pokazuju da rizik od ponovnog počinjenja kaznenog djela raste s vremenom potrebnim otpuštenim zatvorenicima da riješe određene probleme, na primjer da nađu posao (Travis i sur., 2001; Welsh, 2004). Usluge i prilike koje na raspolaganju stoje otpuštenim zatvorenicima svakako ovise i o socioekonomskim uvjetima u pojedinoj zemlji. U prilog navedenom govori i činjenica da se skandinavske zemlje zbog niske stope recidivizma navode primjerom za učinkovito provođenje poslijepenalne zaštite, pri čemu treba uzeti u obzir da se radi o zemljama s razvijenim sustavom obrazovanja i socijalne skrbi i s najmanjom razlikom između bogatih i siromašnih (Butorac, Gracin i Stanić, 2017). Zapošljavanje otpuštenih zatvorenika može biti olakšano u situacijama kada je stopa nezaposlenosti u državi niža, kao što je to bilo u našoj zemlji posljednjih godina (Laušić, 2020), iako predrasude i stigma uvijek mogu predstavljati prepreku. No, zapošljavanje je dodatno otežano kada je stopa nezaposlenosti u društvu visoka, kao što je to bilo tijekom globalne financijske krize koja je ne tako davno uzrokovala visoke i trajne stope nezaposlenosti u cijeloj Europskoj uniji (Logarušić i Raguž Krištić, 2019).” (Maloić, 2020:31). Kako bi se osigurala puna uključenost osoba sa invaliditetom u hrvatsko društvo, želi se stvoriti okruženje koje će osobama s invaliditetom te prethodno kažnjavanim osobama omogućiti da bez osjećaja diskriminiranosti žive i rade. To u prvom redu pretpostavlja njihovu obrazovanost i veću zaposlenost i njihovo prisustvovanje u svim sferama života pod jednakim uvjetima sa ostalim građanima Republike Hrvatske. Osim spomenutog, u ovaj projekt se planira uključiti i građane Republike Hrvatske koji su javno poznati kako bi se dobilo na što snažnijem jačanju javne svijesti o ovom izazovu. Izvedivost ovog projekta očituje se kroz niz projektnih aktivnosti. Među ostalim, planirani su i sastanci sa gospodarskim subjektima na kojima će se razmatrati provedbu određenih aktivnosti u cilju

nalaženja prostora, opreme i usluga prilagođenih osobama s invaliditetom (npr. posebno prilagođeni vrtići, škole, studentski domovi, trgovine, mjesta za odmor i rehabilitaciju, sportske aktivnosti, izleti i ostale turističke usluge i dr.). Na tim sastancima se planira dogovoriti i aktivnosti kojima se osobama s invaliditetom daje prilika da razviju svoje potencijale, aktivnosti vezane uz osiguravanje sredstava za osposobljavanje pasa vodiča slijepih i slabovidnih osoba te pasa koji se koriste u svrhu terapijskih procesa kao i kupnju i obuku konja za terapijsko jahanje. Tu se posebno skreće pažnja na pse u azilima koji bi bili udomljavani i kroz sustavne obuke bi mogli biti uključeni u ovakve aktivnosti. No, i puno više. Oni mogu biti tu za opuštanje, učenje o brizi i pažnji, senzibilizaciju, suočavanje sa emocijama i utjehu. Mogu čuvati nasade ljekovitog bilja umijesti video nadzora. Mogućnosti je još mnogo. Kroz osposobljavanje i rad na radnom mjestu poticat će se korisnike da kroz vlastito iskustvo ideju o ovom projektu šire i na ostale pripadnike ciljne skupine koje poznaju. Predviđene su i radionice s ciljem javnog progovaranja o problemima i temama koje i u današnje vrijeme predstavljaju tabu te na kojima će se vidjeti koje su to usluge potrebne za normalno sudjelovanje u procesima društva; motivacijski govori osoba s invaliditetom koje su poznate javnosti kako bi prenijele svoje životno iskustvo te postignuti napredak i uspjeh; izobrazba liječnika, službenika socijalne skrbi i osobnih asistenata u vezi pomoći osobama s invaliditetom; arhitekata i građevinara o potrebi primjene univerzalnog dizajna ali i sudaca, državnih odvjetnika i službenika tretmana u pogledu rizika nezaposlenosti i njezinog utjecaja na ponovno počinjenje kaznenog djela. Važna je i suradnja sa institucijama u smislu eventualnih inicijativa za izmjenu propisa, rješavanja egzistencijalnih pitanja koja te osobe same ne mogu riješiti te upozoravanje na potencijalno rizične situacije koje mogu dovesti do invaliditeta (npr. prometne nezgode, nepravilno rukovanje oružjem, neadekvatna zaštita na radu i dr.) ili povrata počinjenju kaznenih djela. Planira se organizirati i sastanke sa Ministarstvom unutarnjih poslova, strukovnim udrugama te općinama, gradovima i županijama radi osiguravanja većeg broja parkirnih mjesta te stvaranja bolje prometne infrastrukture za slijepu, slabovidnu i gluhe osobe. Predviđena je i izrada internetske stranice koja će biti i mobilna aplikacija; zatim baze nezaposlenih osoba ciljnih skupina kako bi im se u kontaktu sa gospodarstvenicima lakše pronašlo posao ili im se ponudila prekvalifikacija. Slijedom svega navedenog, provedbom ovog projekta ostvaruju se izravno i neizravno opći i specifični ciljevi. Kao što je naglašeno, opći cilj je povećati mogućnost za zapošljavanje skupina koje se nalaze u nepovoljnom položaju na tržištu rada, dok su specifični ciljevi pružanje podrške osobama u nepovoljnom položaju za uključivanje na tržište rada kroz povećanje njihove zapošljivosti i povećanje mogućnosti održivog zapošljavanja osoba u nepovoljnom položaju na tržištu rada. Ujedno, treba istaknuti da će provedba ovog projekta predstavljati i punu primjenu i oživotvorenje ideja iz Europa 2020- Strategije za pametan, održiv i uključiv rast. Smatra se da će provedbom ovog projekta i obrazovanjem korisnika te kasnijim njihovim zapošljavanjem doći do promjene u svijesti građana vezano uz zapošljavanje osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava, do promjene u svijesti tvrtki u cilju većeg zapošljavanja, ali i do manjeg povrata počinjenju kaznenih djela. Dakle, ovaj projekt uz značaj kojeg ima za pojedince korisnike, ima značaj i za širu zajednicu pri čemu treba istaknuti i ovaj kriminalno -politički i sigurnosni element koji ne smije biti zanemaren. Smatra se da će ovakvi projekti biti potrebni i u budućnosti iz razloga što se broj osoba s invaliditetom i broj osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava povećava svakim danom,

a što pokazuju relevantna statistička mjerenja. Ovaj projekt ima utjecaja na cijelu zajednicu jer će probuditi javnu svijest o većoj potrebi zapošljavanja osoba s invaliditetom i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava. Dat će priliku tim skupinama da se bez straha i stigme obrazuju i da krenu tražiti posao. Zadovoljna zajednica u kojoj žive svoje zadovoljstvo putem sredstava komunikacije može komunicirati prema svim dijelovima države ali i šire. Potencijal ovog projekta je ogroman i komunikacija tokom njegova trajanja je izuzetno važna. Projekt bi imao utjecaj i na život obitelji tih osoba jer će se i njihov život također u bitnom promijeniti na mnogo načina budući da će članovi njihovih obitelji do sada neizvjesnih budućnosti, lošeg psihičkog stanja jer ne privređuju i bez životnih ciljeva -naći svoje mjesto u društvu. Posebice onih koji izlaze iz zatvorskog sustava koji neće imati potrebu više činiti kaznena djela. Lokalna zajednica kao i zajednica u cjelini će imati također korist jer će pasti stopa kriminaliteta i povrata činjenju kaznenih djela (što podredno znači i veću sigurnost življenja u toj zajednici), razvijat će se poduzetničke aktivnosti te će doći do boljeg života u zajednici. Dakle, uz osobno pozitivno iskustvo ciljnih skupina pozitivne učinke će osjetiti i njihove obitelji koje će lakše i sretnije te samim time i bolje živjeti. Bitno je osposobljavanje sukladno prioritetima tih osoba, da uče i rade ono što ih zanima, veseli i što žele učiti i kasnije raditi. Sve navedeno je bitno jer je „Od iznimne važnosti i to što su kriminalni povratnici imali sužene mogućnosti školovanja i stručnog osposobljavanja, zbog čega se samo 10% povratnika osposobilo za zanimanja koja su ih privlačila. Ta se okolnost posebno negativno odražava na radnu karijeru kriminalnih povratnika te potiče razvoj njihove kriminalne karijere. Nadalje, treba imati na umu da neposjedovanje zanimanja ili bavljenje zanimanjima koja su nestalna, slabo plaćena i društveno podcijenjena, ili se odvijaju u teškim uvjetima, kao što su zanimanja nestručnih i priučenih radnika, siromašnih seljaka i poljoprivrednih radnika, određuje nizak društveni status i mjesto na društvenoj ljestvici. U tom smislu karakterističan je i podatak da 72% kriminalnih povratnika nema nikakve imovine ni nekretnine, a da 34% njih nema ni nikakve stambene uvjete.“ (Singer, 2002:271). Po završetku provedbe projekta očekuje se da će se korisnici zaposliti i raditi u struci. Osnovana zadruge će uspješno poslovati na tržištu. S obzirom na niz aktivnosti u cilju širenja javne svijesti, očekivanje je da će doći do sve većeg osposobljavanja, usavršavanja i zapošljavanja upravo osoba s invaliditetom te osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava. Slijedom provedbe ovog projekta, planirana je i financijska održivost na način da se tvrtke prijavljuju na buduće natječaje, nacionalne ili europske, koji će pružati mogućnost zapošljavanja osoba s invaliditetom kao i osoba koje izlaze iz zatvorskog sustava. Nikako ne treba zanemariti znanje i iskustvo koje tvrtke dobivaju provođenjem ovog projekta. Neupitno se ojačavaju i organizacijski kapaciteti kako bi se povećala mogućnost povlačenja sredstava iz EU fondova u budućnosti. Provođenje ovog projekta nemjerljivo je iskustvo koje tvrtke dobivaju kad je riječ o pisanju projekata. Naposljetku, širenje usluge obrazovanja (usavršavanja i osposobljavanja) ciljnih skupina i dobiti proizašle iz nje doprinjet će većem zapošljavanju. Projektom će se pokazati ekonomske i socijalne dobiti usluge, to će pozitivno utjecati na poboljšanje politike prema osobama s invaliditetom kao i osobama koje izlaze iz zatvorskog sustava, a što će pak dovesti do njihovog lakšeg izjednačavanja s ostalim građanima. Kad bismo projekt sa svim dionicima i osnovnim aktivnostima željeli i slikom prikazati, bio bi prikazan ovako:

6. ZAKLJUČAK

U ovom je članku prikazana problematika nezaposlenosti koja je sveprisutni i ključni izazov po izlasku osoba iz zatvorskog sustava. Iznesen je niz primjera istraživanja koja dokazuju da ta nezaposlenost utječe na ponovno činjenje kaznenih djela. Ujedno, prikazan je i model suočavanja sa tim izazovom i njegovog rješavanja. Autorica je uvjerenja da je provođenje prikazanog prijedloga projekta jedan od sigurnih načina za pomoć osobama koje izlaze iz zatvorskog sustava. Ali ne samo njima, nego i osobama s invaliditetom. A sve u sinergiji sa prirodom koja ostavlja pozitivne učinke na ove dvije skupine ljudi. Pomoć psima koji se nalaze po azilima dodatan je motiv da se krene u navedeno i dodatan benefit. Vjeruje se da je projekt izuzetna prilika za sve. O gospodarskim učincima projekta i potencijalu koji ima na gospodarstvo ovdje nije bilo riječi ali se može reći da je velik s obzirom na saznanje da se ljudi sve više vraćaju prirodi u svim oblicima. Pitanje je samo hoće li itko ikada shvatiti njegov potencijal i iskoristiti ga u punom smislu riječi ili će sve ostati na rečenici koju autorica ovog teksta sustavno dobiva kao mišljenje - "ovo je izuzetno ali sve je to tek daleka budućnost". Neka radije postane naša sadašnjost!

7. POPIS LITERATURE

- Bayer, V., Jugoslavensko krivično procesno pravo, Knjiga prva, Uvod u teoriju krivičnog procesnog prava, Narodne novine, Zagreb, 1991.
- Singer, M. i dr. , Kriminologija, Globus, Zagreb, 2002.
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine 14/21, 155/23)
- Maloić, S., Pojam i značaj poslijepenalne zaštite – koga štiti, zašto i kako?, Kriminologija i socijalna integracija Vol 28 (2020) 1, 11 — 46.
- Kovčo I. i Katalinić I.: Obilježja počinitelja nasilničkih delikata na području Primorsko-goranske županije obzirom na povrat, Kriminologija i socijalna integracija, Vol. 8 (2000) Br. 1-2,21-26
- Izvješće pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2023. godinu, <https://posi.hr/izvjesca-o-radu/#single/0> na dan 28. prosinca 2024. godine)
- Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2018. godinu, <https://posi.hr/izvjesca-o-radu/#single/0> na dan 28. prosinca 2024.)
- Izvješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2010. godinu, <https://posi.hr/izvjesca-o-radu/#single/0> na dan 28. prosinca 2024.)

REDUCING RETURNS TO COMMITMENT OF CRIMINAL OFFENSES - THE FUTURE WE NEED

Summary: In criminal proceedings, guilt is determined for the committed criminal act. If it is established, the perpetrator is sanctioned. Regardless of the fact that he may have just left the penitentiary after serving a prison sentence. He goes out alone, unemployed, stigmatized, and in most cases, insufficiently educated. In the second type of procedure, the existence of disability is established for someone based on the existing medical documentation and examination. Disability has been established, the regulations give him the right of priority in employment, but society, no matter how fast it is changing, is not yet ready for such a big step. If the first and this second category of people combine in the same person, the situation is even worse. Both lack the support of society and emotions that have been lost along the way due to the cruelty of a number of factors. At the same time, there are animals walking on the streets that do not have owners and that, for the sake of safety (both theirs and ours), should be placed in a shelter as soon as possible. The animals are safe, there are more and more of them, but they still can't call that shelter home and they don't make anyone happy. Emotions that can arouse and give are waiting for some new day, some home. The potential to serve the community that helped them - too.

Key words: *returnees, criminal offense, criminal procedure, future.*

VERBALNO NASILJE KAO INDIKATOR POREMEĆENOG SISTEMA VRIJEDNOSTI KOD MLADIH

Dr. sci. Mitar Radonjić

šef operacija, Crnogorski bezbjednosni forum. kontakt@radonjicmitar.me

Jelena Radonjić spec. bezb. i krim. Crna Gora.

Apstrakt: *Verbalno nasilje je jedan oblik psihičkog nasilja koje podrazumijeva ponavljane ili trajne negativne postupke od strane jedne ili više osoba. Pod verbalnim nasiljem podrazumijeva se ogovaranje, nazivanje pogrđnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika i sl. Takvi postupci dovode do socijalne isključenosti djeteta koje često u takvim okolnostima pokazuje depresivno stanje, osjećaj odbačenosti, manje vrijednosti, nemoći da se suprostavi nasilnicima što može dovesti i do težih mentalnih smetnji u njegovom razvoju i odrastanju. Verbalno nasilje danas među mladima postaje stil života, gdje psovanje, zadirkivanje i ismijavanje drugih zapravo postaje svakodnevica u njihovom ponašanju. Sve to ukazuje na jednu negativnu refleksiju poremećenog sistema vrijednosti i anomiju društva koja stvara jedno rizično okruženje za odrastanje djece i formiranje njihove ličnosti. Upravo u ovom radu ukazaćemo na oblike vršnjačkog nasilja, sa akcentom na verbalno nasilje koje je i najprisutnije u našem društvu.*

Ključne riječi: *verbalno nasilje, anomija društva, mladi, poremećen sistem vrijednosti.*

1. UVOD

Vršnjačko nasilje predstavlja globalni fenomen koji može da ima kratkoročne posljedice, poput narušavanja klime u odjeljenju ili školi, ali i dugoročne posljedice, kao što su ozbiljniji ispadi agresije, nanošenje ozljeda, te u krajnjem i najgorem slučaju oduzimanje života. Postoje mnogi faktori koji utiču na pojavu vršnjačkog nasilja, kao što su genetske predispozicije, školsko okruženje i klima, te odnosi u porodici i interakcije sa roditeljima. Često je slučaj da su djeca koja vrše nasilje ona u čijoj porodici postoji odsustvo pozitivne interakcije sa roditeljima, čiji roditelji koriste kažnjavanje i autoritativan stil vaspitanja (Klarin, Matešić, 2014). Takođe, na pojavu vršnjačkog nasilja utiču i drugi faktori poput ličnih karakteristika nasilnika, te situacioni faktori poput učestalosti i vrste nasilja u školi (Sesar, 2011). Vršnjačko nasilje karakterišu tri bitna elementa, a to su trajanje, nesrazmjernost snaga učesnika u nasilju, te negativni postupci. Veoma je bitno da postoji trajanje i ponavljanje agresivnog ponašanja prema drugom djetetu, da bi se to ponašanje moglo okarakterisati kao vršnjačko nasilje. Ali, postoje i pojedinačni ozbiljniji nasilni akti koji se smatraju nasilništvom. Kada se govori o nesrazmjernosti moći i snaga među učesnicima u vršnjačkom nasilju, možemo reći da su najčešće žrtve nasilja djeca koja su bespomoćna da se odbrane od nasilnika. Nasilno ponašanje je uvijek popraćeno negativnim postupcima, odnosno nasilnici uvijek imaju namjeru da nanesu ozljedu, bol ili neugodnost žrtvi nasilja (Olweus, 1998). U pravnom sistemu države Bosne i Hercegovine, odnosno entiteta Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske postoji niz pravnih akata kojim se osigurava zakonska zaštita od nasilja. Ustavom Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik

BiH“ (br. 25/09) kao najvišim pravnim aktom ove države reguliše se da svaka osoba koja se nalazi na teritoriji Bosne i Hercegovine ima pravo da ne bude mučena ili izložena nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni (član 2). Brojni faktori mogu doprinijeti pojavi i učvršćivanju nasilnih obrazaca ponašanja među djecom i mladima. Između ostalih autora koji se bave datom problematikom, i Gordana Budimir- Ninković ove faktore dijeli u dvije velike grupe. Faktore koji utiču na ispoljavanje nasilja dijeli na unutrašnje i spoljašnje (Budimir-Ninković, 2009). Unutrašnji faktori su vezani za ličnost pojedinca (naslijeđene i stečene osobine – psihofizičke karakteristike), a spoljašnji se odnose na društvenu sredinu (porodicu, školu, vršnjake). To nam govori da uzroke nasilničkog ponašanja, između ostalog, treba tražiti i u uslovima života u porodici, porodičnim – međuljudskim odnosima, (ne)razumijevanju roditelja i djece, kao i djece međusobno, u vaspitnim postupcima i stavovima roditelja, itd. (Cote i sar., 2006). Ali uzroke treba tražiti i u funkcionisanju djeteta u školi i to najčešće zbog: nižih ocjena, nesporazuma sa nastavnicima, kašnjenja, nedolaska u školu, nerazumijevanja vršnjaka, nasilja mladih da bi se osjećali jakim, „velikim“, značajnim, zbog nedostatka empatije prema žrtvi i prejake želje za dokazivanjem, itd. Međutim, uzroke treba tražiti i u društvu zbog: ekonomsko-političke, socijalne i moralne krize, ratova, nezaposlenosti, poremećaja sistema vrijednosti, itd. (Romano i sar., 2005).

2. OBLICI VRŠNJAČKOG NASILJA

Vršnjačko nasilje u školi predstavlja manifestaciju nasilničkog ponašanja u kome učestvuju maloljetnici. Žrtve nasilje i sami nasilnici su maloljetnici, odnosno pripadnici istih uzrasnih grupa. Najčešće žrtve nasilja u školama su djeca koja se razlikuju od druge djece u odnosu na fizička, psihička, socijalna obilježja, te u odnosu na intelektualni nivo, govorne i komunikacijske sposobnosti. Djeca žrtve nasilja se mogu prepoznati u vršnjačkoj grupi prema neverbalnim znacima, odnosno govoru tijela, načinu govora, izrazu lica, uzemirenosti itd. (Jugović, 2018).

Profesor Aleksandar Jugović navodi tri oblika vršnjačkog nasilja:

1. **Verbalno nasilje** - ispoljava se u obliku vrijeđanja, pogrđnog nazivanja, omalovažavanja, seksualnog dobacivanja itd.
2. **Fizičko nasilje** – ispoljava se u obliku udaranja, šamaranja, guranja, štipanja, pljuvanja itd.
3. **Nasilje kroz odnose ignorisanja** – ispoljava se kroz izolaciju i izbjegavanja učenika od strane vršnjaka (Jugović, 2018).

Najčešća podjela vršnjačkog nasilja ukazuje na postojanje fizičkog, verbalnog, emocionalnog, seksualnog, kulturalnog i ekonomskog nasilja. Međutim, sve češće se govori o pojavi najnovijeg oblika vršnjačkog nasilja, tj. sajber nasilja. Ovaj oblik nasilja karakteriše upotreba interneta i mobilnih telefona kao sredstava pomoću kojih se sprovodi (Macanović, Petrović, 2015). Nasilje uvijek negativno utiče na ponašanje i psihološko stanje djeteta žrtve nasilja. Kod djeteta se može primijetiti da loše spava, mokri u krevet, slabo jede, trza se na iznenadne zvukove ili dodir ili je razdražljivo itd. Ukoliko je dijete žrtva fizičkog nasilja jedan od pokazatelja mogu biti i modrice po tijelu. Pored uticaja na psihološko stanje i

ponašanje žrtava nasilja, nasilje može uticati i na klimu i nastavni proces u školi. Autori Puzić, Baranović i Doolan navode da „nasilje u školi takođe utiče i na kvalitetu nastavnog procesa budući da nastavnici zbog rješavanja sukoba i ovladavanja nasilnim situacijama ne mogu dovoljno vremena posvetiti samom poučavanju“ (Puzić, Baranović i Doolan, 2011, str. 336). Autori Petrović i Macanović navode da „škola mora ne samo da reaguje na svako nasilje koje se dešava u njoj, već ima obavezu i da radi na tome da do njega uopšte ne dođe, tj. da preuzima sve potrebne preventivne aktivnosti, pa i potezanje ka represivnim mjerama, kao pokazatelj drugim nasilnicima šta ih čeka ako bi krenuli stopama nasilnika koji se kažnjava. Određene obaveze i u preventivnim i u interventnim aktivnostima imaju svi zaposleni u školi, ali je škola dužna i da formira poseban tim za zaštitu od nasilja, kao rezultat potpune posvećenosti zaštititi i spriječavanju nasilja u školama“ (Macanović i Petrović, 2015, str. 36). Postoje brojne podjele vršnjačkog nasilja koje su izvedene na osnovu različitih kriterijuma. Autorka Sinobad je dala sveobuhvatnu podjelu vršnjačkog nasilja prema kojoj se ono dijeli na fizičko, psihološko i seksualno nasilje (Sinobad, 2005). Fizičko nasilje se može pojavljivati u različitim oblicima. Postoje čisti oblici fizičkog nasilja, kao i fizičko nasilje u kombinaciji sa psihološkim nasiljem. Ukoliko postoji direktan fizički napad na žrtvu, te kada neko zadaje ili nastoji da zada povredu ili neugodnost drugom, onda možemo reći da postoji fizičko nasilje (Olweus, 1993). Vršnjačko nasilje predstavlja fizičko napadanje slabijih, ismijavanje, vrijeđanje, tuču, otimanje stvari, a veći broj djece na ovaj način žele roditeljima da saopšte da imaju nekakav problem. Najčešće žrtve vršnjačkog nasilja su povučena i stidljiva djeca, osjetljiva i ona koja lako zaplaču, te učenici koji imaju odličan uspjeh u školi (Rajčević, 2018). Psihološko nasilje obuhvata verbalne i neverbalne napade, te isključivanje i zapostavljanje od strane vršnjaka. U verbalne napade možemo ubrajati zadirkivanje, prijetnje, vrijeđanje, ruganje itd. Neverbalni napadi mogu biti nepristojni pokreti, namjerno isključivanje nekoga iz društva ili namjerno odbijanje da se udovolji željama druge osobe (Olweus, 1993). Seksualno nasilje ili uznemiravanje predstavlja svaku situaciju u kojoj se žrtva tretira kao seksualni objekat i izložena je ponašanju sa očiglednom seksualnom konotacijom (Đurić, 1998). Seksualno nasilje podrazumijeva seksualni kontakt bez pristanka ili pokušaj istog i dijela seksualne prirode koja ne uključuje kontakt (voajerizam ili seksualno uznemiravanje), zatim dio seksualne trgovine koja je počinjena protiv nekoga ko ne može da pristane ili odbije eksploataciju na mreži (Raspopović, 2021). Kada govorimo o najčešćim oblicima nasilja u Protokolu o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u vaspitno-obrazovnom sistemu Republike Srpske (2019) navode se sljedeći oblici vršnjačkog nasilja:

1. **Fizičko nasilje** u bilo kojem od oblika bez obzira da li je kod napadnutog djeteta nastupila fizička ozljeda. To može biti udaranje, guranje, šamaranje, gađanje, napad različitim predmetima, čupanje, zaključavanje itd.
2. **Psihičko i emocionalno nasilje** koje obuhvata: nazivanje pogrdnim imenima, ogovaranje, ismijavanje, zastrašivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz grupe kojoj dijete pripada ili iz grupnih aktivnosti, s ciljem da se djetetu nanese patnja ili bol, širenje glasina, s ciljem izolovanja djeteta od ostalih učenika itd.

3. **Seksualno nasilje** koje obuhvata svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, te sa ciljem uznemiravanja ili namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima;
4. **Socijalno nasilje** koje se odnosi na isključivanje iz grupe vršnjaka i diskriminaciju, a obuhvata sljedeće vidove ponašanja: razdvajanje djeteta od drugih na osnovu različitosti, izolacija, nedruženje, ignorisanje ili neprihvatanje po bilo kojem osnovu itd.
5. **Elektronsko/digitalno nasilje** koje obuhvata slanje neprimjerenih i uvredljivih poruka, uznemiravanje putem poziva, iznošenje ličnih i porodičnih podataka s ciljem vrijeđanja djetetovog dostojanstva, lažno predstavljanje, korištenje lažnog identiteta, slanje pornografskih sadržaja, podsticanje govora mržnje itd.

Postoji i podjela vršnjačkog nasilja na sljedeća tri oblika: verbalno, relaciono i fizičko vršnjačko nasilje. U fizičkom nasilju više učestvuju dječaci, dok je verbalno nasilje prisutnije kod djevojčica. Kod verbalnog nasilja polne razlike su manje izražene (Olweus, 1998). Takođe, možemo izvršiti podjelu vršnjačkog nasilja na direktno i indirektno vršnjačko nasilje. Direktno vršnjačko nasilje obuhvata fizičko povrjeđivanje, prijetnje, nazivanje pogrđnim imenima i oduzimanje tuđih stvari. Pod indirektnim vršnjačkim nasiljem podrazumijeva se namjerno odbijanje da se razgovara sa drugom osobom i širenje glasina o određenoj osobi (Baldry, 2003).

3. KARAKTERISTIKE VERBALNOG NASILJA KOD DJECE I MLADIH

Verbalno nasilje je jedan oblik psihičkog nasilja koje podrazumijeva ponavljane ili trajne negativne postupke od strane jedne ili više osoba. Pod verbalnim nasiljem podrazumijeva se ogovaranje, nazivanje pogrđnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika i sl. Verbalno nasilje je najčešći oblik nasilja koje koriste i djevojčice i dječaci. Riječi mogu biti puno snažnije od udaraca, one su brze i bezbolne za nasilnika, a mogu biti izuzetno štetne za žrtvu (Macanović, 2020). Verbalno nasilje ispoljava se kao prijetnja, vrijeđanje, zadirkivanje, ruganje, i upravo zbog navedenih načina ispoljavanja teško je uočljivo (Macanović, 2020; Jugović, 2022). Djevojčice su sklonije ispoljavanju verbalnog nasilja, u odnosu na dječake, kako zbog bioloških karakteristika (nježniji pol) tako i zbog kulturoloških specifičnosti koje se usvajaju vaspitanjem. Specifičnosti naše kulture uglavnom su takve da se muškarcima dodjeljuje uloga zaštitnika, te je za muški rod prihvatljivo da se fizički obračunavaju. Verbalno nasilje djeluje bezopasnije i blaže od fizičkog, ali, u suštini, može da ostavi znatno teže posljedice na razvoj žrtve. Djeca koja su žrtve verbalnog nasilja, ukoliko su dugo izložena nasilju, suočavaju se sa ozbiljnim problemima koji ih mogu pratiti cijelog života. Povlačenje u sebe, doživljavanje uvreda vodi gubitku samopouzdanja, povlačenju u sebe, anksioznošću, itd. Vasta i saradnici (1998) ističu da postoje dokazi da tjelesna i instrumentalna agresija/nasilje preovladava u mlađoj dobi, dok se verbalna i neprijateljska agresija češće javlja od školske dobi pa nadalje. Jedna od najstarijih, a istovremeno i najopštijih klasifikacija razlikuje: direktno i indirektno vršnjačko nasilje, s tim da direktno implicira fizičko i verbalno, a indirektno relacijsko i elektronsko vršnjačko nasilje (Buldry, 2003). Direktno nasilje manifestuje se prijetnjama, zastrašivanjima, fizičkim napadima, vrijeđanjima žrtava neprimjerenim riječima, nazivajući

ih pogrđnim imenima, te otimanjem ili uništavanjem njenih stvari itd. Indirektno nasilje se uglavnom ispoljava širenjem glasina, neistina, iskonstruisanih afera, ignorisanjem žrtve i izopštavanjem iz međuvršnjačkih komunikacija. Brojna istraživanja pokazuju da su dječaci (kao nasilnici i žrtve) češći akteri fizičkog nasilja, dok su djevojčice sklonije verbalnom vršnjačkom nasilju (Smith, & Brain, 2001). Razlozi zbog kojih djeca postaju nasilna prema drugoj djeci su mnogobrojni. Djeca nasilnici nerijetko pokazuju nasilničko ponašanje zbog sticanja popularnosti ili skretanja pažnje na sebe, na ovaj način pokušavaju da se pokažu odlučnima i sposobnima. Ponekad, nasilje može biti izraz ljubomore prema osobi prema kojoj se nasilno odnosimo. Ukoliko je dijete izloženo nasilju i u vlastitoj porodici, takav obrazac ponašanja ono može prenijeti i na školsku sredinu i svoje vršnjake. Takođe, dijete nasiljem može pokušati da prevlada lične probleme i osjećaj frustracije onda kada ne vidi drugi način rješavanja i prevazilaženja istih (Macanović, 2020). Tokom posljednjih par decenija širom svijeta dolazi do fundamentalne promjene u načinu na koji stručnjaci posmatraju interpersonalne odnose između djece u školi. Generacijama unazad djeca su zadirkivala i maltretirala drugu djecu, nekad iz zabave a nekad iz najzlobnijih namjera. Sve se to dešavalo ispred druge djece, učitelja, roditelja i mnogi su to posmatrali kao prirodan tok stvari i ljudske prirode koja se ne može promijeniti (Macanović, 2016). Bosna i Hercegovina je usvojila Protokole o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja prema kojima škole kao obrazovne institucije imaju jasno date smjernice na koji način da postupaju. Svi zaposleni u vaspitno-obrazovnim ustanovama su dužni da preduzmu odgovarajuće mjere zaštite prava djeteta i o svakom kršenju tih prava, pogotovo kada se radi o nasilju nad djetetom, preduzeti mjere radi otkrivanja problema i pružanja adekvatne pomoći. Prema (Macanović, Petrović, 2015) škola mora, ne samo da reaguje na svako nasilje koje se dešava u njoj, već ima obavezu da preduzme sve potrebne preventivne aktivnosti da se nasilje ne desi. U Protokolu o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u vaspitno-obrazovnom sistemu Republike Srpske (2008), vrste nasilja se određuju prema njegovom intenzitetu i ono može biti:

1. Sukob lakšeg intenziteta ima sljedeća obilježja: ne postoje elementi nasilja; djeca ne insistiraju da sve mora biti po njihovom; mogu dati razloge zašto su u sukobu; upućuju izvinjenje ili prihvataju rješenje da niko nije pobijedio; slobodno pregovaraju da bi zadovoljili svoje potrebe; mogu promijeniti temu i riješiti situaciju.
2. Nasilničko ponašanje karakteriše srednji i teži intenzitet. Razlikuje se od jednokratnih dječijih svađa, jer se radi o agresivnom ponašanju kojim se namjerno nekom čini zlo, ponavljanju takvog ponašanja tokom određenog vremena i neravnopravnom odnosu snaga.
3. Nasilje i zlostavljanje karakteriše teži intenzitet. Uključuje različita ponašanja: verbalno (dobacivanje, omalovažavanje), socijalno (ignorisanje, isključivanje), psihičko (praćenje, oštećivanje imovine), fizičko (guranje, rušenje, udaranje).

Verbalno nasilje kod mladih postaje sve više stil života, gdje mladi svakodnevno kroz ulični žargon daju opaske, nadimke pogrđnog karaktera i upućuju uvrede drugoj djeci. Takav stil ukazuje na poremećeni sistem vrijednosti koji je praćen najčešće kulturološkim nasiljem i socijalnom isključenosti iz grupe svih onih pojedinaca koji neprihvataju takav žargon i stil

života. Verbalno nasilje često prelazi u fizičko nasilje, a u nekim slučajevima uporedo se dešava i elektronsko nasilje na društvenim mrežama. Navedeni oblici nasilja danas se sve više isprepliću i djeluju sinhronizovano.

5. ZAKLJUČAK

Svjesni smo činjenice da mladi danas žive u svijetu krize i rizika koje oni nisu proizveli, već upravo oni postaju žrtve krize društva i rizika koje je proizveo svijet odraslih. Oni postaju rizična populacija sa brojnim rizičnim i kriminogenim obilježjima, a neki od njih se počinju i ponašati u skladu sa tim obilježjima. Jedna od posljedica je i pojava vršnjačkog nasilja. Najčešći vid vršnjačkog nasilja jeste verbalno nasilje koje često može prerasti u i fizičko ili elektronsko nasilje. Djeca često nisu svjesna koliko njihovi postupci mogu povrediti drugu djecu u slučajevima kada ih ismijavaju ili daju pogrdne nadimke. Djeca u nekim slučajevima to teško podnose, a posljedice takvog stanja su često razne frustracije, depresija, aneksioznost i socijalna isključenost od vršnjaka. Verbalno nasilje je zapravo i ispipavanje granica koliko djeteta može da podnese uvrede. Neka djeca to prihvataju kao šalu, dok druga djeca burno i agresivno reaguju, a najčešće takve okolnosti dovode i do fizičkog sukoba. Često su rijaliti emisije pune psovki, vandalizma i ismijavanja modeli po kojima i djeca ismijavaju druge. To prepoznamo u njihovim uzrečicama, gestikulaciji, uličnom žargonu i sl. Verbalno nasilje je povezano sa kulturološkim nasiljem gdje mladi najčešće ismijavaju svoje drugare zbog porijekla, mjesta iz kojeg dolaze, posla koji njihovi roditelji obavljaju, imovinskog stanja i sl. Sve to ukazuje na nedostatak empatije među mladima, ali i krizu sistema vrijednosti koja je sve izraženija u društvu u kome živimo. Nažalost, sistem vrijednosti našeg društva koji je odavno narušen ima i sve veće i uočljivije posljedice, a to je odsustvo pravilne socijalizacije, prije svega vaspitanja. Posljedice se prvo ogledaju u socijalno neprilagođenom ponašanju mladih koja se kreću od asocijalnih stavova, vulgarnog rječnika, huliganskog ponašanja i agresije, nasilja pa sve do preddelinkventnog i delinkventnog ponašanja.

6. LITERATURA:

1. Baldry, C. A. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse Neglect*, Vol. 27, pp. 713 - 732.
2. Budimir-Ninković, G. (2009). Saradnja porodice i škole u prevenciji nasilja učenika. U Lj. Mitrović, N. Jovanović i D. Stjepanović - Zaharijevski (ur.): *Protivurečnosti socijalizacije mladih i uloga obrazovanja u afirmaciji vrednosti kulture mira* (pp. 291-300). Niš: Filozofski fakultet, Centar za sociološka istraživanja.
3. Buldry, A. C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse & Neglect*, 27 (7) 713-732.
4. Cote, M. S., Vaillancourt, T., LeBlanc, C. J., Nagin, S. D. & Tremblay, E. R. (2006). The development of physical aggression from toddlerhood to pre-adolescence: a nation-wide longitudinal study of Canadian children. *Journal of abnormal child psychology*, Vol. 34, No. 1, 71–85.
5. Đurić, Z. (1998). *Uloga škole u borbi protiv nasilja i droge*. Beograd: Ministarstvo prosvete.

6. Jugović, A. (2018). Problemi u ponašanju djece školskog uzrasta: Pojmovni okviri, obeležja i implikacije za obrazovnu politiku. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
7. Jugović, A. (2022). Socijalna patologija – Nauka o društvenim devijacijama. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Izdavački centar (ICF).
8. Klarin, M., Matešić, S. (2014). Vršnjačko nasilje među adolescentima u kontekstu roditeljskog ponašanja. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 50, br.1, str. 81 - 92.
9. Macanović, N. (2016). Škola u XXI vijeku – vaspitanje i obrazovanje bez nasilja. U Zborniku: Istraživanja u psihologiji. Izazovi vaspitanja i obrazovanja u teoriji i praksi. str. 137-158. Banja Luka: Filozofski fakultet.
10. Macanović, N. (2020). Socijalno neprilagođeno ponašanje djece i adolescenata. Banja Luka: Centar modernih znanja.
11. Macanović, N., Petrović, J. (2015). Prevencija vršnjačkog nasilja u osnovnim školama „Vratimo drugarstvo u razrede“. Banja Luka: Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci.
12. Olweus, D. (1993). Bullying at School: What we know and what we can do. Malden, MA: Blackwell Publishing.
13. Olweus, D. (1998). Nasilje među djecom u školi. Zagreb: Školska knjiga.
14. Ombudsman za djecu Republike Srpske. (2019). Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u vaspitno-obrazovnom sistemu Republike Srpske. Banja Luka.
15. Puzić, S., Baranović, B., Doolan, K. (2011). Školska klima i sukobi u školi. Sociologija i prostor, br. 49, str. 335 - 358.
16. Rajčević, P. (2018). Suočavanje sa pojavama nasilja u društvu i među školskom djecom. U: Macanović, N., Petrović, J., Jovanić, G. (ured.) Ne nasilju – jedinstven društveni odgovor (str. 158 - 167). Banja Luka: Centar modernih znanja.
17. Raspopović, S. (2021). Djeca kao žrtve nasilja. U: Macanović, N., Petrović, J., Jovanić, G. (ured.), Unapređenje kvaliteta života djece i mladih (str. 313 - 320). Banja Luka: Centar modernih znanja.
18. Romano, E., Tremblay, E. R., Boulerice, B. & Swisher, R. (2005): Multilevel correlates of childhood physical aggression and prosocial behavior. Journal of abnormal child psychology, Vol. 33, No. 5, 565-578.
19. Sesar, K. (2011). Obilježja vršnjačkog nasilja. Ljetopis socijalnog rada, 18(3), str. 497-526.
20. Sinobad, S. (2005). Obeležja vršnjačkog nasilja u školama. Temida. 8(3), str. 19 – 23.
21. Smith, P. K. & Brain, P. (2001). Bullying in Schools: Lessons From Two Decades of Research. Aggressive behavior, 26, 1 – 9.
22. Ustav Bosne i Hercegovine. („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 25/09). Na sajtu: <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/ustav-bosne-i-hercegovine.html>. Očitano: 16. 02. 2025.

VERBAL VIOLENCE AS AN INDICATOR OF A DISORDERED VALUE SYSTEM IN YOUTH

Abstract: *Verbal violence is a form of psychological violence that involves repeated or permanent negative actions by one or more people. Verbal violence includes gossip, name-calling, ridicule, intimidation, mockery, spreading rumors with the aim of isolating a child from other students, etc. Such actions lead to the social exclusion of the child, who often in such circumstances shows a depressive state, a feeling of rejection, inferiority, inability to confront bullies, which can lead to more serious mental disorders in his development and upbringing. Verbal violence today among young people is becoming a lifestyle, where swearing, teasing and ridiculing others actually becomes an everyday occurrence in their behavior. All this points to a negative reflection of a disturbed value system and anomie of society that creates a risky environment for children to grow up and form their personalities. In this paper, we will point out the forms of peer violence, with an emphasis on verbal violence, which is the most prevalent in our society.*

Keywords: *verbal violence, social anomie, youth, disturbed value system.*

PERCEPCIJA NASILJA UČENIKA MEDICINSKIH ŠKOLA KAO BUDUĆIH ZDRAVSTVENIH RADNIKA

Mr.sci. prim. Amra Kalčo, dr.med. spec.soc.medicine

načelnica službe za socijalnu medicine sa oraganizacijom zdravstva i zdravstvenom informatikom Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, Bosna i Hercegovina.

amra641@gmail.com

Alma Karajko Melić MA

uposlenica službe za socijalnu socijalnu medicine sa oraganizacijom zdravstva i zdravstvenom informatikom Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona Bosna i Hercegovina. alma.karajko@hotmail.com

Sažetak. *Zdravstveni radnici imaju ključnu ulogu u prevenciji i ranom prepoznavanju znakova nasilja. Obrazovanje zdravstvenih radnika treba biti usmjereno na prepoznavanje znakova nasilja, metodama pristupa žrtvi, pružanja prve pomoći, upućivanje na relevantne institucije i službe.*

Cilj istraživanja bio je utvrditi kako učenici medicinske škole percipiraju različite oblike nasilja, njihove reakcije na situacije u kojima su bili svjedoci nasilja, te koja bi znanja trebali steći kako bi lakše pomogli žrtvama nasilja. Istraživanje je presječna studija provedena anketnim upitnikom među učenicima trećih i četvrtih razreda Medicinske škole u Travniku. U istraživanje je bilo uključeno ukupno 185 učenika.

Više od polovine učenika smatra da škole ne pružaju dovoljno edukacije o nasilju i da bi za njih najpotrebnije bilo da nauče o psihološkom pristupu žrtvama, kako intervenirati u situacijama nasilja i prepoznavanje različitih oblika nasilja. Edukacija o nasilju treba biti sastavni dio redovnog obrazovnog procesa medicinskih radnika, a razumijevanje mjere u kojoj zdravstveni radnici i učenici prepoznaju zlostavljanje može pomoći u kreiranju ciljanih intervencija koje smanjuju zlostavljanje.

Ključne riječi: *nasilje, zdravstveni radnici, obrazovanje, prevencija*

1. UVOD

Nasilje, u svim svojim oblicima, postalo je gotovo neizbježan dio svakodnevnog života. Ono se može manifestovati kao lično iskustvo, ali i kao pojava u širem društvenom okruženju. Nasilje zahvata sve društvene, ekonomske, rasne, etničke ili bilo koje druge grupe i slojeve društva, ne birajući ni granice ni okolnosti. Zdravstveni radnici imaju ključnu ulogu u prevenciji i ranom prepoznavanju znakova nasilja. S obzirom na to da su često prva tačka kontakta sa žrtvama nasilja, oni snose odgovornost za identifikaciju znakova nasilja, bilo da se radi o fizičkom, emocionalnom ili seksualnom nasilju, te da reaguju na adekvatan način. Zdravstveni radnici ne samo da pružaju fizičko liječenje, već imaju i sposobnost da pomognu žrtvama kroz psihološku podršku, edukaciju, a u slučajevima potrebe i upućivanje na relevantne institucije i službe. Stoga je od izuzetne važnosti da zdravstveni radnici budu adekvatno obrazovani u prepoznavanju znakova nasilja, metodama pristupa žrtvama, kao i postupcima na uočeno nasilje, te zaštitu prava žrtava. Nadalje, zdravstveni radnici su ključni

element u prevenciji nasilja, kako kroz edukaciju pacijenata, tako kroz podizanje svijesti i angažmana u zajednici. Obrazovanje učenika medicinske škole o prepoznavanju nasilja i intervencijama u vezi nasilja, ključno je za njihov profesionalni razvoj i odgovornost kao budućih zdravstvenih radnika. Sposobnost da prepoznaju nasilje, reaguju na pravi način i pruže adekvatnu pomoć, od velike je važnosti za dobrobit žrtava nasilja, ali i cjelokupnu zajednicu. Kroz medicinsko obrazovanje, učenici ne dobivaju samo tehnička i profesionalna znanja, već razvijaju moralne i etičke standarde. Oni moraju razviti visok nivo empatije, odgovornosti i poštovanja ljudskog dostojanstva. Ukoliko učenici nisu adekvatno obučeni za prepoznavanje nasilja, to može ugroziti njihov profesionalni rad i sposobnost da žrtvi pruže adekvatnu pomoć. Budući zdravstveni radnici tokom svog obrazovanja moraju naučiti da nasilje prepoznaju kao ozbiljan društveni problem i da znaju kako da reaguju u skladu s tim. Učenje o intervencijama u slučajevima nasilja uključuje pružanje prve pomoći, psihološku podršku, upućivanje na relevantne resurse i treba biti uključeno u redovni obrazovni proces učenika medicinskih škola. Na taj način oni će, kao budućí zdravstveni radnici, moći pružiti adekvatnu pomoć i podršku žrtvama nasilja. Osobe koje doživljavaju nasilje često osjećaju sram, nelagodu, i nerado traže pomoć. Ako zdravstveni radnici prepoznaju nasilje i reaguju sa empatijom, bez osuđivanja, žrtve će biti sklonije da potraže pomoć, što može povećati njihovu šansu za uspješan oporavak. Savladavanjem komunikacijskih vještina budućí zdravstveni radnici mogu stvoriti atmosferu povjerenja među pacijentima da se lakše progovore o doživljenom nasilju i zatraže pomoć.

2. CILJ RADA

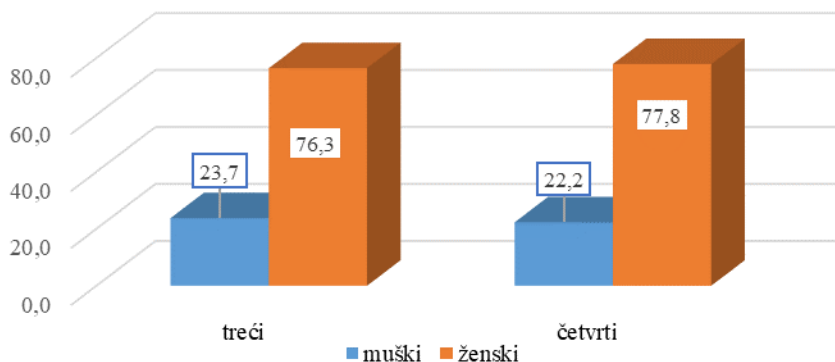
Cilj istraživanja bio je utvrditi kako učenici medicinske škole percipiraju različite oblike nasilja, njihove reakcije na situacije u kojima su bili svjedoci nasilja, te koja bi znanja trebali steći kako bi lakše pomogli žrtvama nasilja.

3. METODOLOGIJA RADA

Istraživanje je presječna studija provedena anketnim upitnikom među učenicima trećih i četvrtih razreda Medicinske škole u Travniku. U istraživanje je bilo uključeno ukupno 185 učenika. Upitnik se sastojao od seta pitanja vezanih za prepoznavanje različitih oblika nasilja, njihovim reakcijama u situacijama kada su bili svjedoci nasilja, vrstama edukacije kojje bi bile najkorisnije za buduće zdravstvene radnike, te o reakcijama zdravstvenih radnika na uočeno nasilje.

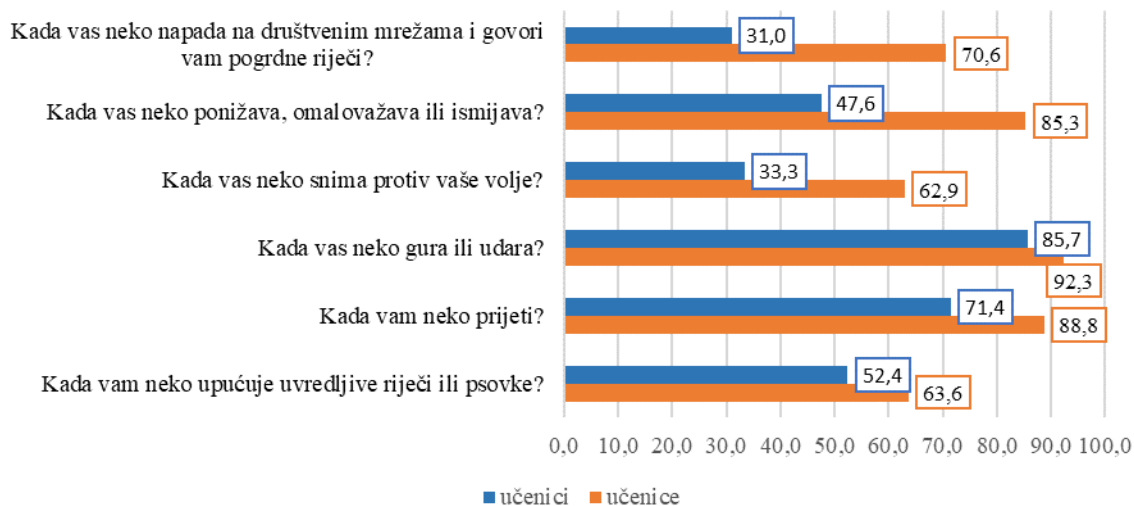
4. REZULTATI RADA

U istraživanju je učestvovalo ukupno 185 učenika, i to 76 učenika trećih i 108 učenika četvrtih razreda. U odnosu na spol, djevojaka je bilo 77,3%, a mladića 22,7%.

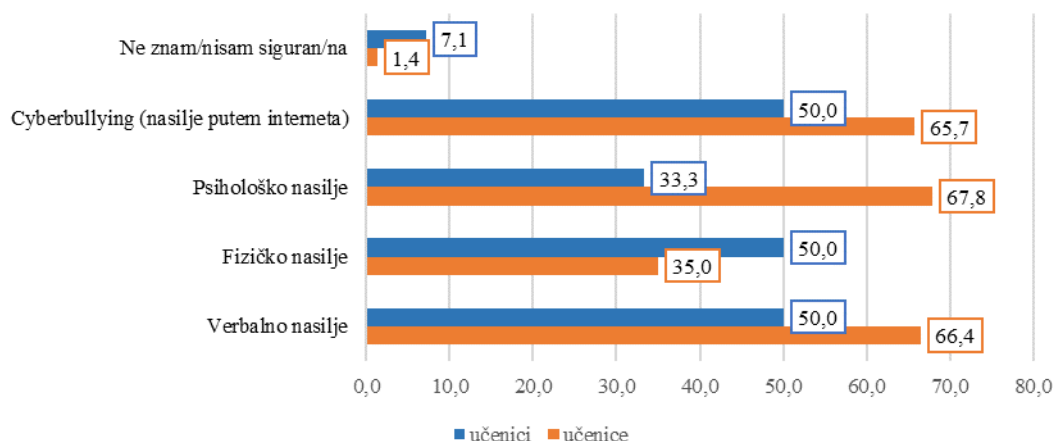
Grafikon 1. Razredna i spolna struktura učenika

Guranje, udaranje, prijetnje, ponižavanje i ismijavanje su i dalje najčešće prepoznati oblici nasilja, posebno među mladićima. Upućivanje uvredljivih riječi ili psovki, snimanje protiv volje ili dozvole, kao i prijetnje putem društvenih mreža, kao oblici nasilja, djevojke češće prepoznaju kao nasilje.

Grafikon 2. Šta se po Vašem mišljenju smatra nasiljem?

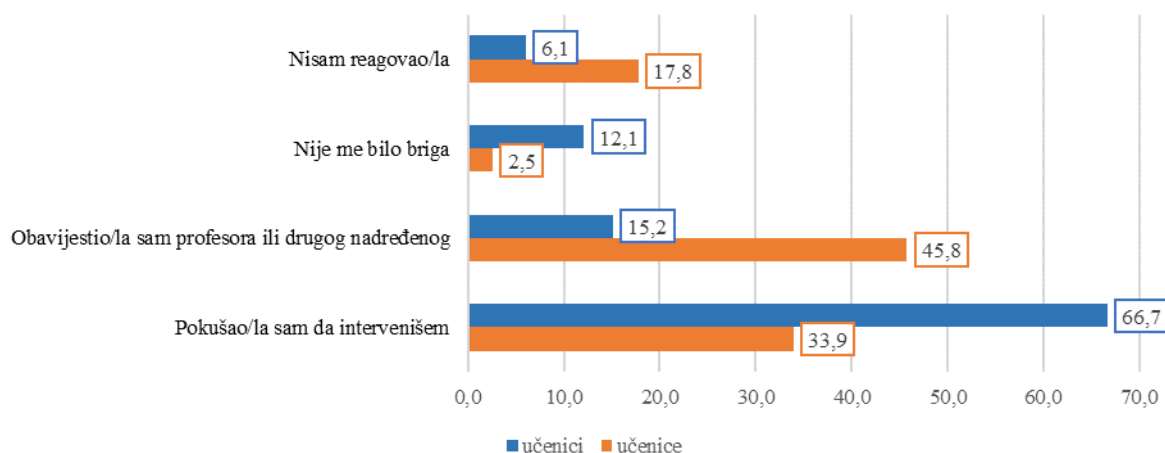
Kao najčešće oblike nasilja koje sreću u svom okruženju, ispitanici su naveli verbalno nasilje (62,7%), cyberbullying (62,2%) i psihološko nasilje (60,0%). Međutim, kada pogledamo odgovore prema spolnoj strukturi vidimo da su mladići kao najčešće oblike naveli fizičko i verbalno nasilje, dok kod djevojaka, uz verbalno nasilje, prevladava još psihološko i internet nasilje.

Grafikon 3. Vrste nasilja koje najčešće sreću u svom okruženju

Čak 77,8% ispitanika je potvrdilo da su bar jednom bili svjedoci nasilja, pri čemu su učenici trećih razreda bili prisutni u 85,5% slučajeva, a učenici četvrtih razreda u 72,5% slučajeva. Djevojke su češće bile svjedoci nasilja (79,7%), u odnosu na mladiće (76,2%).

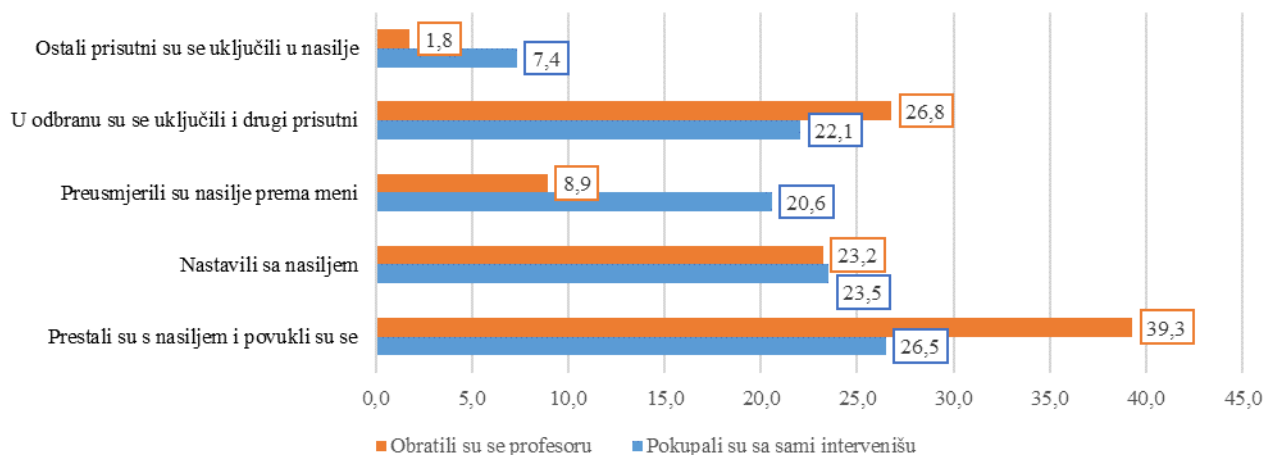
U prilikama kada su svjedočili nasilju, ispitanici su najčešće pokušavali da intervenišu (38,3%) ili su o tome obavijestili profesora ili drugog nadređenog (36,4%). Da ih nije bilo briga za nasilje izjasnilo se 4,3%, a na nasilje nije reagovalo 21% ispitanika. Učenici starijih razreda su češće pokušavali da sami intervenišu (45,2% četvrti razred, 35,8% treći razred), dok su učenici trećih razreda se češće obraćali profesorima (41,8% treći, 36,9% četvrti). U odnosu spol, mladići češće sami intervenišu (66,7%) u odnosu na djevojke koje se češće obraćaju profesorima (45,8%).

Grafikon 4. Reakcije učenika kada su svjedočili nasilju

Najčešće reakcije nasilnika na intervenciju učenika bila je da su nastavili s nasiljem (31,8%) ili su prestali s nasiljem i povukli se (30,5%). U odnosu na reakciju učenika na nasilje i nasilnici su reagovali drugačije. U situacijama kada su se učenici obratili profesorima ili drugom nadređenom, nasilnici su češće prestajali s nasiljem i povlačili se, a i drugi učenici su se tada češće uključivali u odbranu žrtve. U situacijama kada bi učenici sami pokušavali

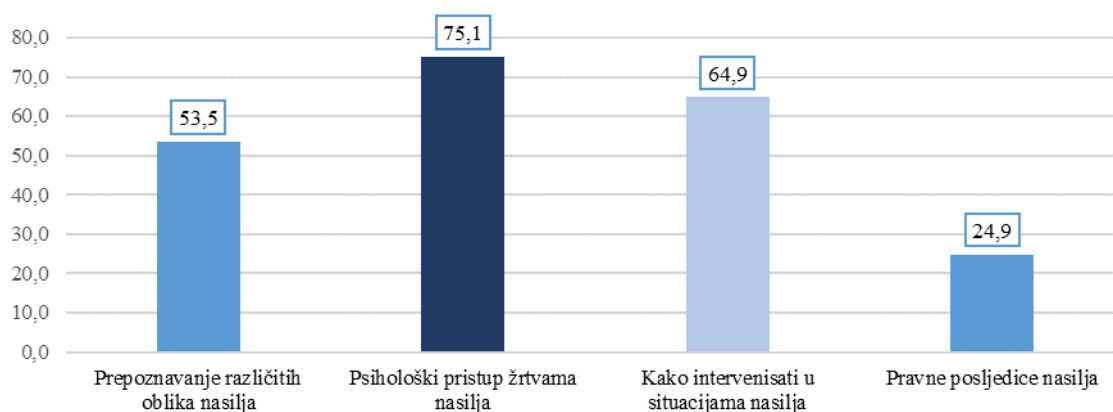
intervenirati, nasilnici bi češće nastavljali s nasiljem, ili bi nasilje preusmjerili prema „spasiocu“.

Grafikon 5. Reakcije nasilnika na intervenciju učenika

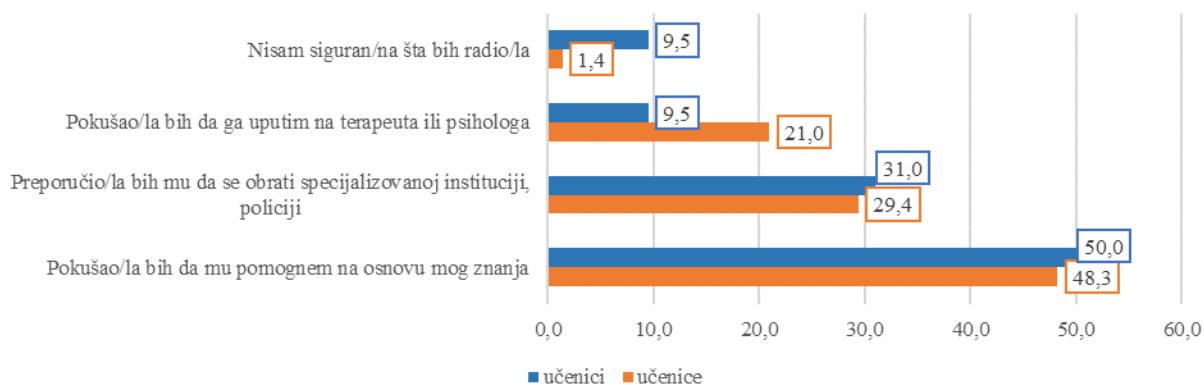
Da medicinske škole ne pružaju dovoljno edukacije o prepoznavanju i reagovanju na nasilje smatra 57,3% učenik, dok njih 38,9% smatra da je to djelomično.

Edukacije koje bi za učenike, kao buduće zdravstvene radnike, bile najkorisnije su: psihološki pristup žrtvama nasilja (75,1%), kako intervenirati u situacijama nasilja (64,9%), i prepoznavanje različitih oblika nasilja (53,5%). Da bi trebali znati o pravnim posljedicama nasilja smatra 24,9% ispitanika.

Grafikon 6. Edukacije koje bi bile najkorisnije za buduće zdravstvene radnike

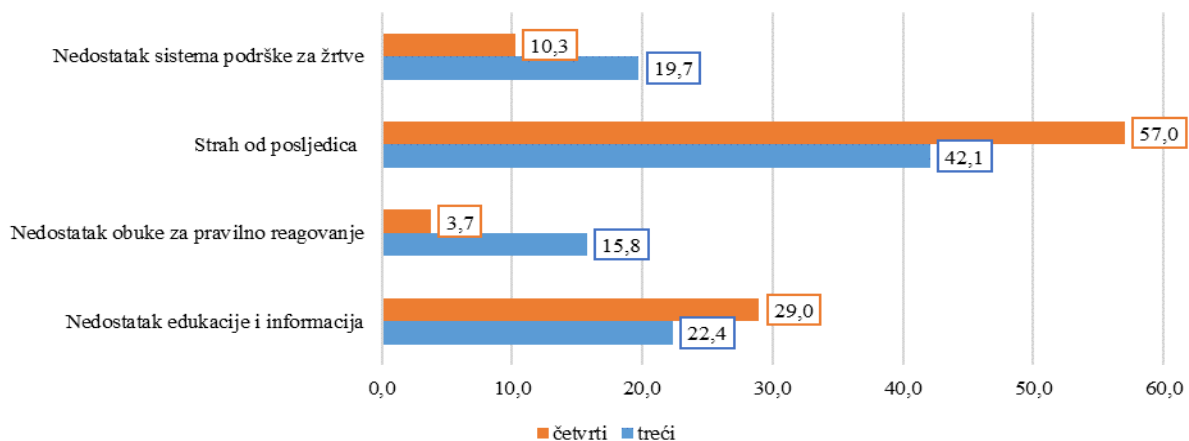
Na pitanje: „Kako bi reagovali da vaš drug/pacijent koji je žrtva nasilja, potraži pomoć?“ gotovo polovina učenika (48,6%) se izjasnilo da bi mu pokušali pomoći na osnovu svog znanja. Da bi mu preporučili da se obrati specijalizovanoj instituciji ili policiji odgovorilo je 29,7%, dok bi njih 18,4% žrtvu uputili terapeutu ili psihologu.

Grafikon 7. Postupci učenika kada bi njihov drug ili pacijent, žrtva nasilja, zatražili pomoć, odgovori razvrstani po spolu

Kao glavnu rakuju zdravstvenih radnika na uočeno nasilje u porodici, 63,2% učenika smatra da bi oni trebali prepoznati simptome nasilja i obavijestiti nadležne institucije. Da bi trebali raditi sa žrtvama kako bi im pomogli smatra 29,7% učenika, dok 4,3% smatra da se zdravstveni radnici ne bi trebali uključivati u rješavanje problema bilo kojeg oblika nasilja.

Da je potrebno da medicinske škole imaju specijalizovane kurseve o reagovanju na nasilje smatra 89,2% učenika, dok 1,6% smatra da takvi kursevi nisu potrebni. Neodlučnih po ovom pitanju bilo je 9,2% učenika. Kao najčešće razloge koji zdravstvene radnike sprječavaju da reaguju i prijave nasilje, učenici smatraju da su: strah od posljedica takve aktivnosti (50,3%), nedostatak edukacije i informacija (25,9%), i nedostatak sistema podrške za žrtve (14,1%). Učenici takođe smatraju da do reakcije ne dolazi i zbog nedostatka obuke za pravilno reagovanje (8,6%), a dodali su i: nedostatak podrške za onoga koji prijavljuje nasilje, kao i prisustvo korupcije.

Grafikon 8. Razlozi koji zdravstvene radnike sprječavaju da reaguju i prijave nasilje, odgovori razvrstani po razredima

5. DISKUSIJA

Kao i druga istraživanja, i ovo je pokazalo da je nasilje sveprisutno u okruženju u kojem mladi borave, te da je preko 77% naših ispitanika bilo svjedokom nasilja u svom okruženju. U ovom radu se nismo bavili ispitivanjem da li su naši ispitanici bili žrtve ili počiniooci nasilja. Zanimalo nas je njihovo prepoznavanje različitih oblika nasilja, njihove reakcije na uočena nasilja, te stavove o tome kako bi oni, kao budući zdravstveni radnici, trebali ragovati u takvim situacijama i koja bi im znanja bila potrebna za adekvatnu reakciju na uočeno nasilje. Zdravstveni radnici žrtve nasilja mogu sresti ili uočiti u trenucima kada ta osoba traži pomoć za povrede nakon napada, kada se javlja zbog somatskih problema ili hroničnih bolova koji su posljedica dugogodišnje izloženosti nasilju, ili kada žrtva traži pomoć zbog problema mentalnog zdravlja, uključujući depresiju, tjeskobu, zloupotrebu alkohola ili lijekova i slično. U takvim situacijama zdravstveni radnici mogu iskoristiti povjerljivo okruženje i uspostaviti interakcije sa žrtvom (1). Ipak, istraživanja pokazuju da zdravstveni radnici nerado započinju razgovor o problemu nasilja. Studije su pokazale da zdravstveni radnici nerado postavljaju pitanja o nasilju, smatrajući da žrtve iz situacija obiteljskog nasilja neće rado govoriti o tome. S druge strane, postoje studije koje su opovrgle ovakva stajališta zdravstvenih radnika i koje su pokazale da su žrtve nasilja od strane intimnog partnera bile željne da razgovaraju o svojim iskustvima, posebno kada zdravstveni radnik započne tu temu, i kada su im bili osigurani sigurnost i povjerljivost (2). Da bi se osiguralo da žrtva nasilja započne razgovor, potrebno je stvoriti ugodnu, povjerljivu atmosferu, bez ometanja. Istraživanje među mladićima, koje je provela Toya Walsh, profesorica socijalnog rada na Univerzitetu Wisconsin-Madison, pokazalo je da 90% ispitanika vjeruje da bi ih njihovi ljekari trebali pitati da li su počinili ili doživjeli nasilje u porodici, ali samo njih 13% je pitano o tome. Devetnaest posto muškaraca je izjavilo da su počiniooci nasilja u porodici, a 27% ih je reklo da su bili žrtve zlostavljanja. Muškarci koji su bili žrtve nasilja vjerovali su da bi ih doktori trebali pitati o njihovim iskustvima (3). Znanje, kliničke vještine i stavovi zdravstvenih radnika prema nasilju su važni jer većina žrtava ne odaje voljno potpune informacije, uglavnom zbog straha od daljeg povrjeđivanja, finansijske ovisnosti, straha od gubitka djece, ali i zbog prethodno loše reakcije zdravstvenih radnika (4). Istraživanje provedeno kroz obuku studenata medicine i njihovog angažmana u lokalnoj zajednici gdje su provodili screening, edukaciju i intervenciju u vezi nasilja pokazalo je da prilagođeni programi obuke mogu značajno zadovoljiti potrebe screeninga i intervencija u zajednici, i da se kroz zajedničko angažovano učenje kroz društvene usluge može unaprijediti saradnja između zdravstvenih radnika i lokalnih zajednica (5). Istraživanje u Portugalu (6) navodi da doktori kao prepreku za prepoznavanje nasilja i neprovođenje intervencije spominju nedostatak obuke, smjernica i definisanih puteva upućivanja, vjerujući da nemaju vještine ili dovoljno vremena da pruže adekvatan odgovor (7). Zdravstveni radnici, ali i drugi stručnjaci koji se bave nasiljem, uglavnom strahuju od odmazde od strane nasilnika i da neće biti zaštićeni ako prijave nasilje. Ipak, kada su u pitanju nasilje nad djecom, trudnicama ili neposredna prijetnja sigurnosti žrtve, zdravstveni radnici će obavezno izvršiti prijavu, bez obzira na postojanje straha i lične nesigurnosti (8,9).

6. ZAKLJUČAK

Zdravstveni radnici imaju ključnu ulogu u prepoznavanju, prevenciji i ranoj intervenciji u slučajevima nasilja. Osposobljavanje zdravstvenih radnika za adekvatan odgovor je neophodno za njihovo suočavanje s ovom ozbiljnom društvenom pojavom. Istraživanja pokazuju da je nasilje prisutno u svakodnevnom životu mladih, a većina njih je bila svjedokom nasilja, što ukazuje na potrebu za boljim prepoznavanjem različitih oblika nasilja i pravovremenom reakcijom. Edukacija učenika medicinskih škola o nasilju i intervencijama, kao i razvijanje njihovih komunikacijskih vještina, od esencijalne su važnosti za njihovu profesionalnu odgovornost i kvalitetnu brigu o žrtvama. Iako zdravstveni radnici često nailaze na prepreke poput straha od odmazde ili nedostatka vremena, istraživanja pokazuju da je njihova angažiranost ključna za smanjenje negativnih posljedica nasilja. S obzirom na to, važno je kontinuirano ulagati u obrazovanje, obuku i stvaranje sigurnog radnog okruženja za zdravstvene radnike kako bi mogli efikasno prepoznati i reagirati na nasilje, te time zaštititi prava i dobrobit žrtava. Razumijevanje mjere u kojoj zdravstveni radnici i učenici prepoznaju zlostavljanje može pomoći u kreiranju ciljanih intervencija koje smanjuju zlostavljanje.

7. REFERENCE:

1. Ajduković D, Ajduković M. Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti. *Medicina Fluminensis* [Internet]. 2010 [cited 2025 April 03];46(3):292-299. Available from: <https://hrcak.srce.hr/59254>
2. Procentese F, Di Napoli I, Tuccillo F, Chiurazzi A, Arcidiacono C. Healthcare Professionals' Perceptions and Concerns towards Domestic Violence during Pregnancy in Southern Italy. *Int J Environ Res Public Health*. 2019;16(17):3087.
3. Walsh T, Seabrook R, Tolman R., Lee S, Singh V. Prevalence of Intimate Partner Violence and Beliefs About Partner Violence Screening Among Young Men. *The Annals of Family Medicine* July 2020, 18 (4) 303-308; DOI: <https://doi.org/10.1370/afm.2536>
4. Aworinde O. at all. Knowledge and attitude of health care providers towards the identification and management of domestic violence victims. *PAMJ One Health*; Volume 13, Article 20, 26 Apr 2024 | 10.11604/pamj-oh.2024.13.20.43013
5. Ping-Hsin C. Using community service learning to engage students in advocacy for violence intervention. *The Annals of Family Medicine* April 2022, 20 (Supplement 1) 2942; DOI: <https://doi.org/10.1370/afm.20.s1.2942>
6. Moreira, D.N., Pinto da Costa, M. The role of family doctors in the management of domestic violence cases – a qualitative study in Portugal. *BMC Health Serv Res* **23**, 571 (2023). <https://doi.org/10.1186/s12913-023-09501-9>
7. Gerbert B, Caspers N, Milliken N, Berlin M, Bronstone A, Moe J. Interventions that help victims of domestic violence. A qualitative analysis of physicians' experiences. *J Fam Pract*. 2000 Oct;49(10):889-95. PMID: 11052160.
8. Sprague S, et al. Barriers to screening for intimate partner violence. *Women Health*. 2012;52(6):587–605.

9. Singh V, Callen E, Lutgen C. Family medicine provider and staff identification and response to male patient intimate partner violence perpetration. *The Annals of Family Medicine* Apr 2022, 20 (Supplement 1) 2822; DOI: 10.1370/afm.20.s1.2822

PERCEPTION OF VIOLENCE AMONG MEDICAL SCHOOL STUDENTS AS FUTURE HEALTHCARE WORKERS

Abstract: *Healthcare professionals play a key role in the prevention and early recognition of signs of violence. The education of healthcare workers should be focused on identifying signs of violence, methods of approaching victims, providing first aid, and referring individuals to relevant institutions and services. The aim of the study was to determine how students of a medical school perceive different forms of violence, their reactions in situations where they witnessed violence, and what knowledge they should acquire in order to better assist victims of violence. The research was a cross-sectional study conducted using a survey questionnaire among third- and fourth-year students of the Medical School in Travnik. A total of 185 students participated in the study.*

More than half of the students believe that schools do not provide enough education on violence and that the most necessary knowledge for them would be related to the psychological approach to victims, how to intervene in violent situations, and how to recognize different forms of violence. Education on violence should be an integral part of the regular training of healthcare professionals, and understanding the extent to which healthcare workers and students recognize abuse can help in designing targeted interventions that reduce violence.

Keywords: *violence, healthcare professionals, education, prevention*

ISPITIVANJE STAVOVA UČENIKA I PROSVJETNIH RADNIKA O VRŠNJAČKOM NASILJU U ŠKOLAMA

Dr.sci. Ermina Kukić - Čaušević

samostalni referent u odsjeku za preventivno promotivnu zaštitu djece i mladih u Stručnoj službi za zaštitu i unapređenje životne sredine Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, Bosna i Hercegovina. kukicermi@gmail.com

prof.dr.sci. Sead Karakaš

direktor Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, vanredni profesor Medicinskog fakulteta Univerziteta u Zenici i Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta Vitez, Bosna i Hercegovina. tr.zavod@bih.net.ba

Mateja Ibrišimbegović, dipl.ing.teh. spec.nutricionizma

rukovodilac odsjeka za preventivno promotivnu zaštitu djece i mladih u Stručnoj službi za zaštitu i unapređenje životne sredine Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona Bosna i Hercegovina. matejapaklarcic987@gmail.com

Sažetak: *Nasilje među djecom zabrinjava jer je svako društvo pozvano štititi djecu kao najslabiji i najnezaštićeniji dio zajednice. Danas vršnjačko nasilje ima rastući trend u cijelom svijetu što predstavlja ozbiljan javnozdravstveni problem, budući da ostavlja mnoge posljedice na djecu koja u njemu učestvuju. Škola koju dijete pohađa predstavlja mikrosistem, a faktori školskog mikrosistema u međusobnoj su interakciji s djetetom te imaju direktan uticaj na njegov razvoj. Kao mjesto gdje djeca organizovano zajedno provode najviše vremena tokom dana, škola treba preuzeti primarnu ulogu u prevenciji i zaštiti djece od nasilja. Cilj rada je ispitati stavove učenika i prosvjetnih radnika o vršnjačkom nasilju u školama u odnosu na dob i spol. Istraživanje je provedeno u toku 2024. godine u osnovnim školama na području općina Busovača i Kreševo. Za provedbu istraživanja korišten je anonimni anketni upitnik. U istom je učestvovalo N=310 učenika osnovnih škola, te N=113 prosvjetnih radnika. Od ukupnog broja učenika njih 39,68% misli da je vršnjačko nasilje problem u njihovoj školi. Na pitanje šta učenici osjećaju ili misle kada vide da se nad učenicom njihovih godina vrši nasilje, najveći udio učenika 41,30% (M=42,19%; Ž=57,81%); (učenici 5. razreda=35,94%, učenici 9. razreda=64,06%) je odgovorilo da im je žao tog učenika i da bi rado pomogli, ali ne znaju način. Deskriptivnom analizom utvrđeno je kako je davanje pogrđnih imena najzastupljeniji oblik nasilja među učenicima 30,65% (M=60,0%; Ž=40,0%) (učenici 5. razreda=36,84%, učenici 9. razreda=63,16%). Na osnovu rezultata istraživanja od ukupnog broja obuhvaćenih prosvjetnih radnika najveći udio njih 35,40% uglavnom se slaže s tim da učenici stiču znanja kako da intervenišu da spriječe ili izbjegnu nasilne situacije, dok 30,09% njih je neutralnog stava. Kada je riječ o provođenju školskih politika o posljedicama za agresivno/nasilno ponašanje učenika, prosvjetni radnici u posljednjih 30 dana su jednom ili dva puta provodili iste 31,86%. Pravovremena identifikacija i evidencija problema, dobro planirana intervencija, te angažovanje škole imaju pozitivne uticaje na razvoj djeteta i prihvatanje neriskantnih životnih stilova.*

Ključne riječi: *vršnjačko nasilje, odgojno-obrazovne ustanove, preventivni programi.*

1. UVOD

Vršnjačko nasilje kao društveni problem se često javlja i kao takvom se danas sve više govori. Nažalost, o tome se intenzivnije govori tek kada se dogodi traumatski događaj čije se posljedice ne mogu poreći, a imaju veliki uticaj na počinitelja, žrtve i cjelokupno društvo. Nasilje među djecom zabrinjava jer je svako društvo pozvano štititi djecu kao najslabiji i najnezaštićeniji dio zajednice. Danas vršnjačko nasilje ima rastući trend u cijelom svijetu što predstavlja ozbiljan javnozdravstveni problem, budući da ostavlja mnoge posljedice na djecu koja u njemu učestvuju. Izloženost nasilju povezuje se sa većom anksioznošću i depresijom, te niskim samopouzdanjem, a takva slika se odnosi na oba spola i različitu dob djece (Gasmi, Grahovac, 2023). Također, vršnjačko nasilje među djecom utiče i na akademski uspjeh djece. To rezultira umorom, nesanicom i lošom koncentracijom u školi. Negativno utiče na samopoštovanje žrtve, što dovodi do depresije, psihosomatskih problema, gubitka povjerenja, nepovjerenja u druge, samoubistva, pa čak i ubistava (Karmaliani i sur., 2021). Škola koju dijete pohađa predstavlja mikrosistem, a faktori školskog mikrosistema u međusobnoj su interakciji s djetetom te imaju direktan uticaj na njegov razvoj (Bojčić, Mandić Vidaković, 2022). Pored porodičnog konteksta, škola se smatra najvažnijim okruženjem za razvoj djece. Kroz svakodnevne interakcije sa nastavnicima, vršnjacima i drugim školskim osobljem, škole pružaju okruženje bogato mogućnostima za istraživanje vanjskog svijeta i sticanje temeljnih kognitivnih i socio-emocionalnih vještina (Masath i sur., 2023). Kao mjesto gdje djeca organizovano zajedno provode najviše vremena tokom dana, škola treba preuzeti primarnu ulogu u prevenciji i zaštiti djece od nasilja (Borić Letica, Pavić, 2019). Kada je riječ o važnosti međuljudskih odnosa u školskoj klimi, pozitivni odnosi između prosvjetnih radnika i učenika smanjuju otuđenje učenika, te povećavaju važnost uloge škole u očima učenika i jačanje njihove privrženosti školi. Prosvjetni radnici imaju najvažniju ulogu u ostvarivanju i zadržavanju kvalitetnog međuljudskog odnosa s učenicom (Vlah, Perger, 2014).

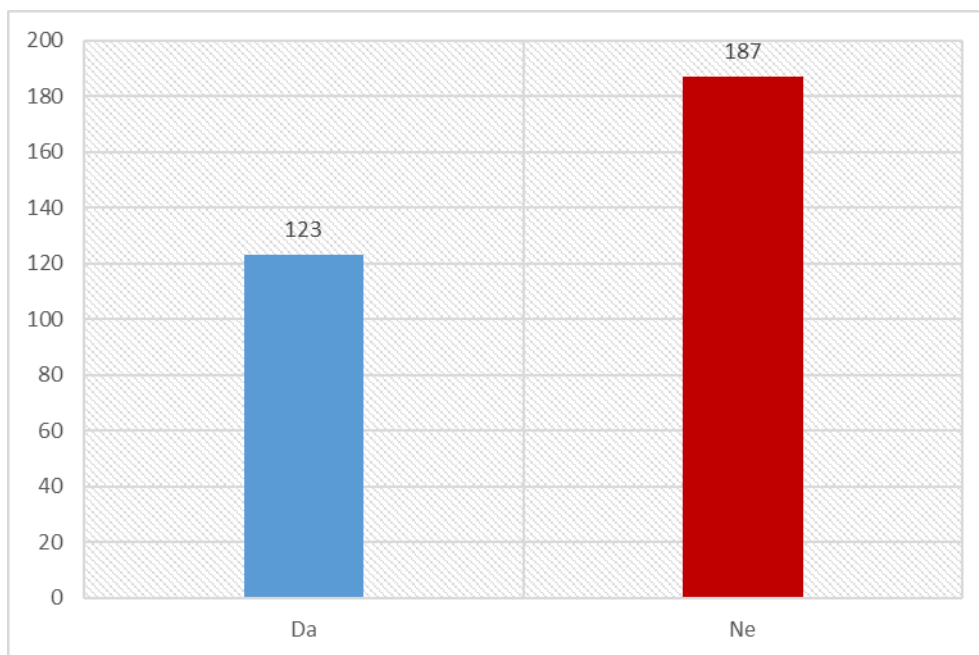
2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj rada je ispitati stavove učenika i prosvjetnih radnika o vršnjačkom nasilju u školama u odnosu na dob i spol. Istraživanje je provedeno u toku 2024. godine u osnovnim školama na području općina Busovača i Kreševo. Učenici 5. i 9. razreda, kao i prosvjetni radnici uzeli su učešće u anketnom istraživanju. Za provedbu istraživanja korišteni su anonimni anketni upitnici za učenike i prosvjetne radnike. Anketni upitnik za učenike sastoji se od pitanja koja su zatvorenog tipa, dok je drugi dio pitanja Likertovog tipa te je svaka tvrdnja formirana u obliku skale, ispitivala se učestalost vršnjačkog nasilja koje je doživljeno od drugih učenika, te kolika je učestalost činjenja nasilja nad drugim učenicima. Anketni upitnik za prosvjetne radnike također je Likertovog tipa, te su pitanja imala za cilj da ukažu koliko se često koriste određene tehnike i resursi za promociju uzajamnog poštovanja i inkluzivnih odnosa u učionici. U ovom istraživanju je učestvovalo N=310 učenika osnovnih škola dječaka N=159 (51,29%), djevojčica N=151 (48,71%), te N=113 prosvjetnih radnika, muškog spola N=26 (23,01%) i ženskog spola N=87 (76,99%).

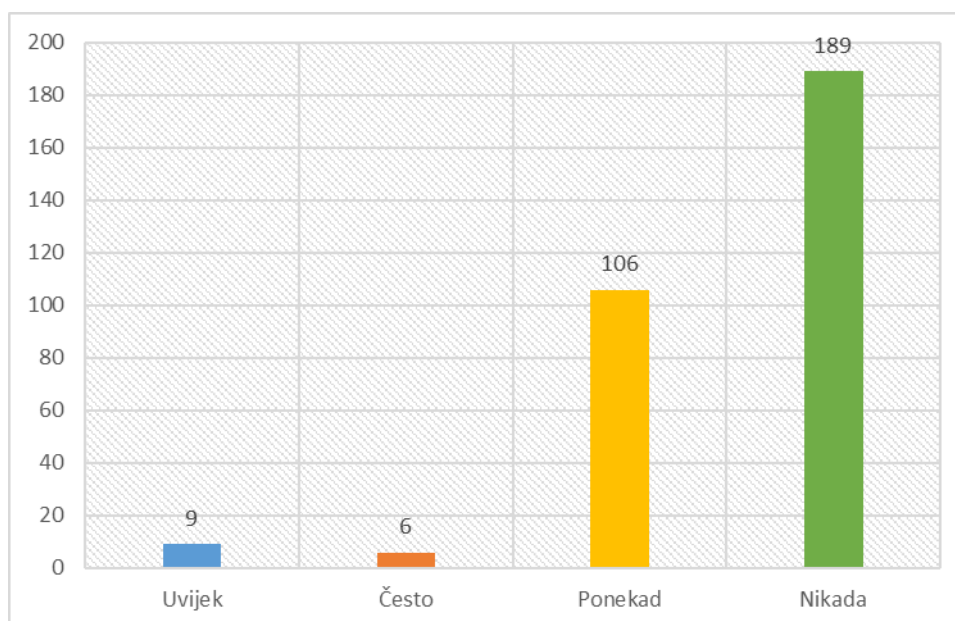
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem pokazali su da N=123 (39,68%) učenika misli da je vršnjačko nasilje problem u njihovoj školi, dok N=187 (60,32%) ne smatra navedeno.

Grafikon 1. Distribucija odgovora na pitanje "Da li mislite da je vršnjačko nasilje problem u vašoj školi?"

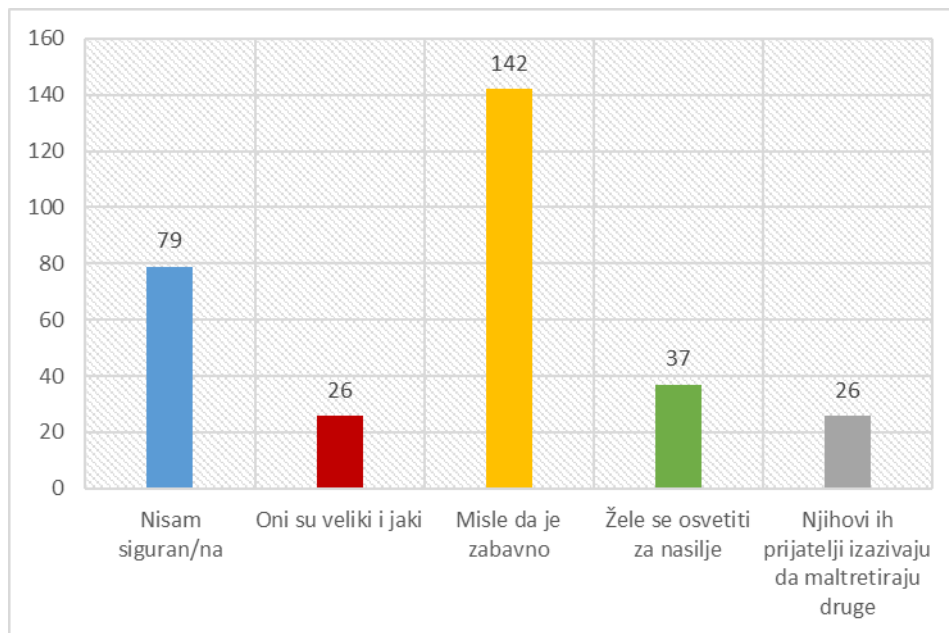

Grafikon 2. Distribucija odgovora na pitanje "Osjećaš li se nesigurno u svojoj školi?"

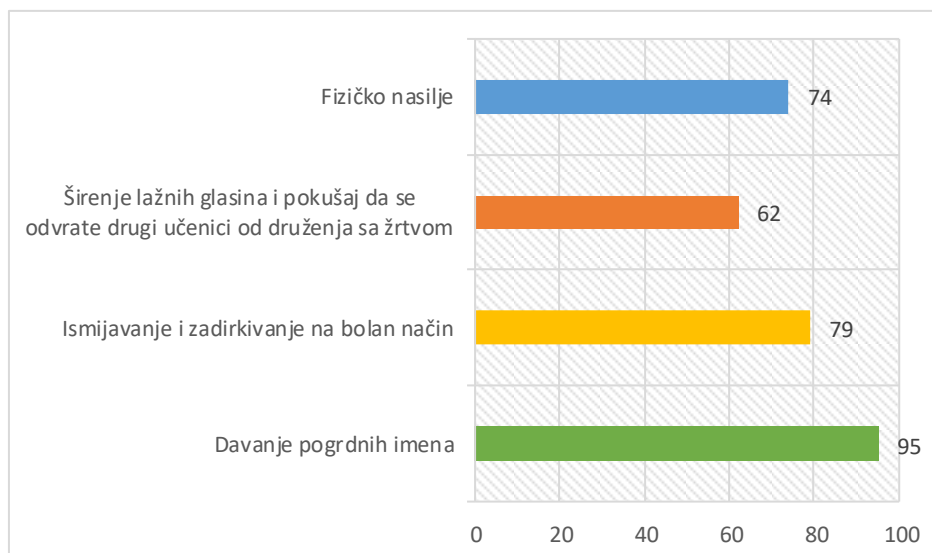
Od ukupnog broja obuhvaćenih učenika, više od polovine N=189 (60,97%) se nikada ne osjeća nesigurno u svojoj školi, dok N=106 (34,19%) učenika se ponekad osjeća nesigurno.

Grafikon 3. Distribucija odgovora na pitanje "Zašto mislite da su neka djeca nasilnici?"

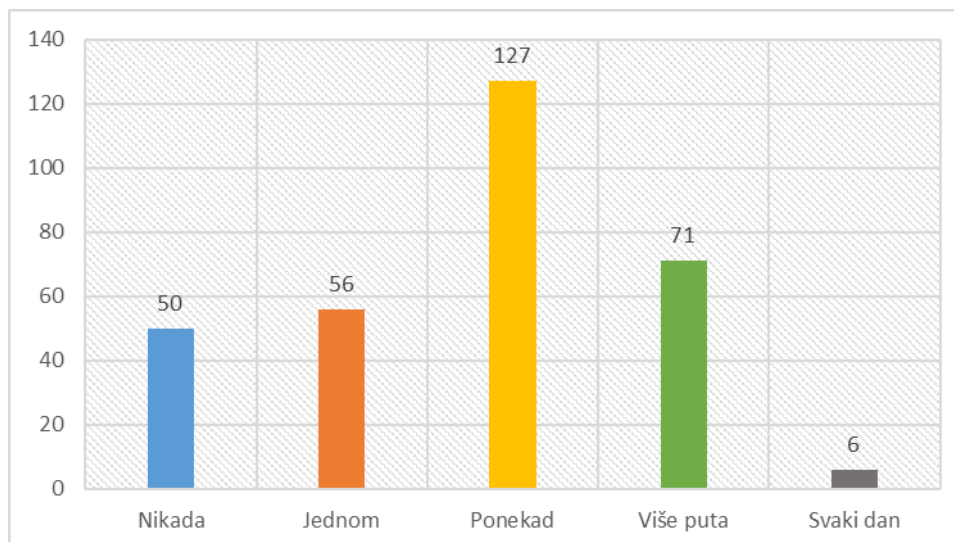
Na pitanje "Zašto mislite da su neka djeca nasilnici?" najveći udio učenika N=142 (45,81%) je odgovorilo "Misle da je zabavno", dok N=79 (25,48%) učenika je imalo neutralan odgovor, a N=37 (11,94%) misli da se "Žele osvetiti za nasilje".

Grafikon 4. Distribucija odgovora na pitanje "Koji tipovi nasilja među učenicima su najzastupljeniji?"

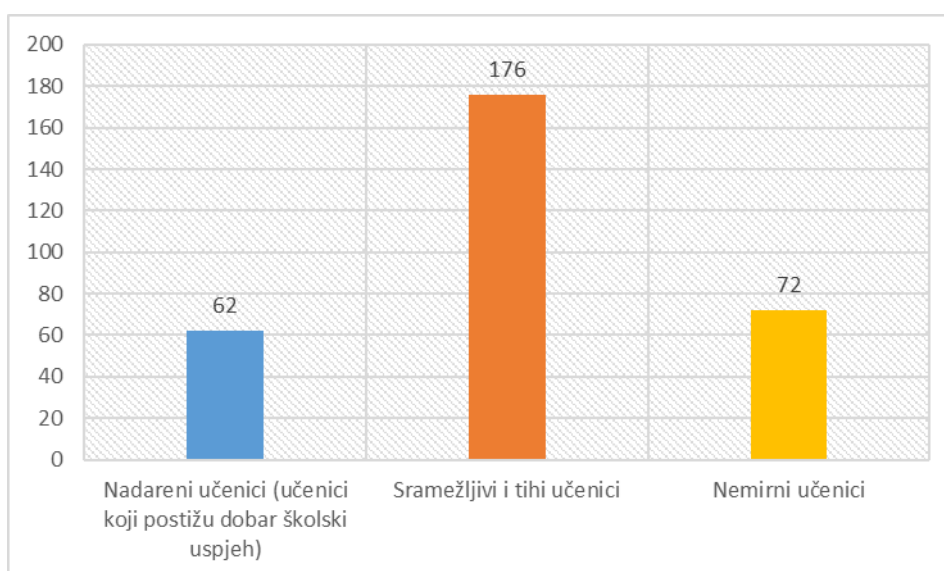
Deskriptivnom analizom utvrđeno je kako je davanje pogrdnih imena najzastupljeniji oblik nasilja među učenicima N=95 (30,65%), na drugom mjestu je ismijavanje i zadirkivanje na bolan način N=79 (25,48%).

Grafikon 5. Distribucija odgovora na pitanje "Koliko često ste vidjeli da je neko udario ili fizički povrijedio drugog učenika?"

Od ukupnog broja obuhvaćenih učenika, njih N=127 (40,97%) je ponekad vidjelo da je neko udario ili fizički povrijedio drugog učenika, dok N=71 (22,90%) učenika je više puta vidjelo navedeno.

Grafikon 6. Distribucija odgovora na pitanje "Šta misliš, koji su učenici najčešće žrtve nasilja?"

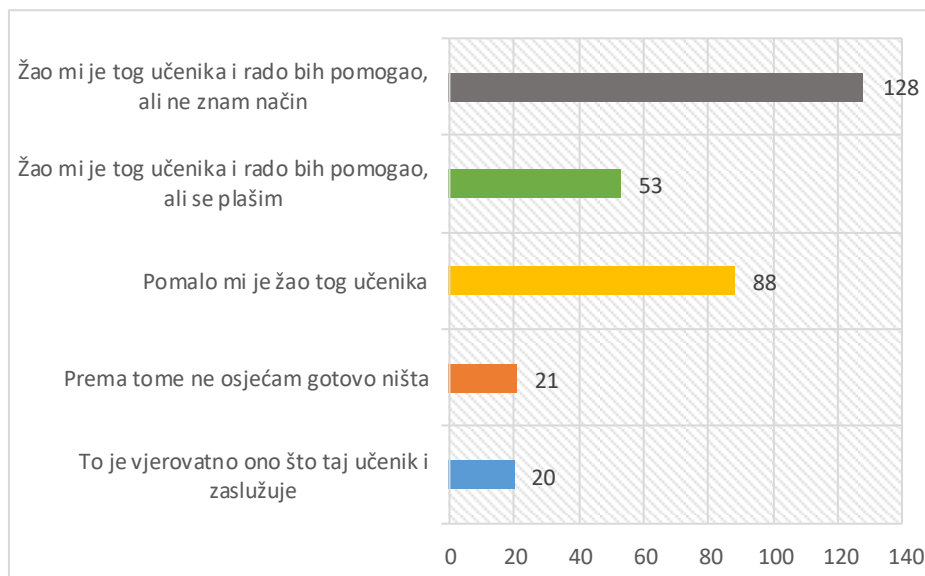
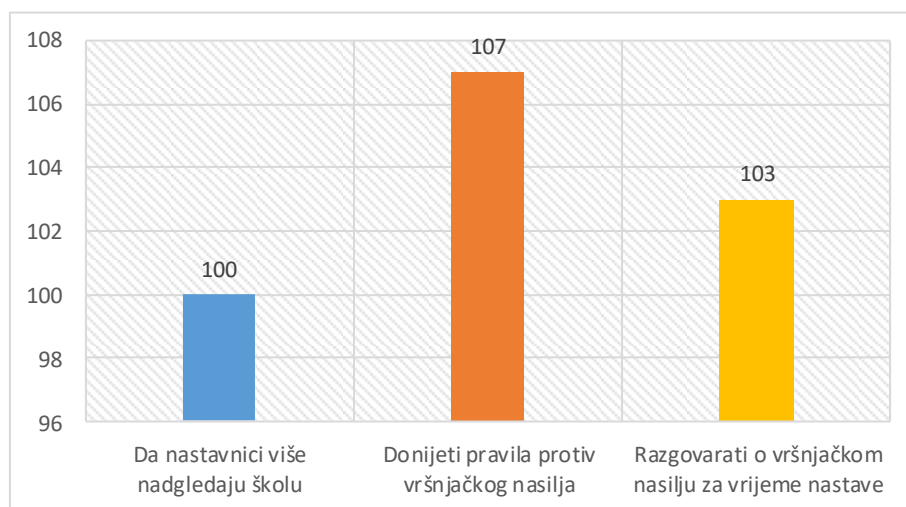

Najveći udio učenika N=176 (56,77%) misli da su sramežljivi i tihi učenici najčešće žrtve nasilja, dok njih N=62 (20,0%) misli da su to najčešće nadareni učenici.

Grafikon 7. Distribucija odgovora na pitanje "Kada vidiš da se nad učenikom tvojih godina vrši nasilje, šta osjećaš ili misliš?"

Na pitanje šta učenici osjećaju ili misle kada vide da se nad učenikom njihovih godina vrši nasilje, najveći udio učenika N=128 (41,30%) je odgovorilo da im je žao tog učenika i da bi rado pomogli, ali ne znaju način, dok N=53 (17,10%) učenika bi rado pomogli, ali se plaše.

Grafikon 8. Distribucija odgovora na pitanje "Šta škola može uraditi da zaustavi vršnjačko nasilje?"

Učenici smatraju da škola može donijeti pravila protiv vršnjačkog nasilja s ciljem da se isto zaustavi N= 107 (34,52%), te da se razgovara o vršnjačkom nasilju da vrijeme nastave N=103 (33,23%).

Tabela 1. Učestalost vršnjačkog nasilja koje je doživljeno od drugih učenika u odnosu na spol

Tvrdnja	Spol	Nisam bio maltretiran u posljednjih nekoliko mjeseci	Jednom ili dva puta u posljednjih nekoliko mjeseci		2 ili 3 puta mjesečno	Jednom mjesečno	Nekoliko puta sedmično	X ²	P
		N; (%)	N; (%)		N; (%)	N; (%)	N; (%)		
Nazivali su me ružnim imenima, ismijavali me, zadirkivali na uvredljiv način	M	117 (37,74)	25 (8,06)		9 (2,90)	2 (0,65)	6 (1,94)	5,777	0,216
	Ž	98 (31,61)	30 (9,68)		6 (1,94)	4 (1,29)	13 (4,19)		
Drugi učenici su me namjerno izostavljali iz svoje grupe prijatelja, ili su me potpuno ignorisali	M	120 (38,71)	26 (8,39)		2 (0,65)	7 (2,26)	4 (1,28)	7,147	0,128
	Ž	99 (31,94)	38 (12,26)		4 (1,29)	3 (0,97)	7 (2,25)		
Drugi učenici su govorili laži ili širili glasine o meni i pokušavali da me drugi ne vole	M	112 (36,13)	20 (6,45)		12 (3,87)	9 (2,90)	6 (1,94)	19,368	0,001
	Ž	78 (25,16)	37 (11,94)		17 (5,48)	3 (0,97)	16 (5,16)		
Maltretirali su me putem mobilnih telefona	M	146 (47,10)	3 (0,97)		3 (0,97)	5 (1,61)	2 (0,65)	21,009	0,000
	Ž	118 (38,06)	20 (6,45)		6 (1,94)	1 (0,32)	6 (1,94)		

Na osnovu dobivenih rezultata postoji statistički značajna razlika u odnosu na spol na tvrdnju "Drugi učenici su govorili laži ili širili glasine o meni i pokušavali da me drugi ne vole", veći udio djevojčica N=37 (11,94%) u odnosu na dječake koje su doživjele da drugi učenici govore laži ili šire glasine o njima jednom ili dva puta u posljednjih nekoliko mjeseci.

Tabela 2. Učestalost vršnjačkog nasilja koje je doživljeno od drugih učenika u odnosu na razred

Tvrdnja	Razred	Nisam bio maltretiran u posljednjih nekoliko mjeseci	Jednom ili dva puta u posljednjih nekoliko mjeseci	2 ili 3 puta mjesečno	Jednom mjesečno	Nekoliko puta sedmično	X ²	P
		1	2	3	4	5		
		N; (%)	N; (%)	N; (%)	N; (%)	N; (%)		
Nazivali su me ružnim imenima, ismijavali me, zadirkivali na uvredljiv način	5. razred	99 (31,94)	20 (6,45)	6 (1,94)	2 (0,65)	7 (2,26)	2,371	0,668
	9. razred	116 (37,42)	35 (11,29)	9 (2,90)	4 (1,29)	12 (3,86)		
Drugi učenici su me namjerno izostavljali iz svoje grupe prijatelja, ili su me potpuno ignorisali	5. razred	90 (29,03)	29 (9,35)	5 (1,61)	5 (1,61)	5 (1,61)	4,661	0,324
	9. razred	129 (41,62)	35 (11,29)	1 (0,33)	5 (1,61)	6 (1,94)		
Drugi učenici su govorili laži ili širili glasine o meni i pokušavali da me drugi ne vole	5. razred	95 (30,65)	18 (5,82)	9 (2,90)	3 (0,97)	9 (2,90)	10,132	0,038
	9. razred	90 (29,03)	44 (14,19)	20 (6,45)	9 (2,90)	13 (4,19)		
Maltretirali su me putem mobilnih telefona	5. razred	115 (37,09)	8 (2,58)	3 (0,97)	2 (0,65)	6 (1,94)	4,569	0,334
	9. razred	149 (48,06)	15 (4,83)	6 (1,94)	4 (1,29)	2 (0,65)		

Na osnovu rezultata iz tabele br. 2 vidljivo je da veći udio učenika 9. razreda N=44 (14,19%) u odnosu na učenike 5. razreda, koji su jednom ili dva puta u posljednjih nekoliko mjeseci doživjeli da drugi učenici govore laži ili šire glasine o njima. Na navedenu tvrdnju postoji statistički značajna razlika.

Tabela 3. Učestalost činjenja nasilja nad drugim učenicima u odnosu na spol

Tvrdnja	Spol	Nisam maltretirao drugog učenika u posljednjih nekoliko mjeseci	Jednom ili dva puta u posljednjih nekoliko mjeseci	2 ili 3 puta mjesečno	Jednom mjesečno	Nekoliko puta sedmično	X ²	P
		1	2	3	4	5		
		N; (%)	N; (%)	N; (%)	N; (%)	N; (%)		
Nazvao sam drugog učenika ružnim imenima, ismijavao ili zadirkivao na uvredljiv način	M	129 (41,61)	19 (6,13)	3 (0,97)	3 (0,97)	5 (1,61)	6,172	0,187
	Ž	135 (43,55)	9 (2,90)	3 (0,97)	3 (0,97)	1 (0,32)		
Namjerno sam drugog učenika isključio iz svoje grupe prijatelja ili ga potpuno ignorisao	M	131 (42,26)	9 (2,90)	8 (2,58)	1 (0,32)	10 (3,22)	9,163	0,057
	Ž	124 (40,0)	19 (6,13)	2 (0,65)	0 (0,0)	6 (1,94)		
Širio sam lažne glasine o drugom učeniku i pokušavao učiniti da ga drugi ne vole	M	152 (49,03)	5 (1,61)	0 (0,0)	1 (0,32)	1 (0,32)	5,248	0,263
	Ž	145 (46,78)	2 (0,65)	3 (0,97)	1 (0,32)	0 (0,0)		
Maltretirao sam drugog učenika putem mobilnih telefona	M	149 (48,06)	4 (1,29)	1 (0,32)	1 (0,32)	4 (1,30)	6,465	0,167
	Ž	149 (48,06)	2 (0,65)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)		

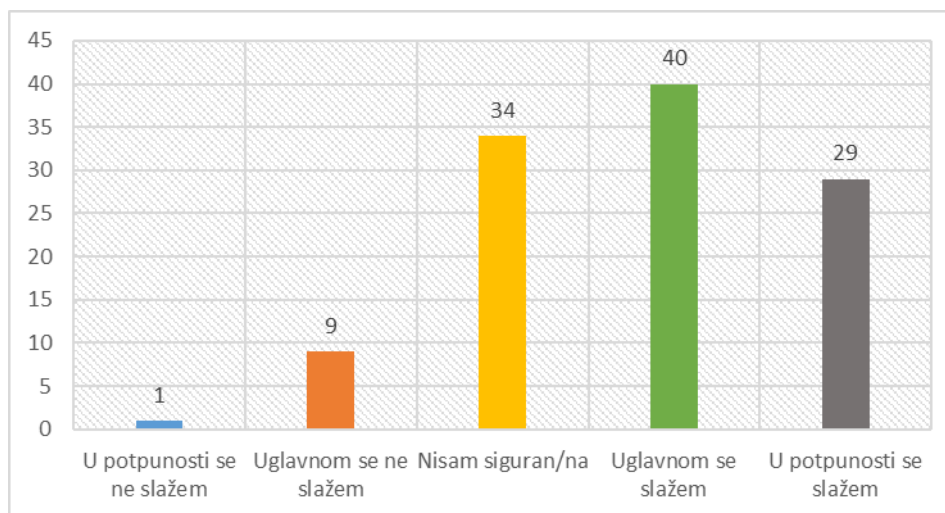
Kada je u pitanju učestalost činjenja nasilja nad drugim učenicima, statistički značajna razlika ne postoji u odnosu na spol na navedene tvrdnje. Iz tabele br. 3 može se vidjeti da je veći udio djevojčica N=19 (6,13%) u odnosu na dječake, koje su jednom ili dva puta u posljednjih nekoliko mjeseci namjerno drugog učenika isključili iz svoje grupe prijatelja.

Tabela 4. Učestalost činjenja nasilja nad drugim učenicima u odnosu na razred

Tvrdnja	Razred	Nisam maltretirao drugog učenika u posljednjih nekoliko mjeseci	Jednom ili dva puta u posljednjih nekoliko mjeseci	2 ili 3 puta mjesečno	Jednom mjesečno	Nekoliko puta sedmično	X ²	P
		1	2	3	4	5		
		N; (%)	N; (%)	N; (%)	N; (%)	N; (%)		
Nazvao sam drugog učenika ružnim imenima, ismijavao ili zadirkivao na uvredljiv način	5. razred	114 (36,77)	13 (4,19)	2 (0,65)	1 (0,32)	4 (1,29)	3,424	0,489
	9. razred	150 (48,39)	15 (4,84)	4 (1,29)	5 (1,61)	2 (0,65)		
Namjerno sam drugog učenika isključio iz svoje grupe prijatelja ili ga potpuno ignorisao	5. razred	107 (34,52)	8 (2,58)	3 (0,97)	1 (0,32)	15 (4,84)	21,285	0,000
	9. razred	148 (47,74)	20 (6,45)	7 (2,26)	0 (0,0)	1 (0,32)		
Širio sam lažne glasine o drugom učeniku i pokušavao učiniti da ga drugi ne vole	5. razred	127 (40,97)	6 (1,94)	1 (0,32)	0 (0,0)	0 (0,0)	7,579	0,108
	9. razred	170 (54,83)	1 (0,32)	2 (0,65)	2 (0,65)	1 (0,32)		
Maltretirao sam drugog učenika putem mobilnih telefona	5. razred	128 (41,29)	2 (0,65)	1 (0,32)	1 (0,32)	2 (0,65)	2,9850	0,566
	9. razred	170 (54,83)	4 (1,29)	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (0,65)		

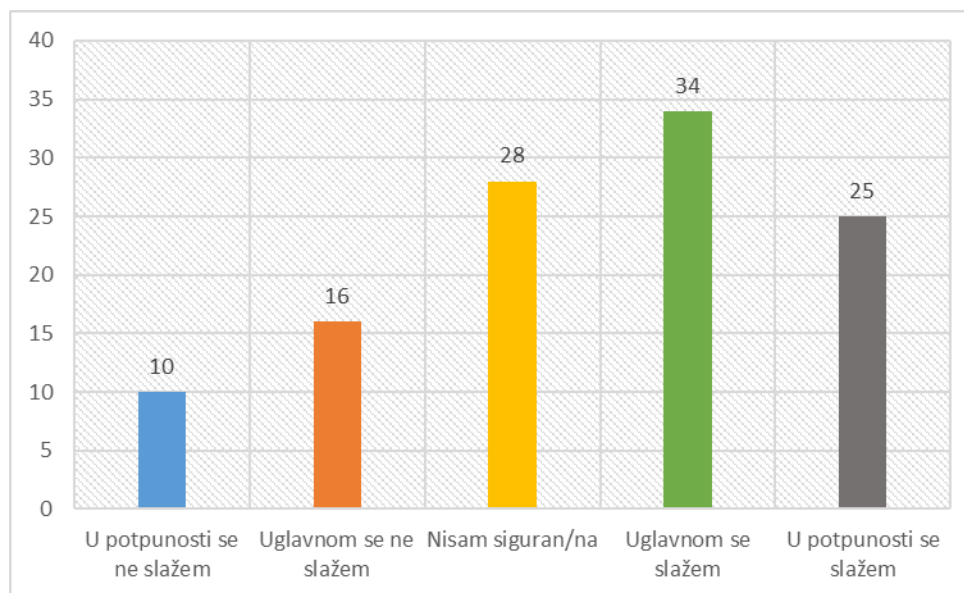
Od ukupnog broja obuhvaćenih učenika, najveći udio učenika 5. razreda N=15 (4,84%) u odnosu na učenike 9. razreda, su nekoliko puta sedmično namjerno drugog učenika isključili iz svoje grupe prijatelja. Dobiveni rezultati su pokazali da postoji statistički značajna razlika u odnosu na razred na navedenu tvrdnju.

Grafikon 9. Distribucija odgovora na tvrdnju "Učenici stiču znanja kako da intervenišu da spriječe ili izbjegnu nasilne situacije"

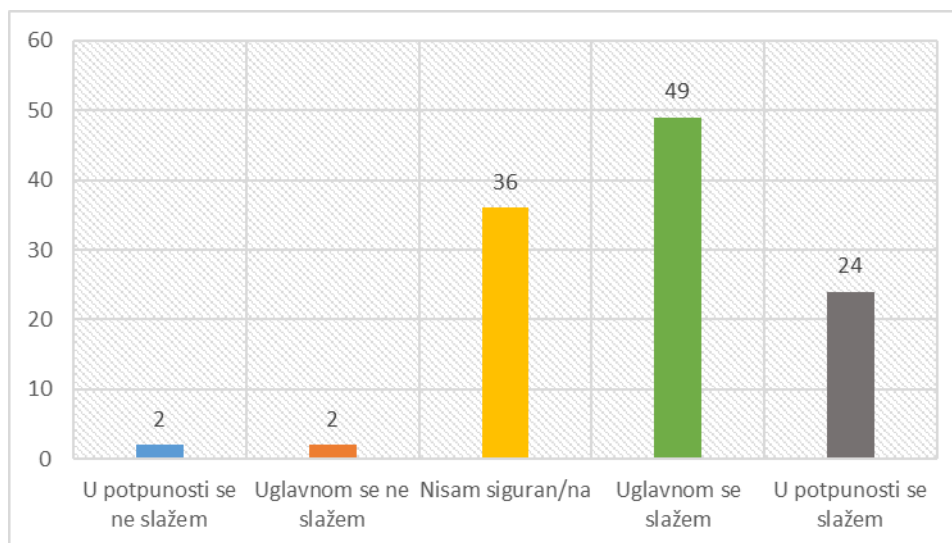
Najveći udio prosvjetnih radnika N=40 (35,40%) se uglavnom slaže s tim da učenici stiču znanja kako da intervenišu da spriječe ili izbjegnu nasilne situacije, dok njih N=34 (30,09%) je neutralnog stava.

Grafikon 10. Distribucija odgovora na tvrdnju "Prosvjetni radnici prolaze adekvatnu obuku kako bi promovisali međusobno poštovanje i nenasilje"

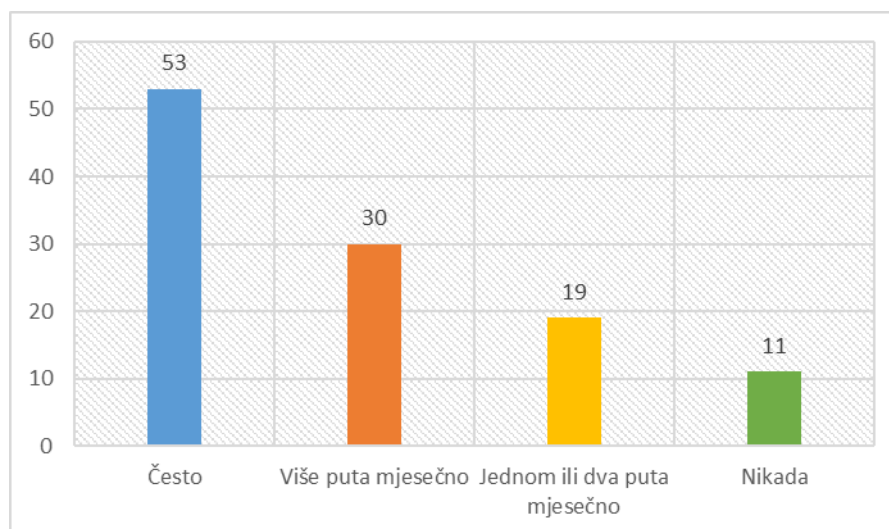
Od ukupnog broja anketiranih prosvjetnih radnika, N=34 (30,09%) se uglavnom slaže s tim da prolaze adekvatnu obuku kako bi promovisali međusobno poštovanje i nenasilje, dok N=28 (24,78%) se izjasnilo da da nisu sigurni.

Grafikon 11. Distribucija odgovora na tvrdnju "Smatram da sam dovoljno upoznat/a s prevencijom nasilja među učenicima"

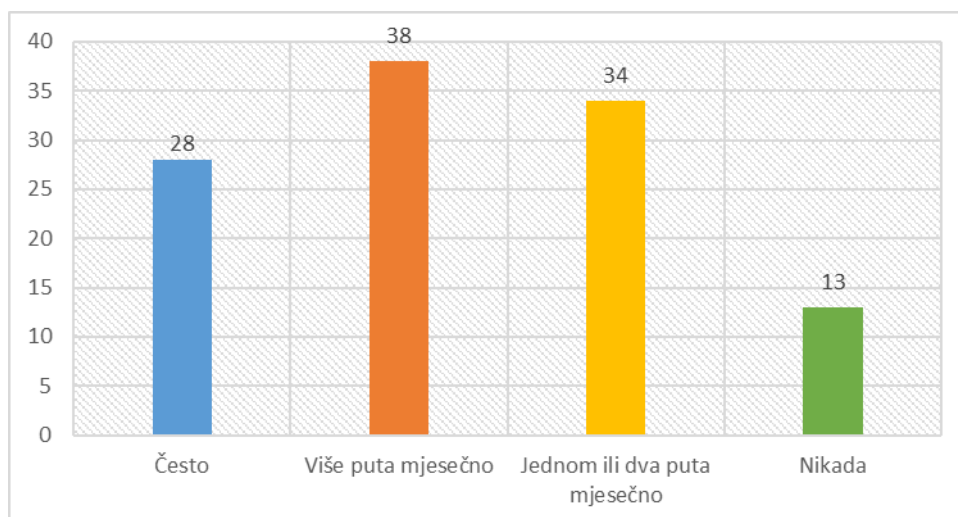
Na osnovu dobivenih rezultata N=49 (43,36%) prosvjetnih radnika se uglavnom slaže s tim da su dovoljno upoznati s prevencijom nasilja među učenicima, dok njih N=36 (31,86%) su neutralnog stava.

Grafikon 12. Distribucija odgovora na pitanje "Koliko često ste podsjetili učenike na pravila u učionici koja promoviraju uzajamno poštovanje i podršku?"

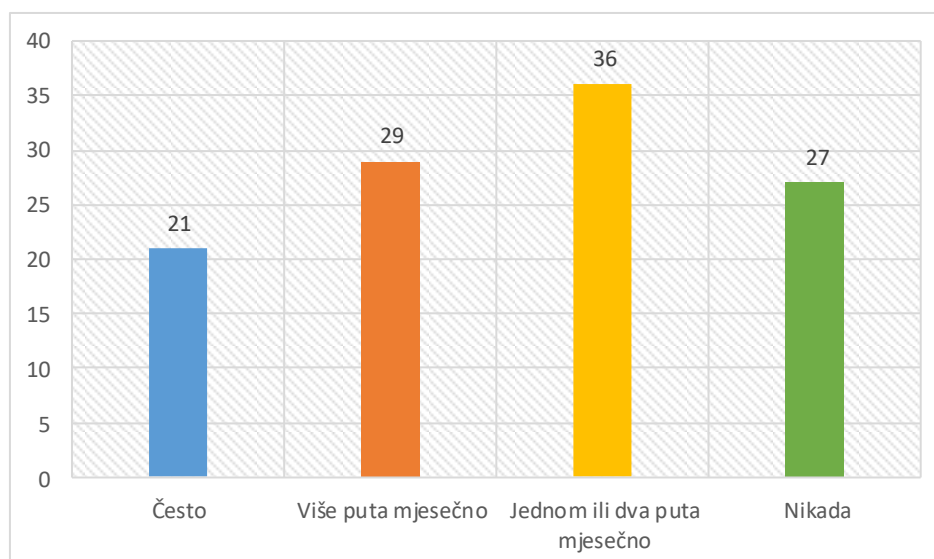
Analizirajući navedenu tvrdnju može se zaključiti da N=53 (46,90%) prosvjetnih radnika često podsjećaju učenike na navedena pravila, dok njih N=11 (9,73%) to nikada ne čini.

Grafikon 13. Distribucija odgovora na pitanje "Koliko često ste educirali učenike o strategijama za nenasilno rješavanje sukoba?"

Dobiveni rezultati su pokazali da je N=38 (33,63%) prosvjetnih radnika više puta mjesečno educiralo učenike o strategijama za nenasilno rješavanje sukoba, dok je njih N=34 (30,09%) to činilo jednom ili dva puta mjesečno.

Grafikon 14. Distribucija odgovora na pitanje "Koliko često ste provodili školske politike o posljedicama za agresivno/nenasilno ponašanje?"

Prosvjetni radnici su školske politike o posljedicama za agresivno/nenasilno ponašanje provodili jednom ili dva puta mjesečno N=36 (31,86%), te više puta mjesečno N=29 (25,66%).

4. DISKUSIJA

Svjetska istraživanja raširenosti nasilja među djecom, pokazala su da je postotak djece žrtava školskog nasilja vrlo sličan: Australija 17%, Engleska 19%, Japan 15%, SAD 16%, Španija 17%, Norveška 14%. Statistički podaci govore kako u američkim školama ima oko 2,1 miliona nasilnika i 2,7 miliona žrtava. Nasilje se događa svugdje, bez obzira na veličinu i vrstu škole. Učenici nasilje prepoznaju kao veliki problem i prepreku da se osjećaju sigurno, opušteno i zaštićeno, te da ostvaruju bolji školski uspjeh (Stepanić, 2019). Rezultati ovoga istraživanja pokazali su da se 34,19% učenika ponekad osjeća nesigurno u svojoj školi. Utvrđeno je kako je davanje pogrđnih imena najzastupljeniji oblik nasilja među učenicima, dok je na drugom mjestu ismijavanje i zadirkivanje na bolan način. Istraživanje koje je provedeno u SAD, gdje su obuhvaćeni učenici od 6. do 10. razreda je pokazalo da je verbalno nasilje najraširenije, te da je 53,6 % učenika bilo uključeno u verbalno nasilje (Wang, 2009). Najveći udio učenika smatra da škola može donijeti pravila protiv vršnjačkog nasilja s ciljem da se isto zaustavi. Različita istraživanja su pokazala da učestalost doživljenog nasilnog ponašanja raste s dobi, s najvećom učestalošću krajem osnovne i početkom srednje škole (Buljan i sur., 2007). Ukoliko učenici percipiraju da su njihovi nastavnici i drugo osoblje spremni pomagati i podržavati učenike, tada su učenici češće skloniji prijavljivati slučajeve vršnjačkog nasilja koji im se događaju (Eliot i sur., 2010). Dobiveni rezultati su pokazali da je 33,63% prosvjetnih radnika više puta mjesečno educiralo učenike o strategijama za nenasilno rješavanje sukoba, dok je njih 31,86% provodilo školske politike o posljedicama za agresivno/nenasilno ponašanje jednom ili dva puta mjesečno. Veoma je važna uloga prosvjetnih radnika u prevenciji nasilja i formiranju pozitivne percepcije školske klime. Istraživanje koje je proveo (Stangl, 2021.) pokazalo je da su negativni stavovi prosvjetnih radnika uticali na nezainteresiranost i nemotiviranost učenika. Percepcija školske klime prosvjetnih radnika ostavlja veliki uticaj, na cijeli razred, te se njen uticaj na učenike posebno odražava u postizanju školskog uspjeha (Stangl, 2021).

5. ZAKLJUČAK

Veoma je važna prevencija vršnjačkog nasilja u školi, pri čemu preventivni programi trebaju biti usmjereni na sve sudionike u školi: od prosvjetnih radnika, roditelja do organizacijske strukture škole. Provođenjem programa prevencije može se pridonijeti podizanju svijesti kod učenika o nasilju oko sebe kako bi ga mogli prepoznati i razumjeti koliko je važna njihova uloga u smanjenju vršnjačkog nasilja. Također, nastavne prakse, kao i školsko okruženje, stimulišu razvoj empatije kod učenika. Značajno je rano obrazovanje o tehnikama nenasilne komunikacije, oblicima nasilja, načinima njegovog izražavanja i njegovim efektima na žrtve, nasilnike i posmatrače nasilja. Ranim prepoznavanjem, trenutnim zaustavljanjem i prevencijom nasilja pružamo djeci pomoć i podršku u prevladavanju posljedica nasilja, potičemo ih da prijave svaki slučaj koji uoče u svom okruženju, učimo ih komunikacijskim vještinama, šaljemo im jasnu poruku da nam je njihova dobrobit važna i da živimo u društvu netolerantnom prema svim oblicima nasilja.

6. LITERATURA

1. Bjelošević, E., Bjelošević, S., & Hadžikapetanović, H.: Peer violence as a problem of the modern society, *Psychiatria Danubina*, 2020; Vol. 32, Suppl. 3, pp 371-377.
2. Bojčić, K., Mandić Vidaković, S.: Vršnjačko nasilje i učenička percepcija školske klime, [Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu](#), 2022; Vol. 71 No. 1.
3. Borić Letica, I., Pavić, E.: Stavovi studenata razredne nastave o prevenciji vršnjačkog nasilja i procjena vlastitih kompetencija sprječavanja i suočavanja vršnjačkim nasilje u školi, *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 2019; Vol. LXV No. 1-2.
4. Buljan Flander, G., Ćorić Špoljarić, R. i Durman Marijanović, Z.: Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi, *Društvena istraživanja*, 2007; 16:157-174.
5. Eliot, M., Cornell, D., Gregory, A., Fan, X.: Supportive school climate and student willingness to seek help for bullying and threats of violence, *Journal of school psychology*, 2010; 48 (6). 533-553.
6. Gasmi, G., Grahovac, M.: *Phenomenon of peer violence with insight into the situation in Serbia*. In: Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije: zbornik radova. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2023. pp. 139-163.
7. Karmaliani, R. et al.: Peer violence perpetration and victimization: Prevalence, associated factors and pathways among 1752 sixth grade boys and girls in schools in Pakistan. *PloS One*, 2017; 12.8: e0180833.
8. Masath, F.B. et al: Externalizing problems mediate the relation between teacher and peer violence and lower school performance, *Child Abuse & Neglect*, 2023; 135:105982.
9. Stangl, W.: *Schulklima, Lexikon für Psychologie und Pädagogik*, 2021.
10. Stepanić, L.: Vršnjačko nasilje i preventivni programi, *Varaždinski učitelj- digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, godina 2019; broj 2.
11. Vlah N., Perger S.: Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole, *Kriminologija i socijalna integracija*, Zagreb, 2014; Vol.22 Br.1.
12. Wang, M.-T.: School climate support for behavioral and psychological adjustment: Testing the mediating effect of social competence, *School Psychology Quarterly*, 2009; 24(4), 240–251.

QUESTIONING THE ATTITUDES OF STUDENTS AND EDUCATIONAL WORKERS ON PEER VIOLENCE IN SCHOOLS

Abstract: *Violence among children is worrying because every society is called to protect children as the weakest and most unprotected part of the community. Today, peer violence is a growing trend throughout the world, which represents a serious public health problem, since it leaves many consequences for the children who participate in it. The school, a child attends, represents a microsystem and the factors of the school microsystem interact with the child and directly affect his development. As a place where children spend most of their time together during the day, the school should take the primary role in preventing and protecting children from violence. The paper aims to examine the attitudes of students and educators about peer violence in schools concerning age and gender. The research was conducted in 2024 in elementary schools in the municipalities of Busovača and Kreševo. An anonymous questionnaire was used to conduct the research. N=310 primary school students and N=113 educators participated in it. Out of the total number of students, 39.68% think that peer violence is a problem in their school. When asked what students feel or think when they see that a student of their age is being bullied, the largest share of students 41.30% (M=42.19%; F=57.81%); (5th grade students=35.94%, 9th grade students=64.06%) answered that they feel sorry for that student and would like to help, but they don't know how. Descriptive analysis determined that name-calling is the most common form of violence among students, 30.65% (M=60.0%; F=40.0%) (5th grade students=36.84%, 9th grade students=63.16%). Based on the research results, out of the total number of teachers involved, the largest share of them, 35.40%, mostly agree that students acquire knowledge on how to intervene to prevent or avoid violent situations, whereas 30.09% of them have a neutral attitude. When it comes to implementing school policies on the consequences of aggressive/violent behavior of students, teachers have implemented the same policy once or twice in the last 30 days, 31.86%. Timely identification and recording of problems, well-planned intervention, and school engagement positively impact child development and acceptance of non-risky lifestyles.*

Keywords: *peer violence, educational institutions, preventive programs.*

PERCEPCIJA CYBERBULLINGA IZ PERSPEKTIVE DJETETA

Dr.med. Vlado Lukić

specijalista epidemiologije u Stručnoj službi za epidemiologiju Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, Bosna i Hercegovina. drvladolukic@gmail.com

Prof.dr.sci. Sead Karakaš

direktor Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, vanredni profesor Medicinskog fakulteta Univerziteta u Zenici i Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta Vitez, Bosna i Hercegovina. tr.zavod@bih.net.ba

Stefani Šamija BA

volonter u Stručnoj službi za epidemiologiju Zavoda za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, Bosna i Hercegovina. stefani.samija@gmail.com

Sažetak: Cyberbullying kako u svijetu tako i kod nas predstavlja javnozdravstveni problem što potvrđuje sve češća zauzetost telefonskih linija "Plavi telefon". Osim nedostatka zakona u Bosni i Hercegovini koji bi zaštitio žrtve, Cyberbullying dovodi do mnoštva psihosocijalnih posljedica na svoje žrtve čime se dodatno opterećuje zdravstveni sistem. Glavni cilj ovog istraživanja jest ispitati percepciju osnovnoškolaca u SBK/KSB na nasilje preko društvenih mreža. U istraživanju je sudjelovalo 578 učenika sedmih, osmih i devetih razreda u osnovnim školama na području Travnik, Viteza i Kreševa, dobne skupine od 12 do 16 godina koji su dobrovoljno i anonimno ispunili anketni upitnik o Cyberbullyingu. Gotovo svaki treći ispitanik (37%) se izjasnio kao žrtva Cyberbullyinga. Među njima, najveći broj pohađa osnovnu školu u urbanom području (29%). Širenje eksplicitnih fotografija/snimaka smatraju najopasnijim oblikom nasilja putem društvenih mreža (54,9%), a kao najčešće korištenu društvenu mrežu za nasilje navode TikTok (54%). Više od polovine ispitanika (54,5%) kao razlog za Cyberbullying navodi izgled.

Ključne riječi: dijete, Cyberbullying, društvene mreže

1. UVOD

Cyberbullying poprima različite oblike, što otežava uspostavljanje jedinstvene definicije koja bi bila široko prihvaćena među kliničarima. Definicija maltretiranja teško se može prenijeti u cyber prostor, no u svojoj suštini, ona se prvenstveno odnosi na namjerni čin agresije, koji se provodi s ciljem nanošenja štete drugoj osobi putem elektronskih oblika komunikacije ili uređaja.⁸⁹ Prema podacima UNICEFA jedna trećina korisnika interneta u svijetu su djeca i adolescenti. Digitalna tehnologija i interaktivnost donose značajne rizike za sigurnost djece, njihovu privatnost i dobrobit, povećavajući prijetnje i mogućnost štete, s kojima se mnoga djeca već susreću u stvarnom svijetu, čime se ranjiva djeca dodatno izlažu opasnostima. Iako je internet pokrenuo digitalnu zabavu, kreativnost i djeci omogućili pristup korisnom i zabavnom sadržaju, uzrokovao je i probleme s digitalnom ovisnošću i „ovisnošću o monitorima". Iako su takve tehnologije uvelike proširile platformu za slobodno izražavanje svojih stavova, proširile su i distribuciju govora mržnje i drugih negativnih sadržaja koji mogu oblikovati pogled čovjeka na samog sebe i okolinu.⁹⁰ Cyberbullying ima negativne

⁸⁹ Kumar, V.L. and Goldstein, M.A. (2020). Cyberbullying and adolescents. Current Pediatrics Reports, 8(3). Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s40124-020-00217-6>.

⁹⁰Unicef.org. (2017). Stanje djece u svijetu 2017. – Djeca u digitalnom svijetu. Dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/reports/stanje-djece-u-svijetu-2017-djeca-u-digitalnom-svijetu>

učinke na mnoge aspekte života mladih ljudi, uključujući narušavanje osobne privatnosti i psihološke poremećaje. Utjecaj internetskog zlostavljanja ima svoju težinu, jer počinitelji mogu djelovati anonimno i lako se povezati s djecom i adolescentima u bilo kojem trenutku,⁹¹ što ukazuje na to da je vršnjačko nasilje putem društvenih mreža puno opasnije od tradicionalnog, jer je pristup internetu lak pa se informacije brzo šire virtualnim svijetom i samim tim nasilje putem društvenih mreža može trajati 24 sata dnevno.⁹² Nažalost, u Federaciji Bosni i Hercegovini nasilje putem društvenih mreža nije prepoznato kao krivično djelo u odnosu na Republiku Hrvatsku. Prema podacima iz Republike Hrvatske “kazneno djelo na štetu maloljetne osobe može se počinuti i pomoću interneta i mobitela, pa tako i u slučajevima kada počinitelj s maloljetnom osobom nije ostvario neposredni kontakt i kada žrtvi nisu poznati podaci o osobi s kojom je komunicirala. Mobilni uređaj i računalo počinitelju može poslužiti za izvršenje kaznenog djela „Iskorištavanje djece za pornografiju“ iz članka 163. Kaznenog zakona; kaznenog djela „Iskorištavanje djece za pornografske predstave“ iz članka 164. Kaznenog zakona; kaznenog djela „Upoznavanje djece sa pornografijom“ iz članka 165. Kaznenog zakona ili neke druge kažnjive radnje.”⁹³ Škola je primarno društveno okruženje za adolescente. Unapređenje suradnje s učiteljima postaje ključno za osiguranje optimalne podrške škole, što može smanjiti problematičnu upotrebu društvenih mreža i spriječiti internetsko zlostavljanje. Također, škola i obitelj mogu zajednički pružiti podršku mladima, budući da su udobnost i percipirana zaštita unutar obitelji pokazali zaštitni učinak protiv internetskog zlostavljanja, čime se povećava važnost socijalne podrške.⁹⁴

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno presječnom studijom početkom 2025. godine uz pomoć anketnog upitnika koji se sastojao od 21 pitanja. U istraživanju je sudjelovalo 578 učenika sedmih, osmih i devetih razreda u OŠ “Travnik“ i OŠ “Nova Bila“ u Travniku, OŠ “Vitez“ i OŠ “Dubravica“ u Vitezu i OŠ “Dr. Boris Čorić“ u Kreševu, dobne skupine od 12 do 16 godina iz urbanog i ruralnog područja stanovanja u SBK/KSB. Zaštita identiteta je osigurana od strane istraživača te su ispoštovane etičke norme kod istraživanja. Za testiranje statističke značajnosti pojedinih odgovora koristio se χ^2 test ($p < 0,01$). Podaci su obrađeni putem Excela. Ciljevi istraživanja:

- Prikazati nivo poznavanja i korištenja društvenih mreža.

---

⁹¹Zhu, C., Huang, S., Evans, R. and Zhang, W. (2021). Cyberbullying Among Adolescents and Children: A Comprehensive Review of the Global Situation, Risk Factors, and Preventive Measures. *Frontiers in Public Health*, 9(1). Dostupno na: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.634909>.

⁹²Batori, M., i Čurlin, M. (2020). 'NASILJE PUTEM INTERNETA MEĐU ADOLESCENTIMA', *Zdravstveni glasnik*, 6(1), str. 104-114. Dostupno na: <https://doi.org/10.47960/2303-8616.2020.11.104>

⁹³ Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (2019). Zlostavljanje suvremenim tehnologijama - mobitel i internet. Dostupno na: <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/savjeti-281567/nasilje-281582/zlostavljanje-suvremenim-tehnologijama-mobitel-i-internet-12214/12214>

⁹⁴ Borraccino, A., Marengo, N., Dalmasso, P., Marino, C., Ciardullo, S., Nardone, P. and Lemma, P. (2022). Problematic Social Media Use and Cyber Aggression in Italian Adolescents: The Remarkable Role of Social Support. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), p.9763. Dostupno na <https://doi.org/10.3390/ijerph19159763>

- Prikazati stavove, mišljenja i ponašanje učenika osnovnih škola pri prisustvu nasilja na društvenim mrežama.
- Korelirati dobivene rezultate prema spolu, razredu i mjestu stanovanja.

Rezultati istraživanja

Tablica 1. Prikaz sociodemografskih podataka ispitanika

<i>ŠKOLA</i>	<i>IZNOS (%)</i>	<i>Škole urbanog područja</i>	<i>Škole ruralnog područja</i>
<i>OŠ "Travnik"</i>	39,3%	77,9%	22,1%
<i>OŠ "Nova Bila"</i>	12,1%		
<i>OŠ "Vitez"</i>	25,3%		
<i>OŠ "Dubravica"</i>	10%		
<i>OŠ "Dr. Boris Čorić"</i>	13,3%		
RAZRED			
<i>VII</i>	33,5%		
<i>VIII</i>	34,8%		
<i>IX</i>	31,7%		
SPOL			
<i>M</i>	49%		
<i>Ž</i>	51%		
DOB			
		Prosječna dob	Standardna devijacija
<i>12</i>	19%	13,5	0,98
<i>13</i>	32%		
<i>14</i>	33%		
<i>15</i>	15%		
<i>16</i>	1%		
MJESTO STANOVANJA			
<i>Urbano područje</i>	54%		
<i>Ruralno područje</i>	46%		

Izvor: anketni upitnik, obrada autora

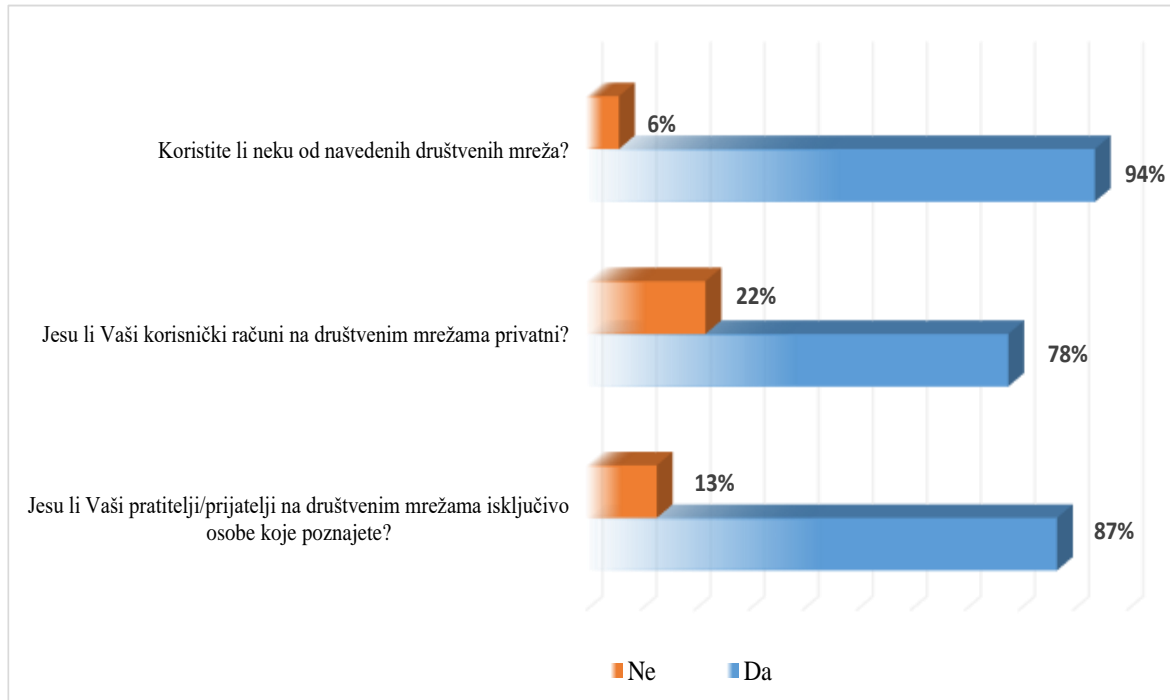
Od ukupnog broja ispitanika (N=578) najviše je učenika u OŠ “Travnik“, osmih razreda i ženskog spola. Najmlađi ispitanika imao je 12 godina, a najstariji je imao 16 godina. Prosječna dob ispitanika je 13,5 godina; SD ±0,98. Većina ispitanika kao mjesto stanovanja navelo je urbano područje.

Tablica 2. Poznavanje društvenih mreža u odnosu na spol, razred i mjesto stanovanja
Poznajete li neku društvenu mrežu

IZNOS	Dječaci		Djevojčice		VII razred		VIII razred		IX razred		Urbano područje		Ruralno područje	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>Da</i>	283	49	295	51	194	34	201	35	183	32	311	54	267	46
<i>Ne</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Facebook														
<i>Da</i>	243	42	261	45	158	27,3	176	30,4	170	29,4	272	47	232	40
<i>Ne</i>	40	7	34	6	36	6,2	25	4,3	13	2,2	39	7	35	6
Instagram														
<i>Da</i>	265	46	289	50	177	30,6	196	33,9	181	31,3	299	52	255	44
<i>Ne</i>	18	3	6	1	17	2,9	5	1	2	0,3	12	2	12	2
TikTok														
<i>Da</i>	278	48,1	292	50,5	188	32,5	200	34,6	182	31,5	304	52,6	266	46
<i>Ne</i>	5	0,9	3	0,5	6	1	1	0,2	1	0,2	7	1,2	1	0,2
Snapchat														
<i>Da</i>	265	45,8	287	49,7	183	31,7	195	33,7	174	30,1	297	51,4	255	44,1
<i>Ne</i>	18	3,1	8	1,4	11	1,9	6	1	9	1,6	14	2,4	12	2,1
Twitter														
<i>Da</i>	223	39	184	32	122	21,1	145	25,1	140	24,2	232	40	175	30
<i>Ne</i>	60	10	111	19	72	12,5	56	9,7	43	7,4	79	14	92	16

Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Analizirajući rezultate iz Tablice 2. svi učenici poznaju neku od navedenih društvenih mreža. Među navedenim društvenim mrežama vodeća je TikTok (N=570;98,6%) koja je najzastupljenija među učenicima osmih razreda (N=200;34,6%) i urbanom području stanovanja (N=304;52,6%).

Graf 1. Prikaz podataka o korištenju društvenih mreža
Izvor: anketni upitnik, obrada autora

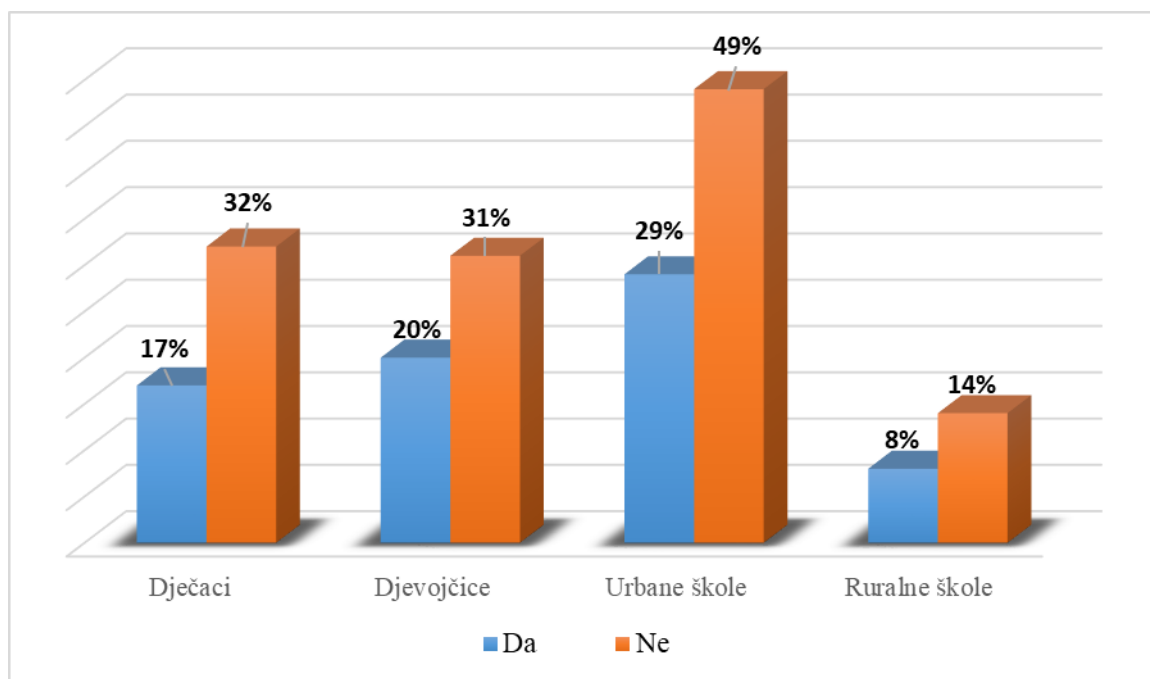
Većina ispitanih osnovnoškolaca koristi neku društvenu mrežu u iznosu od 94% te je veliki broj korisničkih računa/profila na društvenim mrežama privatanzaključan, u iznosu od 78%. Učenici su naveli, u iznosu od 87%, da su njihovi pratitelji/prijatelji na društvenim mrežama isključivo osobe koje poznaju.

Tablica 3. Pojam Cyberbullying prema spolu i razredu
Jeste li čuli za Cyberbullying?

	Dječaci		Djevojčice		VII razred		VIII razred		IX razred	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
IZNOS										
<i>Da</i>	241	41,7	252	43,6	148	25,6	175	30,3	170	29,4
<i>Ne</i>	42	7,3	43	7,4	46	8	26	4,5	13	2,2
<i>Poznajete li nekoga tko je bio žrtva nasilja preko društvenih mreža?</i>										
<i>Da</i>	80	14	99	17	54	9	67	12	58	10
<i>Ne</i>	203	35	196	34	140	24	134	23	125	22
<i>Jeste li ikada bili počinitelj nasilja preko društvenih mreža?</i>										
<i>Da</i>	33	5,7	17	2,9	19	3,3	10	1,7	21	3,6
<i>Ne</i>	250	43,3	278	48,1	175	30,3	191	33	162	28

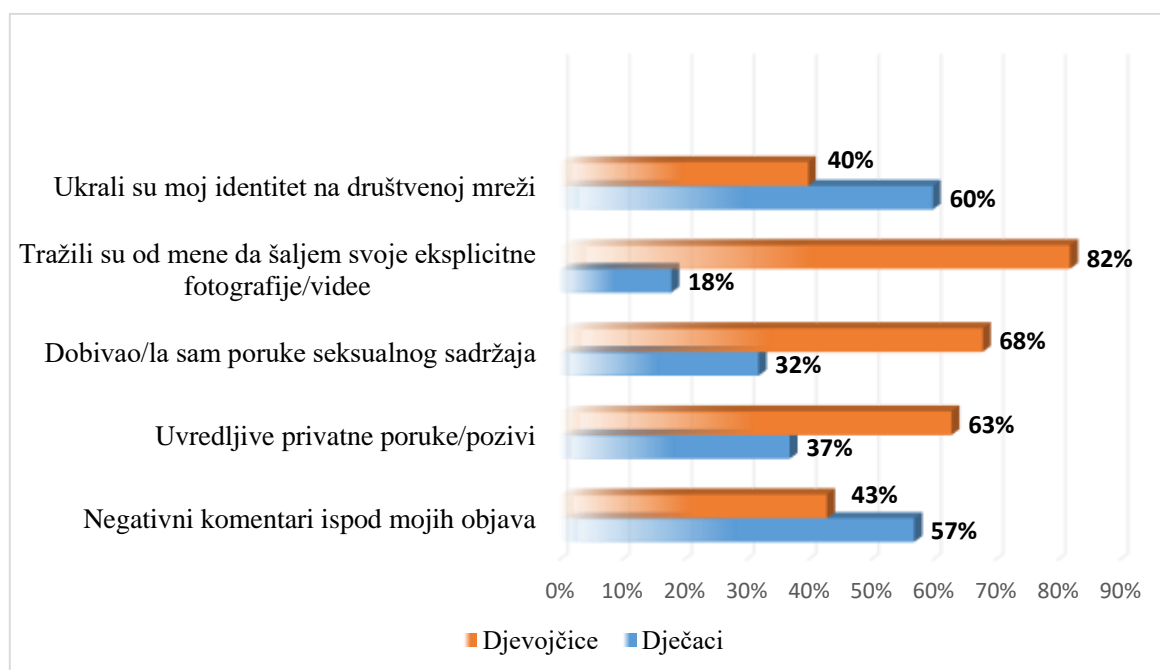
Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Poznavanje pojma Cyberbullying zastupljenije je kod djevojčica (N=252;43,6%) i kod učenika osmih razreda (N=175;30,3%). Između dječaka i djevojčica koji su čuli/nisu čuli za Cyberbullying postoji statistički značaj ($p < 0,01$). Također, djevojčice su se u većini izjasnile da poznaju nekoga tko je žrtva nasilja (N=99;17%). Analizirajući odgovore o počiniteljima nasilja preko društvenih mreža, dječaci su se u većem broju izjasnili da su počinili nasilje preko društvenih mreža (N=33;5,7%) u donosu na djevojčice.

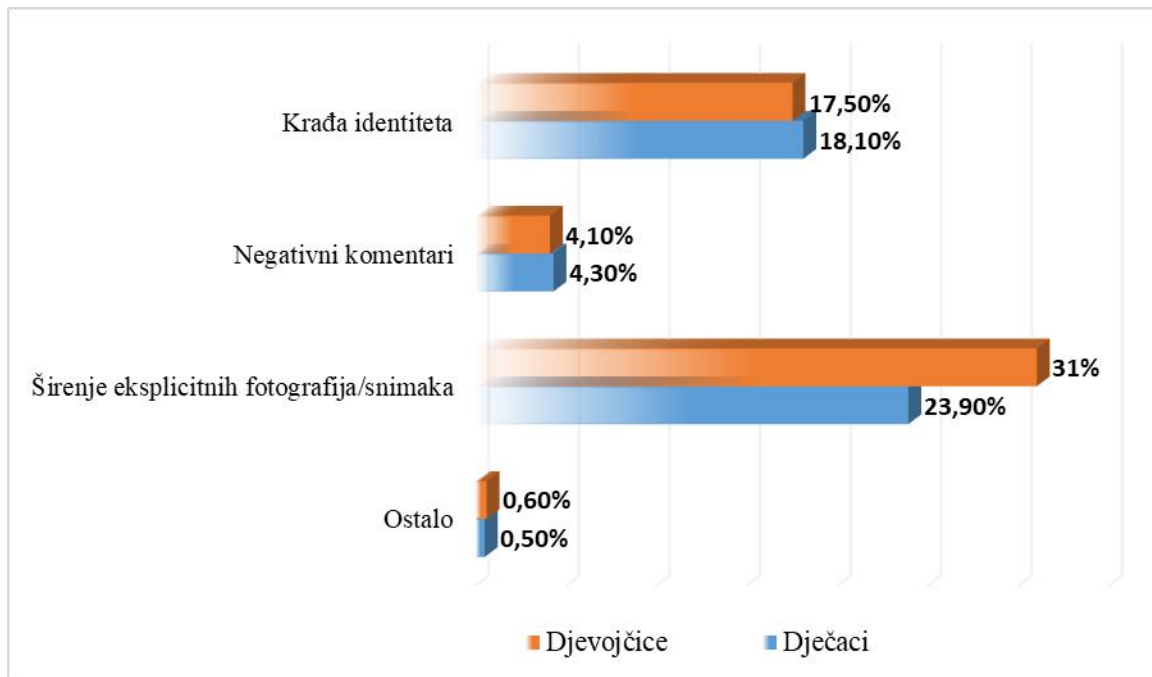
Graf 2. Prikaz žrtvi Cyberbullyinga u odnosu na spol i područje škole
 Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Analizirajući odgovore o žrtvama Cyberbullyinga između dječaka i djevojčica postoji statistički značaj ($p < 0,01$). Veći broj učenika koji su se izjasnili kao žrtve Cyberbullyinga pohađaju osnovnu školu u urbanom području u iznosu od 29%.

Graf 3. Načini na koji su žrtve zlostavljane putem društvenih mreža
 Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Najučestaliji način na koji su djevojčice zlostavljane putem društvenih mreža jest traženje od njih da šalju svoje eksplicitne fotografije/videe u iznosu od 82%, dok su dječaci u najvećem broju bili izloženi krađi njihovog identiteta/hakiranju profila u iznosu od 60%.

Graf 4. Prikaz opasnosti oblika nasilje putem društvenih mreža u odnosu na spol
Izvor: anketni upitnik, obrada autora

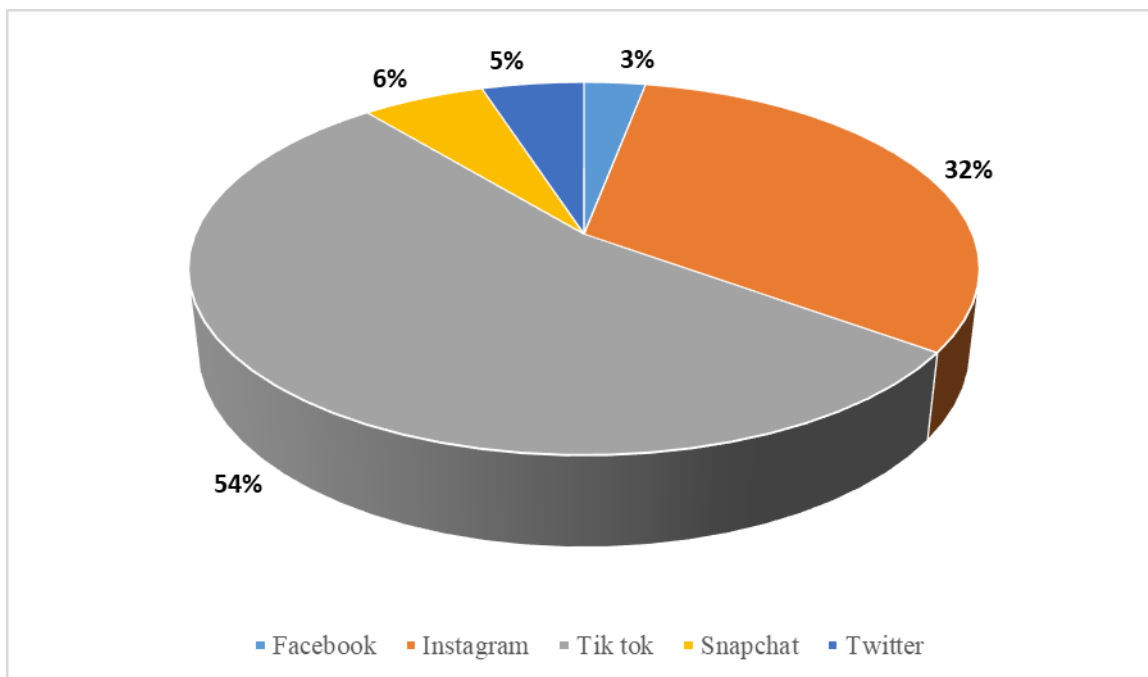
Više od polovine učenika (54,9%) smatra da je širenje eksplicitnih fotografija/snimaka najopasniji oblik nasilja putem društvenih mreža. U rubrici "Ostalo" našli su se odgovori "prijetnje ubojstvom", "širenje lažnih informacija" i "širenje osobnih podataka".

Tablica 4. Prikaz reakcija učenika na Cyberbullying
Kako biste reagirali kada biste bili žrtva nasilja na društvenim mrežama?

	Dječaci		Djevojčice		VII razred		VIII razred		IX razred		Urbano područje		Ruralno područje	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
IZNOS														
<i>Uzvratio/la bih</i>	92	13	55	7,8	41	5,8	41	5,8	58	8,2	65	9,2	75	10,6
<i>Ne bih reagirao/la</i>	59	8,3	55	7,8	44	6,2	38	5,4	32	4,5	76	10,7	38	5,4
<i>Prijavio/la bih</i>	121	17,1	193	27,3	104	14,7	117	16,5	93	13,1	159	22,5	155	21,9
<i>Deaktivirao/la bih profil</i>	42	5,9	61	8,6	31	4,4	37	5,2	35	4,9	55	7,8	48	6,8
<i>Ostalo</i>	23	3,2	14	2	11	1,6	16	2,3	10	1,4	20	2,8	17	2,4
Kako biste reagirali da primijetite nasilje preko društvenih mreža?														
<i>Ne bih reagirao/la</i>	104	11,7	66	7,4	62	7	46	5,2	62	7	90	10,1	80	9
<i>Prijavio/la bih profil društvenoj mreži</i>	129	14,5	153	17,2	81	9,1	116	13,1	85	9,6	145	16,3	137	15,4
<i>Prijavio/la bih sadržaj</i>	63	7,1	101	11,4	11	1,2	10	1,1	11	1,2	92	10,4	72	8,1
<i>Uzvratio/la bih na isti/sličan način</i>	18	2	13	1,5	49	5,5	69	7,8	46	5,2	19	2,1	12	1,4
<i>Pokušao/la bih da zaustavim</i>	37	4,2	38	4,3	26	2,9	30	3,4	19	2,1	33	3,7	42	4,7
<i>Ponudio/la bih pomoć žrtvi</i>	54	6,1	111	12,5	46	5,2	66	7,4	53	6	92	10,4	73	8,2

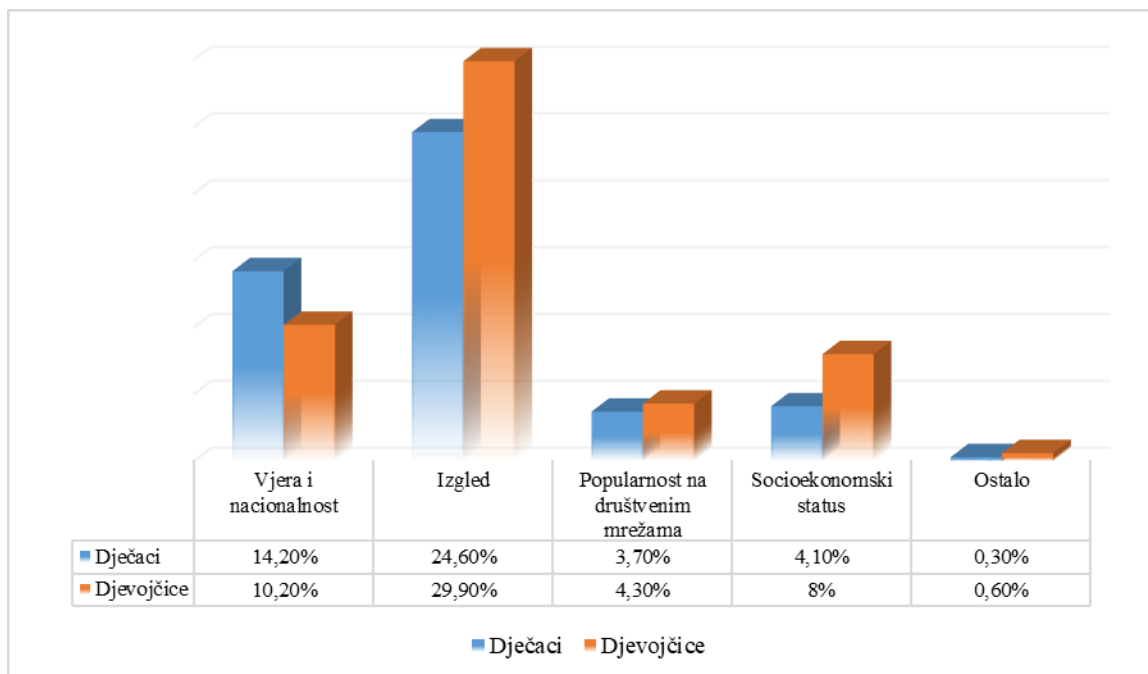
Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Analizirajući odgovore o reakcijama na nasilje, većina učenika/ca se izjasnilo, kada bi bili žrtve nasilja, prijavili bi profil roditeljima/nastavnicima/nadležnim institucijama (N=314;44,4%) i taj odgovor je najzastupljeniji u osmim razredima. Kada bi primijetili nasilje preko društvenih mreža većina učenika/ca bi prijavili profil na društvenoj mreži (N=282;31,7%). Između učenika/ca koji bi uzvratili počinitelju/ne bi reagirali postoji statistički značaj ($p < 0,01$).

Graf 5. Najčešće korištena društvena mreža za nasilje
Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Anketirani učenici kao najčešće korištenu društvenu mrežu za nasilje navode TikTok u iznosu od 54%.

Graf 6. Razlozi za Cyberbullying prema spolu
Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Kao razlog za Cyberbullying kod djevojčica i dječaka najučestaliji je odgovor “Izgled“ u iznosu od 54,5%. U rubrici “Ostalo“ našli su se odgovori “ljubomora“, “ocjene“, “boja kože“ i “dob“.

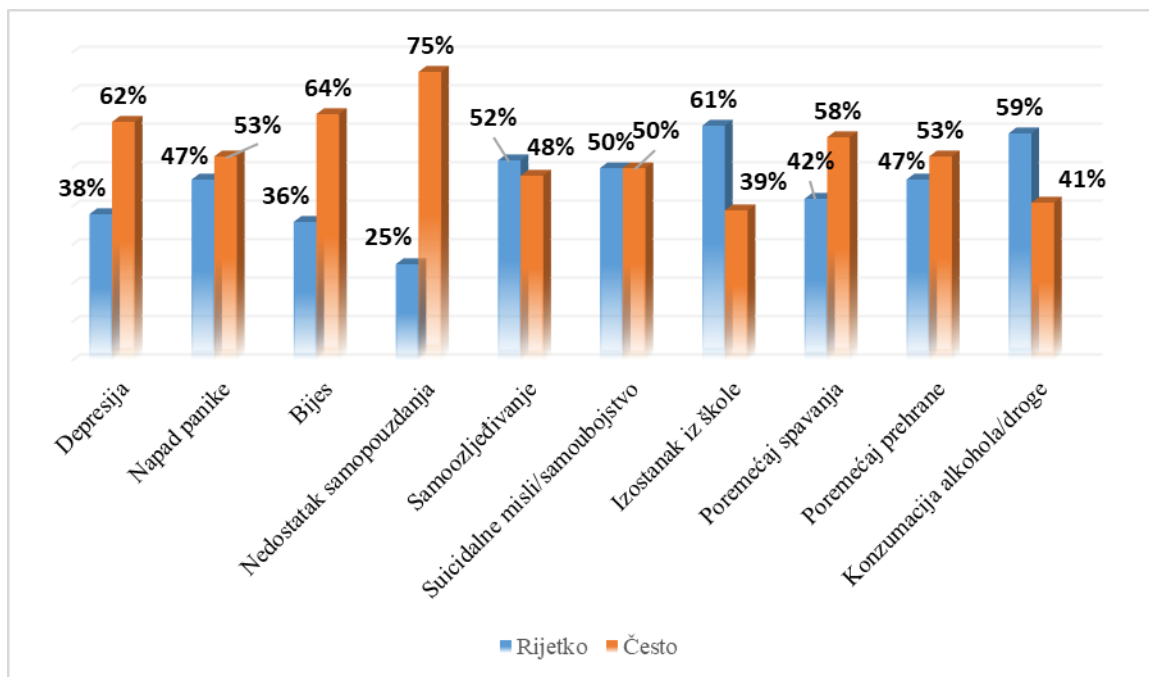
Tablica 5. Stavovi učenika o digitalnom nasilju

Smatrate li da digitalno nasilje manje utječe na psihičko i fizičko zdravlje žrtve u odnosu na nasilje u stvarnom svijetu?

IZNOS	Dječaci		Djevojčice		VII razred		VIII razred		IX razred	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>Da</i>	168	29,1	129	22,3	110	19	99	17,1	88	15,2
<i>Ne</i>	115	19,9	166	28,7	84	14,5	102	17,6	95	16,4
<i>Jesu li žrtve nasilja same krive za to?</i>										
<i>Da</i>	65	11,2	46	8	56	9,7	26	4,5	29	5
<i>Ne</i>	198	34,3	221	38,2	125	21,6	160	27,7	134	23,2
<i>Možda</i>	20	3,5	28	4,8	13	2,2	15	2,6	20	3,5
<i>Smatrate li da se nasilje više vrši preko lažnih profila/anonimno?</i>										
<i>Da</i>	257	44,5	279	48,3	172	29,8	193	33,4	171	29,6
<i>Ne</i>	26	4,5	16	2,8	22	3,8	8	1,4	12	2,1

Izvor: anketni upitnik, obrada autora

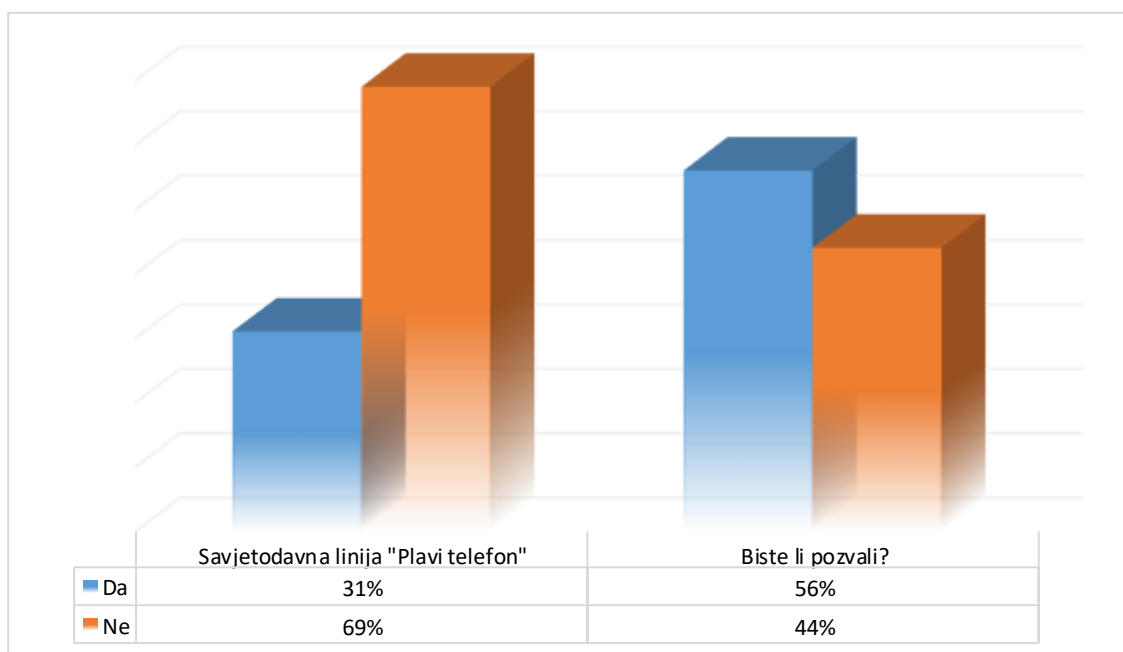
Više od polovine učenika smatra da digitalno nasilje manje utječe na psihičko i fizičko zdravlje žrtve u odnosu na nasilje u stvarnom svijetu (N=297;51,34%). Isti odgovor najzastupljeniji je među učenicima sedmih razreda, dok učenici osmih razreda misle suprotno. Također, većina učenika smatra da žrtve nisu krive za nasilje (N=419;72,5%) i taj odgovor je najzastupljeniji u osmim razredima. Da se nasilje više vrši preko lažnih profila mišljenja je 92,8% učenika.

Graf 7. Mišljenja učenika o djelovanju nasilja na žrtvu

Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Analizirajući odgovore nasilje najčešće djeluje na žrtvu uzrokujući nedostatak samopouzdanja, a najrjeđe izostanak iz škole.

Graf 8. Stavovi učenika o savjetodavnoj liniji "Plavi telefon"

Izvor: anketni upitnik, obrada autora

Za anonimne i besplatne usluge koje pruža savjetodavna linija "Plavi telefon" više od polovine učenika nije čulo, ali većina bi istu pozvala kad bi bila žrtva nasilja.

3. RASPRAVA

U istraživanju provedenom u osnovnim školama u SBK/KSB 578 učenika sedmih, osmih i devetih razreda ispunilo je anonimno i dobrovoljno anketni upitnik koji se odnosio na njihovu percepciju o nasilju preko društvenih mreža. Analizom prikupljenih podataka velika većina učenika poznaje pojam Cyberbullying. Prema podacima Europskog časopisa za pedijatriju prijavljeno je korištenje društvenih medija među djecom u 25 evropskih zemalja, 38% među 9-12-godišnjacima i 77% među onima u dobi od 13-16 godina.⁹⁵ Sva ta djeca prijavljuju da imaju svoj profil na barem jednoj društvenoj mreži što potvrđuje i naše istraživanje u kojem 94% učenika od 12 do 16 godina koristi neku društvenu mrežu. Rezultati istraživanja iz 2020. godine pokazuju procjene da je između 15% i 35% mladih ljudi bilo žrtve internetskog zlostavljanja, a između 10% i 20% pojedinaca priznaje da su zlostavljali druge.⁹⁶ Studija provedena u Sjedinjenim Američkim Državama, 2007. godine, koja je obuhvatila gotovo 4000 učenika od 6. do 8. razreda pokazala je da je 11% učenika bilo žrtve, 4% je izjavilo da su se ponašali kao cyber nasilnici, a 7% su bili i počinitelji i žrtve.⁹⁷ Analizirajući odgovore naših učenika 8,6% izjavilo je da su bili počinitelji nasilja, a 37% žrtve Cyberbullyinga. Prošlogodišnje istraživanje u Finskoj pokazalo je da su dvije najrasprostranjenije prijetnje na društvenim mrežama s kojima se adolescenti svakodnevno susreću bile su dezinformacije (12,9%) i sadržaj koji uzrokuje pritisak na izgled (9,1%).⁹⁸ Što se tiče svakodnevnog susreta s prijetnjama na društvenim mrežama, sedam od devet prijetnji vjerojatnije su prijavili dječaci, uključujući pokušaje krađe identiteta u iznosu od 17,6% na mjesečnom nivou, dok su dječaci u SBK/KSB bili izloženi krađi identiteta na društvenoj mreži u iznosu od 60%. Također, kod djevojčica je spolno napastovanje zastupljeno u iznosu 16,5% na mjesečnom nivou što, dok rezultati našeg istraživanja pokazuju iznos od 68% kada govorimo o dobivanju poruka seksualnog sadržaja ili 82% koji se odnose na potražnju osobnih eksplicitnih fotografija/video snimaka. Većina učenika reagiralo bi na nasilje preko društvenih mreža prijavom roditeljima/nastavnicima/nadležnim ustanovama ili prijavom profila društvenoj mreži, no to nije slučaj kod istraživanja provedenog 2018. godine na Sveučilištu u Zagrebu u kojem bi samo 4% ispitanih učenika koji su svjedočili virtualnom nasilju ili su za njega čuli, obratilo nastavniku ili nekom drugom djelatniku školi, dok se 10% obratilo roditeljima.⁹⁹ U rezultatima intervjua s mladim korisnicima od 2017. do 2020. godine, Cell Dion je prikazao podatke u kojima je većina ispitanika izvijestila da su ih stariji ljudi kontaktirali i prilazili im tražeći seksualne usluge. Iako su trendovi na TikToku u određenoj mjeri upitni, čini se da se mlađa generacija prilagodila tom obliku izražavanja, dok starija generacija ima poteškoća u razlikovanju bezopasne igre od seksualnih poziva. Na

⁹⁵ Hadjipanayis, A., Efstathiou, E., Altorjai, P., Stiris, T., Valiulis, A., Koletzko, B. and Fonseca, H. (2019). Social media and children: what is the paediatrician's role? *European Journal of Pediatrics*, 178(10), pp.1605–1612. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s00431-019-03458-w>.

⁹⁶ Krešić Ćorić, M. and Kaštelan, A. (2020). Bullying through the Internet - Cyberbullying. *Psychiatria Danubina*, 32(Suppl 2), pp.269–272. Dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32970646/>

⁹⁷ Peebles, E. (2014). Cyberbullying: Hiding behind the screen. *Paediatrics & Child Health*, 19(10), pp.527–528. Dostupno na: <https://doi.org/10.1093/pch/19.10.527>

⁹⁸ Lahti, H., Marja Kokkonen, Hietajärvi, L., Nelli Lyyra and Paakkari, L. (2024). Social media threats and health among adolescents: evidence from the health behaviour in school-aged children study. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 18(1). Dostupno na <https://doi.org/10.1186/s13034-024-00754-8>

⁹⁹ Biškup, D. (2018). Reakcija učenika na virtualno nasilje. Unizg.hr. Dostupno na: <https://repositorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud:1760/datastrea>.

pitanje “Jeste li ikada imali neugodna iskustva sa svojom aplikacijom TikTok?“, 33% ispitanika odgovorilo je da se to dogodilo mnogo puta, a 27% da se događa svakodnevno. 96% ispitanika odgovorilo je da su primili gole ili seksualno eksplicitne slike putem svojih računala aplikacije TikTok te 75% misli da je ova aplikacija površna.¹⁰⁰ Za razliku od ostalih društvenih medija, korisnici TikToka su pretežno mala djeca, koja su često naivnija i lakovjernija kada se radi o zlonamjernim sadržajima. TikTok je postao privlačno mjesto za razne oblike elektroničkog nasilja. Istraživanja ove popularne društvene mreže pokazala su da sadrži brojne golišave slike djece, promovira nasilje, kriminal, droge, kao i rasističke komentare i okrutnost prema životinjama.¹⁰¹ Anketirani učenici našeg istraživanja kao najčešće korištenu društvenu mrežu za nasilje navode TikTok u iznosu od 54% što ukazuje, u odnosu na dostupna istraživanja, na globalnu zloupotrebu ove aplikacije. U 2007. godini, u jednom od najvećih školskih okruga u Sjedinjenim Državama, 1.963 srednjoškolaca je ispunilo anketu o njihovoj upotrebi interneta i iskustvima. Tinejdžeri koji su pretrpjeli tradicionalno nasilje ili cyber nasilje, bilo kao počinitelji ili kao žrtve, pokazali su veći broj suicidalnih misli i imali su veću vjerojatnost da su pokušali samoubojstvo u odnosu na one koji nisu iskusili ovakve oblike vršnjačkog nasilja.¹⁰² Da žrtve Cyberbullyinga imaju veću vjerojatnost da će imati niže samopoštovanje pokazuje istraživanje iz 2010. godine na Tajlandu.¹⁰³ Presječnom studijom iz Saudijske Arabije, oko 20% sudionika razmišljalo je o napuštanju škole, 19,7% o prestanku korištenja interneta, a 21,1% o samoozljeđivanju zbog posljedica internetskog zlostavljanja.¹⁰⁴ Također, anketirani učenici u našem istraživanju prema osobnom mišljenju grupirali su utjecaj nasilja na žrtvu ovisno o učestalosti te rezultati pokazuju da nasilje najčešće djeluje na žrtvu uzrokujući nedostatak samopouzdanja u iznosu od 75%, a najrjeđe izostanak iz škole u iznosu od 61%.

4. ZAKLJUČAK

Cyberbullying postao je ozbiljan problem u Bosni i Hercegovini, kao i u mnogim drugim zemljama te predstavlja javnozdravstveni problem zbog ozbiljnih psiholoških i emocionalnih posljedica koje ima na žrtve, te njegovog širokog utjecaja na mentalno zdravlje i dobrobit pojedinaca. Svi anketirani učenici izjasnili su se da poznaje neku društvenu mrežu, dok velika većina, njih 94%, koristi neku od njih. Iako je kod 78% učenika korisnički račun na društvenoj mreži privatn, 37% izjasnilo se da su nekada ili su još uvijek žrtve Cyberbullyinga. Djevojčice koje su žrtve, u iznosu od 82%, navode da je način zlostavljanja bila potražanja njihovih eksplicitnih fotografija/video snimaka. Također, širenje eksplicitnih

---

¹⁰⁰ Dilon, C. (2020). Tiktok Influences on Teenagers and Young Adults Students: The Common Usages of the Application Tiktok. *American Scientific Research Journal for Engineering, Technology, and Sciences (ASRJETS)*, 68(1), pp.132–142. Dostupno na: https://asrjetsjournal.org/index.php/American_Scientific_Journal/article/view/5917

¹⁰¹ Weimann, G. and Masri, N. (2020). Research Note: Spreading Hate on TikTok. *Studies in Conflict & Terrorism*, 46(5), pp.752–765. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/1057610x.2020.1780027>.

¹⁰² Hinduja, S. and Patchin, J.W. (2010). Bullying, Cyberbullying, and Suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), pp.206–221. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/13811118.2010.494133>.

¹⁰³ Chang, F.-C., Lee, C.-M., Chiu, C.-H., Hsi, W.-Y., Huang, T.-F. and Pan, Y.-C. (2013). Relationships Among Cyberbullying, School Bullying, and Mental Health in Taiwanese Adolescents. *Journal of School Health*, 83(6), pp.454–462. Dostupno na: <https://doi.org/10.1111/josh.12050>.

¹⁰⁴ Gohal, G. (2023). Prevalence and related risks of cyberbullying and its effects on adolescent. *BMC Psychiatry*, 23(1), pp.1–10. Dostupno na: <https://doi.org/10.1186/s12888-023-04542-0>.

fotografija i snimaka većina učenika smatra kao najopasniji oblik nasilja na društvenim mrežama u iznosu od 54,9%. Više od polovine učenika društvenu mrežu koja je najčešće korištena za nasilje navodi TikTok, a kao razlog navode izgled žrtve. Prema mišljenju učenika osnovnih škola u SBK/KSB nasilje uzrokuje nedostatak samopoštovanja kod žrtve. Način na koji pojedinac percipira sebe predstavlja ključni element osobnosti, osobito zbog toga što je slika o sebi povezana s percepcijom drugih ljudi, situacija i pogleda na svijet. Iako su linije "Plavog telefon" sve češće zauzete, propisi u BiH ne sadrže odredbe koje se eksplicitno odnose na zabranu govora mržnje putem interneta te Cyber nasilje zakon u BiH ne prepoznaje. Ono što bi mogli uraditi kao pojedinci i lokalna zajednica jest implementacija obrazovnih programa za Cyber sigurnost i savjetodavne usluge, uključujući racionalno korištenje interneta i periodične provjere za Cyber nasilje u obrazovnim institucijama. Provođenje snažnih politika i propisa protiv nasilja moglo bi biti od pomoći u borbi protiv zdravstvenih posljedica Cyberbullyinga.

5. LITERATURA:

1. Batori, M., i Ćurlin, M. (2020). 'NASILJE PUTEM INTERNETA MEĐU ADOLESCENTIMA', Zdravstveni glasnik, 6(1), str. 104-114. Dostupno na: <https://doi.org/10.47960/2303-8616.2020.11.104>
2. Biškup, D. (2018). Reakcija učenika na virtualno nasilje. Unizg.hr. Dostupno na: <https://repozitorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud:1760/datastrea>.
3. Borraccino, A., Marengo, N., Dalmasso, P., Marino, C., Ciardullo, S., Nardone, P. and Lemma, P. (2022). Problematic Social Media Use and Cyber Aggression in Italian Adolescents: The Remarkable Role of Social Support. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), p.9763. Dostupno na <https://doi.org/10.3390/ijerph19159763>
4. Chang, F.-C., Lee, C.-M., Chiu, C.-H., Hsi, W.-Y., Huang, T.-F. and Pan, Y.-C. (2013). Relationships Among Cyberbullying, School Bullying, and Mental Health in Taiwanese Adolescents. *Journal of School Health*, 83(6), pp.454–462. Dostupno na: <https://doi.org/10.1111/josh.12050>.
5. Hadjipanayis, A., Efstathiou, E., Altortjai, P., Stiris, T., Valiulis, A., Koletzko, B. and Fonseca, H. (2019). Social media and children: what is the paediatrician's role? *European Journal of Pediatrics*, 178(10), pp.1605–1612. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s00431-019-03458-w>.
6. Krešić Ćorić, M. and Kaštelan, A. (2020). Bullying through the Internet - Cyberbullying. *Psychiatria Danubina*, 32(Suppl 2), pp.269–272. Dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32970646/>
7. Kumar, V.L. and Goldstein, M.A. (2020). Cyberbullying and adolescents. *Current Pediatrics Reports*, 8(3). Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s40124-020-00217-6>.
8. Lahti, H., Marja Kokkonen, Hietajärvi, L., Nelli Lyyra and Paakkari, L. (2024). Social media threats and health among adolescents: evidence from the health behaviour in school-aged children study. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 18(1). Dostupno na: <https://doi.org/10.1186/s13034-024-00754-8>
9. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (2019). Zlostavljanje suvremenim tehnologijama - mobitel i internet. Dostupno na:

<https://mup.gov.hr/gradjani-281562/savjeti-281567/nasilje-281582/zlostavljanje-suvremenim-tehnologijama-mobitel-i-internet-12214/12214>

10. Peebles, E. (2014). Cyberbullying: Hiding behind the screen. *Paediatrics & Child Health*, 19(10), pp.527–528. Dostupno na: <https://doi.org/10.1093/pch/19.10.527>
11. Zhu, C., Huang, S., Evans, R. and Zhang, W. (2021). Cyberbullying Among Adolescents and Children: A Comprehensive Review of the Global Situation, Risk Factors, and Preventive Measures. *Frontiers in Public Health*, 9(1). Dostupno na: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.634909>.
12. Weimann, G. and Masri, N. (2020). Research Note: Spreading Hate on TikTok. *Studies in Conflict & Terrorism*, 46(5), pp.752–765. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/1057610x.2020.1780027>.

PERCEPTION OF CYBERBULLYING FROM A CHILD'S PERSPECTIVE

***Abstract:** Cyberbullying, both in the world and in our country, represents a public health problem, which is confirmed by the increasingly busy lines of the "Blue Phone". In addition to the lack of laws in Bosnia and Herzegovina that would protect victims, cyberbullying leads to numerous psychosocial consequences for its victims, further burdening the healthcare system. The main aim of this research is to examine the perception of elementary school students in the SBK/KSB region regarding online violence through social media.*

The study involved 578 students from seventh, eighth, and ninth grades in primary schools in the areas of Travnik, Vitez, and Kreševo, aged between 12 and 16 years, who voluntarily and anonymously filled out a survey on cyberbullying. Almost one in three respondents (37%) reported being a victim of cyberbullying. Among them, the majority attend primary schools in urban areas (29%). The spreading of explicit photos/videos is considered the most dangerous form of violence through social media (54.9%), with TikTok being the most frequently used platform for cyberbullying (54%). More than half of the respondents (54.5%) cite appearance as the reason for cyberbullying.

Keywords: child, cyberbullying, social media.

POLOŽAJ LOKALNE ZAJEDNICE U ERI GLOBALNOG NASILJA

Rusmir Prohan dipl.krim.

Centar za kriminalistička, kriminološka i pravna istraživanja Travnik i Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona, Bosna i Hercegovina.

rusmirProhan22@gmail.com

Sažetak: U eri sveprisutnosti informacija bilo koje vrste, svjedoci smo da takve informacije direktno ili indirektno, suptilno ili manje suptilno utiču na naš svakodnevni život i interesovanja. Vijesti, reklame, šaljivi video sadržaji, muzički spotovi, video igrice i video klipovi svakodnevno ispunjavaju naše okruženje i nameću nam određene stavove, upućuju na određen način postupanja, cjenjenja određenih vrijednosti, gotovo da se dijelom i na taj način uspostavlja određene vrsta svjetonadzora u ovisnosti od konzumiranog sadržaja.

Ključne riječi; Nasilje, lokalna zajednica, era globalnog.

1. UVOD

Ako u obzir uzmemo i geslo brojnih novinara, a posebno njihovih urednika, da je "loša vijest je dobra vijest", dakle lakše je plasirati i za nju probuditi interesovanje prosječnog čitatelja, slušatelja, gledaoca ....., onda bez posebnog napora možemo zaključiti da je u velikom procentu "crna hronika" u " vrhu novinskih stupaca". Naravno, ukoliko je u novinski izvještaj, tv prilog ili objavu na nekoj od društvenih mreža uključen dio o nasilju, to dobija na težini-interesovanju. Isto tako, svjedoci smo brojnih filmskih sadržaja koji u sebi sadrže scene nasilja, a regulatorne agencije obavezale su emitere da označe uzrast - životnu dob za koju nije primjeren takav sadržaj - famozna "RODITELJSKA PAŽNJA". Ne trebamo ni spominjati da upravo takve "umjetničke forme" imaju veliki procenat svojih poklonika u ukupnoj populaciji. Jedna od rastućih industrija u svijetu je industrija video igrice - gaming industrija. Ova industrija posljednjih je nekoliko godina postala najveća industrija zabave, prešavši filmsku i muzičku industriju zajedno višestruko puta. Dovoljno je reći da je u 2022. prihod od svjetskog tržišta igara procijenjen na gotovo 347 milijardi američkih dolara ¹⁰⁵. Ni ovdje ne trebamo govoriti o tome koliko je to poklonika koji su svakodnevno izloženi prikazu nasilja svakojake vrste i koliki to uticaj na njihove vrijednosne sudove, životne stilove, obrasce ponašanja. Vjerovatno veliki. Dakle, naše svakodnevno okruženje je prepuno sadržaja koji nas drže informisanim, uključenim i nažalost, naviknutim na nasilje. Obrazac ponašanja koji uključuje nasilje postaje privatljiv, uobičajen i zašto ne pribjeći istom kada treba riješiti neki nesporazum, konflikt ili samo doći do nekog svog nasušnog cilja, kakav god on bio. To implicira i da se na našem mikro lokalitetu posljedično povećava broj nasinih slučajeva, a naročito da posljedica takvih djelovanja postaju sve teže. Upravo ovakav zaključak razmatranja je i osnovna hipoteza ovog rada - globalno prisutno nasilje povećava prisustvo nasilja i u mikro lokalitetima.

---

¹⁰⁵ <https://zimo.dnevnik.hr/clanak/videoigre-nisu-samo-zabava-one-su-postale-kulturni-i-ekonomski-fenomen---875861.html>

2. ŠIROKO RASPOSTRANJENO NASILJE U XXI VIJEKU

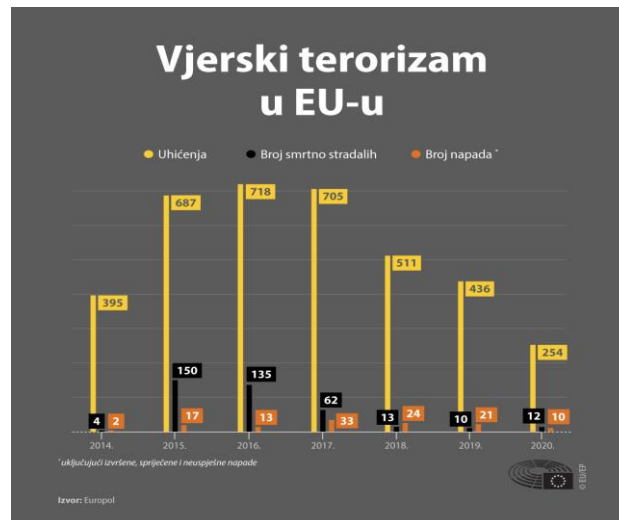
Kada se XX vijek već bližio kraju stvorena je nekakva iluzija da ćemo samim prelaskom u XXI vijek živjeti u boljem društvu, sa većim stepenom civilizacijskog razvitka, boljeg i kvalitetnijeg razumjevanja ljudskih prava i njihovog poštivanja. Doduše, takav optimizam možda nije bio ni neopravdan kada se u vidu ima činjenica da su tada iza nas bila 2 svjetska rata ili, kako se tada govorilo, 2 Velika rata, i bezbroj "malih" ratova, upravo je završen i "Hladni rat", uklonjene su neuralgične tačke iz svere međunarodnih odnosa, dakle sve se kretalo u željenom pravcu. Teško je da je moglo biti gore u novom stoljeću, ljudi su pametniji, zreliji, svjesniji. Međutim, ubrzo je umjesto hladnog rata stigao hladan tuš. Već na samom početku novog stoljeća doživjeli smo 11. septembar 2001.godine - ogromna količina nasilja u direktnom video prenosu. Mnogi se slažu da od tada svijet nije isti. Potonule su sve naše nade o mirnom, prosperitetnom stoljeću. Krenuli su novi ratovi, koji samo nominalno nisu svjetski, ali po broju uključenih aktera nebi bilo pogrešno ni tako ih nazvati. Afganistan. Irak. Arapsko proljeće. Sirija. Islamska država. Ukrajina, Gaza, a u najavi Tajvan i ko zna šta još. Ali, nisu samo ratovi ti koji su donosili nasilje u naše domove u direktnom televizijskom prenosu ili "live" objavama na društvenim mrežama. Bilo je tu mnogo slučajeva masovnih ubistava i drugih gnusnih zločina, na koje smo nažalost već uveliko navikli. U ovih 25 godina novog stoljeća nemoguće je i pobrojati sve slučajeve koji su zgrozili cjelokupnu svjetsku javnost. Tako su nas obasipali vijestima o terorističkim napadima i brojnim žrtvama tog napada -prisjetimo se samo nekih ¹⁰⁶:

- **Madrid**, mart 2004. godine - postavljene bombe u 4 putnička voza - 192 mrtva, 2 hiljade ranjenih
- **London**, juli 2005. godine - bombaški napadi na podzemnu željeznicu - 56 mrtvih, 700 ranjenih
- **Oslo i ostrvo Utoya**, Norveška, juli 2011.godine - Andreas Brevik ubio 80 ljudi i ranio oko 70 eksplozivnom napravom u Oslu, a zatim i pucanjem iz vatrenog oružja na mlade okupljene u kampu jedne političke partije,
- **Francuske Alpe**, mart 2015. godine- kopilot na letu Barcelona - Dizeldorf Andreas Lubitz, iskoristio je odsustvo pilota u kabini i zabio avion u planinu, pola sata nakon uzlijetanja,te time ubio 150 ljudi
- **Paris**, juni 2015. godine - napad vatrenim oružjem na redakciju časopisa Charlie Hebdo - ubijeno 12 ljudi, a neka od tih ubistava viđena su i u video snimcima koji su objavljeni u javnosti
- **Paris**, novembar 2015.godine - izvedeni su teroristički napadi na šest različitih lokacija, ubijeno je 129 ljudi, a oko 300 je ranjeno. Ubijeno je i osam terorista koji su učestvovali u tim napadima.
- **Brisel**, mart 2016.godine- teroristički napad na aerodrom i metro, ubijene 34 osobe, veliki broj ranjen

---

¹⁰⁶ <https://saff.ba/najveci-teroristicki-napadi-u-evropi-u-zadnjih-40-godina/>

Svi navedeni slučajevi samo su oni koji su eksponirani u javnosti, koji su punili novinske stupce ili bili prva vijest svih informativnih emisija, dok neki drugi slučajevi prolaze ispod radara u ovisnosti o lokaciji tih napada, broja poginulih (kao da i jedan ubijeni čovjek nije previše), motivacije počinitelaca, sredstva i načina izvršenja i drugih kriterijuma ¹⁰⁷.

Naravno, načini izvršenja se mjenjaju pa su tako kamioni i kombi vozila postali najubojitija oružja ¹⁰⁸

- Nica, juli 2016.godine - kamionom na štetnici ubijeno 86 ljudi, više od 100 povrjeđeno
- London, juli 2017. godine - kombijem na mostu pregazio i ubijeno 7 ljudi, a više od 50 povrjeđeno
- Berlin, decembar 2016. godine - na Božićnom sajmu kamionom usmrćeno 12 ljudi i 56 povrjeđeno
- Barcelona, august 2017. godine - kombijem usmrćeno 13 i povrjeđeno preko 100 ljudi

Kada čitamo sve ovo već osjećamo veliku uznemirenost od svih od ovih brojki jer iza svakog stoji ljudska sudbina, stremljenja, nadanja, porodična tragedija, djeca koja odrastaju bez roditelja.. Naravno, nabrojani slučajevi nikako ne znače da je naš region imun na ovakve pojave, naprotiv, sistem spojenih posuda osim u fizici očigledno vrijedi i u sociologiji i u kriminologiji. Tokom posljednjih 20-tak godina na Balkanu, ili kako nas u posljednje dvije decenije vole nazivati - Jugoistočnoj Evropi, zabilježeno je 13 masovnih ubistava u kojima su ubijene 102 osobe, među kojima je bilo i puno djece¹⁰⁹.

Oni koji su najviše zgrozili javnost su svakako:

- Pucnjava u OŠ "Vladislav Ribnikar" u Beogradu, kada je dječak ubica, ujedno i najmlađi masovni ubica na svijetu, počinio masakr 3. maja 2023. godine, kada je vatrenim oružjem ubio devetero učenika i čuvara škole.

¹⁰⁷ <https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20210628STO07262/terorizam-u-eu-u-terroristicki-napadi-smrtni-slucajevi-i-uhicenja>

¹⁰⁸ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/nica-london-berlin-barcelona-kako-su-kamioni-i-kombiji-postali-najubojita-oruzja-terorista-foto-20170818> <https://www.index.hr/vijesti/clanak/nova-metoda-terorista-u-ovim-gradovima-su-napade-izveli-autima/989056.aspx>

¹⁰⁹ <https://www.blic.rs/vesti/hronika/masovna-ubistva-na-balkanu-13-zlocina-102-zrtve-detajlna-lista-zlocina-u-poslednjih/03z4qqn>

- Dva masakra na Cetinju u augustu 2022.godine, kada je ubijeno 10 osoba, a ranjeno njih 6, dok je u januaru ove godine ubijeno je 12 osoba, među kojima i 2 djece, a 4 osobe su ranjene.

Masovna ubistva najčešća su bila u Srbiji, Crnoj Gori, ali nije bila pošteđena ni Hrvatska, kao ni Bosna i Hercegovina. U našoj zemlji zabilježena su dva slučaja:

- Masakr u Tuzli, počinjen od strane 45-godišnjaka 29. maja 2008. godine kada je ubijeno 6 osoba a 1 osoba je ranjena. Ubica je ušao u kuće svojih komšija i ubio 3 osobe, a zatim je otrčao do gradskog autobusa i hicima iz pištolja ubio supružnike i još jednu ženu, te ranio vozača autobusa.

- Slučaj koji je izazvao najviše pažnje je svakako onaj u Gradačcu, kada je ubica svoju suprugu ubio u direktnom video prenosu na društvenim mrežama, a onda na drugoj lokaciji u gradu ubio oca i sina, svoje bivše poslovne partnere. Ubijena Nizama Hećimović, supruga i majka, postala je simbol svih zlostavljanih žena i nažalost jedna od mnogih koja je brutalno ubijena. Ono što izdvaja Nizamu je svirepost izvršioca koji svoj zločin emitira javno na društvenim mrežama.

Zaista, ovo se događa i kod nas? Pitamo se u nevjerici. Uznemireni smo. S razlogom.

2.1. Navikavamo li se na nasilje? Postajemo li nasiljniji?

Kada se pročitaju prethodne stranice, nameće se pitanje kako zaista ovo utiče na nas kao ljudska bića sa pripadajućim intelektom, emocijama, stavovima, spremnošću za reakciju ...

Možda bi trebali prije odgovora na ovo pitanje trebali definisati nasilje ili neke njegove modalitete, načine na koje se provodi, posljedice koje sa sobom nosi za pojedinca i društvo u cjelini, krivično pravni aspekt nasilja, nasilje kao sigurnosni faktor i druge aspekte koje ovog fenomena.

Nasilje u najširem smislu riječi je upotreba fizičke sile u cilju povređivanja, zlostavljanja, oštećenja ili uništenja. Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO) nasilje je "Namjerna upotreba fizičke sile ili moći ugrožavanja protiv sebe, druge osobe, ili protiv grupe ili zajednice, što rezultira ili ima veliku vjerovatnoću da će rezultirati ozljedom, smrću, psihičkim ozljedama, nedostatkom u razvoju ili lišavanjem nekoga određenog prava"

Iz navedene definicije proizišla je i podjela nasilja u 3 široke kategorije:

- samousmjereni nasilje
- međuljudsko nasilje
- kolektivno nasilje

Ova početna kategorizacija pravi razliku između nasilja koje osoba nanosi sama sebi, nasilja koje je nanijela druga osoba ili male grupe pojedinaca, i nasilja počinjenog od strane većih grupa kao što su države, organizirane političke grupe, milicijske grupe i terorističke organizacije¹¹⁰.

- samousmjereni nasilje

Prema dostupnim podacima čak oko 800 000 ljudi u svijetu godišnje izvrši samoubistvo. Najveća stopa samoubistava među naprednim zemljama zabilježena je u Južnoj Koreji, jer je oko 13.000 ljudi počinilo samoubistvo 2022. godine, što iznosi 24,1 od svakih 100 000 ljudi. U vrhu ove neslavne liste su i Litvanija sa 18,5, Slovenija sa 15,7, Japan sa 15,4 i Belgija sa

---

¹¹⁰ <https://www.who.int/>

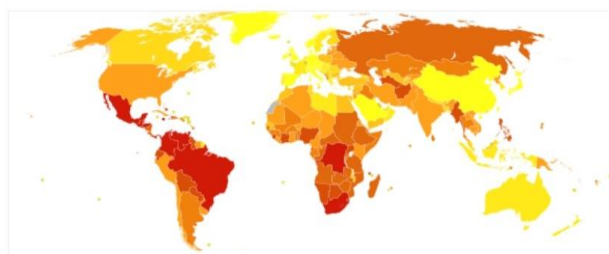
14,8 samoubistava na 100 000 ljudi¹¹¹. Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina broj samoubistava na 100 000 iznosi 8,8, a situacija po godinama je sljedeća: ¹¹²

GODINA	2020	2021	2022	2023
UKUPNO U FBiH:	154	177	151	189
UKUPNO U RS:	185	194	179	175
UKUPNO U BD BiH:	9	7	8	3
UKUPNO U BiH	348	378	338	367

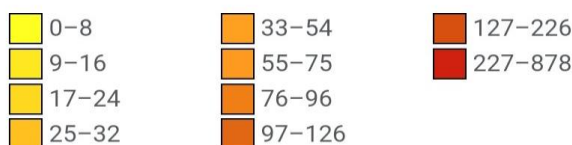
- međuljudsko nasilje

Prema dostupnim podacima, u 2013. godini od svih smrtnih slučajeva u svijetu njih 405 000 otpada na međuljudsko nasilje, od kojih je vatrenim oružjem usmrćeno 180 000 ljudi, dok je napad oštrim predmetom bio uzrok smrti u 114 000 slučajeva ¹¹³.

U nastavku je geografski pregled međuljudskog nasilja ¹¹⁴

Smrtni slučajevi od međuljudskog nasilja na milion osoba u 2012

- kolektivno nasilje

Kako je već rečeno, kolektivno nasilje predstavlja nasilje počinjeno od strane većih grupa kao što su države, organizirane političke grupe, milicijske grupe i terorističke organizacije.

¹¹¹<https://n1info.ba/svijet/infografik-ovo-su-napredne-zemlje-sa-najvisom-stopom-samoubistava-u-svijetu-jedna-je-iz-regije/>

¹¹² <http://css.ba/saopstenje-za-medijske-zasto-nikoga-ne-interesuje-1431-mrtav-sugradanin/>

¹¹³ <https://bs.wikipedia.org/wiki/Nasilje>

¹¹⁴ <https://bs.wikipedia.org/wiki/Nasilje>

Nažalost u ovih 25 godina XXI vijeka bilo je toliko smrti izazvano u kolektivnim akcijama nasilja da je nemoguće reći ni približnu brojku - samo Ukrajina i Gaza nose sa sobom preko 200 000 smrti.

2.2. Gdje smo mi u svemu tome?

Za potrebe ovog rada mikro lokalitet smatramo područje Srednjobosanskog kantona, pa radi lakšeg razumjevanja, navodimo samo nekoliko osnovnih pokazatelja vezanih za Srednjobosanski kanton. Srednjobosanski kanton je jedan od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i smješten je u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine na površini od oko 3200¹¹⁵ kilometara kvadratnih, koje nastanjuje oko 250 000 stanovnika¹¹⁶. Geografska centralnost i dolinski zadori Vrbasa i Lašve ističu ovo područje na značajnu tranzitnost u svim smjerovima (sjever-jugoistok-zapad) i nivoima (Federacija BiH, Balkan, i dalje Zapadna Europa, Mala Azija i Bliski Istok).¹¹⁷

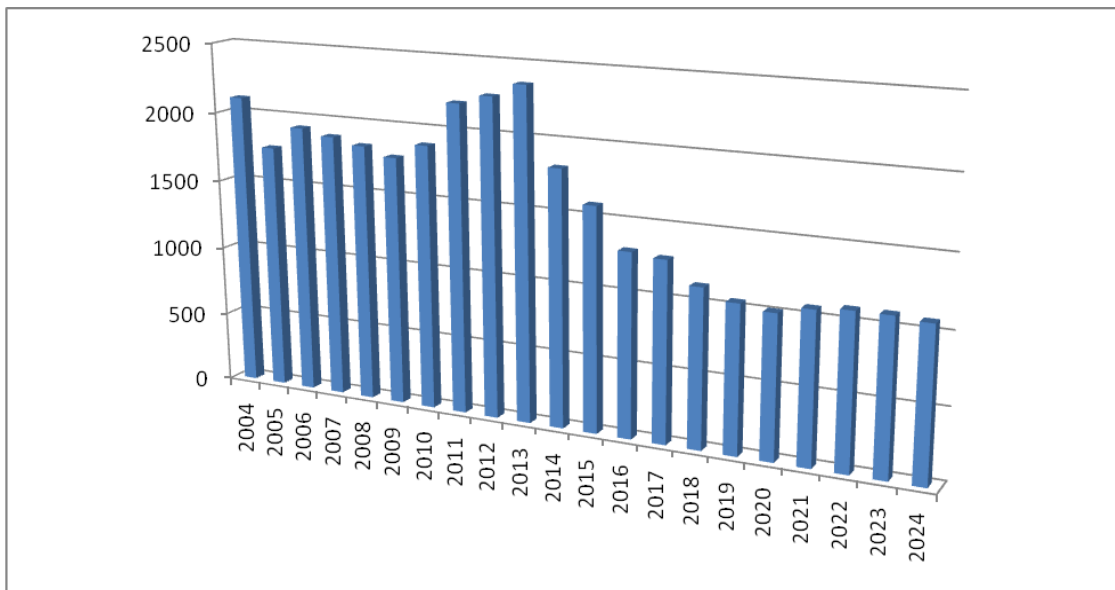
Važan pokazatelj je da je na području Srednjobosanskog kantona 1991. godine živjelo je 338.979 stanovnika, a 1999. godine 270.000 stanovnika (dakle oko 20.000 manje na popisu stanovništva u 2013.g.), a sve ovo iz razloga što ćemo u nastavku rada prikazati stanje i kretanja kriminaliteta u posljednjih 20 godina na području ovog kantona.

---

¹¹⁵ <https://sbk-ksb.gov.ba/hr/o-kantonu.html>

¹¹⁶ <http://www.statistika.ba/#link8>

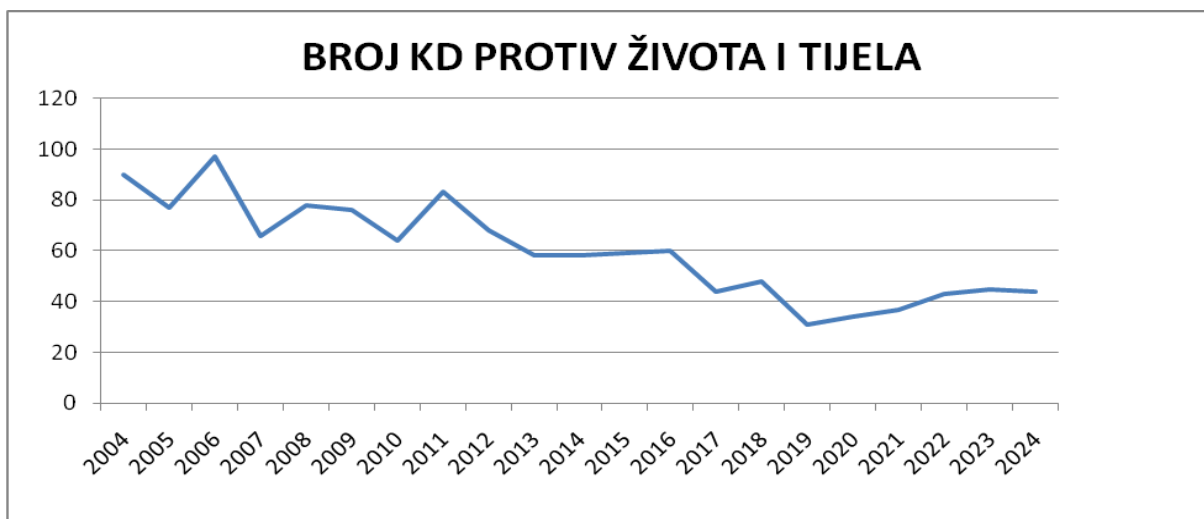
¹¹⁷ <https://sbk-ksb.gov.ba/hr/o-kantonu.html>

pregled ukupnog broja krivičnih djela u periodu 2004-2024.godine¹¹⁸

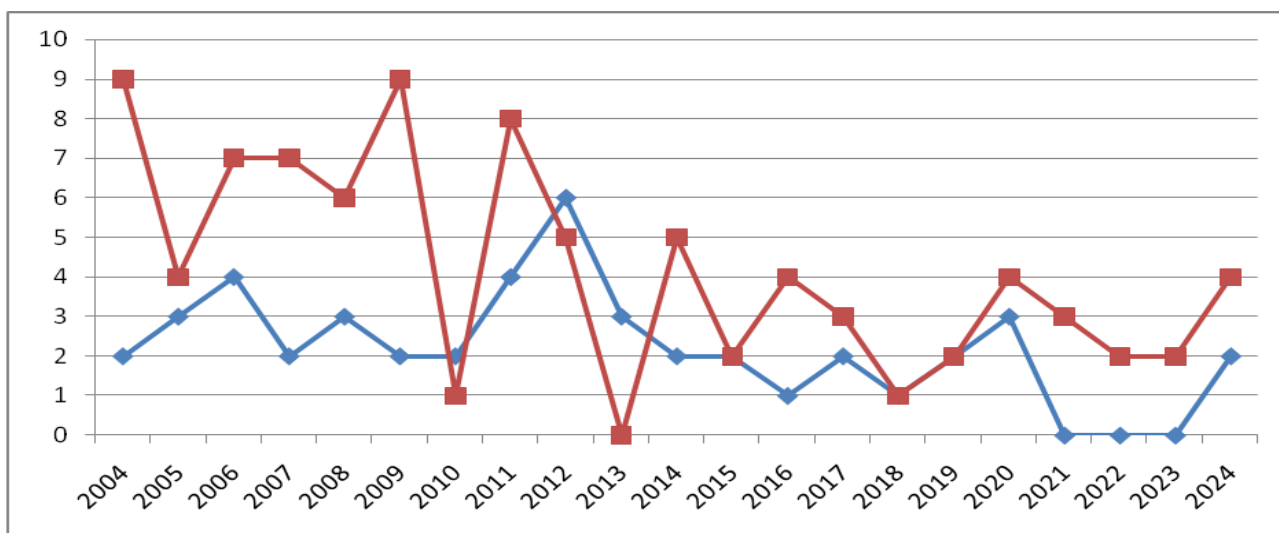
Navedeni pregled krivičnih djela odnosi se na sva krivična djela koja su prijavljena nadležnim tužilaštvima (Kantonalno tužilaštvi Travnik i Tužilaštvo BiH) bez obzira na vrstu krivičnog djela, odnosno iz koje oblasti krivično-pravne zaštite je svako od navedenih krivičnih djela. Naravno u velikoj većini ova krivična djela u sebi nisu sadržavala elemente nasilja, što je tema ovog rada, nego su bila usmjerena na druge objekte krivično - pravne zaštite kao što su imovina, ustavno-pravni poredak, sloboda i prava građana uključujući i spolnu slobodu i moral, zdravlje ljudi, privredno poslovanje i tako dalje. Krivična djela koja su u našem fokusu svakako su ona koja su usmjerena protiv života i tijela, obzirom da u sebi uglavnom sadrže elemente nasilja, izuzev krivičnog djela Nepružanje pomoći iz člana 175. KZFBiH, gdje je radnja izvršenja nepružanje pomoći osobi koja se nalazi u direktnoj životnoj opasnosti i krivičnog djela Napuštanje nemoćne osobe iz člana 176.KZ FBiH, gdje je radnja izvršenja ostavljanje nemoćne osobe u prilikama opasnim za život ili zdravlje. Međutim, kako ćemo to kasnije vidjeti, određen broj krivičnih djela koji ne spadaju u ovu krivično-pravnu oblast, kao objektivni uslov kažnjivosti je primjena sile (nasilja) i prijetnje silom (nasiljem) s ciljem ostvarivanja zabranjene posljedice. Takva krivična djela ćemo prikazati u ovom radu i vidjeti u kojoj mjeri su zastupljena i kako idu u prilog ili opovrgavaju hipotezu rada da globalno prisutno nasilje implicira povećan broj nasilnih slučajeva i u mikro lokalnoj zajednici - Srednjobosanskom kantonu. Kao što je to vidljivo iz gornjeg grafikona, u posljednjih 20 godina ukupan broj krivičnih djela je prepolovljen, pa ćemo u narednom grafu vidjeti koliko je to krivičnih djela protiv života i tijela počinjeno u navedenom vremenskom periodu.

¹¹⁸ <https://www.mupsbk-ksb.gov.ba/>

Naravno da su, s obzirom na posljedicu, najinteresantnija krivična djela ubistva izvršena u posmatranom periodu, a po godinama to izgleda ovako:

pregled ubistava i pokušaja ubistava 2004-2024

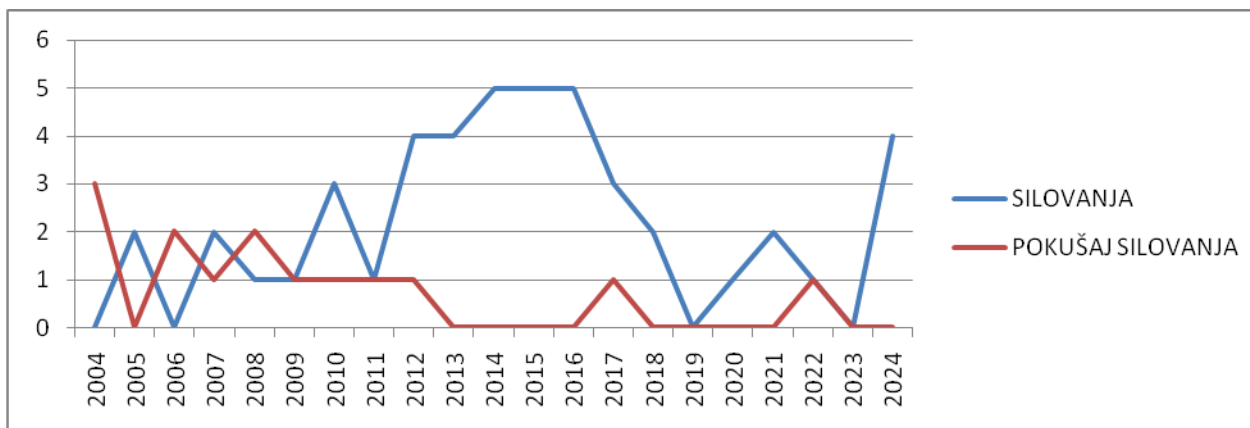

■ UBISTVA¹¹⁹

■ POKUŠAJ UBISTVA

Kao što je već rečeno, određena krivična djela preduzeta s ciljem ostvarivanja zabranjene posljedice moraju u sebi sadržavati komponentu upotrebe ili prijetnje upotrebe sile. Takva krivična djela ne mogu se izvršiti bez upotrebe sile, odnosno izostankom elementa sile krivično djelo bi se moralo kvalifikovati drukčije ili uopće ne bi postojalo krivično djelo. U ovom kontekstu, primjera radi, treba istaći i krivična djela Silovanja, što za potrebe ovog rada opet ilustruje upotrebu sile-nasilja. Radi boljeg uvida, u nastavku statistički pregled krivičnih djela silovanja, kako onih dovršenih, tako i onih koja su ostala u pokušaju:

¹¹⁹ Prema podacima iz Uprave policije MUP-a SBK/KSB Travnik ni jedno ubistvo u ovom peiodu nije ostalo neraskvijetljeno

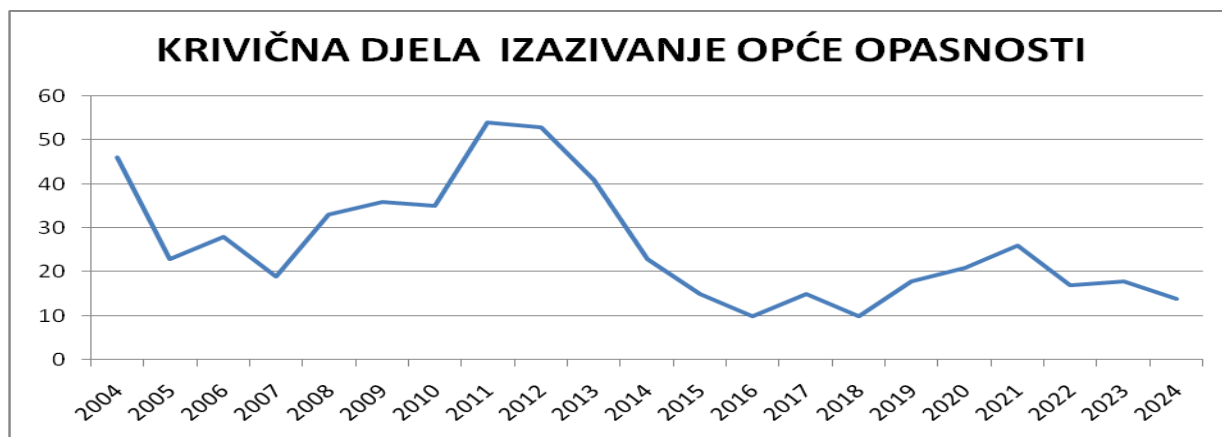
pregled silovanja i pokušaja silovanja 2004-2024

Gledano kroz ne tako mali period od 20 godina, može se vidjeti da je prosjek silovanja na godišnjem nivou bio 2,3. Nešto je manji broj silovanja koja su ostala u pokušaju i on iznosi 0,7 pokušaja silovanja godišnje u prosjeku. Može se primjetiti da je ipak trend broja silovanja u posljednjih desetak godina u opadanju, a svoj vrhunac zabilježio je tokom 2014,2015 i 2016.godine sa po 5 silovanja godišnje. Kada su u pitanju krivična djela protiv imovine, a u kojima je korištena sila ili prijetnja, ona također bilježe značajan pad, što je naravno direktno vezano i za smanjen, odnosno gotovo prepolovljen, ukupan broj krivičnih djela. Ovdje je posebno interesantno izdvojiti statističke pokazatelje vezane za krivična djela razbojništva i razbojničke krađe. Iz dole prikazanog grafikona i tabele vidljivo je da je pad broja ovih krivičnih djela još drastičniji. Naime, od 86 ovih krivičnih djela evidentiranih u 2012.godini, došlo se do toga da je u 2024. godini evidentirano samo 1 razbojništvo, a nakon što se taj broj godinama radpidno smanjivao.

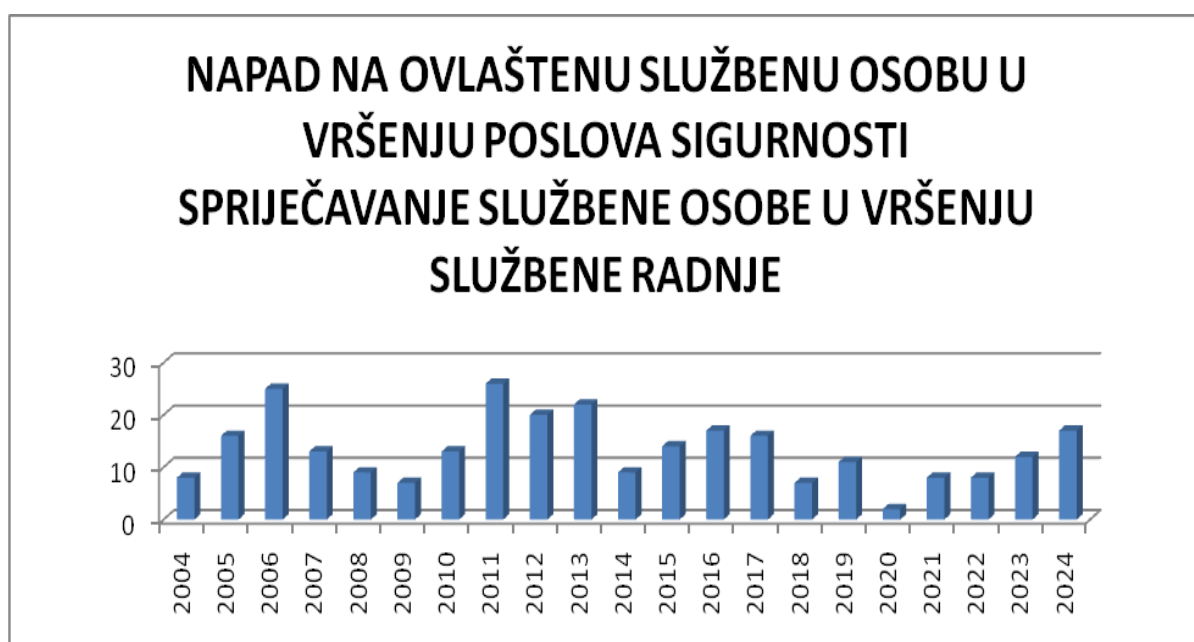

Prema vrsti krivičnih djela koje neminovno sadrže elemente sile ili prijetnje svakako treba uvrstiti i krivična djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine i u tom smislu naročito krivično djelo izazivanja opće opasnosti. Ovo krivično djelo, kao što znamo, vrši se opće opasnim sredstvom ili radnjom, što se također može smatrati upotrebom sile, koja se na različite načine manifestira u obilježjima ovog krivičnog djela. Već smo iz ranijh pregleda vidjeli da je broj krivičnih djela uopće, kao i onih koja u sebi sadrže elemente nasilja, u stalnom padu. pa tako ne iznenađuje ni pokazatelji vezana za ovu vrstu krivičnih djela. Tako je tokom 2011. i 2012.godine evidentirano 54, odnosno 53 krivična djela izazivanja opće opasnosti, dakle

gotovo svake sedmice po jedno krivično djelo, se da bi posljednjih desetak godina (sa izuzetkom 2021.godine) broj ovih djela pao na ispod 20 krivičnih djela godišnje.

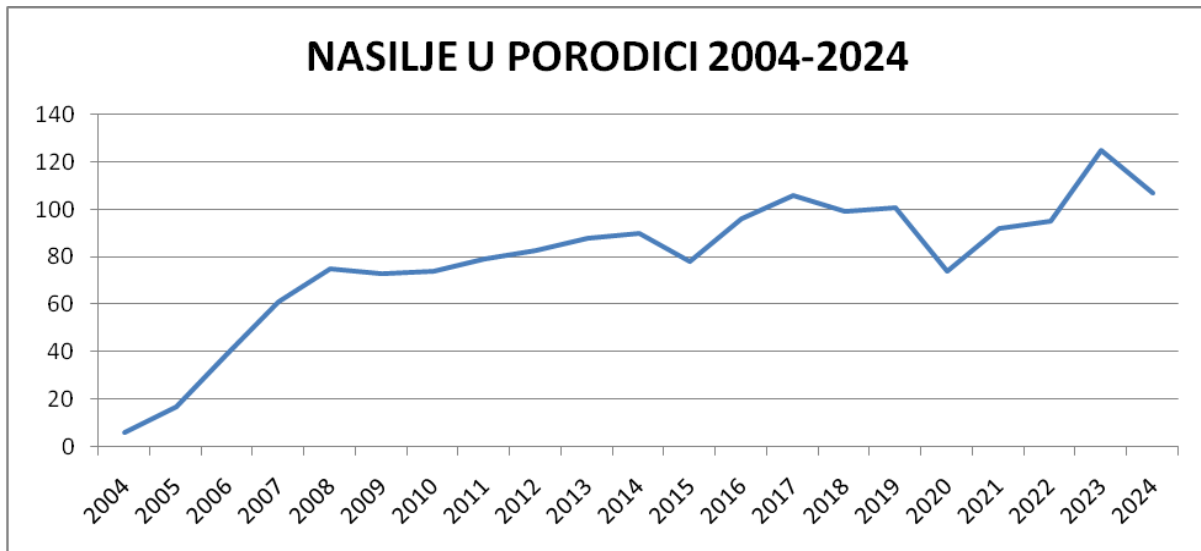

Obzirom na moje zanimanje kriminaliste, te policijskog službenika sa više od 30 godina policijskog iskustva u profesionalnoj i moralnoj obavezi sam svakako napomenuti i krivična djela koja su usmjerena na ovu časnu profesiju a sve uz upotrebu nasilja. Iz tog razloga dajem pregled krivičnih djela Napada na ovlaštenu službenu osobu u vršenju poslova sigurnosti i Sprječavanja službene osobe u vršenju službene radnje, a nakon pregleda i kratak komentar.

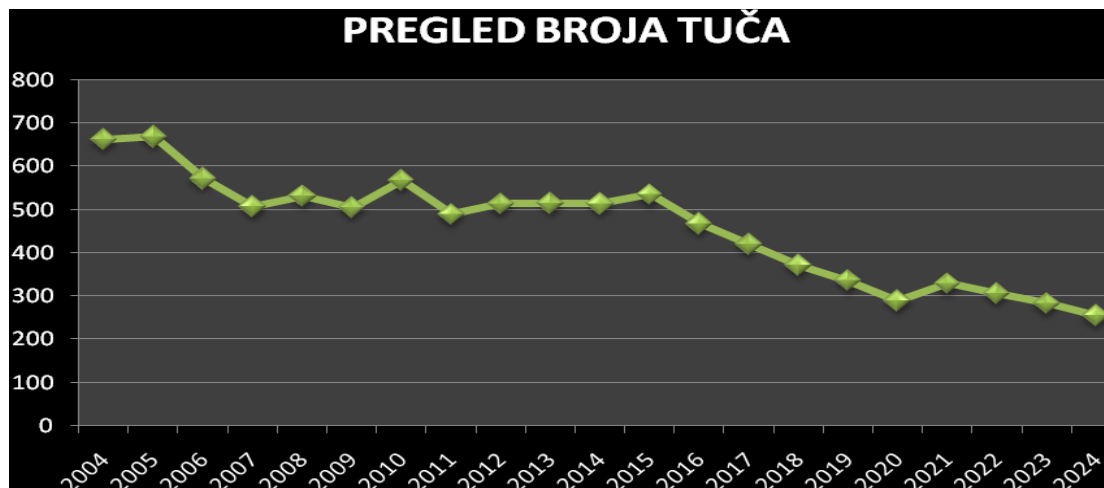
S obzirom da je u Srednjobosanskom kantonu orijentaciono angažovano oko 900 policijskih službenika koji svakodnevno obavljaju službu na cijelom teritoriju od 12 općina sa oko 250 000 stanovnika ukupno, može se reći da 1-2 napada na policijske službenike mjesečno i nije iznenađujući obzirom na broj službenih radnji koje se primjenjuju prema osobama izvršicima krivičnih djela ili prekršaja, a koji nastoje da ne budu procesuirani ili su pak nekada pod dejstvom alkohola ili opojnih droga. U nekim od tih napada policajci su bili povrijeđeni, lakše ili teže, ali na sreću nije bilo smrtno stradalih u ovom periodu. Nažalost, sa druge strane, krajem devetdesetih godina prošlog vijeka nekoliko napada na policijske službenike

završili su smrtnim ishodom za policajce. Ipak, jedna vrsta krivičnih djela koja u svom biću ima nasilje u ovom dvadesetogodišnjem posmtranom periodu bilježi stalno povećanje broja. Radi se o krivičnom djelu NASILJE U PORODICI, iz člana 222. KZ FBiH, čija inkriminacija je prvi put objavljena usvajanjem i stupanjem na snagu aktuelnog Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (01.08.2003.godine). Pogledajmo donji grafikon kako bi lakše analizirali podatke i pokušali ih objasniti.

Postavlja se pitanja kako je uopće moguće da se dogodi takvo povećanje broja krivičnih djela u kojima su najbliži članovi porodice toliko puta povrijedili članove svoje porodice. U 2004.godini zabilježeno je svega 6 slučajeva, ali to očigledno ne predstavlja pravo stanje stvari, obzirom da se radilo o novoj inkriminaciji, da su policijski službenici i tužiocima takva krivična djela kvalificirali kao neka druga krivična djela, a u nemalom broju slučajeva takvi slučajevi su okarakterisani kao prekršaji protiv javnog reda i mira. Razlog tome leži u patrijahalnom nasljeđu našeg društva, a imajući u vidu činjenicu da su muškarci najčešći izvršiocima ovih krivičnih djela, u preko 95 % slučajeva. Nepostojanje sudske prakse u početnim godinama sankcionisanja ove vrste krivičnih djela, a i nedovoljna zakonska i podzakonska uređenost ove oblasti, također može biti razlog što se broj ovih krivičnih djela, a posebno pravosnažnih presuda održao na niskom nivou - malom broju. Donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH 2013.godine unaprjeđuje ovu oblast u normativnom smislu, tako da se već te 2013. i 2014.godine, kao i u narednim godinama, broj stalno povećava i kreće se oko 100. Izuzetak je bio 2020.godine u vrijeme epidemije korone kada je broj ovih djela pao na 75, ali je zaista teško objasniti kada u vrijeme izolacije, kada su ukućani kao nikad usmjereni jedne na druge, dođe do značajnog smanjenja broj ovih krivičnih djela, iako je istovremeno na drugim područjima u Bosni i Hercegovini taj broj porastao. Međutim, ono što se može uopćeno reći o razlozima povećanja je svakako osvještenost građana, ali i žrtava u smislu prijave ovih djela. Prisutnost ovih slučajeva u javnosti doprinosi tom ohrabivanju kako kroz javne kampanje tako, nažalost i kroz crnu statistiku koja je također prisutna u javnosti. Upravo time možemo objasniti rekordan broj ovih djela u 2023.godini, koji se popeo čak na 125 krivičnih djela, a to je upravo ona godina u kojoj je u Gradačcu, ubica svoju suprugu Nizamu Hećimović ubio u direktnom video prenosu

na društvenim mrežama. I pored svega toga, smatra se da je tamna brojka ovih slučajeva još uvijek nedopustivo velika, tako da svaka kampanja dobro dođe jer se usmjerava percepcija javnosti, svjedoka, žrtava ..... i ohrabruje ih na prijavu ove veoma negativne pojave u našem društvu, koja nažalost prečesto ima fatalan ishod. Ono što bi, opet nažalost, mogao biti zaključak ove kratke opservacije prisutnosti porodičnog nasilja u našem društvu da je lako moguće da nakon preko 20 godina od kako je inkriminirano ovo ponašanje, neka od djece koja su zlostavljana ili su svjedočila zlostavljanju sada imaju preko 30 godina, formirali su porodicu i možda su postali i sami nasilnici. Ne postoji takva statistika kod nas. Pažljivom čitaocu svakako će za oko zapeti da u prikazu krivičnih djela nedostaju neka krivična djela koja su zasigurno prijavljena. To se prije svega odnosi na krivična djela iz oblasti terorizma, iznude, samovlašća, zlostavljanja u obavljanju službe, nasilničkog ponašanja i neka slična krivična djela koja u sebi sadrže upotrebu sile-nasilja kao načina izvršenja, ali razlog leži u tome da u statistici ukupnog broja krivičnih djela veoma mali procenat otpada na ova krivična djela. Uvažavajući tu činjenicu nisu dati pregledi ovih krivičnih djela, obzirom da nebi promijenili konačan zaključak ovh razmatranja o prisutnosti nasilja u lokalnoj zajednici - mikro lokalitetu Srednjobosanskog kantona. Međutim, ono što se veoma često zaboravlja u ovakvim prikazima stanja u određenoj oblasti je stanje u oblasti prekršaja. Naime, jedan od prekršaja protiv javnog reda i mira zasigurno je onaj u čiju radnju izvršenja spada sudjelovanje u tuči, njeno izazivanje, zlostavljanje ili fizički napad na drugog. Dakle, ovaj prekršaj u svome biću ima upotrebu nasilja, pa je svakako interesantno da vidimo kakvo je kretanje ove vrste prekršaja kroz posljednje dvije decenije (2004-2024) na području Srednjobosanskog kantona.

Kao što možemo vidjeti iz gornjih tabelarnih i grafičkih prikaza i u ovoj oblasti došlo je do smanjenja u tolikoj mjeri da je prije dvadesetak godina bilježeno oko 12 tuča sedmično, da bi na kraju posmatrang perioda taj broj pao na ispod 5 tuča sedmično, dakle više nego prepolovljen. Isto tako došlo je do značajnih promjena u samoj strukturi prekršaja protiv javnog reda i mira. Naime, od toga da se na prekršaje izazivanja ili učestvovanja u tuči odnosilo oko 40 % svih prekršaja, došli smo do svega 17 % ukupnog broja prekršaja vezanih za izazivanje ili sudjelovanje u tuči.

2.3. Potvrda/opovrgavanje hipoteze. Zašto je to tako?

Kako objasniti navedene pokazatelje, odnosno, i pored očekivane potvrde hipoteze da usljed globalno prisutnog nasilja i nasilnih akcija pojedinaca, grupa ili kompletnih država, pokazatelji ukazuju da je na području Srednjobosanskog kantona u stalnom opadanju broj slučajeva - krivičnih djela i prekršaja koji u sebi sadrže elemente nasilja. Dakle, hipoteza da globalno prisutno nasilje povećava prisustvo nasilja i u mikro lokalitetima je opovrgnuta, te odgovore trebamo potražiti u drugim fenomenima. Analizom navedenih podataka, kao i sagledavanjem ostalih faktora koji mogu imati uticaj na stanje u ovoj oblasti neki od dogovora bi mogli biti:

- Već gotovo 22 godine krivično pravni sistem u Bosni i Hercegovini koncipiran je na novousvojenim Zakonima o krivičnom postupku i Krivičnim zakonima¹²⁰. Dakle, već gotovo četvrtina vijeka u primjeni su, do trenutka usvajanja i početka primjene, novi krivično-pravni instituti i nove inkriminacije. U tom periodu postupanje sudova, tužilaca i policijskih službenika dobilo je i svoje praktične primjene, odnosno uspostavljena je sudska praksa, koja je uspjela da se kroz postupanja sudova uspjela presudama postići svrhu kažnjavanja - kako generalne prevencije, tako i dijelom specijalne prevencije, o čemu na najbolji način svjedoči smanjenje ukupnog broja krivičnih djela. Kažemo, dijelom specijalne prevencije, jer je broj povratnika u vršenju krivičnih djela tokom cijelog ovog perioda oko 40 %, tako da penološki pristup treba možda revidirati ili uključiti više društvenih modaliteta na odvrćanju od ponovnog vršenja krivičnih djela nakon izricanja prve sankcije. Naravno, treba primjetiti da prostora za napredak uvijek ima, a percepcija javnosti u tom smislu najčešće se odnosi na blagu kaznenu politiku sudova i brzinu postupanja pravosudnih institucija.

- Znatno poboljšanje u organizacijskom, tehničkom, kadrovskom, edukativnom smislu, poboljšanje međusobne saradnje, smjena generacija i drugi činioci u agencijama za sprovođenje zakona - policijskim organima. Sve navedeno dovelo je da kroz preventivno, ali naravno i represivno djelovanje (i represija je vid prevencije - svrha kažnjavanja postignuta ukoliko se kroz krivično pravnu sankciju izvršilac odvraća od daljeg činjenja krivičnih djela) dođe do značajnog smanjenja broja krivičnih djela, a posljedično i onih sa involviranim nasiljem.

- Promjena pojavnih oblika kriminaliteta i socioloških faktora u društvu, što je dovelo do smanjenja broja slučajeva sa uključenim nasiljem. Tako se već na prvi pogled strukture krivičnih djela može primjetiti značajno povećanje broja krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga, kompjuterskog kriminala, prijevara, ali i dalje stalno prisutnog općeg kriminaliteta usmjerenog na pribavljanje protivpravne imovinske koristi, naročito teških krađa i krađa, dok je broj razbojništava u velikoj mjeri izostao na vrijeme od prije 10-tak godina (na godišnjem nivou tokom posljednjih 6-7 godina evidentira se svega nekoliko slučajeva)

---

¹²⁰ <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvf0-api/vijest/download/5341> - (Član 421. "Stupanje na snagu ovog zakona"

- Ovaj zakon stupa na snagu 1. augusta 2003. godine.)

- Nepostojanje organiziranih skupina kriminogenih osoba na ovom području koje bi u izvršenju krivičnih djela koristile nasilje, odnosno gotovo potpun izostanak krivičnih djela iznuda, koje se obično vežu za organizirani kriminalitet, te samim tim izostajanje međusobnih obračuna grupa osoba, koje su u nekim periodima prije 20 - tak godina bile aktivne u svom djelovanju.

- Migraciona kretanja stanovništva, naročito nakon vizne liberalizacije ¹²¹ za građane BIH krajem 2010.godine dovela su do smanjenja broja stanovnika za oko 20.000 na popisu stanovništva 2013.g. u odnosu na 1999.godinu. Interesantno je napomenuti da niti jedna od 12 općina u Srednjobosanskom kantonu nema povećanje broja stanovništva u odnosu na 1991.godine, kada je vršen predzadnji popis stanovništva.¹²² U međuvremenu taj broj je još više smanjen kao posljedica olakšane politike zapadnih zemalja u oblasti dobijanja radnih dozvola, posebno za deficitarna zanimanja u tim zemljama. Istovremeno, migrantski val iz afričkih i azijskih zemalja od 2015.godine do danas, kroz organizirani odgovor policijskih struktura na ovim područjima, nije doveo do povećanja broja krivičnih djela koje uključuju nasilje.

4. LITERATURA

1. <https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20210628STO07262/terorizam-u-eu-u-teroristicki-napadi-smrtni-slucajevi-i-uhicenja>
2. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/nica-london-berlin-barcelona-kako-su-kamioni-i-kombiji-postali-najubojita-oruzja-terorista-foto-20170818https://www.index.hr/vijesti/clanak/nova-metoda-terorista-u-ovim-gradovima-su-napade-izveli-autima/989056.aspx>
3. <https://n1info.ba/svijet/infografik-ovo-su-napredne-zemlje-sa-najvisom-stopom-samoubistava-u-svijetu-jedna-je-iz-regije/>
4. <http://css.ba/saopstenje-za-medijske-zasto-nikoga-ne-interesuje-1431-mrtav-sugradanin/>
5. <https://sbk-ksb.gov.ba/hr/o-kantonu.html>
6. <http://www.statistika.ba/#link8>
7. <https://sbk-ksb.gov.ba/hr/o-kantonu.html>
8. <https://www.mupsbk-ksb.gov.ba/>

THE POSITION OF THE LOCAL COMMUNITY IN THE ERA OF GLOBAL VIOLENCE

Summary: In the era of ubiquity of information of any kind, we witness that such information directly or indirectly, subtly or less subtly affects our daily life and interests. News, advertisements, humorous video content, music videos, video games and video clips fill our environment every day and impose certain attitudes on us, point to a certain way of acting, valuing certain values, almost in this way a certain type of world surveillance is established in dependence on the content consumed.

Key words; *Violence, local community, era of the global.*

---

¹²¹ <https://parco.gov.ba/2010/12/17/liberalizacija-viznog-rezima-za-gradane-bih/>

¹²² <http://www.statistika.ba/#link8>

NASILJE NAD ŽENAMA I NASILJE U PORODICI KROZ PRIZMU POLICIJSKOG RADA

Dario Stupar, dipl.krim.

*Centar za kriminalistička, kriminološka i pravna istraživanja Travnik i Ministarstvo
unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona Bosna i Hercegovina.*

dariostupar@yahoo.com

Sažetak: *Ovaj istraživački rad pruža sveobuhvatan pregled aktuelnih empirijskih podataka o nasilju u obitelji na području SBK/KSB Federacije Bosne i Hercegovine u periodu od 2021. do 2024. godine. Fokusira se na analizu oblika, specifičnosti i prevalenciju nasilja, s naglaskom na izazove s kojima se susreću policijski službenici u svakodnevnom postupanju. Kroz istraživanje uloge policije u prevenciji, intervencijama i podršci žrtvama nasilja, rad istražuje ključne aspekte institucionalne koordinacije, nedostatke u zakonodavnom okviru, te identifikaciju izazova sa kojima se suočava policija vezano za nasilje u obitelji. Dodatno, rad se bavi pitanjem javne percepcije nasilja, te ulogom svijesnosti žrtava u povećanju društvene osude nasilja. Na temelju prikupljenih podataka, kroz statističku analizu rad nudi preporuke za poboljšanje institucionalne reakcije i prevenciju nasilja u obitelji u budućnosti, naglašavajući važnost edukacija i kampanja za jačanje svijesti u zajednici. Ključni cilj rada je doprinos boljem razumijevanju problema nasilja u obitelji i unapređenju strategija za njegovu prevenciju i efikasno suzbijanje.*

Ključne riječi: *nasilje u obitelji, prevencija, policija, intervencije, žrtve nasilja, javna percepcija, društvena osuda, institucionalna koordinacija, zakonodavni okvir, edukacija, kampanje.*

1. UVOD

Nasilje u porodici je društveni problem koji pogađa veliki broj pojedinaca i cijelih porodica, a često i širu društvenu zajednicu. To je prije svega složena i komplikovana pojava duboko ukorijenjena u društvenim standardima, ekonomskim problemima i rodno utemeljenim odnosima moći. Nasilje se može dogoditi svakome bez obzira na spol, dob, rasu, vjeru ili socioekonomski status. Uprkos širokoj rasprostranjenosti nasilja u porodici još uvijek postoje mnoge zablude o njegovim uzrocima i rješenjima. Procjenjuje se da će jedna od četiri žene u svijetu doživjeti neki od oblika nasilja u nekom trenutku svog života (National Library of Medicine 2022.g.) Nasuprot zakonskoj zaštiti i mjerama za sprječavanje porodičnog nasilja, ono ostaje prevladavajući problem sa teškim i razornim mogućim posljedicama. Ono što razlikuje pojedine društvene zajednice je nivo stanja svijesti o nasilju kao neprihvatljivom obliku ponašanja, te nivo odgovora na nasilje kada se ono desi. Intencija ovog istraživačkog rada je pružiti sveobuhvatan pregled aktuelnih empirijskih podataka o nasilju u porodici na području SBK/KSB Federacije BiH u periodu od 2021. do 2024. godine, analizirajući prevalenciju, oblike i specifičnosti nasilja. Osim što će se prikazati kvantitativni podaci, sam rad će se fokusirati na izazove s kojima se susreću policijski službenici u svakodnevnom postupanju kroz prizmu njihove uloge u prevenciji, intervencijama i podršci žrtvama nasilja. Cilj je ukazati na problematiku institucionalne koordinacije, nedostatke u zakonodavnom okviru i identificirati ključne izazove sa kojima se suočava policija s nasiljem u porodici. Na

temelju prikupljenih podataka, rad će ponuditi preporuke za poboljšanje institucionalne reakcije i prevenciju nasilja u porodici u budućnosti. Postavlja se sljedeća hipoteza: Veća razina svijesti žrtava porodičnog nasilja pozitivno korelira s povećanjem javne percepcije i društvene osude nasilja. Hipoteza broj 2: Jačanje javnog mnijenja kroz edukacije i kampanje može doprinijeti većoj spremnosti žrtava da prijave nasilje i potraže pomoć.

2. OBLICI NASILJA U PORODICI

Nasilje u porodici može imati različite oblike, a najčešće se kategorizuje u nekoliko glavnih vrsta:

1. **Fizičko nasilje** – Ovaj oblik nasilja uključuje fizičke napade, udarce, gušenje, udaranje, bacanje stvari ili druge oblike tjelesnog zlostavljanja. Cilj je nanijeti tjelesnu povredu ili bol.
2. **Emocionalno (psihološko) nasilje** – To je nasilje koje uključuje psihološke manipulacije, vrijeđanje, omalovažavanje, prijetnje, praćenje, kontrolisanje partnera, izolaciju od prijatelja i porodice, zastrašivanje ili emocionalnu ucjenu. Ovaj oblik nasilja može imati ozbiljne dugoročne posljedice na mentalno zdravlje žrtve.
3. **Verbalno nasilje** – Uključuje uvrede, psovanje, prijetnje, ponižavanje i verbalne napade koji mogu izazvati emocionalnu bol i oštetiti samopouzdanje osobe.
4. **Seksualno nasilje** – Seksualni napadi, prisila, zlostavljanje ili silovanje, bilo da se radi o fizičkoj ili emocionalnoj prisili spadaju u seksualno nasilje. Ovaj oblik nasilja uključuje sve oblike seksualnog iskorištavanja i nepoštovanja granica druge osobe.
5. **Ekonomsko nasilje** – Kontrola i manipulacija kroz ekonomsku zavisnost. To može uključivati uskraćivanje pristupa novcu, sprječavanje partnera da radi, oduzimanje kontrole nad finansijama i stvaranje zavisnosti od partnera kroz novac.
6. **Digitalno nasilje** – Upotreba interneta, društvenih mreža i drugih digitalnih platformi kako bi se uznemiravalo, pratilo, prijetilo ili manipulativno ponašalo prema partneru ili članovima porodice.

Kome se obratiti za pomoć u slučaju nasilja u porodici?

3. NASILJE U PORODICI KROZ PRIZMU POLICIJSKOG RADA

Policijski rad u kontekstu porodičnog nasilja igra ključnu ulogu u zaštiti žrtava, privođenju počinioca pravdi i sprječavanju ponovljenih slučajeva nasilja. Analiza ove teme kroz prizmu policijskog rada obuhvata nekoliko aspekata:

3.1. Policijska intervencija i prva reakcija

Policijska je često prva institucija koja reaguje na prijave porodičnog nasilja. Njihova efikasnost u postupanju može značajno uticati na daljni tok slučaja i na odluku žrtve da nastavi saradnju sa sistemom zaštite.

Ključni elementi ove faze su:

- Mjere prve intervencije i procjena situacije,
- Odvajanje žrtve i počinioca kako bi se osiguralo sigurno okruženje,
- Radnje dokazivanja-uidaj,
- Prikupljanje izjava i dokaza, uključujući vidljive povrede, razbijene predmete, snimke sigurnosnih kamera, listinge telefonskih brojeva i sl.,
- Upućivanje na zdravstveni pregled,
- Konsultacije sa CSR-a,
- Procjena rizika i odluka o podnošenju zaštitnih mjera.

3.2. Evidentiranje i dokumentovanje nasilja, Policijska ima odgovornost da svaki slučaj detaljno zadokumentuje.

Ta dokumentacija je ključna za:

- Vođenje krivičnih istraga i podizanje optužnica,
- Sudske postupke protiv počinioca,
- Aktiviranje mehanizama zaštite žrtve (npr. mjere zabrane prilaska),
- Analizu ponovljenih slučajeva nasilja i prepoznavanje obrazaca.

Kvalitet policijske dokumentacije može direktno uticati na sudske ishode, pa je važno da službenici budu obučeni za prikupljanje relevantnih informacija i materijalnih dokaza.

3.3. Krivično-pravni aspekti i nadležnost policije

Policijska u tom kontekstu ima sljedeće nadležnosti:

- Lišenje slobode osumnjičenog,
- Podnošenje zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera,
- Podnošenje izvještaja o počinjenom krivičnom djelu ili upućivanje na nadležni sud za prekršaje.

U mnogim državama, kao i u BiH postoji obavezna prijava porodičnog nasilja od strane službenih lica, što znači da policijska ne može ignorisati prijavu ni ako žrtva ne želi da podnese tužbu.

3.4. Multisektorska saradnja

Policija ne može sama riješiti problem porodičnog nasilja. Neophodna je saradnja sa drugim institucijama:

- Centri za socijalni rad – procjena stanja porodice i žrtve, pružanje psihološke podrške i zaštite,
- Nadležna tužilaštva, vođenje krivične istrage, podizanje i zastupanje optužnice,
- Sudovi – izricanje zaštitnih mjera, vođenje postupaka protiv nasilnika,
- Zdravstvene ustanove – dokumentovanje povreda, pružanje medicinske i psihološke pomoći,
- Centri za mentalno zdravlje, liječenje od ovisnosti ili psihosocijalni tretman.
- Nevladine organizacije – pružanje skloništa (sigurne kuće), pravne pomoći.

Tabela 1., Ukupno policijsko postupanje po slučajevima nasilja u porodici MUP-a SBK/KSB 2021-2024.g.

Godina	2021	2022	2023	2024
Broj prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji	92	95	125	107
Broj podnesenih izvještaja o počinjenom KD	92	95	125	107
Broj prijavljenih lica	94	97	127	109
Broj povratnika	39	50	61	51
Broj podnesenih zahtjeva za izricanje zaštite mjere	42	36	73	119
Broj izrečenih zaštitnih mjera	50	40	140	194
Broj osoba lišenih slobode	56	52	81	75
Broj šticećenih osoba	65	90	69	96
Broj izvršilaca po spolu	M	88	84	116
	Ž	4	11	9

*mjera lišenja slobode nije uvrštena u ukupan broj izrečenih zaštitnih mjera. Interpretacija trenda:

- Za početak, vidimo da broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici raste u razdoblju od 2021. do 2023. godine, a zatim opada u 2024. godini. Najveći broj prijave nasilja u porodici je u 2023. godini.
- Ukupno, broj prijavljenih slučajeva nasilja raste za 13,04% od 2021. do 2023. godine (s 92 na 125), a zatim se smanjuje za 14,4% u 2024. godini.
- Može se zaključiti da je u vremenskom periodu od 2019.g. kada je bilo (72) i 2020.g (74) evidentiranih slučajeva i 2024.g. (107), broj nasilja kroz godine u konstantnom porastu za oko +40%.

- Rast u 2023. godini može ukazivati na veću osjetljivost društva prema nasilju u porodici, prijavljivanje nasilja, što bi moglo biti rezultat društvenih inicijativa, povećane svijesti žrtava, zakonodavnih promjena ili širenja informacija o pravima žrtava.
- Opadanje u 2024. godini može biti povezano s promjenama u vanjskim faktorima, poput smanjenja svijesti ili promjena u načinima prijavljivanja slučajeva. Također, ovo može ukazivati na mogućnost smanjenja nasilja ili na to da su resursi i strategije prevencije postali učinkovitiji. Zaštitne mjere su pravni instrumenti koji se koriste za zaštitu žrtava nasilja, a broj izrečenih mjera predstavlja broj nadležnih sudova koji su odobrili mjere zaštite.
- Veliki porast u 2023. i 2024. godini (posebno u 2024.) sugeriraju da je došlo do povećanja svijesti o dostupnim zaštitnim mjerama ili da su mehanizmi prijave postali učinkovitiji. Ovaj porast, također može ukazivati na povećanu ozbiljnost nasilja ili bolju podršku za žrtve.
- Pad u 2022. godini može biti posljedica manjih prijava ili procjenu da nisu svi slučajevi zahtijevali izricanje zaštitnih mjera, dok može ukazivati i na to da se kroz godine podigla svijet, kao i educiranost policijskih službenika da postupaju po prijavama nasilja u porodici.
- Veći broj muškaraca u odnosu na žene koji su prijavljeni za kaznena djela ostaje konzistentan kroz godine, s povremenim oscilacijama u broju žena koje su počinile djela. Muškarci čine veliku većinu izvršioaca nasilja u obitelji, što je u skladu s općim statističkim trendovima, jer je nasilje u porodici često povezano s muškarcima kao počiniocima. Vidimo povećanje broja muškaraca u 2023. godini žrtava nasilja (11,5%), što može ukazivati na povećanje prijava ili specifične promjene u pristupu prijavi nasilja.
- Prevalencija povratnika u ukupnom broju prijavljenih lica raste s vremenom. U 2021. godini, povratnici čine 41,5% prijavljenih, dok u 2023. godini čine 48% prijavljenih. To sugeriraju da se postotak počinioca koji ponavljaju nasilje povećava, te se postavlja pitanje efikasnog sistema sankcionisanja i resocijalizacije, te zahtijeva da se izvrši dublje istraživanje uzroka takvog ponašanja.

Tabela 2. KT SBK/KSB TRANIK ZA VREMENSKI PERIOD 2021-2024.g.

Godina	Zaprmljeno izvještaja o počinjenom KD	Naredbi o provođenju istrage	Naredbi o obustavi istrage	Optužnica
2021	92	64	10	75
2022	95	91	37	63
2023	115	112	16	86
2024	109	107	31	66
Ukupno	411	374	94	290

Ako bismo analizirali ove brojeve, mogli bismo vidjeti kako funkcioniše krivični postupak u određenom periodu. Na primjer, **broj optužnica (290)** je manji od broja **pokrenutih istraga (374)**, što može ukazivati na to da se u određenom broju slučajeva ne pronalaze dovoljno jaki dokazi za podizanje optužnice ili neki drugi objektivni razlozi, kao što je odustajanje žrtve od prijave i sl.

- Efikasnost pravnog sistema, također može pomoći i pokazati da li su istražni organi uspješni u prikupljanju dokaza, kao i da postoji veliki broj obustavljenih istraga, što može ukazivati na potencijalne nedostatke u inicijalnim prijavama u samom istražnom procesu, povlačenjem prijava od strane oštećene strane i sl.
- Vidljivo je da broj podnesenih optužnica od strane Tužilaštva iznosi **70,55%** u odnosu na ukupan broj podnesenih izvještaja o počinjenom KD, odnosno da **oko 30%** prijavljenih izvršioaca nasilja u porodici **ne završi pred nadležnim sudom.**

Tabela 3. OPĆINSKI SUD U BUGOJNU ZA VREMENSKI PERIOD 2021-2024.g

Broj pravosnažnih presuda	Optuženi je proglašen krivim	Optuženi je oslobođen optužbe	Rješenje kojim se odbija optužba
59	56	2	1

Prikupljeni podaci pokazuju da Općinski sud u Bugojnu donosi većinu osuđujućih presuda, a samo mali broj optuženih je oslobođen ili su optužbe odbijene. Ovaj omjer može biti pokazatelj da sudski procesi teku u skladu sa zadanim parametrima specijalne i generalne prevencije i da postoji visoka stopa uspjeha za tužilaštvo/istražioce u dokazivanju optužbi i prijavljivanju krivičnih djela od strane policije. Empirijski podaci ukazuju da je većina presuda završila proglašenjem optuženih krivima i ukupan broj 56 inklinira (**94%**) ka maksimalnom broju osuđujućih presuda.

Tabela 4. OPĆINSKI SUD U TRAVNIKU ZA VREMENSKI PERIOD 2021-2024.g

Broj pravosnažnih presuda	Optuženi je proglašen krivim	Optuženi je oslobođen optužbe	Novčana kazna	Zatvorska kazna	Uslovna osuda
100	91	9	13	14	64

*34 presude sa kaznenim nalogom

- **Visok postotak uslovnih osuda (64)** može ukazivati na tendenciju sudova da se fokusiraju na rehabilitaciju počinioca, umjesto na strože kazne. Ovo može biti rezultat kaznene politike koja teži smanjenju zatvorskih kazni ili blaže kaznene politike.
- **Relativno nizak broj zatvorskih kazni (14)** sugerira da su kaznena djela većinom bila takva da su sudovi smatrali da nisu potrebne strože mjere poput kazne zatvora.
- **Mali broj oslobađajućih presuda (9)** može ukazivati na to da se optužbe smatraju dovoljno osnovanima i da su sudovi često skloniji donijeti osuđujuće presude kad postoji dovoljno dokaza.

Tabela 5. OPĆINSKI SUD U KISELJAKU ZA VREMENSKI PERIOD 2021-2024.g.

Odluka u meritumu	Procesnih odluka	Presude na osnovu priznanja krivnje	Druge krivično pravne sankcije	Na drugi način
9	3	10	2	2

Općinski sud u Kiseljaku ima više raznovrsnih odluka, uključujući veći broj presuda temeljenih na priznanju krivnje (3) i drugih sankcija (10).

Tabela 6. OPĆINSKI SUD U JAJCU ZA VREMENSKI PERIOD 2021-2024.g.

Odluka u meritumu	Druge krivično pravne sankcije	Na drugi način
6	12	1

Općinski sud u Jajcu najviše donosi odluke "na drugi način" (12), dok presude zasnovane na priznanju krivnje čine manji broj (1).

Tabela 5. Kantonalni sud u Novom Travniku okončani premeti nasilja u porodici u period 2021-2024

Godina	2021	2022	2023	2024
Odluka u meritumu	11	19	24	21
Žalba prihvaćena	1	0	1	0
Žalba ukinuta	1	0	0	0
Presuda kojom se priničava presuda	0	0	0	1
Ukupno	79			

Broj predmeta u meritumu raste svake godine, što može ukazivati na to da se broj prijava nasilja u porodici povećava. Broj žalbi i presuda koje su preinačene ili ukinute su relativno mali, što može značiti da je broj presuda koje se ne menjaju ili ukidaju nizak. Takođe, nema mnogo promjena u žalbenim postupcima, osim što su samo u nekim godinama bile prihvaćene žalbe. Unatoč prezentiranim podacima policijske agencije, kantonalnog tužilaštva i nadležnih sudova, posebno je aktuelan problem tzv. „tamnih brojeva“ slučajeva nasilja u

porodici koji i dalje postoji, za koje se pretpostavlja da se dešavaju, a koji se ne prijavljuju. Iz straha za vlastitu sigurnost i egzistenciju, kako sebe, tako i svoje porodice, žrtve nasilje prikrivaju, jer ga smatraju prvo svojom ličnom, pa i porodičnom sramotom, plaše se osvete nasilnika i nemaju povjerenja u sistem, te se odlučuju da nasilje ne prijave. Prema dostupnim podacima tamni brojevi porodičnog nasilja je **sedam do deset puta veća** od broja prijavljenih slučajeva. Sve navedeno upravo predstavlja razlog da se još više govori o nasilju u porodici, da se podiže svijest o ovom problemu, da se kroz razne edukacije radi na prevenciji i sprječavanju nasilja, te da se žrtvama osigura adekvatna kako fizička, tako i psihološka pomoć. Može se konstatovati da je nasilje u porodici, jedan od najčešćih, najmanje prijavljivanih zločina.

4. NORMATIVNA REGULATIVA

Normativna regulativa na nivou Bosne i Hercegovine polazi od Ustava Bosne i Hercegovine, garantuje primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda koje su zajamčene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenim protokolima, te se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Pored krivičnih zakona entiteta BiH, postoji “lex specialis” zakoni koji regulišu i dodatno propisuju prava i obveze prilikom postupanja po prijavama nasilja u porodici i prateći pravilnici.

4.1. Zakonodavni nedostaci:

Zakon o zaštiti nasilja u porodici FBiH (u daljem tekstu Zakon) sadrži brojne odredbe koje definišu nasilje u porodici i mjere zaštite, ali postoje i pravne praznine. Na primjer, teško je precizno definisati sve oblike psihološkog nasilja, što može otežati kvalifikaciju određenih radnji kao nasilja, a samim tim i donošenje odgovarajućih mjera.

Zakon o zaštiti nasilja u porodici FBiH, propisuje **lišenje slobode** kao zaštitnu mjeru, a ujedno propisuje da zaštitne mjere izriče samo nadležni sud i poziva se na član 153. ZKP-a FBiH (policijsko ovlaštenje lišenja slobode).

Pravilnik o načinu provođenja zaštitnih mjera za počinioce nasilja u porodici u FBiH (u daljem tekstu Pravilnik), u članu 9. propisuje da žrtva nasilja jednom podnesenu prijavu više **ne može da povuče!**

U Pravilniku i Zakonu se na više mjesta navodi SOS telefon sa brojem **1265** koji provjereno nije u funkciji za područje SBK/KSB više od 6 mjeseci, iako se navodi na svim promotivnim letcima vladinih i nevladinih organizacija.

Pravnu “konfuziju” unosi i odredba Pravilnika iz člana 11. stav 5. kojim se propisuje da će se zaštitne mjere podnijeti i ako je **prijava lažna**, te da će o tome biti upoznat nadležni organ starateljstva.

Pravilnik propisuje u članu 17. obavezu dostavljanja socijalne anamneze i drugih stručnih mišljenja od strane organa starateljstva u roku od **48 sati**.

Dodatnu nejasnoću i zbunjenost policijskih službenika na terenu unosi i član 25. stav 4 Pravilnika kojim se propisuje da će se osoba zatečena u kršenju zaštitnih mjera lišiti slobode do 12 sati “**ako se ocjeni da je to nepohodno**”, a član 28. Pravilnika propisuje da će “počinioca nasilja lišiti slobode”, a član 29. i 30. da počinioc “treba biti lišen slobode” do 12 sati.

Član 34. stav 5. Pravilnika propisuje da “**zapisnik**” ne smije sadržavati konstatacije da se radi o lažnoj prijavi ili da se radi o nasilju, već da sadrži radnje nasilja koje su se u konkretnom slučaju desile, te prijedlog zaštitnih mjera.

U praksi se također dešava da nadležni sud naloži **zaštitnu mjeru** koja je **nespovediva** u praksi, npr. citat: “Zabrana ulaska u spavaću sobu i zabrana prilaska do 2m žrtvi u istom domaćinstvu” (općina Busovča).

Na području jurisdikcije SBK/KSB **ne postoje institucije sigurnih kuća za žrtve nasilja**, kao ni organizacije koje vrše usluge besplatne pravne pomoći.

5. PREPREKE I IZAZOVI U POLICIJSKOM RADU

Neki od glavnih problema sa kojima se policija suočava u borbi protiv porodičnog nasilja uključuju:

- Nedovoljnu obuku policijskih službenika o specifičnostima porodičnog nasilja, pogotovo u dijelu senzibilnog odnosa prema žrtvi,
- Nespremnost žrtava da sarađuju (odustajanje od prijave) zbog straha, ekonomske zavisnosti, nedostatka podrške ili neki drugih objektivnih razloga,
- Povratak nasilnika u zajednicu nakon izricanja minimalnih kazni,
- Kršenje zaštitnih mjera i praktična neprovedivost nekih od izrečenih zaštitnih mjera,
- Sporost u rješavanju sudskih predmeta.

Preporuke za unapređenje policijskog rada

- **Kontinuirana obuka** policijskih službenika o prepoznavanju znakova nasilja i komunikaciji sa žrtvama,
- **Efikasnije sprovođenje i praćenje zaštitnih mjera** kako bi se spriječilo ponovno nasilje,
- **Kampanje podizanja svijesti** kako bi se ohrabrile žrtve da prijave nasilje,
- **Potpuna harmonizacija multisektorske saradnje**, kako bi se osigurala brza i adekvatna reakcija sistema,

6. ZAKLJUČAK

Efikasna policijska reakcija može značiti razliku između života i smrti za mnoge žrtve, što ovu temu čini od suštinskog značaja za društvo. Unapređenje policijskog rada u slučajevima porodičnog nasilja zahtjeva sveobuhvatan pristup koji uključuje edukaciju, saradnju, efikasnu primjenu zaštitnih mjera, kao i širenje svijesti među građanima. Ove preporuke mogu doprinijeti stvaranju sigurnijeg okruženja za žrtve porodičnog nasilja, a time

i doprinijeti smanjenju broja slučajeva nasilja u društvu. Iako je povećanje broja prijava pozitivan znak, potrebno je nastaviti raditi na uklanjanju prepreka koje sprječavaju žrtve da potraže pomoć i osigurati adekvatnu podršku za njihovu zaštitu i oporavak.

Hipoteza da je nivo svijesti žrtava nasilja danas generalno viši nego prije, potvrđuje se zahvaljujući kombinaciji faktora:

1. **Javna edukacija i kampanje** – Organizacije za ljudska prava, nevladine organizacije i države ulažu više u informisanje građana o vrstama nasilja, pravima žrtava i dostupnim mehanizmima pomoći.
2. **Društvene mreže i mediji** – Internet omogućava širenje informacija, priča preživjelih i kontakata za pomoć, što smanjuje stigmatu i podiže svijest.
3. **Zakonske promjene i institucionalna podrška i saradnja** – U mnogim državama poboljšani su zakoni o zaštiti žrtava uključujući i BiH, olakšano prijavljivanje i proširene usluge podrške.
4. **Psihološka svijest** – Bolje razumijevanje trauma i dinamike nasilja omogućava žrtvama da prepoznaju znakove zlostavljanja i potraže pomoć ranije.
5. **Globalni pokreti** – Pokreti poput “MeToo” ili “Gender Centara” i lokalne inicijative osnažili su žrtve da govore o nasilju i traže pravdu.

Ipak, i dalje postoje prepreke, kao što su stigma, strah od osвете, nedostatak institucionalne podrške u nekim sredinama i ekonomska zavisnost od nasilnika. Zato je i dalje važno raditi na dodatnom podizanju svijesti i poboljšanju sistema zaštite.

Jedino dosljednom primjenom politike “**nulte tolerancije**” prema nasilju u porodici sa odlučnim stavom i politikom koja se temelji na potpunom odbacivanju bilo kakvog oblika nasilja u porodici, zaštititi će se sve žrtve nasilja u porodici, a počinioci suočiti s ozbiljnim posljedicama. Nulta tolerancija prema nasilju u porodici je važan korak ka stvaranju sigurnijeg i pravednijeg društva u kojem se vrjednuje dostojanstvo svakog pojedinca.

7. LITERATURA

- Zakon o zaštiti nasilja u porodici F BiH (Službene novine Federacije BiH, broj 20/13),
- Pravilnik o načinu provođenja zaštitnih mjera za počinioce nasilja u porodici u F BiH, FUP,
- Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021-2027, Vlada F BiH,
- Prikupljeni podaci iz baze podataka MUP SBK/KSB Travnik, KT SBK/KSB Travnik, Kantonalni sud Novi Travnik, Općinski sud Bugojno, Općinski sud Travnik, Općinski Sud Kiseljak, Općinski sud Jajce, sukladno Zakonu o slobodi pristupa informacijama (Službene novine Federacije BiH, broj 32/2001, 48/11),
- Izvor sa [www. https://www.nlm.nih.gov](https://www.nlm.nih.gov).

VIOLENCE AGAINST WOMEN AND VIOLENCE IN THE FAMILY THROUGH THE PRISM OF POLICE WORK

Summary: *This research paper provides a comprehensive overview of current empirical data on domestic violence in the area of SBK/KSB of the Federation of Bosnia and Herzegovina in the period from 2021 to 2024. It focuses on the analysis of the form, specificity and prevalence of violence, with an emphasis on the challenges faced by police officers in their daily work. Through the investigation of the role of the police in prevention, interventions and support for victims of violence, the work explores key aspects of institutional coordination, shortcomings in the legislative framework, and the identification of challenges faced by the police in relation to domestic violence. Additionally, the paper deals with the issue of public perception of violence, and the role of victims' awareness in increasing social condemnation of violence. Based on the collected data, through statistical analysis, the paper offers recommendations for improving institutional response and preventing domestic violence in the future, emphasizing the importance of education and campaigns to strengthen awareness in the community. The key goal of the work is to contribute to a better understanding of the problem of domestic violence and to improve strategies for its prevention and effective suppression.*

Keywords: *domestic violence, prevention, police, interventions, victims of violence, public perception, social condemnation, institutional coordination, legislative framework, education, campaigns.*

NASILJE U OBITELJI I NASILJE NAD ŽENAMA KROZ IMPLIKACIJU ZAKONA

Ivana Janko MA crim.

redovna studentica postdiplomskih, master studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu Bosna i Hercegovina.

ivanajanko@gmail.com

Sažetak: *U današnjem svijetu nasilje u obitelji je postao veliki problem o kojem se puno ne piše, niti poduzimaju određene radnje. U ovome radu govorimo o suštini nasilja prema ženama. Najčešća vrsta zlostavljanja žena u cijelom svijetu je obiteljsko nasilje ili fizičko, emocionalno i seksualno zlostavljanje žena od strane njihovih intimnih partnera. Nasilje nad ženama rezultira smrću, suicidalnim idejama, ozbiljnim problemima za žrtve koji negativno utječu i na njihovu zajednicu. Detaljna analiza problematike nasilja u obitelji nesumnjivo prije svega zahtijeva razumijevanje samog mehanizma nasilja, u uobičajenom poimanju ove pojave, te naznaku njegovih vrsta, jer je svako nasilje u obitelji vrsta nasilja, ali se ne može svako nasilje svrstati u obiteljsko nasilje. Članak posebno uključuje definicije nasilja u obitelji prema ženama koje koriste autori različitih pravnih publikacija, iz perspektive kriminalista, kao i one koji koriste zakone o nasilju u obitelji. Autorica također predstavlja problematiku vezanu uz vrste nasilja i karakteristike počinitelja obiteljskog nasilja, zaključno s aktualnim događajima koji su se dogodili na tu temu.*

Ključne riječi: *nasilje u obitelji, suicid, zakon, žene, društveni život.*

1. UVOD I DEFINIRANJE POJMA NASILJA U OBITELJI

Problem nasilja (osobito u obitelji) je vrsta zločina koji remeti i ponižava ljudsko dostojanstvo i može se svrstati u vrstu zločina protiv humanitarnog prava.¹²³ No, zbog toga nemaju svi zločini elemente nasilja.¹²⁴ Može se reći da se u zločine ubrajaju svi činovi nasilja. Nasilje u društvu nije novost. U društvu se razvija dijeljenje pogleda, percepcija i definicija o nasilju u obitelji. Općenito, ljudi misle da je obiteljsko nasilje obiteljski i unutarnji problem.¹²⁵ Nasilje u obitelji nije ništa novo. No, do sada se to uvijek tajilo ili skrivalo od obitelji, ili od strane samih žrtava ili njihovih obitelji. Nasilje u obitelji sadrži nešto specifično ili određeno. Konkretno, to je odnos između počinitelja i žrtve, odnosno obiteljski odnosi ili radni odnosi. Nasilje u obitelji može se dogoditi svakome, uključujući muževe, žene i djecu. raspravljat ćemo samo o općoj definiciji nasilja u obitelji koja je sužena na zlostavljanje od strane muža prema ženi. To je i razumljivo jer većina žrtava obiteljskog nasilja su supruge, ako gledamo dalje, mnogo je nesretnih obitelji, u kućanstvu uvijek puše bura svađa i prepucavanja. U ovakvoj situaciji, bilo kojoj ženi neće biti ugodno živjeti njegov

---

¹²³ Friedman, LM (1999). Gubitak glave: suci i zakon u američkoj pravnoj povijesti devetnaestog stoljeća. Pravo i društvena istraživanja, 24(1), 253–279.

¹²⁴ Oktoberina, S.R., i Savitri, N. (2008). Misli o pravu: obilježavanje 70 godina prof. dr. B. Arief Sidharta, SH. Refika Aditama.

¹²⁵ Dewi, DS i Fatahillah, A. (2011). Zahvalnost. Kazneno posredovanje: primjena restorativne Pravda na indonezijskim sudovima za maloljetnike (Bandung: Indi Publishing, 2011.) str., 9.

život. Problem nasilja u obitelji općenito je vrlo blizak ženskom nedostatak pristupa ekonomskim resursima (financijskom kapitalu i nepokretnim objektima kao što je zemlja i drugi izvori blagostanja), dob, obrazovanje, religija i etnička pripadnost.¹²⁶ Nasilje nad ženama prema UN-u u izjavi o suzbijanju nasilja nad ženama, nasilje nad ženama je bilo koji oblik rodno uvjetovanog nasilja koje ženama uzrokuje fizičku, seksualnu, psihičku bol ili patnju, uključujući prijetnje ograničavanjem slobode, prisilom, u javnosti ili kod kuće. Nasilje nad ženama je čin ili stav koji ispunjava svoju svrhu da povrijedi ženu i fizički i psihički. Još jedna važna točka je da se slučajni incident ne kategorizira kao nasilje iako uzrokuje štetu ženama.¹²⁷ Zakon o suzbijanju nasilja u obitelji ima za cilj očuvanje cjelovitosti skladnog i uspješnog kućanstva zaustavljanjem svih oblika nasilja u zaštiti žrtava i poduzimanjem mjera protiv počinitelja nasilja u obitelji. Nasilje u obitelji je kršenje ljudskih prava i povreda ljudskog dostojanstva te oblici diskriminacije koji se moraju eliminirati. Ovaj zakon jamstvo je države za sprječavanje nasilja u obitelji, poduzimanje mjera protiv počinitelja nasilja u obitelji i zaštitu žrtava nasilja u obitelji.

2. TIPOLOGIJA NASILJA

Vrste nasilja mogu biti psihičko nasilje, ovu vrstu djelovanja teško je definirati jer je osjetljivost emocija osobe vrlo različita. U kućanstvu to može biti u obliku: ne pružanja atmosfere ljubavi ženi kako bi se zadovoljile njezine emocionalne potrebe. Ovo je važno za razvoj nečijeg mentalnog identiteta. Psihičko nasilje je teže mjeriti nego fizičko nasilje. Zanemarivanje žena je ignoriranje osiguravanja životnih potreba za tuđe uzdržavane osobe, posebice u kućnom okruženju. Fizičko nasilje, ako se liječenje ne pronađe zbog nesreće za žene. Takvo postupanje može biti rezultat jedne ili ponovljene epizode nasilja, od blagog do smrtonosnog. Seksualno nasilje, svaka seksualna aktivnost koju počinu odrasla osoba ili žena. Ovo seksualno nasilje može počinuti prisilom ili bez prisile. Seksualno zlostavljanje s elementima prisile rezultirat će ozljede povezane s dubokom traumom za žene. Općenito govoreći, čimbenici koji dovode do nasilja u obitelji mogu se formulirati u dva, a to su vanjski čimbenici i unutarnji čimbenici. Jedan od pokazatelja društvenih problema koji imaju negativan utjecaj na obitelj je nasilje koje se događa unutar obitelji, u gotovo svim oblicima nasilja u obitelji koje počinu muškarci kao što su premlaćivanje supruge, obiteljsko silovanje i tako dalje, rijetko su predmet vijesti. javnosti jer se ne smatra problemom, nečim što je tabu ili neprimjereno da o tome razgovaraju žrtve, od raznih vrsta nasilja koje su uglavnom žene, točnije supruge su sklone šutjeti jer se osjećaju bezvrijedno. Žrtve su obično posramljene i ne usude se niti reći drugima o svojoj situaciji. Utjecaj nasilja koje su supruge doživjele može imati psihičke posljedice kao što su tjeskoba, depresija, stres, nisko samopoštovanje, gubitak povjerenja muža, samooptuživanje itd. Tjelesne posljedice kao što su modrice, slomljene kosti, tjelesni nedostaci, menstrualni poremećaji, oštećenje maternice, pobačaj, dobivanje zaraznih bolesti, psihomatična pa čak i smrt. Biti žrtva obiteljskog nasilja nije ograničena samo na suprugu, već i na djecu. Djeca mogu izravno doživjeti zlostavljanje ili osjetiti patnju

---

¹²⁶ Tanya, BL, Simanjuntak, YN, i Hage, MY (2010.). Pravna teorija uređenih strategija čovjeka kroz prostore i generacije. Yogyakarta: Genta Publishing.

¹²⁷ Herkutanto, H. (2009). Profil liječničkog povjerenstva u Indoneziji i čimbenici koji utječu na njegovu učinkovitost u osiguravanju sigurnosti pacijenata. *Journal of Health Services Management*, 12(01).

koju doživljavaju njihove majke, barem polovica djece doživi i okrutno postupanje. Većina je bila fizički zlostavljana, neki emocionalno i seksualno.

3. POVIJEST PONAŠANJA AGRESIJE PREMA ŽENAMA

Tjelesno nasilje uključuje nanošenje teških tjelesnih ozljeda, premlaćivanje, šamare i sl. Visoka upornost muške sklonosti da "*pusti ruke*" prema članovima svoje obitelji uvelike se može objasniti činjenicom da se takvo ponašanje dugo smatralo normativnim: u kodeksu životnih pravila "*Domostroy*", koji je sastavio svećenik Sylvester u 16. stoljeću, izravno se kaže da muškarac treba biti strog i oštar prema svima u obitelji, a u poglavlju br. 42 ove zbirke pravila, koja je postala vodič za djelovanje za mnoge generacije oženjenih muškaraca kroz mnoga stoljeća, mužu je izravno dopušteno tući svoju ženu bičem. O položaju žene u obitelji kroz stoljeća u različitim zemljama, na različitim kontinentima govorile su tisuće poslovice iz različitih naroda:¹²⁸ „Redovito tuci svoju ženu; čak i ako ni sam ne znaš zašto, ona zna“ (afrička poslovice); „Žene su kao kotleti: što što ih više udaraš, to bolje postaju (njemačka.); „Udari svoju ženu toljagom i dobit ćeš čestitog supružnika“ (kineska)“ „Žena je poput gonga, moraš je češće udarati“ (engleska); „Žena koja je pretučena bit će bolja žena“ (korejska). *Domostroy* je propisao da žena "bude šutljiva, ljubazna, marljiva i da se u svim stvarima savjetuje sa svojim mužem". „Kokoš ne treba kukurikati kao pijetao, žena ne treba posjedovati muškarca“, „Ženska je sudbina kao sloboda roba“ (ruske poslovice); "Budi ljut ili ne, ali radije se pokori" (engleski).¹²⁹ Tako je obitelj shvaćena kao androcentrična društvena jedinica, a muški mentalitet oblikovan kao mentalitet dominacije, podređenosti žene svojoj volji i ograničavanja njezine slobode. Ženski mentalitet formiran je kao mentalitet žrtve, podložnosti i ovisnosti. To je glavni razlog prisutnosti svih oblika obiteljskog nasilja u modernim obiteljima: muškarci se nasiljem bore za svoju moć, ne stideći se uloge zlostavljača (od engleske riječi *abuse* - analogije pojma "silovatelj"), a žene ne mogu – ili se boje ili ne znaju - obraniti svoja prava.¹³⁰ Stoga borba žena za svoja obiteljska prava paradoksalno može dovesti do eskalacije obiteljskog nasilja: žene na nasilje od strane supružnika odgovaraju nasiljem. I to je svjetski trend. U Rusiji je Konzorcij ženskih nevladinih organizacija Ruske Federacije proučavao statistiku kaznenih slučajeva nanošenja teških tjelesnih ozljeda (1.-3. dio članka 111. Kaznenog zakona Ruske Federacije) i otkrio da je 79% žena koje su koristile nasilje nad muškarcima objasnilo svoje postupke kao pokušaja obrane od agresije.¹³¹ A prema rezultatima istraživanja provedenog u Sjedinjenim Američkim Državama, u državi Tennessee žene su činile 16% uhićenih pod optužbom za fizičko nasilje nad partnerom, au državi New Hampshire žene su činile 35% od ukupnog broja uhićenih.¹³² Seksualno nasilje se definira kao "*svaka situacija u kojoj jedna osoba koristi verbalna ili fizička sredstva protiv partnera, uključujući drogu ili alkohol, kako bi zadovoljila osobnu*

---

¹²⁸ Knjiga pod nazivom "*Domostroy*": azbyka.ru // URL: https://azbyka.ru/otechnik/Silvestr/domostroy/#0_42, pristupljeno: 20.04.2025.

¹²⁹ Schipper M. (2003). Nikad ne oženi ženu s velikim stopalima. Žene u poslovicama iz okoline svjetski / Yale University Press. 422 str.

¹³⁰ <http://ijsr.internationaljournallabs.com/index.php/ijsr>

¹³¹ Salamova S.Ya. (2018). Obiteljsko nasilje u modernoj Rusiji: opće karakteristike // ruski zakon. broj 9. str. 129–138.

¹³² Detkova V.A. (2017). Rodni odnosi u obitelji kao odraz nacionalnog mentalitet (na primjeru ruskih i engleskih poslovice) // Znanost, obrazovanje i kulture. Str. 32–37.

seksualnu aktivnost protiv pristanka partnera”.¹³³ Ekstremna upornost ove vrste obiteljskog nasilja objašnjava se raširenim uvjerenjem da silovanje u braku nije zločin: ovo stajalište u Rusiji podržava, prema istraživanju iz 2002., 60% muškaraca i 50% žena.¹³⁴ Muškarci vjeruju da, budući da imaju moć u obitelji i snose financijsku odgovornost za obitelj, imaju pravo na seksualne odnose sa svojom ženom, čak i usprkos njezinom protivljenju seksualnom kontaktu.¹³⁵ S tim se, pokazalo se, slaže polovica modernih žena. Ovdje se prisjećamo slike Soamesa Forsytea, junaka nobelovca romana Johna Galsworthyja Saga o Forsyteu, s njegovim nepokolebljivim povjerenjem u svoje pravo zanemariti osjećaje svoje supruge, te žustrih rasprava koje je ta slika i pravo na seksualno nasilje u braku koje je ona proklamirala izazvala još u vrijeme objavljivanja sage (prva trećina 20. stoljeća). Sudionici rasprave bili su uvjereni da će se u vrlo skorij budućnosti jednom zauvijek riješiti pitanje nedopustivosti seksualnog nasilja u braku. No, kao što vidimo, ostaje neriješeno gotovo sto godina kasnije. Psihičko nasilje se definira kao „*dugotrajni ili trajni mentalni utjecaj na osobu, koji uzrokuje mentalnu traumu ili dovodi do formiranja patoloških karakternih crta ili koči razvoj ličnosti*”.¹³⁶ Ova vrsta nasilja u obitelji također je uvelike žilava jer je mentalitet mnogih žena čvrsto ukorijenjen u takve preduvjete za ponašanje žrtve kao što su tolerancija na patnju, opravdanje muške okrutnosti i sram zbog „provjetravanja prljavog rublja u javnosti“ – traženje pomoći izvana.

4. CILJ I OBLICI PSIHIČKOG NASILJA

Cilj psihičkog nasilja je samopoštovanje osobe, njeno uništavanje i posljedično, žrtva nasilja gubi volju i samostalnost, sposobnost davanja adekvatnu procjenu onoga što se događa, bez obzira na razinu opasnosti koja predstavlja trenutno stanje.¹³⁷ Psihičko zlostavljanje ima mnoge manifestacije. Ovo je verbalno zlostavljanje, pogrdne kritike, ocjene koje obezvrjeđuju osobnost i djelovanje, ucjene, prijetnje i potpuna kontrola, ostavljajući žrtvu nasilja bez osobnog prostora, usađivanje osjećaja krivnje i srama. Najčešći oblici su psihičko nasilje uključuje:¹³⁸

- Gaslighting: zlostavljač nastoji promijeniti žrtvinu percepciju stvarnosti¹³⁹ kroz poricanje stvarnih događaja i iskustava; kontradiktorne izjave manipulatora stvaraju stanje zbunjenosti i sumnje u adekvatnost žrtve; Optužena da ima čudne fantazije, žrtva plinskog svjetla osjeća se kao da će poludjeti; zlostavljač često inzistira na hospitalizaciji žrtve u psihijatrijsku bolnicu;

¹³³ Voroshilova S.V., Muzykkina Yu.A. (2019). Dekriminalizacija baterije: stara tradicije i moderne stvarnosti // Bulletin of the Saratov State Pravna akademija. br. 4. str. 15–22.

¹³⁴ Feder L., Henning KA. (2005). Usporedba muških i ženskih dvostruko uhićenih domaćih Počinitelji nasilja // Nasilje i žrtve, str. 153–171 (prikaz, stručni).

¹³⁵ Flury M., Nyberg E., Riecher-Rössler A. (2010). Obiteljsko nasilje nad ženama: Definicije, epidemiologija, čimbenici rizika i posljedice // Švicarski medicinski tjednik: službeni časopis Švicarskog društva za infektivne bolesti, Švicarskog društva za internu medicinu, Švicarskog društva za pneumologiju, str. 140.

¹³⁶ Salamova S.Ya. (2018). Obiteljsko nasilje u modernoj Rusiji: opće karakteristike // ruski zakon. broj 9. str. 129–138.

¹³⁷ Kolesova A.S. (2010). Vrste i oblici nasilja u obitelji. Zakon i red u moderno društvo. broj 9. str. 203–209.

¹³⁸ Iljin E.P. (2013). Nasilje kao psihološki fenomen. Herzenovsky Bulletin Sveučilište. Str. 167–174.

¹³⁹ Kishor S., Johnson K. (2005). Profiliranje obiteljskog nasilja: studija u više zemalja. Studije planiranja obitelji. str. 259–261 (prikaz, stručni).

- ignoriranje: zlostavljač demonstrativnim ignoriranjem svoje žrtve, same njezine prisutnosti, njezinih interesa i želja, nastoji kod nje izazvati osjećaj krivnje, bespomoćnosti i beznadnosti;
- izolacija: zlostavljač ograničava žrtvin društveni krug i pokušava joj nametnuti uvjerenje da nikome ne koristi osim samom zlostavljaču;
- ucjena i zastrašivanje: zlostavljač prijetnjama stvaranja poteškoća (ograničenje komunikacije s bližnjima, zabrana samostalne karijere i sl.) ili odavanjem kompromitirajućih informacija nastoji žrtvu lišiti volje, vlastitog mišljenja, podrediti je osobnim željama i stilu života¹⁴⁰;
- zanemarivanje (od engl. neglect - zanemariti): zlostavljač namjerno ne ispunjava svoje obveze, žrtvu drži u neprimjerenim životnim uvjetima, odbija joj pružiti stanje psihičkog mira i svakodnevne ugone¹⁴¹;
- outing (od engl. outing - izlet): zlostavljač, protivno volji žrtve, objavljuje zatvorene aspekte svog života, širi tračeve i lažne informacije s ciljem unošenja negativnih promjena u život žrtve¹⁴²;
- body shaming (od engleskog body , shame): zlostavljač osuđuje manifestacije stvarne tjelesnosti, izazivajući kod žrtve osjećaj srama zbog svog tijela i bilo kakvih manifestacija tjelesnih želja¹⁴³;
- stalking (od engleskog stalking – progon): zlostavljač je neprestano, nepoželjno za žrtvu, progoni u vidu promatranja njezina kretanja, pojavljivanja na mjestima kao što je njezino radno mjesto ili studij, prodiranja u njezin osobni prostor (radni ured, liječnička ordinacija kada je žrtva na pregledu i sl.)¹⁴⁴.

Ekonomsko (ili financijsko) nasilje nad ženama u obitelji definira se kao „*svaka radnja ili propust usmjeren na ekonomsko zlostavljanje ili neopravdanu kontrolu nad financijama, kažnjavanje žena zbog njihovog društvenog, ekonomskog ili političkog položaja*“¹⁴⁵. Ekonomsko nasilje se očituje kao nepoštivanje interesa žrtve ovog nasilja u raspodjeli obiteljskih financija, kao isključiva kontrola supružnika koji čini nasilje nad financijskim resursima obitelji, uključujući i sredstva stečena od strane žrtve nasilja, kao blokada zajedničkih bankovnih računa supružnika ili osobnih računa žrtve kao mjera kazne za stvarni ili izmišljeni nemar u trošenju sredstava itd.¹⁴⁶ Jasno je da su sve vrste nasilja u obitelji međusobno povezane. Fizičko nasilje sigurno neće izazvati samo fizičku bol, već će

¹⁴⁰ Puzankova I.E., Dicheskul O.M. (2020). Psihološko nasilje u obitelji: što je to i kako se protiv toga boriti. Bilten Prikamskog socijalnog instituta. Str. 134–139.

¹⁴¹ Ignatova E.S., Razvodova E.D. (2018). Zlostavljanje i rasvjetljavanje u međuljudskim odnosima odnosi između muškaraca i žena. The Future of Clinical Psychology.: Zbornik radova XII Sveruske znanstvene i praktične konferencije. s međunarodnim sudjelovanjem. Str. 3–11.

¹⁴² Bein D. (1982). Vodič kroz kaznena djela prijetnji i ucjena, ili “Kako vidjeti šumu za the Trees”. Israel Law Review, svezak 17, str. 62–95.

¹⁴³ Patra P., Prakash J., Patra B., Khanna P. (2018). Intimno partnersko nasilje: Rane su dublje. Indian J Psychiatry. Str. 494–498.

¹⁴⁴ Giacomo E., Pescatore F., Pessina R. (2024). Zlostavljanje povezano s težinom, sramota tijela i ovisnost: međudjelovanje, uzroci i posljedice. Italian Journal of Psychiatry, DOI:10.36180/2421-44692024-3.

¹⁴⁵ Lahiani H., Al-Khaza'leh MS. (2023). Kibernetički kriminal i uznemiravanje: Utjecaj ucjenjivanja na jordansko društvo kao studija slučaja. Journal of Intercultural Communication, <https://doi.org/10.36923/jicc.v23i3.99>.

¹⁴⁶ Stylianou AM. (2018). Ekonomsko zlostavljanje unutar intimnog partnerskog nasilja: pregled literature. Nasilje i žrtve, str. 3–22.

uzrokovati i psihičku traumu. Seksualno nasilje često rezultira fizičkim ozljedama i teškim psihičkim posljedicama. Psihološko zlostavljanje, počevši od "nevine kritike", otvara put seksualnom i fizičkom zlostavljanju. Ekonomsko nasilje izaziva sukobe i stoga može biti "uvertira" fizičkom nasilju. Neposredne psihološke posljedice nasilja u obitelji uključuju: osjećaj straha, izolacije, ljutnje, krivnje i srama, osjećaj izdaje; Izgubivši sposobnost adekvatne procjene situacije, žrtva može preuzeti odgovornost za nasilnu situaciju na sebe.¹⁴⁷Dugoročne posljedice obiteljskog nasilja uključuju sljedeća stanja: „depresija, tjeskoba, poremećaji spavanja; nisko samopoštovanje; osjećaj vlastite „razmaženosti“, tj. negativna slika o tijelu zbog proživljenog osjećaja krivnje (osobito u slučaju fizičkih ozljeda, fizičke boli, somatskih bolesti); senzorna disocijacija; socijalna izolacija; problemi u odnosima poput nemogućnosti uspostavljanja odnosa povjerenja, niske socijalne vještine i zatvorena komunikacija; samodestruktivno ponašanje kao što je korištenje droga ili pokušaji samoubojstva; kao što su rana seksualizacija, strah od seksa ili intimnosti, itd.

5. NASILJE U BRAČNIM ODNOSIMA

Problem nasilja u bračnim odnosima prepoznat je tek 70-ih godina prošloga stoljeća i tek tada se pojavljuju prva istraživanja. Žrtve su najčešće opisivali Walker i ostali kao „*battered women*“, a muškarce počinitelje nasilja nazivali su „*batterers*“.¹⁴⁸ Istraživanja su pokazala da se nasilje ne događa samo između bračnih partnera, nego i među partnerima u izvanbračnim zajednicama, kao i da je pojava nasilja česta i u adolescentskim vezama, a posebno je iznenađujuća činjenica da spolno zlostavljanje i druge oblike zlostavljanja jako često čine osobe s kojima su žrtve u bliskim partnerskim ili emocionalnim vezama, a ne samo nepoznate osobe kako se ranije smatralo.¹⁴⁹ Prema trima velikim istraživanjima provedenim u SAD-u i Kanadi nasilje u braku je česta pojava, točnije između 22,5% i 39,1% muževa, te 37,8% i 43,6% žena počinilo je neki oblik nasilja u braku.¹⁵⁰ Trećina američkog nacionalnog uzorka heteroseksualnih adolescenata je doživjela neki oblik nasilja u braku, a 12% ih je doživjelo fizičko nasilje.¹⁵¹ Veliko međunarodno istraživanje na više od 13 000 studenata u 32 zemlje pokazalo je da je gotovo 1/3 žena i isto toliko muškaraca fizički napalo partnera ili partnericu u prethodnih godinu dana.¹⁵² Archer je u svom istraživanju tipa metaanaliza provedenom na 82 studije zasebno analizirao tjelesno nasilje kao čin agresije, a zasebno tjelesno nasilje kao zlostavljanje s vidljivim posljedicama. Na temelju navedene raščlambe ustanovio je da su nasilnici u braku podjednako i žene i muževi, čak nešto češće žene nego muževi, dok žene češće osjećaju posljedice muževa nasilja, što znači da su žene češće nasilnici u obitelji, a muževi su češće zlostavljači, odnosno da su posljedice muškog, posebno

---

¹⁴⁷ Tina de Benedictis, Jaelline Jaffe, Jeanne Segal. (2020). Obiteljsko nasilje i zlostavljanje: Vrste, znakovi, simptomi, uzroci i posljedice. Izdala Američka akademija stručnjaka za traumatski stres.: https://www.researchgate.net/publication/265155866_Domestic_Violence_and_Abuse_Types_Signs_Symptoms_Causes_and_Effects

¹⁴⁸ Sesar, K., Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*. 42(3), 162-171.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Marcus, R. F. (2007). *Aggression and violence in adolescence*. New York: Cambridge University Press.

¹⁵¹ Marcus, R. F.(2007)., op. cit .

¹⁵² Ibid

fizičkog nasilja vidljivije i teže.¹⁵³ Iako velik broj parova barem jednom doživi nasilje u braku, malo ih se odlučuje to s nekim podijeliti. Najčešći razlozi za to su strah, sram, neosviještenost, nepovjerenje te nedostatak relevantnih informacija i resursa.¹⁵⁴ Prema izvještajima hrvatske policije može se zaključiti da su kod teških oblika fizičkog nasilja žrtve prvenstveno žene, dok je kod lakših oblika nasilje češće uzajamno. U populacijskim istraživanjima o rasprostranjenosti nasilja u brakovima općenito vrijedi da je nasilje u braku uglavnom uzajamno i u njemu podjednako sudjeluju oba partnera, dok se u istraživanjima na kliničkim skupinama i ženama koje su korisnice skloništa za žrtve nasilja nalazi znatno manje uzajamnog nasilja.¹⁵⁵ Istraživanja u Hrvatskoj¹⁵⁶ pokazala su da žene, prema vlatitom iskazu čine više emocionalnog, verbalnog pa i fizičkog nasilja nad muškarcima u romantičnim vezama nego obrnuto, a i u istraživanju i meta analizi se pokazalo da su djevojke češće počiniteljica nasilja, osim kada je riječ o seksualnom nasilju. Nasilje u bračnim odnosima se svrhovito i instrumentalno ponašanje, odnosno planiranoponašanje koje je počinjeno nakon razmatranja njegovih prednosti i posljedica. Obrazac nasilnog ponašanja počinitelja usmjeren je na postizanje kontrole nad žrtvom, odnosno ograničavanje slobode mišljenja i ponašanja žrtve. Žrtva je posvećena ispunjavanju potreba i zahtjeva počinitelja nasilja. U posljednjem desetljeću veliki broj empirijskih istraživanja ukazao je na postojanje različitih oblika nasilja u bračnim odnosima¹⁵⁷ Kelly i Johnson navode sljedeće tipove bračnog nasilja: nasilje koje karakterizira prisila i kontroliranje; nasilje kao reakcija na napad; situacijsko nasilje i nasilje potaknuto razvodom ili razdvajanjem. Partnersko nasilje koje karakterizira prisila i kontroliranje uključuje zastrašivanje, prijetnje, izoliranje, uskraćivanje, ponižavanje, podcjenjivanje, zloraba djece u svrhu zlostavljanja, ekonomsko zlostavljanje i metode prisile.¹⁵⁸ Počinitelji koriste neke od navedenih oblika nasilnog ponašanja ili kombinaciju metoda za koju pretpostavljaju da će im omogućiti učinkovito kontroliranje žrtve. Nasilje kao reakcija na napad oblik je nasilnog ponašanja koji predstavlja trenutnu reakciju na napad s primarnom namjerom da se zaštiti sebe ili druge od ozljeđivanja.¹⁵⁹ Situacijsko bračno nasilje je najčešći oblik partnerskog nasilja koji se događa u bračnim i izvanbračnim zajednicama. Počinitelji nasilja su u jednakoj mjeri i muškarci i žene. Događa se u određenim okolnostima ili tijekom rasprava između partnera koje prerastu u tjelesno nasilje. Jedan ili oba partnera imaju lošiju sposobnost rješavanja konfliktnih situacija i/ili poteškoće u izražavanju i konstruktivnom kanaliziranju ljutnje.¹⁶⁰ Situacijsko partnersko nasilje obično je slabijeg intenziteta, rjeđe se javlja nego drugi oblici nasilja, ne pojačava se tijekom vremena.¹⁶¹ Nasilje potaknuto razvodom ili razdvajanjem javlja se između partnera kod kojih ranije ili u

¹⁵³ Čudina – Obradović, M., Obradović, J. (2006). Psihologija obitelji i braka. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga.

¹⁵⁴ Hodžić, A. (2007). Nasilje ne prolazi samo od sebe: Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj. Zagreb: CESI.

¹⁵⁵ Ajduković, D., Low, A., Sušac, N. (2011)., op. cit., 528-550.

¹⁵⁶ Blažeka Kokorić, S. (2005). Povezanost iskustava u primarnoj obitelji s obilježjima partnerskih odnosa, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb.

¹⁵⁷ Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283–294

¹⁵⁸ Sesar, K., Dodaj, A. (2014)., ibid.

¹⁵⁹ Sesar, K., Dodaj, A. (2014)., ibid.

¹⁶⁰ Sesar, K., Dodaj, A. (2014)., ibid.

¹⁶¹ Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283–294

nekim drugim životnim okolnostima nije evidentirano nasilno ponašanje. Nasilje potaknuto razdvajanjem ili razvodom obično bude izazvano događajima kao što su razdvajanje, javno sramoćenje, optužbe za zlostavljanje djece ili otkrivanje ljubavnika u partnerovu krevetu. Nasilno ponašanje je atipičan i ozbiljan gubitak kontrole ponašanja (ponekad opisan kao „poludio“, „pukao“...). Obično je limitirano na jednu ili dvije epizode na početku ili na kraju razdoblja razvoda. U rasponu je od umjerenih do ozbiljnih oblika nasilja, a uključuje iznenadne verbalne ili tjelesne napade, bacanje objekata na partnera, uništavanje imovine, uništavanje partnerova automobila ili automobila ljubavnika/ljubavnice kao i prijetnje oružjem. Najčešće ovakve oblike nasilja čine partneri koji su ostavljeni, šokirani situacijom razvoda. Počinitelji, muškarci i žene, obično ne negiraju svoje nasilno ponašanja i osjećaju se posramljeno zbog vlastitog nasilnog ponašanja.¹⁶² Ovakve situacije se redovito događaju kada se ostavljeni partneri iznenada moraju suočiti sa gubitkom partnera, braka obitelji i intenzivno prolaze kroz fazu neprihvatanja gubitka tijekom procesa tugovanja, a osvještavaju se završetkom ovog procesa.¹⁶³

6. UTJECAJ NASILJA U OBITELJI NA DRUŠTVO

Svi različiti oblici nasilja o kojima se raspravlja u ovom eseju nepovoljno utječu na društvo. Nasilje nad ženama mogu ih držati zaključane u domovima podliježući mučenju s kojim se suočavaju. Ako izađu otvoreno i otkriju nepravde učinjene njima za pomoć i spašavanje, to utječe na društvo i pozitivno i negativno. S jedne strane gdje djeluje kao inspiracija i tračak nade za druge žene koje pate, s druge strane također kvari atmosfera društva. Kad se nešto ovakvo dogodi u društvu, malo je obitelji koje tome mogu svjedočiti zlo obiteljskog nasilja kucajući na njihove stepenice. Neke obitelji pokušavaju oponašati ono u što se drugi upuštaju bez obzira je li to dobro ili nametanje naprezanja i naprezanja na njih. loše za obitelj.

6.1. Efekti na produktivnost

Kao što je ranije spomenuto, obiteljsko nasilje negativno utječe na razinu produktivnosti žrtve. Muškarci i žene izgubiti interes za kućanske aktivnosti. Ako su zaposleni, ne uspijevaju raditi punim kapacitetom na radnom mjestu. Utvrđeno je da se djeca manje koncentriraju na učenje. Napuštaju školu i ne dobivaju obrazovanje koje inače bi mogli dobiti da nisu bili mučeni i time zemlja gubi proizvodnu imovinu. Stoga, obiteljsko nasilje u domovima u cijelosti utječe na produktivnost nacije.

7. KONVENCIJA VIJEĆA EUROPE O SPRJEČAVANJU I BORBI PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U OBITELJI

Možemo reći da u svim dosad navedenim propisima na nacionalnoj razini je uređeno pitanje obiteljskog nasilja, no uz nacionalnu regulativu potrebno je osvrnuti se i na međunarodne instrumente. Tu se svakako izdvaja Konvencija Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama i Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi

---

¹⁶² Kelly J. B, Johnson M. P. (2008). Differentiations among types of intimate partner violence: research update and implications for interventions. *Family Court Review*; 46: 476 -99.

¹⁶³ Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*. Zagreb: Etcetera, str 108.

protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji¹⁶⁴, odnosno Istanbulska konvencija koju je Republika Hrvatska ratificirala 13. travnja 2018. godine, a stupila na snagu 01. listopada 2018. godine. Citirat ćemo kako ona definira pojam nasilja u obitelji kao sva djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u obitelji ili kućanstvu ili između bivših i sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom. Također, pod pojmom nasilja nad ženama kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije te označava sva djela rodno utemeljenog nasilja koja imaju za posljedicu ili će vjerojatno imati za posljedicu tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu ili patnju žena, uključujući i prijetnje takvim djelima, prisilu ili namjerno oduzimanje slobode, bilo da se pojavljuju u javnom ili privatnom životu. Naime, u skladu s Konvencijom, provela se izmjena zakonskih propisa, uključujući Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. Izmjene i dopune Kaznenog zakona iz 2019¹⁶⁵ rezultirale su pooštavanjem kaznenopravne politike za niz djela, uključujući nasilje u obitelji, gdje je djelo prema bliskoj osobi definirano kao kvalificirani oblik počinjenja. Također, koncept silovanja je redefiniran kako bi obuhvatio i nekonsenzualne spolne odnose ili radnje, bez obzira na uporabu sile ili prijetnje. Uvođenjem pojedinačne procjene žrtve u kazneni proces Republike Hrvatske omogućuje se prilagođeni pristup nadležnih tijela prema žrtvama kojoj je cilj identificirati rizik od sekundarne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde tijekom postupka te primijeniti odgovarajuće mjere ako je potrebno. One najvažnije izmjene dogodile su u 2024.g. kada je Izmjenom i dopunom kaznenog zakona iz 2024.g.¹⁶⁶ uvelo se posebno kazneno djelo – teško ubojstvo ženske osobe, tj. femicid koji se definira kao rodno uvjetovani oblik nasilja, odnosno ubijanje žena i djevojčica zbog njihova spola, a pod njega potpadaju ubojstva žena kao rezultat nasilja intimnih partnera, mučenje i mizogino pogublivanje žena ili ubijanje žena i djevojčica u ime takozvane časti, za koji je predviđena kazna zatvora od najmanje 10 godina do dugotrajnog zatvora, te će se pri utvrđivanju tog kaznenog djela uzeti u obzir da je djelo počinjeno prema bliskoj osobi, osobi koju je počinitelj već ranije zlostavljao, ranjivoj osobi, osobi koja se nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti, ili je djelo počinjeno u okolnostima spolnog nasilja ili zbog odnosa koji žene stavlja u neravnotežan položaj ili da postoje druge okolnosti koje upućuju da se radi o rodno utemeljenom nasilju. Iako femicid nije ključ rješenja problema, ali je početak njegova priznavanja i razumijevanja jer nije moguće svaki zločin spriječiti, ali je moguće definirati odrednicu društva koja kaže da nije prihvatljiv ni jedan oblik nasilja i da će se najstrože kažnjavati.¹⁶⁷ Za istaknuti je kako femicid nema puno pravnih sustava u Europi te je Republika Hrvatska jedna od zemalja koja je u vrhu pravne zaštite žena. Navedenim Izmjenama i dopunama Zakona iz 2024.g. sukladno Istanbulske konvenciji uveo se pojam i

---

¹⁶⁴<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>

¹⁶⁵ Jasminka Blažinović Grgić, Femicid kao najekstremniji oblik rodno uvjetovanog nasilja, <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/femicid-kao-najekstremniji-oblik-rodno-uvjetovanog-nasilja49552>, 20.04.2025.

¹⁶⁶ Kazneni zakon („Narodne novine, br.: 36/24“), u nastavku KZ iz 2024.g.

¹⁶⁷ Jasminka Blažinović Grgić, mag. iur. Femicid kao najekstremniji oblik rodno uvjetovanog nasilja, <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/femicid-kao-najekstremniji-oblik-rodno-uvjetovanog-nasilja49552>, 20.04.2025

rodno utemeljenog nasilja nad ženama koje se propisuje kao otegotna okolnost pri počinjenju kaznenog djela. Rodno utemeljeno nasilje nad ženama je sveprisutno, najjače ukorijenjeno i najučestalije kršenja ljudskih prava u svijetu. Riječ je o raširenom, duboko ukorijenjenom i najčešćem kršenju ljudskih prava diljem svijeta. Predstavlja strukturalni oblik nasilja koji služi kao ključni mehanizam za prisiljavanje žena na podređeni položaj u odnosu na muškarce, te cilja na određenu osobu zbog njenog spola ili roda, posebno pogađajući osobe ženskog roda. Seksualno nasilje je najdrastičniji primjer rodno uvjetovanog nasilja, često usmjeren prema ženama kao žrtvama. Ipak, možemo istaknuti kako nasilje nad ženama proizlazi iz povijesno nejednakih odnosa moći između spolova, što je rezultiralo dominacijom i diskriminacijom žena od strane muškaraca, te sprječavanjem potpunog napretka žena. Svjesnost o činjenici da su žene često žrtve kaznenih djela zbog rodne diskriminacije, njihove podređene uloge, nedostatka zastupljenosti u političkim i ekonomskim procesima, zloupotrebe moći, patrijarhalnih društvenih normi, rodnih stereotipa, predrasuda i tolerancije nasilja, dovela je do zahtjeva za uključivanjem rodne perspektive u pravosudne sustave.¹⁶⁸ Sukladno Istanbulskoj konvenciji kod Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji izmjenama i dopunama koje su stupile na snagu 01. siječnja 2020.g.¹⁶⁹, jasno se razlikuju nasilna ponašanja unutar obitelji koja su prekršajne prirode od onih koja su kaznena djela. Definicija tjelesnog nasilja je precizirana, a krug osoba na koje se primjenjuje zakon je proširen kako bi bio usklađen s Kaznenim zakonom. Tijekom 2019. godine donesen je novi Pravilnik o provedbi zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji, zajedno s mjerama udaljenja iz zajedničkog kućanstva¹⁷⁰ te novi Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji koji promiče integrirani pristup u zaštiti žrtava, s naglaskom na prevenciju i tretman počinitelja nasilja kako bi se modificiralo njihovo ponašanje i stereotipna uvjerenja.¹⁷¹ U skladu s važećim zakonskim propisima, postupci vezani uz nasilje u obitelji provode se hitno, uz poštovanje prava žrtava, posebno žena, djece, osoba s invaliditetom i starijih osoba. Izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji¹⁷² brisao se prekršaj spolnog uznemiravanja i prebacio se u sferu kaznene odgovornosti, te su se pooštrile prekršajne kazne i propisuju da će se za kršenje zaštitnih mjera moći izreći isključivo zatvorska kazna, te žrtva dobiva pravo na pratnju osobe od povjerenja kroz cijeli postupak.

---

¹⁶⁸ Zlata Đurđević, (2024). Uvodna riječ o rodno utemeljenom nasilju nad ženama, <https://hrcak.srce.hr/file/417738>, 21.04.2025.

¹⁶⁹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br.: 126/19), u nastavku: ZZNO iz 2019..

¹⁷⁰ Pravilnik o provedbi zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji, zajedno s mjerama udaljenja iz zajedničkog kućanstva („Narodne novine“, br.: 28/19).

¹⁷¹

[https://zdravlje.gov.hr/UserDocImages/2019%20Vijesti/PROTOKOL%20%20POSTUPANJU%20U%20SLU%20%20%20CAJU%20NASILJA%20U%20OBITELJI%20-%20usvojen%20na%20Vladi%2019.lipnja%202019 .pdf](https://zdravlje.gov.hr/UserDocImages/2019%20Vijesti/PROTOKOL%20%20POSTUPANJU%20U%20SLU%20%20%20CAJU%20NASILJA%20U%20OBITELJI%20-%20usvojen%20na%20Vladi%2019.lipnja%202019.pdf)

¹⁷² Zakon o zaštiti nasilja u obitelji („Narodne novine“, br.: 36/24), u nastavku: ZZNO iz 2024.g.

8. ZAKLJUČAK

Sumirajući cijelu literaturu o nasilju, a posebno nasilju nad ženama, vidljivo je da se sve veći broj autora bavi ovom problematikom, ali je jasno da je ovo još uvijek nedovoljno istraženo područje, jer postoje velike razlike u definiranju nasilja nad ženama. Prema većini autora važan element nasilja predstavlja namjera da se nanese šteta, ali ovakav pristup stvara i brojne teškoće, jer su namjere nedostupne drugima i nemoguće je o namjerama s pouzdanošću zaključivati, pa je prema tome teško i zaključivati o tome što je nasilje, a što nije. Određeni problem predstavljaju različite kulturne, društvene i političke norme, jer različita društva istu pojavu svugdje ne definiraju ali i ne kvalificiraju jednako, odnosno ono što je u jednom društvu nasilje u drugom je normalna društvena pojava. Bez obzira je li riječ o nasilju općenito ili o pojedinom području nasilja, kao što je nasilje u partnerskim vezama i nasilje nad starijim osobama, dobiveni podaci variraju ovisno o društvenom kontekstu i o korištenoj metodologiji, kao i o tome koji su čimbenici rizika za nasilno ponašanje razmatrani. Isto tako, očito je da postoje određeni oblici zlostavljanja koji još uvijek nisu takvima definirani i kvalificirani pa je to jedan od ciljeva koje što prije treba ostvariti. Kroz istraživanje literature, rezultata istraživanja i prakse stručnjaka sa širokog psihosocijalnog područja djelovanja, vidi se da je potrebno utvrditi primjerenije definicije posebnih područja nasilja i zlostavljanja, a vjerojatno i samog fenomena nasilja i jedinstvenu metodologiju i kriterije za određenje nasilja u obitelji. U ovim promišljanjima svakako treba uzeti u obzir potencijalnu i aktualnu žrtvu i njezin doživljaj nasilja, odnosno zlostavljanja. Ovisno o tome kako ona doživljava određeno ponašanje prema sebi ono će imati ili neće imati karakteristike nasilja i to bez obzira na norme određenog društva ili kulture. U tom slučaju izostaju posljedice nasilja koje su vidljive ili u okolini prisutne. Okolina, naprimjer, može početi izbjegavati, pa čak i zazirati od nekoga zbog glasina koje je nasilnik u vezi s njim širio u društvenu okolinu, ali osoba je usmjerena na posve druge sadržaje koje s okolinom ne dijeli, ima lojalni dio socijalne mreže s kojim je čvrsto povezana, doživljava nasilnika kao specifičnu, teškim problemima opterećenu, nesretnu osobu kojoj treba pomoći da se oslobodi svojih problema, promijeni svoju „lošu narav“, kako ne bi loše završila, neće uopće imati doživljaj agresije, nasilja, zlostavljanja u standardnom smislu ili će njegove posljedice osjetiti puno kasnije nego što se ono počelo događati pa onda i spoznaju da je uopće postojalo. Moguće je čak da osoba na koju je neki oblik nasilja usmjeren doživi to kao korektiv nekog svoga ponašanja ili čak kao poticaj za određene pozitivne aktivnosti pa pod njegovim djelovanjem postigne određeni osobni napredak, provede korisne akcije za sebe ili okolinu i doživi promociju umjesto izolacije, poruge, sažaljevanja. Iz tog rakursa promatrano, neko ponašanje će postati nasiljem tek kada osoba na koju je ono usmjereno ili netko drugi od aktera to tako i doživi. U tom slučaju je moguće govoriti o aktualnom nasilju, odgođenom nasilju i ispraznom ili čak korisnom nasilju.

9. LITERATURA:

1. Ajduković, D., Low, A., Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. Ljetopis socijalnog rada.
2. Blažeka Kokorić, S. (2005). Povezanost iskustava u primarnoj obitelji s obilježjima partnerskih odnosa, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb.
3. Bein D. Vodič kroz kaznena djela prijetnji i ucjena, ili "Kako vidjeti šumu za the Trees" / Israel Law Review, svezak 17, broj.
4. Čudina – Obradović, M., Obradović, J. (2006). Psihologija obitelji i braka. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga.
5. Dewi, DS i Fatahillah, A. (2011). Zahvalnost. Kazneno posredovanje: primjena restorativne Pravda na indonezijskim sudovima za maloljetnike (Bandung: Indi Publishing, 2011.)
6. Detkova V.A. (2017). Rodni odnosi u obitelji kao odraz nacionalnog mentalitet (na primjeru ruskih i engleskih poslovice) // Znanost, obrazovanje i kulture.
7. Đurđević, Z. Uvodna riječ o rodno utemeljenom nasilju nad ženama, <https://hrcak.srce.hr/file/417738> , pristupljeno 20.04.2025.
8. Feder L., Henning KA. (2005). Usporedba muških i ženskih dvostruko uhićenih domaćih Počinitelji nasilja // Nasilje i žrtve, str. 153–171 (prikaz, stručni).
9. Flury M., Nyberg E., Riecher-Rössler A. (2010). Obiteljsko nasilje nad ženama: Definicije, epidemiologija, čimbenici rizika i posljedice. Švicarski medicinski tjednik: službeni časopis Švicarskog društva za infektivne bolesti, Švicarskog društva za internu medicinu, Švicarskog društva za pneumologiju.
10. Friedman, LM (1999). Gubitak glave: suci i zakon u američkoj pravnoj povijesti devetnaestog stoljeća. Pravo i društvena istraživanja.
11. Giacomo E., Pescatore F., Pessina R. (2024). Zlostavljanje povezano s težinom, sramota tijela i ovisnost: međudjelovanje, uzroci i posljedice. Italian Journal of Psychiatry, DOI: 10.36180/2421-4469-2024-3
12. Herkutanto, H. (2009). Profil liječničkog povjerenstva u Indoneziji i čimbenici koji utječu na njegovu učinkovitost u osiguravanju sigurnosti pacijenata. Journal of Health Services Management.
13. Hodžić, A. (2007). Nasilje ne prolazi samo od sebe: Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj. Zagreb: CESI.
14. Ignatova E.S., Razvodova E.D. (2018). Zlostavljanje i rasvjetljavanje u međuljudskim odnosima odnosi između muškaraca i žena. The Future of Clinical Psychology. Zbornik radova XII Sveruske znanstvene i praktične konferencije. s međunarodnim sudjelovanjem .
15. Iljin E.P.(2013). Nasilje kao psihološki fenomen. Herzenovsky Bulletin Sveučilište
16. Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. Journal of Marriage and the Family.
17. Janković, J. (2008). Obitelj u fokusu. Zagreb: Etcetera, str 108.
18. Jasminka Blažinović Grgić, mag. iur. Femicid kao najekstremniji oblik rodno uvjetovanog nasilja, <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/femicid-kao-najekstremniji-oblik-rodno-uvjetovanog-nasilja49552> pristupljeno 20.04.2025.

19. Kolesova A.S. (2010). Vrste i oblici nasilja u obitelji. Zakon i red u moderno društvo.
20. Kishor S., Johnson K. (2005). Profiliranje obiteljskog nasilja: studija u više zemalja. Studije planiranja obitelji. (prikaz, stručni).
21. Kelly J. B, Johnson M. P. (2008). Differentiations among types of intimate partner violence: research update and implications for interventions. Family Court Review;
22. Kazneni zakon („Narodne novine, br.: 36/24“), u nastavku KZ iz 2024.g.
23. Lahiani H., Al-Khaza'leh MS. (2023). Kibernetički kriminal i uznemiravanje: Utjecaj ucjenjivanja na jordansko društvo kao studija slučaja // Journal of Intercultural Communication, <https://doi.org/10.36923/jicc.v23i3.99>.
24. Marcus, R. F. (2007). Aggression and violence in adolescence. New York: Cambridge University Press.
25. Oktoberina, S.R., i Savitri, N. (2008). Misli o pravu: obilježavanje 70 godina prof. dr. B. Arief Sidharta, SH. Refika Aditama.
26. Puzankova I.E., Dicheskul O.M. (2020). Psihološko nasilje u obitelji: što je to i kako se protiv toga boriti. Bilten Prikamskog socijalnog instituta.
27. Patra P., Prakash J., Patra B., Khanna P. (2018). Intimno partnersko nasilje: Rane su dublje. Indian J Psychiatry.
28. Sesar, K., Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. Socijalna psihijatrija.
29. Salamova S.Ya. (2018). Obiteljsko nasilje u modernoj Rusiji: opće karakteristike. ruski zakon.
30. Stylianou AM. (2018). Ekonomsko zlostavljanje unutar intimnog partnerskog nasilja: pregled literature. Nasilje i žrtve.
31. Schipper M. (2003). Nikad ne oženi ženu s velikim stopalima. Žene u poslovicama iz okoline svjetski / Yale University Press.
32. Tanya, BL, Simanjuntak, YN, i Hage, MY (2010.). Pravna teorija uređenih strategija čovjeka kroz prostore i generacije. Yogyakarta: Genta Publishing.
33. Tina de Benedictis, Jaelline Jaffe, Jeanne Segal (2020). Obiteljsko nasilje i zlostavljanje: Vrste, znakovi, simptomi, uzroci i posljedice / Izdala Američka akademija stručnjaka za traumatski stres. URL: https://www.researchgate.net/publication/265155866_Domestic_Violence_and_Abuse_Types_Signs_Symptoms_Causes_and_Effects
34. Voroshilova S.V., Muzykkina Yu.A. (2019). Dekriminalizacija baterije: stara tradicije i moderne stvarnosti. Bulletin of the Saratov State Pravna akademija.

ZAKONI:

1. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br.: 126/19), u nastavku: ZZNO iz 2019..
2. Zakon o zaštiti nasilja u obitelji („Narodne novine“, br.: 36/24), u nastavku: ZZNO iz 2024.g.
3. Zakon o zaštiti nasilja u obitelji („Narodne novine“, br.: 36/24), u nastavku: ZZNO iz 2024.g.

4. Pravilnik o provedbi zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji, zajedno s mjerama udaljenja iz zajedničkog kućanstva („Narodne novine“, br.: 28/19).

INTERNET STRANICE:

1. <http://ijsr.internationaljournallabs.com/index.php/ijsr>
2. <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>
3. https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/2019%20Vijesti/PROTOKOL%20O%20POSTUPANJU%20U%20SLU%C4%8CAJU%20NASILJA%20U%20OBITELJI%20-%20usvojen%20na%20Vladi%2019.lipnja%202019_.pdf
4. https://azbyka.ru/otechnik/Silvestr/domostroj/#0_42

DOMESTIC VIOLENCE AND VIOLENCE AGAINST WOMEN THROUGH THE IMPLICATION OF THE LAW

Abstract: *In today's world, domestic violence has become a major problem that is not widely written about, nor are specific actions taken. In this paper, we discuss the essence of violence against women. The most common type of abuse against women worldwide is domestic violence or physical, emotional and sexual abuse of women by their intimate partners. Violence against women results in death, suicidal thoughts, serious problems for victims that negatively affect their community. A detailed analysis of the issue of domestic violence undoubtedly requires, first of all, an understanding of the mechanism of violence itself, in the usual understanding of this phenomenon, and an indication of its types, because all domestic violence is a type of violence, but not all violence can be classified as domestic violence. The article specifically includes definitions of domestic violence against women used by authors of various legal publications, from the perspective of criminologists, as well as those who use domestic violence laws. The author also presents issues related to the types of violence and the characteristics of perpetrators of domestic violence, concluding with current events that have occurred on this topic.*

Keywords: *domestic violence, suicide, law, women, social life.*

UZROCI I POSLJEDICE NASILJA U OBITELJI I NASILJA NAD ŽENAMA NA PODRUČJU SBK/KSB

Dijana Mandić

studentica Pravnog fakulteta Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“ smjer: Opće pravo Bosna i Hercegovina. dijanamandic55@gmail.com

Sažetak: *Nasilje u obitelji predstavlja društveni problem s kojim se suočavaju sve zemlje, pa nažalost čak i Bosna i Hercegovina. Definiira se kao način ponašanja ili odnosa u kojima se prisila, zastrašivanje i kontrola koriste izravno ili putem prijetnje kako bi se povrijedile druge osobe, bilo psihički, fizički ili ekonomski. Nasilje nad ženama uvjetno proizlazi iz očekivanja povezanih s patrijarhalnim ulogama i nejednakim odnosima moći unutar društva i ukorijenjeno je duboko u svijesti da žene moraju biti u nejednakoj poziciji u odnosu na muškarce, bilo u privatnom ili javnom okruženju. Izraz nasilje nad ženama koristi se za opisivanje djela nasilja muškarca nad ženom. Često se koristi i izraz nasilje u partnerskim vezama. Ono se definiira kao obrazac uvredljivog i prisilnog ponašanja koji može uključivati psihološko, fizičko i seksualno zlostavljanje, te fizičku, društvenu, financijsku izolaciju, posesivnost i ekstremnu ljubomoru i zastrašivanja. Ovaj pojam također uključuje djecu koja se koriste od strane nasilnika za zastrašivanje i iskorištavanje žrtve, tj. žene, u korist nasilnika, bilo da se radilo o prisilnom radu ili prisiljavanju na prostituciju, kao i one osobe koje su od strane nasilnika prisiljene sudjelovati u zlostavljanju žrtve (žene).*

Ključne riječi: *Nasilje, obitelj, žene, uzroci i posljedice*

1. UVOD

Najgrublji oblik moći je nasilje, odnosno fizičko nasilje, gdje moć u obliku nadmoći u potpunosti dolazi do izražaja. U nasilju je prisutna moć pojedinca ili skupine koja provodi nasilje i nemoć pojedinca ili skupine nad kojom se nasilje vrši. Moć je posebno izražena u obiteljskom nasilju, gdje žrtve zbog svoje statusne nemoći trpe nasilje. Kad je u pitanju određenje pojma, nasilje u obitelji podrazumijeva sve oblike nasilja koji se događaju u obitelji. Pored Ustava Bosne i Hercegovine, kojim se garantiraju osnovna ljudska prava i slobode u našoj zemlji, doneseno je više zakona koji direktnije obrađuju nasilje u obitelji, a o čemu će, također, biti više riječi u nastavku ovog rada. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije nasilje je: „Namjerna primjena fizičke sile ili moći, s ciljem zastrašivanja nad samim sobom, drugom osobom, grupom ili zajednicom, a koja rezultira ili je velika vjerojatnoća da će rezultirati povređivanjem, smrću, osjećanjem uskraćenosti, psihičkim poremećajem ili smetnjama u razvoju.“ Obitelj je najnasiljnija grupa društva, izuzevši policiju i vojsku. Rečeno je da, ako bi se nasilje smatralo podnošljivom bolešću, vlada bi onda proglasila epidemiju. Nasilje u obitelji predstavlja ozbiljan društveni problem koji ima značajan utjecaj na pojedince, obitelji i širu zajednicu. U Bosni i Hercegovini, kao i u mnogim drugim zemljama, ovo je pitanje koje zahtijeva stalnu pažnju i adekvatne mjere prevencije, interveniranja i pravosudnog procesuiranja. U ovom radu analizirani su podaci o prijavljenim i optuženim osobama za kazneno djelo nasilja u obitelji na području Federacije

Bosne i Hercegovine i Kantona Središnja Bosna, za period od 2019. do 2023. godine. Podaci se odnose na broj prijavljenih i optuženih punoljetnih i maloljetnih osoba, vrste odluka koje su donesene u tim slučajevima, te trendove i razlike u procesuiranju nasilja u obitelji. Cilj rada je istražiti učestalost ovih kaznenih djela, analizirati rezultate sudskih postupaka, te identificirati ključne faktore koji mogu doprinijeti prevenciji nasilja u obitelji, posebno među maloljetnicima. Analizirani podaci pružaju uvid u efikasnost pravosudnog sustava, regionalne razlike u procesu, te mogućnosti za unapređenje politika i mjera koje se odnose na zaštitu žrtava nasilja u obitelji. Najgrublji oblik moći je nasilje, odnosno fizičko nasilje, gdje moć u obliku nadmoći u potpunosti dolazi do izražaja. U nasilju je prisutna moć pojedinca ili skupine koja provodi nasilje i nemoć pojedinca ili skupine nad kojom se nasilje vrši. Moć je posebno izražena u obiteljskom nasilju, gdje žrtve zbog svoje statusne nemoći trpe nasilje. Kad je u pitanju određenje pojma, nasilje u obitelji podrazumijeva sve oblike nasilja koji se događaju u obitelji. Pored Ustava Bosne i Hercegovine, kojim se garantiraju osnovna ljudska prava i slobode u našoj zemlji, doneseno je više zakona koji direktnije obrađuju nasilje u obitelji, a o čemu će, također, biti više riječi u nastavku ovog rada. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije nasilje je: „Namjerna primjena fizičke sile ili moći, s ciljem zastrašivanja nad samim sobom, drugom osobom, grupom ili zajednicom, a koja rezultira ili je velika vjerojatnoća da će rezultirati povređivanjem, smrću, osjećanjem uskraćenosti, psihičkim poremećajem ili smetnjama u razvoju.“ Obitelj je najnasiljnija grupa društva, izuzevši policiju i vojsku. Rečeno je da, ako bi se nasilje smatralo podnošljivom bolešću, vlada bi onda proglasila epidemiju. Nasilje u obitelji predstavlja ozbiljan društveni problem koji ima značajan utjecaj na pojedince, obitelji i širu zajednicu. U Bosni i Hercegovini, kao i u mnogim drugim zemljama, ovo je pitanje koje zahtijeva stalnu pažnju i adekvatne mjere prevencije, interveniranja i pravosudnog procesuiranja. U ovom radu analizirani su podaci o prijavljenim i optuženim osobama za kazneno djelo nasilja u obitelji na području Federacije Bosne i Hercegovine i Kantona Središnja Bosna, za period od 2019. do 2023. godine. Podaci se odnose na broj prijavljenih i optuženih punoljetnih i maloljetnih osoba, vrste odluka koje su donesene u tim slučajevima, te trendove i razlike u procesuiranju nasilja u obitelji. Cilj rada je istražiti učestalost ovih kaznenih djela, analizirati rezultate sudskih postupaka, te identificirati ključne faktore koji mogu doprinijeti prevenciji nasilja u obitelji, posebno među maloljetnicima. Analizirani podaci pružaju uvid u efikasnost pravosudnog sustava, regionalne razlike u procesu, te mogućnosti za unapređenje politika i mjera koje se odnose na zaštitu žrtava nasilja u obitelji.

2. POJAM NASILJA U OBITELJI

Nasilje nad ženama i nasilje u obitelji uključuje oblike nasilja među partnerima ili članovima obitelji, bez obzira na to da li žive u istom domaćinstvu. Žrtve nasilja su najčešće žene.“ Prema podacima UN-a,¹⁷³ prvi uzrok smrti ili invalidnosti među ženama od 15 do 45 godina nisu bolest ili prometne nesreće, već nažalost nasilje. Prisustvo djece prilikom nasilnog ponašanja roditelja je najveći faktor rizika od prijenosa nasilničkog ponašanja s generacije na generaciju. Dječaci koji su svjedoci nasilja u obitelji su dva puta više izloženi vjerojatnoći da će zlostavljati svoje partnere (žene) kad oni postanu odrasle osobe.“ Realizirani projekti pokazuju da 30% do 60% počinitelja nasilja u partnerskim vezama zlostavlja i djecu.“¹⁷⁴ Nasilje nad ženama je skup ponašanja čiji je cilj kontroliranje drugih ljudi upotrebom sile, zastrašivanja i manipulacije. Nasilje nad ženama uvijek predstavlja zloupotrebu moći u odnosima koji se zasnivaju na nejednakosti među spolovima. Živimo u svijetu u kojem vlada nejednaka raspodjela moći između muškaraca i žena na svim razinama u društvu. Žene su uvijek u nekoj diskriminaciji u odnosu na muškarce. Siromaštvo među ženama, koje čini i do 70%, neposredno je povezano s nejednakim položajem koji one zauzimaju u svom okruženju, na tržištu rada ili pak njihovim položajem unutar obitelji. Na tržištu rada žene se na neki način podcjenjuju. To možemo vidjeti u poslovima kao što su upravna ili direktorska mjesta, gdje svega 10 do 20% čine žene. Također, takva mala pozicija sudjelovanja žena može se vidjeti i u gospodarskom i političkom odlučivanju.¹⁷⁵ Žene su, nažalost, već od samog rođenja izložene nekom nasilju, a nerijetko i prije toga. Spolno selektivni abortusi vrlo su popularni u Kini i Indiji, gdje se nastoji osigurati dobivanje većine muškog potomstva. U većini slučajeva, počinitelji nasilja su muškarci, neovisno o kojem tipu se nasilja radi. U okviru obiteljskog nasilja, najveći broj žrtava su upravo žene. Nasilje nad ženama obuhvaća raspon neprimjernog i prijetecog ponašanja, pri čemu počinitelji nastoje zadovoljiti neke svoje potrebe na štetu drugog člana. Posljedice izloženosti nasilju su brojne i utječu na mentalno i psihičko zdravlje osobe koja je žrtva takvog nasilja. Najčešće posljedice izloženosti nasilju su nisko samopoštovanje, depresija, pokušaji razne ovisnosti, nestabilnost partnerskih odnosa, agresija, nefunkcioniranje na radnom mjestu, u školi i dr. Visina nasilja uključuje ulogu i obrasce ponašanja u partnerskim odnosima. Nasilje je međusobno povezano s društvom. Nasilje u obitelji često prolazi nezapaženo i nedokumentirano, iako postoje brojni pokazatelji da ga je svakim danom sve više. Primjeni obiteljskog nasilja trebalo bi posvetiti mnogo više pažnje iz dva razloga:

- Punu demokratizaciju odnosa u društvu nije moguće postići ukoliko su potrebe i prava bilo koje skupine neprepoznata, osobito ako se radi o tako brojnoj skupini, kao što su žene.

---

¹⁷³ Poseban izvještaj zaštitnika građana o primjeni općeg i posebnih protokola za zaštitu žena od nasilja, Beograd novembar, 2014, str. 9.

¹⁷⁴ *Ibid*, str. 11

¹⁷⁵ A. Milić, S. Krunić, J. Milinović, *Sprečavanje i suzbijanje nasilja u obitelji u Republici Srpskoj, Vlada Republike Srpske*, GENDER centar-centar za jednakost i ravnopravnost polova, Banja Luka, 2012, str. 67.

- Prevencija i pružanje odgovarajuće pomoći u slučajevima nasilja u obitelji jedna je od ključnih točaka prekidanja međugeneracijskog nasilja u obitelji.¹⁷⁶

Nasilje u obitelji krši osnovna ljudska prava. Odgovornosti države je da osigura prava žrtava (žena). Društvo u cjelini ima visok prag tolerancije u odnosu prema nasilju u obitelji, bez obzira radi li se o nasilju unutar obitelji ili izvan nje. Mnogi smatraju da je obiteljsko nasilje intimni problem unutar obitelji te da je nužno da sama žena intervenira ako želi riješiti taj problem na adekvatan način. Odluku kako se ponašati u svakodnevnom životu s čovjekom, odnosno partnerom, nasilnikom, donosi žena sama jer to je njeno privatno pravo. Nasilje ostavlja teške posljedice na sve žrtve koje su mu izložene, jer izravno narušava njihovo mentalno i emocionalno zdravlje. Zlostavljane žene su na neki način etiketirane kao drugačije od ostalih žena. Smatra se da pate od čitavog niza kliničkih poremećaja, uključujući naučenu bespomoćnost, ovisnost o drugoj osobi (partneru) i raznih poremećaja ličnosti. Posljedice nasilja u obitelji variraju u rasponu od fizičkih ozljeda, kroničnih zdravstvenih poteškoća i bolesti, psiholoških trauma, pa sve do samoubojstva ili ubojstva. Psihološke posljedice uključuju depresiju, anksioznost, kronični umor te zlorababu sredstava ovisnosti. Te posljedice češće su i razornije od fizičkih, koje obuhvaćaju površinske ozljede i prijelome. „Žrtve nasilja se često osjećaju bespomoćno, poniženo, posramljeno, užasuto, ljuto, pate od nesanice, a nisu rijetki slučajevi da u sebi nalaze krivnju zbog nasilja kojemu su bile izložene. To je naročito izraženo kod žena žrtava nasilja koje se u situaciji kontinuiranog nasilja sve više odmiču od vlastitih osjećaja i realnog shvaćanja situacije, a prvi osjećaj iznenađenja i šoka tijekom dugotrajnog nasilja bivaju zamijenjeni strahom, što je osnovna značajka sindroma naučene bespomoćnosti,“¹⁷⁷ Podaci Ministarstava unutarnjih poslova ukazuju na prisutnost nasilja u obitelji s tendencijom porasta, a kao najčešći počinitelji nasilja navode se supružnici, očevi, sinovi i izvanbračni partneri. Policijski službenici se nerijetko susreću s problemom kada žrtva koristi članak 97. Zakona o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ili članak 148. Zakona o kaznenom postupku RS i povlači prijavu, zbog čega se proces ne može sudski okončati, a nasilje se kontinuirano ponavlja. Ispitanici/ce su navodili i potrebu za posebno obučanim policijskim službenicima/cama za rad sa žrtvama nasilja, kao i uključivanje socijalnih radnika i psihologa s ciljem efikasnije intervencije u slučajevima nasilja. Nedostaci se očituju i u činjenici da u pojedinim policijskim upravama još uvijek ne postoji poseban odjel za nasilje u obitelji niti nadležni koordinatori/ce ili voditelji/ce takvih odjela. Neki ispitanici, međutim, smatraju da takav odjel nije nužan. Kada se govori o edukacijskim sadržajima, mnogi nisu sudjelovali na predavanjima o međunarodnim konvencijama, uključujući Istanbulsku konvenciju, te smatraju da je neophodno uvrstiti i obuke koje će uključivati teme kao što su rad sa žrtvama nasilja, senzibilizacija u radu, multidisciplinarni pristup u radu, potpisivanje protokola o suradnji gdje nisu potpisani, zatim rad u obrazovnim institucijama na prevenciji nasilja, a veliki broj ispitanika/ca navodio je i rad s medijima. Segment koji se odnosio na suradnju s nevladinim organizacijama jasno akcentira potrebu da se ostvari suradnja, smatrajući značajnim potpisivanje protokola o

¹⁷⁶ M. Škulić, N. Milošević, J. Ćirić, S. Nenadić, Z. Šulović, B. Vekarić, Lj. Dragašević, M. Plazinić, M. Jovanović, M. Matić, *Nasilje u obitelji*, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 2009, str. 126.

¹⁷⁷ R. Katalinski, *Nasilje prepoznaj i spriječi!*, Udruženje „Žene Ženama“ Sarajevo, Bosna i Hercegovina, Sarajevo, 2013, str. 57.

suradnji i o postupanju u slučajevima nasilja. Sumirajući statističke podatke u dijelu vezanom za izricanje zaštitnih mjera, rezultati ukazuju na mali broj izrečenih mjera zaštite, ili pak da nema izrečenih mjera zaštite, iako su izvješća upućena prema tužiteljstvu. Prikupljanje i razmjena podataka među institucijama oslikava oskudnost u jedinstvenim sustavu za prikupljanje međusobno usporedivih podataka.

2.1. Socijalni i kaznenopravni aspekt

Čovjek se rađa u obitelji, u njoj se razvija, živi i umire. Kao što je život kontinuirani proces, tako je i obitelj institucija koja neprekidno traje. Stara je koliko je star i sam ljudski rod. Uvijek je ista, a opet uvijek različita. Mijenjaju se njene forme i oblici življenja, ali su joj struktura i sadržaji uvijek isti, a to su ljudi, članovi obitelji. Čovjek tijekom života promijeni više obitelji. Ekermen razlikuje obitelj djetinjstva, obitelj braka i roditeljstva i obitelj zalaska, tj. starosti. Obitelj je dinamička skupina s raznovrsnim funkcijama koje se međusobno prepliću i dopunjuju. Ako pokušamo da ih diferenciramo, onda ćemo prepoznati: biološke, psihološke i ekonomske funkcije. U vezi s temom (ili: U kontekstu ove teme), na ovom mjestu moramo spomenuti i agresiju. Kovačević smatra da je agresija opća osobina žive materije i da se nalazi svuda oko nas, pa i u nama. Povezana je s organskim procesima i snabdjevena velikim kvantumom energije. Životinjska agresija je instinktivna, spontana i uglavnom obrambena. S druge strane, čovjek posjeduje ogromne agresivne potencijale, koji su obično povezani sa strašću. Strast motivira agresiju, daje joj energiju i usmjerava ka određenom cilju. Čovjek, naoružan agresijom i vođen strašću, čini zlo. Ubija predstavnike svoje vrste iako pri tom nema nikakvu racionalnu dobit. Primjena nasilja bitno je utjecala i na tijek ljudske evolucije. Povijest nasilja je na neki način i povijest ljudskog društva. Od svojih početaka nasilje ima dvije paralelne dimenzije. S jedne strane, imalo je društveno prihvatljivu ulogu jer je donosilo razne koristi, ali je u isto vrijeme nasilje postalo i društveno neprihvatljiva dimenzija.¹⁷⁸ Nasilje u obitelji je skup ponašanja kojima određena osoba upotrebom sile ili moći, zastrašivanjem ili manipulacijom nameće kontrolu nad drugim osobama. Nasilje je svako ponašanje koje narušava fizički i psihički integritet osobe. Nasilje u obitelji se u međunarodnim dokumentima karakterizira kao ozbiljno kršenje osnovnih ljudskih prava kao što su pravo na slobodu, fizički integritet i pravo na život.¹⁷⁹ Obitelj je biosocijalna zajednica roditelja i njihove djece u kojoj treba da vladaju skladni i harmonični odnosi između svih njenih članova i ona je najvažniji faktor u razvoju ličnosti.¹⁸⁰ Uvjet da obitelj bude funkcionalna jeste da postoji suradnja među svima, a cjelokupna obiteljska klima podrazumijeva niz faktora: ljubav, toplina, razumijevanje, vodstvo itd. Nasilje u obitelji je izuzetno štetna društvena pojava. Posebno su maligni oblici nasilja u obitelji koji se ispoljavaju prema djeci i maloljetnim osobama uopće i tu je neophodan posebno pažljiv pristup u kaznenom postupku. U tim slučajevima, prije svega, treba voditi

---

¹⁷⁸ Z. Šulović, Kazneno djelo nasilje u obitelji, *Nasilje u obitelji*, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika tužilaca Srbije, Beograd, 2009, str. 106.

¹⁷⁹ S. Marković, Postupanje policije prilikom sprečavanja nasilja u obitelji na lokalnom području, Zbornik radova sa naučnostručnog skupa sa međunarodnim učešćem, Kriminalističkopolicijska akademina – Fondacija „Hans Zajdel“, Tom 2, Beograd 2014.

¹⁸⁰ N. Rot, S. Radonjić, *Psihologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996, str.74.

računa o tome da takva žrtva ne pretrpi i dodatne štetne posljedice.¹⁸¹ O pojmu nasilja su napisane nove definicije. Općenito, zajednička crta polazišta u definiranju pojma nasilja jeste da se ono dešava u ljudskoj interakciji na mikro i makro planu, primjenom moći ili različite sile ugrožavajući ukupan integritet ličnosti ili skupine (fizički, psihički, socijalni, kulturni, nacionalni, politički, egzistencijalni ili teritorijalni). Prema Sociološkom leksikonu, nasilje se određuje kao „upotreba fizičke sile da bi se iznudilo određeno ponašanje ljudi.“¹⁸² Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije, nasilje se definira kao „namjerna primjena fizičke sile ili moći, s ciljem zastrašivanja nad samim sobom, drugom osobom, grupom ili zajednicom, a koja rezultira ili je velika vjerojatnoća da će rezultirati povređivanjem, smrću, osjećanjem uskraćenosti, psihičkim poremećajem ili smetnjama u razvoju.“¹⁸³

2.1 Vrste nasilja u obitelji

Postoje različiti oblici nasilja koji se iz različitih razloga prikazuju odvojeno, mada se unutar obitelji isprepliću i utječu na svakog člana obitelji. Nasilje u obitelji u suštini je korijen niza devijantnih pojava. Nasilje u obitelji je najčešće prouzrokovano od strane muškaraca i ono se manifestira na slijedeće načine:¹⁸⁴ *Fizičko nasilje* koje uključuje guranje, šamaranje, premlaćivanje, čupanje kose, udaranje rukama, nogama ili raznim predmetima te nanošenje povreda različitim vrstama oružja ili drugim predmetima. Ono obuhvaća širok dijapazon pojmova, ali im je zajednički pokazatelj napad na fizički integritet žrtve, odnosno žrtava. Tragovi fizičkog nasilja su modrice, ožiljci, opekotine, krvarenja (unutarnja i vanjska), prijelomi kostiju te ostale fizičke povrede. *Psihičko nasilje* odnosi se na oblike postavljanja s ciljem prezentacije moći i kontrole nad žrtvom kroz razne zabrane, ponižavanja, podcjenjivanja, ismijavanja u javnosti, izolaciju, prijetnje, uvrede, ucjene, obezvrjeđivanje, kontrolu kretanja, ograničavanje socijalnih komunikacija, pretjeranu ljubomoru i dr. Tragovi nasilja nisu vidljivi kao kod fizičkog nasilja, ali su posljedice dalekosežne, i dovode do razaranja strukture ličnosti. Žrtva se povremeno povlači u sebe, gubi osjećaj vlastite vrijednosti, postaje aktivno tupa, pada u depresiju. U težim slučajevima javljaju se suicidalne ideje, a mogući su i pokušaji suicida. *Grupno zanemarivanje* uglavnom provode roditelji ili skrbnici djece (namjerno ili nenamjerno uslijed određene psihičke ili mentalne smetnje, izuzetno loših uvjeta života, i sl.). Tu su i roditelji negativnog društvenog ponašanja kao i roditelji koji zanemaruju roditeljske dužnosti i obveze. U takvim situacijama dijete ne dobiva pozitivnu emotivnu podršku i stimulaciju, ono je najčešće rezultat roditeljske nebrige i neispunjavanja roditeljske funkcije.

Seksualno nasilje se odnosi na seksualno uznemiravanje i silovanje, odnosno primoravanje na seksualni odnos bez pristanka žrtve, bilo na radnom mjestu, u školi, na fakultetu, na ulici ili u obitelji. Žrtve su prisiljene na sudjelovanje u seksualnim aktivnostima, na bludne radnje koje im ne odgovaraju, koje su za njih ponižavajuće. *Socijalno nasilje* predstavlja izolaciju i

---

¹⁸¹ M. Škulić, Nasilje u obitelji: neki problemi zakonske inkriminacije i sudske prakse, *Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posljedice i društvene reakcije*, Zbornik radova sa naučnostručnog skupa sa međunarodnim učešćem, Kriminalističkopolicijska akademina – Fondacija „Hans Zajdel“ Beograd, 2014, str. 34.

¹⁸² *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982, str. 256.

¹⁸³ *World report on violence and health*, World Health Organization, Geneva, 2002.

¹⁸⁴ Z. Šeparović, *Viktimologija*, Studije o žrtvama, Informator, Zagreb, 1998, str. 257.

kontrolu nad društvenim životom. Ovaj vid nasilja se ogleda u ograničavanju komunikacije s prijateljima, rodbinom ili nekim drugim osobama koje pripadaju užem krugu obitelji. Zlostavljanje na ovaj način dovodi do frustracije zbog nemogućnosti druženja sa željenom osobom. *Ekonomsko nasilje* uključuje uskraćivanje i oduzimanje finansijskih sredstava, zabrane bračnom partneru da radi, neplaćanje alimentacije ili izdržavanja, te drugi oblik ostavljanja bračnog partnera ili člana obitelji bez sredstava za život. Nasilje može biti aktivno i pasivno. Aktivno nasilje uključuje zlostavljanje u fizičkom, psihičkom ili seksualnom smislu, u kojem je prepoznatljiva, vidljiva agresija izravno upućena prema članu ili članovima obitelji. Pasivno nasilje se manifestira kao zanemarivanje osobe i njenih potreba, zdravlja, prehrane, materijalnih potreba i drugo.

Unutar obitelji postoje različiti tipovi nasilja:

- nasilje među odraslima (nasilje supružnika, bračno nasilje);
- nasilje nad djecom;
- nasilje nad roditeljima;
- nasilje nad braćom i sestrama;
- nasilje nad drugim članovima obitelji.

Bračno nasilje najčešći je oblik obiteljskog nasilja, u kome su najčešće žrtve žene.

3. NASILJE U OBITELJI U MEĐUNARODNOM PRAVNOM OKVIRU

Na međunarodnoj pozornici unazad 15 godina intenzivno se pristupa pravnom reguliranju nasilja u obitelji, dok je unutar Bosne i Hercegovine taj proces posebno aktualan posljednjih pet godina¹⁸⁵. Normativno gledano, materija nasilja u obitelji na međunarodnom planu je dugo vremena bila podvođena pod zabranu mučenja ili drugog degradirajućeg i ponižavajućeg ponašanja koje narušava fizički ili psihički integritet osobe¹⁸⁶.

Međunarodne konvencije u okviru kojih se prepoznaje regulativa nasilja u obitelji su:

- Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i sloboda,
- UN Konvencija o pravima djeteta,
- UN Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama.

Usprkos široko rasprostranjenim potvrdama ovog oblika nasilja, sve do skora ovo nije bilo priznato kao kršenje ženskih ljudskih prava.

Na Drugoj svjetskoj konferenciji u Kopenhagenu (1980) nasilje u obitelji po prvi put je priznato kao kršenje ženskih ljudskih prava. Tada je usvojena rezolucija o „*zlostavljanim ženama i nasilju u obitelji*.“ Ova problematika je razrađena u dvije opće preporuke Komiteta za eliminiranje svih oblika diskriminacije nad ženama (Opća preporuka broj 12 iz 1989. i

---

¹⁸⁵ N. Galić, Pravni standardi u borbi protiv nasilja u obitelji, u: A. Milić, S. Krunic, J. Milinović (ur), *Sprečavanje i suzbijanje nasilja u obitelji u Republici Srpskoj – priručnik za postupanje subjekata zaštite*, Gender centar za jednakost polova, Banja Luka, 2012, str. 9.

¹⁸⁶ *Ibid.*

Opća preporuka broj 19 iz 1992. godine), u kojima je Komitet ovlastio države potpisnice „da štite žene od svih oblika nasilja koje se događa unutar obitelji, na radnom mjestu ili u bilo kojoj drugoj sferi društvenog života.“¹⁸⁷

4. NASILJE U OBITELJI U PRAVNOM OKVIRU BOSNE I HERCEGOVINE I FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina raspolaže kvalitetnim pravnim, međunarodnim i domaćim, okvirom kojim se kreiraju pretpostavke za prevenciju nasilja u obitelji. Pored međunarodnih pravnih dokumenata, koji su sadržani u Ustavu BiH i čine njegov sastavni dio pa su tako i izravno primjenjivi, uključujući naročito dokumente o zaštiti ljudskih prava, a u ovom kontekstu i posebno bitnu Konvenciju o eliminiranju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), potpisani su i ratificirani i drugi međunarodni pravni akti i dokumenti kojima se stvara zakonska osnova kao vid opće prevencije nasilja u obitelji (više u Poglavlju „Strateški okvir“ za iscrpnu listu međunarodnih dokumenata). Domaći pravni okvir je sveobuhvatan. Ustav Bosne i Hercegovine i Ustav Federacije Bosne i Hercegovine garantiraju zabranu diskriminacije na osnovu spola, između ostalih osnova, kao preduvjet za prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji na razini jednog od ključnih uzroka i posljedica ovih vrsta nasilja. Pored toga, Bosna i Hercegovina i Federacija Bosne i Hercegovine su usvojile niz zakonskih akata koji zabranjuju diskriminaciju na osnovu spola, inkriminiraju različite oblike nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, te posebno propisuju zaštitu od diskriminacije i nasilja u obitelji.

4.1. Analiza nasilja u obitelji

Statistički prikaz stanja kriminaliteta u vezi s nasiljem u obitelji prikazan je općenito za područje Federacije Bosne i Hercegovine, a potom i preciznije za Kanton Središnja Bosna, za razdoblje 2019. – 2023. godine.

Tablica 1. Prijavljene punoljetne i maloljetne osobe za kazneno djelo nasilja u obitelji za razdoblje 2019.-2023. godine na području Federacije Bosne i Hercegovine

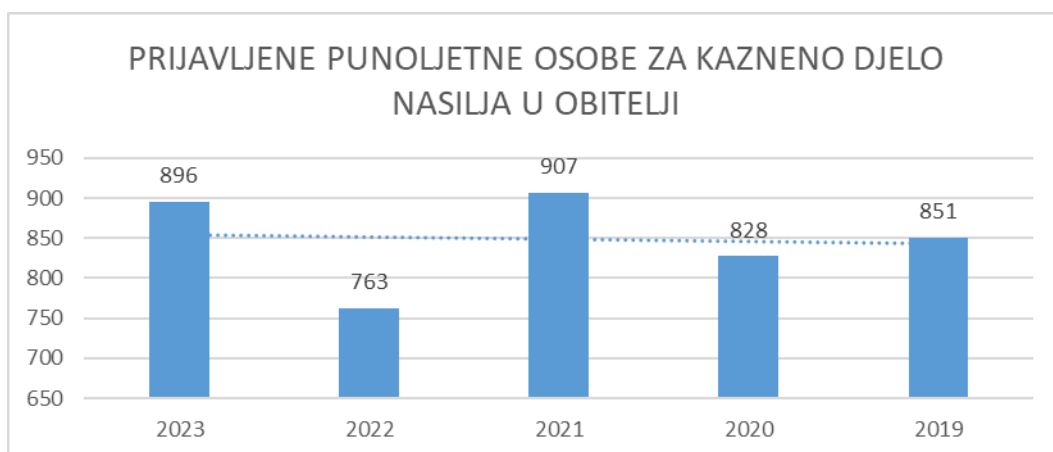
PRIJAVLJENE PUNOLJETNE I MALOLJETNE OSOBE ZA KAZNENO DJELO NASILJA U OBITELJI NA PODRUČJU FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE								
	Punoljetne osobe		Maloljetne osobe					
Godina	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	14 godina	15 godina	16 godina	17 godina
2023	896	73	13	2	1	2	2	8
2022	763	57	7				1	8
2021	907	71	5		1		2	2
2020	828	46	8				3	5
2019	851	53	6	1			1	5

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Grafikon 1. Prijavljene punoljetne i maloljetne osobe za kazneno djelo nasilja u obitelji za razdoblje 2019.-2023. godine

¹⁸⁷

Opšta preporuka br. 12 iz 1989. i Opšta preporuka br. 19 iz 1992. godine.

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Rezultati prikazuju podatke o prijavljenim osobama za kazneno djelo nasilja u obitelji u Federaciji Bosne i Hercegovine za razdoblje od 2019. do 2023. godine, podijeljene prema punoljetnim i maloljetnim počiniteljima, uz dodatne detalje o dobi i spolu maloljetnih počinitelja.

Punoljetne osobe

1. **Ukupan broj slučajeva** pokazuje varijacije tijekom godina:
  - Najveći broj prijava zabilježen je 2021. godine (907 slučajeva), dok je najmanji broj prijava bio 2022. godine (763 slučajeva).
  - Godina 2023. bilježi blagi porast (896 slučajeva) u odnosu na prethodnu godinu.
2. **Zastupljenost žena** među punoljetnim počiniteljima ostaje relativno niska:
  - Najveći broj prijavljenih žena bio je 2021. godine (71 žena), a najmanji 2020. godine (46 žena).
  - Godina 2023. bilježi 73 žene, što je najveći broj u analiziranom razdoblju.

Maloljetne osobe

1. **Ukupan broj slučajeva maloljetnika** pokazuje oscilacije:
  - Najviše prijava bilo je 2023. godine (13 slučajeva), dok je najmanje bilo 2021. godine (5 slučajeva).
  - Broj maloljetnica je vrlo nizak u odnosu na ukupni broj (maksimalno 2 prijavljene u 2023. godini).
2. **Dob maloljetnika** ukazuje na to da se prijave najčešće odnose na starije maloljetnike (17 godina). Na primjer:
  - U 2023. godini zabilježeno je 8 prijavljenih sedamnaestogodišnjaka.
  - U većini godina maloljetnici mlađih dobnih kategorija imaju značajno manju zastupljenost (14, 15 i 16 godina).

Generalni trendovi i zaključci

1. **Ukupan broj slučajeva:** Iako postoje varijacije, čini se da broj prijava ostaje relativno stabilan, s blagim porastom ili padom u određenim godinama.
2. **Spolna struktura:** Među punoljetnim počiniteljima žene čine mali, ali postojan dio prijava, dok u skupini maloljetnika žene rijetko sudjeluju.
3. **Dobna struktura maloljetnika:** Stariji maloljetnici (17 godina) čine najveći dio prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji, što može ukazivati na povezanost ove dobi s većim rizikom za nasilno ponašanje.

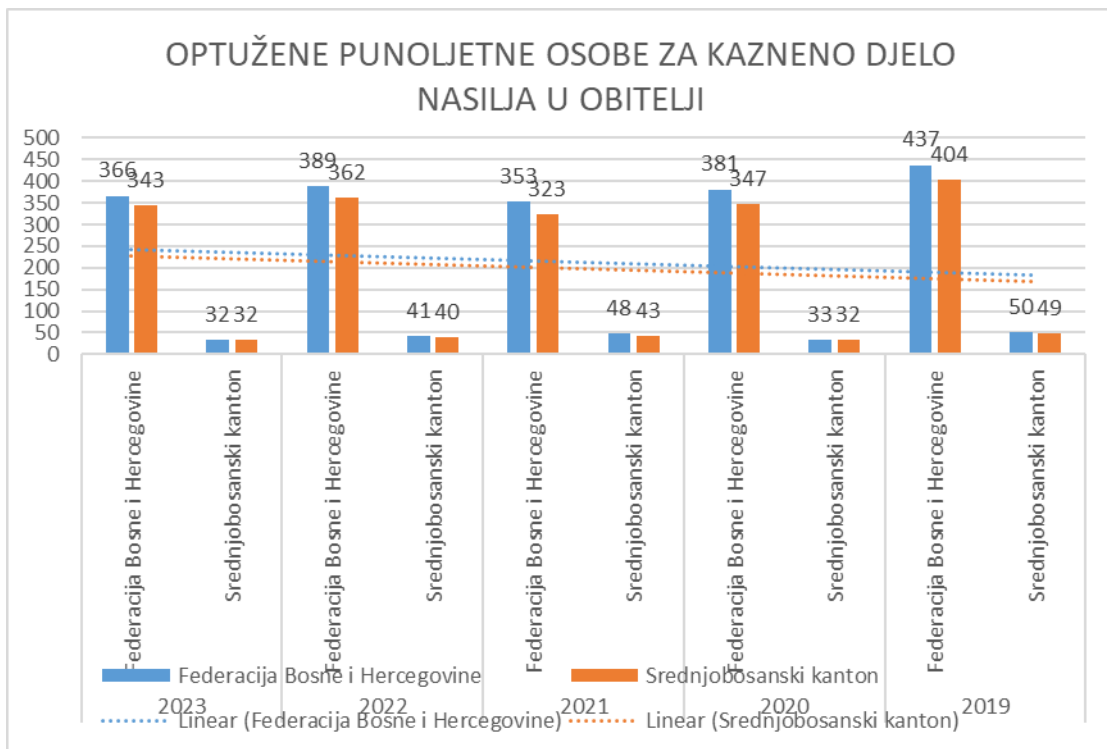
Tablica 2. Optužene punoljetne osobe za kazneno djelo nasilja u obitelji i vrsti odluke za razdoblje 2019.-2023. godine za područje FBiH i Kantona Središnja Bosna

OPTUŽENE PUNOLJETNE OSOBE ZA KAZNENO DJELO NASILJA U OBITELJI I VRSTI ODLUKE									
Godina	Područje	Ukupno	Proglašen krivim	Sporazum o priznanju krivice	Obustavljen postupak	Oslobođen optužbe	Prekid postupka	Optužba odbijena	Mjere sigurnosti
2023	FBiH	366	343	9	1	9	2	2	0
	KSB	32	32						
	%	8.74	9.33						
2022	FBiH	389	362	15	2	3	2	4	1
	KSB	41	40	1					
	%	10.54	11.05	6.67					
2021	FBiH	353	323	13	4	5	2	4	2
	KSB	48	43	5					
	%	13.60	13.31	38.46					
2020	FBiH	381	347	15	4	6	1	7	1
	KSB	33	32	1					
	%	8.66	9.22	6.67					
2019	FBiH	437	404	8	4	13		5	3
	KSB	50	49	1					
	%	11.44	12.13	12.50					

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Analiza podataka o optuženim punoljetnim osobama za kazneno djelo nasilja u obitelji u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) i Kantonu Središnja Bosna (KSB) za razdoblje od 2019. do 2023. godine omogućuje uvid u vrste sudskih odluka i njihov odnos prema ukupnom broju optužbi.

Grafikon 2. Optužene punoljetne osobe za kazneno djelo nasilja u obitelji za razdoblje 2019.-2023. godine

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Ukupni broj optuženih osoba:

- Broj optuženih osoba u FBiH varira tijekom godina:
  - Najveći broj optuženih zabilježen je 2019. godine (437 osoba), dok je najmanji broj optuženih bio 2021. godine (353 osobe).
  - U KSB broj optuženih osoba ostaje relativno stabilan, s najviše optuženih u 2019. godini (50 osoba), a najmanje u 2020. godini (33 osobe).

Odluke sudova:

- **Proglašenje krivim:**
  - Većina slučajeva završava presudom kojom su optuženi proglašeni krivim (najveći postotak je 2019. godine u FBiH – 92,44%, a najmanji 2021. – 91,51%).
  - U KSB gotovo svi slučajevi završavaju presudom o krivici (npr., 100% u 2020. i 2023. godini).
- **Sporazumi o priznanju krivice:**
  - Udio sporazuma je značajan, ali varira. Najveći broj zabilježen je 2022. godine u FBiH (15 slučajeva).
  - U KSB sporazumi su rijetki, ali prisutni (5 slučajeva u 2021. godini).

- **Oslobađajuće presude i odbijene optužbe:**
  - Oslobađanje optuženih je rijetko (maksimalno 13 slučajeva u 2019. godini), dok su odbijene optužbe rijetke i prisutne u malom broju slučajeva u većini godina.
- **Mjere sigurnosti:**
  - Ove mjere su primjenjivane u izuzetno malom broju slučajeva (maksimalno 3 mjere u 2019. godini u FBiH).

5.1. Analiza rezultata i istraživanja u Kantonu Središnja Bosna

Stanje kriminaliteta u vezi s nasiljem u obitelji i nasiljem nad ženama na području Kantona Središnja Bosna za razdoblje 2020.-2024. godine prikazan je na temelju dostavljenih podataka pravosudnih institucija Kantona Središnja Bosna (studeni 2024. godine), i to:

- Kantonalno tužiteljstvo Travnik, broj: A-3/24-116 od 4. 11. 2024. godine

U 2020. godini od policijskih institucija Kantonalno tužiteljstvo Travnik zaprimilo je 79 kaznenih prijava protiv 80 osoba. Od ukupno formiranih 79 predmeta Kantonalno tužiteljstvo Travnik je u 30 predmeta podiglo optužnicu protiv 30 osoba. U 30 optužnica koje je ovo Tužiteljstvo podiglo bilo je 36 oštećenih osoba, od kojih je 6 muškaraca i 30 žena. U 2021. godini od policijskih institucija Kantonalno tužiteljstvo Travnik zaprimilo je 92 kaznene prijave protiv 95 osoba. Od ukupno formiranih 92 predmeta Kantonalno tužiteljstvo Travnik je u 75 predmeta podiglo optužnicu protiv 77 osoba. U 75 optužnica koje je ovo Tužiteljstvo podiglo bilo je 101 oštećena osoba, od kojih je 18 muškaraca i 83 žene. U 2022. godini od policijskih institucija Kantonalno tužiteljstvo Travnik zaprimilo je 95 kaznenih prijava protiv 97 osoba. Od ukupno formiranih 95 predmeta Kantonalno tužiteljstvo Travnik je u 63 predmeta podiglo optužnicu protiv 68 osoba. U 63 optužnica koje je ovo Tužiteljstvo podiglo bilo je 68 oštećenih osoba, od kojih je 11 muškaraca i 57 žena. U 2023. godini od policijskih institucija Kantonalno tužiteljstvo Travnik zaprimilo je 115 kaznenih prijava protiv 121 osobe. Od ukupno formiranih 115 predmeta Kantonalno tužiteljstvo Travnik je u 86 predmeta podiglo optužnicu protiv 93 osobe. U 86 optužnica koje je ovo Tužiteljstvo podiglo bilo je 102 oštećene osobe, od kojih je 18 muškaraca i 84 žene. Za razdoblje od 1. 1. 2024. godine do 4. 11. 2024. godine od policijskih institucija Kantonalno tužiteljstvo Travnik zaprimilo je 103 kaznene prijave protiv 106 osoba. Od ukupno formiranih 103 predmeta Kantonalno tužiteljstvo Travnik je u 58 predmeta podiglo optužnicu protiv 59 osoba. U 58 optužnica koje je ovo Tužiteljstvo podiglo bilo je 59 oštećenih osoba, od kojih je 9 muškaraca i 50 žena.

- Kantonalni sud u Novom Travniku, broj: 06 0 Su 020101 24 Spi od 14. 11. 2024. godine

Provjerom kroz CMS bazu i službenu evidenciju Kantonalnog suda u Novom Travniku, utvrđeno je da je u kaznenim djelima nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, odnosno Glava XX – Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži, Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, za razdoblje od 2020. – 2024. godine, ukupno bilo 80 predmeta koji su

završeni, od toga u 6 predmeta su žrtve bile osobe muškog spola, dok u ostalim predmetima (74 predmeta) žrtve nasilja su bile osobe ženskog spola.

- Općinski sud u Travniku, broj: 051-0-Su-24-000 723 od 2. 12. 2024. godine

Sud nije u mogućnosti za navedeno razdoblje dostaviti tražene podatke, s obzirom na to da sustav elektronskog upravljanja sudskim predmetima Općinskog suda u Travniku ne daje podatke, koji bi razvrstavali činjenicu, radi li se o osobama muškog ili ženskog spola. Sustav zbirno daje samo podatak o broju zaprimljenih ili riješenih predmeta općenito pod kaznenim djelom „Nasilje u obitelji.“ Da bi se došlo do željenog podatka, bilo bi potrebno svaki predmet otvoriti i prepoznati na taj način, radi li se osobi, odnosno žrtvi muškog ili ženskog spola. Nažalost, Sud ne raspolaže sa dovoljno kadrovskih resursa koji bi, pored redovitog posla, ispunili i taj dodatni zadatak. Naime, Općinski sud u Travniku, u cilju kako bi ispoštovao jedan od projekata, dana 27. 11. 2024. godine, provodi detaljnu analizu za kazneno djelo „Nasilje u obitelji“ kroz kaznenu politiku za razdoblje od 1. 1. do 26. 11. 2024. godine, te je utvrđeno da je za navedeno razdoblje Općinski sud donio 49 odluka – presuda zbog navedenog kaznenog djela. U 46 presuda osuđene su osobe muškog spola, dok su u 3 presude osuđene osobe ženskog spola. Od ukupno 49 presuda u 9 presuda je izrečena kazna zatvora, 1 presuda je bila oslobađajuća, u 5 presuda je bila izrečena novčana kazna, a u 34 presude izrečena je uvjetna osuda.

- Općinski sud u Jajcu, broj: 128-0-Su-044388 24 Spi od 13. 11. 2024. godine

Ovaj Sud je u mogućnosti dostaviti samo broj donesenih odluka za one predmete koji su se vodili pred Općinskim sudom u Jajcu za razdoblje od 2020. godine do listopada 2024. godine, odnosno ovaj Sud je donio 10 odluka u vezi s kaznenim djelima nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, odnosno Glava XX – Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

- Općinski sud u Kiseljaku, broj: 49-0-Su-070641 24 Dp od 8. 11. 2024. godine

Broj donesenih presuda u vezi s kaznenim djelima nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, odnosno Glava XX – Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, koje se nalaze pod kontrolom Općinskog suda u Kiseljaku za razdoblje od 2020. - 2024. godine, utvrđeno je da je ovaj Sud u navedenom razdoblju donio ukupno 34 presude.

- Općinski sud u Bugojnu, dostava podataka putem e-maila, dana 14. 11. 2024. godine

Broj donesenih presuda u vezi s kaznenim djelima nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, odnosno Glava XX – Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, provjerom kroz službenu evidenciju Općinskog suda u Bugojnu za razdoblje od 2020. - 2024. godine, utvrđeno je da je ovaj Sud u navedenom razdoblju donio 85 presuda po navedenom pravnom osnovu.

- Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Središnja Bosna

U 2020. godini broj prijavljenih kaznenih dijela nasilja u obitelji iz oblasti protiv braka, obitelji i mladeži bio je 74. Ukupno je prijavljeno 75 osoba. Maloljetnih počinitelja nije bilo. Počinitelja povratnika bilo je 36, dok je 30 osoba lišeno slobode. U 2021. godini broj prijavljenih kaznenih nasilja u obitelji iz oblasti protiv braka, obitelji i mladeži bio je 92. Ukupno je prijavljeno 94 osobe. Maloljetnih počinitelja nije bilo. Počinitelja povratnika bilo je 39, dok je 56 osoba lišeno slobode. U 2022. godini broj prijavljenih kaznenih nasilja u obitelji iz oblasti protiv braka, obitelji i mladeži bio je 95. Ukupno je prijavljeno 94 osobe. Jedan maloljetni počinitelj počinio je kazneno djelo nasilja u obitelji. Počinitelja povratnika bilo je 50, dok je 53 osobe lišeno slobode. U 2023. godini broj prijavljenih kaznenih nasilja u obitelji iz oblasti protiv braka, obitelji i mladeži bio je 125. Ukupno je prijavljeno 127 osoba. Maloljetnih počinitelja nije bilo. Počinitelja povratnika bilo je 61, dok je 81 osoba lišena slobode. U 2024. godini broj prijavljenih kaznenih nasilja u obitelji iz oblasti protiv braka, obitelji i mladeži bio je 97. Ukupno je prijavljeno 99 osoba. Maloljetnih počinitelja nije bilo. Počinitelja povratnika bilo je 47, dok je 68 osoba lišeno slobode. Značajan podatak odnosi se na podnesene zahtjeve za izricanje zaštitnih mjera i njihovoj realiziranosti sukladno Pravilniku o načinu provođenja zaštitnih mjera za počinitelje nasilja u obitelji koje su nadležnosti policije za razdoblje siječanj – prosinac 2020.- 2024. godine, podnesena su ukupno 273 zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera, koje su izrečene od strane nadležnih sudova i to:

- udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor – 83 mjere;
- zabrana približavanja žrtvi nasilja – 167 mjera;
- zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju – 132 mjere;
- obvezan psihosocijalni tretman – 25 mjera;
- obvezno liječenje od ovisnosti – 20 mjera;
- privremeno lišenje slobode i zadržavanje – 288 mjera, s tim da se u slučaju lišenja slobode ne podnose zahtjevi prema nadležnom sudu nego se navedena mjera provodi sukladno Zakonu o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

U ukupan broj podnesenih zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera nisu uvrštene mjere lišenja slobode. Broj zahtjeva i broj izrečenih mjera nije isti, jer se u jednom zahtjevu nekada traži izricanje više mjera. Zaštitne mjere obvezan psihosocijalni tretman i obvezno liječenje od ovisnosti nisu u nadležnosti policije, u smislu provođenja i praćenja mjera realiziranja, s tim da policijski službenici podnose zahtjev prema nadležnom sudu za izricanje i ove vrste zaštitnih mjera. Zahtjevi se uglavnom formiraju u suradnji sa službenicima Centra za socijalni rad. Nasilje u obitelji je problem koji zahtijeva aktivan i dugotrajan angažman svih odgovornih društvenih subjekata na njegovom razrješavanju i suzbijanju Među ključne institucije ubrajaju se policija, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, sudovi, odgojno-obrazovne institucije, nevladine organizacije (NVO) te masovni mediji. Na temelju prezentiranih podataka, nasilje u obitelji ne samo da je raširena pojava već je u konstantnom porastu.

5. ZAKLJUČAK

Na temelju analize podataka o prijavljenim i optuženim osobama za kazneno djelo nasilja u obitelji može se zaključiti da postoji stabilan broj prijava, s malim fluktuacijama tijekom godina. Iako je broj maloljetnih počinitelja niži u odnosu na punoljetne, stariji maloljetnici (posebno 17-godišnjaci) čine najveći udio u prijavama, što ukazuje na potrebu za većim fokusom na prevenciju među mladima. Pravna praksa u Federaciji Bosne i Hercegovine i Kantonu Središnja Bosna pokazuje visoku efikasnost pravosudnog sustava, jer većina optužbi završava osuđujućim presudama. Sporazumi o priznanju krivice također čine značajan broj slučajeva, iako je njihova primjena nešto niža u Kantonu Središnja Bosna. Osim toga, broj oslobođajućih presuda i odbijenih optužbi je minimalan, što ukazuje na čvrste dokaze u slučajevima nasilja u obitelji. Mjere sigurnosti su rijetko primjenjivane, što može ukazivati na specifičnost ovog tipa kaznenih djela. Ovi podaci pružaju korisne smjernice za daljnji rad na prevenciji nasilja u obitelji, te za jačanje edukativnih i pravosudnih mjera, naročito u kontekstu maloljetnih počinitelja. Tko će i kada zaštititi ženu? Pitanja je mnogo, a odgovora malo. Žrtvu treba zaštititi od početka do kraja. Vraćanje povjerenja je proces koji će trajati. Vrlo su mali pomaci na bolje. Smatram da medijski nismo dovoljno eksponirani kada je u pitanju ova tema, odnosno tek kada se počini kazneno djelo nasilja, tada sve svi pitamo tko je odgovoran i tko je zakazao....no svi mi trebamo djelovati prije toga, jer tada je uglavnom kasno, nažalost svjesni smo da neka nasilja završavaju i sa smrtnim ishodom. Treba osigurati nadu i vraćanje povjerenja u institucije. Kazneno djelo nasilja treba završiti iza rešetaka, koje se neće moći otkupiti novčanom kaznom. Centri za edukaciju sudaca, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine i VSTV prilikom odmjeravanja kazni za donošenje odluka trebaju biti rigorozniji. Treba raditi na zaštiti mentalnog zdravlja, jer nemamo Zakon o mentalnom zdravlju, a znamo da je psihičko nasilje najzastupljenije i s kojim se žrtve teško nose. Moramo podići razinu svijesti o važnosti ovog problema i načinu na koji ćemo ga rješavati. Treba učiniti sve da se žrtve ne obeshrabre i da ne ovise o pojedincu u lancu zaštite. Dana 4. ožujka 2025. godine, usvajanjem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i nasilja nad ženama u Federaciji BiH, riječ je o zakonu koji daje naglasak na zaštiti žena, te da se radi o implementaciji Istanbulske konvencije i određenih preporuka iz EU, odnosno direktiva koje su u osnovi obveza u procesu pristupanja Europskoj uniji. Ovim Zakonom uvodi se novi model i pristup timu koji će imati svaka policijska uprava, a koji su vezani uz kaznena djela nasilja u obitelji, u kojem će biti angažirani najstručnije osobe, koji će proći edukaciju i pristupiti ovom kaznenom djelu s posebnim senzibilitetom upravo zbog razlikovanja ostalih kaznenih djela od prekršaja, što je i bio cilj ovih izmjena. Na razini kantona imat ćemo koordinacijska tijela, policija, centri za socijalni rad i svi subjekte zaštite bit će smjernice, da kao ozbiljna država pratimo gdje smo i što smo napravili i gdje još trebamo djelovati. Na razini kantona provodit će se edukacija o obuci stručnih timova, a u Federaciji BiH provest će se Strategija prevencije u borbi protiv nasilja koju je usvojio Parlament FBiH. Istakla bih da je to jedan širok i sveobuhvatan mehanizam zaštite i borbe protiv nasilja i prevencije:

- koji podrazumijeva jasne i efikasne mehanizme, od elektronskog praćenja nasilnika, zatim psiho-socijalnog liječenja nasilnika, analize i procjene svakog stanja nasilja u obitelji koji podrazumijeva o kakvom profilu nasilnika se radi.

- da li je ranije počinio takva djela, da li posjeduje oružje, da li koristi psiho-aktivne supstance, alkohol, što uveliko doprinosi samoj procjeni i donošenju odluke. Ovim zakonom su propisani određene standarde kada su u pitanju sigurne kuće, standarde koje propisuje Ministarstvo rada i socijalne politike i koji će vrijediti za sve. Ocijenila bi je da je usvojeni zakon jedan od strožijih u regiji. Kada je riječ o pitanju femicida i ovog zakona, femicid kao pojam predviđen za Kazneni zakon Federacije i uvršten u izmjene, te se nadam će u narednim mjesecima biti u proceduri. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji i nasilja nad ženama u Federaciji BiH najdragocjeniji i najbolji je poklon koji su žene u Bosni i Hercegovini mogle dobiti za Dan žena u 2025. godini.

6. LITERATURA

- 1) A. Milić, S. Krunić, J. Milinović, „Sprečavanje i suzbijanje nasilja u obitelji u Republici Srpskoj“, Vlada Republike Srpske, GENDER centar-centar za jednakost i ravnopravnost polova, Banja Luka, 2012.
- 2) A. Simonović, M. Matijević, „Kriminalistika taktika“, Internacionalna asocijacija kriminalista, Banja Luka 2007.
- 3) Đ. Đorđević, „Krivičnopravna zaštita od nasilja u obitelji, Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posljedice i društvene reakcije“, Zbornik radova sa naučno stručnog skupa sa međunarodnim učešćem, Kriminalističko policijska akademija – Fondacija „Hans Zajdel“ Beograd, 2014.
- 4) H. Sijerčić-Čolić, M. Hadžiomeragić, M. Jurčević, D. Kaurinović, M. Simović, „Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini“, Europska komisija, Sarajevo, 2005.
- 5) I. Babić, „Nasilje u obitelji i mjere zaštite, Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posljedice i društvene reakcije“, Zbornik radova sa naučno stručnog skupa sa međunarodnim učešćem, Kriminalističko policijska akademija – Fondacija „Hans Zajdel“ Beograd, 2014.
- 6) M. Babović, O. Pavlović, K. Ginić, N. Karađinović, „Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini“, Agencija za ravnopravnosti polova, Sarajevo, 2013.
- 7) M. Janjić-Komar, „Nasilje u obitelji – pravna priroda“, Zbornik radova sa naučnog skupa, Pravni fakultet, Beograd, 2014.
- 8) M. Milosavljević, „Nasilje nad djecom“, FPN, Beograd, 1998.
- 9) M. Simović, „Krivično procesno pravo“ – drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2007.
- 10) M. Škulić, „Krivično-pravni aspekt, osnovni stavovi“, Zbornik radova sa naučnog skupa, Pravni fakultet, Beograd, 2014.
- 11) M. Škulić, N. Milošević, J. Ćirić, S. Nenadić, Z. Šulović, B. Vekarić, Lj. Dragašević, M. Plazinić, M. Jovanović, M. Matić, „Nasilje u obitelji“, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 2009.

- 12) M. Škulić, „Nasilje u obitelji: neki problemi zakonske inkriminacije i sudske prakse, Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posljedice i društvene reakcije“, Zbornik radova sa naučno stručnog skupa sa međunarodnim učešćem, Kriminalističko policijska akademija – Fondacija „Hans Zajdel“ Beograd, 2014.
- 13) N. Galić, „Pravni standardi u borbi protiv nasilja u obitelji“: A. Milić, S. Krunic, J. Milinović (ur), „Sprečavanje i suzbijanje nasilja u obitelji u Republici Srpskoj“ – priručnik za postupanje subjekata zaštite, Gender centar za jednakost polova, Banja Luka, 2012.
- 14) N. Rot, „Opšta psihologija“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1972
- 15) N. Rot, S. Radonjić, „Psihologija“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996.
- 16) Okvirna strategija za sprovođenje Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji u Bosni i Hercegovini za period 2015. – 2018.
- 17) OSCE, „Nasilje u obitelji – odgovor nadležnih institucija i zaštita žrtava u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, Zapažanja o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji u praksi nadležnih institucija“, Sarajevo, 2009.
- 18) Poseban izvještaj zaštitnika građana o primjeni opšteg i posebnih protokola za zaštitu žena od nasilja, Beograd novembar, 2014.
- 19) R. Katalinski, „Nasilje prepoznaj i spriječi!“, Udruženje „Žene Ženama“ Sarajevo, Bosna i Hercegovina, Sarajevo, 2013.
- 20) R. Kovačević, B. Kecman, „Ubistvo u obitelji“, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2006.
- 21) R. Tomić, „Prisutnost zlostavljanja među djecom“, Tuzla, 2005.
- 22) S. Jovanović, B. Simeunović-Patić, V. Macanović, „Krivičnopravni odgovor na nasilje u obitelji u Vojvodini“, Noi Sad, 2012.
- 23) S. Marković, „Postupanje policije prilikom sprečavanja nasilja u obitelji na lokalnom području“, Zbornik radova sa naučno stručnog skupa sa međunarodnim učešćem, Kriminalističko policijska akademija – Fondacija „Hans Zajdel“, Tom 2, Beograd 2014.
- 24) S. Marković, „Uloga policije u otkrivanju i dokazivanju nasilja u obitelji“, Doktorska disertacija, Pravni fakultet univerziteta u Beograd, Beograd, 2015
- 25) S. Mušić, „Nasilje u obitelji kroz pravni okvir u Bosni i Hercegovini“, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XXVI., 2018.
- 26) S. Nenadić, „Nasilje u obitelji“, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 2009.
- 27) Sociološki leksikon, „Savremena administracija“, Beograd, 1982.
- 28) Statistički bilten Federalnog zavoda za statistiku, broj 219/2015, 237/2016, 252/2017, 272/2018. <http://fzs.ba/>

- 29) V. Jarić, ur. „Multisektorska saradnja – institucionalni odgovor na nasilje nad ženama“, Program ujedinjenih nacija za razvoj, Beograd, 2013.
- 30) V. Krivokapić, M. Žarković, B. Simonović, „Kriminalistika taktika“, Viša škola unutrašnjih poslova Zemun, Beograd 2003.
- 31) V. Mitrović, Lj. Stupar, „Kriminalistika tehnika“, Viša škola unutrašnjih poslova Zemun, Beograd, 2002.
- 32) World report on violence and health, World Health Organization, Geneva, 2002.
- 33) Z. Šeparović, „Viktimologija, Studije o žrtvama“, Informator, Zagreb, 1998.
- 34) Z. Stojanović, „Krivičnopravni pojam nasilja, Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posljedice i društvene reakcije“, Zbornik radova sa naučno stručnog skupa sa međunarodnim učešćem, Kriminalističko policijska akademija – Fondacija „Hans Zajdel“ Beograd, 2014.
- 35) Z. Šulović, „Krivično djelo nasilje u obitelji, Nasilje u obitelji“, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 2009.
- 36) Pekinška deklaracija i Platforma za akciju, četvrta svjetska konferencija o ženama, 1995.
- 37) Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14)
- 38) Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 20/13)
- 39) Zakon o ravnopravnosti spolova BiH („Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj: 16 od 16. lipnja 2003.)
- 40) Obiteljski zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/05 i 41/05)

POPIS TABLICA I GRAFIKONA

Tablica 1. Prijavljene punoljetne i maloljetne osobe za kazneno djelo nasilja u obitelji za razdoblje 2019.-2023. godina na području Federacije Bosne i Hercegovine 164

Tablica 2. Optužene punoljetne osobe za kazneno djelo nasilja u obitelji i vrsti odluke za razdoblje 2019.-2023. godina za područje Federacije Bosne i Hercegovine i Kantona Središnja Bosna..... 166

Grafikon 1. Prijavljene punoljetne i maloljetne osobe za kazneno djelo nasilja u obitelji za razdoblje 2019.-2023. godina 164

Grafikon 2. Optužene punoljetne osobe za kazneno djelo nasilja u obitelji za razdoblje 2019.-2023. godina..... 167

CAUSES AND CONSEQUENCES OF DOMESTIC VIOLENCE AND VIOLENCE AGAINST WOMEN IN THE AREA OF SBK/KSB

***Summary:** Domestic violence is a social problem faced by all countries, and unfortunately even Bosnia and Herzegovina. It is defined as a pattern of behavior or relationships in which coercion, intimidation, and control are used directly or through threats to harm others, whether psychologically, physically, or economically. Violence against women conditionally arises from expectations associated with patriarchal roles and unequal power relations within society and is deeply rooted in the awareness that women must be in an unequal position compared to men, whether in private or public settings. The term violence against women is used to describe acts of violence by men against women. The term violence in partner relationships is also often used. It is defined as a pattern of abusive and coercive behavior that may include psychological, physical and sexual abuse, as well as physical, social, financial isolation, possessiveness and extreme jealousy and intimidation. This term also includes children who are used by the abuser to intimidate and exploit the victim, i.e. women, in favor of the abuser, whether it was about forced labor or forced prostitution, as well as those persons who are forced by the abuser to participate in the abuse of the victim (woman).*

***Keywords:** Violence, family, women, causes and consequences*

CYBERBULLING U OSNOVNIM ŠKOLAMA: TRENDVI, FAKTORI I STRATEGIJE PREVENCIJE

Doc.dr.sci. Almira Salkić

Univerzitet FINRA Tuzla, Bosna i Hercegovina. almira.salkic@hotmail.com

Amra Mirojević MA

Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“, Bosna i Hercegovina. amra.mirojevic@hotmail.com i

Aldijana Omerović MA

Univerzitet FINRA Tuzla Bosna i Hercegovina. aldijana.finra@gmail.com

Sažetak: Cyberbullying ili elektroničko nasilje predstavlja ozbiljan problem koji pogađa veliki broj učenika osnovnih škola u Bosni i Hercegovini. Ovo istraživanje analizira distribuciju i karakteristike elektroničkog nasilja među učenicima šestih, sedmih, osmih i devetih razreda, kao i razlike u prijavljivanju nasilja s obzirom na spol, razred i kanton. Rezultati pokazuju da učenici osmih razreda najčešće prijavljuju nasilje, dok su učenice sklonije prijavljivanju u odnosu na učenike. Glavne preporuke uključuju povećanje edukacije, uspostavljanje povjerljivih sistema za prijavu i jačanje podrške roditelja. Ova studija naglašava važnost sveobuhvatnog pristupa koji uključuje školu, roditelje, učenike i lokalnu zajednicu kako bi se povećala svijest i smanjila učestalost cyberbullyinga.

Ključne riječi: cyberbullying, elektroničko nasilje, osnovne škole, edukacija, prijava nasilja, učenici, roditeljska podrška, Bosna i Hercegovina, razredi, povjerenje.

1. UVOD

U savremenom digitalnom dobu, tehnologija igra ključnu ulogu u svakodnevnom životu djece i mladih. Korištenje interneta i društvenih mreža omogućava brzo i jednostavno komuniciranje, ali sa sobom nosi i potencijalne rizike, od kojih je jedan od najozbiljnijih cyberbullying ili elektroničko nasilje. Cyberbullying se definira kao ponavljajuće, namjerno štetno ponašanje putem digitalnih platformi, koje može uključivati verbalne napade, uznemiravanje, ponižavanje, širenje lažnih informacija i druge oblike zlostavljanja. Osnovne škole u Bosni i Hercegovini nisu izuzete od ovog fenomena, a učenici svih uzrasta mogu biti žrtve, svjedoci ili počinitelji elektroničkog nasilja. Istraživanja pokazuju da cyberbullying može imati značajan negativan utjecaj na mentalno zdravlje, emocionalno blagostanje i akademske rezultate djece. Uprkos ozbiljnosti problema, mnogi učenici oklijevaju prijaviti nasilje zbog straha od stigmatizacije, odmazde ili uvjerenja da neće dobiti potrebnu podršku.

Cilj ovog istraživanja je analizirati obrasce cyberbullyinga među učenicima osnovnih škola u Bosni i Hercegovini, s posebnim fokusom na razlike u prijavljivanju nasilja u odnosu na spol, razred i geografski položaj (kanton). Uvođenjem detaljne analize rezultata, ovo istraživanje također nudi preporuke za povećanje edukacije i povjerenja među učenicima, kako bi se stvorilo sigurnije okruženje za prijavljivanje i sprječavanje elektroničkog nasilja. Pitanja koja se istražuju uključuju: Koje razlike postoje između spolova u prijavljivanju nasilja? Koji razred najčešće prijavljuje elektroničko nasilje? Kako roditelji, nastavnici i

školske uprave mogu poboljšati podršku učenicima? Kroz detaljne podatke i analizu, ovaj rad teži dati odgovore na ta pitanja i pružiti smjernice za smanjenje učestalosti cyberbullyinga među učenicima osnovnih škola.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Za analizu podataka u ovom istraživanju korištene su sljedeće statističke metode i formule:

1. Procentualna distribucija

$$\text{Procentat} = \left(\frac{\text{Broj ispitanika koji su odgovorili određenim odgovorom}}{\text{Ukupan broj ispitanika}} \right) \times 100$$

Ova formula koristi se za prikazivanje udjela određenog odgovora u ukupnom uzorku. Omogućava pregled postotka učenika koji su odgovorili "da" ili "ne" na određena pitanja, kao što su znanje o cyberbullyingu, iskustvo s elektroničkim nasiljem i spremnost na prijavu nasilja.

2. Distribucija odgovora po grupama (razredi, spol, kantoni)

Metoda: Grupisanje podataka prema kategorijama i primjena proporcionalne distribucije za prikupljanje rezultata unutar tih grupa.

Podaci su podijeljeni po razredima, spolu ili kantonima, a zatim su za svaku grupu izračunati brojevi odgovornih učenika na temelju udjela svake grupe u ukupnom broju ispitanika.

3. Vizualizacija podataka (bar chartovi)

Metoda: Korištenje grafičkih prikaza, poput bar chartova, za lakšu usporedbu rezultata među različitim kategorijama.

Vizualizacija pomaže da se prepoznaju trendovi i razlike među grupama učenika na temelju njihovih odgovora. Na primjer, prikazani su trendovi po razredu i spolu kako bi se utvrdilo koje grupe češće prijavljuju nasilje.

4. Korelacijska analiza

$$r = \frac{\sum(X - \bar{X})(Y - \bar{Y})}{\sqrt{\sum(X - \bar{X})^2 \sum(Y - \bar{Y})^2}}$$

Korelacija mjeri stupanj povezanosti između dvije varijable. Iako u ovom specifičnom slučaju nije urađena numerička korelacija, odnos između različitih faktora (npr. spol i prijava nasilja) može se analizirati koristeći ovu metodu kada je potrebno precizno kvantificiranje.

5. Proporcionalna analiza za grupisanje po kategorijama

$$\text{Proporcionalni broj} = \text{Ukupan broj za pitanje} \times \left(\frac{\text{Broj učenika u grupi}}{\text{Ukupan broj učenika}} \right)$$

Koristi se za izračunavanje broja učenika unutar određene grupe (npr. učenici iz 7. razreda) koji su odgovorili "da" ili "ne" na određeno pitanje. Ova metoda omogućava prikaz specifičnih rezultata unutar svake kategorije.

Primjeri korištenja:

- **Spol i prijava nasilja:** Primijenjena je procentualna distribucija za analizu udjela učenika koji prijavljuju nasilje roditeljima i policiji prema spolu.

- **Analiza po razredima:** Korištene su proporcionalne metode za prikaz rezultata za svaki razred posebno, kako bi se analizirali trendovi unutar razreda.

Ove metode omogućavaju detaljnu analizu različitih grupa unutar uzorka i pružaju razumijevanje o distribuciji i obrascima odgovora učenika. Pomoću njih je moguće identifikovati trendove i razlike među grupama, što je važno za donošenje zaključaka o vršnjačkom nasilju i spremnosti učenika da prijave takve incidente.

Tabela 1.: Pitanja i Odgovori u istraživanju

	Pitanje	Odgovor
1.	Koji ste razred?	6.razred (1299), 7.razred (1073), 8.razred (2011), 9.razred (1239)
2.	Koji ste spol?	Muški (2634), Ženski (2988)
3.	Na kojem kantonu živite?	SBK (1027), ZE-DO (1055), SK (1791), TK (1749)
4.	U kojoj školi?	Gradska škola (2894), Ruralna škola (2728)
5.	Znate li šta je Cyberbullying?	Da (5044), Ne (578)
6.	Da li ste bili žrtva elektroničkog nasilja?	Da (351), Ne (5271)
7.	Da li poznajete kolegu koji je imao neki oblik elektroničkog nasilja?	Da (2028), Ne (3594)
8.	Da li bi pomogli kolegi da prijavi to nasilje policiji?	Da (5410), Ne (212)
9.	Da li bi elektroničko nasilje prijavili roditeljima?	Da (5526), Ne (96)

Tabela 2.: Broj anketiranih učenika

Razred	Broj učenika
6. razred	1299
7. razred	1073
8. razred	2011
9. razred	1239

Tabela 3.: Broj anketiranih učenika po spolu

Spol	Broj učenika
Muški	2634
Ženski	2988

Tabela 4.: Broj anketiranih učenika po kantonima

Kanton	Broj učenika
SBK	1027
ZE-DO	1055
SK	1791
TK	1749

Tabela 5.: Broj anketiranih učenika po tipu škole

Tip škole	Broj učenika
Gradska	2894
Ruralna	2728

Tabela 6.: Pitanje: Zna li šta je cyberbullying

Odgovor	Broj učenika
Da	5044
Ne	578

Tabela 7.: Pitanje: Da li ste žrtva el.nasilja

Odgovor	Broj učenika
Da	351
Ne	5271

Tabela 8.: Pitanje: Da li poznajete koga sa ob.el.nasilja

Odgovor	Broj učenika
Da	351
Ne	5271

Tabela 9.: Pitanje: Da li bi prijavili policiji

Odgovor	Broj učenika
Da	5410
Ne	212

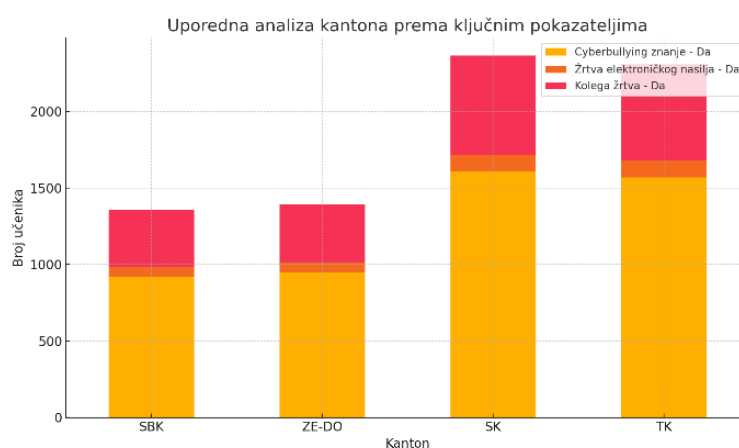
Tabela 10.: Pitanje: Da li bi prijavili roditeljima

Odgovor	Broj učenika
Da	5526
Ne	96

3. UPOREDNA ANALIZA KANTONA PREMA KLJUČNIM POKAZATELJIMA

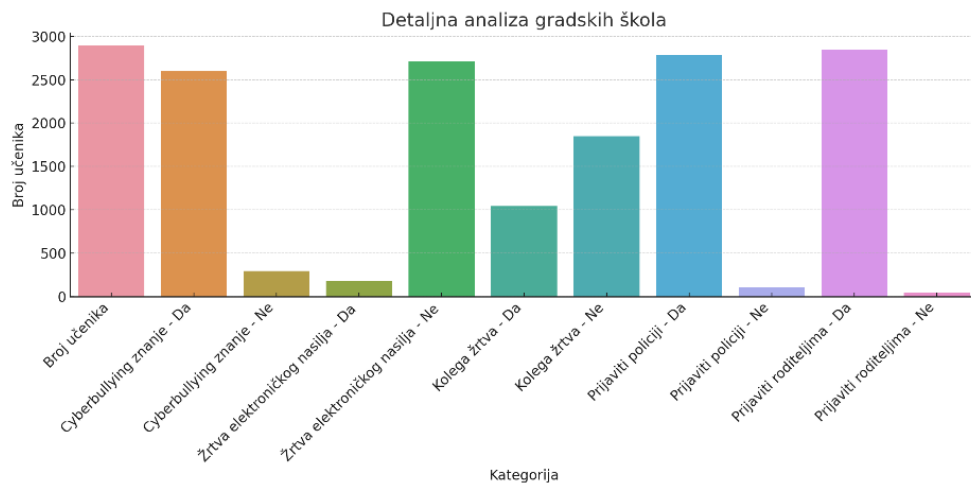
Tabela 11.: Uparedna analiza kantona prema ključnim pokazateljima ob.el.nasilja

Kanton	Znanje o CB - Da	Žrtva - Da	Kolega žrtva - Da	Prijava policiji - Da	Prijava roditeljima - Da
SBK	921	64	368	486	497
ZE-DO	946	66	378	499	511
SK	1606	108	574	772	790
TK	1570	113	708	782	799

Grafikon 2.: Detaljna analiza gradskih škola

Kategorija	Gradske škole	Ruralne škole
Broj učenika	2894	2728
CB znanje - Da	2596	2448
CB znanje - Ne	298	280
Žrtva - Da	180	171
Kolega žrtva - Da	1044	984
Prijava policiji - Da	2785	2625
Prijava roditeljima - Da	2843	2683

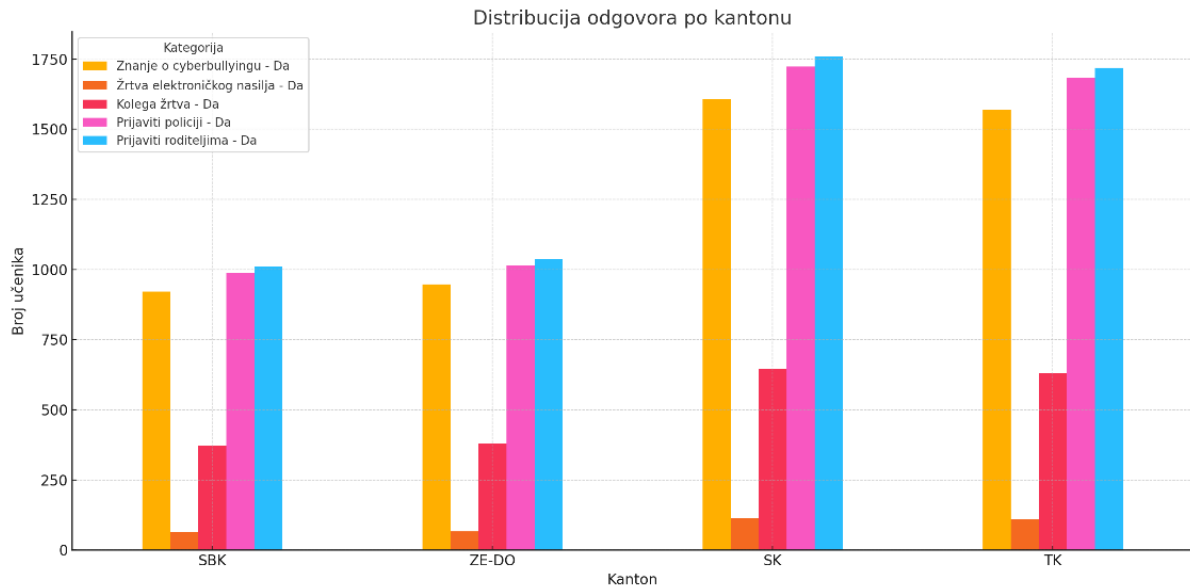
Prikazali smo detaljnu analizu gradskih škola s podacima o ključnim kategorijama poput znanja o cyberbullyingu, broja žrtava, te podrške u prijavljivanju nasilja.

Tabela 13 i Grafikon 3.: Detaljna analiza gradskih i ruralnih škola po ključnim kategorijama

Prikazali smo poređenje gradskih i ruralnih škola po ključnim kategorijama. Ovo uključuje znanje o cyberbullyingu, iskustvo s elektroničkim nasiljem, te spremnost na prijavljivanje nasilja roditeljima i policiji.

Grafikon 4. Distribucija odgovora po kantonu: znanje o cyberbullyingu, žrtve elektroničkog nasilja, i spremnost prijave nasilja policiji i roditeljima

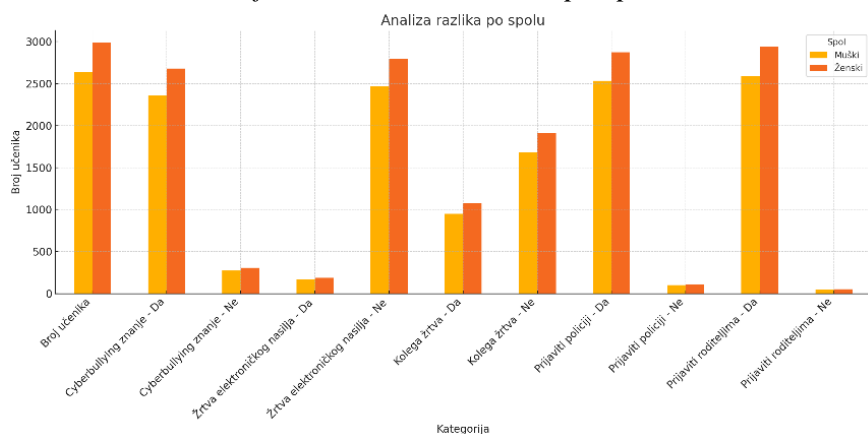

Prikazali smo distribuciju odgovora po kantonu kroz tablicu i grafički prikaz, uključujući ključne pokazatelje kao što su znanje o cyberbullyingu, žrtve elektroničkog nasilja, i spremnost prijave nasilja policiji i roditeljima.

Tabela 15.: Analiza rizika po spolu

Kategorija	Muški	Ženski
Broj učenika	2634	2988
CB znanje - Da	2362	2682
CB znanje - Ne	272	306
Žrtva - Da	164	187
Kolega žrtva - Da	949	1079
Prijava policiji - Da	2483	2927
Prijava roditeljima - Da	2534	2992

Grafikon 5.: Analiza rizika po spolu

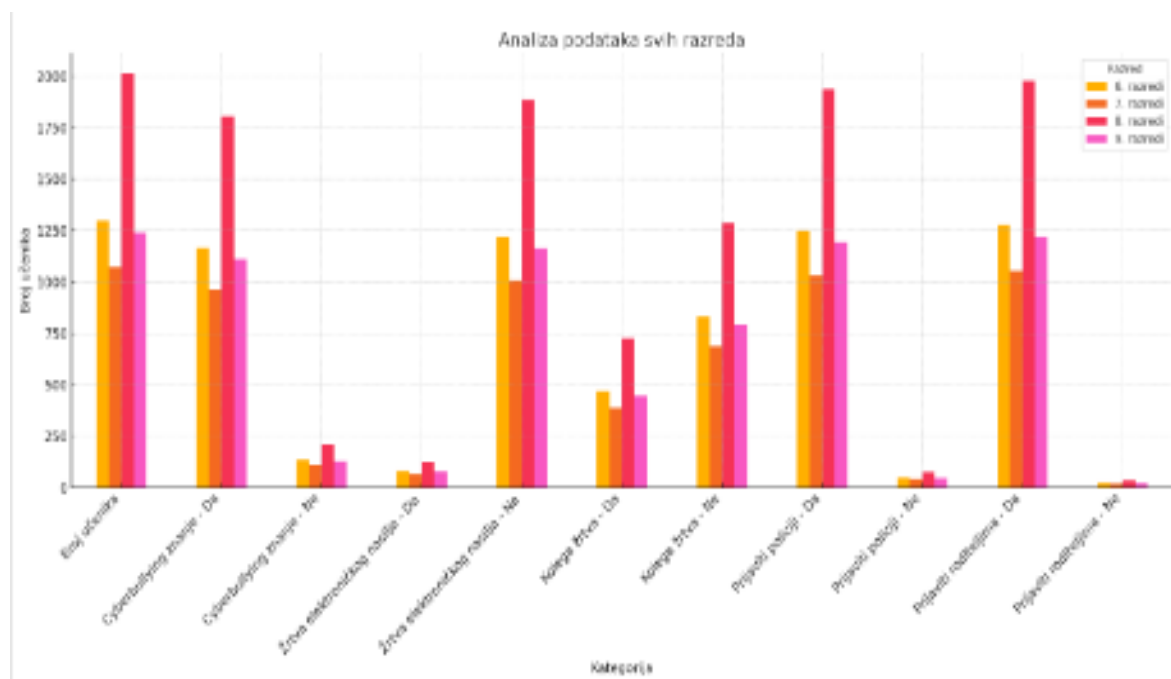

Prikazali smo analizu podatka o osmim razredima, vključujoči broj učenika, znanje o cyberbullyingu, iskustvo s elektroničkim nasiljem, te spremnost na prijavljanje nasilja policiji i roditeljima.

16.: Analiza podatka svih razreda

Kategorija	6. razredi	7. razredi	8. razredi	9. razredi
Broj učenika	1299	1073	2011	1239
CB znanje - Da	1165	963	1803	1113
CB znanje - Ne	134	110	208	126
Žrtva - Da	81	67	126	77
Kolega žrtva - Da	468	387	728	445
Prijava policiji - Da	1250	1032	1936	1192
Prijava roditeljima - Da	1278	1054	1978	1216

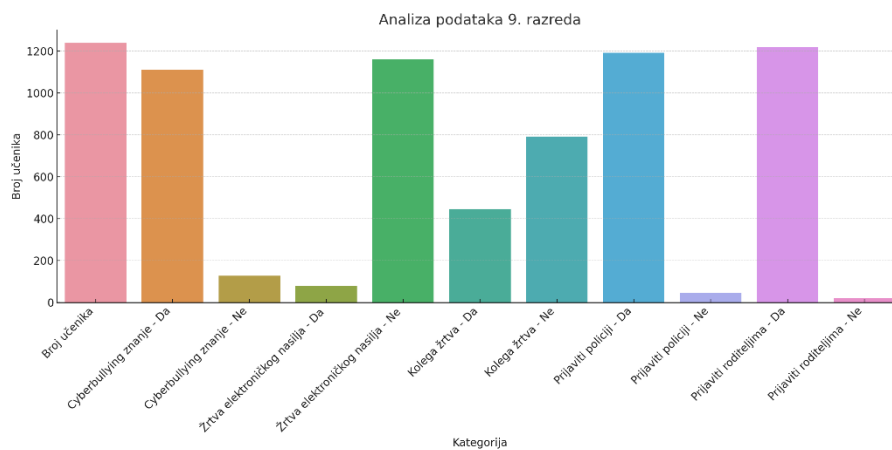
Grafikon 6.: Analiza podataka svih razreda

Prikazali smo analizu podataka za sve razrede kroz tablicu i grafički prikaz, uključujući broj učenika, znanje o cyberbullyingu, iskustvo s elektroničkim nasiljem, te spremnost na prijavljivanje nasilja policiji i roditeljima.

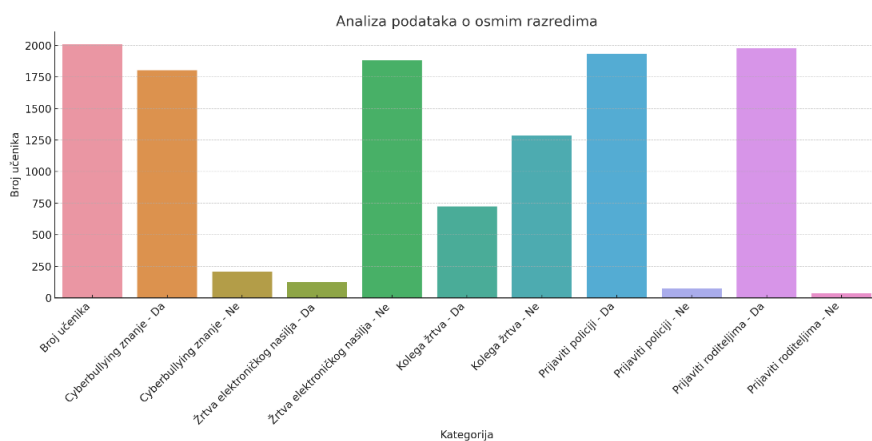
Grafikon 7.: Analiza podataka 9. Razreda

Kategorija	9. razredi
Broj učenika	1239
CB znanje - Da	1113
CB znanje - Ne	126
Žrtva - Da	77
Kolega žrtva - Da	445
Prijava policiji - Da	1192
Prijava roditeljima - Da	1216

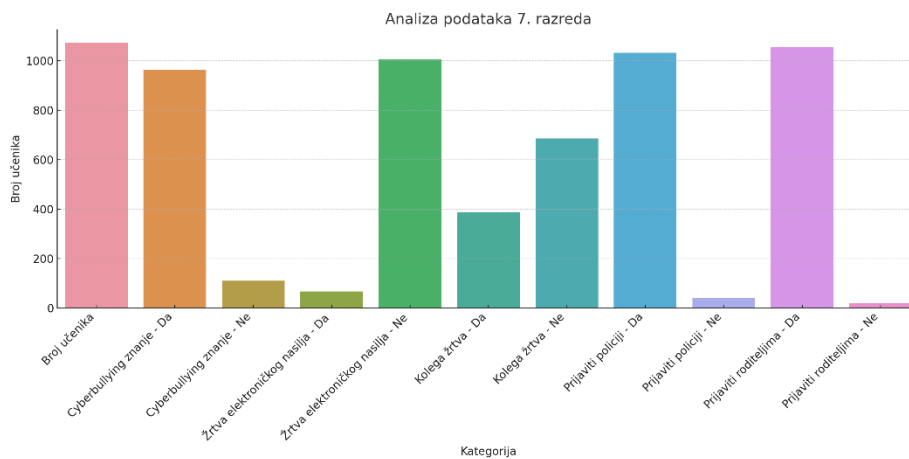
Grafikon 8.: Analiza podataka 8. Razreda

Kategorija	8. razredi
Broj učenika	2011
CB znanje - Da	1803
CB znanje - Ne	208
Žrtva - Da	126
Kolega žrtva - Da	728
Prijava policiji - Da	1936
Prijava roditeljima - Da	1978

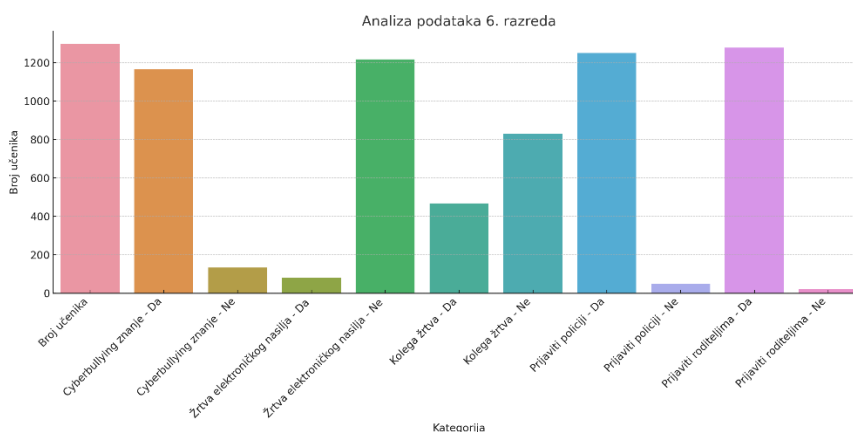
Grafikon 9.: Analiza podataka 7. Razreda

Kategorija	7. razredi
Broj učenika	1073
CB znanje - Da	963
CB znanje - Ne	110
Žrtva - Da	67
Kolega žrtva - Da	387
Prijava policiji - Da	1032
Prijava roditeljima - Da	1054

Grafikon 10.: Analiza podataka 6. Razreda

Kategorija	6. razredi
Broj učenika	1299
CB znanje - Da	1165
CB znanje - Ne	134
Žrtva - Da	81
Kolega žrtva - Da	468
Prijava policiji - Da	1250
Prijava roditeljima - Da	1278

Prikazani su podaci istraživanja kroz nekoliko grafičkih prikaza. Ovo pruža pregled distribucije odgovora učenika prema raznim pitanjima. Sljedeći korak uključuje statističku analizu korelacija između različitih odgovora i dodatnih uvida u međusobne odnose među varijablama.

Analiza podataka o najčešćim žrtvama elektroničkog nasilja temelji se na razlikama u spolu, razredima i kantonima. Evo glavnih nalaza:

1. Spol

- **Ženski spol:** Statistički podaci pokazuju da su učenice nešto češće žrtve elektroničkog nasilja nego učenici. Ovo može biti posljedica različitih društvenih faktora, uključujući način komuniciranja i upotrebu društvenih mreža, gdje djevojčice mogu biti izložene određenim vrstama cyberbullyinga.
- **Muški spol:** Iako je i broj žrtava među dječacima značajan, oni češće pokazuju manju spremnost za prijavljivanje nasilja. To može biti povezano s percepcijom društvenih normi i očekivanja vezanih za izražavanje emocija.

2. Razredi

- **Osmi razredi:** Analiza pokazuje da su učenici osmih razreda često pogođeni elektroničkim nasiljem. To može biti zbog prelaznog perioda u adolescentsko doba kada je komunikacija putem interneta intenzivnija.
- **Šesti i sedmi razredi:** Učenici ovih razreda također su prijavili slučajeve elektroničkog nasilja, ali u nešto manjem broju nego učenici osmih razreda. Razlog za to može biti njihova manja aktivnost na digitalnim platformama u odnosu na starije učenike.
- **Deveti razredi:** Stariji učenici često pokazuju veći otpor prema prijavljivanju nasilja, iako su i oni izloženi sličnim situacijama kao i mlađe grupe.

3. Kantoni

- **Trendovi po kantonima:** U kantonima gdje su učenici pokazali veće znanje o cyberbullyingu, veća je i prijavljenost slučajeva nasilja. Ovi podaci sugeriraju da je edukacija ključna u prepoznavanju i prijavljivanju nasilja.
- **Razlike po regijama:** Razlike u broju prijavljenih slučajeva mogu biti posljedica različitih kulturnih i socijalnih faktora te dostupnosti resursa za edukaciju o vršnjačkom nasilju.

4. Ključne karakteristike žrtava

- **Profil žrtava:** Učenici koji prijavljuju elektroničko nasilje često su aktivni na društvenim mrežama i koriste online komunikaciju kao glavni način održavanja kontakta s vršnjacima.
- **Podrška i prijava:** Učenici koji su žrtve nasilja češće se oslanjaju na prijavu roditeljima nego policiji, što može biti povezano s povjerenjem u obitelj kao primarnu podršku.

Učenice su nešto češće žrtve elektroničkog nasilja u odnosu na učenike. Stariji osnovci, posebno osmi razredi, najčešće su pogođeni, što je povezano s njihovom sve većom upotrebom digitalnih platformi. Edukacija o cyberbullyingu ima ključnu ulogu u prepoznavanju i prijavljivanju nasilja, a regije s boljim pristupom edukaciji pokazuju veći broj prijavljenih slučajeva, što ukazuje na veću svjesnost o ovom problemu.

Na temelju podataka o spremnosti na prijavljivanje elektroničkog nasilja, može se zaključiti sljedeće:

Najčešći razred koji prijavljuje nasilje

- **Osmi razredi:** Učenici osmih razreda pokazuju najveću spremnost na prijavljivanje elektroničkog nasilja, kako policiji tako i roditeljima. Ovo može biti posljedica činjenice da se učenici osmih razreda nalaze u osjetljivom prelaznom periodu između osnovne i srednje škole, gdje je upotreba digitalnih tehnologija intenzivna i svijest o rizicima veća.
- **Šesti i sedmi razredi:** Učenici ovih razreda također prijavljuju nasilje, ali u manjoj mjeri u odnosu na osme razrede. To može biti povezano s njihovom relativno nižim nivoom samopouzdanja ili svjesnosti o tome kako prijaviti nasilje.
- **Deveti razredi:** Iako stariji učenici (9. razredi) posjeduju znanje o cyberbullyingu, manji broj njih pokazuje spremnost na prijavu, što može biti povezano s društvenim pritiscima, percepcijom snage i osjećajem samostalnosti.

Objašnjenje trenda

- **Edukacija i svijest:** Osmi razredi često imaju više informacija o cyberbullyingu zbog edukacija koje se provode upravo u periodu prije prelaska u srednju školu. To može povećati njihovu svjesnost o ozbiljnosti problema i potrebi prijavljivanja.
- **Društveni faktori:** Kod starijih učenika (9. razred) često dolazi do promjene u načinu razmišljanja, gdje prijavljivanje nasilja može biti percipirano kao znak slabosti ili nesposobnosti suočavanja s problemima.

Učenici osmih razreda najčešće prijavljuju elektroničko nasilje, što ukazuje na to da su svjesni problema i spremniji tražiti pomoć. Ovi rezultati sugeriraju da edukativne programe treba nastaviti i proširiti kako bi se povećala spremnost na prijavu i među drugim razredima, posebno među najstarijim učenicima u osnovnoj školi.

4. ZAKLJUČAK

Elektroničko nasilje ili cyberbullying predstavlja ozbiljan izazov u osnovnim školama u Bosni i Hercegovini, s potencijalno dugotrajnim negativnim utjecajem na učenike. Ovo istraživanje je pokazalo da učenici osmih razreda najčešće prijavljuju elektroničko nasilje, dok učenice generalno pokazuju veću spremnost za prijavu u odnosu na učenike. Razlike su primjećene i među učenicima iz različitih kantona, što ukazuje na važnost lokalnog konteksta i resursa u borbi protiv ovog problema.

Da bi se povećala svijest o cyberbullyingu i smanjila njegova učestalost, potrebna je sveobuhvatna strategija koja uključuje sve ključne aktere: škole, roditelje, učenike i lokalne zajednice. Edukacija o sigurnosti na internetu i posljedice cyberbullyinga treba biti sastavni dio školskog kurikulumu, a roditelji bi trebali aktivno sudjelovati u praćenju i pružanju podrške svojoj djeci. Implementacija anonimnih sistema za prijavu i izgradnja povjerenja između učenika i školskog osoblja ključni su koraci ka stvaranju sigurnog okruženja.

Podrška učenicima kroz vršnjačke grupe i mentorski programi može povećati osjećaj zajedništva i smanjiti stigmatu prijavljivanja nasilja. Dodatno, suradnja s lokalnim zajednicama i stručnjacima može pomoći u podizanju svijesti i implementaciji preventivnih mjera.

Zaključno, borba protiv cyberbullyinga zahtijeva kontinuirani rad na edukaciji, podršci i izgradnji povjerenja među svim sudionicima obrazovnog procesa. Samo kroz koordinirane napore moguće je stvoriti okruženje u kojem se učenici osjećaju sigurno i podržano te gdje prijavljivanje nasilja postaje normaliziran i ohrabren korak.

5. LITERATURA

1. Ajduković, M., & Sušac, N. (2021). Nasilje među djecom i mladima: Priručnik za stručnjake. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
2. Bilić, V. (2022). Vršnjačko nasilje u školama: Prevencija i intervencija. Zagreb: Školska knjiga.
3. Buljan Flander, G., & Kovačević, T. (2020). Cyberbullying: Vodič za roditelje i nastavnike. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba.
4. Koller-Trbović, N., & Žižak, A. (2023). Nasilje među djecom i mladima: Priručnik za stručnjake. Zagreb: Naklada Slap.
5. Ljubčić, E. (2022). Mladi u digitalnom vrtlogu užasa. Sarajevo: Al Jazeera Balkans.
6. Milić, M. (2021). Utjecaj cyberbullyinga na mentalno zdravlje adolescenata. Beograd: Institut za mentalno zdravlje.
7. Pavlović, D. (2020). Prevencija vršnjačkog nasilja u osnovnim školama. Novi Sad: Filozofski fakultet.
8. Petrović, J. (2023). Digitalno nasilje među mladima: Izazovi i strategije. Podgorica: Univerzitet Crne Gore.
9. Stojanović, S. (2021). Uloga škole u prevenciji cyberbullyinga. Niš: Pedagoški fakultet.
10. Vejmelka, L. (2020). Elektroničko nasilje među djecom i mladima. Zagreb: Naklada Slap.

11. Livingstone, S., & Smith, P. K. (2021). Annual Research Review: Harms experienced by child users of online and mobile technologies: The nature, prevalence, and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 62(6), 635-654. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12197>
12. Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2020). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>
13. Olweus, D., & Limber, S. P. (2022). Some problems with cyberbullying research. *Current Opinion in Psychology*, 37, 102-107. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2020.07.012>
14. Smith, P. K., & Berkun, F. (2021). How research on cyberbullying has developed. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3), 1204. <https://doi.org/10.3390/ijerph18031204>
15. Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2020). Connecting adolescent suicide to the severity of bullying and cyberbullying. *Journal of School Violence*, 19(4), 515-530. <https://doi.org/10.1080/15388220.2020.1725539>
16. Gaffney, H., Farrington, D. P., Espelage, D. L., & Ttofi, M. M. (2021). Are cyberbullying intervention and prevention programs effective? A systematic and meta-analytical review. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 134-153. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.07.002>

"CYBERBULLYING IN PRIMARY SCHOOLS: TRENDS, FACTORS, AND PREVENTION STRATEGIES"

Abstract: *Cyberbullying, or electronic violence, is a serious issue affecting a large number of primary school students in Bosnia and Herzegovina. This research analyzes the distribution and characteristics of electronic violence among students in the sixth, seventh, eighth, and ninth grades, as well as differences in reporting based on gender, grade level, and canton. The results show that eighth-grade students most frequently report incidents of violence, while female students are more likely to report such incidents compared to male students. Key recommendations include increasing education, establishing confidential reporting systems, and strengthening parental support. This study emphasizes the importance of a comprehensive approach that involves schools, parents, students, and the local community in order to raise awareness and reduce the prevalence of cyberbullying.*

Keywords: *cyberbullying, electronic violence, primary schools, education, violence reporting, students, parental support, Bosnia and Herzegovina, grade levels, trust.*

SEXTING I DIGITALNA VIKTIMIZACIJA: KRIMINOLOŠKI I ZDRAVSTVENI ASPEKT

Dr. sci. Hamira Sultanović Karadža

Sveučilište/Univerzitet „Vitez“, Bosna i Hercegovina. hamira_sultanovic@hotmail.com

Irhad Karadža

CEPS-Centar za poslovne studije Kiseljak, Bosna i Hercegovina.

irhad_karadza@outlook.com

Amar Ljevaković

Medicinski fakultet Univerziteta u Zenici, Bosna i Hercegovina. amar91@gmail.com

Sažetak: Ovaj rad analizira sexting među mladima kroz zdravstvene, kriminološke i pravne aspekte, s posebnim naglaskom na obrasce digitalne komunikacije, prisilu i posljedice neovlaštenog dijeljenja intimnog sadržaja. Istraživanje je provedeno na uzorku od 35 ispitanika koji su imali iskustvo sekstinga. Korištenjem anketnog upitnika ispitanice su njihove demografske karakteristike, učestalost i način sextinga, upotreba aplikacija za upoznavanje, iskustva s prisilom na sexting te svijest o mogućim posljedicama i pravnoj zaštiti. Rezultati pokazuju da većina ispitanika sexting prakticira s partnerom, dok je manji broj sudionika sadržaj slao osobama koje su upoznali online. Također, dio ispitanika je imao iskustva s prisilom na sexting i neovlaštenim dijeljenjem intimnog sadržaja. Uočena je i nesigurnost mladih u vezi s pravnim mehanizmima zaštite. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za dodatnom edukacijom i podizanjem svijesti o rizicima sekstinga i načinima zaštite.

Ključne riječi: seksting, rizična seksualna ponašanja, digitalna komunikacija

1. UVOD

Seksualnost je često kontroverzna i tabuizirana tema u društvu, ograničena strogim normama i društvenim očekivanjima koja su oblikovala način na koji se o njoj govori i promišlja danas (Crespo-Fernandez, 2018). Međutim, potpuno razumijevanje čovjekove seksualnosti nije moguće bez sagledavanja njezine složene i višedimenzionalne prirode (Sharpe, 2003). Seksualnost je kompleksan fenomen koji obuhvata biološku, psihosocijalnu, bihevioralnu, kliničku i kulturološku dimenziju, pri čemu svaki od ovih aspekata utiče na način na koji pojedinci percipiraju i izražavaju svoju seksualnost (Masters i sar., 2006). U tom kontekstu, seksting se može posmatrati kao savremeni oblik seksualne komunikacije, čije motive, posljedice i društvenu percepciju oblikuju upravo ovi međusobno povezani faktori. Uz tehnološki napredak koji neminovno postavlja različite izazove pred mlade ljude u području seksualnosti, dolazi i do promjene u komunikaciji među mladima, što otvara prostor za istraživanje i izgradnju seksualnog identiteta (Gámez-Guadix i sar., 2016; Hobbs i sar., 2017). Iako autori navode različite definicije sekstinga, najobuhvatnija se nalazi u radu Šimić (2021) koja ukazuje da seksting obuhvata slanje i primanje eksplicitnih sadržaja, njihovu razmjenu putem poruka i/ili fotografija koje postaju dostupne drugim osobama bez pristanaka autora tih poruka i/ili fotografija. Seksting se može podijeliti na primarni, sekundarni i osvetnički seksting (Calvert, 2009). Primarni seksting ogleda se u slanju seksualnog sadržaja

drugima. Sekundarni seksting podrazumijeva situaciju u kojoj netko drugi šalje poruke seksualnog sadržaja na kojima se ne nalazi osoba koja taj seksualni sadržaj šalje (Sesar i Dodaj, 2020). Osvetnički seksting se smatra najtežim oblikom sekstinga, u kojem dolazi do narušavanja privatnosti i samog integriteta osobe. U ovom obliku sekstinga radi se o dijeljenju seksualnih materijala (fotografija ili videozapisa) bivšeg partnera/ice bez njegova/njezina pristanka. S pravom se može zaključiti kako osvetnički seksting zapravo povrjeđuje osnovna ljudska prava o privatnosti (Šimić, 2021). S obzirom na sve veću zastupljenost sekstinga među mladima, neophodno je analizirati potencijalne rizike. Ovaj oblik digitalne komunikacije nosi sa sobom različite zdravstvene, psihološke, moralne ali i društvene posljedice, zbog čega ovakva tema zahtjeva interdisciplinarni pristup koji uključuje, zdravstvene, kriminološke i pravne aspekte.

1.1. Kriminološki i pravni aspekti sekstinga i digitalne viktimizacije

Nasilje u mladalačkim vezama obuhvata različite oblike fizičkog, emocionalnog i seksualnog nasilja koje se dešava među adolescentima i mladima u romantičnim vezama (Ajduković i Ručević, 2009). Jedan od sve prisutnijih oblika nasilja među mladima jeste digitalno seksualno nasilje, koje uključuje seksting bez pristanka, osvetničku pornografiju i seksualnu iznudu putem interneta. Stručnjaci razlikuju tri vrste nasilja u mladenačkim vezama, fizičko, psihičko i seksualno, pri čemu se psihičko nasilje odnosi na vrijeđanje, ponižavanje, ismijavanje, ogovaranje, prijetnje, stvaranje osjećaja krivnje, kontroliranje odijevanja, ponašanja i kretanja, ljubomorno i posesivno ponašanje, uništavanje stvari, zabrane, provjeravanje i praćenje. Fizičko nasilje obuhvaća nanošenje fizičkih povreda, ozljeda ili boli, a seksualno, nagovaranje ili prisilu na stupanje u spolni odnos, seksualno iskorištavanje osobe, seksualni odnos bez odgovarajuće zaštite i upućivanje uvredljivih izjava seksualnog sadržaja (Ajduković i Ručević, 2009). Nedavni napredak u tehnologiji stvorio je nove načine na koje se ljudi međusobno povezuju, ali i nove alate koje oni, uključeni u veze, mogu koristiti kako bi maltretirali, kontrolirali ili zlostavljali svoje partnere. Savremeni seksting ima dalekosežnije posljedice nego što ga je imao ranije, a sve zbog mogućnosti koje pružaju elektronski mediji – izrazito brzo širenje poruka čak i dosezanje do osoba koje uopšte nisu imale namjeru svjedočiti takvom sadržaju (Sesar i Dodaj, 2020). Ključna razlika između sekstinga i seksualnog nasilja putem interneta jeste u tome što seksting sam po sebi ne mora imati negativne posljedice, dok seksualno nasilje putem interneta uvijek podrazumijeva štetne posljedice za žrtvu (Vejmelka i Jurinić, 2020). Većina informacija u medijima o sekstingu usredotočile su se na njegove opasnije aktivnosti koje se protežu od seksualnog nasilja preko interneta do dječje pornografije. Tako seksualno nasilje preko interneta obuhvata i prisilu, te iskorištavanje drugih osoba. Također, često je i slanje te prosljeđivanje seksualno eksplicitnih sadržaja neke osobe drugim osobama bez njihovog znanja. To je zapravo nasilje preko interneta gdje se intimne slike koriste kao oružje protiv osobe koja je na njima (Jeleč i sar., 2020). Jedan od pojmova koji se nadovezuje na seksting je i osvetnička pornografija. Pojam se najčešće koristi u javnim raspravama kao sinonim za distribuciju seksualnog ili intimnog materijala bez pristanka prikazane osobe, često s iznošenjem ličnih podataka prikazane osobe kako bi joj se nanijela šteta (Citron, 2014). Objavljeni sadržaj može biti izrađen sa pristankom ili bez pristanka ili znanja prikazane osobe, njegovo dijeljenje namijenjeno je

ličnoj upotrebi, a ne široj distribuciji, sa ili bez zlonamjernih namjera distributora (Maskalan, 2023). Međutim, termin koji koriste zagovornici žrtava je “pornografija bez pristanka” (Franks, 2015). Pornografija bez pristanka često igra ulogu u nasilju među intimnim partnerima, pri čemu zlostavljači koriste prijete da će razotkriti takve sadržaje kako bi spriječili svoje partnere da odu ili prijave njihovo zlostavljanje policiji (Simpson, 2014). Svako ima oružje za počinjenje ove vrste kaznenog djela, a internet i društvene mreže poslužile su kao savršena platforma ilegalne distribucije. Osnovna razlika između osvetničke pornografije od drugog seksualnog materijala na internetu je da prikazana osoba ne pristaje na širenje. Zbog nedostatka pristanka, materijal se može koristiti za pritisak na prikazane pojedince ili im nanijeti štetu, budući da objavljivanje osvetničke pornografije može imati ozbiljne reputacijske i akademske/profesionalne posljedice za portretirane (Bjarnadóttir, 2016). S obzirom na ozbiljnost osvetničke pornografije, mnoge države prepoznaju potrebe za pravnom regulativom i zakonskim sankcijama za one koji distribuiraju takav sadržaj bez pristanka, pa tako Japan, Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo i druge zemlje eksplicitno kriminaliziraju ovakvo ponašanje. Filipini su 2009. godine postali prva država koja je uvela zatvorske kazne do sedam godina za pornografiju bez pristanka. Pojedine zemlje, poput Njemačke, donijele su i sudske presude koje bivšim partnerima nalažu brisanje intimnih sadržaja na zahtjev (Franks, 2015). Ovakvi pravni odgovori ukazuju na rastuću svijest o digitalnoj viktimizaciji i potrebi za snažnijom zaštitom privatnosti u online prostoru. Cyber Civil Rights Initiative, nevladina organizacija sa sjedištem u Sjedinjenim američkim državama (SAD), osnovana je s ciljem borbe protiv kršenja prava na internetu, uključujući neovlašteno dijeljenje intimnih slika, digitalnu iznudu, deepfake tehnologiju i druge oblike seksualnog zlostavljanja zasnovanog na slikama. Prema njihovim podacima, jedno od osam odraslih korisnika društvenih mreža u SAD-u bilo je žrtva dijeljenja intimnih slika bez pristanka. Ipak, mnoge žrtve nisu upoznate s terminom “intimna slika bez pristanka” (DISBP), te imaju ograničenu svijest o ovom obliku digitalne viktimizacije. Normalizacija ovog izraza ključna je kako bi potencijalne žrtve prepoznale opasnost i shvatile da mogu biti meta takvog zlostavljanja čak i ako se nikada nisu namjerno bavile pornografskim aktivnostima. Tankosić-Girt naglašava da ne postoji tačniji izraz za opisivanje ovog fenomena, ističući da “ovo nije pornografija”. Naprotiv, dodaje, dijeljenje intimnih slika bez pristanka često odražava potrebu počinitelja da uspostavi kontrolu nad žrtvom i manipulira njome (Mahmutović i Trepanić, 2024). Pravo na privatnost priznato je u članu 12. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i članu 17. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Ovo pravo je isprepletено s pravom na život bez rodno zasnovanog nasilja, jer se smatra da rodno nasilje krši pravo na privatnost žena, djevojaka i LGBTQI osoba na više načina. U izvještaju Dubravke Šimonović, specijalne izvjestiteljice UN-a za nasilje nad ženama i djevojkama, iz 2018. godine napomenuto je da je “internet postao mjesto različitih oblika nasilja nad ženama i djevojkama”, uključujući narušavanje privatnosti, te je istakla Opći izvještaj iz 2016. pod nazivom Rezolucija Skupštine (71/199) u kojem se kaže da su žene “posebno pogođene kršenjem prava na privatnost u digitalnom dobu”. U izvještaju su detaljno opisani načini na koje je tehnologija omogućila različita rodno zasnovana zlostavljanja na internetu i podvučeno je da svi ovi oblici nasilja “stvaraju trajni digitalni zapis koji se može dijeliti širom svijeta i koji se ne može lako izbrisati, što može rezultirati daljom viktimizacijom žrtve” (Mahmutović i Trepanić, 2024).

Iako nijedan zakon u Bosni i Hercegovini (BiH) ne priznaje dijeljenje intimnih slika bez pristanka kao takav, ova zemlja je među prvima ratificirala Istanbulsku konvenciju o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koja je usvojena u maju 2011., a BiH ju je ratificirala u novembru 2013. godine. Članice Konvencije su obavezne da “poduzmu neophodne zakonodavne i druge mjere za podsticanje i zaštitu prava svih, a posebno žena, da žive bez nasilja kako u javnoj, tako i u privatnoj sferi”. Od država se stoga očekuje da usklade zakonodavstvo i unaprijede institucije kako bi bolje spriječile nasilje i bolje zaštitile žrtve tako što će osigurati da se počinitelji suoče s kaznom koja je “efikasna, proporcionalna i odvraćajuća” (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, 2005). Agencija za ravnopravnost spolova BiH u svom izvještaju iz 2020. godine naglasila je napredak u regulatornom okviru zemlje u skladu s Istanbulskom konvencijom. Poboljšanja su obuhvatila jaču institucionalnu reakciju, društveno odbacivanje rodno zasnovanog nasilja te razvoj multisektorskog pristupa zaštiti i prevenciji (Ministry for Human Rights and Refugees, Bosnia and Herzegovina, 2020). Kao rezultat toga, entitetski parlamenti Federacije BiH (F BiH) i Republike Srpske (RS) započeli su usklađivanje krivičnih zakona, kriminalizirajući zlostavljanje putem seksualno eksplicitnog sadržaja i digitalnih medija. Predložene izmjene Krivičnog zakona F BiH definišu zloupotrebu videozapisa seksualnog sadržaja, predviđajući kazne do tri godine zatvora za dijeljenje snimaka bez pristanka ili manipulaciju takvim materijalima korištenjem digitalnih tehnologija (Mahmutović i Trepenić, 2024). Iako distribucija seksualno eksplicitnog sadržaja bez pristanka žrtve može predstavljati oblik seksualnog uznemiravanja na internetu, krivični zakoni u BiH to ne navode eksplicitno. Krivični zakonik Republike Srpske predviđa kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina za seksualno uznemiravanje putem računarske mreže (Mahmutović i Trepenić, 2024). Na državnom nivou, Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH definiše seksualno uznemiravanje kao svaki neželjeni verbalni, neverbalni ili fizički čin seksualne prirode koji narušava dostojanstvo osobe. Propisana kazna za rodno zasnovano nasilje, uključujući seksualno uznemiravanje koje ugrožava mentalno ili fizičko zdravlje žrtve, iznosi od šest mjeseci do pet godina zatvora (Government of Bosnia and Herzegovina, Law on Gender Equality, 2010). S obzirom na sve veći broj slučajeva digitalnog seksualnog nasilja među mladima, ključno je podizati svijest o rizicima sekstinga i pravnim posljedicama neovlaštenog dijeljenja intimnog sadržaja, te unaprijediti zakonske regulative kako bi se osigurala bolja zaštita žrtava i smanjila učestalost ovih oblika nasilja.

1.2. Zdravstveni aspekti sekstinga

Životne navike mladih značajni su faktor za njihovo zdravlje u odrasloj dobi pa je važno od najmlađe dobi utjecat na usvajanje zdravih životnih stilova kako bi mladi sačuvali svoje tjelesno, mentalno, socijalno i društveno zdravlje, pri čemu posebno treba istaknuti spolno i reproduktivno zdravlje. Danas se odnos mladih prema vlastitom tijelu te seksualnosti uveliko razlikuje u odnosu na ranija vremena. Mladi su danas itekako svjesni svog izgleda i počinju mu posvećivati veliku pažnju u sve ranijoj dobi, posebno pod utjecajem sveprisutnih društvenih mreža, a jednako tako se i dobna granica stupanja u spolne odnose, porastom sve većih sloboda koje mladi uživaju, pomiče prema mlađoj dobi (Protić i Koraj, 2020).

Ključne aktivnosti u očuvanju reproduktivnog zdravlja mladih uključuju kontinuirani, znanstveno utemeljeni zdravstveni odgoj, savjetodavni rad te redovne preventivne i ginekološke preglede. Sve veći značaj pridaje se postojanju dostupnih službi koje mladima omogućuju savjetovanje, podršku i zdravstveno zbrinjavanje, što je prepoznato u različitim dijelovima svijeta (Musulin i Benić, 2020). Osim tradicionalnih mjera zaštite zdravlja, važno je uzeti u obzir i utjecaj modernih tehnologija i digitalnog okruženja, posebno u kontekstu sekstinga i njegove povezanosti s emocionalnom dobrobiti mladih. Razvoj digitalnih tehnologija omogućio je mladima brzo povezivanje i komunikaciju, pri čemu jedan od sve prisutnijih oblika interakcije uključuje slanje seksualno eksplicitnih poruka, poznato kao seksting. U istraživanju ovog fenomena izdvajaju se dva pristupa. Prvi, učestaliji, posmatra seksting kao rizično i devijantno ponašanje koje može imati negativne posljedice po psihosocijalni razvoj mladih. Drugi pristup, pak, seksting sagledava kao normativni oblik seksualne ekspresije među adolescentima, koji može imati i pozitivne aspekte u kontekstu romantičnih odnosa (Burić i sar., 2017). Rizičnim ponašanjem smatramo postupke koji povećavaju vjerovatnoću negativnih ishoda, dovodeći do štetnih posljedica za pojedinca i njegovu okolinu. Takvo ponašanje može ometati psihosocijalni razvoj osobe i povećati rizik od razvoja poremećaja u ponašanju (Ricijaš i sar., 2010). Kada je riječ o spolnom zdravlju, rizično ponašanje obuhvata aktivnosti koje povećavaju mogućnost neželjene maloljetničke trudnoće, spolno prenosivih bolesti te seksualne viktimizacije. Seksualna viktimizacija odnosi se na bilo koji oblik seksualnog kontakta koji je ostvaren prisilom, prijetnjom ili ucjenom. Osim toga, rizično spolno ponašanje može rezultirati dugoročnim zdravstvenim problemima, uključujući neplodnost, hronične upalne bolesti te ozbiljna, potencijalno životno ugrožavajuća stanja. Stručna literatura prepoznaje nekoliko ključnih pokazatelja rizičnog spolnog ponašanja, među kojima se izdvajaju rani početak seksualne aktivnosti, učestalo mijenjanje partnera (promiskuitetnost) i nedostatak korištenja kontracepcijskih sredstava (Dimbuene i sar., 2014). Ovi faktori naglašavaju potrebu za adekvatnim programima edukacije o spolnom zdravlju i prevenciji kako bi se smanjio rizik od negativnih posljedica za mlade. Seksting se također može sagledati ne samo kao rizično ponašanje, već i kao distalna odrednica zdravstvenih rizika povezanih sa seksualno rizičnim ponašanjem. Na temelju nalaza prema kojima je seksting značajni prediktor seksualnog ponašanja, može se pretpostaviti da sudjelovanje u sekstingu može predvidjeti rizično seksualno ponašanje (Namjesnik, 2022).

2. MATERIJAL I METODE

Istraživanje je provedeno s ciljem analize prevalencije sekstinga među mladima. U istraživanju je učestvovalo 35 ispitanika, starosne dobi od 18 do 26 godina koji su imali iskustvo sekstinga. Podaci su prikupljeni putem online upitnika koji je podijeljen na društvenim mrežama. Anketu su činila pitanja o demografskim podacima (spol, dob, materijalni status), iskustva sa sekstingom, pristanku na seksting, iskustvo sa dijeljenjem sadržaja i svijest o dostupnim resursima i pomoći u slučaju problema. Ispitivanje je bilo anonimno i dobrovoljno.

2. REZULTATI

Tabela 1. Spol ispitanika

SPOL ISPITANIKA	N	%
M	11	31,43
Ž	24	68,57
UKUPNO	35	100%

Tabela 2. Dobna struktura ispitanika

	N	MAX	MIN	MED	AS	SD	VAR	INT
DOB ISPITANIKA	35	26	18	21	21,44	2,05	4,19	8

Tabela 3. Materijalni status porodice

	N	%
IZNADPROSJEČAN	10	28,57
PROSJEČAN	20	57,14
ISPODPROSJEČAN	3	8,57
ZNATNO ISPOD PROSJEKA	2	5,71
UKUPNO	35	100%

Tabela 4. Prvo seksualno iskustvo

	N	%
15-17 GODINA	11	31,42
18+	15	42,86
NISAM IMAO/LA SEKUALNO ISKUSTVO	9	25,71
UKUPNO	35	100%

Tabela 5. Jeste li ikada koristili neku od aplikacija za traženje partnera?

Tabela 6. Kome ste slali poruke/fotografije/videozapise sa seksualnim sadržajem?

	N	%
DA	6	17,14
NE	29	82,86
UKUPNO	35	100%
MOMKU/DJEVOJCI	26	74,28
NEKOME KOGA SAM UPOZNAO/LA UŽIVO	5	14,28
NEKOME KOGA SAM UPOZNAO/LA PREKO INTERNETA	4	11,43
UKUPNO	35	100%

Tabela 7. Jeste li ikada pristali na sexting usprkos tome što to zapravo niste željeli?

	N	%
DA	7	20
NE	28	80
UKUPNO	35	100

Tabela 8. Jeste li ikada doživjeli da je netko podijelio vaše obnažene fotografije/videozapise bez vašeg pristanka?

	N	%
DA	6	17,14
NE	29	82,86
UKUPNO	35	100

Tabela 9. Da li znate kome biste se obratili ako biste imali problema vezanih za seksting (npr. pritisak, ucjena, širenje sadržaja bez dozvole)?

	N	%
DA, ZNAM KOME DA SE OBRATIM	17	48,57
NISAM SIGURAN/NA	9	25,71
NE ZNAM	9	25,71
UKUPNO	35	100

4. DISKUSIJA

Istraživanje je obuhvatilo 35 ispitanika, starosne dobi od 18 do 26 godina koji su imali iskustvo sekstinga. Posmatrajući spolnu strukturu uzorka uočavamo da većinu ispitanika čine žene (68,57%), dok je muškaraca znatno manje (31,43%). Ova neravnoteža može biti rezultat većeg odziva djevojaka na anketu, ali i ukazivati na veću otvorenost djevojaka za dijeljenje iskustava u vezi sekstinga. Osim toga, može upućivati na percepciju da su upravo djevojke češće izložene negativnim posljedicama sekstinga, što ih čini više motivisanim za učešće u ovakvom istraživanju. Prosječna starosna dob ispitanika je 21,44 godine. Ispitanici su većinski prosječnog i nadprosječnog materijalnog statusa, manji broj ispitanika je ispod prosjeka i znatno ispod prosjeka. Važno je istaći da ekonomski kontekst može imati neposredan utjecaj na digitalne navike, pristup tehnologiji, ali i spremnost da se traži pomoć u slučaju zloupotrebe. Većina ispitanika (42,86%) navodi da je prvo seksualno iskustvo imala nakon 18. godine života, dok je 31,42% izjavilo da je prvi seksualni kontakt imalo u dobi od 15. i 17. godine. Posebno je zanimljivo istaći da gotovo četvrtina ispitanika nije imala seksualno iskustvo, iako su svi ispitanici uključeni u istraživanje izjavili da su imali iskustvo sa sekstingom. Ovo potvrđuje tezu da seksualna aktivnost u digitalnom prostoru ne mora biti praćena stvarnim seksualnim kontaktima, čime se potvrđuje da digitalni oblici seksualnog izražavanja mogu funkcionisati kao zaseban oblik istraživanja seksualnog identiteta, privlačnosti i odnosa – i to prije fizičkog. Osim toga, činjenica da značajan broj mladih stupa u seksualne odnose tek nakon punoljetstva može ukazivati na viši nivo promišljenosti, opreza i zrelosti u donošenju odluka vezanih za vlastitu seksualnost. Pucić (2024) navodi rezultate istraživanja provedenih tokom perioda pandemije COVID-19, koji pokazuju da seksting među mladima nije nužno povezan s većim brojem seksualnih partnera, niti predstavlja faktor rizika za učestalost nezaštićenih seksualnih odnosa. Upoređujući rezultate sa dostupnim podacima iz regije i svijeta, dolazimo do dodatnih uvida. Istraživanje Puhala (2024) pokazuje da mladi u Bosni i Hercegovini prvo seksualno iskustvo imaju sa 18,5 godina, što je u prosjeku nešto starije od naših ispitanika. Istraživanja u Hrvatskoj (HZJZ, 2020) pokazuju da mladi stupaju u seksualne odnose prosječno sa 17 godina, a u Srbiji sa 18 godina (IJZS „Dr Milan Jovanović Batut”, 2021). Durexovo istraživanje pod nazivom Face of Global Sex iz 2017. pokazuje da mladi iz skandinavskih zemalja (Island, Danska, Švedska, Norveška, Finska) najranije stupaju u seksualne odnose (16- 17 godina), a najkasnije mladi iz zemalja

dalekog istoka (poslije 20. godine; Hong Kong, Tajland, Kina, Singapur, Indija, Malezija) (Durex, 2017). Ovi podaci ukazuju na snažan utjecaj kulture, obrazovanja i društvenih odnosa prema seksualnom ponašanju mladih, što se ogleda i u našem uzorku. Ovi podaci otvaraju važna pitanja o balansu između privatnosti, emocionalne sigurnosti i edukacije o seksualnim pravima u digitalnom dobu. Rezultati pokazuju da je relativno mali broj koristio aplikacije za traženje partnera, dok velika većina nije imala takvo iskustvo. Ovo se može objasniti činjenicom da je seksting bio vezan većinom za partnerske odnose (74,28%), dok je manji broj njih upražnjavalo seksting sa osobama koje su upoznali uživo (14,28%), a preko interneta ih je slalo (11,43%). Istraživanje koje je provela Kričkić (2016) pokazuje da su studenti u Hrvatskoj takve poruke ili slike većinom slali osobama s kojima su u vezi, a određen broj ih je poslao prijateljima ili osobama za koje je bilo moguće da će se s njima upustiti u ozbiljnu ili usputnu vezu. Milić i sar. (2019) su proveli istraživanje među 430 mlađih odraslih ispitanika koji su izjavili da njih 18.2 % često ili uvijek šalju seksualno eksplicitne materijale partneru/partnerici s ciljem povećanja strasti u vezi, a njih 17.4% s ciljem povećanja intimnosti u vezi. Iako se intimna komunikacija najčešće odvija u međupartnerskim odnosima i može imati karakter intimne, međusobno pristale komunikacije, ponekad prelazi u sferu rizičnije komunikacije s manje poznatim ili nepoznatim osobama, što može donijeti dodatne sigurnosne i psihosocijalne rizike. Posebno su zabrinjavajući 20% ispitanika koji su pristali na seksting, uprkos tome što nisu željeli, što ukazuje na postojanje pritiska, manipulacije i osjećaja obaveze, što seksting u tim situacijama čini oblikom nepoželjne ili prisiljene seksualizirane komunikacije. Jedno od istraživanja koje su proveli Dodaj i sar. (2021) ukazuje da srednjoškolci najčešće doživljavaju pritisak od (bivšeg) partnera ili osobe koja im se sviđa za slanje vlastitih seksualnih eksplicitnih sadržaja, te vršnjaka i/ ili prijatelja za slanje tuđih seksualno eksplicitnih sadržaja. Istraživanje Kričkić (2016) navodi da mladi najčešće takve poruke ili slike eksplicitnog sadržaja šalju kao poklon partneru, kako je to šala ili odgovor na ono što su dobili. Najmanje ispitanika je navelo kako se upustilo u seksting zbog pritiska prijatelja ili partnera te kako bi bili primijećeni, što nije u skladu sa našim rezultatima. Rezultati ukazuju na to da je 17,14% ispitanika doživjelo da njihove obnažene fotografije ili videozapisi budu podijeljeni bez njihovog pristanka, što predstavlja ozbiljan oblik digitalnog nasilja i povredu privatnosti. Iako se ovaj postotak može činiti relativno nizak, vrlo je zabrinjavajući s obzirom na osjetljive i dugoročne posljedice koje ovakvi incidenti mogu imati po mentalno zdravlje, samopouzdanje i osjećaj sigurnosti mladih osoba. Zubanović (2022) navodi da će se u prosljeđivanje seksualno eksplicitnog sadržaja, potencijalno, češće uključiti osobe koje nisu u romantičnoj vezi - budući da se takvi odnosi ne temelje na uzajamnom povjerenju, što je uobičajeno slučaj kod romantičnih partnera (Greer i sar., 2022). S druge strane, prosljeđivanje seksualno eksplicitnog sadržaja može imati različite motive, poput osvete bivšem partneru, dokazivanja statusa u društvu te prisile kako bi se zadržao romantični partner, iznudile nove fotografije ili pak novac (Van Ouytsel i sar., 2020). Online istraživanje provedeno 2013. godine od strane Cyber Civil Rights Initiative pokazalo je da su 90% žrtava osvetničke pornografije žene, tipične dobne skupine od tinejdžera do žena u tridesetima. Neki izvori navode mlade žrtve u dobi od čak 11 godina. Istraživanja pokazuju da su muškarci koji su bivši seksualni partneri žena, glavni počinitelji osvetničke pornografije, no nisu jedini. Pregledom jedne od najvećih, sada ugašenih, web stranica koje distribuiraju osvetničku pornografiju - myex.com, ustanovljeno

je da su počinitelji i trenutni seksualni partneri, prijatelji jedne ili obje strane u seksualnoj vezi, puki poznanici, potpuni stranci i internet hakeri. Kao neki od motiva za postavljanje osvetničke pornografije na navedenu web stranicu navedeni su: hvalisanje, osveta, sramoćenje, prepoznavanje, nostalgija, činjenje usluge, zabava (Prtain, 2023). Istraživanje koje je provela kompanija McAfee, specijalizovana za internetsku sigurnost, otkriva da više od polovine odraslih koristi mobilne telefone za slanje seksualno eksplicitnog sadržaja, a približno isti broj pohranjuje takve materijale na online platformama. Također, 16% ispitanika priznalo je da su bez pristanka osobe koja se nalazi na snimci, te sadržaje prosljedili drugim osobama. 10% je navelo kako su bivšim partnerima prijetili dijeljenjem eksplicitnog materijala, a od njih je čak 60% te prijetnje i ostvarili (Hall i Hearn, 2018.). Tsoulis-Reay je 2000. godine prvi identificirao specifičan oblik pornografskog sadržaja koji se temelji na distribuciji seksualno eksplicitnih fotografija bivših partnerica. Termin "osvetnička pornografija" kasnije je popularizovao Richard Morgan kada ga je 2008. godine prvi put upotrijebio u širem javnom diskursu, kroz članak objavljen u časopisu *Dossier* (Hall i Hearn, 2018.). Godinu ranije, termin je upotrijebljen na satiričnom online rječniku stranih riječi Urban Dictionary gdje je osvetnička pornografija definirana kao „kućno napravljena pornografija podijeljena od strane bivše djevojke ili (uobičajeno) bivšeg dečka nakon naročito opakog prekida kao način ponižavanja bivšeg partnera ili samo za vlastitu zabavu“ (Urban Dictionary, 2007.). Negativne posljedice osvetničke pornografije na njene žrtve su duboke i značajne u pogledu fizičkog i psihičkog zdravlja i dobrostanja, kao što je tipično i za mnoge druge oblike nasilja i zlostavljanja. Specifična dodatna komplikacija koja se javlja kod osvetničke pornografije je element ne znanja što je učinjeno, gdje je sve seksualno eksplicitni sadržaj postavljen i s kime je dijeljen. Navedeno proizlazi iz toga što su neka dijeljenja učinjena s namjerom da ih žrtva uoči, dok su druga usmjerena prijateljima i poznicima ili čak nepoznatoj publici (Hall i Hearn, 2018.). Rezultati ukazuju da gotovo polovina ispitanika (48,57%) zna kome bi se obratili u slučaju problema vezanih za seksting, dok ostali ispitanici nisu sigurni ili ne znaju. Ovi podaci ukazuju na značajan deficit informisanosti i dostupnosti podrške mladima u vezi sa digitalnim seksualnim rizicima. Nedovoljna osvještenost o tome kome se mogu obratiti za pomoć dodatno otežava process prijavljivanja i suočavanja sa negativnim iskustvima, te potencijalno dovodi do većih problema. Ovi nalazi ukazuju na hitnu potrebu za sistemskim edukativnim programima usmjerenim na digitalnu pismenost, emocionalnu sigurnost u online prostoru i jačanje svijesti o dostupnim mehanizmima zaštite i prijave digitalnog nasilja. Uzmemo li u obzir kako većina mladih „seksta“ u kontekstu romantične veze, s osobama koje dobro poznaju, kao i da velik broj autora ističe kako seksting osobama u intimnoj vezi služi kao oblik predigre i flerta, seksting ne treba odmah definisati kao problematično, rizično ponašanje, naročito zato što bi moglo rezultirati time da mladi dobronamjerne savjete i upozorenja u vezi istoga unaprijed odbace. Ipak, obzirom na spomenute rizike sekstinga, nužno je pronaći odgovarajuće načine i kvalitetna rješenja za zaštitu od potencijalnih, negativnih posljedica takvog ponašanja, a čemu bi mogle doprinijeti različite pomažuće profesije. U skladu s tim, rano prepoznavanje rizika upuštanja u seksting, omogućilo bi i poduzimanje brzih, ranih intervencija, a samim time i sprječavanje daljnjih, neželjenih posljedica takvog ponašanja na život mladih i njihovih porodica (Bračun, 2023). Ovakvi rezultati ukazuju na složenost seksualnog izražavanja mladih u digitalnom prostoru, gdje seksting može imati i intimnu, ali istovremeno i rizičnu dimenziju. Neophodno je

naglasiti potrebu za multidisciplinarnim pristupom u prevenciji i suzbijanju problema koje seksting sa sobom nosi, kao i za adekvatnim pravnim odgovorima u slučajevima kršenja zakonskih normi. Edukacija o digitalnom ponašanju i zaštiti privatnosti trebala bi započeti već u najranijem uzrastu, kada djeca počinju koristiti društvene mreže za komunikaciju, jer tada već postaju potencijalno izložena različitim oblicima nasilja. S porastom godina dolazi i do promjena u obrascima digitalnog nasilja, zbog čega je od izuzetnog značaja kontinuirano educirati mlade o rizicima i posljedicama određenih ponašanja, ali i o mehanizmima zaštite te reakcijama nadležnih službi u slučajevima kada do nasilja dođe.

5. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja su ukazali na kompleksnost i višeslojnu prirodu sekstinga među mladima, pri čemu ovaj oblik digitalne komunikacije često predstavlja dio savremenog izražavanja intimnosti i seksualnosti, ali s druge strane nosi i ozbiljne rizike. Uočena rodna neravnoteža u uzorku, kao i činjenica da značajan broj mladih praktikuje seksting iako nisu imali stvarno seksualno iskustvo, potvrđuje važnost digitalnog prostora u oblikovanju seksualnog identiteta i međuljudskih odnosa kod mladih. Iako se seksting većinom praktikuje u međupartnerskim odnosima, zabrinjavajući je podatak onih koji su na takvu aktivnost pristali pod pritiskom, kao i onih koji su bili žrtve neovlaštenog dijeljenja intimnog sadržaja. Takva iskustva ukazuju na prisutnost manipulacije, kršenja privatnosti i potencijalne oblike digitalnog nasilja, što dugoročno može imati negativne psihosocijalne posljedice na mlade ljude. Osim toga, polovina mladih nije sigurna i ne zna kome se obratiti u slučaju dijeljenja intimnih fotografija ili videa. Sve to ukazuje na potrebu za sveobuhvatnom edukacijom o digitalnom sigurnosti, emocionalnoj pismenosti i seksualnim pravima mladih u online prostoru. Rezultati otvaraju važno pitanje uloge društva, obrazovnih institucija i porodice u prevenciji zloupotrebe digitalnih alata u kontekstu intimnih odnosa. Vrlo važno bi bilo proširiti ovo istraživanje, te raditi na razvijanju strategija i mehanizama zaštite mladih u digitalnom okruženju.

5. LITERATURA

1. Ajduković, M. i Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18(2), 217–225.
2. Bjarnadóttir, M. R. (2016). Does the Internet Limit Human Rights Protection: The Case of Revenge Porn. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 7, 204.
3. Bračun M. (2023). Odnos sekstinga, seksualno rizičnog ponašanja i samopoštovanja kod studenata [Diplomski rad]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet; Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:308317>
4. Burić, J., Garcia, R. J., i Štulhofer, A. (2017). Utječe li seksting negativno na emocionalnu dobrobit adolescenata? Longitudinalna analiza. U: *Seksualno zdravlje u 21. stoljeću* (zbornik radova).
5. Calvert, C. (2009). Sex, Cell Phones, Privacy, and the First Amendment: When Children Become Child Pornographers and the Lolita Effect Undermines the Law.

- CommLaw Conspectus*, 18, 1. Dostupno na: <https://scholarship.law.edu/commlaw/vol18/iss1/3>
6. Citron, D. K. (2014). *Hate Crimes in Cyberspace*. Harvard University Press.
  7. Council of Europe. (2005). *Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*, CETS 210, Istanbul, 11 May 2005.
  8. Crespo-Fernández, E. (2018). Taboos in speaking of sex and sexuality. U: U. K. Allan (ur.), *The Oxford Handbook of Taboo Words and Language* (str. 40–60). Oxford University Press.
  9. Dimbuene, Z. T., Emina, J. B. O. i Sankoh, O. (2014). UNAIDS “multiple sexual partners” core indicator: promoting sexual networks to reduce potential biases. *Global Health Action*, 7(1), 23103.
  10. Dodaj, A., Sesar, K. i Prijatelj, K. (2021). Priroda sekstinga među adolescentima i mladima iz Bosne i Hercegovine te Hrvatske – Prvi izvještaj znanstvenoistraživačkog projekta: *Priroda i odrednice sekstinga među adolescentima i mladima: kroskulturalno istraživanje (SextYouth)*.
  11. Durex. (2017). *Face of Global Sex*. Pristupljeno 16.05.2024. <https://www.index.hr/magazin/clanak/s-koliko-godina-ljudi-diljem-svijeta-gube-nevinost-i-kako-na-toj-listi-stoje-hrvati-i-hrvatice/1019075.aspx>
  12. Franks, M. A. (2015). *Drafting an Effective “Revenge Porn” Law: A Guide for Legislators*. Dostupno na SSRN: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2468823
  13. Gámez-Guadix, M., Borrajo, E. i Almendros, C. (2016). Risky online behaviors among adolescents: Longitudinal relations among problematic Internet use, cyberbullying perpetration, and meeting strangers online. *Journal of Behavioral Addictions*, 5(1), 100–107.
  14. Government of Bosnia and Herzegovina. (2010). *Law on Gender Equality*, Official Gazette No. 16/03 and 102/09. Dostupno na: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/02/GEL_32_10_E.pdf
  15. Greer, K. M., Cary, K. M., Maas, M. K., Drouin, M., i Cornelius, T. L. (2022). Differences Between Gender and Relationship Status in Motivations and Consequences of Consensual Sexting Among Emerging Adults.
  16. Hall, M. i Hearn, J. (2018). *Revenge Pornography: Gender, Sexuality and Motivations*; Routledge. London i New York, DOI:[10.4324/9781315648187](https://doi.org/10.4324/9781315648187)
  17. Hobbs, M., Owen, S. i Gerber, L. (2017). Liquid love? Dating apps, sex, relationships and the digital transformation of intimacy. *Journal of Sociology*, 53(2), 271–284.
  18. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ). (2020). *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika: HBSC 2017/2018*. Pristupljeno 28.01.2024. <https://www.hzjz.hr/medunarodna-istrazivanja/istrazivanje-o-zdravstvenom-ponasanjuucenika-hbsc-2018-osnovni-pokazatelji-za--hrvatsku>
  19. Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut”. (2021). *Istraživanje zdravlja stanovništva Srbije 2019*. Beograd. Pristupljeno 17.07.2024. <https://www.batut.org.rs/download/publikacije/ZdravljeStanovnistva2019.pdf>

20. Jeleč, V., Buljan Flander, G., Raguž, A., Prijatelj, K. i Vranjican, D. (2020). Elektroničko nasilje među djecom i mladima: Pregled preventivnih programa. *Psihologijske teme*, 29(2), 459–481.
21. Kričkić, D. (2016). *Rizično ponašanje studenata u kontekstu novih medija* [Diplomski rad]. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Filozofski fakultet. Pristupljeno 21.04.2025. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:065685>
22. Mahmutović, A. i Trepanić, A. (2024). *Privatnost nije pornografija: Dijeljenje intimnih slika bez pristanka u Bosni i Hercegovini*. BIRN BiH – Detektor.
23. Maskalan, K. (2023). *Osvetnička pornografija* [Diplomski rad]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet. Pristupljeno 23.04.2025. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:988019>
24. Masters, W. H., Johnson, V. E. i Kolodny, R. C. (2006). *Ljudska seksualnost*. Naklada Slap.
25. Milić, M., Duvnjak, I. i Šincek, D. (2019). Učestalost sekstinga među mladima i mladim odraslima. U: 27. godišnja konferencija hrvatskih psihologa "Psihologija i digitalni svijet" – Knjiga sažetaka (str. 81). Zagreb: HPD.
26. Ministry for Human Rights and Refugees BiH. (2020). *Report on Legislative and Other Measures Giving Effect to the Istanbul Convention*. Dostupno na: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2020/06/200206-Bosnia-and-Herzegovina-GREVIIO-REPORT_ENG.pdf
27. Musulin, D. i Benić, M. *Uloga školskog liječnika u promociji zdravlja mladih*. Dostupno na: https://www.zzjzdnz.hr/download/vjesnik_53_-_spolno_zdravlje.pdf
28. Namjesnik L. Seksting, impulzivnost i rizična ponašanja studenata [Završni rad]. Zadar: Sveučilište u Zadru; 2022 [pristupljeno 04.04.2025.] Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:825101>
29. Protić, D. i Koraj, I. (2020). Spolnost i adolescencija. *Nastavnička revija*, 1, 21–39.
30. Prtain, L. (2023). 'Osvetnička pornografija kao oblik rodno uvjetovanog nasilja', Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, citirano: 24.04.2025., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:128224>
31. Pucić, M. (2024). *Seksualnost mladih: Značajke i izazovi današnjice* [Završni rad]. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Filozofski fakultet. Pristupljeno 10.04.2025. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:097954>
32. Puhalo, S. *Seksualnost stanovnika Bosne i Hercegovine i koliko se razlikuje od seksualnosti stanovnika Srbije i Hrvatske*, Laboratorija društvenih inovacija Pro Educa Banjaluka, 2025.
33. Ricijaš, N., Krajcer, M. i Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca – razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12(1), 45–63.
34. Sesar, K. i Dodaj, A. (2020). *Seksting: Razmjena seksualno eksplicitnog sadržaja*. Sveučilište u Mostaru.
35. Sharpe, T. H. (2003). Adult Sexuality. *The Family Journal*, 11(4), 420–426.
36. Šimić, K. (2021). Seksting među adolescentima. *18(2)*, 309–322.
37. Simpson, J. (2014). Revenge Porn: What is it and how widespread is the problem? *The Independent*, 2 July; Chiarini, A. (2013). "I was a victim of revenge porn." *The Guardian*, 19 November.

38. Vejmelka, L. i Jurinić, J. (2020). Terminologija i konceptualizacija seksualnog iskorištavanja djece na internetu. *Kriminologija & socijalna integracija*, 28(1), 95–114.
39. Zubanović, L. (2022). *Odnos sekstinga, traženja uzbuđenja i rizičnih ponašanja kod mladih odraslih* [Završni rad]. Zadar: Sveučilište u Zadru. Pristupljeno 05.04.2025. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:039036>

SEXTING AND DIGITAL VICTIMIZATION: CRIMINOLOGICAL AND HEALTH ASPECTS OF THE PHENOMENON

Abstract: *This paper analyzes sexting among young people through health, criminological, and legal aspects, with a particular focus on patterns of digital communication, coercion, and the consequences of unauthorized sharing of intimate content. The research was conducted on a sample of 35 respondents who had experience with sexting. Using a survey questionnaire, their demographic characteristics, frequency and manner of sexting, use of dating applications, experiences with sexting coercion, and awareness of possible consequences and legal protection were examined. The results show that most respondents practice sexting with their partner, while a smaller number sent content to people they met online. Additionally, some respondents experienced sexting coercion and unauthorized sharing of intimate content. A notable finding is the uncertainty among young people regarding legal protection mechanisms. These findings highlight the need for further education and awareness-raising about the risks of sexting and protective measures.*

Keywords: *sexting, risky sexual behaviors, digital communication*

CYBER NASILJE MEĐU STUDENTIMA VISOKOG OBRAZOVANJA: OBRASCI, PERCEPCIJA I ULOGA INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA U PREVENCIJI

Aldijana Omerović MA

Univerzitet FINRA Tuzla, Bosna i Hercegovina. aldijana.finra@gmail.com i

Doc.dr.sci. Almira Salkić

Univerzitet FINRA Tuzla Bosna i Hercegovina. almira.salkic@hotmail.com

***Sažetak:** Cyber nasilje predstavlja rastući problem u digitalno povezanim akademskim zajednicama, sa značajnim posljedicama po mentalno zdravlje i akademski uspjeh studenata. Cilj ovog rada bio je da se ispita rasprostranjenost, oblici i percepcija cyber nasilja među studentima visokoškolskih ustanova, kao i da se identifikuje uloga informacionih tehnologija u njegovoj prevenciji i prepoznavanju. Istraživanje je provedeno anketiranjem studenata različitih studijskih programa, pri čemu su prikupljeni kvantitativni podaci analizirani statističkim metodama. Rezultati pokazuju da je značajan broj ispitanika bio izložen različitim oblicima online nasilja, najčešće putem društvenih mreža i aplikacija za razmjenu poruka. Većina studenata prepoznaje cyber nasilje, ali istovremeno izražava nesigurnost u pogledu prijavljivanja i dostupnih mehanizama zaštite. Na osnovu rezultata, predložene su smjernice za unapređenje edukativnih IT alata i kreiranje digitalnih protokola koji bi omogućili pravovremeno prepoznavanje i suzbijanje cyber nasilja u visokom obrazovanju.*

***Ključne riječi:** cyber nasilje, studenti, visoko obrazovanje, digitalna sigurnost, društvene mreže, informacione tehnologije, prevencija, online komunikacija.*

1. UVOD

Razvoj interneta i digitalnih komunikacija donio je mnoge prednosti, ali i pojavu novih oblika nasilja. **Cyber nasilje** (također poznato kao elektronsko ili online nasilje) podrazumijeva namjerno uznemiravanje, zlostavljanje ili ponižavanje osobe putem digitalnih medija. Iako se često istražuje među djecom i tinejdžerima, ovaj fenomen je prisutan i među studentima visokog obrazovanja. Prema jednom međunarodnom istraživanju, oko 22% univerzitetskih studenata u SAD prijavilo je da su bili žrtve online zlostavljanja a 38% je poznavalo nekog ko je bio žrtva istovremeno, u Bosni i Hercegovini više od polovine djece već je iskusilo neprijatnosti na internetu, pri čemu čak 85% njih o tome nije ni s kim razgovaralo. Ovi podaci ukazuju da problem cyber nasilja započinje već u osnovnoškolskom uzrastu i može se nastaviti u studentskoj dobi. Negativne posljedice cyber nasilja mogu biti jednake ili čak ozbiljnije od tradicionalnog vršnjačkog nasilja. Žrtve mogu iskusiti stres, anksioznost, pad samopouzdanja i akademskog uspjeha, pa čak i depresiju. Zabilježeni su i tragični slučajevi gdje je kontinuirano online zlostavljanje doprinijelo suicidalnim mislima ili pokušajima. Zbog anonimnosti koju internet pruža, počinioci često osjećaju manju odgovornost, a zlostavljanje se može odvijati **24 sata dnevno**, čineći da se žrtva nigdje ne osjeća sigurno. U akademskoj zajednici, ovakvi incidenti mogu narušiti kvalitet studiranja,

dovesti do povlačenja studenata iz društvenog okruženja pa i do odustajanja od studija. **Cilj ovog rada** je ispitati rasprostranjenost i karakteristike cyber nasilja među studentima visokoškolskih ustanova u BiH. Istraživanje obuhvata koliko su studenti bili izloženi takvom nasilju, koje oblike nasilja su doživjeli, na kojim platformama se ono najčešće dešava, te kako reaguju na nasilje i u kojoj mjeri su upoznati s mogućnostima traženja pomoći. Na osnovu dobijenih rezultata, u diskusiji će se ti nalazi interpretirati u kontekstu postojećih istraživanja i ponudit će se preporuke za prevenciju i suzbijanje cyber nasilja u akademskoj zajednici.

2. PREGLED LITERATURE

Cyber nasilje predstavlja savremeni oblik zlostavljanja koji se odvija putem elektronskih i digitalnih sredstava, uključujući računare, tablete i mobilne telefone (Olweus, 2012). Ono se najčešće dešava putem SMS poruka, aplikacija, društvenih mreža, foruma i online igara, gdje korisnici mogu dijeliti, komentarisati ili širiti štetan sadržaj (Gualco et al., 2022). Cyber nasilje uključuje objavljivanje ili dijeljenje negativnih, štetnih, lažnih ili ponižavajućih sadržaja o drugoj osobi, kao i distribuciju privatnih informacija koje mogu izazvati sram ili emocionalnu štetu (Gualco et al., 2022). Za razliku od tradicionalnog vršnjačkog nasilja, cyber nasilje ima posebno štetne posljedice jer se sadržaj širi izuzetno brzo i često ostaje trajno dostupan (Nixon, 2014). Prema podacima UNICEF-ove ankete među 170.000 mladih u 30 zemalja, svaka treća osoba bila je žrtva online nasilja, a svaka peta je izostajala iz škole zbog toga (Gualco et al., 2022). Ovi podaci ukazuju na globalnu raširenost problema i potrebu za dodatnim istraživanjima u lokalnim kontekstima. U objašnjavanju uzroka cyber nasilja, često se koristi teorija triadnog recipročnog determinizma Alberta Bandure (1973), prema kojoj je ponašanje osobe određeno međusobnom interakcijom tri faktora: ličnih faktora (npr. kognitivni i emocionalni), okruženja i postojećeg ponašanja. Bandura navodi da lične karakteristike poput spola i dobi mogu uticati na agresivnost – muškarci su generalno skloniji agresivnom ponašanju, dok se mlađe osobe češće uključuju u elektronske oblike nasilja (Brame et al., 2001; Olweus, 1993). Okruženje, posebno socijalni običaji i norme, također igra važnu ulogu. U sredinama gdje se nasilje toleriše, kao što je zabilježeno u nekim afričkim zemljama, cyber nasilje može biti izraženije (Sam et al., 2019). Ponašanje koje učenici već ispoljavaju takođe utiče na njihovu sklonost nasilju – posmatranje nasilja kod drugih može podstaći slično ponašanje kod posmatrača. Wegge et al. (2016) su u istraživanju na adolescentima utvrdili da počinioci cyber nasilja često dobijaju percepciju popularnosti, što im dodatno motivira ovakvo ponašanje. Hoff i Mitchell (2009) ističu da nasilje često proizlazi iz problema u vezama, poput ljubomore, netolerancije i prekida odnosa. Ismail et al. (2016) navode da osobe sa višim samopouzdanjem rjeđe podležu negativnim oblicima ponašanja, jer posjeduju bolje vještine prilagodbe. S obzirom na efekte, Sam et al. (2019) ističu da, iako je većina učesnika iskusila cyber nasilje, uticaj na psihološko zdravlje bio je skroman. Nasuprot tome, Agbeko i Kwaa-Aidoo (2018) nalaze da su žrtve često zatvarale svoje naloge na društvenim mrežama, dok su neki potpuno prestali koristiti digitalne uređaje. Šleglova i Cerna (2011) ističu da iskustva cyber nasilja mogu dovesti do sniženog samopouzdanja, depresije, nepovjerenja prema drugima i čak do samopovređivanja. Cyber nasilje ne ostavlja fizičke tragove, ali izaziva duboke psihološke i socijalne posljedice,

koje se često ignorišu. Campbell et al. (2013) su pokazali da počinioci nisu uvijek svjesni štete koju nanose, dok su istovremeno imali više problema sa stresom, depresijom i anksioznošću nego njihovi vršnjaci koji nisu uključeni u nasilje. Sve to potvrđuje da cyber nasilje nije samo „digitalni problem“, već ozbiljan društveni izazov koji zahtijeva sistemske mjere. U zaključku, postoje brojni faktori koji utiču na pojavu i posljedice cyber nasilja, uključujući individualne osobine, društvene norme i prethodno iskustvo sa nasiljem. Iako se pojavljuje u digitalnom okruženju, njegovi efekti su stvarni i mogu imati dugoročne posljedice. Razumijevanje teorijskih okvira i nalaza prethodnih istraživanja ključno je za kreiranje efikasnih preventivnih strategija.

3. METODOLOGIJA

Istraživanje je provedeno kvantitativnom metodom anketiranja među studentima različitih fakulteta u Bosni i Hercegovini. Anketa je bila anonimna i dobrovoljna, a distribuirana je online početkom 2025. godine. Ukupno je u uzorku sudjelovalo **200 studenata** sa državnih i privatnih univerziteta, obuhvatajući različite studijske programe i godine studija. Od toga je približno 60% ispitanika bilo ženskog spola, a 40% muškog, što otprilike odražava rodni sastav studentske populacije. Anketni upitnik sadržavao je pitanja osmišljena za potrebe ovog istraživanja. U prvom dijelu prikupljeni su opći podaci o ispitanicima (spol, dob, fakultet/godina studija). U glavnom dijelu, studenti su odgovarali na pitanja o iskustvu **cyber nasilja**, uključujući: (a) da li su ikada bili žrtva nekog oblika online nasilja i koliko često, (b) koje konkretne oblike nasilja su doživjeli (npr. uvredljive poruke, prijetnje, isključivanje iz online grupa), (c) na kojim online platformama ili servisima su ta iskustva doživjeli, (d) kako su reagovali na nasilje (ignoriranje, blokiranje, prijavljivanje itd.), te (e) da li znaju kome se mogu obratiti za pomoć u takvim situacijama. Pitanja su uglavnom bila zatvorenog tipa (sa višestrukim izborom), uz nekoliko otvorenih pitanja za dodatna pojašnjenja. Podaci prikupljeni anketom obrađeni su deskriptivnom statistikom – izračunati su procenti i frekvencije odgovora za relevantna pitanja. Svi odgovori su analizirani skupno; identitet ispitanika ostao je nepoznat istraživačima, čime je osigurana anonimnost i etičnost istraživanja.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Profil ispitanika Uzorak od 200 studenata obuhvatio je mlade od 19 do 25 godina iz raznih dijelova BiH.

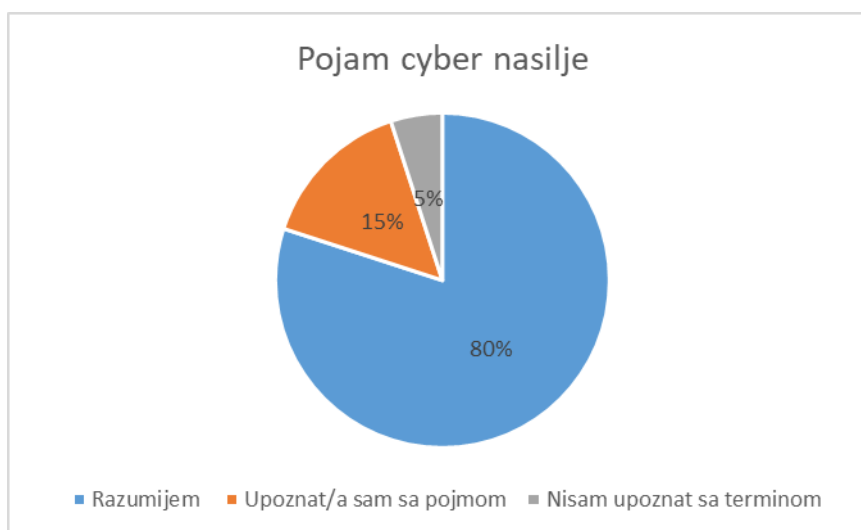
	Godine ispitanika	Valid N (listwise)
N	200	200
Range	6.00	
Minimum	19.00	
Maximum	25.00	
Mean	21.90	
Std. Deviation	1.57	

Većina ispitanika (87%) svakodnevno aktivno koristi internet i društvene mreže, što potvrđuje da je digitalni prostor integralan dio njihovog života.

Tabela 3 Dnevna upotreba internet i društvenih mreža

Upotreba internet i društvenih mreža	Broj studenata (N)	Procenat (%)
Aktivno koristi svakodnevno	174	87%
Ne koristi redovno ili povremeno	26	13%
Ukupno	200	100%

Također, 80% ispitanika smatra da dobro razumije pojam "cyber nasilje", 15% je čulo za taj pojam ali nije potpuno sigurno u značenje, dok 5% nije upoznato s tim terminom. Ovi pokazatelji sugerišu visoku svijest o konceptu cyber nasilja među studentima.

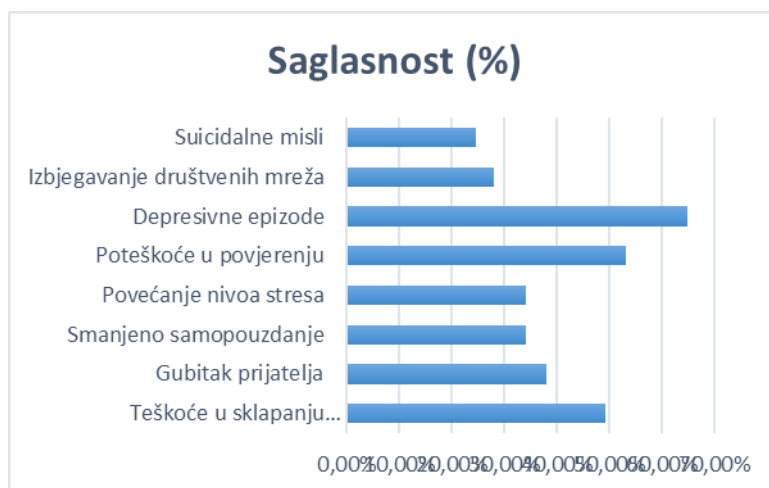
Grafikon 3 Razumijevanje pojma cyber nasilja

Prevalenca cyber nasilja: Rezultati ankete pokazuju zabrinjavajuću rasprostranjenost cyber nasilja među studentima. Na pitanje "Da li ste ikada bili žrtva nasilja putem interneta (društvenih mreža ili drugih online platformi)?", oko 70% ispitanika (otprilike 140 studenata) odgovorilo je potvrdno da su bar jednom iskusili neki oblik online zlostavljanja tokom svog studiranja. Preostalih 30% studenata navodi da nikada nisu doživjeli takav vid nasilja. Detaljnije, većina žrtava navodi da su se incidenti dešavali rijetko ili povremeno – npr. ~25% ukupnog uzorka kaže da je doživjelo cyber nasilje samo jedanput ili dvaput, a oko 30% da se to dešavalo povremeno kroz studij. Ipak, značajan dio studenata spada u kategoriju učestalih žrtava: oko 10% ispitanika izjavilo je da su često bili meta online nasilja, a 5% da se to dešava vrlo često. Ovi podaci ilustriraju da je više od dvije trećine studenata iskusilo cyber nasilje u nekom obliku, što ukazuje da ovaj problem nije nimalo zanemarljiv.

Tabela 4 Percepcija uzroka cyber nasilja među studentima

UZROK	SAGLASNOST (%)
POPULARNOST MEĐU PRIJATELJIMA	74,9%
IZNUĐIVANJE NOVCA	78,4%
OSVETA	76,3%
SUOČAVANJE SA STRESOM I TRAUMOM	59,1%
NISKO SAMOPOUZDANJE	60,9%
PROBLEMI U PORODICI	43,0%

Analiza podataka prikazanih u Tabeli 2 ukazuje da studenti visokoškolskih ustanova prepoznaju povećanje popularnosti među vršnjacima (74,9%), iznuđivanje novca (78,4%) i osvetu (76,3%) kao vodeće uzroke cyber nasilja. Takođe, nisko samopouzdanje (60,9%) i suočavanje sa stresom i traumom (59,1%) su često percipirani kao faktori koji doprinose pojavi ovog oblika nasilja. Problemi u porodici su prepoznati kod 43% studenata, što i dalje predstavlja značajan udio. Ovi rezultati sugerišu da su kako lični, tako i socijalni faktori presudni u pojavi cyber nasilja. Anketa je ispitala i gdje (na kojim online servisima) se cyber nasilje najčešće dešavalo. Rezultati pokazuju da su društvene mreže primarni prostor cyber nasilja među studentima. Među onima koji su iskusili nasilje, gotovo svi (oko 90%) navode barem jednu popularnu društvenu mrežu kao mjesto incidenta. Facebook, Instagram i TikTok su posebno istaknuti – zbirno oko 80% žrtava kaže da je nasilje doživjelo upravo na tim platformama. Ovo i ne iznenađuje s obzirom na veliku popularnost ovih mreža i činjenicu da se komunikacija studenata velikim dijelom odvija javno ili polujavno na njima. Aplikacije za dopisivanje (poput WhatsAppa, Vibera, Facebook Messengera) su sljedeće na listi: oko 35% ispitanika koji su doživjeli nasilje kaže da se ono dešavalo kroz privatne poruke u chat aplikacijama. Tu spadaju slučajevi slanja prijetećih ili uvredljivih poruka "u inbox" ili grupnim chatovima. Manji broj (oko 10%) spomenuo je i druge digitalne kanale kao što su studentski forumi, e-mail ili specijalizirane platforme za učenje, no društvene mreže i chat aplikacije su ubjedljivo najčešći. Važno je napomenuti da su mnogi studenti naveli više od jedne platforme, što sugerise da se zlostavljanje može prelići s jedne mreže na drugu (npr. konflikt započet na Instagramu nastavlja se u Viber grupi i slično).

Grafikon 4: Percepcija efekata cyber nasilja među studentima

Rezultati prikazani na Grafikonu 2 pokazuju da su najizraženiji efekti cyber nasilja među studentima depresivne epizode (64,9%) i poteškoće u povjerenju prema ljudima (53,0%). Takođe, značajan broj studenata povezuje cyber nasilje sa teškoćama u sklapanju prijateljstava (49,1%), dok je gubitak prijatelja izražen kod 38% ispitanika. Uočeno je da oko trećine studenata percipira smanjenje samopouzdanja i povećan nivo stresa kao posljedice cyber nasilja. Manji procenat studenata (28,0%) navodi da su zbog nasilja izbjegavali upotrebu društvenih mreža, dok 24,6% povezuje iskustva cyber nasilja sa razvojem suicidalnih misli. Ovi podaci ukazuju na ozbiljne posljedice po mentalno zdravlje i socijalnu funkcionalnost studenata. Studenti koji su bili izloženi cyber nasilju prijavili su različite **oblike zlostavljanja** na internetu. Najčešći oblik je bilo **verbalno vrijeđanje i uznemiravanje**, koje je iskusilo oko **55%** svih ispitanika (odnosno ~78% onih koji su bili žrtve). To uključuje dobivanje uvredljivih poruka, javno **sramoćenje** putem komentara ili postova, te širenje **ružno uvrijedljivog sadržaja** o osobi. Drugi čest oblik je **prijetnja nasiljem** ili neželjeno zastrašivanje – takve direktne ili indirektne prijetnje (poput poruka tipa "znaš li šta te čeka" ili prijetnje fizičkim napadom) navelo je oko **20%** ispitanih studenata. **Isključivanje iz online grupa** ili diskusija kao vid socijalne izolacije takođe je zabilježeno: približno **15%** studenata navodi da su doživjeli da budu namjerno isključeni ili ignorisani u online grupnim chatovima (npr. Viber/WhatsApp grupe za seminarske radove ili društvene aktivnosti), što su doživjeli kao vid nasilnog ponašanja. Pored ovih navedenih oblika, neki studenti spominju i **širenje lažnih glasina** o njima na društvenim mrežama ili **nedobrovoljno dijeljenje njihovih privatnih fotografija** uz podrugljive komentare, iako su ovi slučajevi rjeđi (ispod 10%). Više ispitanika je moglo odabrati više oblika, što pokazuje da su neki trpjeli kombinaciju različitih vrsta online zlostavljanja.

Tabela 5 Reakcije i traženje pomoći kod cyber nasilja

VRSTA REAKCIJE	PROCENAT (%)
IGNORISANJE ILI PASIVNO PONAŠANJE	55%
BLOKIRANJE NAPADAČA	45%
SUOČAVANJE SA NASILNIKOM (VERBALNA ODBRANA)	20%
PRIJAVLJIVANJE SLUŽBENIM OSOBAMA/INSTITUCIJAMA	10%
RAZGOVOR SA PORODICOM ILI PRIJATELJIMA	15%
NISU NIKOME ISPRIČALI O INCIDENTU	40%+

Ponašanje studenata u ulozi žrtve cyber nasilja variralo je, ali neki trendovi su primjetni. Najčešća neposredna reakcija na online nasilje bila je **ignoriranje ili pasivno ponašanje**. Više od polovine ispitanih žrtava (oko 55%) navodi da su pokušali ignorisati uvrede ili prijetnje, nadajući se da će zlostavljač odustati. S tim u vezi, **blokiranje napadača** na društvenoj mreži ili aplikaciji također je često korištena mjera – oko 45% studenata koji su doživjeli nasilje kaže da su blokirali profil osobe koja ih je uznemiravala, kako bi prekinuli dalju komunikaciju. Manji dio ispitanika odlučio se na **suočavanje** sa nasilnikom: približno 20% žrtava odgovorilo je nazad počiniocu (npr. pokušali su se odbraniti verbalno ili tražiti objašnjenje), ali često bez uspjeha ili uz rizik eskalacije konflikta. **Prijavljivanje incidenta nadležnim osobama ili institucijama** bilo je relativno rijetko. Samo oko **10%** žrtava kaže da je slučaj cyber nasilja prijavilo nekoj službenoj osobi. Još oko 15% ispitanih nije formalno prijavilo vlastima, ali su potražili pomoć razgovarajući sa **prijateljem ili članom porodice** o onome što im se dogodilo. Značajan broj (preko 40% žrtava) **nije nikome ispričao** o incidentu, što ukazuje na osjećaj stida, straha ili uvjerenje da prijavljivanje ne bi pomoglo. Kada je riječ o tome **znaju li studenti kome se mogu obratiti** za pomoć u slučaju cyber nasilja – odgovori sugeriraju nedovoljnu informisanost. Samo **oko četvrtine (25%)** svih ispitanih studenata izjavilo je da su **dobro upoznati** s tim kome mogu prijaviti cyber nasilje ili potražiti savjet (npr. poznaju određene organizacije, policijske odjele za cyber kriminal ili dostupne telefonske linije za pomoć). Još oko 40% je odgovorilo da je **donekle upoznato** – čuli su za neke opcije (poput prijave policiji, razgovora sa psihologom na fakultetu, ili prijave administratorima društvenih mreža), ali nisu sigurni kako bi tačno to sproveli ili kome konkretno da se jave na univerzitetu. Preostalih ~35% studenata priznaje da **ne zna kome bi se obratilo** u takvoj situaciji; neki su dodali da "vjerovatno ne bi ni znali odakle da počnu" ili da nisu svjesni postojanja ikakvih službi podrške za žrtve online zlostavljanja u sklopu njihovih institucija. Ovakav podatak upućuje na potencijalni jaz između potrebe za pomoći i dostupnosti ili promocije te pomoći među studentskom populacijom.

5. ZAKLJUČAK

Cyber nasilje među studentima visokoškolskih ustanova predstavlja ozbiljan izazov koji značajno utječe na njihovo mentalno zdravlje, društvene odnose i akademski uspjeh. Istraživanje je pokazalo da više od dvije trećine studenata ima iskustvo s nekim oblikom online nasilja, pri čemu su društvene mreže i aplikacije za dopisivanje najčešća mjesta dešavanja takvih incidenata. Najzastupljeniji oblici cyber nasilja su verbalno vrijeđanje, uznemiravanje i prijetnje, dok su reakcije žrtava najčešće bile ignorisanje nasilja i blokiranje napadača, uz relativno rijetku praksu prijavljivanja nadležnim institucijama. Posebno zabrinjava podatak da značajan broj studenata nije upoznat s dostupnim mehanizmima zaštite niti zna kome se može obratiti za pomoć. Analiza uzroka pokazala je da su povećanje popularnosti, nisko samopouzdanje, osvetničke pobude i problemi u porodici ključni faktori koji doprinose pojavi cyber nasilja. Posljedice uključuju depresivne epizode, pad samopouzdanja, gubitak prijateljstva i, u težim slučajevima, razvoj suicidalnih misli. S obzirom na rasprostranjenost problema i ozbiljne posljedice, neophodno je da visokoškolske ustanove sistemski pristupe ovom fenomenu. Preporučuje se implementacija edukativnih programa o digitalnoj sigurnosti, uspostavljanje jasnih procedura za prijavljivanje nasilja i jačanje podrške studentima kroz psihološko savjetovanje. Također, važno je razvijati digitalne protokole i alate koji omogućavaju rano prepoznavanje i efikasno suzbijanje cyber nasilja, čime bi se doprinosilo stvaranju sigurnijeg akademskog okruženja. Dalja istraživanja bi trebala biti usmjerena na dublje razumijevanje specifičnih potreba studenata u kontekstu prevencije i intervencije, kao i na evaluaciju učinkovitosti primijenjenih mjera zaštite u visokoškolskim institucijama.

5. LITERATURA:

1. Agbeko, M. and Kwaa-Aidoo, E.K. (2018), "An exploration of the cyber bullying phenomenon among teenagers in Southern Ghana", *African Journal of Applied Research (AJAR)*, Vol. 4 No. 2, pp. 119-129.
2. Bandura, A. (1973), *Aggression: A Social Learning Analysis*, Prentice-Hall, New York, NY.
3. Brame, B., Nagin, D.S. and Tremblay, R.E. (2001), "Developmental trajectories of physical aggression from school entry to late adolescence", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 42 No. 4, pp. 503-512.
4. Campbell, M.A., Slee, P.T., Spears, B., Butler, D. and Kift, S. (2013), "Do cyberbullies suffer too? Cyberbullies' perceptions of the harm they cause to others and to their own mental health", *School Psychology International*, Vol. 34 No. 6, pp. 613-629.
5. Gualco, B., Focardi, M., Defraia, B., Calvello, P. and Rensi, R. (2022), "Cyberbullying victimization among adolescents: results of the international self-report delinquency study 3", *International Journal of Adolescence and Youth*, Vol. 27 No. 1, pp. 125-134.
6. Hoff, D.L. and Mitchell, S.N. (2009), "Cyberbullying: causes, effects, and remedies", *Journal of Educational Administration*, Vol. 47 No. 5, pp. 652-665.

7. Ismail, S., Ferreira, N. and Coetzee, M. (2016), “Young emerging adults’ graduateness and career adaptability: exploring the moderating role of self-esteem”, *Journal of Psychology in Africa*, Vol. 26 No. 1, pp. 1-10.
8. Nixon, C.L. (2014), “Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health”, *adolescent health”, Medicine and Therapeutics*, Vol. 5, pp. 143-158
9. Olweus, D. (2012). *Cyberbullying: An overrated phenomenon?*. *European Journal of Developmental Psychology*.
10. Sam, D.L., Bruce, D., Agyemang, C.B., Amponsah, B. and Arkorful, H. (2019), “Cyberbullying victimisation among high school and university students in Ghana”, *Deviant Behavior*, Vol. 40 No. 11, pp. 1305-1321.
11. Šle’glova, V. and Cerna, A. (2011), “Cyberbullying in adolescent victims: perception and coping”, *Cyber Psychology: journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, Vol. 5 No. 2, pp. 1-16
12. Wegge, D., Vandebosch, H., Eggermont, S. and Pabian, S. (2016), “Popularity through online harm: the longitudinal associations between cyberbullying and sociometric status in early adolescence”, *The Journal of Early Adolescence*, Vol. 36 No. 1, pp. 86-107.

CYBERBULLYING AMONG HIGHER EDUCATION STUDENTS: PATTERNS, PERCEPTION AND THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN PREVENTION

Abstract: *Cyberbullying is an increasing issue in digitally connected academic communities, with significant consequences for students' mental health and academic success. The aim of this paper was to examine the prevalence, forms, and perception of cyberbullying among higher education students, as well as to identify the role of information technologies in its prevention and recognition. The research was conducted through a survey of students from various academic programs, collecting quantitative data analyzed using statistical methods. Results indicate that a significant number of respondents were exposed to various forms of online violence, most commonly via social media and messaging apps. While most students recognize cyberbullying, they simultaneously express uncertainty regarding reporting and available protection mechanisms. Based on the findings, guidelines were proposed for improving educational IT tools and creating digital protocols to enable timely recognition and suppression of cyberbullying in higher education.*

Keywords: *cyberbullying, students, higher education, digital safety, social media, information technologies, prevention, online communication*

MOBING NA RADNOM MJESTU

Lucija Čavar

*studentica postiplomskih/master studija Fakulteta poslovne ekonomije
Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“ Bosna i Hercegovina. lucijacavar@gmail.com i*

Prof.dr.sci. Tanja Gavrić

*izvanredna profesorica i dekanesa Fakulteta poslovne ekonomije Sveučilišta/Univerziteta
„VITEZ. gavric@unvi.edu.ba*

Sažetak: Tema ovog rada je mobing na radnom mjestu, s naglaskom na pravne i društvene aspekte ovog sve prisutnijeg problema. U uvodnom dijelu definiraju se osnovni pojmovi vezani uz mobing, kao i razlozi odabira teme, budući da se mobing sve češće prepoznaje kao značajan uzrok narušenih međuljudskih odnosa, stresa i pada produktivnosti na radnom mjestu. Pojava mobinga razmatra se u kontekstu prava zaposlenika, s ciljem osvještavanja o važnosti prevencije i pravne zaštite žrtava. Metodologija istraživanja temelji se na kvalitativnoj analizi konkretne sudske presude vezane za kazneno djelo mobinga. Pomoću deskriptivne i analitičke metode proučena je dokumentacija koja se odnosi na konkretan slučaj, kako bi se što detaljnije prikazali elementi koji čine osnovu za pravno sankcioniranje mobinga. Istraživanje se oslanja na kombinaciju pravne analize i uvida u psihološke i organizacijske posljedice koje mobing uzrokuje.

U teorijskom dijelu rada razrađeni su oblici i faze mobinga, karakteristike zlostavljača i žrtve, kao i posljedice koje mobing ima na pojedinca i organizaciju. Poseban naglasak stavljen je na zakonodavni okvir Republike Hrvatske te međunarodne dokumente koji reguliraju zaštitu na radu. U četvrtom poglavlju prikazana je i interpretirana jedna konkretna sudska odluka u kojoj je prepoznato kazneno djelo mobinga, čime se ukazuje na mogućnosti pravne zaštite i važnost dokumentiranja i prijavljivanja zlostavljanja. U raspravi i zaključku iznose se ključna zapažanja dobivena istraživanjem te se naglašava potreba za boljim mehanizmima prevencije, edukacije i senzibilizacije poslodavaca i zaposlenika. Zaključno, ističe se kako je borba protiv mobinga odgovornost cijelog društva, a ne samo pojedinca, te da su za učinkovitu zaštitu radnika nužne i institucionalne promjene.

Ključne riječi: mobing, radno mjesto, sudska odluka, kazneno djelo, zaštita radnika, zlostavljanje, pravo, prevencija.

1. UVOD

Mobing na radnom mjestu, ponekad poznat i kao zlostavljanje na radnom mjestu, predstavlja ozbiljan društveni problem koji uključuje sustavno i namjerno izlaganje zaposlenika psihološkom nasilju. U ovoj vrsti zlostavljanja, pojedinci ili grupe na radnom mjestu ciljano targetiraju kolegu s namjerom da ga izoliraju, ponižavaju i agresivno ga napadaju. Cilj mobinga je obično uništiti osobnu i profesionalnu reputaciju mete, čineći ju društveno i emocionalno ranjivom. Posljedice mobinga mogu biti duboke i dugotrajne, kako za samu žrtvu, tako i za radnu okolinu i poslovnu organizaciju. Žrtve mobinga često pate od ozbiljnih psiholoških problema, poput depresije, anksioznosti, smanjenog samopouzdanja, pa čak i posttraumatskog stresnog poremećaja, što može dovesti do smanjenog radnog učinka, povećane bolovanja, a u ekstremnim slučajevima i napuštanja radnog mjesta. Na poslovnoj razini, mobing može imati ozbiljne negativne učinke na timsku dinamiku, smanjenje produktivnosti, visoku fluktuaciju zaposlenika i štetiti ugledu poduzeća. Sukobi na radnom mjestu nisu novost i u nekim su slučajevima čak korisni za poslovnu organizaciju, jer mogu dovesti do novih ideja, inovacija i boljih rješenja. Međutim, kada sukob prelazi granice profesionalnog nesuglasja i postaje oblik sustavnog maltretiranja, može imati ozbiljne posljedice za sve uključene strane. U situacijama kada jedan zaposlenik započne kampanju psihološkog terorizma protiv drugog, sukob više nije koristan ni za pojedinca ni za organizaciju. Ako taj pojedinac angažira kolege da podrže njegovu agresiju i psihološko zlostavljanje, mobing postaje institucionaliziran u radnoj okolini, što čini njegovu eliminaciju još težom. Ovo agresivno ponašanje može se manifestirati na razne načine, uključujući verbalno zlostavljanje, širenje laži, ponižavanje, prijetnje, izolaciju, pa čak i fizičko nasilje. U Hrvatskoj je problem mobinga postao značajna društvena tema, osobito u kontekstu sudskih postupaka koji se vode zbog zlostavljanja na radnom mjestu. Prema zakonodavstvu Republike Hrvatske, mobing je prepoznat kao oblik zlostavljanja koji narušava dostojanstvo i psihološko zdravlje zaposlenika. Mobing može biti kvalificiran kao prekršajno ili kazneno djelo, ovisno o njegovim ozbiljnostima i posljedicama. Kazneni zakon Republike Hrvatske (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21) obuhvaća odredbe koje se odnose na različite oblike zlostavljanja, uključujući nasilje, seksualno uznemiravanje, maltretiranje pojedinaca, podcjenjivanje i ponižavanje, te predviđa sankcije za počinitelje. Pored toga, Zakon o zaštiti na radu također propisuje obveze poslodavaca u pogledu sprječavanja i eliminiranja mobinga, kao i odgovornosti za pružanje sigurne i zdrave radne okoline. U pravnoj praksi hrvatskih sudova, mobing je postao često prijavljivana pojava, a sudske odluke jasno ukazuju na važnost pravne zaštite zaposlenika od takvog oblika zlostavljanja. Odluke hrvatskih sudova često uključuju analizu specifičnih slučajeva mobinga, procjenu ozbiljnosti ponašanja počinitelja, te određivanje odgovarajućih sankcija. Takvi slučajevi također pomažu u definiranju pravnih standarda i smjernica u suočavanju s mobingom na radnom mjestu. U ovom kontekstu, važno je analizirati specifične sudske odluke koje mogu biti ključne za razumijevanje sudske prakse u vezi s mobingom. Jedan od relevantnih slučajeva je presuda Žalbenog suda iz 2020. godine, u kojoj je tuženik H.V. svojim postupcima prema tužiteljici počinio radnje uznemiravanja koje su ozbiljno narušile njezino duševno zdravlje i povrijedile njezino dostojanstvo, ugled i čast (Notarius.hr, 2022.). Ova presuda, koja je postala pravomoćna, ilustrira način na koji hrvatski sudovi pristupaju

mobingu i pružaju pravnu zaštitu žrtvama. Sud je, analizirajući ponašanje tuženika, prepoznao ozbiljnost zlostavljanja i narušavanja psihološkog zdravlja žrtve, te izrekao odgovarajuće sankcije. Analizom ove odluke, uvidjet ćemo kako se u hrvatskoj pravnoj praksi tretira mobing i kako sudovi definiraju odgovornost za takvo ponašanje. Također, važan element analize bit će razmatranje procesa donošenja odluka o sankcijama za mobing, koji ima važnu ulogu u smanjenju učestalosti takvih zlostavljanja i stvaranju sigurnijih i zdravijih radnih okruženja. Vlasnici malih i srednjih poduzeća trebaju biti svjesni ozbiljnosti problema mobinga i poduzeti odgovarajuće mjere kako bi spriječili zlostavljanje na radnom mjestu. To uključuje implementaciju jasnih politika i protokola za prevenciju mobinga, edukaciju zaposlenika o pravilima ponašanja i etici na radnom mjestu, te pružanje podrške žrtvama zlostavljanja. Također, važno je stvoriti radnu kulturu koja potiče međusobno poštovanje, suradnju i podršku, čime se smanjuje mogućnost nastanka mobinga i drugih oblika zlostavljanja.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Metodologija istraživanja u ovom radu temelji se na dvama ključnim aspektima: teorijskoj analizi fenomena mobinga i prikazu konkretne sudske prakse u Hrvatskoj vezane uz zlostavljanje na radnom mjestu. Cilj je pružiti uvid u pravnu interpretaciju mobinga kroz analizu specifične sudske odluke, koja je donesena od strane Žalbenog suda, te povezati teorijske odrednice s praktičnim primjenama unutar hrvatskog pravnog okvira. Prvi dio istraživanja usmjeren je na teorijsko razmatranje fenomena mobinga, pri čemu će se detaljno analizirati definicije, oblici i uzroci mobinga, kao i posljedice koje mobing može imati na žrtve, radnu okolinu i organizaciju u cjelini. Kroz literaturu iz područja psihologije, socijalnih znanosti i prava, bit će istraženi različiti aspekti mobinga, uključujući sveobuhvatan pregled definicija, tipičnih obrazaca ponašanja počinitelja, kao i reakcije organizacija na prijavljene slučajeve. Osim toga, razmotrit će se zakonodavni okvir Republike Hrvatske, uključujući relevantne zakone koji reguliraju prava zaposlenika i obveze poslodavaca u pogledu sprječavanja mobinga, kao i zakonske sankcije za počinitelje. Ovaj teorijski okvir omogućit će bolje razumijevanje mobinga kao društvenog i pravnog problema. Drugi dio metodologije usmjeren je na analizu konkretne sudske odluke koju je donio Žalbeni sud u procesu prvostupanjske presude za uznemiravanje, povredu dostojanstva te ugleda i časti tužiteljice. Tuženik, H.V., svojim ponašanjem i postupcima prema tužiteljici u Službi za podršku pripremi i provedbi EU projekata, ozbiljno je narušio njezino duševno zdravlje i radne uvjete. Tužiteljica je, zbog postupaka tuženika, bila onemogućena u obavljanju svojih osnovnih radnih zadataka kao koordinatorica EU projekata, čime je došlo do ozbiljnog smanjenja njezine profesionalne efikasnosti i emocionalnog stresa. U okviru metodologije rada, odabir konkretne presude Vrhovnog suda Republike Hrvatske kao primjera analize u ovom istraživanju temelji se na njezinoj relevantnosti, kompleksnosti i primjenjivosti za razumijevanje pravne prakse u području mobinga u Republici Hrvatskoj. Presuda se ističe kao značajan izvor jer konkretno prikazuje kako najviša sudska instanca u zemlji pristupa analizi radnog zlostavljanja, odnosno mobinga, uz primjenu relevantnih zakonskih propisa, posebice Zakona o radu i propisa o zaštiti dostojanstva radnika. Odabrani slučaj obuhvaća ključne elemente mobinga – sustavno psihološko uznemiravanje, onemogućavanje osnovnih uvjeta za rad i emocionalnu degradaciju zaposlenice – što ga čini prikladnim primjerom za

ilustraciju kako hrvatski sudovi tumače i vrednuju takvo ponašanje u stvarnim radnim okolnostima. Osim pravnog aspekta, ova presuda je metodološki značajna jer omogućuje analizu interdisciplinarnih elemenata – uključujući psihološke, organizacijske i etičke – koji se sve češće uzimaju u obzir pri prosudbi štetnosti zlostavljanja na radnom mjestu. Posebno se ističe pristup Žalbenog suda u razmatranju štetnih posljedica po mentalno zdravlje žrtve te u sagledavanju uloge poslodavca u sprečavanju i pravovremenom reagiranju na prijave o zlostavljanju. Time presuda doprinosi razumijevanju kriterija koje sudska praksa koristi za utvrđivanje postojanja mobinga i odgovornosti poslodavca, što je od ključnog značaja za buduće akademske i stručne analize ove problematike. Stoga je odabir upravo ove presude metodološki opravdan jer predstavlja relevantan i detaljno obrazložen primjer koji omogućuje produbljeno razumijevanje normativnih okvira, sudske interpretacije zakona i praktičnih implikacija slučajeva mobinga na radnom mjestu. Njezina analitička vrijednost leži u tome što pokazuje konkretne pravne standarde koje sudovi primjenjuju prilikom utvrđivanja povrede prava zaposlenika, čime ovaj primjer nadilazi puku ilustraciju i postaje temelj za dublju kritičku obradu teme u okviru ovog seminarskog rada.

3. TEORIJSKE ODREDNICE MOBINGA

Mobing, često označen i kao nasilništvo na radnom mjestu, predstavlja ozbiljan društveni problem koji se sve više prepoznaje i istražuje u različitim organizacijama, uključujući korporacije, javne i privatne institucije, te mnoge druge sektore. Mobing na radnom mjestu obuhvaća sistematsko emocionalno i psihološko maltretiranje pojedinca od strane grupe zaposlenika ili kolega, čije ponašanje ima za cilj oduzimanje radne sposobnosti i duševnog zdravlja žrtve, kao i njezinu marginalizaciju i isključenje iz društvenih i profesionalnih krugova. Kako ističe Hirigoyen (2013), mobing se često pojavljuje u obliku grupne agresije, gdje grupu ljudi motivira ljubomora ili osjećaj inferiornosti prema kolegi čije vještine ili uspjesi ne mogu konkurirati onima koje posjeduju sami počinitelji. Ova vrsta psihološke agresije može se opisati kao ponašanje koje nalikuje instinktivnim oblicima ponašanja kod životinja, kada se snažniji ili dominantniji članovi grupe odlučuju izolirati, napasti ili na drugi način maltretirati slabijeg člana kako bi potvrdili svoju dominaciju i smanjili prijetnju (Hirigoyen, 2013). U kontekstu mobinga, to se manifestira kroz različite oblike zlostavljanja, poput krađe tuđeg rada i njegovog predstavljanja kao vlastitog, dok istovremeno izbjegavaju priznanje kvalitete ili zasluga žrtve. Zlostavljači u situacijama mobinga često koriste vrlo sofisticirane metode za ostvarivanje svojih ciljeva. Kako objašnjavaju Kostelić i Martić (2005), mobing na radnom mjestu može uključivati sveobuhvatan spektar tehnika koje variraju od suptilnih, gotovo neprimjetnih, do otvorenih i očitih napada. Zlostavljači mogu optuživati žrtvu za stvari koje nije učinila, pokušavajući time narušiti njezin profesionalni ugled i oslabiti njezinu poziciju unutar organizacije. Šefovi i suradnici mogu, svjesno ili nesvjesno, favorizirati određene radnike, stvarajući time napetosti među kolegama, a zatim koristiti te sukobe kako bi izolirali onog radnika kojeg smatraju prijetnjom. Često se koristi manipulacija, nagovaranje drugih zaposlenika da izbjegavaju žrtvu i šire negativne informacije o njenom radu i ponašanju, čime se sustavno potkopava njezina profesionalna reputacija (Krkač, 2007). Zanimljivo je da uzroci mobinga na radnom mjestu nisu jednostavni ni jednoznačni. Često se temelje na osjećaju zavisti prema uspjesima ili sposobnostima žrtve, no mogu biti i rezultat borbe za moć, kontrole ili pokušaja

rješavanja "problematičnih" zaposlenika ili zviždača koji prijavljuju nepravilnosti u organizaciji. Kako Mustajbegović i Russo (2012) navode, bez obzira na razlog, sredstva koja se koriste za provođenje mobinga obično su slična: isključivanje, ponižavanje, zastrašivanje i druge oblike emocionalnog nasilja. Ovi postupci imaju za cilj prisiliti zaposlenika da napusti svoje radno mjesto ili da se podvrgne uvjetima koji su neizdrživni, često uz dužički oblik prijetnje da će pretrpjeti daljnje posljedice ukoliko se opire. Mobing može imati ozbiljan utjecaj na psihološko i fizičko zdravlje žrtve, a posljedice su dugoročne. Istraživanja su pokazala da se žrtve mobinga suočavaju s velikim stresom, depresijom, anksioznošću, pa čak i s fizičkim bolestima kao što su nesаница, povišeni krvni tlak i kardiovaskularni problemi (Hogh, Mikkelsen i Hansen, 2011). Mobing može ozbiljno narušiti radnu efikasnost i motivaciju, uzrokujući da žrtve postanu demotivirane i loše volje, što se odražava i na njihove profesionalne sposobnosti i međuljudske odnose u radnoj okolini. U ekstremnim slučajevima, žrtve mobinga mogu razviti dugotrajne psihološke smetnje, što dovodi do nemogućnosti normalnog funkcioniranja u svakodnevnom životu (Astrauskaite, Kern i Notelaers, 2014). Kazneno pravo u Hrvatskoj, kao što je navedeno u Kaznenom zakonu (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21), prepoznaje mobing kao ozbiljan oblik nasilja na radnom mjestu. Zakonodavne odredbe vezane uz mobing omogućuju pravnu zaštitu zaposlenicima, uz obvezu poslodavaca da poduzmu mjere za prevenciju i sankcioniranje mobinga. Ipak, zakonodavni okvir u praksi ne nudi uvijek zadovoljavajuću zaštitu, jer je dokazivanje mobinga u mnogim slučajevima izuzetno teško. Samo sustavno praćenje takvih slučajeva, uz podršku stručnjaka i nužnost pružanja specifičnih alata za prevenciju, može dugoročno pomoći u smanjenju učestalosti mobinga na radnom mjestu.

Mobing na radnom mjestu, poznat i kao nasilništvo ili psihološko zlostavljanje, predstavlja ozbiljan problem u mnogim organizacijama, a obuhvaća različite oblike zlostavljanja i maltretiranja koje zaposleni mogu doživjeti od strane svojih kolega ili nadređenih. Ovaj oblik zlostavljanja može imati dugoročne negativne posljedice za mentalno zdravlje, fizičko stanje, ali i za profesionalnu izvedbu i opću dobrobit žrtve. Mobing se ne ograničava samo na verbalne napade, već uključuje i emocionalno, psihološko, socijalno, a ponekad i fizičko maltretiranje. To može uključivati isključivanje iz važnih razgovora, širenje neistinitih glasina, javno omalovažavanje, prijetnje, uskraćivanje potrebnih resursa za obavljanje posla, pa čak i fizičko nasilje, ovisno o težini situacije. Jedan od glavnih razloga za mobing prema Hirigoyenu (2013) jest profesionalna ljubomora. Naime, suradnici ili nadređeni mogu postati ljubomorni na visoku razinu vještina, postignuća i uspjeha određenog zaposlenika. Ova ljubomora često se razvija u negativna osjećanja prema toj osobi, koja se smatra prijetnjom za vlastitu poziciju ili status u organizaciji. U tom kontekstu, mobing postaje sredstvo kojim pokušavaju smanjiti ugled ili omesti rad i napredovanje zaposlenika kako bi ga "izbacili" iz organizacije, a time i smanjili prijetnju svojoj profesionalnoj stabilnosti. Taj oblik mobinga obično uključuje stalnu kritiku i podcjenjivanje rada zaposlenika, bez obzira na njegovu stvarnu kvalitetu, a ciljana osoba postaje žrtvom sustavnih napada koji se javljaju kroz duži vremenski period.

S druge strane, postoji i situacija u kojoj mobing nastaje kao rezultat nastojanja da se održava status quo unutar tima ili organizacije. Ako zaposlenik dosljedno premašuje zahtjeve

produktivnosti i uspjeha koje postavlja organizacija, drugi članovi tima mogu se osjećati ugroženo, jer bi se od njih mogli početi očekivati isti ili čak viši standardi. Takvi zaposlenici, zabrinuti da će biti postavljeni isti visoki zahtjevi prema njima, često se odlučuju poduzeti mjere koje mogu ometati napore kolege. U takvim situacijama, mobing postaje način da se sabotira uspjeh kolege, smanji njegov utjecaj i postigne povratak na "sigurniji" standard unutar tima. Iako se često povezuje s osobama koje su visoko kompetentne i uspješne, mobing može biti usmjeren i prema zaposlenicima koji imaju lošije rezultate ili koji se smatraju "teškim" zaposlenicima. U takvim slučajevima, ciljana osoba možda nije produktivna ili efikasna, ali je teško je otpustiti iz organizacije zbog postojećih proceduralnih i administrativnih prepreka. U ovom kontekstu, mobing može biti način na koji kolege ili nadređeni pokušavaju natjerati takve zaposlenike da napuste organizaciju ili da njihovo prisustvo postane nesnosno, kako bi se eliminirali iz tima. Takav mobing obično se javlja u organizacijama koje ne provode redovite provjere zaposlenika ili učinkovitosti, čime stvaraju prostor za "nesređeno" ponašanje koje doprinosi negativnoj radnoj atmosferi. Poseban oblik mobinga odnosi se na zviždače, osobe koje izvještavaju o nepravilnostima, nezakonitim radnjama ili lošim praksama u organizaciji. Iako zakon štiti zviždače od odmazde od strane poslodavca, često se dogodi da kolege ili nadređeni pokrenu mobing kampanju protiv tih zaposlenika kako bi ih prisilili da napuste organizaciju ili da smanje svoj učinak. Takve osobe, često nazivane "zviždačima", postaju predmet napada koji nisu samo emocionalni ili psihološki, već i vrlo ozbiljni, jer može doći do degradacije njihovih radnih zadataka, smanjenja plaće, prijetnji otkazom ili čak pravnim prijetnjama koje ih mogu obeshrabriti da nastave ukazivati na nepravilnosti. Zviždači, iako zaštićeni zakonom, suočavaju se s velikim poteškoćama u dokazivanju da je mobing motiviran osvetom, što može rezultirati pravnim i emocionalnim posljedicama za njih. Pored profesionalnih razloga za mobing, često postoji i osobna motivacija koja može biti ključna za razumijevanje mobinga u određenim radnim sredinama. Nasilničke osobnosti među nadređenima ili kolegama mogu uživati u moći koju imaju nad drugim zaposlenicima. Takve osobe, poznate po svom dominantnom ponašanju, često ne samo da žele dominirati nad drugima, već i osjećaju užitek u stvaranju patnje kod svojih kolega. Ovaj oblik mobinga može uključivati sustavno psihološko maltretiranje, prijetnje i verbalne napade, koji imaju za cilj slomiti volju i samopouzdanje mete. Također, postoji i fenomen gdje zaposlenici koji nisu skloni nasilju mogu sudjelovati u mobingu iz straha da će, ako se ne pridruže kolegama u maltretiranju, postati sami žrtve mobinga. U takvim situacijama, motivacija za sudjelovanjem u mobingu nije nužno osobna ili profesionalna, već više vezana uz socijalni pritisak i strah od postajanja metom nasilja. Ovi različiti razlozi za mobing čine ga kompleksnim i teško uočljivim fenomenom unutar organizacija, jer se vrlo često skrivaju iza svakodnevnog ponašanja i interakcija koje se čine "normalnima". Iako zakonodavstvo štiti prava zaposlenika i propisuje kazne za mobing, stvaranje radnih okruženja koja potiču poštovanje, međusobnu suradnju i otvorenu komunikaciju ključno je za prevenciju mobinga. Potrebno je provoditi obrazovanje i obuku na temu mobinga, kako bi se zaposlenici i menadžeri osvježili u prepoznavanju ovog fenomena i poduzimanju odgovarajućih mjera kako bi se stvorilo sigurno radno okruženje. Budući da su motivi za mobing različiti, teško je sastaviti jedan profil tipične žrtve mobinga. Neki istraživači vjeruju da uredski nasilnici biraju mete jer se one razlikuju od većine svojih kolega. Takve razlike mogu biti fizičke, poput visine, tjelesne mase, ili prisutnosti

invaliditeta, ali mogu obuhvatiti i razlike u spolu, rasi, vjeri ili seksualnoj orijentaciji (Hirigoyen, 2013.). Zlostavljači mogu biti skloni odabiru onih koji se svojim izgledom ili ponašanjem izdvajaju iz okvira većine, jer smatraju da su takve osobe lakše ciljati, a njihov društveni položaj može biti slabiji. Takvi ljudi mogu biti najslabija karika u radnoj sredini, zbog čega su, nažalost, često izloženi psihološkom zlostavljanju. Iako se takve razlike smatraju karakteristikama koje ne bi smjele utjecati na profesionalno ponašanje, one se često doživljavaju kao „drugačije“ i postaju izvorom sukoba u radnoj sredini. Neki istraživači primjećuju da su žrtve mobinga najčešće vrijedni radnici, skloni suradnji i timskom radu, te simpatične osobe koje se ne sukobljavaju (Hirigoyen, 2013). Iako takve osobine mogu zvučati kao prednosti, one često postaju slabosti u radnom okruženju. Nasilnici uočavaju osobe koje su sklone izbjegavanju konflikata i koje žele održati harmonične odnose unutar tima. Takvi zaposlenici, koji nastoje biti prijateljski nastrojeni i spremni na kompromis, mogu postati žrtve zlostavljanja jer ne reagiraju agresivno na maltretiranje i nisu skloni otvoreno se suprotstaviti. Nasilnici često koriste ovu pasivnost u svoju korist, iskorištavajući nesklonost žrtve da se suprotstavi nasilju, što im omogućuje da nastave sa svojim ponašanjem bez ozbiljnih posljedica. Drugo razmatranje odnosi se na to kako mete reagiraju na početne pokušaje zlostavljanja. Neka istraživanja ukazuju na važnost sposobnosti žrtve da rano prepozna da se zlostavljanje događa i da se zauzme za sebe (Petar, 2005.). Osobe koje su sposobne prepoznati znakove mobinga u ranoj fazi i koje imaju hrabrosti zauzeti se za sebe, obično mogu spriječiti daljnje eskaliranje nasilja. Ovo je važno jer su često svjedoci mobinga drugi suradnici, koji, ukoliko vide da se žrtva brani, mogu biti manje skloni pridružiti se nasilnicima. Suosjećajni suradnici, koji uočavaju mobing i koji odolijevaju pritiscima da se pridruže zlostavljačima, mogu imati ključnu ulogu u zaustavljanju nasilja i stvaranju uvjeta za prekid nasilja. Također, takvi suradnici mogu pružiti emocionalnu podršku žrtvi, što može biti presudno za njezinu sposobnost da izdrži u stresnoj situaciji. Maltretiranje i mobing također se mogu pojaviti u tvrtkama koje ne ocjenjuju redovito učinak ili ponašanje svojih zaposlenika. Kultura neocjenjivanja može omogućiti toleriranje zaposlenika koji ne slijede osnovne radne standarde ili organizacijsku politiku. U organizacijama koje ne postavljaju jasna očekivanja ili ne provode evaluaciju zaposlenika, može doći do stvaranja nezadovoljstva među drugim članovima tima. Zaposlenici koji ispunjavaju očekivanja i postižu rezultate mogu postati ogorčeni zbog ponašanja kolega koji nisu učinkoviti ili koji ne rade u skladu s normama organizacije. Ovakva situacija može dovesti do toga da se zaposlenik koji ne ispunjava očekivanja postane metom mobinga, osobito ako njegovo ponašanje postane uzrok neugodnosti za druge suradnike. Zlostavljači tada koriste ovu nezadovoljnu dinamiku među zaposlenicima kao priliku za svoj osobni napad na slabiju osobu, čime se mobing često prikriva kao rezultat „samoobrane“ drugih zaposlenika. U takvim okolnostima, vlasnici malih poduzeća i menadžeri koji žele očuvati uredsku kulturu i standarde mogu imati koristi od suradnje s konzultantskim tvrtkama za upravljanje malim poduzećima. Konzultanti mogu procijeniti što se događa unutar organizacije i predložiti promjene koje će poboljšati radnu atmosferu i međuljudske odnose. Sklapanje ugovora s vanjskim konzultantima može omogućiti objektivan uvid u organizacijske dinamike, koji pomaže u prepoznavanju problematičnih područja i pokretanju promjena koje će povećati moral i zdravu interakciju među zaposlenicima. Takvi profesionalci mogu pomoći u izgradnji okruženja koje potiče pozitivne vrijednosti i koje aktivno radi na smanjenju rizika od

mobinga. Važno je stvoriti kulturu u kojoj se od zaposlenika očekuje poštovanje pravila i etičkih smjernica, te u kojoj su svi članovi tima uključeni u izgradnju konstruktivnog radnog okruženja. Važno je razumjeti da mobing nije samo pojedinačni problem žrtve, već ozbiljan društveni problem koji utječe na cijelu organizaciju. Uzimanje odgovornosti za oblikovanje zdravih radnih odnosa i proaktivno djelovanje na smanjenje mobinga može značajno poboljšati i organizacijsku klimu i mentalno zdravlje zaposlenika. Stvaranje radnog okruženja u kojem se svi zaposlenici osjećaju poštovano i podržano ključno je za sprječavanje mobinga i očuvanje dobrobiti svih članova tima.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA - PRIKAZ I INTERPRETACIJA SUDSKE ODLUKE ZA KAZNENO DJELO MOBINGA

U kontekstu analize situacije mobinga u praksi hrvatskih sudova, uzeta je analiza sudske odluke koju je donio Žalbeni sud u postupku koji je uključivao prvostupanjsku presudu za uznemiravanje, povredu dostojanstva te ugleda časti u kontekstu ponašanja i postupaka prema tužiteljici. Tužiteljica je tvrdila da je tuženik svojim ponašanjem onemogućio osnovna sredstva za rad, čime je onemogućeno obavljanje njezinih radnih zadataka na radnom mjestu koordinatora u Službi za podršku pripremi i provedbi EU projekata. Ova presuda ima značajnu važnost za razumijevanje sudske prakse u slučajevima mobinga i radnog uznemiravanja u Hrvatskoj, jer pokazuje kako se takvi slučajevi razmatraju na sudovima i kakvi su kriteriji za utvrđivanje odgovornosti poslodavca ili kolega za neprihvatljivo ponašanje na radnom mjestu. Važno je istaknuti da se u ovom slučaju radi o specifičnom slučaju radnog prava, gdje je tužiteljica bila izložena sustavnom zlostavljanju, koje je utjecalo na njezinu sposobnost da izvršava svoje radne zadatke. Mobing se, u ovom kontekstu, odnosio na različite oblike ponašanja tuženika koji su bili usmjereni na degradiranje tužiteljice i stvaranje radnih uvjeta koji su onemogućili njezino normalno obavljanje posla. Prema informacijama koje je iznio Žalbeni sud, ponašanja tuženika su bila takva da je tužiteljici onemogućeno korištenje osnovnih sredstava za rad, a njezini svakodnevni zadaci postali su neizvedivi zbog kontinuiranog ometanja od strane tuženika. Za detaljniju analizu sudske odluke, nužno je analizirati kako su sudovi razmatrali sve relevantne činjenice u ovom slučaju, uključujući dinamiku međuljudskih odnosa na radnom mjestu, pozadinu sukoba, kao i prirodu navodnog mobinga. Kroz analizu ove presude, može se uočiti kako sudovi u Hrvatskoj pristupaju različitim vrstama uznemiravanja na radnom mjestu, te kako interpretiraju zakone koji se odnose na zaštitu dostojanstva i prava zaposlenika. Sudska praksa u vezi s mobingom u Hrvatskoj razvija se postepeno, jer je uznemiravanje na radnom mjestu i emocionalno maltretiranje relativno nov fenomen koji zahtijeva pažljivo razmatranje i tumačenje zakona. U konkretnom slučaju, sudovi su bili dužni ustanoviti nije li ponašanje tuženika predstavljalo nezakonito uznemiravanje koje dovodi do povrede temeljnog ljudskog prava – prava na rad u sigurnom, zdravom i poštovanom okruženju. Uvaženi sudovi također analiziraju kako sustav za prijavu zlostavljanja na radnom mjestu funkcionira unutar organizacije, kao i postoje li dokazi o tome da je poslodavac poduzeo odgovarajuće mjere kako bi spriječio ovakvo ponašanje ili sanirao nastalu situaciju. Odluka Žalbenog suda u ovom procesu ima posebnu vrijednost jer pokazuje primjenu Zakona o radu i drugih relevantnih zakona na specifične situacije radnog zlostavljanja. Ovdje se, osim pravnih aspekata, razmatra i uloga ljudskih prava u zaštiti zaposlenika te odgovornost poslodavca da

stvori radnu okolinu koja je sigurna i slobodna od bilo kakvog oblika uznemiravanja. U presudi se također razmatraju psihološki i emocionalni učinci mobinga na žrtvu. Iako se često zanemaruje u praktičnom pristupu, psihološki aspekt mobinga igra ključnu ulogu u razumijevanju ozbiljnosti takvih postupaka. Zlostavljana osoba može biti suočena s dugotrajnim posljedicama, uključujući smanjenje samopouzdanja, osjećaj izolacije i stres, koji mogu negativno utjecati na njezinu fizičku i mentalnu dobrobit. Sud je morao uzeti u obzir sve ove faktore kako bi pravilno procijenio štetu koja je tužiteljici nanesena i kako bi donio pravednu presudu. Jedan od ključnih aspekata ovog procesa jest i činjenica da je presuda donesena u žalbenom postupku, što znači da je prvostupanjski sud ocijenio postojanje uznemiravanja i narušavanje dostojanstva, ali je Žalbeni sud trebao potvrditi te zaključke i osigurati da su svi zakonski kriteriji pravilno primijenjeni. Ovaj korak odražava važnost pravne zaštite zaposlenika u Hrvatskoj, posebno u slučajevima kada su radna prava i ljudsko dostojanstvo ozbiljno ugroženi.

„Presudom suda prvog stupnja suđeno je:

I/ Utvrđuje se da je tuženik H. V., p. o. za u. v., svojim ponašanjem i postupcima prema tužiteljici, posebice onemogućavanjem osnovnih sredstava za rad tužiteljici, onemogućavanjem izvršavanja poslova njezinog radnog mjesta koordinatora u Službi za podršku pripremi i provedbu EU projekata u V. o. za D. i d. D. H. v., počinio radnje uznemiravanja i povrede dostojanstva ugleda časti te narušio duševno zdravlje tužiteljice.

II/ Nalaže se tuženiku H. V., p. o. za u. v., iz Z., ..., OIB ..., da osigura tužiteljici I. M. zaštitu od povrede dostojanstva i uznemiravanja na njezinom radnom mjestu.

III/ Nalaže se tuženiku H. V., p. o. za u. v., iz Z., ..., OIB: ..., da tužiteljici I. M., OIB ., iz O., ..., isplati naknadu neimovinske štete u iznosu od 50.000,00 kn (pedesettisućakuna) sa zateznom kamatom u visini prosječne kamatne stope na stanje kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima izračunatoj, za referentno razdoblje koje prethodi tekućem polugodištu uvećanoj za tri postotna poena te nastavnim odlukama HNB-a o izmjenama Odluke o kamatnim stopama, a koja zatezna kamata teče od donošenja prvostupanjske presude padaju isplate, sve u roku 8 dana pod prijetnjom ovrhe.

IV/ Nalaže se tuženiku H. v., p. o. za u. v., OIB ..., iz Z., ..., da tužiteljici I. M., OIB: ..., iz O., ..., naknadi prouzročeni trošak parničnog postupka u iznosu od 12.800,00 kn sa zateznom kamatom u visini prosječne kamatne stope na stanje kredita odobrenih na razdoblje dulje od godine dana nefinancijskim trgovačkim društvima izračunate za referentno razdoblje koje prethodi tekućem polugodištu uvećanoj za 3 postotna poena te nastavnim odlukama Hrvatske narodne banke o izmjenama Odluke o kamatnim stopama, a koja zatezna kamata teče od dana donošenja prvostupanjske presude padaju isplate, sve u roku 8 dana.

V/ Odbija se tužbeni zahtjev tužiteljice kojim traži da sud utvrdi da je tuženik neosnovanim smanjenjem u stimulacijama na plaći, počinio radnje uznemiravanja i povrede dostojanstva ugleda časti, te narušio duševno zdravlje tužiteljice, kao neosnovan." (Notarius.hr, 2022.). U analizi situacije mobinga za koju je donesena sudska presuda tužiteljica I.V. je podnijela privatnu tužbu za mobing na radnom mjestu protiv kolege H.V. jer je isti svojim ponašanjem i postupcima onemogućio tužiteljici osnovna sredstva za rad i onemogućavanje poslova u domeni pripreme i provedbe EU projekata, čime joj je

prouzrokovao uznemiravanje te povredu dostojanstva te ugleda časti. Budući da je svojim postupcima tuženik prouzrokovao nematerijalnu štetu tužiteljici u iznosu od 50.000 kn, Žalbeni sud naložio je tuženiku isplatu tužiteljici neimovinske štete u iznosu od 50.000,00 kn (pedesettisućakuna) sa zateznom kamatom u visini prosječne kamatne stope na stanje kredita (Notarius.hr, 2022.). U ovoj situaciji mobinga radi se o kompleksnom odnosu verbalne agresije i iskorištavanja, podcjenjivanja te otuđivanja osnovnih sredstava za rad na poslovima pripreme i provedbe EU projekata čime je tužiteljici bilo onemogućeno osnovno obavljanje poslovnih zadataka. Radi se o direktnoj verbalnoj agresiji i krađi jednoga kolege nad drugim, gdje je kolegici iz predmetnog slučaja bilo povrijeđeno dostojanstvo, ugled te je dovedena u stanje uznemirenosti, čime je bilo narušeno njezino duševno zdravlje. Osoba nad kojom je izvršen mobing je potom pristupila podnošenju privatne tužbe protiv kolege zlostavljača te je u donesenoj presudi Žalbeni sud dosudio rješenje u njezinu korist. Predmetna situacija evidentan je primjer iz svakodnevnog života na radnom mjestu te narušenih poslovnih odnosa koji nisu imali drugo rješenje nego potražiti izlaz iz problema sudskim putem. Kroz analizu ove sudske odluke, može se zaključiti da je sustav za zaštitu od mobinga u Hrvatskoj u fazi razvoja, ali da postoji napredak u razumijevanju i primjeni zakona koji se odnose na uznemiravanje na radnom mjestu. Odluke poput ove predstavljaju važno pravno orijentirno uporište za buduće slučajeve mobinga, ali također i za prevenciju takvih situacija. Stoga, nastavak edukacije i jačanje svijesti o pravima zaposlenika, kao i jačanje odgovornosti poslodavaca, ključno je za osiguranje zdravijeg i sigurnijeg radnog okruženja za sve.

5. RASPRAVA

Analiza konkretnog slučaja tužiteljice I.V. protiv kolege H.V. donosi niz važnih uvida u stvarno funkcioniranje pravne zaštite od mobinga u hrvatskom pravosudnom sustavu. Za razliku od teorijskog okvira koji jasno propisuje obveze poslodavaca i prava zaposlenika, praksa pokazuje da put od prijave do sudske zaštite često uključuje dugotrajan, emocionalno iscrpljujući i neizvjestan proces. U ovom slučaju, međutim, pravosuđe je prepoznalo obrasce ponašanja koji čine mobing – poput uskraćivanja osnovnih sredstava za rad, kontinuiranog ometanja izvršavanja radnih zadataka i psihološkog pritiska – i kvalificiralo ih kao ozbiljnu povredu dostojanstva na radu. Time je ova presuda iznimno važna jer potvrđuje da je moguće pravno dokazati mobing, unatoč njegovoj nevidljivoj i često teško mjerljivoj prirodi. Ono što ovaj slučaj čini posebno značajnim za raspravu jest to što pokazuje spremnost suda da nadilazi formalne aspekte radnog odnosa i da uđe u suštinu međuljudske dinamike na radnom mjestu. Sud je uvažio emocionalne i psihološke posljedice mobinga, čime se ističe usklađenost prakse s teorijskim postavkama koje sve češće zahtijevaju holistički pristup pojmu dostojanstva na radu. Međutim, iako je ishod ovog postupka pozitivan za tužiteljicu, ne možemo zanemariti činjenicu da se zaštita ostvarila tek nakon sudskog procesa, a ne putem mehanizama unutar organizacije. Time se otvara pitanje učinkovitosti preventivnih i internih mehanizama zaštite – jesu li poslodavci doista spremni prepoznati i zaustaviti zlostavljanje na vrijeme ili se problem rješava tek kada eskalira u pravni postupak. Također, presuda ilustrira problem dokazivanja mobinga. Iako je u ovom slučaju bilo moguće potkrijepiti tvrdnje relevantnim činjenicama i svjedočenjima, mnoge žrtve nisu u mogućnosti prikupiti takve dokaze, čime njihova borba ostaje bez pravne validacije. Sudska praksa, iako napreduje, i dalje ovisi o individualnim slučajevima i percepciji sudaca o ozbiljnosti

zlostavljanja, što stvara prostor za nejednačenost u presudama. Propisi, osobito Zakon o radu, osiguravaju temeljnu normativnu podlogu za zaštitu, no njihova djelotvornost ovisi o tome koliko ih sudovi interpretiraju u duhu zaštite ljudskog dostojanstva i radne sigurnosti, a ne samo u okviru formalnog prava. Ovaj primjer, dakle, pokazuje da pravni okvir u Hrvatskoj ima potencijal da zaštiti žrtve mobinga, ali također ukazuje na potrebu daljnjeg razvoja sudske prakse, veću edukaciju o mobingu i jačanje institucionalnih mehanizama prevencije unutar samih organizacija. Konačno, slučaj I.V. podsjeća na važnost ustrajnosti žrtava i na nužnost sustavne podrške koja će omogućiti da njihova borba ne ostane individualna, već da postane poticaj za stvaranje radnih okruženja u kojima će se poštovanje, sigurnost i dostojanstvo svakog zaposlenika smatrati prioritetom. Dodatnu težinu ovom slučaju daje i činjenica da se radilo o zaposlenici koja je bila sustavno onemogućavana u izvršavanju osnovnih radnih zadataka unutar sektora koji zahtijeva visoku razinu profesionalne odgovornosti – pripremu i provedbu EU projekata. Time se stvorio dvostruki problem: s jedne strane, povrijeđeno je dostojanstvo zaposlenice, a s druge, narušen je interes javne institucije u kojoj su ovakva ponašanja tolerirana. Presuda pokazuje kako se šteta ne odnosi samo na pojedinca, već i na instituciju koja gubi kompetentnog radnika i narušava vlastiti profesionalni integritet. Time se neizravno otvara pitanje odgovornosti poslodavca za stvaranje (ne)zdravog organizacijskog okruženja te pokazuje koliko je važno jasno definirati mehanizme unutarnje kontrole, prijave i intervencije kod uznemiravanja. Iako je ova presuda korak naprijed u prepoznavanju i sankcioniranju mobinga, postavlja se pitanje sustavne učinkovitosti pravne zaštite. Pravo na dostojanstvo na radu ne smije biti isključivo deklarativno, već mora biti operativno ostvarivo kroz brze, dostupne i funkcionalne mehanizme. U ovom slučaju, zaštita je ostvarena putem suda, no to uključuje dugotrajan proces, psihološki stres, izlaganje detaljima privatne prirode i potencijalnu stigmatizaciju. Postoji potreba za jačanjem preventivnih instrumenata i neovisnih tijela unutar organizacija koja mogu djelovati prije nego što problem eskalira. U tom kontekstu, radne zajednice trebaju biti proaktivne u razvoju procedura za zaštitu zaposlenika, uključujući anonimne prijave, edukaciju menadžmenta i obvezu reagiranja na sve oblike uznemiravanja. Usporedimo li hrvatski pravni okvir s praksama drugih europskih zemalja, uočit ćemo da Hrvatska još uvijek zaostaje u implementaciji sveobuhvatnih politika prevencije mobinga na razini organizacija. U mnogim zemljama postoje obvezujući pravilnici o profesionalnom ponašanju, interne etičke komisije te jasna odgovornost poslodavaca za zlostavljanje među zaposlenicima. Hrvatska ima pravnu osnovu, no njezina provedba još uvijek ovisi o inicijativi pojedinca. Slučajevi poput ovoga postaju orijentir za izgradnju stabilnije sudske prakse, ali i upozorenje da zakon, iako potreban, nije dovoljan ako ne postoji institucionalna i društvena volja da se stvarno štiti ljudsko dostojanstvo u svijetu rada.

6. ZAKLJUČAK

Mobing na radnom mjestu predstavlja kompleksan i štetan oblik psihološkog nasilja čije su posljedice dalekosežne – ne samo za direktno pogođene pojedince, već i za cjelokupno radno okruženje i organizacijsku učinkovitost. Ovaj rad pridonosi boljem razumijevanju prirode mobinga analizom njegovih manifestacija, utjecaja na fizičko i mentalno zdravlje žrtava te negativnih posljedica za radnu klimu i dugoročne rezultate poslovanja. Osobit doprinos ogleđa se u prikazu aktualnih pravnih okvira, s naglaskom na konkretan slučaj u kojem je žrtva mobinga ostvarila sudsku zaštitu, što dokazuje da je pravni sustav, iako često izazovno primjenjiv, ipak sposoban prepoznati i sankcionirati radno nasilje. Kroz analizu dostupne prakse i zakonskih mehanizama, rad ukazuje na važnost prevencije kao najdjelotvornijeg pristupa borbi protiv mobinga. Preporučuje se razvoj sveobuhvatne strategije koja uključuje edukaciju zaposlenika i menadžmenta, uspostavu jasnih protokola za prijavu i postupanje u slučajevima mobinga te osiguranje povjerljivih i sigurnih kanala komunikacije za žrtve. Također, naglašava se važnost stvaranja radne kulture utemeljene na poštovanju, podršci i otvorenosti, kao temelju za učinkovitu prevenciju svih oblika zlostavljanja na radu. Upravo zbog složenosti i prikrivene prirode mobinga, potrebna su daljnja istraživanja koja bi obuhvatila dublju analizu institucionalnih prepreka u prijavljivanju i procesuiranju ovakvih slučajeva, kao i proučavanje učinkovitosti postojećih mjera zaštite u različitim organizacijskim i kulturnim kontekstima. Dodatno, korisno bi bilo istražiti percepciju mobinga među zaposlenicima različitih sektora, razinu njihove informiranosti o pravima i dostupnim oblicima pomoći te utjecaj organizacijske strukture na pojavu i toleranciju mobinga. Sve to moglo bi doprinijeti izgradnji boljih mehanizama zaštite, promicanju radne etike i stvaranju radnog okruženja u kojem je sigurnost zaposlenika temelj svakog uspjeha.

8. LITERATURA

1. Agervold, M. (2009). The significance of organizational factors for the incidence of bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 50, pp. 267–276.
2. Astrauskaite M. G., Kern R. M., Notelaers G. (2014). An individual psychology approach to underlying factors of workplace bullying. *Journal of Individual Psychology*, 70, 220-244.
3. Hirigoyen, M. F. (2013): *Moralno zlostavljanje: Perverzno nasilje u svakodnevnici*, AGM, Zagreb.
4. Høgh A., Mikkelsen E. G., Hansen A. M. (2011). Individual consequences of workplace bullying/mobbing. In Einarsen S., Hoel H., Zapf D., Cooper C. L. (Eds.), *Bullying and harassment in the workplace: Developments in theory, research, and practice* (pp. 107-128). Boca Raton, FL: CRC Press.
5. João A. (2013). *Mobbing/Agressão Psicológica na Profissão de Enfermagem [Mobbing/Psychological Aggression in the Nursing Profession]*. Loures, Portugal: Lusociência.
6. Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21
7. Kostelić - Martić, A. (2005): *Mobing: Psihičko maltretiranje na radnome mjestu*, Školska knjiga, Zagreb.

8. Krkač, K. (2007): Uvod u poslovnu etiku i korporacijsku odgovornost, Mate, Zagreb.
9. Mustajbegović, J., Russo, A. (2012) Era nove ekonomije i novih zanimanja: Stres i mobing, Zdravi grad, Split.
10. Notarius.hr (2022): Sudska odluka - Gž R 2/1209-2, dostupno na <https://www.notarius.hr/sudska-praksa/ZSRH1209OsGzRB2A2>, pristupljeno 27.03.2025.
11. Petar, S. (2005): Tamna strana upravljanja ljudima, Mozaik knjiga, Zagreb
12. Trépanier S., Fernet C., Austin S. (2013). Workplace bullying and psychological health at work: The mediating role of satisfaction of needs for autonomy, competence and relatedness. *Work & Stress*, 27, 123-140.
13. Zapf D., Escartin J., Einarsen S., Hoel H., Vartia M. (2010). Empirical findings on prevalence and risk groups of bullying in the workplace. In Einarsen S., Hoel H., Zapf D., Cooper C. L. (Eds.), *Bullying and harassment in the workplace: Developments in theory, research, and practice* (2nd ed., pp. 75-105). London, England: Taylor & Francis.

WORKPLACE MOBING

Summary: *The topic of this paper is workplace mobbing, with an emphasis on the legal and social aspects of this increasingly prevalent problem. The introductory part defines the basic concepts related to mobbing, as well as the reasons for choosing the topic, since mobbing is increasingly recognized as a significant cause of impaired interpersonal relationships, stress and decreased productivity in the workplace. The phenomenon of mobbing is considered in the context of employee rights, with the aim of raising awareness of the importance of prevention and legal protection of victims. The research methodology is based on a qualitative analysis of a specific court ruling related to the criminal offense of mobbing. Using descriptive and analytical methods, the documentation relating to the specific case was studied in order to present in as much detail as possible the elements that form the basis for legal sanctioning of mobbing. The research relies on a combination of legal analysis and insight into the psychological and organizational consequences that mobbing causes. The theoretical part of the paper elaborates on the forms and phases of mobbing, the characteristics of the abuser and the victim, as well as the consequences that mobbing has on the individual and the organization. Special emphasis is placed on the legislative framework of the Republic of Croatia and international documents that regulate safety at work. In the fourth chapter, a specific court decision was presented and interpreted, in which the criminal offense of mobbing was recognized, thus indicating the possibilities of legal protection and the importance of documenting and reporting abuse. In the discussion and conclusion, the key observations obtained from the research are presented and the need for better mechanisms of prevention, education and sensitization of employers and employees is emphasized. In conclusion, it is emphasized that the fight against mobbing is the responsibility of the whole society, not just the individual, and that institutional changes are also necessary for the effective protection of workers.*

Keywords: *mobbing, workplace, court decision, criminal offense, worker protection, abuse, law, prevention.*

PRIMJENA BENFORDOVOG ZAKONA, REINFORCEMENT UČENJA I DRUGIH METODA U FORENZIČKOJ I ISTRAŽNOJ PRAKSI & quot

Doc.dr.sci. Zoran Jasak

Univerzitet FINRA Tuzla, Bosna I Hercegovina. Zoran.jasak@finra.edu.ba i

Doc.dr.sci. Almira Salkić

Univerzitet FINRA Tuzla, Bosna i Hercegovina. almira.salkic@hotmail.com

Sažetak: *Benfordov zakon je logaritamski zakon dinamike vodećih cifara u velikim skupovima numeričkih podataka. Vremenom je postao snažno sredstvo u domenu detekcije unutrašnjih anomalija (inliera) i forenzičkoj praksi. Postoje široke mogućnosti primjene u analizama raznih tipova podataka, uključujući i sve oblike kriminala, počev od digitalnih oblika do statističkih podataka. U kombinaciji sa drugim tehnikama omogućava prepoznavanje obrazaca koji služe kao smjernice za dublje analize.*

Prema istraživanjima, Benfordov zakon se koristi za identifikaciju odstupanja u finansijskim izvještajima i digitalnim zapisima, što može ukazivati na potencijalne cyber prijetnje. U kombinaciji s naprednim analitičkim alatima, ovaj zakon omogućava forenzičarima da prepoznaju obrasce koji odstupaju od očekivanih distribucija, čime se olakšava otkrivanje sofisticiranih oblika cyber kriminala. Jedna od tih tehnika je reinforcement učenje, treća vrsta mašinskog učenja, pored nadziranog i nenadziranog. Sve je više u primjeni zbog važnih prednosti.

Ključne riječi: *Benfordov zakon, forenzika, statistika, reinforcement učenje*

1. UVOD

Digitalno doba je donijelo nove oblike i metode kriminala. Ovo posebno pogađa mladu populaciju koja puno brže prihvata moderne tehnike komuniciranja i korištenja računarske tehnike koje je postalo njihovo prirodno okruženje. Sa druge strane, dinamika razvoja i mjesta korištenja tih metoda je donijele nove prijetnje i rizike koje traže odgovarajuću reakciju i djelovanje, koji izostaju zbog tehničkih, socijalnih i drugih razloga. To se posebno vidi na mladoj generaciji koja raspoloživu tehniku koristi bez ograničenja i pritom upada u zamku beskrupuloznih subjekata.

Metode i tehnike zaštite se grade na osnovu poznavanja rizika koje nosi sigurnosna prijetnja bilo kog tipa. Dinamika razvoja informacione tehnologije u tehničkom i konceptualnom smislu je učinila da mnogi rizici nisu prepoznati, posebno oni vezani za sadržaje koji nisu primjereni nekom uzrastu, a koji su dostupni bez ograničenja i/ili kontrole. To se posebno osjeti u domenu maloljetničkog nasilja, psihičkim poremećajima i sličnim pojavama. Jedan od važnih problema je relativno duga evolucija tih uticaja do faze ispoljavanja negativnih ponašanja.

1.1. Benfordov zakon i reinforcement učenje

Benfordov zakon je logaritamski zakon dinamike vodećih cifara brojeva u velikim skupovima numeričkih veličina. Iskazuje se jednostavnom formulom:

$$P[D = d] = \log_{10} \left(1 + \frac{1}{d} \right)$$

Ovdje je d vodeća cifra iz skupa cijelih brojeva od 1 do 9. Zakon iskazuje jednostavnu

tvrdnju da ljudi imaju sklonost korištenja brojeva koji počinju cifrom 1, koja opada sa većim ciframa. Pritom se uzima da istu vodeću cifru imaju brojevi npr. 1.739,65, 1,73965 i 0,00173965. Ovo je prvi primijetio Simon Newcomb (1881) koji je do tog zaključka došao kad je vidio da su logaritamske tablice pohabanije na početku nego na kraju. Zakon je ponovo otkrio Frank Albert Benford (1937) koji je formulisao navedeni izraz, na osnovu više od 20.000 uzoraka iz raznih izvora. Teško je naći primjere prirodnih procesa u kojima ovaj zakon ne vrijedi. Ako se uzmu veličine svih datoteka na računaru i *ako nema manipulacija bilo kog tipa* tada 30% tih brojeva počinje cifrom 1, oko 17% cifrom 2 itd. Ono što ovom zakonu, osim očito jednostavne definicije, daje snagu je njegova potpuna nepristrasnost u pogledu izvora podatka. U primjeru sa datotekama, iste veličine mogu označavati broj građana svih naselja u nekoj regiji ili bilo koji drugi izvor. Ovaj zakon je vremenom proširen na cifre na ostalim pozicijama desno od vodeće i na grupe cifara unutar broja, od kojih se najčešće prave analize na prve dvije pozicije. Poređenje uzoračkih veličina sa teorijskim zakonom daje indikacije o odstupanjima tako da analitičar ima trag koji slijedi da bi došao do izvora neslaganja, koje može indicirati prevaru odnosno anomalno ponašanje bilo kog tipa. Na ovaj način su detektovane brojne finansijske prevare, od kojih je dovoljno pomenuti Enron, Parmalat i slično. Reinforcement učenje je treća vrsta mašinskog učenja, pored nadziranog i nenadziranog učenja. Radi podsjećanja, nadzirano učenje je metoda u kojoj unaprijed definisani model prolazi fazu 'učenja' odnosno dobijanja parametara u prihvatljivim granicama na osnovu poznatih ulaznih i izlaznih veličina. Tako izgrađen model se zatim koristi za analizu novih podataka, bez poznatih izlaznih vrijednosti. Nenadzirano učenje je metoda u kojoj se prave klasifikacije na osnovu strukture uzoraka, što se koristi za formiranje pravila, elemenata modela i slično. Reinforcement učenje je metoda u kojoj su *stanja* i *akcije* vezane mjerljivo veličinom *odziv* (engl. reward). Cilj je postići što je moguće bolju vrijednost odziva. U varijanti veze reinforcement učenja i Benfordovog zakona, stanja možemo shvatiti kao redove tabele odnosno neke baze podataka sa više kolona. Akcija je prelazak (tranzicija) iz jedne u drugu kolonu na osnovu vjerovatnoća koje se dobijaju kao nivo povezanosti po osnovu iste ili slične strukture atributa, na osnovu politike, pravila izbora. Veličina *odziv* (reward) mjeri kvalitet takve veze. Ove veličine se koriste za izgradnju funkcije učenja. Postupak učenja uključuje *istraživanje* (engl. exploring), u kojem se izbor pravi na slučajan način, i *korištenje* (engl. exploiting), u kojem se koriste veličine dobijene iz uzorka odnosno okruženja.

2. PRIMJENA U FORENZIČKOJ PRAKSI

Za primjenu metode reinforcement učenja potreban je skup strukturiranih podataka od kojih bar jedan mora biti numeričkog tipa. Drugi atributi mogu biti bilo kog tipa. U svjetlu ove teme, prikladni mogu biti pol, starost, forma nasilja (fizičko, verbalno), datum i vrijeme izvršenja, dan u sedmici, lokacija i drugi. Numerički atribut može biti trajanje pojedinačnog akta nasilja mjereno odabranom vremenskom jedinicom, novčani iznos štete ili obeštećenja ili neka druga prikladna numerička veličina. Na taj način se analiza može fokusirati na neke oblike nasilja odnosno krivičnih i drugih djela, što olakšava analizu. Jedan od načina je da se koristi transformacija u drugu bazu, pri čemu se zadržavaju sa svojstva kao za decimalne brojeve. U literaturi se mogu naći primjeri npr. svođenja na bazu 5 po osnovu broja radnih dana u sedmici. Benfordov zakon daje osnovu za računanje odzira (reward) na pojedinim koracima na osnovu nestrukturiranih numeričkih podataka odnosno frekvencija cifara u njima. U osnovnoj verziji se za računanje odziva uzimaju tri prve cifre, u formi:

$$R = \frac{f_1}{d_1} + \frac{f_2}{d_2} + \frac{f_3}{d_3}$$

Brojioci su uzoračke, a imenioci teorijske frekvencije cifara u numeričkom podatku na jednom stanju. Ovo je prikladno ako je izvor za odziv samo jedna numerička veličina. Druga varijanta je da se koristi veličina:

$$R(s) = \sum_{cv} \sum_{seq} \frac{|P_{ocsek} - P_{uzor}|}{P_{ocsek}}$$

U ovom izrazu *cv* su kolone uzorka koje ulaze u računicu, *seq* su vodeće sekvence cifara dužine tri, P_{ocsek} je očekivana (teorijska) relativna frekvencija, P_{uzor} uzoračka relativna

frekvencija prve tri cifre. Ovo daje zbirnu vrijednost za odabrani broj numeričkih atributa (*cv*). Izbor računanja za tri pozicije je prirodan ako se ima u vidu da su testovi prve tri cifre više fokusirani od testova za prve dvije cifre. Ovakva zbirna veličina je pogodna za mnoge metode data mininga kao što su mjere sličnosti, klastering itd. U metodama reinforcement učenja ova veličina se može koristiti za slučajevne kada se atributi iz bilo kog razloga ne mogu posmatrati odvojeno ili je takav pristup poželjan iz bilo kog razloga. Rezultat su 'obrasci' podataka u formi grupa atributa i njihovih vrijednosti bliskih u nekom smislu. Drugim riječima, može se dobiti grupisanje koje daje okvirnu sliku uslova i dinamike određenog oblika nasilja odnosno krivičnog djela.

2.1. Prednosti i nedostaci

Predloženi pristup ima svoje prednosti i nedostatke kako po osnovu Benfordovog zakona tako i po osnovu reinforcement učenja. Prednost korištenja Benfordovog zakona je njegova potpuna nezavisnost od izvora numeričkog podatka, pa su analize objektivne i nepristrasne. Ovo svojstvo je razlog što je osnovni, glavni uslov za rad revizora u nekim državama teorijsko i praktično poznavanje Benfordovog zakona. Da bi se koristile te

prednosti numerički podaci ne smiju biti strukturirani. To znači da predmet analize ne mogu biti telefonski brojevi, registarske tablice, matični brojevi i slično.

Prednosti korištenja reinforcement učenja su:

- Mogućnosti rješavanja složenih problema, koji se ne rješavaju konvencionalnim metodama
- Ispravka greški: model ispravlja greške tokom učenja iz svog okruženja
- Direktna interakcija sa okruženje: učenje se provodi u direktnoj interakciji sa okruženjem čime se realizuje adaptivno učenje
- Rad u nedeterminističkom okruženju: ova metoda je prikladna za okruženja u kojima su ishodi neizvjesni i mijenjaju se tokom vremena

Nedostaci korištenja reinforcement učenja su:

- Neprikladnost za jednostavne probleme: ne treba se koristiti za slučajeve u kojima je moguće koristiti jednostavnije alate
- Visoki zahtjevi za računarske resurse: za analizu je potrebna velika količina podataka i dosta jaka računarska snaga zbog intenzivnih računanja
- Zavisnost od funkcije odziva: loš dizajn može rezultirati neadekvatnim zaključcima i/ili informacijama
- Debugiranje i interpretacija: može biti izazovno u pogledu razumijevanja i interpretacije

Bez obzira na navedeno, reinforcement učenje je moćna tehnika u pogledu podrške odlučivanju s tim da se model razvija uz temeljitu i pažljivu teorijsku pripremu, planiranje i realizaciju svih aspekata programske podrške.

2.2. Alternativne metode

Alternativa predloženim metodama u iste svrhe su programska rješenja za data mining metode. Jedno od njih je Weka programski paket koji dostupan u besplatnoj verziji. Weka daje podršku za metode i tehnike data mininga kao što su klasifikacija, klastering i druge uz kvalitetne metode vizuelizacije. Pritom se vrši izbor metoda i njihovih parametara, dinamika i oblik mašinskog učenja i mnogi drugi elementi. Poseban modul je namijenjen kao podrška za dizajn eksperimenata. Nakon unosa uzorka, nekom od prikladnih metoda (direktan unos, učitavanje iz datoteka ili drugog softvera) korisnik vrši izbor analiza. Za klasifikacije odnosno klastering je moguće koristiti attribute bilo kog tipa, uključujući i numeričke veličine. Ovo podrazumijeva da je moguće koristiti iste attribute kao u reinforcement učenju. Rezultat klasifikacije su mogući 'obraci' koji odražavaju veze između atributa. U analizi forenzičkog tipa to znači mogućnost dobre detekcije uslova odnosno okolnosti u kojima se dešavaju određena krivična djela odnosno prekršaji bilo kog tipa.

U dostupnoj verziji nije podržano korištenje Benfordovog zakona u bilo kom smislu.

3. ZAKLJUČAK

U tekstu su prezentirane neke od metoda koje se mogu koristiti u forenzičkim analizama ili istražnim praksama. Za neke od njih su potrebe stručne i duboke pripreme i analize, ali mogu, uz adekvatnu podršku i održavanje dati moćan alat za analizu uslova i okolnosti nastanka nekih tipova nasilnog ponašanja. Druge metode mogu biti dobar alat za povremene analize na osnovu tekućih podataka koji su pripremljeni na odgovarajući način. Jedan od bitnih elemenata, važnih za oba slučaja, je identifikacija nivoa uticaja pojedinih faktora na formu, sadržaj i dinamiku djela za koja se prave analize.

4. REFERENCE:

1. Simon Newcomb, "Note on the frequency of use of the different digits in natural numbers". American Journal of Mathematics. 4 (1/4): 39–40, 1881
2. Frank A. Benford, The Law of Anomalons Numbers, Proceedings of the American Philosophical Society, Vol. 78, No. 4, p. 551-572, 1938
3. Richard S. Sutton, Andrew G. Barto, Reinforcement Learning: An Introduction,
4. Zoran Jasak, Benfordov zakon i reinforcement učenje, Magistarski rad, 2010

APPLICATION OF BENFORD'S LAW, REINFORCEMENT LEARNING AND OTHER METHODS IN FORENSIC AND INVESTIGATIVE PRACTICE

Summary: Benford's Law is a logarithmic law of the dynamics of leading digits in large sets of numerical data. Over time, it has become a powerful tool in the field of internal anomaly detection (inlier) and forensic practice. There are wide possibilities of application in the analysis of various types of data, including all forms of crime, ranging from digital forms to statistical data. In combination with other techniques, it allows for the recognition of patterns that serve as guidelines for deeper analysis. According to research, Benford's Law is used to identify deviations in financial statements and digital records, which may indicate potential cyber threats. In combination with advanced analytical tools, this law allows forensic scientists to recognize patterns that deviate from expected distributions, which facilitates the detection of sophisticated forms of cybercrime. One of these techniques is reinforcement learning, the third type of machine learning, in addition to supervised and unsupervised. It is increasingly being used due to its important advantages.

Keywords: Benford's law, forensics, statistics, reinforcement learning.

VRŠNJAČKO NASILJE

Larisa Jovanović MA

profesorica u J.U. Medicinska škola Zenica i magistra Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“ Bosna i Hercegovina. larisaj511@gmail.com

Sažetak: Cilj ovog istraživanja je analizirati prevalenciju vršnjačko nasilja među učenicima osnovnih škola, te njihove reakcije na nasilje, uključujući učestalost traženja pomoći od nastavnika i učitelja. Također, istražuje razlike u doživljaju nasilja u odnosu na spol i razred, te stavove učenika prema kaznenim mjerama za zlostavljače. Istraživanje je provedeno anketiranjem učenika osnovnih škola, s naglaskom na njihovu percepciju nasilja, reakcije i prijedloge za prevenciju. Statistička analiza korištena je kako bi se utvrdile korelacije između varijabli ($p < 0.05$).

U istraživanju je sudjelovalo 201 učenik. Većina učenika je svjesna postojanja nasilja u školama, no samo manji broj traži pomoć od nastavnika. Rezultati također pokazuju razlike u reakcijama na nasilje među spolovima i razredima. Potrebno je kontinuirano educirati učenike o nasilju i prevenciji, uz jačanje institucionalnog odgovora, kao i razvijanje emocionalne inteligencije među učenicima, s ciljem smanjenja nasilja i povećanja sigurnosti u školama.

Ključne riječi: Vršnjačko nasilje, učenici, vidovi nasilja, posljedice.

1. UVOD

Nasilje među djecom predstavlja društveno neprihvatljivo ponašanje u kojem jedna ili više osoba nanosi štetu, bol ili povredu drugima s namjerom. Zlostavljanje djece prepoznaje se kao značajan problem u školama i društvu, pri čemu se nasilje može manifestirati u različitim oblicima: fizičkom, seksualnom i psihološkom. Nasilništvo nije samo dječja igra, nego ozbiljan problem koji sa sobom nosi opasne posljedice, čije prepoznavanje i prevencija postaju ključne. Definicija nasilja među vršnjacima je izazovna jer nijedna ne pokriva sve aspekte, ali najčešće se koristi Olweusova (1998) definicija: „svjesna, željena i namjerna neprijateljska aktivnost čija je svrha povrijediti, izazvati strah kroz prijetnje ili daljnju agresiju, te stvoriti zastrašenost“. Stres kod žrtava ne proizlazi samo iz onoga što im se događa, nego i iz straha od mogućih budućih posljedica. Prema Olweusu (1998), nasilje među vršnjacima uključuje tri ključna elementa: negativni postupci, koji uključuju fizičko i verbalno zlostavljanje; ponavljanje i trajnost tih postupaka; i asimetričan odnos snaga između zlostavljača i žrtve. Nasilje može biti direktno (zadirkivanje, udaranje, prijetnje) ili indirektno (izolacija, širenje glasina). Djeca koja zlostavljaju svoju vršnjake često nastavljaju s takvim ponašanjem i u odrasloj dobi. Osim što na žrtve, nasilje ima štetan utjecaj i na promatrače. Žrtve, nasilnici i promatrači čine „krug nasilja“ koji, ako se ne prepozna na vrijeme, može dovesti do dalekosežnih posljedica. Novi oblik nasilja koji se pojavljuje u suvremenom društvu je nasilje putem interneta, koje je teško prepoznati zbog anonimnosti koju nudi nasilnicima. Ovi oblici nasilja ostavljaju ozbiljne emocionalne posljedice na žrtve, koje u najgorem slučaju mogu dovesti do tragedija poput samoubojstava ili ubojstava.

Nasilje među djecom postalo je sveprisutno, a 1972. godine švedski liječnik Heinemann prvi je put dokumentirao nasilje među djecom na školskom igralištu (Rivers, Duncan i Besag, 2007; prema Sesar, 2011). Do tog trenutka nasilje među vršnjacima smatrano je samo dijelom dječjeg razvoja, koji će proći s vremenom. Međutim, danas znamo da nasilje među vršnjacima nije bezazlena pojava, a preventivne mjere moraju biti usmjerene na smanjenje njegovih negativnih učinaka. Nasilje među djecom utječe na njihov fizički i psihički razvoj, stvara negativnu atmosferu u razredu i dovodi do problema u ponašanju svih sudionika. Posljedice nasilja osjećaju ne samo žrtve, nego i počinitelji i promatrači. Borba protiv nasilja, uključujući vršnjačko nasilje, temelji se na pravima djeteta, koja su utemeljena u Svjetskoj deklaraciji o pravima djeteta iz 1939. godine i Konvenciji o pravima djeteta iz 1989. godine (Maksimović, Mančić, 2013). Škole, kao ključne institucije u društvu, trebaju raditi na prevenciji nasilja promovirajući pozitivne vrijednosti i učeći djecu samopoštovanju, poštovanju različitosti i prijateljskom ponašanju. Važnu ulogu u prevenciji nasilja imaju nastavnici, koji, osim što vode djecu kroz proces učenja, mogu prepoznati potencijalne žrtve i počinitelje nasilja, te poduzeti odgovarajuće preventivne mjere. Učitelji, roditelji i druge institucije moraju zajednički raditi na suzbijanju nasilja među djecom. Iako nije moguće potpuno eliminirati nasilje, sustavne i ciljane preventivne mjere mogu smanjiti njegovu učestalost i ozbiljnost. Jedan od ključnih faktora koji održavaju krug nasilja je društvo koje nagrađuje nasilnike i ignorira patnje žrtava. Također, škole koje ne priznaju postojanje problema nasilja te obitelji koje toleriraju nasilno ponašanje također pridonose njegovom širenju. Nasilnici se često odlikuju snažnim osjećajem superiornosti i manjkom empatije, a njihovo ponašanje često proizlazi iz obiteljskog okruženja koje uključuje fizičko ili psihičko zlostavljanje, kao i svjedočenje nasilju među roditeljima (Baldry, 2003). Istraživanja pokazuju da obitelj može biti izvor rizika za djecu koja počine nasilje. Djeca koja svjedoče obiteljskom nasilju tri puta češće iskazuju agresiju u školi (Dauvergne i Johnson, 2001). Također, djeca koja su sama žrtve nasilja u obitelji često postaju i žrtve nasilja među vršnjacima (Baldry, 2003). Istraživanja u Bosni i Hercegovini također ukazuju na visoku učestalost nasilja među djecom. Na primjer, istraživanje provedeno u Tuzlanskom kantonu 2006. godine pokazalo je da je 65% djece bilo izloženo nasilju od strane svojih vršnjaka, dok su mnogi incidenti ostali neprijavljeni. Na temelju svih ovih podataka jasno je da nasilje među djecom nije samo lokalni problem, već društveni fenomen koji zahtijeva ozbiljnu reakciju svih relevantnih institucija, od škola do roditelja i šire zajednice. Implementacija učinkovitih preventivnih mjera i intervencija može značajno smanjiti broj slučajeva nasilja i zaštititi djecu od njegovih destruktivnih učinaka.

2. REZULTATI I DISKUSIJA

Cilj ovog istraživanja je analizirati prisutnost nasilja među učenicima osnovnoškolske dobi, s naglaskom na različite aspekte nasilja, uključujući vrste nasilja, izvore nasilja, reakcije učenika na nasilje, te učinke tih reakcija. Kroz istraživanje, nastoji se razumjeti kako nasilje u školi utiče na učenike različitih uzrasta i spola, te na koji način učenici percipiraju i reagiraju na nasilje. Istraživanje je imalo nekoliko specifičnih zadataka. Prvi zadatak bio je ispitati da li su učenici doživjeli nasilje, a ako jesu, od koga i u kojem razredu, te utvrditi postoji li statistički značajna razlika u doživljenom nasilju u odnosu na spol i razred. Drugi zadatak

uključivao je ispitivanje vrsta nasilja prisutnih među učenicima i analizu statističke značajnosti razlika između ispitanika s obzirom na spol i razred. Treći zadatak bio je usmjeren na utvrđivanje koje su vrste nasilja učenici doživjeli, s naglaskom na razlike prema spolu i razredu. Četvrti zadatak bavio se reakcijama učenika na doživljeno nasilje, ispitivanjem kome se učenici obraćaju za pomoć i analizom statističke značajnosti tih reakcija u odnosu na spol i razred. Peti zadatak obuhvatio je analizu ishoda nakon što su učenici potražili pomoć, s ciljem ispitivanja postoji li statistički značajna razlika u reakcijama na temelju spola i razreda. Šesti zadatak bio je usmjeren na ispitivanje stavova učenika o mjerama koje treba poduzeti protiv zlostavljača, s naglaskom na analizu mogućih razlika u mišljenjima učenika prema spolu i razredu. Na temelju postavljenih ciljeva i zadataka, formulisane su sljedeće hipoteze. Glavna hipoteza ovog istraživanja postavljena je kao: "Pretpostavlja se da je nasilje prisutno u osnovnoj školi". Ova hipoteza temelji se na pretpostavci da nasilje nije rijedak fenomen među učenicima te da ima značajan utjecaj na njihovu svakodnevicu u školi. Uz glavnu hipotezu, formulirane su i podhipoteze koje se odnose na različite aspekte nasilja. Prva podhipoteza (H1) postavlja se na temelju pretpostavke da su učenici doživjeli nasilje u svojoj školskoj sredini, te da postoji statistički značajna razlika u doživljenom nasilju s obzirom na spol i razred. Druga podhipoteza (H2) pretpostavlja da su učenici izloženi fizičkom nasilju i da postoje razlike u doživljaju tog nasilja u odnosu na spol i razred. Treća podhipoteza (H3) analizira vrstu nasilja koje učenici najčešće doživljavaju, pretpostavljajući da je fizičko nasilje najzastupljenije, s naglaskom na statističke razlike među spolovima i razredima. Četvrta podhipoteza (H4) istražuje reakcije učenika na nasilje, pretpostavljajući da učenici traže pomoć od nastavnika, a peti zadatak (H5) bavi se ishodima tih reakcija, s naglaskom na prestanak nasilja nakon što se učenici obrate za pomoć. Na kraju, šesta podhipoteza (H6) analizira stavove učenika o kaznenim mjerama za zlostavljače, pretpostavljajući da postoji statistički značajna razlika u mišljenjima učenika o tome što treba poduzeti protiv zlostavljača, ovisno o spolu i razredu. Ova metodologija osigurava temelje za detaljno ispitivanje prisutnosti nasilja u osnovnim školama, uz razmatranje varijacija u percepciji i reakcijama učenika prema različitim oblicima nasilja, te pruža uvid u to kako se nasilje doživljava i rješava unutar školske zajednice. Istraživanje je obuhvatilo ukupno 201 učenika, podijeljenih prema razredima i spolu. S obzirom na razrede, najviše učenika dolazi iz devetog razreda, koji čini 22,9% ukupnog uzorka, dok je najmanje učenika iz šestog razreda (18,4%). Ostali razredi su bili zastupljeni na sljedeći način: sedmi razred s 20,9%, peti razred s 19,4%, te osmi razred također s 18,4%. Ovaj raspored pokazuje ravnomjernu distribuciju učenika među različitim razredima, što omogućava analizu razlika među razredima u vezi s pitanjima nasilja u školi. Što se tiče spola, uzorak je gotovo izjednačen, s 103 muška učenika (51,2%) i 98 ženskih učenika (48,8%). Ovaj omjer omogućava da se analizira i uspoređuje percepcija i iskustva nasilja među učenicima različitog spola, pružajući uravnotežene podatke za istraživanje razlika u iskustvima nasilja i reakcijama na njega.

3. ANALIZA REZULTATA

Najveći broj ispitanika smatra da se u školi najčešće osećaju dobro, što čini 69.7% učenika. Oko 25.9% njih odgovara da se osećaju ni dobro ni loše, dok 4.5% učenika kaže da se osećaju loše u školi. Ovi podaci ukazuju na to da većina učenika ima uglavnom pozitivno iskustvo u školi, dok manji broj njih smatra da njihovo iskustvo nije niti pozitivno niti negativno. Kada je reč o doživljenom nasilju, većina ispitanika, tačno 67.2%, navodi da nisu doživeli nasilje u školi. Ipak, 29.9% učenika navodi da su nasilje doživeli povremeno, dok manji broj, 2%, doživljava nasilje često, a samo 1% njih navodi da se nasilje događa svakodnevno. Ovi podaci ukazuju na to da nasilje nije svakodnevna pojava, ali je ipak prisutno u nekim slučajevima. Kada su učenici doživeli nasilje, najveći broj njih, čak 66.7%, nije doživeo nasilje od nikoga. S druge strane, 20.4% učenika navodi da je nasilje doživelo od vršnjaka, dok 12.4% njih kaže da su nasilje doživeli od starijih učenika. Manji broj učenika (0.5%) doživeo je nasilje od mlađih učenika, dok većina ipak nije bila izložena nasilju. Kada je u pitanju prvi susret sa nasiljem, 71.1% učenika navodi da nikada nisu doživeli nasilje. Od onih koji jesu, većina, 16.9%, doživela je nasilje u petom razredu, dok 9.5% njih kaže da je nasilje prvi put doživelo u šestom razredu. Manji broj učenika (1%) doživeo je nasilje u sedmom i osmom razredu, dok samo 0.5% njih navodi deveti razred kao period kada su prvi put iskusili nasilje. U pogledu prisutnosti nasilja u školi, većina učenika, njih 58.7%, smatra da je nasilje prisutno povremeno. Oko 33.3% učenika smatra da nasilje uopšte nije prisutno u njihovoj školi, dok manji broj, 8%, navodi da je nasilje prisutno često. Ovi podaci ukazuju na to da postoji značajna percepcija nasilja među učenicima, iako se većina ipak oseća sigurnom. Kada su u pitanju vrste nasilja koje su najčešće među učenicima, 41.8% učenika navodi da je verbalno nasilje najčešće, dok 36.8% učenika smatra da je fizičko nasilje najprisutnije. Manje prisutno je emocionalno nasilje (15.9%), dok kulturno nasilje i ekonomsko nasilje imaju manji postotak (5% i 0.5%). Ovi podaci pokazuju da verbalno nasilje dominira, dok fizičko nasilje takođe predstavlja značajan problem. Kada su u pitanju vrste nasilja koje su učenici najčešće doživeli, 49.8% njih navodi da su najviše doživeli verbalno nasilje. Fizičko nasilje doživelo je 25.4% ispitanika, dok 17.9% učenika navodi da su doživeli emocionalno nasilje. Manje prisutno je kulturno nasilje (6%), a ekonomsko nasilje i seksualno nasilje su najređi, sa samo 0.5% ispitanika koji su to doživeli. Kada je u pitanju reakcija učenika na nasilje, većina, 30.3% učenika, odgovara da im kaže da prestane, dok 24.4% njih traži pomoć od odraslih osoba. Manji broj, 14.4%, kaže da ih nasilnici ne zastrašuju, dok 8.5% učenika priznaje da nisu uradili ništa. Takođe, 9.5% učenika uzvraća udarcem, dok manji broj, 7.5%, se potuče, a 3.5% pobjegne. Samo 0.5% učenika prestane dolaziti u školu. Kada su učenici razgovarali o nasilju s nekim, najčešće su to bili njihovi roditelji (32.8%), dok je 13.4% učenika razgovaralo sa nastavnikom. 8.5% njih se obratilo prijateljima, dok 6% kaže da je razgovaralo sa bratom ili sestrom. Manje od 11% učenika nije razgovaralo ni sa kim, dok 28.9% navodi da im se takve stvari nisu dogodile. U pogledu pomoći koju su učenici dobili, 29.9% njih kaže da su im roditelji pokušali pomoći, dok 13.9% učenika navodi da su im nastavnici ili drugi odrasli iz škole pružili podršku. 14.4% učenika navodi da su im prijatelji pomogli, dok 5.5% kaže da su im pomogli brat ili sestra. Manji broj učenika (9.5%) nije primio nikakvu pomoć, dok 26.9% navodi da im se takve stvari nisu dogodile. Kada su učenici rekli nekome o nasilju, 34.3% njih kaže da se nasilje

više nije događalo, dok 21.9% smatra da se događalo manje. Samo 1.5% učenika kaže da je situacija postala gora, dok 8% smatra da se ništa nije promenilo. 2.5% učenika nije reklo nikome, dok 31.8% navodi da im se takve stvari nisu dogodile. Na kraju, većina učenika (45.3%) smatra da bi trebalo pomoći zlostavljačima, dok 38.8% smatra da ih treba kazniti. Manji broj učenika (4.5%) misli da ih treba ignorisati, a 11.4% učenika smatra da treba preduzeti nešto drugo u odnosu na zlostavljače.

Tablica 6. Deskriptivni prikaz rezultata

Pitanje	Odgovori	Frekvencija	Percent
Kako se najčešće osjećaš u školi?	DOBRO	140	69.7
	LOŠE	9	4.5
	NI DOBRO NI LOŠE	52	25.9
Da li si doživio nasilje u školi?	NIKAD	135	67.2
	PONEKAD	60	29.9
	ČESTO	4	2
	SVAKODNEVNO	2	1
Ako jesi, od koga si doživio da budeš zlostavljan (vršio nasilje nad tobom)?	OD VRŠNJAKA	41	20.4
	OD STARIJIH UČENIKA	25	12.4
	OD MLADJIH UČENIKA	1	0.5
	NI OD KOGA	134	66.7
U kom razredu si prvi put doživio nasilje?	PETOM	34	16.9
	ŠESTOM	19	9.5
	SEDMOM	2	1
	OSMOM	2	1
	DEVETOM	1	0.5
	NISAM NIKAD DOŽIVIO	143	71.1
Koliko je prisutno nasilje među učenicima u tvojoj školi?	ČESTO	16	8
	PONEKAD	118	58.7
	NIKAD	67	33.3
Koji vidovi nasilja su najčešći među učenicima u tvojoj školi?	FIZIČKO	74	36.8
	VERBALNO	84	41.8
	EMOCIONALNO	32	15.9
	KULTURALNO	10	5

	EKONOMSKO	1	0.5
Koje vidove nasilja si ti najčešće doživio u tvojoj školi?	FIZIČKO	51	25.4
	VERBALNO	100	49.8
	EMOCIONALNO	36	17.9
	SEKSUALNO	1	0.5
	KULTURALNO	12	6
	EKONOMSKO	1	0.5
Kad ti se događa da neko vrši nasilje nad tobom, šta ti uradiš?	NIŠTA NE NAPRAVIM	17	8.5
	KAŽEM DA PRESTANE	61	30.3
	POBJEGNEM	7	3.5
	UDARIM GA/JU	19	9.5
	POTUČEM SE	15	7.5
	NE IDEM U ŠKOLU	1	0.5
	KAŽEM NEKOM ODRASLOM	49	24.4
	KAŽEM PRIJATELJU/PRIJATELJICI	3	1.5
	NE ZASTRAŠUJU ME	29	14.4
Ako si razgovarao/razgovarala s nekim o tome što ti se događa, ko je to bio?	MAJKA,OTAC	66	32.8
	SESTRA ILI BRAT	12	6
	NASTAVNIK	27	13.4
	PRIJATELJ/PRIJATELJICA	17	8.5
	NIKO	21	10.4
	NE DOGAĐAJU MI SE TAKVE STVARI	58	28.9
Ako su ti se takve stvari događale, ko ti je pokušao pomoći?	MAJKA ILI OTAC	60	29.9
	BRAT ILI SESTRA	11	5.5
	NASTAVNIK ILI DRUGI ODRASLI U ŠKOLI	28	13.9
	PRIJATELJ/PRIJATELJICA	29	14.4
	NIKO	19	9.5
	NE DOGAĐAJU MI SE TAKVE STVARI	54	26.9
Ako su ti se te stvari događale, što je bilo	VIŠE SE NIJE DOGAĐALO	69	34.3

nakon što si nekome rekao?	MANJE SE DOGAĐALO	44	21.9
	BILO JE JOŠ GORE	3	1.5
	NIŠTA SE NIJE PROMIJENILO	16	8
	NIKOME NISAM REKAO	5	2.5
	NE DOGAĐAJU MI SE TAKVE STVARI	64	31.8
Šta po tvom mišljenju treba preduzeti protiv zlostavljača učenika?	TREBA IM POMOĆI	91	45.3
	TREBA IH KAZNITI	78	38.8
	TREBA IH IGNORISATI	9	4.5
	NEŠTO DRUGO	23	11.4

Rezultati istraživanja ukazuju na nekoliko ključnih uvida u vezi s nasiljem među učenicima, analiziranih kroz različita pitanja. Prvo, nema statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika na pitanje o tome kako se najčešće osjećaju u školi, s Chi-square iznosom 3.37 i $p = 0.185$, što sugerira da osjećaji poput stresa ili dosade nisu povezani sa spolom. Slično, u pogledu doživljenog nasilja u školi, Chi-square iznosi 4.31, a $p = 0.23$, što znači da spol ne utiče na učestalost doživljenog nasilja. Kada je riječ o pitanjima tko vrši nasilje, Chi-square iznosi 1.97, $p = 0.579$, što ukazuje da nije statistički značajno tko je zlostavljač, niti postoji razlika u razredu u kojem je nasilje prvi put doživljeno (Chi-square 6.36, $p = 0.273$). Također, percepcija prisutnosti nasilja među učenicima nije statistički značajna s Chi-square 4.19 i $p = 0.123$. Međutim, postoji statistički značajna razlika u odgovorima na pitanje o vrstama nasilja, gdje su muški učenici najčešće naveli fizičko i verbalno nasilje, dok su ženski učenici većinom naveli verbalno nasilje (Chi-square 16.39, $p = 0.003$), što se ponavlja i u pitanju o vrstama nasilja koje su učenici doživjeli, s Chi-square 16.3 i $p = 0.006$, gdje su muški učenici doživjeli fizičko i verbalno nasilje, a ženski učenici uglavnom verbalno nasilje. U vezi s reakcijama na nasilje, rezultati nisu pokazali statistički značajne razlike (Chi-square 12.83, $p = 0.118$), ali postoji značajna razlika u tome s kim učenici razgovaraju o nasilju, s muškima koji češće razgovaraju s roditeljima, a ženski učenici s prijateljima (Chi-square 14.14, $p = 0.015$). Također, muški učenici češće dobijaju pomoć od roditelja (Chi-square 11.05, $p = 0.05$), dok ženski učenici češće traže pomoć od prijatelja. U vezi s učinkom prijave nasilja, muški učenici češće navode da se nasilje prestalo događati nakon što su obavijestili nekog (Chi-square 12.65, $p = 0.027$). Na pitanje o prijedlozima za kaznene mjere prema zlostavljačima, nije utvrđena statistički značajna razlika (Chi-square 1.41, $p = 0.703$), što sugerira da su stavovi učenika o ovom pitanju prilično homogeni, bez obzira na spol. Ovi rezultati pružaju uvid u različite aspekte nasilja u školi, naglašavajući određene spolne razlike u percepciji i iskustvima nasilja među učenicima, dok istovremeno ukazuju na sličnosti u reakcijama na nasilje i potrebama za podrškom.

Tablica 7. Pearson Chi-Square test poređenja odgovora s obzirom na spol

Pitanje	Test	χ^2	p	Napomena
Kako se najčešće osjećaš u školi?	Pearson Chi-Square	3.37	0.185	Nema statistički značajne razlike između muških i ženskih učenika.
Da li si doživio nasilje u školi?	Pearson Chi-Square	4.31	0.23	Nema statistički značajne razlike u doživljavanju nasilja.
Ako jesi, od koga si doživio da budeš zlostavljan?	Pearson Chi-Square	1.97	0.579	Nema statistički značajne razlike u tome od koga su učenici doživjeli nasilje.
U kom razredu si prvi put doživio nasilje?	Pearson Chi-Square	6.36	0.273	Nema statistički značajne razlike u razredu kad su učenici prvi put doživjeli nasilje.
Koliko je prisutno nasilje među učenicima u tvojoj školi?	Pearson Chi-Square	4.19	0.123	Nema statistički značajne razlike u percepciji nasilja među učenicima.
Koji vidovi nasilja su najčešći među učenicima u tvojoj školi?	Pearson Chi-Square	16.39	0.003	Statistički značajna razlika; muški učenici navode fizičko i verbalno nasilje, ženski verbalno.
Koje vidove nasilja si ti najčešće doživio u tvojoj školi?	Pearson Chi-Square	16.3	0.006	Statistički značajna razlika; muški doživljavaju fizičko i verbalno nasilje, ženski verbalno.
Kad ti se događa da neko vrši nasilje nad tobom, šta ti uradiš?	Pearson Chi-Square	12.83	0.118	Nema statistički značajne razlike u reakcijama učenika na nasilje.
Ako si razgovarao/razgovarala s nekim o tome što ti se događa, ko je to bio?	Pearson Chi-Square	14.14	0.015	Statistički značajna razlika; muški učenici više razgovaraju s roditeljima, ženski i s prijateljima.
Ako su ti se takve stvari događale, ko ti je pokušao pomoći?	Pearson Chi-Square	11.05	0.05	Statistički značajna razlika; muški učenici češće dobijaju pomoć od roditelja.
Ako su ti se te stvari događale, što je bilo nakon što si nekome rekao?	Pearson Chi-Square	12.65	0.027	Statistički značajna razlika; muški učenici češće kažu da se nasilje prestalo događati.
Šta po tvom mišljenju, treba preduzeti protiv zlostavljača učenika?	Pearson Chi-Square	1.41	0.703	Nema statistički značajne razlike u mišljenju o tome šta treba preduzeti protiv zlostavljača.

Rezultati analize ukazuju na značajne razlike u percepciji i iskustvu nasilja među učenicima različitih razreda. Prvo, postoji statistički značajna razlika u odgovorima na pitanje "Kako se najčešće osjećaš u školi?", s Chi-square vrijednošću od 29.331 i $p = 0$, što znači da se osjećaji učenika u školi razlikuju ovisno o razredu. Učenici u različitim razredima imaju različita iskustva u pogledu emocija koje doživljavaju u školi, što sugerira da su njihova iskustva i percepcija emocija povezana s razredom. Kada je riječ o doživljenom nasilju, Chi-square iznosi 23.994, a $p = 0.02$, što ukazuje na statistički značajnu razliku među razredima. Rezultati sugeriraju da se doživljaj nasilja razlikuje među razredima, s učenicima viših razreda, osobito devetih, koji su više izloženi nasilju u različitim oblicima nego učenici nižih razreda. Isto tako, pitanje o izvoru nasilja pokazuje statistički značajnu razliku (Chi-square 31.945, $p = 0.001$), gdje učenici viših razreda češće prijavljuju nasilje od starijih učenika, dok učenici nižih razreda više doživljavaju nasilje od vršnjaka. Na pitanje u kojem razredu su prvi put doživjeli nasilje, Chi-square iznosi 43.74 ($p = 0.002$), što ukazuje na značajne razlike među razredima. Učenici nižih razreda (peti i šesti) obično prijavljuju da su prvi put doživjeli nasilje ranije nego učenici viših razreda. U vezi s percepcijom nasilja u školi, Chi-square iznosi 8.7, a $p = 0.368$, što znači da nema statistički značajnih razlika među razredima u pogledu mišljenja o prisutnosti nasilja u školi. Kada su u pitanju različiti oblici nasilja, postojala je statistički značajna razlika (Chi-square 31.638, $p = 0.011$), gdje su učenici u nižim razredima više izloženi verbalnom nasilju, dok učenici viših razreda prijavljuju veći broj slučajeva fizičkog nasilja. Slična razlika zabilježena je i u vrstama nasilja koje su učenici doživjeli (Chi-square 44.199, $p = 0.001$), gdje su učenici nižih razreda prijavili veću učestalost verbalnog nasilja, dok su učenici viših razreda češće prijavljivali fizičko i emocionalno nasilje. U vezi s reakcijama na nasilje, statistički značajna razlika je pronađena (Chi-square 63.579, $p = 0.001$), pri čemu su učenici nižih razreda češće birali ne reagirati ili pobjeći, dok su učenici viših razreda češće prijavljivali nasilje ili se obraćali odraslima. U pitanju o tome s kim su učenici razgovarali o nasilju, rezultati su također pokazali značajnu razliku (Chi-square 41.3, $p = 0.003$), pri čemu su učenici viših razreda češće razgovarali s roditeljima, dok su učenici nižih razreda više razgovarali s prijateljima. Također, postoji značajna razlika u tome tko je učenicima pokušao pomoći (Chi-square 33.081, $p = 0.033$). Učenici viših razreda češće prijavljuju pomoć od nastavnika, dok su učenici nižih razreda više oslonjeni na pomoć roditelja. Na pitanje o ishodima nakon što su učenici nekome rekli o nasilju, nije pronađena statistički značajna razlika (Chi-square 26.832, $p = 0.14$), što ukazuje na slične ishode u svim razredima nakon prijave nasilja. Na kraju, kada su u pitanju prijedlozi za kaznene mjere prema zlostavljačima, nije pronađena statistički značajna razlika (Chi-square 9.8, $p = 0.633$), što sugerira da se mišljenja o tome što treba učiniti protiv zlostavljača ne razlikuju značajno među razredima. Ovi rezultati ukazuju na to da postoje značajne razlike u iskustvima nasilja, vrstama nasilja, reakcijama na nasilje i izvorima pomoći među učenicima različitih razreda.

Tablica 8. Pearson Chi-Square test poređenja odgovora s obzirom na spol

Pitanje	χ^2	p	Napomena
Kako se najčešće osjećaš u školi?	29.331	0	Statistički značajna razlika između razreda u osjećajima u školi. P value je manji od 0.05, što ukazuje na povezanost između razreda i osjećaja. Razlike između razreda sugeriraju da učenici u različitim razredima imaju različita iskustva i percepciju svojih emocija u školi.
Da li si doživio nasilje u školi?	23.994	0.02	Statistički značajna razlika u doživljenom nasilju među razredima. P value je manji od 0.05, što znači da se doživljaj nasilja razlikuje ovisno o razredu. Razlike mogu ukazivati na to da su učenici u višim razredima (posebno deveti) izloženi nasilju u različitim oblicima nego učenici u nižim razredima.
Ako jesi, od koga si doživio da budeš zlostavljan?	31.945	0.001	Statistički značajna razlika u izvoru nasilja među razredima. P value je manji od 0.05, što ukazuje na to da se izvori nasilja (vršnjaci, stariji učenici) razlikuju među razredima. Učenici viših razreda češće prijavljuju nasilje od starijih učenika, dok su učenici nižih razreda više izloženi nasilju od vršnjaka.
U kojem razredu si prvi put doživio nasilje?	43.74	0.002	Statistički značajna razlika u tome kada su učenici prvi put iskusili nasilje. P value je manji od 0.05, što znači da se razredi razlikuju u trenutku kada su prvi put doživjeli nasilje. Učenici nižih razreda (peti i šesti) obično prijavljuju da su prvi put doživjeli nasilje ranije nego učenici viših razreda.
Koliko je prisutno nasilje među učenicima u tvojoj školi?	8.7	0.368	Nema statistički značajnih razlika u percepciji nasilja među razredima. P value je veći od 0.05, što znači da se mišljenja o prisutnosti nasilja u školi ne razlikuju značajno među razredima.
Koji vidovi nasilja su najčešći među učenicima u tvojoj školi?	31.638	0.011	Statistički značajna razlika u vrstama nasilja među razredima. P value je manji od 0.05, što znači da razredi razlikuju u tome koji su vidovi nasilja najčešći. Učenici u nižim razredima prijavljuju više verbalnog nasilja, dok učenici u višim razredima prijavljuju i fizičko nasilje.
Koje vidove nasilja si ti najčešće doživio u tvojoj školi?	44.199	0.001	Statistički značajna razlika u vrstama nasilja koje su učenici doživjeli. P value je manji od 0.05, što ukazuje na to da se vrste nasilja koje su doživjeli učenici razlikuju među razredima. Učenici nižih razreda češće prijavljuju verbalno nasilje, dok učenici viših razreda prijavljuju emocionalno i fizičko nasilje.
Kad ti se događa da neko vrši nasilje nad tobom, šta ti uradiš?	63.579	0.001	Statistički značajna razlika u reakcijama učenika na nasilje. P value je manji od 0.05, što znači da se reakcije na nasilje razlikuju među razredima. Učenici nižih razreda češće biraju da pobjegnu ili ne reaguju, dok učenici viših razreda češće prijavljuju nasilje ili kažu odraslima.

Ako si razgovarao/razgovarala s nekim o tome što ti se događa, ko je to bio?	41.3	0.003	Statistički značajna razlika u tome s kim su učenici razgovarali o nasilju. P value je manji od 0.05, što ukazuje na to da učenici u različitim razredima različito pristupaju razgovoru o nasilju. Učenici u višim razredima češće razgovaraju s roditeljima, dok učenici u nižim razredima više razgovaraju s prijateljima.
Ako su ti se takve stvari događale, ko ti je pokušao pomoći?	33.081	0.033	Statistički značajna razlika u tome tko je pokušao pomoći učenicima. P value je manji od 0.05, što znači da se izvori pomoći razlikuju među razredima. Učenici u višim razredima češće prijavljuju pomoć od nastavnika, dok učenici nižih razreda većinom računaju na pomoć roditelja.
Ako su ti se te stvari događale, što je bilo nakon što si nekome rekao?	26.832	0.14	Nema statistički značajnih razlika u ishodima nakon što su učenici rekli nekome o nasilju. P value je veći od 0.05, što znači da nisu pronađene značajne razlike u reakcijama na nasilje nakon što su učenici izvijestili o njemu.
Šta po tvom mišljenju, treba preduzeti protiv zlostavljača učenika?	9.8	0.633	Nema statistički značajnih razlika u stavovima o tome što treba preduzeti protiv zlostavljača. P value je veći od 0.05, što znači da se mišljenja o tome što treba učiniti protiv zlostavljača ne razlikuju značajno među razredima.

4. ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja pružaju značajna saznanja o nasilju među učenicima u osnovnim školama, s posebnim naglaskom na razlike među razredima i spolovima. Glavna hipoteza istraživanja, koja polazi od pretpostavke da je nasilje prisutno u osnovnoj školi, potvrđena je kroz raznovrsne odgovore učenika. Statistički značajne razlike u percepciji nasilja među razredima ukazuju na to da se iskustva nasilja mijenjaju s godinama. Učenici viših razreda, posebno deveti razredi, prijavljuju učestaliju izloženost fizičkom nasilju, dok učenici nižih razreda, poput petog i šestog, češće prijavljuju verbalno nasilje. Ove razlike impliciraju da nasilje u školi ima različite oblike ovisno o uzrastu, a to može biti povezano s emocionalnim i socijalnim razvojem učenika koji ulaze u adolescenciju. Također, postoji razlika u tome tko je izvor nasilja. Učenici nižih razreda češće navode vršnjake kao nasilnike, dok učenici viših razreda prijavljuju starije učenike kao zlostavljače, što može ukazivati na promjenu u dinamici nasilja kako učenici rastu i kako se mijenjaju odnosi moći unutar škole. Dalje, rezultati su pokazali statistički značajnu razliku u vremenu kada su učenici prvi put doživjeli nasilje, pri čemu su učenici nižih razreda češće prijavljivali da su nasilje iskusili ranije. Ovi nalazi sugeriraju da mladi učenici mogu biti ranjiviji na nasilje i da je potrebno uložiti dodatne napore u prevenciju nasilja u ranim fazama školovanja. Kada je riječ o reakcijama učenika na nasilje, rezultati istraživanja ukazuju na značajne razlike među razredima. Učenici nižih razreda češće biraju pasivne reakcije, poput ignoriranja ili bijega, dok učenici viših razreda, koji su možda emocionalno zreliji i samosvjesniji, češće prijavljuju nasilje ili traže pomoć od odraslih, što može biti znak da u višim razredima postoji razvijenija svijest o tome kako se nositi s nasiljem.

Posebnu pažnju zaslužuje način na koji se učenici obraćaju za pomoć. Ispitanici su naveli različite izvore pomoći, pri čemu su učenici viših razreda češće razgovarali s nastavnicima ili školskim osobljem, dok su mlađi učenici skloniji obratiti se roditeljima ili prijateljima. Ovi nalazi sugeriraju da postoji razlika u percepciji povjerenja i podrške koju učenici doživljavaju u školi, što može utjecati na učinkovitost rješavanja problema nasilja. Također, postoji razlika u tome kako učenici doživljavaju ishod nakon što su se obratili za pomoć. Učenici koji su se obratili odraslima ili prijateljima izvještavaju da je nasilje prestalo, osobito u višim razredima, što može ukazivati na to da su mjere pomoći učinkovitije kada su pravilno implementirane. Na kraju, istraživanje je otkrilo da stavovi o kaznenim mjerama prema zlostavljačima ostaju konzistentni među razredima, bez značajnih razlika. Iako se svi učenici slažu da je potrebno poduzeti mjere protiv zlostavljača, rezultati sugeriraju da postoji manjak jasno definiranih i dosljednih strategija koje bi omogućile učinkovitu primjenu tih mjera u svim razredima. Ovi rezultati ističu potrebu za razvojem strategija koje se temelje na specifičnim potrebama svakog razreda i koje bi omogućile pravovremeno i učinkovito rješavanje nasilja. S obzirom na ove rezultate, preporučuje se da škole razvijaju specifične preventivne programe koji će se usmjeriti prema različitim razredima, uzimajući u obzir specifične oblike nasilja koji prevladavaju u svakoj dobi. Također, važno je povećati svijest među učenicima o tome kako reagirati na nasilje i osigurati dostupnost odgovarajuće podrške, bilo od strane nastavnika, školskog osoblja ili drugih izvora pomoći.

5. LITERATURA:

1. Baldry, A. C. (2003). Family factors and adolescent aggression: A review of research and theory. *Journal of Adolescence*.
2. Bowers, A., Smith, P., & Binney, V. (1994). *School bullying: Insights and interventions*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Dauvergne, M., & Johnson, M. (2001). Domestic violence and adolescent aggression in Canadian households. *Journal of Family Violence*.
4. Maksimović, J., & Mančić, D. (2013). *Human rights and child protection*. Belgrade: Centre for Social Policy.
5. Olweus, D. (1998). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
6. Rivers, I., Duncan, N., & Besag, V. (2007). *Bullying: A community-wide approach*. In S. McGlynn (Ed.), *Researching bullying in schools: A critical review of the literature*. London: Routledge.
7. Sesar, K. (2011). *Prevention of bullying in schools: A challenge for educators*. Zagreb: Faculty of Education.

PEER VIOLENCE

Summary: *The aim of this study is to analyze the prevalence of peer violence among elementary school students and their reactions to violence, including the frequency of seeking help from teachers. It also explores differences in the experience of violence based on gender and grade, as well as students' attitudes toward punitive measures for perpetrators. The research was conducted through surveys among elementary school students, focusing on their perception of violence, reactions, and suggestions for prevention. Statistical analysis was used to determine correlations between variables ($p < 0.05$). A total of 201 students participated in the study. Most students are aware of the existence of violence in schools, but only a smaller number seek help from teachers. The results also show differences in reactions to violence between genders and grades.*

Continuous education for students on violence and prevention is necessary, along with strengthening institutional responses and developing emotional intelligence among students, with the goal of reducing violence and increasing safety in schools.

Keywords: *Peer violence, students, types of violence, consequences.*

TAKE IT DOWN

Doc.dr.sci. Almira Salkić

Univerzitet FINRA Tuzla, Bosna i Hercegovina. almira.salkic@hpotmail.com i

Amra Mirojević MA

Sveučilište/Univerzitet „Vitez“ Bosna i Hercegovina. amra.mirojevic@hotmail.com

Sažetak: "Take It Down" alat predstavlja pionirski pristup uklanjanju eksplicitnog sadržaja i zaštiti mladih od online eksploatacije, kombinirajući tehnološke inovacije i edukativne resurse kako bi se osigurao siguran digitalni prostor. Cilj istraživanja je analiza dostupnosti i učinkovitosti ovog alata u sprečavanju širenja štetnog sadržaja i pružanju podrške žrtvama. Fokus je na prepoznavanju ključnih elemenata koji doprinose sigurnosti i povećanju svijesti o digitalnim pravima. Provedeno je kvantitativno istraživanje na uzorku od 216 učenika srednje škole a koje su bile žrtve ili potencijalno izložene online eksploataciji, koristeći upitnike za evaluaciju njihove svijesti o alatima poput "Take It Down". Rezultati istraživanja pokazali su da alati poput "Take It Down" značajno smanjuje dostupnost eksplicitnog sadržaja online kroz primjenu tehnologije digitalnog otiska (hashing), omogućavajući jednostavniju prijavu i uklanjanje sadržaja. Uključeni ispitanici istaknuli su visoku razinu zadovoljstva funkcionalnošću alata i podrškom koju pruža. Istraživanje implicira potrebu edukacije obrazovnih radnika, roditelja i učenika o prednostima ovog alata te Ministarstva sigurnosti BiH i policijskih agencija za uključivanje istog alata na području Bosne i Hercegovine.

Ključni mehanizmi pozitivnih ishoda uključuju tehnologiju digitalnog otiska za prepoznavanje i praćenje sadržaja, jednostavan i siguran proces prijavljivanja, kao i pružanje podrške korisnicima kroz resurse i savjetovanje. Sveobuhvatni rezultati impliciraju da alati poput "Take It Down" ne samo da povećava sigurnost mladih na internetu, već i doprinosi širenju svijesti o digitalnim pravima, digitalnoj sigurnosti, pravovremenoj reakciji na online nasilje i odgovornostima.

Ključne riječi: digitalna sigurnost, online eksploatacija, uklanjanje sadržaja, zaštita privatnosti.

1. UVOD

Internet i komunikacija danas igraju ključnu ulogu u oblikovanju modernog društva, pružajući brojne prednosti koje unapređuju svakodnevni život, poslovanje i obrazovanje. Međutim, uz sve prednosti, postoje i negativne strane koje treba uzeti u obzir, posebno kada je riječ o maloljetnicima. Koliko je važna uloga medijske pismenosti zbog češćeg susretanja sa negativnim stranama interneta i korištenju kod mlađih uzrasta pokazuju i brojna istraživanja domaćih istraživača, agencija za komunikacije, izrade priručnika i knjiga na istu temu koja se djelimično prepliće sa sigurnošću, pravom i informacijskim tehnologijama. Internet omogućava povezivanje ljudi širom svijeta, ali prekomjerna upotreba može dovesti do izolacije i smanjenja kvalitetnih međuljudskih odnosa. Dostupnost informacija često dolazi s izazovima poput širenja dezinformacija i lažnih vijesti, što zahtijeva visok nivo medijske pismenosti kako bi se informacije pravilno procijenile. Učenici su posebno osjetljiva skupina kada je riječ o negativnim posljedicama interneta. Prekomjerno korištenje društvenih mreža može utjecati na njihovo mentalno zdravlje, izazvati osjećaj nesigurnosti i smanjiti koncentraciju na školskim zadacima. Također, izloženost neprimjerenim sadržajima može negativno utjecati na njihov razvoj. Prema istraživanju koje su proveli Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) i UNICEF, medijske navike djece u Bosni i Hercegovini pokazuju da djeca provode značajno vrijeme uz medije, često bez adekvatnog nadzora roditelja. Istraživanje je obuhvatilo različite dobne skupine i ukazalo na potrebu za jačanjem medijske pismenosti kako bi se povećala sigurnost i dobrobit djece. Institucionalna jakost je isto tako ima veliku ulogu jer je potrebno da se tačno utvrdi kome se javljamo u slučaju da imamo određene negativne sadržaje podijeljene ili ukradene ili bilo šta drugo. Trenutno smo prepušteni prijavljivanju neželjenog sadržaja platformi koju koristimo, koja djelimično prikriva sadržaj ali i dalje je dostupan. Pozitivne strane interneta ogledaju se: kroz povezanost s ljudima širom svijeta, dostupnost informacija, mogućnosti online edukacije i pristupa edukativnim resursima, praktičnost i brzinu komunikacije, diseminaciju digitalnih poslova i ekonomije samim tim implicirajući veće poslovne mogućnosti. Pored razvoja kreativnosti i samopromocije, povećanja demokratije i aktivizma znatno je poboljšana mentalna podrška koja se koristi u e-zdravstvu, te povezivanje i automatizacija upravljanja domovima i poslovima putem Internet stvari (engl. Internet of Things, skr. IoT). Negativne strane interneta i komunikacije, poput cyberbullyinga, ovisnosti o internetu i smanjenja fizičke aktivnosti također su izazovi koji zahtijevaju pažnju. Edukacija o medijskoj pismenosti i odgovorno korištenje interneta ključni su za minimiziranje ovih negativnih utjecaja. Ove prednosti i izazovi interneta i komunikacije ne samo da oblikuju svakodnevni život, već i postavljaju temelje za budući razvoj društva.

2. OSVRT NA BOSNU I HERCEGOVINU

Prema Godišnjem izvještaju RAK¹⁸⁸-u u Bosni Hercegovini (skr. BiH) postoji 3 374 094¹⁸⁹ korisnika interneta u 2021., odnosno stopa korištenosti interneta u BiH iznosi

---

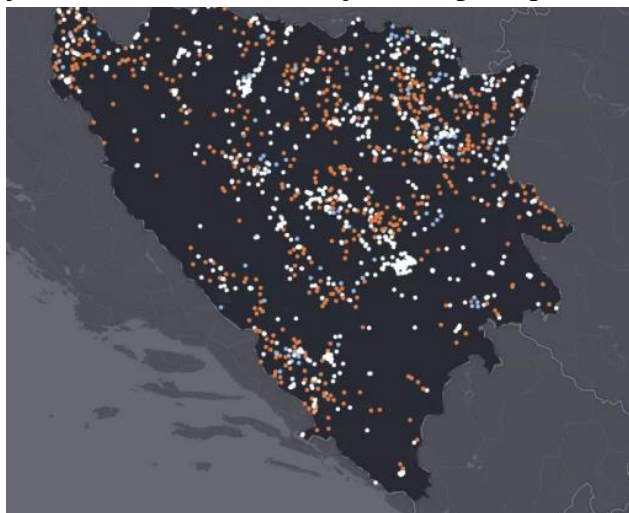
¹⁸⁸ Godišnji izvještaj Regulatorne agencije za komunikacije za 2021. godinu dostupan na sljedećem linku <https://rak.ba/hr/reports> a rezultate Godišnje ankete korisnika RAK dozvola za pružanje internet usluga u BiH za 2021. godinu možete pročitati na sljedećem linku <https://rak.ba/hr/news/11720>

95,55%. Internet pretplatnika u istoj godini bilo je 797 893 i u ovaj broj je uračunat da jedan internet pretplatnik je jednak jednom priključku.

Slika 1 Slika penetracije internet korisnika u BiH (2011. – 2021.)¹⁹⁰

Giga aplikacija je globalna inicijativa koju su pokrenuli UNICEF i ITU s ciljem povezivanja svih škola na internet i omogućavanja digitalne inkluzije. Aplikacija koristi podatke za mapiranje škola i njihove povezanosti s internetom, pružajući uvid u digitalnu infrastrukturu obrazovnih ustanova. U Bosni i Hercegovini, istraživanje putem Giga aplikacije¹⁹¹ pokazalo je da više od 30% škola nije imalo pristup internetu 2021. godine.

Slika 2 Internet u funkciji obrazovanja sa osvrtom na pristup internetu u BiH školama¹⁹²

Ovi podaci služe kao temelj za planiranje ulaganja u digitalnu infrastrukturu i osiguranje jednakih mogućnosti za sve učenike. Fokus je na smanjenju digitalnog jaza i unapređenju obrazovanja kroz tehnologiju. Može se zaključiti da ova aplikacija obrađuje 143

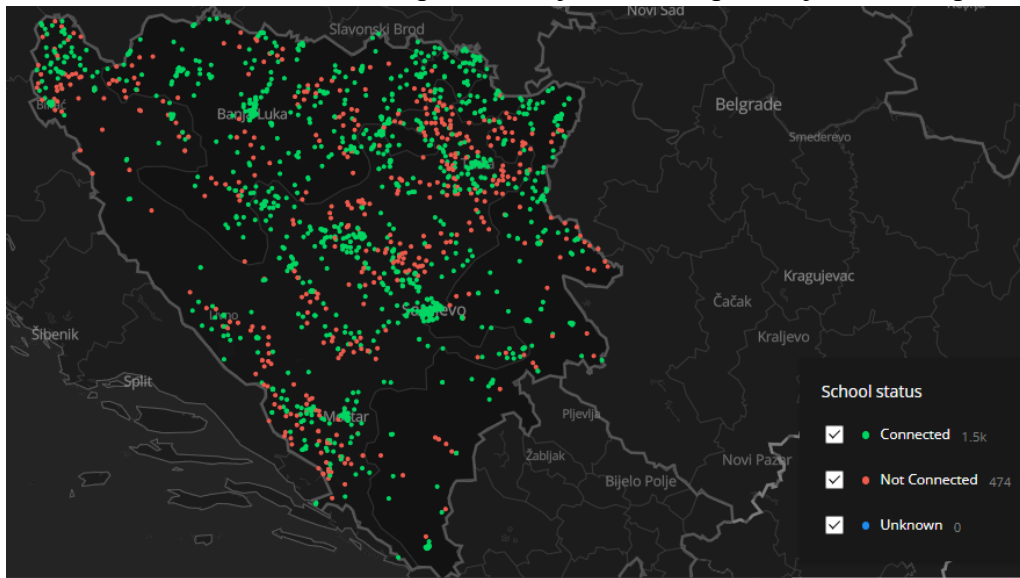
¹⁸⁹ Za izračun pokazatelja korišteni su sljedeći podatci: podatak o broju stanovnika u BiH Agencije za statistiku BiH prema popisu iz 2013. godine (3.531.159), procjena broja stanovnika u FBiH Federalnoga zavoda za statistiku s 30. 6. 2020. godine (2.184.680) i procjena o broju stanovnika RS Republičkoga zavoda za statistiku s 30. 6. 2021. godine (1.128.309).

¹⁹⁰ Godišnji izvještaj Regulatorne agencije za komunikacije za 2021. godinu, <https://rak.ba/hr/reports>

¹⁹¹ <https://www.unicef.org/bih/objave-medijima/internet-u-funkciji-u%C4%8Denja-stanje-u-bh-%C5%A1kolama>, Pristupljeno: 15.3.2025.

¹⁹² Isto kao 4

države svijeta, a podaci nisu javno dostupni za sve zemlje Evropske unije (skr. EU), Rusiju, Kinu, Japan, Sjedinjene Američke države (skr. SAD) i dr. države. Također, zaključujemo da u 2025. godini u BiH je na internet konektovano 1500 škola, a bez internet pristupa trenutno su 474 škole. Aplikacija prikazuje podatke u realnom vremenu sa prikazom mapiranih škola, konektivnosti škole, brzinom interneta po konekciji i dr. te su podaci javno dostupni.

Slika 3 Prikaz škola u BiH koje imaju/nemaju konekciju na internet¹⁹³

U istraživanju koje je naručio RAK 2022. godine „Sigurnost djece i mladih na internetu“¹⁹⁴, a izradila ga je Mania d.o.o. sa autorima Zečević i Risojević učestvovalo je 1000 ispitanika, od toga 283 učenika srednjih škola i cijele BiH (izuzev Zeničko-dobojskog kantona). Prema istom istraživanju svaki treći srednjoškolac navodi da radnim danima internet koristi više od 5 sati, a neradnim danima čak svaki drugi srednjoškolac; 3,6% srednjoškolaca komunicira s roditeljima kada je u pitanju prihvatanje zahtjeva za prijateljstvom na društvenim mrežama, svaki deseti je rekao da je poslao svoju fotografiju ili video osobama koje ne poznaju; svaki šesti srednjoškolac svakodnevno pristupa pornografskim internet stranicama, 50% srednjoškolaca bilo je izloženo slikama krvi i nasilja, a 40% informacijama o načinima kako se može počinuti samoubistvo.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja: Analizirati dostupnost i učinkovitost alata "Take It Down" u sprečavanju širenja štetnog sadržaja i pružanju podrške žrtvama među učenicima prvih i drugih razreda smjera opća gimnazija i medicinska sestra/tehničar, fokusirajući se na razinu svijesti o digitalnim pravima, sigurnosti te spremnosti za prijavljivanje online nasilja.

Provedeno je kvantitativno istraživanje na uzorku od 216 učenika srednje škole a koje su bile žrtve ili potencijalno izložene online eksploataciji, koristeći upitnike za evaluaciju njihove svijesti o alatima poput "Take It Down".

¹⁹³ <https://maps.giga.global/map/country/ba>, Pristupljeno: 10.4.2025.

¹⁹⁴ Sigurnost djece i mladih na internetu - Medijska i informacijska pismenost, Pristupljeno;5.4.2025.

Uzorak ispitanika:

- 216 učenika I i II razreda srednje škole škole
- Uzorak ravnomjerno raspoređen prema spolu i razredima

Upitnici: Upitnici obuhvataju pitanja o:

- Razini svijesti o cyberbullyingu.
- Iskustvu s online nasiljem ili znanju o vršnjacima koji su žrtve.
- Spremnosti za prijavljivanje nasilja roditeljima i policiji.
- Percepciji alata "Take It Down".

Pitanja u upitnicima:

1. Koji ste razred? (I razred, II razred)
2. Koji ste spol? (Muški, Ženski)
3. Koji smjer škole pohađate? (Opća gimnazija, Medicinska sestra/tehničar)
4. Znete li što je elektroničko nasilje ili cyberbullying? (Da, Ne)
5. Jeste li ikada bili žrtva elektroničkog nasilja? (Da, Ne)
6. Poznajete li vršnjaka koji je bio žrtva elektroničkog nasilja? (Da, Ne)
7. Biste li prijavili elektroničko nasilje roditeljima? (Da, Ne)
8. Biste li prijavili elektroničko nasilje policiji? (Da, Ne)
9. Kako biste ocijenili korisnost alata "Take It Down" za uklanjanje štetnog sadržaja i zaštitu mladih od online eksploatacije? (1 - Vrlo loše, 5 - Odlično)
10. Kako biste ocijenili jednostavnost korištenja alata "Take It Down"? (1 - Vrlo loše, 5 - Odlično)
11. Da li vam se dopada podrška koju pruža alat "Take It Down" (npr. savjetovanje, resursi)? (Da, Ne)

Statističke metode:

- Procentualna distribucija odgovora.
- Grupisanje rezultata prema razredima, spolu i smjeru škole.
- Korelacijska analiza povezanosti između razine svijesti i spremnosti na prijavljivanje nasilja.
- Vizualizacija podataka putem bar chartova i grafikona.

Tabela 1.: Broj anketiranih učenika:

Razred	Oznaka	Broj učenika po odjeljenju
1.	Broj učenika u razredu:	97
2.	Broj učenika u razredu:	119
Ukupan broj razreda:		2
Ukupan broj učenika:		216

Tabela 2.: Broj anketiranih učenika po spolu:

Odjeljenje	Broj učenika		
	muških	ženskih	svega
1	2	12	14
1	3	12	15
1	4	12	16
1	4	14	18
1	7	11	18
1	4	12	16
2	1	14	15
2	2	9	11
2	4	11	15
2	6	21	27
2	5	22	27
2	6	18	24
UKUPNO	48	70	216

Tabela 3.: Broj anketiranih učenika po spolu i smjeru:

Odjeljenje	Broj učenika		
	muških	ženskih	svega
1	2	12	14
1	3	12	15
1	4	12	16
1 smjer	9	36	45
1	4	14	18
1	7	11	18
1	4	12	16
2 smjer	15	37	52
2	1	14	15
2	2	9	11
2	4	11	15
1 smjer	7	34	41
2	6	21	27
2	5	22	27
2	6	18	24
2 smjer	17	61	78
1+1	16	70	86
2+2	32	98	130
UKUPNO	48	168	216

Tabela 4.: Odgovori ispitanika po pitanjima:

PITANJE	Broj učenika:	
	DA	NE
Znate li šta je elektroničko nasilje - cyberbullying? (Da, Ne)	216	0
Jeste li ikada bili žrtva elektroničkog nasilja? (Da, Ne)	122	94
Poznajete li vršnjaka koji je bio žrtva elektroničkog nasilja? (Da, Ne)	145	71
Biste li prijavili elektroničko nasilje roditeljima? (Da, Ne)	74	142
Biste li prijavili elektroničko nasilje policiji? (Da, Ne)	84	132

Tabela 5.: Pitanje: Kako biste ocijenili korisnost alata "Take It Down" za uklanjanje štetnog sadržaja i zaštitu mladih od online eksploatacije? (1 - Vrlo loše, 5 - Odlično)

Ocjena	Ukupno	Muški	Ženski
1 - Vrlo loše	15	4	11
2	30	8	22
3	54	12	42
4	63	14	49
5 - Odlično	54	10	44

Tabela 6.: Pitanje: Kako biste ocijenili jednostavnost korištenja alata "Take It Down"? (1 - Vrlo loše, 5 - Odlično)

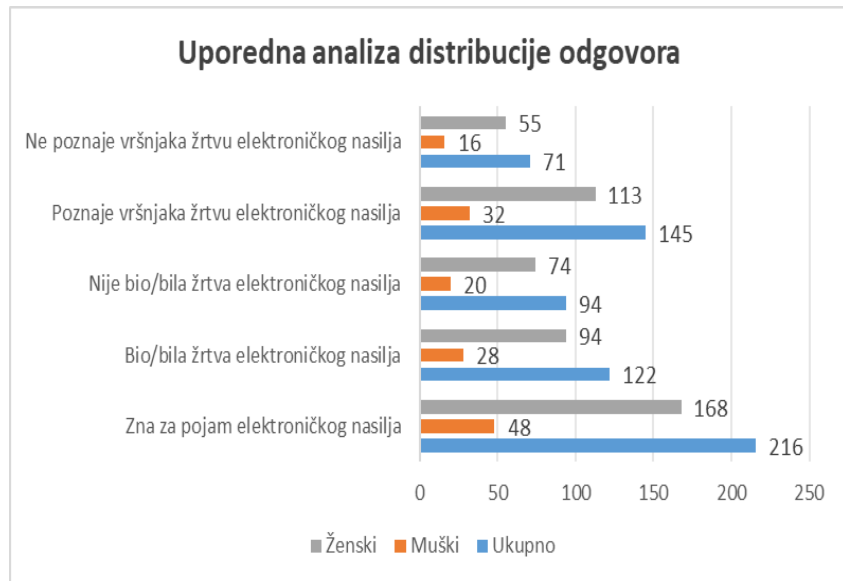
Ocjena	Ukupno	Muški	Ženski
1 - Vrlo loše	10	3	7
2	19	4	15
3	60	13	47
4	75	16	59
5 - Odlično	52	12	40

Tabela 7.: Pitanje: Da li vam se dopada podrška koju pruža alat "Take It Down" (npr. savjetovanje, resursi)? (Da, Ne)

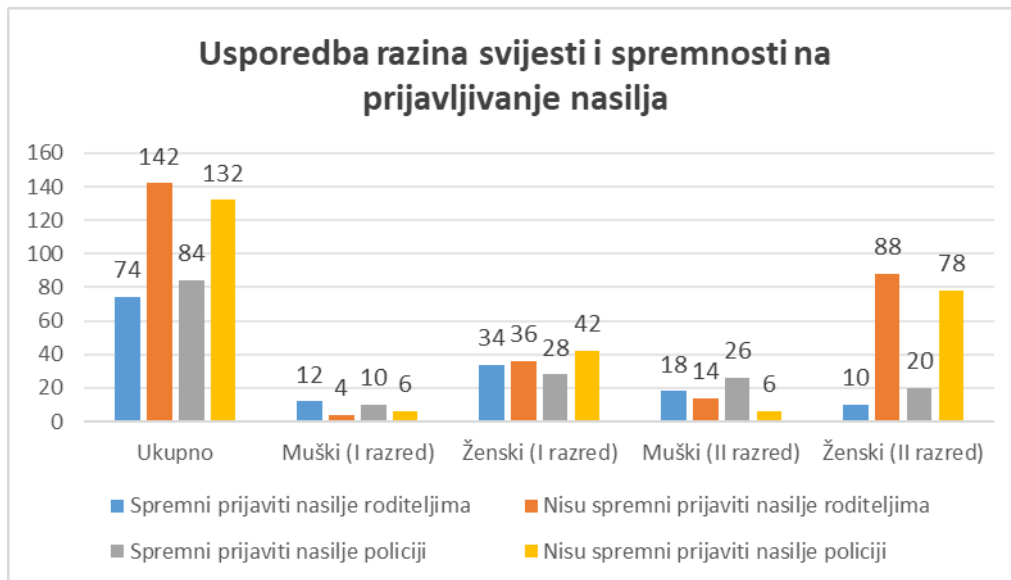
Odgovor	Ukupno	Muški	Ženski
Da	128	28	100
Ne	88	20	68

Analiza podataka:

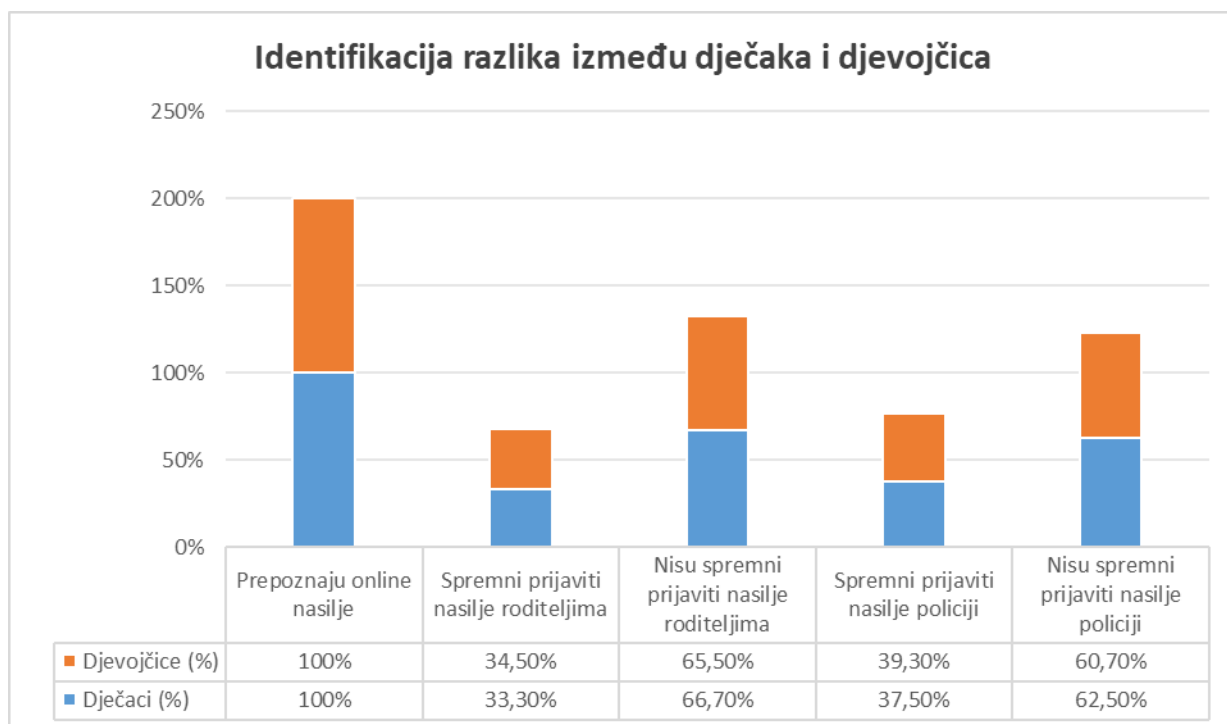
Distribucija odgovora: Prikaz postotka učenika koji su upoznati s pojmom elektroničkog nasilja (engl. cyberbullyinga), te onih koji su bili žrtve ili poznaju žrtve online nasilja.

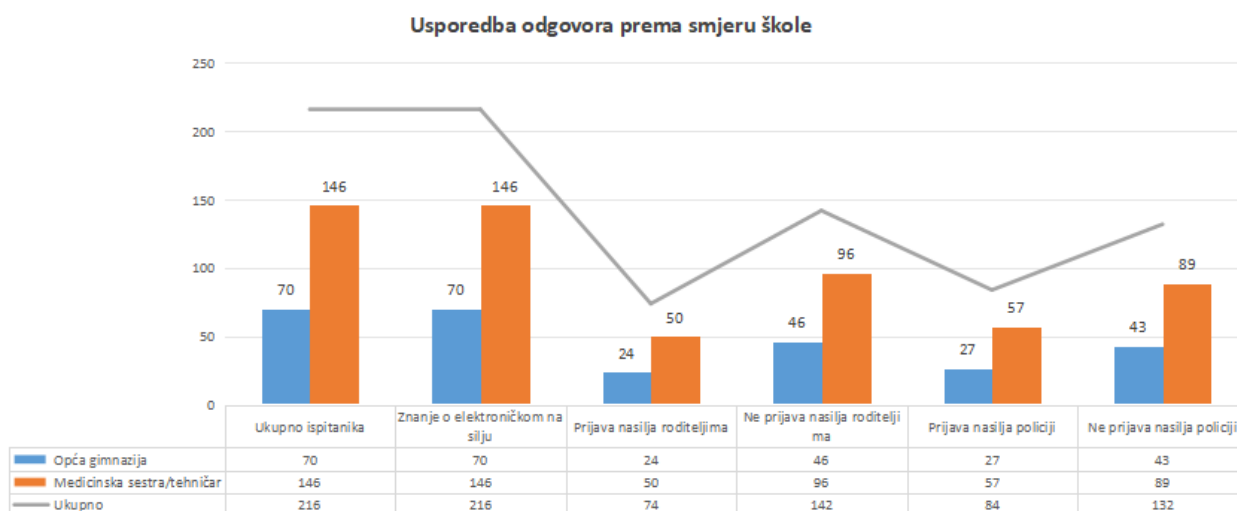
Analiza po razredima: Usporedba razina svijesti i spremnosti na prijavljivanje nasilja između učenika I i II razreda.

Analiza po spolu: Identifikacija razlika između dječaka i djevojčica u prepoznavanju online nasilja i spremnosti za prijavljivanje.

Smjer škole: Usporedba odgovora učenika po smjerovima u školi, s naglaskom na pristup resursima i edukaciji.

U istraživanju ispitanika prvih i drugih razreda uočena je razlika između dječaka i djevojčica u prepoznavanju online nasilja i spremnosti za prijavljivanje online nasilja. Od ukupno 216 ispitanika, 56,48% izjavilo je da su bile žrtve elektroničkog nasilja, dok 43,52% nije imalo takvo iskustvo. Proporcionalno, među dječacima je žrtava bilo 56,25%, a među djevojčicama 56,55%. Većina ispitanika (67,13%) poznaje nekoga ko je bio žrtva elektroničkog nasilja, dok 32,87% ne poznaje. Ovaj podatak ukazuje na visok nivo indirektno svijesti o elektroničkom nasilju među ispitanicima. Kada je u pitanju prijavljivanje nasilja roditeljima manji broj ispitanika, 34,26%, izjavilo je da bi prijavilo elektroničko nasilje roditeljima. Većina ispitanika, 65,74%, ne bi prijavila takvo nasilje roditeljima. Ovo sugerirše potrebu za edukacijom mladih o važnosti uključivanja roditelja u borbu protiv online nasilja.

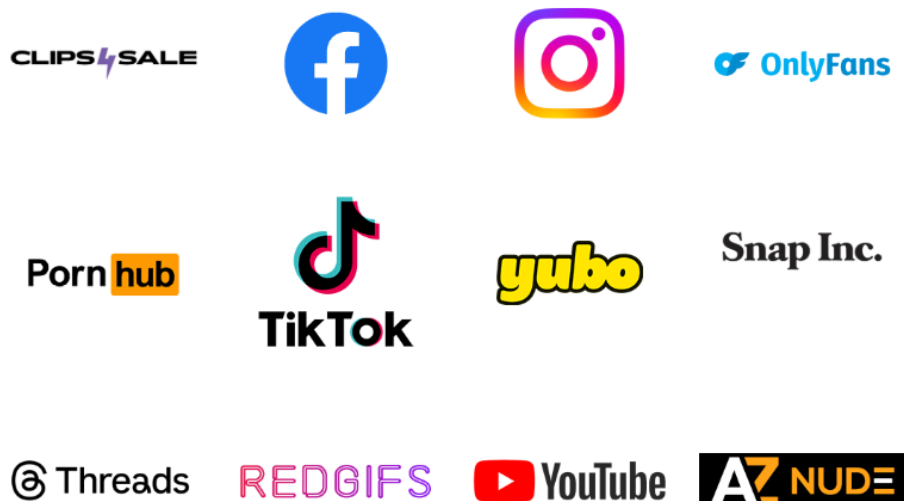
Što se tiče prijavljivanje nasilja policiji 38,89% ispitanika pokazalo je spremnost da prijavi nasilje policiji, dok 61,11% ne bi prijavilo elektroničko nasilje nadležnim organima. Ovaj podatak ukazuje na moguće nepovjerenje prema institucijama ili nedostatak informacija o postupku prijavljivanja.

4. TAKE IT DOWN¹⁹⁵ PLATFORMA

Take It Down je moderna digitalna platforma razvijena za uklanjanje eksplicitnog i nasilnog sadržaja s interneta. Platforma je započela s korištenjem u Hrvatskoj početkom 2025. godine kao odgovor na sve učestalije prijetnje online sigurnosti djece i mladih. Razvoj ove platforme ostvareno je u saradnji između američkog Nacionalnog centra za nestalu i eksploatisanu djecu (skr. NCMEC) i lokalnih partnera poput Centra za sigurniji internet (skr. CSI) te A1 Hrvatske. U suštini to je i dalje ista platforma koja je prevedena na hrvatski jezik i uključuje podršku za osobe koje su doživjele nasilje ili dijeljenje eksplicitnog sadržaja povezujući udruženja koja djeluju na području Hrvatske. Centar za sigurniji internet, koji je bio ključan partner u implementaciji platforme, osigurava besplatnu i anonimnu help liniju za hitnu pomoć. U Americi je prema podacima NCMEC-a trenutno prijavljeno više od 30 milijuna eksplicitnih sadržaja, što svjedoči o opsegu problema. Ovaj visok broj prijava jasno pokazuje ozbiljnost izazova s kojima se suočava digitalno okruženje u pogledu neovlaštenog dijeljenja intimnih materijala. Take It Down je integriran s brojnim društvenim mrežama, među kojima su Facebook, Twitter, Instagram, TikTok i YouTube. Saradnja s tim platformama omogućava brzo prepoznavanje, identifikaciju i uklanjanje štetnog sadržaja s interneta. Svi korisnici platforme su upoznati s konceptom elektroničkog nasilja i posljedicama neovlaštenog dijeljenja eksplicitnih fotografija ili videozapisa. Maloljetnici koji se suoče s neovlaštenim dijeljenjem intimnih sadržaja dobivaju prioritetnu zaštitu putem automatiziranih mehanizama za hitnu intervenciju. Kada maloljetna osoba prijavi takav sadržaj, sistem odmah aktivira protokole za brzo uklanjanje i osigurava daljnju pomoć putem savjetovanja. Platforma istovremeno omogućava korisnicima detaljne upute o tome kako kontaktirati nadležne institucije i osigurati dodatnu pravnu zaštitu. Punoljetni korisnici koji prijavljuju vlastiti eksplicitan sadržaj prolaze kroz strogu verifikaciju kako bi se osigurala autentičnost i izbjegala eventualna zloupotreba. Taj dodatni korak verifikacije pomaže u smanjenju mogućnosti zloupotrebe prijavnih mehanizama i štiti prava svih strana.

---

¹⁹⁵ Pristup platformi moguć je putem stranice <https://takeitdown.ncmec.org/>

Slika 4 Kompanije koje su pristale koristiti listu hash vrijednosti iz usluge Take It Down

Prijava eksplicitnih fotografija putem ove platforme teče kroz četiri koraka. Neosuđujući i pun podrške prvi korak u kojem Korisnik treba da potvrdi da je fotografija ili video sadrži goli, polugoli ili seksualno eksplicitni sadržaj koji je napravljen kada su bili maloljetni, drugi korak je određivanje godina koju su osobe imale na fotografijama ili videozapisima koje žele prijaviti. Treći korak je učitavanje fotografije/a ili videa, a četvrti korak je pregled prijave i slanje iste.

Započnite

1 — 2 — 3 — 4

Znamo da može biti zastrašujuće kada se vaše eksplicitne fotografije nađu na internetu. Take It Down je ovdje kako bi pomogao!

Molimo upamtite:

- Take It Down namijenjen je za fotografije ili videozapise koji sadrže goli, polugoli ili seksualno eksplicitni sadržaj snimljen prije nego što ste navršili 18 godina.
- Prijavu možete podnijeti anonimno.
- Vaše fotografije ili videozapisi neće napustiti vaš uređaj.

Molimo potvrdite

Klikom na ovaj okvir potvrđujete da fotografije ili videozapisi koje planirate prijaviti sadrže goli, polugoli ili seksualno eksplicitni sadržaj, a snimljeni su prije nego što ste navršili 18 godina.

Dalje →

Započnite

1 — 2 — 3 — 4

Molimo odgovorite na sljedeće:

* **Koliko ste godina imali na fotografijama ili videozapisima koje želite prijaviti?**

Odaberite Dob

← Prethodni korak   Dalje →

Pregledajte svoju prijavu

Pregledajte svoje datoteke prije nego što ih pošaljete na raspršivanje.

Naziv datoteke	Hash vrijednost
Takmičenje (6).mp4	e55e1xxxxxxxxx

Bio sam mlađi od 18 godina kada su slike ili videozapisi snimljeni. Razumijem da slanjem hashova svojih slika i videozapisa usluzi Take It Down pristajem da se moji hashovi dodaju na NCMEC hash popis i dijele s tvrtkama koje sudjeluju.

I confirm that my submission does not include spam or unrelated photos or videos.

Ako je sve ispravno i pristajete na obradu i dijeljenje svojih hashova, kliknite na tipku "Pošalji"

Slika 5 Način prijave eksplicitnog sadržaja putem platforme

5. ZAKLJUČCI

U istraživanju ispitanika prvih i drugih razreda svi ispitanici su upoznati s pojmom elektroničko nasilje što pokazuje da su osnovne informacije o ovom problemu široko rasprostranjene. Više od polovine ispitanika direktno je iskusilo elektroničko nasilje, što ukazuje na ozbiljnost problema i njegovu prisutnost među mladima. Velika većina ispitanika poznaje vršnjaka koji je bio žrtva nasilja, što implicira da elektroničko nasilje ima širok utjecaj u zajednici. Niska spremnost ispitanika da prijave nasilje roditeljima ili policiji ističe potrebu za dodatnim edukacijama i podizanjem povjerenja u podršku i pomoć od strane roditelja i institucija. Rezultati ovog istraživanja će pružiti smjernice za razvoj edukativnih programa usmjerenih na učenike, kao i za promociju alata "Take It Down" unutar škola. Fokus će biti na povećanju svijesti o digitalnim pravima, edukaciji roditelja i nastavnika, te saradnji s lokalnim vlastima za unaprjeđenje online sigurnosti. Take It Down potiče odgovorno korištenje digitalnih medija te kontinuirano educira korisnike o rizicima i posljedicama neovlaštenog dijeljenja sadržaja. Svi prijavljeni slučajevi podliježu detaljnoj analizi od strane stručnjaka za digitalnu sigurnost i zaštitu djece. Korisnicima se također pružaju informacije o mogućnostima pravne zaštite i psihološke podrške u slučajevima nasilja ili zlostavljanja. Osim tehničke pomoći, platforma nudi i bogat edukativni sadržaj o digitalnoj pismenosti, sigurnosti na internetu i odgovornom ponašanju online. Ovaj holistički pristup omogućava jačanje povjerenja među mladima i njihovim porodicama u korištenje digitalnih tehnologija na siguran način. Take It Down predstavlja značajan iskorak u borbi protiv digitalnog nasilja, pružajući ključnu podršku i osnažujući najranjivije korisnike u digitalnom prostoru.

6. LITERATURA

1. Agencija za statistiku BiH, <https://bhas.gov.ba/>
2. Centar za sigurniji internet, <https://csi.hr/>
3. Federalni zavod za statistiku FBiH, <https://fzs.ba>
4. GigaMaps-Global school connectivity map, <https://maps.giga.global/map/country/ba>,
Pristupljeno: 10.4.2025.
5. Godišnji izvještaj Regulatorne agencije za komunikacije za 2021. godinu, <https://rak.ba/hr/reports>
6. Godišnja anketa korisnika RAK dozvola za pružanje internet usluga u BiH za 2021. godinu, <https://rak.ba/hr/news/11720>
7. RAK, *Sigurnost djece i mladih na internetu - Medijska i informacijska pismenost*,
Pristupljeno: 5.4.2025.
8. Republički zavod za statistiku RS, <https://www.rzs.rs.ba/>
9. Take it down platforma, <https://takeitdown.ncmec.org/>
10. UNICEF, Internet u funkciji učenja-stanje u BH školama, <https://www.unicef.org/bih/objave-medijima/internet-u-funkciji-u-%C4%8Denja-stanje-u-bh-%C5%A1kolama>,
Pristupljeno: 15.3.2025.

TAKE IT DOWN

Summary: *The "Take It Down" tool represents a pioneering approach to removing explicit content and protecting young people from online exploitation, combining technological innovations and educational resources to ensure a safe digital space. The aim of the research is to analyze the availability and effectiveness of this tool in preventing the spread of harmful content and providing support to victims. The focus is on identifying key elements that contribute to safety and increasing awareness of digital rights. A quantitative study was conducted on a sample of 216 high school students who were victims or potentially exposed to online exploitation, using questionnaires to evaluate their awareness of tools such as "Take It Down". The results of the study showed that tools such as "Take It Down" significantly reduce the availability of explicit content online through the application of digital fingerprint technology (hashing), enabling easier reporting and removal of content. The respondents involved highlighted a high level of satisfaction with the functionality of the tool and the support it provides. The research implies the need to educate educators, parents and students about the benefits of this tool, as well as the Ministry of Security of BiH and police agencies to include the same tool in the territory of Bosnia and Herzegovina.*

Key mechanisms for positive outcomes include digital fingerprinting technology to identify and track content, a simple and secure reporting process, and providing support to users through resources and advice. The overall results imply that tools like "Take It Down" not only increase youth online safety, but also contribute to raising awareness about digital rights, digital safety, timely response to online violence, and responsibilities.

Keywords: *digital safety, online exploitation, content removal, privacy protection.*

TEHNOLOŠKE INOVACIJE KOD SPREČAVANJA NASILJA U ONLINE OKRUŽENJU – KOD PLATFORMI ZA OBRAZOVANJE I NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Adis Fodolović BA

J.U Osnova škola Mehurići Travnik, Bosna i Hercegovina. adis_outlook@gmail.com

Sažetak: Rad se bavi tehnološkim inovacijama koje se koriste za spriječavanje nasilja u online okruženju, s fokusom na društvene mreže i digitalne obrazovne platforme. Online nasilje obuhvata širok spektar negativnih ponašanja na internetu, uključujući prijetnje, seksistički i rasistički govor, kao i seksualno nasilje. S obzirom na brz tehnološki napredak tako su se i online platforme razvijale i samim tim pojavili se novi oblici nasilja, ali i tehnologije koje mogu da prepoznaju i spriječe nasilje. Tehnologije koje mogu da prepoznaju nasilje daju jedan od najbržih načina reagovanja pri spriječavanju internet nasilja tako što automatski filtriraju sadržaj koji se nalazi na platformi. Kod obrazovnih platformi alati koji prate komunikaciju i automatski upozoravaju na nasilje i postali su ključni za zaštitu učenika i nastavnika od uznemiravajućih sadržaja pri izvođenju online nastave. Na društvenim mrežama algoritmi koji rade prepoznavanje nasilja blokiraju i uklanjaju uvrijedljivi sadržaj i efikasno smanjuju nasilje. Ali korištenje ovih tehnologija suočava se s izazovima, uključujući zaštitu privatnosti korisnika, efikasnost u prepoznavanju suptilnih oblika nasilja i prilagodbu zakonskih okvira na internetu. U zaključku, rad naglašava važnost integracije tehnoloških inovacija u prevenciji online nasilja te pružanju edukacije korisnika kako bi se stvorilo sigurnije online okruženje.

Ključne riječi: Tehnološke inovacije, nasilje, online okruženje i društvene mreže.

1. UVOD

Online okruženje je pogodno mjesto za širenje nasilja, online nasilje uključuje bilo koju vrstu nasilnog ponašanja koje se dogodi na internetu, od napada na društvenim mrežama, rasističkog govora mržnje, prijetnji i seksualnog nasilja. U radu ću se fokusirati na kontekst događaja preko društvenih mreža i digitalnih platformi za obrazovanje, a također ćemo reći i nešto o drugim komunikacijskim kanalima. Ubrzano širenje interneta i društvenih mreža je ubrzalo i širenje nasilja velikom brzinom. Uz širenje nasilja dolazi i do širenja tehnološkog aspekta kao zaštitnog sredstva koje prepoznaje nasilje i smanjuje probleme. Kada pogledamo nazad u posljednje dvije godine možemo da primjetimo drastičnu promjenu rasta kod implementacije umjetne inteligencije (AI) koja pomoću algoritma može da prepozna govor mržnje i alata za prijavljivanje nasilja omogućava efikasniju borbu protiv online nasilja. Obzirom da je učestalost online nasilja i njegov uticaj na mentalno zdravlje, obrazovanje i sigurnost korisnika na internetu itekako u porastu, istraživanja i primjena tehnoloških inovacija u ovoj oblasti postaje ključni aspekt za društvo. Fokus na digitalne platforme obrazovanja i društvene mreže predstavlja mogućnost za implementaciju novih rješenja koja mogu pomoći u prevenciji i smanjenju online nasilja.

2. TEHNOLOŠKE INOVACIJE U ZAŠTITI KOD DIGITALNIH OBRAZOVNIH PLATFORMI

Tehnološke inovacije u zaštiti kod digitalnih obrazovnih platformi predstavljaju ključni faktor za sigurnost i privatnost korisnika, kao i za kreiranje pouzdane i odgovorne digitalne obrazovne sredine. Obzirom da imamo upotrebu interneta u obrazovne svrhe sve češće, pojave online kurseva, e-učenja, zaštita podataka i sprečavanje neovlaštenih pristupa postali su prioritet. Jedna od glavnih inovacija iz ove oblasti je primjena tehnologije koja radi enkripcije podataka, tako da nudi mogućnost sigurne razmjene podataka između učenika, nastavnika i obrazovnih institucija. Enkripcija podataka nije zaštita samo ličnih podataka već nas štiti i od raznih napada prilikom razmjene informacija. Za veću sigurnost na digitalnim obrazovnim platformama sve više se implementira biometrijska metoda autentifikacije kao što su prepoznavanje lica i otisak prsta zbog sigurnijeg i bržeg načina provjere identiteta.

2.1. Sigurnost korisnika na platformi za online obrazovanje

Online obrazovne platforme kao što su Zoom, Google Classroom, Microsoft Teams i druge postale su ključne u obrazovanju u vremenu pandemije. Ali ove platforme suočavaju se s izazovima online nasilja, jer se učenici mogu suočiti s uznemiravanjem kroz online nastavu. Platforme koriste razne tehnologije kako bi zaštitile korisnike, neki od njih su alati za praćenje komunikacije i automasko upozorenje na nasilne poruke ili na poruke neželjenog sadržaja.

2.2. Algoritmi za prepoznavanje uznemiravanja i zaštitu anonimnosti

Platforme za obrazovanje često koriste sisteme za analizu interakcija među korisnicima kako bi prepoznali uznemiravanje ili zlostavljanje na internetu. Sistemi su sposobni da rade analizu svih vrsta podataka pa čak rade i u live video pozivima, rade tako što prepoznaju emocionalne i psihološke signale koji usmjeravaju na uznemiravanje i zlostavljanje. Kod platformi moguće je da se odrede osobe i administratori koji mogu da prijave nasilje upotpunosti anonimno uz posebne alate koji su samo administratoru dostupni.

2.3. Automasko filtriranje sadržaja i komunikacija

Platforme koje omogućavaju komunikaciju učenicima i studentima, automaski rade na filtriranju neprimjernih riječi, sadržaja i uklanjaju isti iz komunikacijskog kanala. Filteri obuhvataju chat sobe koje koriste učenici, e-mailove, forume i video konferencije kako bi se spriječilo širenje nasilnog sadržaja.

2.4. Implementiranje „digitalnog otiska“ za verifikovanje i praćenje ponašanja

Neke od platformi koriste i „digitalni otisak“ kako bi pratile aktivnosti svih svojih korisnika. Metoda „digitalnog otiska“ daje mogućnost prepoznavanja osoba koje su već

primjećene da vrijeđaju čak i ako korisnici mijenjaju identitet na platformi ili koriste pseudonime.

3. TEHNOLOŠKE INOVACIJE U BORBI PROTIV NASILJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Na društvenim mrežama kao što su Facebook, Twitter, Instagram i TikTok, primjena algoritama vještačke inteligencije daje mogućnost automaskog prepoznavanja uvrjedljivih i nasilnih sadržaja. Algoritmi prepoznavanja govora mržnje mogu analizirati tekstualne poruke, slike, video sadržaje i druge oblike komunikacije kako bi mogle da prepoznaju uvredljivi sadržaj, nasilno ponašanje i isto blokirali. Ovi sistemi koriste tehnike mašinskog učenja kako bi se u kontinuitetu usavršavali i prepoznavali sve sofisticiranije oblike nasilja.

3.2. Alati za automasko blokiranje i uklanjanje sadržaja

Razne društvene mreže koriste tehnologiju koja daje mogućnost automaskog blokiranja i uklanjanja postova koji sadrže nasilne i uvrjedljive sadržaje. Korišteni alati se najčešće zasnivaju na detekciji obrasca nasilnog ponašanja i mogu automaski označiti post za dalje istraživanje od strane moderatora. Ovi sistemi imaju i mogućnost prepoznavanja i blokiranja osoba koje upućuju prijetnje ili šire mržnju.

3.3. Uvođenje zaštite korisnika koristeći naprednu verifikaciju identiteta

Na društvenim mrežama se pojavljuje trend primjene sistema verifikacije identiteta kako bi se moglo spriječiti anonimno zlostavljanje. Verifikaciju identiteta može uključivati slanje slike dokumenta, verifikovanje putem mobilnog broja ili druge metode kako bi se obezbijedila odgovornost korisnika društvene mreže.

3.4. Preventivni programi i edukacija o odgovornoj upotrebi interneta

Većina društvenih mreža pri samom priključivanju mreži nudi resurse za edukaciju svojih korisnika o prevenciji nasilja. Instagram i Twitter su pokrenuli kampanju usmjerenu na podizanje svijesti o cyber-bullyingu, uz pružanje informacija o tome kako blokirati zlostavljača, prijaviti neželjeni sadržaj i kome se obratiti za pomoć u vezi neželjenih sadržaja.

4. IZAZOVI I PREPREKE U IMPLEMENTACIJI TEHNOLOŠKIH RJEŠENJA

Jedan od glavnih ako ne i glavni izazov u primjeni tehnologija za spriječavanje nasilja na internetu jest balansiranje između sigurnosti korisnika i zaštite njihove privatnosti. Algoritmi koji prate aktivnosti korisnika mogu izazvati zabrinutost zbog narušavanja privatnosti i slobode izražavanja. Jedno od čestih pitanja pri implementiranju tehnoloških

rješenja je kako osigurati zaštitu od nasilja bez ugrožavanja osnovnih ljudskih prava, kao što su pravo na privatnost i slobodu govora.

4.2. Efikasnost tehnologija u prepoznavanju suptilnih oblika nasilja

Iako tehnologije koje su zasnovane na vještačkoj inteligenciji mogu da efikasno prepoznaju razne oblike nasilja, one nisu još uvijek u stanju da prepoznaju suptilnije oblike, kao što su pasivna agresija, manipulacija ili „gaslighting“ u online komunikaciji. Algoritmi su često ograničeni u razumijevanju konteksta u kojem se nasilje događa.

4.3. Prepreke u globalnom okruženju

S obzirom na globalnu prirodu interneta, tehnološka rješenja za sprječavanje nasilja moraju se prilagoditi različitim zakonodavnim okvirima i kulturnim normama. Nešto što jedna država zakonski zabranjuje, možda neka druga ne zabranjuje i ovo je jedan od dodatnih izazova u implementiranju univerzalnih tehnoloških rješenja.

5. ZAKLJUČAK

Važno je povećati suradnju među tehnološkim kompanijama, zakonodavnim tijelima i nevladinim organizacijama kako bi se tvorila sveobuhvatna rješenja za sprječavanje nasilja na internetu. Zakonodavstvo treba da se uskladi sa novim tehnološkim inovacijama kako bi obezbijedilo odgovornost platformi za sigurnost korisnika. Edukacija korisnika naročito mladih o digitalnoj pismenosti, sigurnosti na internetu i prepoznavanju nasilja je ključna za smanjenje online nasilja. Obrazovni programi i online kampanje mogu značajno doprinjeti prevenciji. U budućnosti razvijanje tehnologije koja će moći da prepozna emocionalne signale i psihološke promjene kod korisnika može doprinjeti prepoznavanju nasilja prije nego što postane ozbiljan problem. Tehnologija koja se oslanja na analizu govora, tonova, mimike i čak digitalnih otisaka korisnika može postati ključna u ovoj borbi.

6. LITERATURA

1. chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/19_20/psi/Svetlana-Balta.pdf
2. Robotić, P. (2015). Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti. *Journal of Applied Health Sciences= Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 1(2), 81- 96. Preuzeto sa <https://doi.org/10.24141/1/1/2/1>.
3. Pećnik, N., Tokić, A. (2011). Roditelji i djeca na pragu adolescencije: pogled iz tri kuta izazovi i podrška. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Intergrafika- TTŽ, d.o.o., Zagreb.

TECHNOLOGICAL INNOVATIONS IN PREVENTING VIOLENCE IN ONLINE ENVIRONMENTS – IN EDUCATIONAL PLATFORMS AND ON SOCIAL NETWORKS

***Abstract:** The paper deals with technological innovations used to prevent violence in online environments, with a focus on social networks and digital educational platforms. Online violence encompasses a wide range of negative behaviors on the Internet, including threats, sexist and racist speech, as well as sexual violence. Given the rapid technological progress, online platforms have also developed and new forms of violence have emerged, as well as technologies that can recognize and prevent violence. Technologies that can recognize violence provide one of the fastest ways to respond to preventing online violence by automatically filtering content on the platform. In educational platforms, tools that monitor communication and automatically warn about violence have become crucial for protecting students and teachers from disturbing content when conducting online classes. On social networks, algorithms that recognize violence block and remove offensive content and effectively reduce violence. But the use of these technologies faces challenges, including the protection of user privacy, the effectiveness in recognizing subtle forms of violence and the adjustment of legal frameworks on the Internet. In conclusion, the paper emphasizes the importance of integrating technological innovations in the prevention of online violence and providing user education in order to create a safer online environment.*

***Keywords:** Technological innovation, violence, online environment and social networks.*

AKTIVNOSTI I PREPORUKE ZA SUZBIJANJE PRANJA NOVCA KAO OBLIKA FINANSIRANJA NASILJA

Prof.dr.sci. Vojo Laković

*Fakultet društvenih znanosti dr. Milenka Brkića Sveučilišta Hercegovina, Bosna i
Hercegovina. vojolakovic@gmail.com i*

prof.dr.sci. Miloš Milovančević

Mašinski fakultet u Nišu, Niš, Republika Srbija. milosmilovancevic@gmail.com

Abstrakt: *Zakonodavna rešenja usmerena na suzbijanje krivičnog dela pranja novca i formulacija preporuka za unapređenje pravnog okvira opravdani su usled dokazane pojave infiltracije tzv. 'prljavog', nezakonito stečenog novca, što u praksi izaziva štetu po nacionalnu ekonomiju usled destabilizacije finansijskog i bankarskog sistema, kao i narušavanja ugleda Republike Srbije. Polazeći od potrebe preispitivanja efikasnosti mehanizama za sprečavanje pranja novca, a sa ciljem unapređenja borbe protiv ovog krivičnog dela, u predmetnom radu primenjena je komparativna analiza i normativni metod, čime je definisana odgovarajuća normativna struktura krivičnog dela i odgovarajuće preventivne i represivne aktivnosti. Kao rezultat, u radu su formulisane preporuke za otkrivanje, sprečavanje i suzbijanje pranja novca, usmerene na modernizaciju postojećeg pravnog poretka i usklađivanje zakonskih rešenja sa relevantnim međunarodnim standardima.*

Ključne reči: *pranje novca, aktivnosti, preporuke, krivično delo*

1. UVOD

Prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda, količina novca koja se godišnje opere dostiže iznos u rasponu od 600 milijardi do 1,5 triliona američkih dolara, što jasno ukazuje na nužnost sveobuhvatnog pravnog regulisanja, preventivnog delovanja i efikasnog suzbijanja krivičnog dela pranje novca. Nastanak i posledice ovog dela ogledaju se u narušavanju ekonomske stabilnosti, slabljenju ekonomske politike, padu aktivnosti u legalnom privatnom sektoru, ugrožavanju programa reformi, te sveukupnom umanjenju kredibiliteta države na međunarodnoj sceni. Razvoj složenih tehnika pranja novca podstaknut je liberalizacijom tržišta, globalnim promenama, tehnološkim inovacijama i pojavom savremenih oblika sajber kriminala (Doron, Koker, 2022). Takav napredak otežava nadzor nad finansijskim transakcijama, posebno imajući u vidu da savremene finansijske tehnologije neprestano proširuju tradicionalne usluge novim, alternativnim putevima. Shodno tome, akteri u procesu pranja novca, pored korišćenja sofisticiranih elektronskih metoda, sve češće angažuju i širok spektar stručnjaka (finansijske savetnike, advokate, notare, računovođe, investicijske bankare i dr.), stvarajući kompleksne korporativne, bankarske i pravne strukture radi prikrivanja nezakonito stečenih sredstava i vlasništva. S obzirom na činjenicu da se transakcije odvijaju i u zemlji i u inostranstvu, od suštinskog je značaja da države prepoznaju rizike i uspostave adekvatne mehanizme za njihovo ublažavanje. U cilju detaljnijeg

razumevanja pojma novca, pravne kvalifikacije krivičnog dela pranje novca i samog procesa izvršenja ovog dela, predmetni članak daje odgovarajuće prikaze i analize, uključujući i tabelarni pregled zahteva tužilaštva i Uprave. Imajući u vidu da se pranje novca, kao krivično delo protiv privrede, reguliše u dvadeset drugoj glavi Krivičnog zakonika Republike Srbije, neophodna je kontinuirana razmena iskustava, obuka relevantnih subjekata, unapređenje finansijskih sistema i inoviranje pravnih normi. Takođe, potrebno je formirati i/ili dalje razvijati organizacije specijalizovane za borbu protiv kriminala uz aktivnu saradnju sa međunarodnim institucijama. Kompleksnost fenomena pranja novca zahteva srazmerno složeni sistem mera njegove prevencije i suzbijanja, a iznete preporuke predstavljaju ključni cilj i doprinos ovog članka.

2. HIPOTEZE, METODE I REZULTAT

U članku se, radi sprovođenja aktivnosti u cilju uspostavljanja prevencije i sprečavanja aktivnosti učinilaca krivičnog dela pranje novca, primenjuju normativne i komparativne analize. Primena navedenih metoda dovela je do rezultata članka: neophodnosti sprovođenja aktivnosti u cilju sprečavanja i prevencije krivičnog dela pranje novca. Rezultat članka verifikovan je potvrđivanjem sledećih hipoteza, koje istovremeno čine preporuke u cilju suzbijanja krivičnog dela pranje novca:

Hipoteza 1: Zakonska normativa morala bi počivati na analizi počinioca.

Hipoteza 2: Neophodna je primena inovativnih metoda i savremenih tehnologija u otkrivanju i normiranju krivičnog dela.

Hipoteza 3: Pitanju pranja novca moraju se posvetiti Vlada i finansijske institucije.

Hipoteza 4: Zakonsko normiranje dela pranje novca i zakonski i institucionalni mehanizmi u oblasti borbe protiv pranja novca moraju biti uskladjeni sa standardima i preporukama međunarodnih organizacija što upućuje na neophodnost međunarodne saradnje.

3. DISKUSIJA I REZULTATI

3.1. Definisane novca i pranja novca

Razumevanje procesa pranja novca nužno je zasnovano na definiciji novca kao prometne vrednosti, odnosno dobra koje omogućava razmenu materijalnih dobara i usluga među učesnicima u robnom prometu. Prema Madingeru i Zalopanayu, novac predstavlja sve ono 'što je opšte prihvaćeno kao način podmirivanja troškova' (Madinger, Zalopanay). Pored toga, član 2. stav 1. tačka 2) Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma propisuje da novac, u smislu ovog zakona, obuhvata gotov novac (domaći i strani), sredstva na računima (dinarskim i deviznim) i elektronski novac. Genzman definiše pranje novca kao svesno stupanje 'u finansijsku transakciju sa prihodima ostvarenim nezakonitom aktivnošću, sa namerom promovisanja ili sprovođenja tih nezakonitih aktivnosti ili prikrivanja prirode, lokacije, izvora, vlasništva ili kontrole navedenih prihoda' (Genzman, 1997). Sagledavanje tzv. 'prljavog' novca kao novca proisteklog iz krivičnog dela i imovine koja iz njega proizilazi, jasno ukazuje da pranje novca ne može postojati bez prethodne kriminalne radnje. Ovom pojavom obuhvaćena je kriminalna aktivnost infiltracije nezakonito stečenog novca u zakonite tokove, sa osnovnim ciljem prikrivanja stvarnog izvora sredstava, sprečavanja

zaplene i oporezivanja od strane države, te obezbeđivanja daljeg korišćenja tako stečenog kapitala u poslovnim transakcijama..

3.2. Zakonsko normiranje krivičnog dela pranje novca

U pojedinim pravnim sistemima pranje novca kvalifikovano je kao krivično delo, dok se u drugim tretira kao prekršaj, čime se predviđa kazna zatvora i do godinu dana, odnosno više od godinu dana kod težih oblika. U Krivičnom zakoniku Republike Srbije (KZ RS) pranje novca eksplicitno je definisano kao krivično delo. Član 245 stav 1 KZ RS propisuje da se za ovo delo može smatrati odgovornim svako lice koje, uz znanje da imovina potiče iz kriminalne delatnosti, izvrši njenu konverziju ili prenos, prikriva ili lažno prikazuje nezakonito poreklo, odnosno stekne, drži ili koristi takvu imovinu. Za osnovni oblik dela predviđena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina i novčana kazna, dok se, ukoliko vrednost imovine prelazi milion i petsto hiljada dinara ili je lice imovinu pribavilo sopstvenom kriminalnom aktivnošću, propisuje kazna zatvora od jedne do deset godina i novčana kazna. U slučaju grupnog izvršenja, zaprećena je kazna zatvora od dve do dvanaest godina. Pored toga, propisana je krivičnopravna odgovornost i za lica koja su 'bila dužna da znaju' da novac ili imovina potiču iz kriminalne delatnosti, kao i za odgovorna lica u pravnim licima koja nisu preduzela dužne mere radi provere porekla sredstava. Na delotvornost sistema u pogledu postupaka i presuda za pranje novca uticala je novija izmena KZ RS, prema kojoj je dovoljno da novac ili imovina potiču iz kriminalne delatnosti, a ne isključivo iz konkretno dokazanog predikatnog krivičnog dela. Na taj način proširuje se primena inkriminacije i omogućava krivično gonjenje bez prethodne presude za predikatno delo, što je u skladu sa međunarodnim konvencijama koje je Republika Srbija ratifikovala. Ključni element postojanja krivičnog dela pranje novca ostaje sama kriminalna aktivnost koja donosi profit. Svoјstvo zajedničkog imenitelja svih oblika pranja novca prema članu 245 KZ RS jeste oduzimanje novca i imovine koja potiče iz izvršenja krivičnog dela. Zakonom o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, donetim 2008. godine, uvedeno je 'prošireno oduzimanje imovine', kojim se, između ostalog, targetiraju učinioci organizovanog kriminala i lica koja su pribavila protivpravnu imovinsku korist koja nadilazi njihove zakonite prihode, a ne mogu dokazati zakonitost porekla. Izmene i dopune ovog zakona iz 2019. godine usklađene su sa izmenama KZ RS iz 2016. godine, čime je proširena njegova primena na većinu krivičnih dela protiv privrede, uz formiranje Kancelarije za povraćaj oduzete imovine. Sam postupak oduzimanja regulisan je Zakonom o krivičnom postupku. Zakonska regulativa u oblasti pranja novca dobila je dodatnu dimenziju donošenjem Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Ovim preventivnim propisom propisuju se mere i radnje 'poznavanja i praćenja stranke', uređuju obaveze lica obuhvaćenih zakonom, te se bliže definišu nadležnosti Uprave za sprečavanje pranja novca i finansijsko-obaveštajne službe u otkrivanju i sprečavanju ovog krivičnog dela.

3.3. Proces pranja novca

U skladu sa definicijom Direktive 2005/60/EZ, proces pranja novca obuhvata prikrivanje istinske prirode i porekla novca, što se ostvaruje kroz učešće, povezivanje, pokušaj pomaganja, podsticaj i omogućavanje prenosa imovine radi zataškavanja njenog

nezakonitog porekla, kao i kupovinu, posedovanje ili korišćenje sredstava koja potiču iz krivičnog dela. Sam proces pranja novca suštinski ne prestaje: bez obzira na to kroz koliko faza je prošao ili koliko se puta promenio oblik nezakonitih sredstava, ona u očima zakona nikada ne mogu biti smatrana „čistim“. Hipoteza 1 nalazi potvrdu u prvoj fazi pranja novca, koju The Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), Američka finansijska obaveštajna jedinica zadužena za sprečavanje pranja novca, opisuje u okviru tri osnovne etape: faza plasiranja, faza raslojavanja (oplemenjivanja) i faza integracije. U fazi plasiranja, sredstva proistekla iz kriminalne aktivnosti — bilo u obliku gotovine ili drugih sredstava — unose se u finansijski sistem ili se investiraju u pokretnu i nepokretnu imovinu. (Lilley, 2000: 64–87) Reč je o najkritičnijem stadijumu, u kojem je veza između izvršioca krivičnog dela i prljavog novca najuočljivija. U skladu s tim, neophodno je zakonsko normiranje zasnovano na analizi počinioca, kako bi se u ovoj početnoj fazi sprečilo i onemogućilo dalje legalno „ubacivanje“ nezakonitih sredstava u tokove poslovanja. U praksi se to ostvaruje obavezom ovlašćenih subjekata i lica koja neposredno rade s klijentima da prikupljaju informacije o svrsi i prirodi poslovnog odnosa, da identifikuju stvarnog vlasnika i prate finansijske transakcije. Druga faza, raslojavanje (oplemenjivanje, mešanje), karakteriše se brojnim transakcijama perača novca u zemlji i inostranstvu, čestom promenom oblika sredstava i stvaranjem niza složenih tragova, kako bi se prikrilo poreklo novca i otežala potencijalna istraga. Ove transakcije, neretko praćene visokim izdacima za savetnike, bankare ili posrednike, izvode se uglavnom radi prikriivanja izvora i uvećanja složenosti novčanih tokova. Prema pojedinim istraživanjima, honorari za takve usluge su vremenom porasli sa oko 6% na 25% neophodnih izdvajanja, što, prema tvrdnjama perača novca, i dalje predstavlja prihvatljiv trošak, budući da je primarni cilj prikriivanje nezakonitog porekla sredstava. (Cindori, 2007). Treća faza, integracija, označava uključivanje nezakonito stečenog novca u legitimne poslovne tokove. Na taj način se nezakonita sredstva, mešajući se sa zakonitim, dodatno „prikrijavaju“ i postaju teža za razdvajanje, odnosno otkriivanje od strane nadležnih organa. Što se tiče aktivnosti tužilaštva, uočljivo je povećanje broja zahteva koji se upućuju Upravi za sprečavanje pranja novca. Dok se u periodu od 2013. do 2018. godine godišnje beležilo od 26 do 154 zahteva, u 2019. godini evidentirano ih je 186, a u 2020. godini 180 (Tabela 1), što ukazuje na rastuću posvećenost i aktivnosti organa gonjenja u suzbijanju pranja novca.

Tabela 1. Zahtevi tužilaštva upućeni Upravi 2013 - 2021.

Tužilaštvo	Broj zahteva									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Tužilaštvo za organizovani kriminal	36	14	8	9	18	58	59	49	41	
Viša javna tužilaštva	30	22	16	28	35	76	124	128	91	
Osnovna javna tužilaštva	6	1	2	3	2	10	3	3	2	
Republička tužilaštva	1	/	/	/	/	/	/	/	/	
<i>Ukupan broj upućenih zahteva</i>	73	37	26	40	55	154	186	180	134	

U skladu sa Sporazumom zaključenim između Republičkog javnog tužilaštva i Uprave za sprečavanje pranja novca dana 26. aprila 2017. godine, Uprava je u toku 2021. godine nadležnim tužilaštvima prosledila ukupno 110 informacija, od kojih je najveći broj izveštaja dostavljen Višim javnim tužilaštvima u Beogradu (49), Kraljevu (5), Nišu (9) i Novom Sadu (13). U većini slučajeva postojala je sumnja na simulovane privredno-pravne poslove, moguću korupciju, falsifikovanje poslovne dokumentacije ili nezakonito poreklo prenetih sredstava. Pritom, statistički podaci obuhvataju isključivo broj dostavljenih izveštaja, dok je njihov konkretan sadržaj zaštićen odgovarajućim zakonskim odredbama o zaštiti podataka o ličnosti i krivičnim delima. Kada je reč o zahtevima Uprave za pranje novca prema tužilaštvima, uočava se rast broja upućenih zahteva: tokom 2019. godine evidentirano je 167 zahteva, a 2021. godine 110, u poređenju sa godišnjim rasponom od 44 do 77 zahteva u periodu 2013–2018. Međutim, primećuje se i izuzetak u 2013. godini, kada je registrovano 123 zahteva (Tabela 2). Upoređivanjem podataka iz tabela 1 i 2 može se zaključiti da je u periodu od 2019. do 2021. godine zabeležena pojačana aktivnost nadležnih organa, u odnosu na period od 2013. do 2018. godine. Ovakav trend dodatno potkrepljuje osnovanost hipoteza 2 i 4, budući da je u istom vremenskom rasponu došlo do izmena pozitivnih propisa i njihovog usklađivanja sa međunarodnim standardima, na šta će se detaljnije osvrnuti u narednim delovima članka.

Tabela 2. Broj prosleđenih izveštaja Uprave tužilaštvima 2013 - 2021..

Tužilaštvo	Broj prosleđenih izveštaja po godinama									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Tužilaštvo za organizovani kriminal	15	8	11	15	10	27	37	30	29	
Tužilaštvo za visokotehnoški kriminal	/	48	45	28	34	1	1	6	5	
Viša javna tužilaštva	22	/	/	/	/	45	129	57	76	
Osnovna javna tužilaštva	1	/	/	/	/	2	/	4	/	
RJT	85	1	2	1	/	/	/	/	/	
<i>Ukupan broj prosleđenih izveštaja</i>	123	57		44	44	75	167	97	110	

Prema podacima za 2021. godinu, Uprava za sprečavanje pranja novca primila je najveći broj zahteva (142) od tzv. partnerskih službi, zatim 133 od Ministarstva unutrašnjih poslova, dok je poreska uprava uputila svega 4. Tokom iste godine, Uprava je odgovorila na 142 zahteva i podnela 175 zahteva navedenim partnerskim službama (Tabela 3). Partneri obuhvataju organe iz Bosne i Hercegovine, Severne Makedonije, Crne Gore, Hrvatske, Slovenije, Bugarske, Italije, Mađarske, Nemačke, Holandije, Malte, Švajcarske, Turske, Ruske Federacije, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država. Crna Gora se izdvaja po broju upućenih zahteva Upravi za sprečavanje pranja novca (33), dok je istovremeno Uprava toj

državi prosledila najveći broj sopstvenih zahteva (17). U 2019. godini najviše zahteva Upravi dostavila je Bosna i Hercegovina (15), dok je najveći broj zahteva sa srpske strane bio upućen Italiji.

Tabela 3. Zahtevi dostavljeni Upravi u 2021. godini

Organi	Dostavljeni zahtevi Upravi	Zahtevi koje je uputila Uprava
Ministarstvo unutrašnjih poslova	133	36
Bezbednosno-informativna agencija	77	57
Poreska uprava	17	84
Agencija za sprečavanje korupcije	13	/
Narodna banka Srbije	37	/
Uprava carina	4	/
Partnerske službe	142	175

Dostupni podaci potvrđuju postojanje međunarodne saradnje u praksi, što ide u prilog hipotezi 4, iako se i dalje suočavamo sa izazovom razlikovanja zakonitih i nezakonitih sredstava, naročito zbog ograničenih informacija koje partnerske i obaveštajne službe pružaju o poreklu novca, poslovnom statusu nalogodavca i svrsi transfera. Ovo posledično dovodi do potrebe dokazivanja sumnje u postojanje krivičnog dela pranje novca i dovodi u pitanje opravdanost zarada, odnosno provizija koje ostvaruju tzv. ‘bojler’ firme, posrednici u Srbiji.

Aktivnosti u borbi protiv pranja novca. S obzirom na složenost procesa pranja novca, neophodno je raspolagati značajnim resursima i inovirati postojeće metodologije i tehnike radi identifikacije verodostojnih tragova koji mogu ukazati na sumnjive finansijske transakcije. U nedostatku adekvatnih resursa, istraga se u velikoj meri i dalje zasniva na tradicionalnim pristupima u borbi protiv pranja novca. Takođe, u cilju otkrivanja ovih krivičnih dela, od izuzetnog je značaja realizacija specijalizovanih obuka iz oblasti računovodstva i bankarstva. Imajući u vidu procene MMF-a o godišnjem obimu pranja novca na globalnom nivou, nameće se pitanje da li je broj stručnih lica uključenih u praćenje ovih aktivnosti dovoljan. Primena savremenih tehnoloških rešenja dizajniranih za automatizovanu analizu podataka o finansijskim transakcijama može doprineti efikasnijem i efektivnijem sprovođenju istraga i pružanju podrške nadležnim organima u otkrivanju krivičnog dela pranja novca, čime se dodatno potvrđuje hipoteza 2. Sistem kontrole pranja novca odvija se i kroz zakonsko normiranje ovog krivičnog dela uz propisivanje strogih sankcija, kao i kroz razvoj sistema finansijskih institucija za otkrivanje i sprečavanje nezakonitih tokova novca. Pravna regulativa Republike Srbije unapređena je izmenama Krivičnog zakonika 2018. godine, u cilju dalje harmonizacije sa međunarodnim standardima, o čemu je i ranije bilo reči u ovom članku. Dalje, aktivnost Republike Srbije u 2018. godini nastavljena je donošenjem Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala,

terorizma i korupcije, kojim se reguliše osnivanje, organizacija, nadležnost i ovlašćenja državnih organa i njihovih posebnih organizacionih jedinica za otkrivanje, krivično gonjenje i suđenje u predmetima, između ostalog, i za krivično delo pranje novca. Time se vrši specijalizacija postupka za navedeno delo i utvrđuje nadležnost dve grupe državnih organa za predmete organizovanog kriminala. Prvu čine Tužilaštva za organizovani kriminal, Ministarstvo unutrašnjih poslova – organizacione jedinice policije nadležne za suzbijanje organizovanog kriminala, Posebno odeljenje Višeg suda u Beogradu za organizovani kriminal i Posebno odeljenje Apelacionog suda u Beogradu za organizovani kriminal. Drugu čine četiri posebna odeljenja viših javnih tužilaštava i četiri posebna odeljenja u Višim sudovima (Beograd, Novi Sad, Niš i Kraljevo) nadležna za suzbijanje korupcije.

Uz Krivični zakonik, Zakon o oduzimanju imovinske koristi, Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnih dela, posebnu važnost za rad nadležnih organa i drugih subjekata u sistemu borbe protiv pranja novca imaju i:

- Zakon o inspeksijskom nadzoru („Službeni glasnik RS“, br. 36/15, 44/18 – dr. zakon i 95/18);
- Zakon o Narodnoj banci Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 72/03, 55/04, 85/05 – dr. zakon, 44/10, 76/12, 106/12, 14/15, 40/15 – US i 44/18);
- Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije („Službeni glasnik RS“, br. 97/08, 53/10, 66/11 – US, 67/13 – US, 112/13 – autentično tumačenje i 8/15 – US, 19);
- Zakon o sprečavanju korupcije („Službeni glasnik RS“, br. 35/2019, 88/2019, 11/2021 – autentično tumačenje, 94/2021 i 14/2022);
- Zakon o centralnoj evidenciji stvarnih vlasnika („Službeni glasnik RS“, br. 41/18, 91/19 i 105/21).

Navođenje ovih propisa dodatno ističe značaj borbe protiv pranja novca.

Međunarodne aktivnosti u pravcu kontrole pranja novca. Na međunarodnom nivou, odlučujuću ulogu ima FATF (Financial Action Task Force), koji se smatra vodećom organizacijom sa efikasnom politikom, programima i preporukama u suzbijanju pranja novca. Ipak, problem u Srbiji do pre nekoliko godina bila je sudska praksa u drugoj deceniji 21. veka, koja je pokazala da se manje od petine slučajeva završava pred sudom, da su izrečene kazne često kraće od godinu dana ili novčane, dok sami sudski postupci u proseku traju oko tri godine, pri čemu je značajan broj okončan putem sporazuma. Ovakvo stanje, uz činjenicu da nema sudskih odluka protiv ‘visokopozicioniranih’ učinilaca, dovelo je u februaru 2018. godine do nepovoljne ocene Srbije u borbi protiv korupcije od strane FATF, zbog čega je Srbija jedina zemlja iz Evrope koja se našla na takozvanoj ‘sivoj listi’ zajedno sa Etiopijom, Sirijom, Šri Lankom, Trinidadom i Tobagom, Tunisom i Jemenom. Već naredne godine, Srbija se više nije nalazila na listi zemalja sa visokim rizikom, na šta je uticalo usklađivanje zakonodavnog okvira, iako praksa i dalje predstavlja izazov. Kao posmatrač FATF-a, a od juna 2006. godine i pridruženi član, MONEIVAL (Komitet eksperata Saveta Evrope za evaluaciju mera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma) sprovodi istraživanja tipologija, trendova i tehnika pranja novca i finansiranja terorizma, proverava usklađenost

međunarodnih standarda sa merama koje države primenjuju, ocenjuje njihovu efikasnost i daje preporuke nacionalnim vlastima za neophodna poboljšanja. Republika Srbija se nalazi na spisku država obuhvaćenih ovim postupkom. U decembru 2018. godine MONEIVAL je u svom izveštaju o evaluaciji konstatovao da je Republika Srbija povećala nivo tehničke usklađenosti propisa sa FATF preporukama sa 10 na 17 preporuka, dok je u decembru 2019. godine verifikovana usklađenost u još tri preporuke. Preostale četiri odnose se na obaveze advokata i javnih beležnika, kao i na odredbe o stručnosti i podobnosti u nefinansijskom sektoru (igre na sreću, posredovanje u prometu nepokretnosti, računovodstvo), te na odredbe o ovlašćenjima nadzornih organa po Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma u međunarodnoj saradnji i razmeni informacija. Zainteresovanost Srbije za pristup međunarodnim institucijama i dosadašnje usklađivanje propisa sa međunarodnim standardima potvrđuju hipotezu 4, iako je u budućnosti potrebno nastaviti rad u ovom pravcu. Ključni koraci u međunarodnoj saradnji takođe podrazumevaju unapređenje mehanizama za razmenu informacija prilikom oduzimanja imovine, kao i bliže definisanje ovlašćenja nadzornih organa u skladu sa izmenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Prema podacima Uprave za sprečavanje pranja novca, tokom 2020. godine u Republici Srbiji doneto je 66 presuda za krivično delo pranje novca, od čega se 9 odnosi na samostalno (standalone) pranje novca, 29 na pranje novca od strane trećih lica, dok je u 28 slučajeva reč o 'samopranju'. Takođe se beleži visok tranzit novca, neretko i u iznosima od više stotina miliona evra, posredstvom finansijskih platformi, odnosno institucija zaduženih za međunarodni platni promet i tzv. 'bojler' firmi. Reč je o transferima u kojima nalogodavac, preko elektronskih operatera registrovanih u inostranstvu, usmerava novac na domaće 'bojler' firme, koje ta sredstva nakon kratkog zadržavanja prosleđuju dalje, zadržavajući određenu proviziju.

4. PREPORUKE

U svrhu prevencije i otkrivanja krivičnog dela pranje novca neophodno je formulisanje preporuka namenjenih istražiteljima, zakonodavcima, finansijskim institucijama, kao i Vladi, te obezbeđivanje adekvatne saradnje između svih nadležnih subjekata, što je u skladu sa postavljenom hipotezom 3. **Preporuke za istražne organe i Vladu.** Radi ubrzanja istraga u vezi sa pranjem novca, ukazuje se na potrebu za obukom i povećanjem broja tužilaca i poreskih inspektora. Vlada, kao subjekat od presudnog značaja za kreiranje politike prevencije kriminala, dužna je da omogući policiji obaveštajno zasnovan pristup, obezbedi proširenje institucionalnih kapaciteta, dodatno zapošljavanje stručnog kadra i adekvatan budžet. Takođe, od Vlade se očekuje da intenzivira međunarodnu saradnju, posebno u pogledu zahteva za pružanje pomoći, budući da od brzine reakcije često zavisi ishod istrage. S obzirom na to da Zakon predviđa oduzimanje imovine stečene krivičnim delom, neophodno je ugovorima između država definisati mehanizam podele ili vraćanja zaplenjene imovine. Vlada mora da pruži efikasan odgovor na izveštaje Saveta za borbu protiv korupcije kako bi se sprečilo zastarevanje predmeta i dala potpuna podrška suzbijanju korupcije, posle koje najčešće sledi pranje novca. Jedan od načina za realizaciju ovih preporuka jeste precizno definisanje postupaka i odgovornosti u kojima Vlada ima ključnu ulogu. **Preporuke u pogledu digitalne ekonomije i IT platformi.** Razvoj savremenih tehnologija i novih IT

platformi, naročito u bankarstvu i faktoringu, omogućava znatno jednostavnije poslovanje bez neposrednog kontakta sa klijentima. Međutim, to stvara rizik da poslovni subjekti ne poznaju dovoljno svoje klijente, pa je od presudnog značaja adekvatno normiranje i nadzor takvog načina poslovanja. Regulatorni i nadzorni organi treba da uspostave jasna pravila i procedure koje će, uz podršku daljeg razvoja digitalne ekonomije, sprečiti mogućnost zloupotreba. **Preporuke za finansijske institucije.** Finansijske institucije moraju kontinuirano unapređivati mehanizme izveštavanja, evidentiranja i nadzora finansijskih transakcija, kako bi se obezbedila efektivna borba protiv pranja novca. Uz adekvatno vođenje evidencije i redovan mehanizam podnošenja izveštaja, neophodno je kontinuirano ulagati u obuku zaposlenih, posebno imajući u vidu 'osetljivost' odnosa sa klijentima. Radnici finansijskih institucija moraju biti svesni pravnih posledica neblagovremene prijave sumnjivih transakcija. Izveštaji upućeni nadležnim organima trebalo bi da budu 'filtrirani', u smislu da finansijske institucije dostavljaju informacije za koje ocenjuju da su neposredno povezane sa pranjem novca. Istovremeno, zakonodavni okvir bi mogao omogućiti uopštene ili agregirane povratne informacije institucijama (u formi opšte statistike), kako bi se dodatno motivisale da efikasno identifikuju i prijavljuju sumnjive aktivnosti. **Uloga javnih beležnika i drugih subjekata.** Pored finansijskih institucija, javni beležnici takođe imaju obavezu prijave sumnjivih transakcija, što je u praksi potkrepljeno podatkom da je samo u 2018. godini evidentirano 230 takvih prijava. Jedna od četiri preostale FATF preporuke za Republiku Srbiju odnosi se upravo na advokate i javne beležnike (preporuke 22 i 23), u smislu prilagođavanja Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma praksi u ovim profesijama. Doprinos borbi protiv pranja novca pruža i Uprava za sprečavanje pranja novca, kao deo Ministarstva finansija, koja prikuplja, obrađuje i prosleđuje informacije i dokumentaciju drugim nadležnim organima, postupajući u skladu sa zakonom. **Kriptovalute i digitalna imovina.** Sve masovnija konverzija velikih iznosa novca u kripto-valute predstavlja izazov za organe gonjenja, budući da je u lancu trgovanja i posedovanja virtuelnog novca zagwarantovan visok stepen anonimnosti, dok je pravni režim kripto tržišta često nedovoljno definisan. U narednom periodu potrebno je uspostaviti preventivne i kontrolne mehanizme koji podrazumevaju jasnu identifikaciju učesnika na tržištu, definisanje nadležnih organa i zakonsku proceduru kontrole tokova novca u procesu kupovine i prodaje kripto imovine. **Međunarodni kontekst i dalje reformske aktivnosti.** Obim i posledice krivičnog dela pranja novca, naročito u međunarodnim okvirima, zahtevaju kontinuiranu saradnju i usklađivanje nacionalnih propisa sa međunarodnim standardima. Dosadašnja unapređenja srpske regulative dala su određene rezultate, pa je tako kroz nacionalnu procenu rizika, pojačan nadzor nad advokatima i javnim beležnicima, obavezna identifikacija pravnih lica (uz uvođenje Centralne evidencije stvarnih vlasnika) i povećan broj istraga i presuda. MONEYVAL je u izveštaju iz decembra 2021. godine konstatovao da je Republika Srbija napredovala u pogledu ispunjavanja Preporuke 15 FATF, naročito donošenjem Zakona o digitalnoj imovini i pratećih podzakonskih akata, čime je pravno regulisano tržište digitalne imovine i unapređen okvir za borbu protiv pranja novca u toj oblasti. Ipak, neophodno je ukloniti postojeće nedostatke, kao što su:

- nedovoljna razmena informacija o ishodu prijave kod pravosudnih organa;
- nerazvijena kaznena politika (blage sankcije);

- potreba za daljom specijalizovanom obukom i jačanjem svesti o međunarodnim pretnjama;
- nedovoljno razrađene procedure za kontrolu investitora u nekretnine;
- nedovoljno ujednačena sudska praksa;
- ograničen inspekcijski nadzor nad specifičnim privrednim subjektima;
- potreba za kontinuiranim sprovođenjem nacionalnih strategija.

Na osnovu podataka Narodne banke Srbije, Ministarstva pravde, Republičkog javnog tužilaštva, Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave za sprečavanje pranja novca, kao i izveštaja FATF, MONEYVAL i drugih međunarodnih tela, evidentirano je da je od ukupno 109 planiranih aktivnosti predviđenih Nacionalnom strategijom za period 2014–2019. godine, njih 87 sprovedeno kontinuirano, 12 delimično, a 10 je ostalo neispunjeno. Kao primer uspešne mere navodi se donošenje novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, sprovođenje Akcionog plana i procene rizika, iako i dalje postoji potreba za uključivanjem neprofitnog sektora u sistem nadzora.

Uprkos ostvarenim pomacima, borba protiv pranja novca zahteva doslednu i stalnu saradnju svih učesnika u pravosudnom, finansijskom i izvršnom sistemu, kao i dalju usaglašenost sa međunarodnim preporukama, naročito po pitanju transparentnosti poslovanja i uspostavljanja dodatnih mehanizama kontrole u digitalnoj i kripto sferi.

5. ZAKLJUČAK

Potvrda potrebe i značaja Hipoteze 1, prema kojoj bi zakonska normativa trebalo da bude zasnovana na analizi počinioca, nalazi se već u prvoj fazi procesa pranja novca. Neprekidni razvoj tehnologije u svim sektorima, praćen ekonomskim i globalnim promenama, doprinosi potkrepljivanju Hipoteze 2. Angažovanje finansijskih institucija u prevenciji ovog dela kroz edukaciju kadrova i aktivno učešće u istragama predstavlja dodatnu potvrdu Hipoteze 3. Učešće Republike Srbije u aktivnostima Komiteta MONEYVAL, kao i kontinuirano unapređivanje nacionalne regulative donetim i izmenjenim Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, opravdava Hipotezu 4, odnosno neophodnost adekvatnog normiranja krivičnog dela pranje novca i sveobuhvatnog pristupa u cilju njegove prevencije.

Politika, koordinacija i saradnja u oblasti borbe protiv pranja novca imaju za cilj ublažavanje rizika od pranja novca, sprečavanje ulaska nezakonito stečenih sredstava u zakonite tokove, kao i obezbeđivanje blagovremenog prijavljivanja, otkrivanja i sankcionisanja učinilaca, uz oduzimanje nelegalno stečene imovine. Osnovni cilj sistema borbe protiv krivičnog dela pranje novca jeste sveobuhvatna prevencija, zasnovana na praćenju slabosti sistema, sprovođenju i usklađivanju odgovarajućih propisa sa primećenim promenama i međunarodnim standardima, kao i kontinuiranom nadzoru i primeni preventivnih mera, među kojima je ključna prijava sumnjivih aktivnosti od strane finansijskih institucija, pravnih i fizičkih lica. Takođe, efikasno vođenje istraga i krivičnih postupaka u vezi sa pranjem novca i izricanje srazmernih kazni, uz trajno oduzimanje nezakonito stečenog novca i imovine, garantuju efektivnost ovih mera. Konačni cilj ogleda se u zaštiti ekonomije, privrede i finansijskog sistema Republike Srbije od pretnji koje pranje novca sa sobom nosi.

6. LITERATURA:

- [1] **Deloitte.** (2022). *Global Anti-Money Laundering Survey*.
- [2] **Doron, E., & Coker, J.** (2022). Contemporary approaches to money laundering: A global perspective. *Journal of Financial Crime*, 29(2), 278–299. <https://doi.org/10.1108/JFC-01-2022-0011>
- [3] **Financial Action Task Force (FATF).** (2022). *High-Risk Jurisdictions Subject to a Call for Action & Jurisdictions under Increased Monitoring*.
- [4] **MONEYVAL.** (2021). *Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Measures: Serbia, 4th Enhanced Follow-up Report & Technical Compliance Re-Rating*. Council of Europe.
- [5] **Narodna banka Srbije.** (2020). *Izveštaj o stabilnosti finansijskog sistema*.
- [6] **Republički zavod za statistiku.** (2021). *Statistički godišnjak Republike Srbije*.
- [7] **Vlada Republike Srbije.** (2020). *Akcionni plan za sprovođenje Nacionalne strategije za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (2020–2024)*.
- [8] **Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.** (2017). *Službeni glasnik RS*, br. 113/2017, 91/2019, 153/2020 i 44/2021.
- [9] **Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika.** (2019). *Službeni glasnik RS*, br. 35/2019, 27/2021, 128/2021.
- [10] **Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije.** (2016). *Službeni glasnik RS*, br. 94/2016, 87/2018, 72/2019, 50/2021.

AKTIVNOSTI I PREPORUKE ZA SUZBIJANJE PRANJA NOVCA KAO OBLIKA FINANSIRANJA NASILJA

Abstract: *Legislative solutions aimed at combating the crime of money laundering and the formulation of recommendations for improving the legal framework are justified due to the proven phenomenon of infiltration of the so-called "dirty", illegally acquired money, which in practice causes damage to the national economy due to the destabilization of the financial and banking system, as well as damage to the reputation of the Republic of Serbia. Proceeding from the need to review the effectiveness of mechanisms for preventing money laundering, and with the aim of improving the fight against this criminal offense, a comparative analysis and a normative method were applied in the subject paper, which defined the appropriate normative structure of the criminal offense and appropriate preventive and repressive activities. As a result, recommendations for detecting, preventing and suppressing money laundering were formulated in the paper, aimed at modernizing the existing legal order and harmonizing legal solutions with relevant international standards.*

Keywords: *money laundering, activities, referrals, crime.*

ULOGA MEĐUNARODNIH POLICIJSKIH ORGANIZACIJA U BORBI PROTIV NASILJA – INTERPOL, EUROPOL, EUROJUST

Mr.sci. Sandra Raspopović

*Uprava policije Crne Gore i doktorant na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu
Republika Srbija. sandra.raspovic@gmail.com*

Sažetak: *Vrijeme globalizacije nosi brojne izazove, a posebno kada je riječ o nacionalnoj bezbjednosti, gdje različiti oblici kriminalnog ponašanja, poput organizovanog kriminala ili terorizam izazivaju veliku prijetnju. Činjenica je da pred jednom državom u dvadesetprvom vijeku stoje kako vojni izazovi tako i nevojni izazovi u oblasti ugrožavanja bezbjednosti. Sve više se u praksi današnjice pojavljuju nevojni oblici ugrožavanja bezbjednosti kao što su terorizam, organizovani kriminal, trgovina ljudima, narkoticima i oružjem, pandemije i epidemije raznih zaraznih bolesti i ostali oblici. Svaka država mora da prati trendove razvoja, te se isto odnosi i na oblast bezbjednosti.*

Ključne riječi: *Međunarodne policijske organizacije, nasilje, Intrapol, Europol, Eurojust.*

1. UVOD

Da bi država mogla odgovoriti na savremene izazove i prijetnje koje ugrožavaju njenu bezbjednost mora imati sisteme i instrumente koje će moći upotrijebiti u borbi protiv tih izazova. Posebnu ulogu u očuvanju bezbjednosti svake države ima policija, koja raspoložujući svojim resursima i zakonskim propisima, uspostavlja i primjenjuje kako preventivne tako i represivne mjere, gdje posebno značajno mjesto u domenu globalnih kretanja ima saradnja sa drugim međunarodnim bezbjedonosnim organizacijama.

U borbi protiv nasilja, međunarodne policijske organizacije su od suštinskog značaja, jer olakšavaju saradnju i koordinaciju među državama u borbi protiv kriminalnih aktivnosti koje prevazilaze granice. Tri ključne institucije — INTERPOL, EUROPOL i EUROJUST — u velikoj mjeri unapređuju kako globalnu tako i regionalnu bezbjednost kroz svoje sposobnosti i operativne okvire.

1.1. Izazovi, rizici i prijetnje bezbjednosti

Opasnost generalno, centralni je element sigurnosti. Bez razumijevanja koncepta, klasifikacije, procesa projektovanja i percepcije bezbjednosnih izazova, rizika i prijetnji, nemoguće je sistematski razumjeti bezbjednosnu dinamiku. Tako se opasnost može manifestovati kao izazov, rizik ili prijetnja. Mora se jasno naglasiti da iako se vrlo često između ove tri vrste opasnosti stavlja znak jednakosti, bez konceptualne razlike među njima, ovi pojmovi ipak nisu različiti. Izazov je situacija koja testira nekoga ili nešto. Ova situacija može imati negativan ili pozitivan ishod. Globalizacija je, na primjer, izazov koji testira državu, društvo i pojedince. Ako uspiju imati koristi od procesa globalizacije, ovaj izazov za njih postaje prilika. Međutim, ako se društva i države ne uklape u proces globalizacije, ovaj

izazov može postati izvor sigurnosnih prijetnji. Druga vrsta opasnosti je rizik, koji se može definisati kao mogućnost gubitka, povrede, sramote ili uništenja. Za razliku od izazova, rizik generalno ima negativnu konotaciju. Dok izazovi i prijetnje postoje ili ne postoje, rizici su manje-više vjerovatni. Na primjer, u svakom relativno razvijenom društvu postoji veća ili manja vjerovatnoća, odnosno rizik od prirodnih ili tehnoloških katastrofa, nesreća i katastrofa. Moguće je pripremiti se za njih i suočiti se sa njihovim poslasticama kada se pojave, ali ih je veoma teško predvidjeti i nemoguće ih je potpuno spriječiti. Prijetnje bezbjednosti su konkretne pojave čije je nastupanje najmanje neizvjesno, a da štetni efekti sasvim sigurno nastupaju. Radi se o širokom spektru pojava koje su dio svakodnevnice u kojima konkretan nosilac ugrožavanja bezbjednosti napada vrijednosti konkretnog objekta ugrožavanja. Najopasnije su, svakako, oružana agresija, vojna intervencija, oružana pobuna, ekonomske sankcije, subverzivna dejstva, terorizam i organizovani kriminal, ali postoje i razne druge prijetnje bezbednosti¹⁹⁶. Garancija bezbjednosti u savremenom svijetu, bezbjednosti pojedinaca, društvenih grupa, država, bezbjednosti međunarodnih integracija i pogleda na svijet, predstavlja stalni izazov. Ugrožavanje bezbjednosti je konstantna tema naučnih radova iz ove oblasti, te tema istraživanja širom svijeta.

Postoje različite klasifikacije pojava ugrožavanja bezbjednosti u teoriji, te ne postoji jedinstveno mišljenje. S obzirom da je bezbjednost, prije svega, političko pitanje međunarodnih odnosa, u praksi se, uglavnom, govori o izazovima, rizicima i prijetnjama bezbjednosti¹⁹⁷. Navedena klasifikacije vuče korijene iz anglosaksonske teorije bezbjednosti i uveliko se „odomaćila“ u domaćoj teoriji. Bez obzira na samo definisanje i teorijsko određenje bezbjednosti, kao i rizika i izazova koji su prisutni na globalnom planu, borba protiv svakog oblika ugrožavanja je jedinstvena i zahtijeva jasnu, stratešku i sistematsku borbu policijskih snaga. Ove bezbjednosne, policijske snage djeluju unutar svake države, ali je međunarodna saradnja veoma značajna i u savremenom dobu se smatra impertivom u zajedničkoj borbi.

1.2. Bezbjednost i saradnja međunarodnih policijskih orgnizacija

Međunarodne policijske organizacije su veoma važne u borbi protiv bilo kakvog oblika nasilja, bilo da je to terorizam ili organizovani kriminal, jer poboljšavaju saradnju i otvaruju sinhronizaciju među državama u borbi protiv globane bezbjednosti. Jedna od tih organizacija je Eurojust, koja predstavlja Agenciju Evropske unije zaduženu za pravosudnu saradnju u krivičnim pitanjima. Ova agencija je osnovana 2002. i nalazi se u Hagu, u Holandiji. Međunarodne policijske organizacije, kao što je Eurojust, imaju ključnu ulogu u borbi protiv nasilja kroz jačanje pravosudne saradnje i sinhronizacije među državama. Njihove aktivnosti pomažu u efikasnijem rješavanju izazova, koje predstavljaju organizovani kriminal i terorizam, doprinoseći tako bezbjednosti i stabilnosti u Evropi i širom svijeta.

Eurojust se sastoji od 27 članova, po jednog iz svake zemlje članice EU, koji su kvalifikovane sudije, tužioci ili policijski službenici sa potrebnim ovlaštenjima. Države koje

---

¹⁹⁶ Đukić, S. (2017). Bezbjednosni menadžment i savremeni bezbjednosni izazovi, rizici i prijetnje kao elementi koji ugrožavaju nacionalnu bezbjednost. *Vojno djelo*, 69(1), 98-120.

¹⁹⁷ Ibid.

ih imenuju određuju njihovu moć. Osnovni cilj Eurojusta je poboljšati saradnju i koordinaciju među pravosudnim organima pojedinih zemalja u borbi protiv ozbiljnih graničnih i organizovanih zločina. Eurojust ne može da samostalno istražuje ili procesuirati delikte, već pruža pomoć nacionalnim organima kroz sinhronizaciju istraga i krivičnih postupaka. Njegove aktivnosti uključuju¹⁹⁸:

- Traženje od relevantnih organa zemalja članica da sprovedu istrage ili pokrenu krivične postupke za određena djela.
- Obezbeđivanje komunikacije među članicama o važnim istragama i krivičnim postupcima.
- Pružanje logističke pomoći, kao što su prevod, tumačenje i organizacija sastanaka za koordinaciju.
- Učestvovanje u zajedničkim istražnim timovima ili podrška pri njihovom formiranju i vođenju.

Ove aktivnosti omogućavaju bolju borbu protiv složenih oblika nasilja i kriminala, koji prelaze granice među državama. Eurojust je prepoznao rastuću opasnost organizovanog kriminala, posebno onog vezanog za trgovinu drogama. U 2023. godini, Eurojust je bio uključen u skoro 2. 500 slučajeva, što je rezultiralo zapljenom droga u vrijednosti preko 25 milijardi evra¹⁹⁹. Kako bi poboljšao borbu protiv organizovanog kriminala, Eurojust je u septembru 2024.g. lansirao novu mrežu poznatu kao Evropska pravosudna mreža za organizovani kriminal²⁰⁰. Ova inicijativa ima za cilj jačanje saradnje među tužiocima u cijeloj EU radi efikasnijeg suprotstavljanja glavnim oblicima kriminala, kao što su trgovina drogom, pranje novca, prevara, krijumčarenje migranata i trgovina ljudima. Predsjednik Eurojusta, Ladislav Hamran, naglasio je da će ova nova mreža ubrzati saradnju među državama u ratu protiv trgovine drogom, dodajući da organizovani kriminal ne poznaje granice, kao ni posvećenost EU da istražuje i procesuirati takve aktivnosti. Međunarodna organizacija kriminalističke policije ili Interpol je nezavisna multilateralna organizacija sa generalnom skupštinom koju čini 188 zemalja članica i izvršnim odborom od trinaest izabranih članova. Kao najveća svjetska međunarodna policijska organizacija, Interpol olakšava prekograničnu policijsku saradnju, čak i tamo gdje ne postoje diplomatski odnosi između zemalja. Osnovan kao institucija koja se fokusira na kriminalna, a ne na politička pitanja (kako je navedeno u članu 3 njegovog ustava), Interpol je bio aktivan u radu sa svojim zemljama članicama na rješavanju kriminalnih i policijskih pitanja u vezi sa terorizmom. Kao dio ovih napora, Interpol omogućava razmjenu najboljih praksi i operativnih informacija o organizaciji i metodama aktivnih terorističkih mreža kroz svoju Fusion Task Force (forum za stručnjake za borbu protiv terorizma). Osim toga, uključen je u:

---

¹⁹⁸ Dominek, D. L. (2024). Forms of international criminal cooperation: especially for joint investigative teams in relation to transparency. In *Proceedings of the Central and Eastern European eDem and eGov Days 2024* (pp. 274-281).

¹⁹⁹ Popoviciu, L. R. (2024). The Evolution of International Criminal Judicial Cooperation at the Level of the European Union. *International Journal of Legal and Social Order*, 4(1), 215-223.

²⁰⁰ Dominek, D. L. (2024). Forms of international criminal cooperation: especially for joint investigative teams in relation to transparency. In *Proceedings of the Central and Eastern European eDem and eGov Days 2024* (pp. 274-281).

- održavanje niza globalnih baza podataka uključujući informacije o traženim pojedincima (otisci prstiju, fotografije, DNK profili itd.) i ukradenim i izgubljenim putnim ispravama (SLTD);
- koordinisanje cirkulacije upozorenja i upozorenja na osumnjičene ili tražene teroriste;
- pružanje pomoći Savjetu bezbjednosti UN u primjeni režima sankcija, u najvećoj mjeri režima sankcija Al-Kaide i talibana, dostavljanjem relevantnih informacija organima za sprovođenje zakona širom svijeta;
- pomaganje državama članicama, na njihov zahtjev, u istragama nakon terorističkih akata raspoređivanjem timova za odgovor na incidente (IRT);
- pomoć zemljama članicama u pripremi, koordinaciji i implementaciji bezbjednosnih aranžmana za velike događaje raspoređivanjem tima za podršku važnim događajima (IMEST).

Interpol je posebno angažovan na radu Komiteta za sankcije Al Kaide Savjeta bezbjednosti UN (ranije Odbora za sankcije Al Kaide i Talibana) na izradi Interpol-UN „posebnih obavještenja“, izdatih za pojedince i subjekte koji su pod sankcijama zamrzavanjem imovine, zabrane putovanja i embargo na oružje. Ova posebna obavještenja upozoravaju službenike policije na imena onih koji su navedeni pod režim sankcija Al Kaide, a takođe predstavljaju zahtjev od svakog organa za sprovođenje zakona da saraduje sa Interpol-om i UN-om preduzimanjem radnji navedenih u obavještenju protiv osobe ili dotičnih entiteta. Od 2010. godine takva posebna obavještenja objavljena su za više od 330 pojedinaca i trideset subjekata.²⁰¹ Interpol je takođe potpisao sporazum sa Odeljenjem UN -a za mirovne operacije (DPKO) za pomoć u jačanju policijskih kapaciteta u mirovnim operacijama, te je u partnerstvu sa DPKO -om i Kancelarijom Ujedinjenih nacija za zapadnu Afriku (UNOVA) pokrenuo inicijativu za podršku ekonomskom Akcionim planu Zajednice zapadnoafričkih država (ECOVAS) protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. Očekuje se da će ovaj projekat promovisati saradnički regionalni pristup u rješavanju kriminala i jačati kapacitete politike i mehanizme za razmjenu informacija. Pored toga, Interpol je čest učesnik u posjetama državama koje sprovodi Izvršna direkcija Savjeta bezbjednosti za borbu protiv terorizma (CTED), kako bi se ocijenili napori država da sprovedu Rezoluciju 1373 Savjeta bezbjednosti UN.

Odmah nakon napada 11. septembra 2001. godine, koje je generalni sekretar Interpol-a Ronald Noble ocijenio kao „napad na cio svijet i njegove građane“, Interpol je najavio stvaranje Operativne grupe od 11. septembra.²⁰² Ova radna grupa osnovana je radi koordinacije obavještajnih podataka međunarodne kriminalističke policije, primljenih u sjedište Interpol -a u vezi sa terorističkim napadima u Sjedinjenim Državama. Interpol je takođe izdao pedeset pet crvenih obavještenja za teroriste koji su izvršili ili su bili povezani sa napadima i povećao cirkulaciju plavih obavještenja-zahtjeva za informacije o lokaciji osumnjičenog, od kojih se devetnaest direktno ticalo osumnjičenih za napad 11. septembra.²⁰³ Pored toga, u Generalnom sekretarijatu Interpol -a osnovan je centar za komandu i

²⁰¹ Assembly, U. G. (2008). *United Nations Global Counter-Terrorism Strategy: Activities of the United Nations System in Implementing the Strategy: Report of the Secretary-General* (p. 3). A/62/898.

²⁰² Noble, R. K. (2001). Speech, 70th INTERPOL General Assembly. *Budapest: ICPO-Interpol*.

²⁰³ Deflem, M. (2006). Global rule of law or global rule of law enforcement? International police cooperation and counterterrorism. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 603(1), 240-251.

koordinaciju (SSS), koji će služiti kao prva kontakt tačka za svaku državu članicu, kojoj je potrebna pomoć ili se suočila sa kriznom situacijom. Od država se traži da pošalju informaciju o incidentima SSS –u, kako bi se relevantni događaji prosljedili relevantnim zemljama članicama, a Interpol pružio neophodnu podršku. Takođe je uspostavljen novi pododsjek za finansijske i visokotehnološke zločine specijalizovan za pranje novca i finansiranje terorizma. U aprilu 2002. godine, Interpol je najavio stvaranje liste za praćenje terorizma, koja organima za sprovođenje zakona pruža direktan pristup informacijama o odbeglim i osumnjičenim teroristima. Takođe te godine najavljen je novi globalni komunikacioni projekat zasnovan na internetu pod nazivom I-24/7. I-24/7 je siguran globalni komunikacioni sistem, koji povezuje službenike za sprovođenje zakona u svih 188 zemalja članica Interpol-a pružajući im sredstva za razmjenu ključnih informacija u realnom vremenu, 24 sata dnevno, sedam dana u nedjelji. Inicijativa je osmišljena da promovise razmjenu informacija i razmjenu ranih upozorenja o terorizmu i srodnim međunarodnim zločinima među zemljama članicama Interpol -a. Interpol je bio aktivan u oblasti hemijskog, biološkog, radiološkog, nuklearnog i eksplozivnog (CBRNE) materijala i oružja, gdje radi na podizanju svijesti o prijetnji, suzbijanju širenja, razvoju programa obuke policije i jačanju primjene postojećeg zakonodavstva kao dopuna međunarodnim ugovorima. Kao dio ovih napora, Interpol je razvio Vodič za planiranje i odgovor na incidente u vezi sa bio-terorizmom, a takođe je sproveo nekoliko radionica o obuci trenera na tu temu, okupljajući policajce, zdravstvene službenike, carinske službenike i tužioce. Ove sesije služe za identifikovanje efikasnih strategija za prevenciju i odgovor i promovisanje aktivnije subregionalne saradnje. Interpol je blisko saradivao sa Kancelarijom UN -a za pitanja razoružanja (UNODA) u razvoju svoje baze podataka o biokriminalu, koja će „prikupljati informacije u vezi sa biološkim slučajevima u kojima je otkrivena kriminalna namjera i/ili gde se mogu izvući pouke, kao što su biokriminal, činovi bioterorizma, podvale i incidenti u „svoj zoni“.“²⁰⁴ On će sadržati praktične informacije i standardne operativne procedure za službenike za sprovođenje zakona koji se bave incidentima biokriminala.²⁰⁵ Interpol, aktivni član Radne grupe za implementaciju borbe protiv terorizma, učestvuje u brojnim radnim grupama. Konkretno, Interpol je jedan od tri vodeća subjekta u Radnoj grupi za jačanje zaštite ugroženih ciljeva i koji predsjedava Radnom grupom za upravljanje granicama u vezi sa borbom protiv terorizma. Prvo je Interpol osnovao centar za upućivanje, čiji je cilj da identifikuje kontakt osobe i stručnjake u zemljama članicama i da olakša razvoj i razmjenu najboljih praksi i resursa za zaštitu ugroženih ciljeva. Potonja radna grupa fokusira se na ključna pitanja upravljanja granicom, koja se odnose na međunarodne napore u borbi protiv terorizma, uključujući ilegalno prekogranično kretanje ljudi; kontrolu otvorenih granica; i kretanje gotovine, robe i naoružanja, i vazduhoplovstva i pomorske bezbjednosti. Osim rada sa Ujedinjenim nacijama, Interpol takođe održava aktivne radne odnose sa drugim međunarodnim partnerima, kao što su Evropol, Aseanapol i Savjet arapskih ministara unutrašnjih poslova, radi unapređenja saradnje u suzbijanju terorizma i drugih međunarodnih zločina.

---

²⁰⁴ Assembly, U. G. (2008). *United Nations Global Counter-Terrorism Strategy: Activities of the United Nations System in Implementing the Strategy: Report of the Secretary-General* (p. 3). A/62/898.

²⁰⁵ Ibid.

1.3. Saradnja između Evropola i Grupe Trevi sa Interpolom

Evropska unija pruža izuzetno koristan instrument za proučavanje međunarodne policijske saradnje. U Evropskoj uniji postoji veliki nivo saradnje između država članica. U isto vrijeme, brojni faktori su zaustavili brzinu i stepen saradnje. Najznačajniji faktor u tom pogledu je zabrinutost država članica zbog mogućeg gubitka suvereniteta u oblastima sprovođenja zakona i krivičnog pravosuđa.²⁰⁶ Iako postoji prepoznata potreba za većom policijskom saradnjom, zemlje su oprezne u pogledu specifičnih pravaca. Stoga su se događaji odvijali postepeno, a ne sveobuhvatno. Organizacije, strukture i procedure za povećanu policijsku saradnju u Evropskoj uniji postepeno su se razvijale, kako bi se nosile sa novim okolnostima i uzdržanošću nekih država članica da se uključe u sve dublje nivoe. Iako policijska saradnja nije primarni podsticaj za bliske odnose država članica Evropske unije, to je područje sve veće međunarodne zabrinutosti i pažnje. Osim zabrinutosti oko povećanja međunarodnog kriminala i terorizma, opšta podrška i povećana evropska integracija, olakšavanje infrastrukture i sve veće povjerenje među državama članicama Evropske unije olakšavaju bolju policijsku saradnju. Poslednje godine donijele su niz značajnih pomaka na polju povećane policijske saradnje u Evropskoj uniji.²⁰⁷

Porijeklo izraza Trevi široko je osporavano, ali mnogi vjeruju da je to akronim za terorizam, radikalizam, ekstremizam i nasilje.²⁰⁸ Članice Trevija su države članice Evropske unije. Osim toga, „prijatelji Trevija“ - Kanada, Maroko, Norveška, Švajcarska i Sjedinjene Države - prisustvuju sastancima kao posmatrači. Početni cilj Trevija bio je pružiti osnovu za veću evropsku saradnju u borbi protiv međunarodnog terorizma. Međutim, godinama se organizacija počela fokusirati na trgovinu drogom i druge vrste teškog organizovanog kriminala. Osnovana istovremeno sa radnom grupom za terorizam, druga radna grupa Trevi je Tehnički forum. Ova grupa je odgovorna za promovisanje policijske saradnje i razmjena informacija o brojnim pitanjima, uključujući obuku policije, javni red, policijsku opremu, forenzičke nauke i druga naučno - tehnička pitanja i fudbalsko huliganstvo. Treća radna grupa, pod nazivom Ozbiljno organizovana međunarodna kriminalna grupa, osnovana je juna 1985. godine radi koordinacije aktivnosti protiv teškog kriminala. Grupa radi u četiri različite oblasti. Prvo, jedinica za trgovinu drogom, koncentrisana je na kancelarije za vezu s drogama, koje su postavljene u zemljama proizvođačima i tranzitnim zemljama. Ovo odeljenje se takođe složilo da će svaka zemlja osnovati Nacionalnu obaveštajnu jedinicu za droge, a Evropska zajednica će uspostaviti Evropsku obaveštajnu jedinicu za droge. Potonji cilj će se postići stvaranjem Evropola. Drugo odeljenje Grupe za ozbiljan međunarodni organizovani kriminal pomaže u usklađivanju policijskih aktivnosti i promovisanju međunarodnih inicijativa protiv pranja novca. Od svog početka, radila je sa Ujedinjenim nacijama, Savjetom Evrope i Radnom grupom za finansijsko djelovanje na postizanju svojih ciljeva. Grupa za ekološki kriminal, treći je odsjek Radne grupe za ozbiljan organizovani

²⁰⁶ Schutte, J. J. (1991, September). The European market of 1993: Test for a regional model of supranational criminal justice or of interregional cooperation in criminal law. In *Criminal Law Forum* (Vol. 3, No. 1, pp. 55-83). Kluwer Academic Publishers.

²⁰⁷ Anderson, M., Den Boer, M., Cullen, P. J., Walker, N., Raab, C. D., & Gilmore, W. C. (1995). *Policing the European Union: Theory, law and practice* (p. 53). Oxford: Clarendon Press.

²⁰⁸ Benyon, J., Turnbull, L., Willis, A., Woodward, R., & Beck, A. (1994). *Police co-operation in Europe: an investigation*. University of Leicester, Centre for the Study of Public Order.

međunarodni kriminal. Ovo odjeljenje radi na razumijevanju i smanjenju incidenata ekološkog kriminala. Četvrti odsjek treće radne grupe je Evropska analiza kriminala. Mandat ove organizacije je da analizira kriminal u državama članicama, razvijajući uporedni pristup. Ova podjela nastoji razviti tehnike za rješavanje određenih zločina ili niza zločina, kao i za podsticanje opšte prevencije kriminala. Četvrta radna grupa Trevi, pod nazivom Trevi 1992., postojala je isključivo u periodu od decembra 1988. do decembra 1992. godine.²⁰⁹ Privremena grupa se bavila političkim temama koje se odnose na policiju i implikacije smanjenja državne kontrole na nacionalnu bezbjednost. Takođe je dizajniran da ispita mjere koje bi se mogle uvesti kako bi se kompenzovalo opuštanje unutrašnje granice. Trevi je bio predmet brojnih kritika. Primarna kritika odnosi se na tajnost koja se odnosi na Trevijeve operacije. Neki pojedinci i organizacije sugerisali su da je Trevi previše tajnovit i odvojen od drugih institucija Evropske unije. Osim toga, Trevijeva unutrašnja struktura često sprječava radne grupe da djeluju na kohezivan način. Na primjer, u nekim slučajevima, radne grupe Trevi nisu bile svjesne aktivnosti drugih radnih grupa Trevi. Neke od ovih kritika mogle bi se, međutim, riješiti ako bi Trevi djelovao u okviru institucija Evropske zajednice. Da su aktivnosti Trevija formalno i eksplicitno locirane unutar političkog procesa Evropske zajednice, rezultirao bi povećanim legitimitetom i manjim nepovjerenjem u organizaciju. Očigledne su brojne druge prepreke napretku Trevija. Na primjer, Trevi djeluje na međuvladinom, političkom i višem zvaničnom nivou i možda ne uzima u obzir dovoljno odgovornost za sprovođenje zakona na mikro nivou. Osim toga, struktura Trevi je neefikasna, jer grupa nema stalnu lokaciju ili sekretarijat. Konačno, umanjivanje odgovornosti Trevija je nedostatak legitimitetne strukture za kreiranje politike ili izvršne radnje. Zbog toga, određena sumnja često prati svaku procjenu zasluga Trevija. U januaru 1994. godine, države članice su osnovale Evropolovu jedinicu za droge kao prvu fazu Evropola. Trenutno je Evropol ograničen na prenošenje informacija između nacionalnih policija u državama članicama o zločinima protiv droga i pranju novca, ali zvaničnici očekuju da će uloga organizacije rasti. Nakon što se u potpunosti uspostavi, Evropol će brzo proširiti opseg policijske saradnje između država članica Evropske unije. Vjerovatno će takva promjena dovesti do saradnje koja je daleko izvan granica Interpola i bivšeg Trevija. Njemačka se prvobitno zalagala za stvaranje Evropola, predlažući dvije osnove za njegovo osnivanje. Prvo, Evropol bi trebao poslužiti kao centar za razmjenu informacija i iskustava. Drugo, države članice Evropske unije trebale bi Evropolu na kraju dodijeliti „izvorna ovlašćenja“ za rad u državama članicama. Učesnici samita u Mاستrihtu u decembru 1991. godine formalno su usvojili prijedlog Njemačke²¹⁰, i priznali Evropol u Ugovoru iz Mاستrihta pod novorazvijenim naslovom Pravosuđe i unutrašnji poslovi. Usvojenih 1995. godine, 97 članova Ugovora iz Mاستrihta pruža osnovu za Konvenciju o Evropolu.²¹¹ Kako bi ostvario svoj primarni cilj, Evropol ima pet glavnih zadataka²¹²:

- olakšati razmjenu informacija između država članica,

---

²⁰⁹ Benyon, J., Turnbull, L., Willis, A., & Woodward, R. (1994). Understanding police cooperation in Europe: setting a framework for analysis. *Policing across national boundaries*, 46, 65.

²¹⁰ Anderson, M., Den Boer, M., Cullen, P. J., Walker, N., Raab, C. D., & Gilmore, W. C. (1995). *Policing the European Union: Theory, law and practice* (p. 53). Oxford: Clarendon Press.

²¹¹ Wahl, T. (2024). Europol. In *Research Handbook on EU Criminal Law* (pp. 429-461). Edward Elgar Publishing.

²¹² Ibid.

- da pribave, uporede i analiziraju informacije i obavještajne podatke,
- da obavijeste nadležne organe država članica o informacijama koje ih se tiču, kao i o svim vezama utvrđenim između krivičnih djela,
- da pomogne istragama u državama članicama prosleđivanjem svih relevantnih informacija,
- za održavanje kompjuterizovanog sistema prikupljanja podataka i informacija.

Da bi sprovele ove odredbe, države članice imaju određene dužnosti prema Konvenciji o Evropolu. Svaka država članica mora imati nacionalnu jedinicu zaduženu za sedam glavnih zadataka. Prema članu 4, nacionalne jedinice moraju:

- na sopstvenu inicijativu dostaviti Evropolu informacije i obavještajne podatke potrebne za izvršavanje njegovih zadataka;
- odgovoriti na zahtjeve Evropola za informacijama, obavještajnim podacima i savjetima;
- ažurirati informacije i obavještajne podatke;
- procijeniti obavještajne podatke u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom za nadležne organe i dostaviti im ovaj materijal;
- izdati zahtjeve za savjete, informacije i analize Evropolu;
- dostaviti Evropolu informacije za skladištenje u računarskom sistemu;
- obezbijediti poštovanje zakona pri svakoj razmjeni informacija između sebe i Evropola.

Veliki dio dužnosti država članica uključuje pružanje podataka. Od država članica, međutim, nije potrebno da daju određene informacije - posebno u onim oblastima koje se smatraju zadacima država članica kako je predviđeno članom 4 (4) (1), (2) i (6) - ako to rade tako bi ugrozile interese nacionalne bezbjednosti, ugrozile uspjeh tekuće istrage, ugrozile pojedince ili uključile informacije o određenim obavještajnim aktivnostima država članica. Primarna komponenta Evropola tiče se razvoja i održavanja kompjuterizovanog sistema informacija. Takav sistem treba da ima primarnu ulogu u prikupljanju, analizi i prenosu podataka. Član 8 Konvencije opisuje sadržaj informacionog sistema tako da uključuje i lične podatke, kao i informacije u vezi sa kriminalnim poduhvatima i aktivnostima. Konvencija predviđa da se podaci unijeti u sistem odnose na dvije kategorije ljudi. U prvu kategoriju spadaju oni za koje se, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom dotičnih država članica, sumnja da su počinili ili učestvovali u krivičnom djelu za koje je nadležan Evropol, ili koji su za takvo djelo osuđeni.²¹³ Drugu kategoriju čine osobe za koje prema nacionalnom zakonodavstvu postoje ozbiljni osnovi za vjerovanje da će počiniti krivična djela za koja je nadležan Evropol.²¹⁴ Ako pojedinac spada u jednu od navedenih kategorije, lični podaci unijeti u sistem Evropola mogu uključivati: prezime osobe, djevojačko prezime, lična imena i pseudonime; datum i mjesto rođenja; nacionalnost; pol; i sve ostale potrebne karakteristike koje će pomoći u identifikaciji.²¹⁵ Osim ličnih podataka, unos podataka može uključivati i

---

²¹³ Wahl, T. (2024). Europol. In *Research Handbook on EU Criminal Law* (pp. 429-461). Edward Elgar Publishing.

²¹⁴ Hufnagel, S. (2024). Organized crime. In *Research Handbook on EU Criminal Law* (pp. 343-362). Edward Elgar Publishing.

²¹⁵ Ibid.

podatke koji se odnose na sumnjive ili stvarne kriminalne aktivnosti. Ovi podaci mogu uključivati:

- krivična djela, navodna krivična djela i kada i gdje su počinjena;
- sredstva koja su bila ili bi se mogla koristiti za izvršenje zločina;
- odeljenja koja se bave slučajem i njihove podneske;
- sumnjivo članstvo u kriminalnoj organizaciji;
- osuđujuće presude, kada se odnose na krivična djela za koja je Evropol nadležan prema članu 2.

Stoga je Evropol ovlašćen da prikuplja, analizira i dijeli veliku količinu i raznovrsnost informacija koje se odnose na pojedince. Razvoj Evropola predstavlja prilično zapaženo dostignuće na putu ka većoj međunarodnoj policijskoj saradnji u Evropi. Priznavanje pravosuđa i unutrašnjih poslova, kao posebnog stuba evropske aktivnosti naglašava da Evropol postoji u čvrstom i dobro uspostavljenom regulatornom kontekstu koji podržava. Ova fondacija može pomoći u unapređenju rada Evropola. Osim toga, prema članu 3 Ugovora iz Maastrichta, međunarodne konvencije se mogu objavljivati u okviru širokog spektra poslova predviđenih članom 1. To može dovesti do sistematičnije regulacije u oblasti u kojoj je već postignut određeni napredak.

1.4. Prepreke u saradnji međunarodnih policijskih organizacija

Zbog velikog broja članova Interpol-a, saradnja unutar organizacije se odvija između policijskih snaga koje pripadaju zemljama sa različitim pravnim tradicijama, sa veoma različitim sistemima krivičnog pravosuđa. To samo po sebi može biti izvor izuzetno složenih pravnih pitanja.²¹⁶ Na primjer, različite vrste sudskih dokumenata, potjernica i policijskih savjeta često se primjenjuju u zemljama u kojima ih ne bi trebalo priznati kao valjane zbog nepomirljivih razlika u krivičnim djelima.²¹⁷ Zanimljivo, ovo je jedan od glavnih razloga zašto neki pravni naučnici imaju tendenciju da sve veću saradnju u policijskim pitanjima posmatraju kao napad na suverenitet država. Što je još zabrinjavajuće, postoje slučajevi u kojima se alati Interpol-a zloupotrebljavaju zbog kontroverznog ponašanja članova organizacije i radnji dotičnih NCB-a. Naravno, u korišćenju takvog sistema može doći do greške, ali, nažalost, iza mnogih slučajeva zloupotrebe često stoje zlokobni motivi.

Nekoliko autoritarnih zemalja uspjelo je uspješno iskoristiti alate Interpol-a u svrhu unapređenja sopstvenih političkih programa. Još uvijek je iznenađujuće čest fenomen da se politički neistomišljenici ili članovi medija nađu na meti iskrivljenom upotrebom sistema obavještenja i širenja informacija. Prije nego što se načini analiza o tome kako i zašto dolazi do zloupotrebe i koje vrste protivmjera usvaja Interpol, neophodno je napraviti korak unazad i razmisliti o samoj prirodi sistema saradnje, koji promoviše Interpol, a posebno o načinu na koji su obavještenja i širenja strukturisana. Način na koji su crvena obavještenja i širenja dizajnirani i implementirani čine zloupotrebu ne samo mogućom, već i neizbježnom. Danas je crveno obavještenje *sui generis* oruđe transnacionalne policije, u mnogim aspektima

---

²¹⁶ Joutsen, M. (2005). International instruments on cooperation in responding to transnational crime. *Handbook of transnational crime and justice*, 255-274.

²¹⁷ Gerspacher, N., & Pujas, V. (2013). International police organizations: the missing link to effective cooperation. In *International Police Cooperation* (pp. 259-277). Willan.

uporedivo sa međunarodnom potjernicom.²¹⁸ Iako je priroda crvenih obavještenja nesumnjivo administrativna, njihovi pravni efekti možda ne bi bili. Crvena obavještenja se u stvari koriste za dobijanje pritvora, hapšenja ili ograničenja kretanja pojedinaca u svrhu izručenja, predaje ili sličnih radnji.

S obzirom na to da su predmet domaćeg prava, ne postoji apsolutna zakonska obaveza država članica Interpol-a da u potpunosti primijene crvena obavještenja. Međutim, veliki broj međunarodnih ugovora i sporazuma smatra da je Interpol legitimno oruđe za slanje različitih vrsta sudskih zahtjeva, uključujući privremena hapšenja u svrhu izručenja. Dva glavna primjera su Evropska konvencija o ekstradiciji i ECOWAS Konvencija o ekstradiciji. Postoje i druge vrste međunarodnih ugovora, potpisanih direktno između Interpol-a i različitih međunarodnih subjekata, kao što su međunarodni sudovi ili tribunali, što može uključivati upotrebu crvenih obavještenja, poput Sporazuma o saradnji između tužilaštva, Međunarodnog krivičnog suda i Međunarodne organizacije kriminalističke policije. Sporazumi, poput ovog, direktno povećavaju pravne efekte i obavezujuću prirodu crvenih obavještenja. Na primjer, član 4 sporazuma kaže: Objavljivanje i distribucija Interpolovih obavještenja - Tužilaštvo ICC-OTP ima pravo da zatraži od Generalnog sekretarijata Interpola da objavi i proslijedi nacionalnim centralnim biroima (NCB) Interpola obavještenja svih vrsta radi lakšeg sprovođenja istraga²¹⁹:

1. crvena obavještenja za slanje podataka o licima koje traži ICC-OTP i za sprječavanje takvih osoba da izbjegnu krivično gonjenje;
2. plava obavještenja za dobijanje dodatnih informacija, na primjer o počiniocima ili ključnim svjedocima;
3. žuta obavještenja o traženju nestalih osoba; i
4. crna obavještenja za olakšavanje identifikacije leševa.

Osim toga, ako se uzme u obzir Dio 9 Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda²²⁰, postaje jasno da bi u slučaju da tužilaštvo Međunarodnog krivičnog suda zatraži i dobije izdavanje Interpol-ovog obavještenja, a obavještenje bi bilo u skladu sa relevantnim odredbama Statuta, pa bi sve zemlje koje pripadaju i Interpol-u bile u obavezi da sprovedu takvo obavještenje u punoj mjeri. Djelimično iz svih gore navedenih razloga, crvena obavještenja trenutno uživaju visok stepen usklađenosti.²²¹ Međutim, od najveće je važnosti razjasniti da čak i kada to ne podržavaju drugi međunarodni instrumenti, nekoliko država i različiti međunarodni subjekti visoko cijene crvene napomene. Zaista, oko jedne trećine članova Interpol-a prepoznaje crveno obavještenje kao dovoljan osnov za privremeno hapšenje.²²² Dalje, u nekim slučajevima, crveno obavještenje je neprikladno korišćeno za opravdanje dugih pritvora. Interpol je zauzeo stav o pristupu koji bi članovi trebalo da imaju kada se bave crvenim obavještenjem i donošenjem rezolucije, koja jasno pojačava automatsko sprovođenje crvenih obavještenja: „Generalna skupština ICPO – INTERPOL-a, Poziva sve nacionalne centralne biroa, ako je to dozvoljeno njihovim nacionalnim zakonima i

²¹⁸ Bassiouni, M. C. (2014). *International extradition: United States law and practice*. Oxford University Press.

²¹⁹ Cucoreanu, C. (2024). Efficiency of Police Cooperation in Criminal Investigations. *European Journal of Law and Public Administration*, 11(1), 24-38.

²²⁰ Ibid.

²²¹ Deflem, M. (2024). The declining significance of INTERPOL: Policing international terrorism after 9/11. *International Criminal Justice Review*, 34(1), 5-19.

²²² Ibid.

u skladu sa važećim međunarodnim ugovorima, da preduzmu potrebne korake kako bi ohrabрили odgovarajuće vlasti u svojim zemljama da priznaju crveno obavještenje kao valjan zahtjev za privremeno hapšenje do izručenja ili da omogući slične zakonite radnje na osnovu crvenog obavještenja.²²³ Rezolucija je usvojena na 80. Generalnoj skupštini Interpol-a, istož Generalnoj skupštini na kojoj je odobren Interpol -ov RPD.²²⁴

RPD je najnoviji propis o ovoj temi, pa se može pretpostaviti da je operativna klauzula i dalje relevantna. Iako se širenje smatra manje formalnim načinom aktiviranja saradnje, oni uživaju sličan stepen usklađenosti.²²⁵ To znači da će pojedinac, bilo da je predmet crvenog obavještenja ili širenja sličnog sadržaja, imati velike šanse da pretrpi hapšenje, period pritvora ili ograničenja kretanja u svrhu izručenja, predaje ili sličnih radnji.²²⁶ Ukratko, sprovođenje crvenih obavještenja i širenja prepušteno je diskrecionom pravu članova Interpol -a, jer u teoriji nijedna vrsta dokumenta nije namijenjena da proizvede autonomne i direktne pravne efekte. Sa crvenim obavještenjima, postoje posebni slučajevi u kojima mogu imati pravno dejstvo, jer su povezani sa već postojećim obavezama koje proističu iz domaćeg ili međunarodnog prava. To je, na primjer, ako se spominju u posebnim međunarodnim ugovorima među državama, ili u posebnim sporazumima unutar Interpol-a i drugih međunarodnih subjekata, poput ICC-a. *De facto*, i crvena obavještenja i distribucije nekoliko zemalja koriste i priznaju kao da su međunarodne potjernice, bez obzira na to jesu li potkrijepljene dodatnim pravnim dokumentima ili ne.

2. ZAKLJUČAK

Tokom ere globalizacije, nacionalna bezbjednost se susrijeće sa različitim izazovima, pri čemu se značajno ističu organizovani kriminal, terorizam, trgovina ljudima, prodaja narkotika i oružja. Da bi se država efikasno bavila ovim pitanjima, neophodno je kontinuirano prilagođavati bezbjednosne strategije i alate. Policija ima presudnu ulogu u održavanju bezbjednosti tako što sprovodi preventivne i represivne akcije pravnim i operativnim sredstvima. Saradnja sa globalnim bezbjednosnim subjektima kao što su INTERPOL, EUROPOL i EUROJUST nudi značajne prednosti, uključujući poboljšanu razmjenu informacija, poboljšanu operativnu koordinaciju i brže reagovanje na prijetnje koje prelaze granice. Bez obzira na to, postoje izazovi, kao što su varijacije u zakonodavstvu, administrativne prepreke i ograničenja u razmjeni podataka, što može ometati optimalnu operativnu efikasnost. Uprkos ovim poteškoćama, međunarodna saradnja nastavlja da bude ključni element u jačanju kako globalne tako i nacionalne bezbjednosti.

---

²²³ Deflem, M. (2024). The declining significance of INTERPOL: Policing international terrorism after 9/11. *International Criminal Justice Review*, 34(1), 5-19.

²²⁴ Calcara, G. (2020). Balancing International Police Cooperation: INTERPOL and the Undesirable Trade-off Between Rights of Individuals and Global Security. *Liverpool Law Review*, 1-32.

²²⁵ Deflem, M. (2024). The declining significance of INTERPOL: Policing international terrorism after 9/11. *International Criminal Justice Review*, 34(1), 5-19.

²²⁶ Ibid.

3. LITERATURA

1. Assembly, U. G. (2008). *United Nations Global Counter-Terrorism Strategy: Activities of the United Nations System in Implementing the Strategy: Report of the Secretary-General* (p. 3). A/62/898.
2. Anderson, M., Den Boer, M., Cullen, P. J., Walker, N., Raab, C. D., & Gilmore, W. C. (1995). *Policing the European Union: Theory, law and practice* (p. 53). Oxford: Clarendon Press.
3. Benyon, J., Turnbull, L., Willis, A., Woodward, R., & Beck, A. (1994). *Police co-operation in Europe: an investigation*. University of Leicester, Centre for the Study of Public Order.
4. Benyon, J., Turnbull, L., Willis, A., & Woodward, R. (1994). Understanding police cooperation in Europe: setting a framework for analysis. *Policing across national boundaries*, 46, 65.
5. Bassiouni, M. C. (2014). *International extradition: United States law and practice*. Oxford University Press.
6. Deflem, M. (2006). Global rule of law or global rule of law enforcement? International police cooperation and counterterrorism. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 603(1), 240-251.
7. Deflem, M. (2024). The declining significance of INTERPOL: Policing international terrorism after 9/11. *International Criminal Justice Review*, 34(1), 5-19.
8. Dominek, D. L. (2024). Forms of international criminal cooperation: especially for joint investigative teams in relation to transparency. In *Proceedings of the Central and Eastern European eDem and eGov Days 2024* (pp. 274-281).
9. Đukić, S. (2017). 'Bezbednosni menadžment'i savremeni bezbednosni izazovi, rizici i pretnje kao elementi koji ugrožavaju nacionalnu bezbednost. *Vojno delo*, 69(1), 98-120.
10. Gerspacher, N., & Pujas, V. (2013). International police organizations: the missing link to effective cooperation. In *International Police Cooperation* (pp. 259-277). Willan.
11. Hufnagel, S. (2024). Organized crime. In *Research Handbook on EU Criminal Law* (pp. 343-362). Edward Elgar Publishing.
12. Joutsen, M. (2005). International instruments on cooperation in responding to transnational crime. *Handbook of transnational crime and justice*, 255-274.
13. Calcara, G. (2020). Balancing International Police Cooperation: INTERPOL and the Undesirable Trade-off Between Rights of Individuals and Global Security. *Liverpool Law Review*, 1-32.
14. Cucoreanu, C. (2024). Efficiency of Police Cooperation in Criminal Investigations. *European Journal of Law and Public Administration*, 11(1), 24-38.
15. Noble, R. K. (2001). Speech, 70th INTERPOL General Assembly. *Budapest: ICPO-Interpol*.

16. Popoviciu, L. R. (2024). The Evolution of International Criminal Judicial Cooperation at the Level of the European Union. *International Journal of Legal and Social Order*, 4(1), 215-223.
17. Schutte, J. J. (1991, September). The European market of 1993: Test for a regional model of supranational criminal justice or of interregional cooperation in criminal law. In *Criminal Law Forum* (Vol. 3, No. 1, pp. 55-83). Kluwer Academic Publishers.
18. Wahl, T. (2024). Europol. In *Research Handbook on EU Criminal Law* (pp. 429-461). Edward Elgar Publishing.

THE ROLE OF INTERNATIONAL POLICE ORGANIZATIONS IN THE FIGHT AGAINST VIOLENCE – INTERPOL, EUROPOL, EUROJUST

***Summary:** During the era of globalization, national security is faced with various challenges, among which organized crime, terrorism, human trafficking, drug and weapons sales stand out. In order for the state to effectively deal with these issues, it is necessary to continuously adapt security strategies and tools. The police have a crucial role in maintaining security by carrying out preventive and repressive actions through legal and operational means. Cooperation with global security entities such as INTERPOL, EUROPOL and EUROJUST offers significant advantages, including improved information sharing, improved operational coordination and faster response to threats that cross borders. Nonetheless, there are challenges, such as variations in legislation, administrative hurdles and limitations in data exchange, which can hinder optimal operational efficiency. Despite these difficulties, international cooperation continues to be a key element in strengthening both global and national security.*

***Keywords:** International police organizations, violence, Intrpol, Europol, Eurojust.*

GRANICA IZMEĐU KONFLIKTA I PSIHOLOŠKOG NASILJA U ZDRAVSTVENOM TIMU

Amila Kasumović MA

asistentica Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta "Vitez", Bosna i
Hercegovina. amilakasumovic.unvi@gmail.com i

Ajdina Karić MA

viša asistentica Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta "Vitez", Bosna i
Hercegovina. ajdina.karic@unvi.edu.ba

Apstrakt: Cilj ovog istraživanja bio je ispitati percepciju razlike između konflikta i psihološkog nasilja unutar zdravstvenih timova, te identifikovati učestalost i oblike psihološkog nasilja, načine rješavanja konflikata i nivo podrške menadžmenta. Istraživanje je provedeno na uzorku od 88 zdravstvenih radnika, studenata Sveučilišta/Univerziteta "VITEZ", uz primjenu anketnog upitnika. Rezultati su pokazali da većina ispitanika konflikte doživljava kao stresne, ali rješive. Granica između konflikta i psihološkog nasilja nije jasno definirana za skoro polovinu ispitanika. Najčešći oblici nasilja uključuju sarkastične komentare i ponižavanje, a rješenja se uglavnom traže kroz otvorenu komunikaciju. Podrška menadžmenta se ocjenjuje kao nedovoljna. Ispitanici su kao ključne preventivne mjere prepoznali bolju komunikaciju i jačanje timske podrške. Zaključeno je da su edukacija i institucionalna angažiranost ključni za prevenciju psihološkog nasilja.

Ključne riječi: konflikt, psihološko nasilje, zdravstveni tim, menadžment, komunikacija

1. UVOD

U zdravstvenom timu, saradnja i efikasna komunikacija ključni su faktori za pružanje kvalitetne zdravstvene njege. Međutim, radno okruženje u kojem se svakodnevno donose teške odluke i suočava s velikim pritiskom često dovodi do konflikata među članovima tima. Kada konflikt preraste u ponavljane obrasce ponašanja koji narušavaju dostojanstvo i psihičko stanje pojedinca, dolazi do pojave psihološkog nasilja (1). Psihološko nasilje u zdravstvenom timu može se manifestirati kroz verbalnu agresiju, ignoriranje, omalovažavanje, širenje neistina i namjerno uskraćivanje informacija (2). Psihološko nasilje ima ozbiljne posljedice po mentalno zdravlje zaposlenih, dovodeći do povećane razine stresa, sindroma sagorijevanja i smanjene profesionalne efikasnosti (3). Jedan od ključnih izazova u razlikovanju konflikta i psihološkog nasilja jeste subjektivna percepcija pojedinca i organizacijska kultura zdravstvene ustanove (4). Prevencija i rješavanje ovih problema zahtijevaju razvoj strategija koje uključuju unapređenje komunikacije, edukaciju zaposlenih o upravljanju konfliktima i uvođenje jasnih procedura za prijavljivanje i sankcionisanje psihološkog nasilja. Također, važno je promovisati kulturu poštovanja i međusobne podrške unutar zdravstvenog tima, jer samo harmonično radno okruženje može osigurati optimalne uslove za pružanje zdravstvene njege.

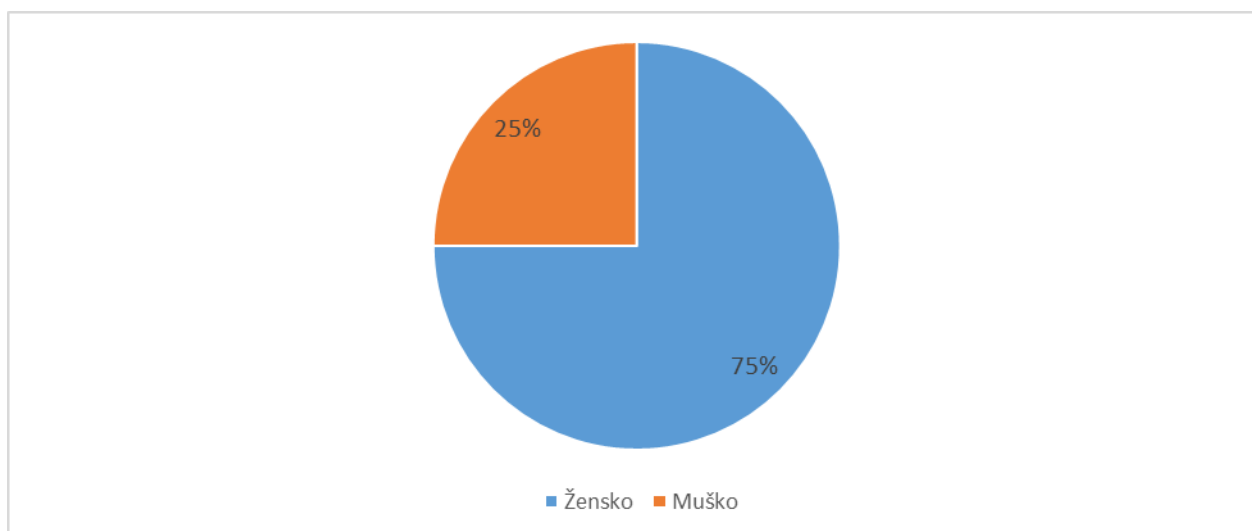
ISPITANICI I METODE ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno tokom februara 2025. godine među studentima Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta „VITEZ“, koji su ujedno uposlenici sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite. Svi ispitanici su dobrovoljno i anonimno pristali na učešće u istraživanju. Podaci prikupljeni putem anketnog upitnika statistički su obrađeni ($p < 0.05$) te prikazani tabelarno i grafički.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

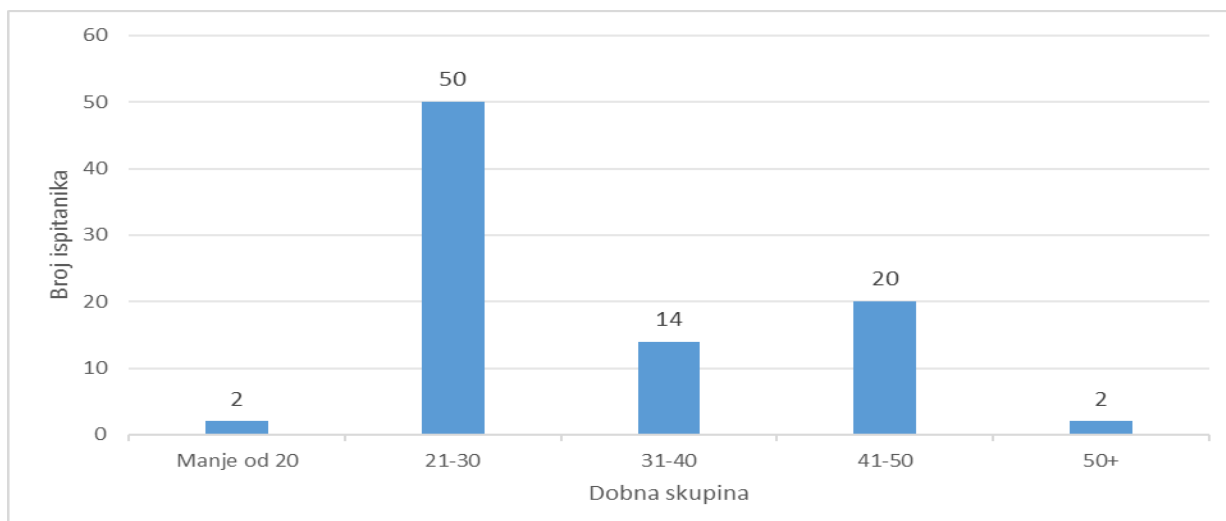
U istraživanju je učestvovalo 88 medicinskih sestara i tehničara, studenata Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta/Univerziteta „VITEZ“, koji su ujedno zaposleni na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite. Od ukupnog broja ispitanika, 66 (75%) je ženskog spola, a 22 (25%) muškog. Spolna struktura ispitanika prikazana je u Grafikonu 1.

Grafikon 5: Spolna struktura

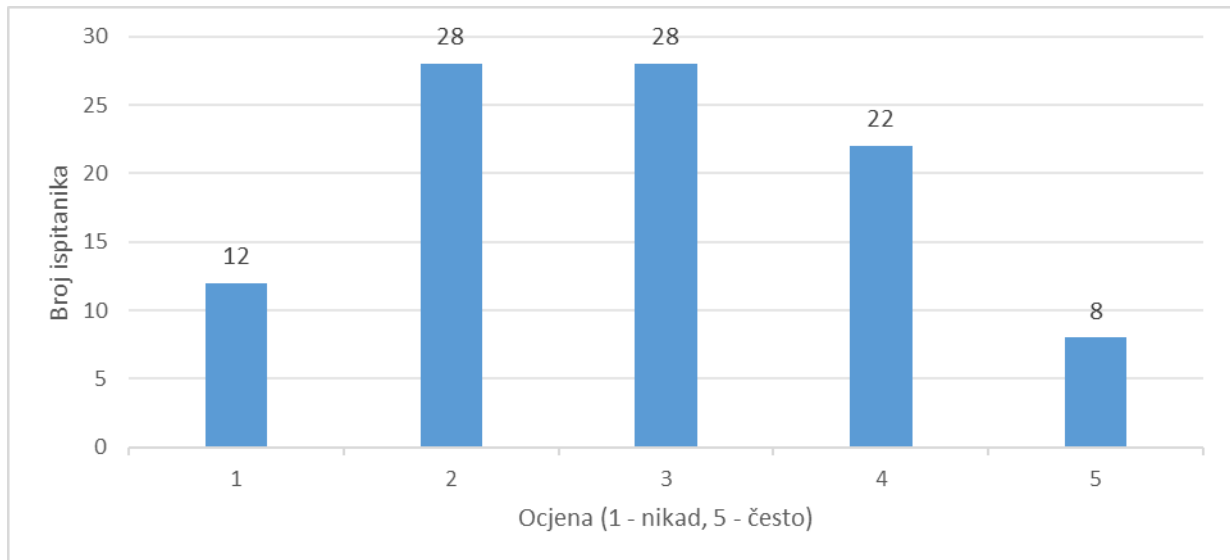
Ispitanici su u dobi od 18 do 50+ godina. Dobna struktura odgovora prikazana je u Grafikonu 2.

Grafikon 6: Dobna struktura

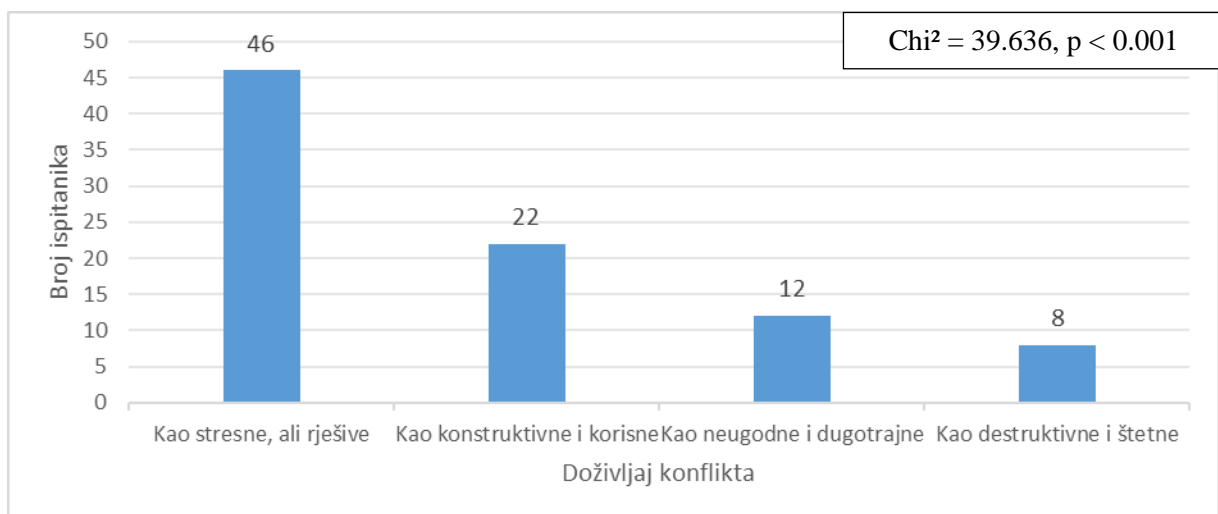
Grafikon 3. prikazuje skalu učestalosti nesuglasica i sukoba unutar medicinskog tima ispitanika (1 - nikada, 5 - vrlo često). Prosječna ocjena iznosila je 2.95, uz standardnu devijaciju 1.18, što ukazuje na umjerenu učestalost sukoba.

Grafikon 7: Jeste li ikada doživjeli nesuglasice ili sukobe u svom medicinskom timu?

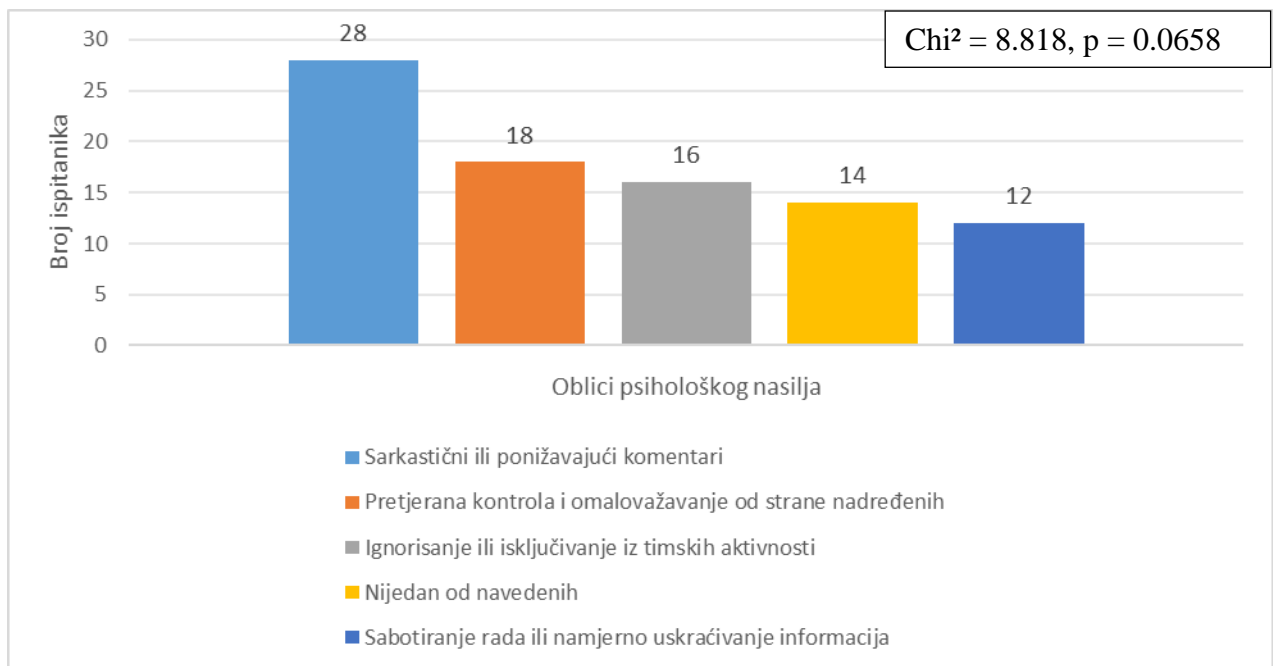
Lični osvrt na konflikte medicinske sestre/tehničari doživljavaju najčešće kao stresne situacije, ali rješive. Međutim, značajan broj ispitanika ih doživljava kao neugodne i dugotrajne te destruktivne i štetne. Ovi rezultati ukazuju na to da iako postoji svijest o mogućnosti rješavanja sukoba, dominantan osjećaj je i dalje negativan, što može utjecati na profesionalne odnose i radnu atmosferu. (Grafikon 4.) Statistička analiza raspodjele odgovora pokazala je značajnu razliku u načinu na koji ispitanici doživljavaju konflikte ($\chi^2 = 39.636$; $p < 0.001$).

Grafikon 8: Kako najčešće doživljavate konflikte u svom radnom okruženju?

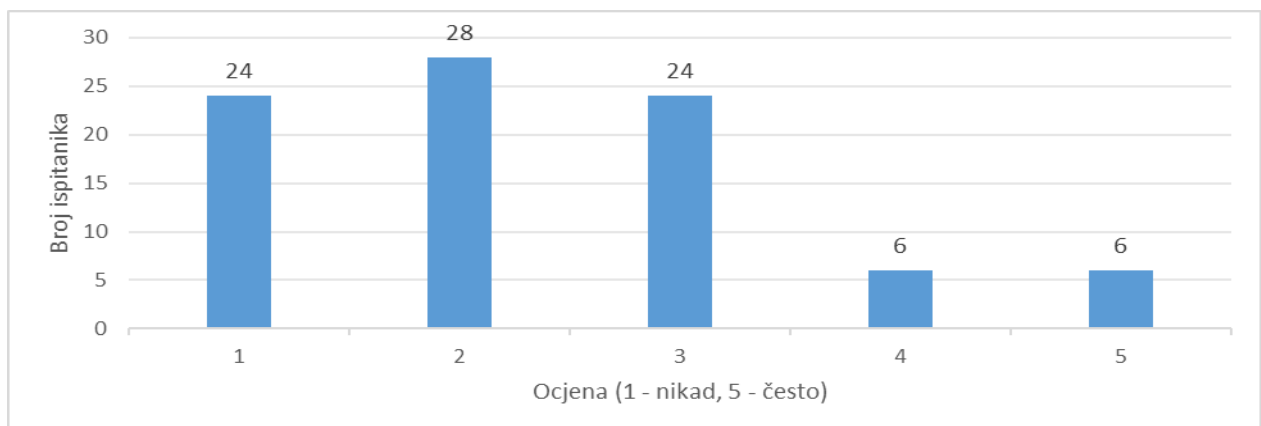
Na pitanje koji oblici psihološkog nasilja su najprisutniji u vašem radnom okruženju, najčešći odgovor bio je "sarkastični i ponižavajući komentari" (31.82%) zatim "pretjerana kontrola i omalovažavanje od strane nadređenih" (20.45%), te "ignorisanje i isključivanje iz timskih aktivnosti" (18.18%). Ovi oblici ukazuju na izražene hijerarhijske i komunikacijske probleme u timskom radu, što može imati dugoročan negativan utjecaj na mentalno zdravlje zaposlenih i efikasnost tima. Iako određeni oblici nasilja, poput „sarkastičnih i ponižavajućih komentara“, dominiraju, statistički gledano nema dovoljno jakih dokaza da se raspodjela odgovora značajno razlikuje od ravnomjerne ($\chi^2 = 8.818$, $p > 0.0658$). (Grafikon 5.)

Grafikon 9: Koji oblici psihološkog nasilja su najprisutniji u vašem radnom okruženju?

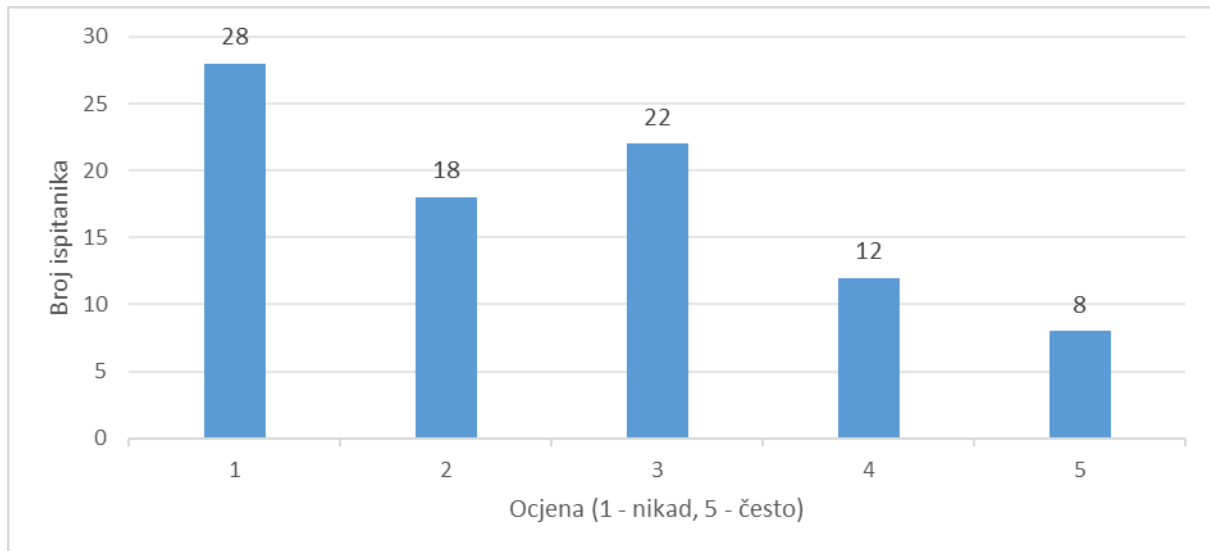
Učestalost konflikta i nesuglasica unutar tima prikazana je na skali od 1 do 5, gdje 1 označava najmanju, a 5 najveću učestalost. Prosječna vrijednost bila je 2.34, uz standardnu devijaciju 1.16. (Grafikon 6.)

Grafikon 10: Koliko često se nesuglasice u vašem timu pretvore u dugotrajne sukobe ili tenzije?

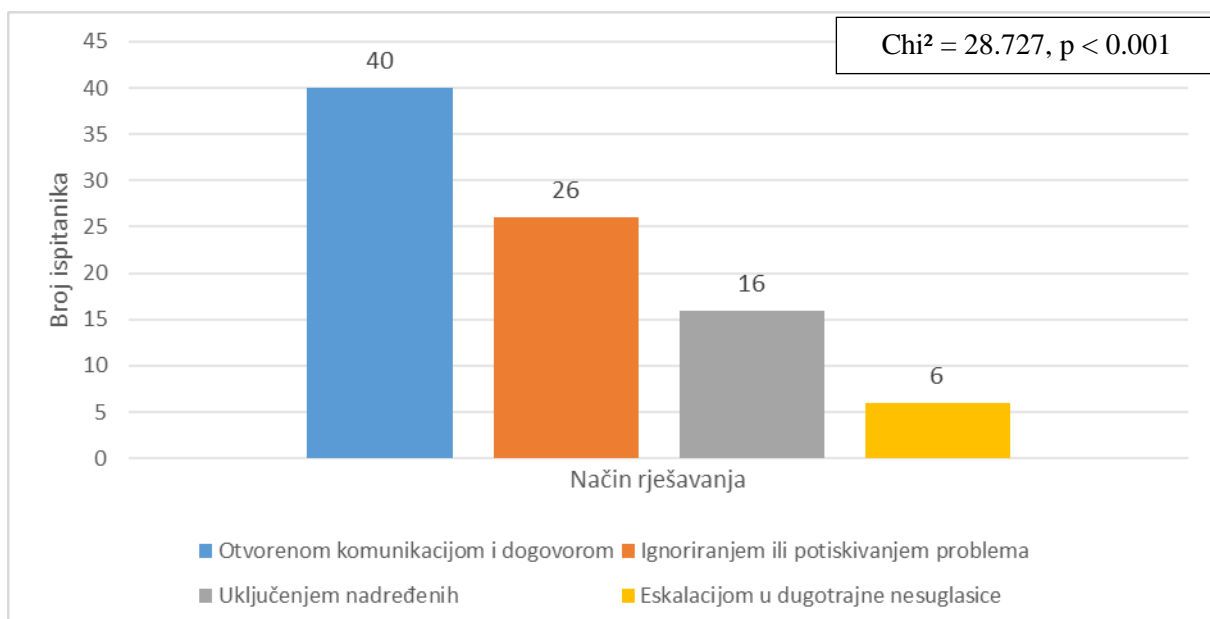
U grafikonu 7. prikazana je učestalost doživljenog psihološkog nasilja od strane kolega ili nadređenih. Prosječna vrijednost bila je 2.48, što ukazuje na prisutnost ovog fenomena u umjerenom obimu.

Grafikon 11: Jeste li ikada bili žrtva psihološkog nasilja od strane kolega ili nadređenih?

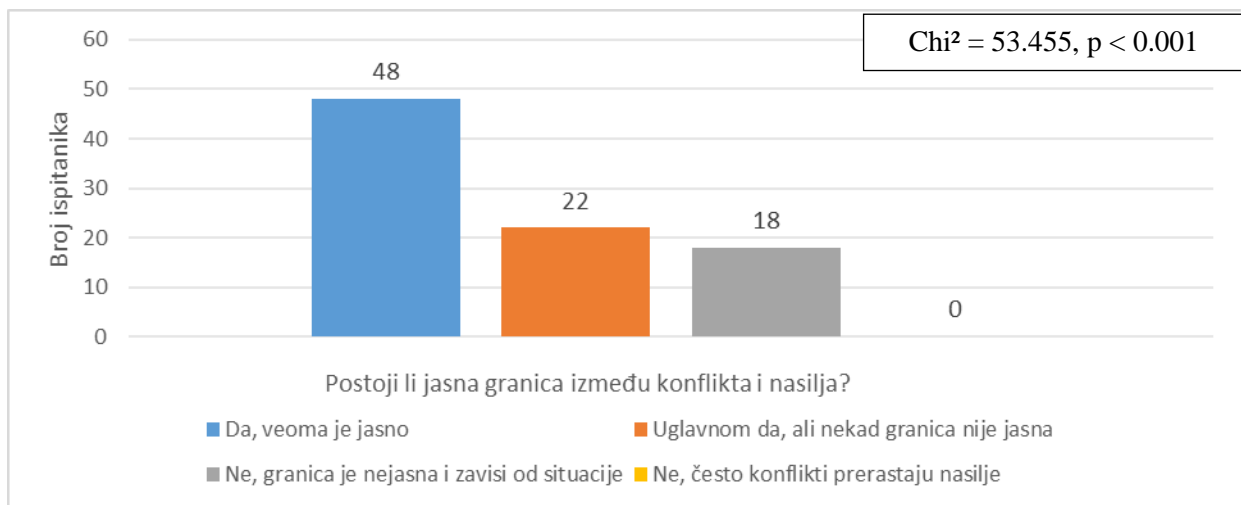
Prema podacima s Grafikona 8, najčešći način rješavanja konflikata u radnom okruženju ispitanika je putem otvorene komunikacije i dogovora (45,5%). Ignorisanje ili potiskivanje problema navelo je 29,5% ispitanika, dok je 18,2% konflikata rješavano uključivanjem nadređenih. Najmanje ispitanika (6,8%) izjavilo je da se konflikti rješavaju eskalacijom u dugotrajne nesuglasice. Chi-kvadrat test pokazao je da je razlika u učestalosti odgovora statistički značajna ($\chi^2 = 28.727$; $p < 0.001$), što ukazuje na jasno izražen obrazac preferiranog načina rješavanja sukoba među ispitanicima.

Grafikon 12: Kako se obično rješavaju konflikti u vašem radnom okruženju?

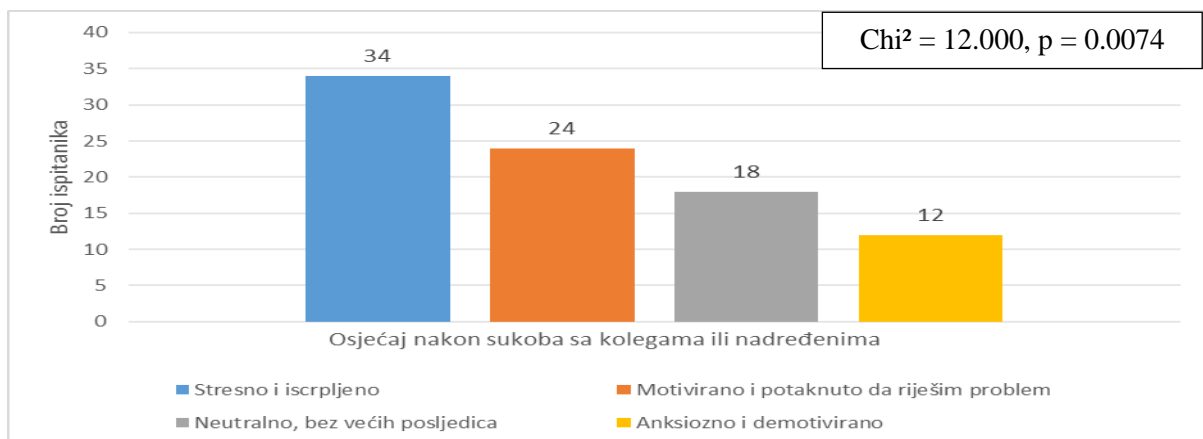
Na pitanje o postojanju jasne razlike između konflikta i psihološkog nasilja, većina ispitanika (54,5%) smatra da postoji jasna razlika između konflikta i psihološkog nasilja u radnom okruženju, dok 25% navodi da je granica uglavnom jasna, ali ponekad neodređena. Dodatnih 20,5% smatra da granica nije jasna i zavisi od situacije, dok nijedan ispitanik nije izabrao opciju da konflikti često prerastaju u nasilje. Chi-kvadrat test pokazao je statistički značajnu razliku u raspodjeli odgovora ($\chi^2 = 53.455$; $p < 0.001$), što ukazuje na izraženu svijest među ispitanicima o razlikovanju ova dva fenomena, ali i na postojanje određene doze nesigurnosti kod manjeg broja učesnik.

Grafikon 13: Smatrate li da postoji jasna razlika između konflikta i psihološkog nasilja u vašem radnom okruženju?

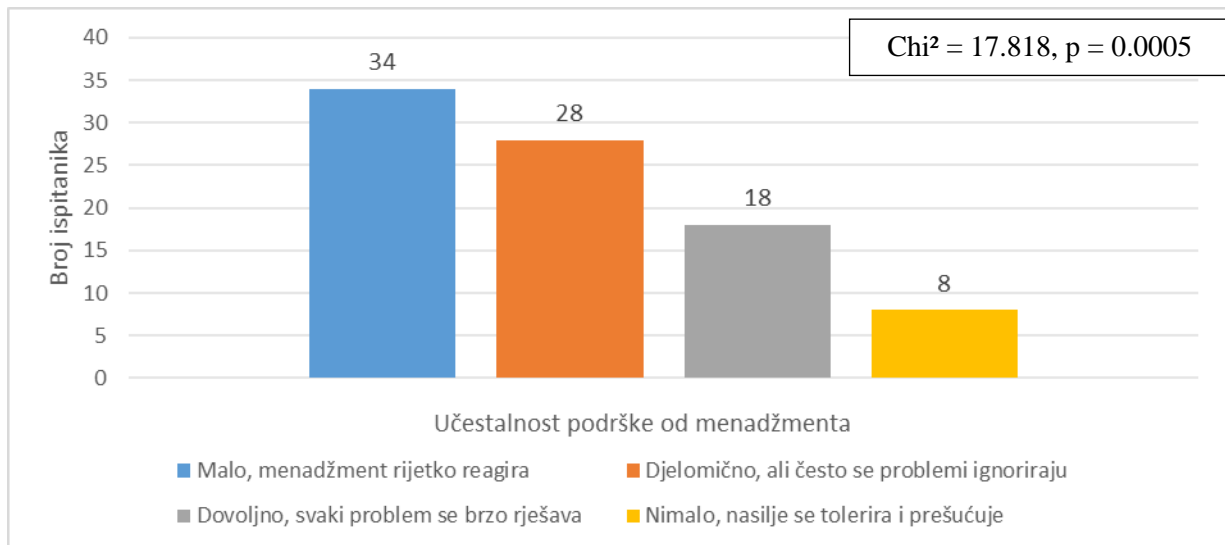
Prikaz osjećaja/emocija nakon sukoba sa kolegama ili nadređenima prikazan je u Grafikonu 10. Najveći broj ispitanika (38,6%) navodi da se nakon sukoba sa kolegama ili nadređenima osjeća stresno i iscrpljeno, dok 27,3% navodi osjećaj motivacije i pokretača da riješe problem. Oko 20,5% izjavljuje da se osjeća neutralno, bez većih posljedica, dok se 13,6% osjeća anksiozno i demotivirano. Chi-kvadrat test pokazao je statistički značajnu razliku u raspodjeli odgovora ($\chi^2 = 12.000$; $p = 0.0074$), što ukazuje da konfliktne situacije izazivaju različite emocionalne reakcije, ali s jasnom dominacijom osjećaja stresa i iscrpljenosti.

Grafikon 14: Kako se osjećate nakon sukoba sa kolegama ili nadređenima?

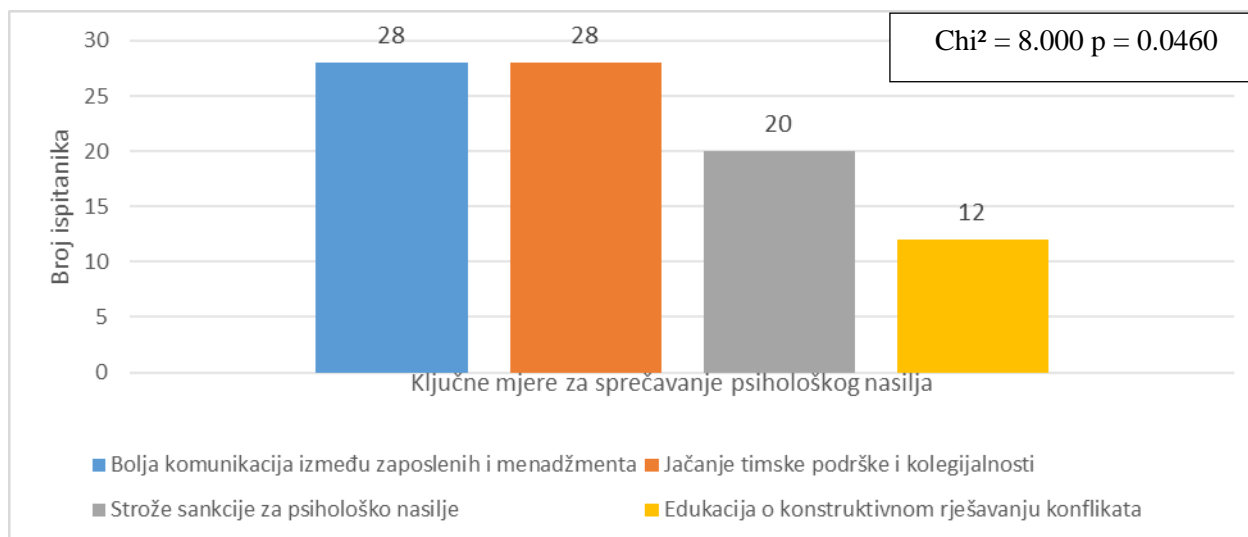
Grafikon 11 prikazuje percepciju podrške od strane menadžmenta u slučajevima psihološkog nasilja. Većina ispitanika (38,6%) navodi da menadžment rijetko reagira kada se suočavaju s psihološkim nasiljem, dok 31,8% smatra da se problemi djelomično rješavaju, ali se često ignorišu. Oko 20,5% ispitanika ocjenjuje da dobija dovoljnu podršku od menadžmenta, dok 9,1% navodi da se nasilje u potpunosti tolerira i prešućuje. Chi-kvadrat test pokazao je statistički značajnu razliku u raspodjeli odgovora ($\chi^2 = 17.818$; $p = 0.0005$), što ukazuje na izražen osjećaj nedostatka adekvatne institucionalne podrške kod većine ispitanika.

Grafikon 15: Koliko podrške imate od menadžmenta kada se suočavate s psihološkim nasiljem?

Na Grafikonu 12 prikazani su odgovori na pitanje o ključnim strategijama za prevenciju psihološkog nasilja. Ispitanici najčešće ističu da su bolja komunikacija između zaposlenih i menadžmenta (31,8%) i jačanje timske podrške i kolegijalnosti (31,8%) ključne mjere za prevenciju psihološkog nasilja. Slijede strože sankcije za psihološko nasilje (22,7%) i edukacija o konstruktivnom rješavanju konflikata (13,6%). Chi-kvadrat test pokazao je statistički značajnu razliku u učestalosti odgovora ($\chi^2 = 8.000$; $p = 0.0460$), što ukazuje na izražene prioritete među ispitanicima u pogledu preventivnih strategija za smanjenje psihološkog nasilja u timskom okruženju.

Grafikon 16: Šta smatrate ključnim za sprečavanje psihološkog nasilja u zdravstvenim timovima?

2. DISKUSIJA

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da su konflikti prisutni u zdravstvenim timovima, pri čemu ih većina ispitanika (52,3%) doživljava kao stresne, ali rješive. Ovakav nalaz je u skladu s istraživanjem iz Hrvatske, gdje je sličan procent medicinskih sestara naveo da konflikte doživljava svakodnevno, uz izraženo prisutan stres i emocionalnu iscrpljenost (5).

U pogledu granice između konflikta i psihološkog nasilja, čak 45% ispitanika smatra da ona nije jasno definirana, što upućuje na potrebu za dodatnom edukacijom osoblja i izradom preciznijih smjernica. Ovakvi rezultati slični su nalazima iz Srbije, gdje su ispitanici prijavljivali česta pogrešna tumačenja verbalnih uvreda kao dijela uobičajene komunikacije (6). Najčešći oblici psihološkog nasilja koje su ispitanici prepoznali uključuju sarkastične komentare i ponižavanje, najviše od strane nadređenih. Ovo potvrđuje nalaze iz drugih zemalja da vertikalno nasilje često dominira zdravstvenim sektorom (7).

Način rješavanja konflikata kod ispitanika uglavnom je konstruktivan, jer čak 45,5% navodi otvorenu komunikaciju i dogovor kao najčešći pristup. Rijetko se pribjegava eskalaciji, što se može tumačiti kao pozitivan obrazac ponašanja, u skladu sa preporukama Svjetske zdravstvene organizacije (8). Međutim, čak 38,6% ispitanika navodi da menadžment rijetko reagira na pojave psihološkog nasilja, dok dodatnih 31,8% smatra da se problemi samo djelimično rješavaju. Slično je zabilježeno u studijama iz Turske i Italije koje upozoravaju na nedostatak institucionalne podrške (9,10).

Kao posljedica toga, većina ispitanika izjavljuje da se nakon sukoba osjeća stresno i iscrpljeno (38,6%), a tek manji dio njih doživljava konflikte kao motivacione ili neutralne. Ovo potvrđuje emocionalni teret koji konflikti i psihološko nasilje imaju na zaposlene.

Konačno, kao ključne mjere za prevenciju psihološkog nasilja, ispitanici najviše ističu bolju komunikaciju i jačanje timske podrške (po 31,8%). Ovakve strategije su u skladu s modernim pristupima izgradnji organizacijske kulture temeljenoj na kolegijalnosti i empatiji.

Na temelju navedenih rezultata istraživanja može se zaključiti da je postojanje sukoba u timskom radu gotovo neizbježno, ali da institucionalna podrška, edukacija i jasni mehanizmi mogu značajno smanjiti rizik od prerastanja sukoba u psihičko nasilje.

3. ZAKLJUČAK

Konflikt unutar zdravstvenog tima česta je pojava, a njegova percepcija, upravljanje i posljedice direktno zavise o organizacijskoj kulturi i razini podrške zaposlenicima. Iako je konflikt većina ispitanika doživjela kao stresno, ali rješivo, granice između konflikta i psihičkog nasilja ostale su nejasne za značajan broj ispitanika. Najčešći oblici psihičkog nasilja su sarkazam i ponižavanje, najčešće u odnosima s nadređenima. Strategije rješavanja konflikata često se temelje na otvorenoj komunikaciji, ali zabrinjavajuća je činjenica da da značajan broj ispitanika ne osjeća adekvatnu podršku menadžmenta. Ključni koraci za poboljšanje radne klime uključuju obrazovanje, jasne politike za prijavu nasilja i jačanje odnosa među saradnicima unutar tima. Potreban je stalni institucionalni angažman kako bi se osiguralo sigurno, podržavajuće i profesionalno radno okruženje za sve članove zdravstvenog tima.

4. LITERATURA

1. Einarsen S, Hoel H, Zapf D, Cooper CL. The concept of bullying and harassment at work: The European tradition. In: Einarsen S, Hoel H, Zapf D, Cooper CL, editors. *Bullying and harassment in the workplace*. CRC Press; 2011. p. 3-40.
2. Yildirim D. Bullying among nurses and its effects. *Int Nurs Rev*. 2009;56(4):504-11.
3. Laschinger HK, Grau AL, Finegan J, Wilk P. New graduate nurses' experiences of bullying and burnout in hospital settings. *J Adv Nurs*. 2010;66(12):2732-42.
4. Samnani AK, Singh P. 20 years of workplace bullying research: A review of the antecedents and consequences of bullying in the workplace. *Aggress Violent Behav*. 2012;17(6):581-9.
5. Salopek-Žiha D, Hlavati M, Milutinović D, et al. The impact of workplace violence on nurses in Croatia. *Med Glas (Zenica)*. 2020;17(1):140-6.
6. Petrović B, Vuković M. Percepcija konflikta i mobinga kod zdravstvenih radnika u Srbiji. *Engrami*. 2017;39(1):53-65.
7. Johnson SL. International perspectives on workplace bullying among nurses: A review. *Int Nurs Rev*. 2009;56(1):34-40.
8. World Health Organization. *Framework guidelines for addressing workplace violence in the health sector*. Geneva: WHO; 2002.
9. Yildirim A, Yildirim D. Mobbing behaviors encountered by nurse staff and their responses. *J Clin Nurs*. 2007;16(5):859-67.

10. Vignoli M, Guglielmi D, Balducci C, Bonfiglioli R. Workplace bullying as a risk factor for musculoskeletal disorders: The mediating role of job-related psychological strain. *Biomed Res Int.* 2015;2015:712642.

THE LINE BETWEEN CONFLICT AND PSYCHOLOGICAL VIOLENCE IN THE HEALTHCARE TEAM

Abstract: *The aim of this research was to examine the perception of the distinction between conflict and psychological violence within healthcare teams, and to identify the frequency and forms of psychological violence, conflict resolution methods, and the level of managerial support. The study was conducted on a sample of 88 healthcare workers, students of the University "VITEZ", using a survey questionnaire. The results showed that most respondents perceive conflicts as stressful but solvable. For nearly half of the participants, the boundary between conflict and psychological violence is not clearly defined. The most common forms of violence include sarcastic comments and humiliation, while solutions are mostly sought through open communication. Managerial support is assessed as insufficient. Respondents identified better communication and stronger team support as key preventive measures. It was concluded that education and institutional engagement are essential for the prevention of psychological violence.*

Keywords: *conflict, psychological violence, healthcare team, management, communication*

PRIKAZ KONFERENCIJE:

1. Naučno stručna konferencija na međunarodnim učešćem, održana 11/12 aprila 2025. godine, Vlašić Bosna i Hercegovina

Dana 11/12 aprila 2025. godine na planini Vlašić održana je III Naučno stručna konferencija na međunarodnim učešćem na temu, „UJEDINJENI PROTIV NASILA“. Ciljevi ove Naučno - stručne konferencije su u potpunosti ostvareni. Na jednom mjestu okupljeni su kriminalisti, kriminolozi, pravnici, ljekari, zdravstveni radnici, sociolozi, psiholozi, inženjeri informacionih i drugih naučnih polja/oblasti, iz cijele regije. Okupljeni su teoretičari i praktičari koji na različite način daju svoj doprinos profesionalnom unapređenju struke i razvijanju najviših moralnih vrijednosti, kako iz Bosne i Hercegovine, regiona i Europe. Organizatori su na ovaj način dali svoj doprinos u prevenciji svih oblika nasilja, vladavini prava i stvaranju moderne pravne države, te izgradnji i nesmetanom funkcionisanju pravnog sistema u cjelini. Radovi dokazanih akademskih radnika, profesora, stručnjaka i praktičara u datoj oblasti predstavljeni su kroz moderne i interaktivne prezentacione forme u okviru naučnog skupa, za svaku delegiranu tematske oblast, sa posebnim akcentom na aktuelna dostignuća i osvrtom na date probleme.

Organizatori Konferencije bili su Centar za kriminalistička, kriminološka i pravna istraživanja i Zavod za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona, uz podršku Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Federalnog Ministarstva obrazovanja i nauke i Vlade Srednjobosanskog kantona/Kantona Središnja Bosna, Ministarstvo obrazovanja nauke, mladih, kulture i sporta, kao i Ministarstva privrede, te Sveučilišta/Univerziteta „Vitez“ u Travniku i Internacionalnog udruženja vještaka kriminalističke struke. Tema Konferencije bila je multidisciplinarnog karaktera (UJEDINJENI PROTIV NASILJA). Ovako „široko“ postavljena tema, omogućila je učesnicima da izbor tematske cjeline bude multidisciplinarnan, a vezano za oblasti: nasilja u porodici, nasilja nad ženama, vršnjačkog nasilja ili drugih oblika nasilja, kao i ostale naučne discipline kojom se autori bave, a da je ista u vezi sa predmetnom temom naučnog skupa. Na taj način plenarna predavanja i tematske sekcije bile su usredotočene na mogućnosti interdisciplinarnog rada te poboljšanje načina na koje različite grupe nastoje pomoći u prevenciji svih oblika nasilja, uključujući praktičare, istraživače, ljekare, zdravstvene radnike, nositelje pravosudne, ali i lokalnu zajednicu.

Na ovogodišnjoj Konferenciji prisustvovala je nekolicina sudionika iz raznih krajeva država bivše Jugoslavije, o posebnosti Konferencije svjedoči činjenica da su većina prisustvnihi mladi istraživači. Program Konferencije bio je prilagođen učesnicima. Velik broj učesnika i bogatstvo programa ukazuje na važnost Konferencije u ovom području nauke. Inovativnom karakteru Konferencije pridonijeli su različiti načini prezentiranja. Osim klasičnih načina izlaganja, učesnici su svoje radove izlagali gdje su na raspolaganju imali 10 do 15 minuta da na inspirativan način predstave svoju temu. Izlaganja istraživača bila su organizirana u sekcijama sa širokim rasponom tema.

Pripremio:
Prof.dr.sc. Adnan Pirić

U Travniku, 20.05.2025. godine

UPUTE ZA AUTORA

Časopis objavljuje radove iz oblasti kriminalistike, kriminologije i prava. Radovi koji zadovoljavaju kriterije, upućuju se na recenziju. Postupak recenziranja je anoniman za autore i recenzente. Ukoliko dostavljeni rad ne spada u oblast Časopisa, isti će biti vraćen autoru. Za prihvaćene priloge se ne plaćaju autorski honorari, niti se naknađuju bilo kakvi drugi troškovi. Jezici na kojima se primaju radovi su: bosanski, hrvatski, srpski, crnogorski (u latiničnom ili ćiriličnom pismu) i engleski jezik. Radovi se dostavljaju isključivo u elektronskoj formi na e-mail adresu: centarkkpi@gmail.com. Maksimalna dužina izvornih, preglednih i stručnih radova može biti jedan tabak ili 16 stranica A4 formata, ili 35.600 karaktera. Redakcija izuzetno može odlučiti da, na prijedlog glavnog urednika, objavi rad obimniji od standardnog obima.

1. Maksimalna dužina ostalih vrsta radova, može biti do 8 stranica A4 formata ili pola autorskog tabaka, ili najviše do 17.800 karaktera.
2. Radu se dodaju sažeci do 150 riječi, na jednom od jezika Časopisa i na engleskom jeziku.
3. Radu se dodaje do 5 ključnih pojmova na jednom od jezika Časopisa i na engleskom jeziku.
4. Pogodni radovi se upućuju na recenziju, a radovi koji se ocijene nepogodnima vraćaju se autorima.
5. Kako bi bio objavljen u Zborniku, svaki rad mora dobiti dvije pozitivne recenzije. U slučaju da je jedna recenzija pozitivna, a jedna negativna, rad se upućuju na treću recenziju.
6. Odluku o prihvaćanju ili neprihvaćanju rada za objavu, te njegovoj kategorizaciji, na prijedlog glavnog urednika, donosi redakcija.
7. Imena recenzenata nisu dostupna autorima. Nakon obavljene recenzije, primjedbe recenzenata se dostavljaju autorima radi usvajanja ili odbijanja. Ukoliko prihvate primjedbe, autori će u roku od 8 dana dostaviti ispravljeni rad.
8. Recenzenti ne znaju ime autora. Autor će prilikom izrade rada izbjeći svoju posrednu identifikaciju kroz tekst rada.
9. Recenzenti svoje recenzije dostavljaju na posebnom obrascu koji dobivaju zajedno sa tekstom za recenziju.
10. Prikazi, osvrti, zabilješke i ostali radovi koji nisu naučni ili stručni se, ne recenziraju. Odluku o njihovom eventualnom ispitivanju i objavljivanju donosi glavni urednik.
11. Radovi koji se dostavljaju Zborniku moraju biti lektorisani. Autori prihvaćaju prava redakcije da lektorisani rad objavi bez daljnjih konsultacija s autorima. Ukoliko za to postoji opravdana potreba, konsultacija se može obaviti sa autorima, na osnovu odluke glavnog urednika.
12. Autori dopuštaju Zborniku korištenje njihovih radova za objavljivanje u bilo kojoj formi (printanoj, online ili sl.). Zbornik zadržava i sva druga prava vezana za objavljivanje, ukoliko nije drugačije ugovoreno sa autorom.
13. Radovi koji su upućeni za objavljivanje u Časopisu, neće i ne mogu biti dostavljeni na objavljivanje u drugoj publikaciji. Nakon što budu objavljeni u Časopisu, radovi u

drugoј publikaciji (uključujući i svaki drugi oblik objavljivanja i distribucije) mogu biti objavljeni isključivo nakon prethodno pribavljenog odobrenja od glavnog urednika.

14. Časopis će objavljivati i sažetke stručnih i naučnih članaka domaćih autora objavljenih u stranim indeksiranim časopisima, ukoliko takvi sažeci budu dostavljeni od autora.

STANDARDI ZA OBLIKOVANJE TEKSTA PRILOGA

1. Tekst rada se dostavlja kao Microsoft Word dokument, uz korištenje Times New Roman fonta veličine 12 pt., uz mogućnost korištenja bold, italic i drugih modifikacija.
2. Naslov rada se piše New Times Roman fontom, boldirano i veličine 14. pt.
3. Podnaslovi se pišu Times New Roman fontom, boldirano i veličine 12. pt. Numeriranje podnaslova je obavezno. Autor određuje samostalno način označavanja. Razmak između redova je 1,0.
4. Početak pasusa mora biti uvučen za pet slovnih mjesta u odnosu na lijevu marginu ili odvojen duplim proredom.
5. Prvi put upotrijebljena kratica ili akronim se označavaju u zagradi iza riječi ili skupine riječi koju označavaju. Prethodna odredba važi i za skraćeno označavanje propisa.
6. Prvi put citiran pravni propis mora biti označen brojem za “fusnotu” i naveden prema broju službenog glasila u kome je objavljen.
7. Napomene se pišu fontom 10. Napomene se nalaze na dnu teksta (“Fusnote”).
8. Svaka od četiri margine mora biti veličine 2,5 cm.
9. Na prvoj strani rada nalazi se puno ime i prezime svakog autora, akademska ili druga titula, institucija u kojoj radi – ako je zaposlen. Pored osobnih podataka, na prvoj stranici se nalazi i naslov rada.
10. Na drugoj stranici se daje sažetak i spisak ključnih riječi u skladu s tačkom I, 10 i 11.
11. Spisak obuhvaća korištenu literature po abecednom redu prezimena prvog autora, spisak konsultovanih web-stranica, spisak tabela i popis shema – ako su korištene. Spisak literature sadrži korištene zakone i druge izvore, koji će biti navedeni po kategorijama.

Radovi koji ne budu izrađeni u skladu sa ovim uputama biti će vraćeni autorima !

Redakcija Časopisa

CENTAR ZA KRIMINALISTIČKA, KRIMINOLOŠKA I PRAVNA ISTRAŽIVANJA

.....
SJEDIŠTE REDAKCIJE ČASOPISA

Ul. Školska 23, 72270 Travnik
